ČESKÉ PROZATÍMNÍ DIVADLO

České divadlo prozatímní tedy již stojí. Včerejšího večera jsme zahájili v něm hry české slavnostním prologem, slavnostní ouverturou a novou tragedií. O výsledku všech tří slavnostních piecí, před obecenstvem přečetným, vybraným a animovaným provedených, obšírnější zprávu sobě ponechávajíce, chceme pro dnešek jen o dojmu promluviti, jaký učinil na nás vnitřek naší nové budovy.

Musíme se vyznati, že od okamžiku, ve kterém se plné osvětlení všemi místnostmi rozkládalo, zcela po domácku jsme se zde již cítili. Beřeme prozatímní divadlo za dobré omen, dobrou propravu k velkému divadlu národnímu. Ráz celku jest přísná elegantnost a jednoduchost.

Překvapujíc rychle vyrostla celá budova ze země, neboť kopání základu počalo teprve 17. květnem. Možno, že zdokonalení všeho vnitřního ještě třebas čtyry neděle trvati bude, nyní však již může se ve hrách s malým snad jen nepohodlím pokračovati, a nepohodlí takové týkalo by se ovšem herců, nikoli však obecenstva. Stavitel pan Ullmann použil místa skrovného věru mistrovsky, a kdo dovnitř vejde, jest překvapen neočekávaně velkou prostorou.

Hned u vchodu jest prostranný vestibul, a odtud vedou patery, důmyslně nad sebou přebíhající schody k místům rozličným, dvoje k lóžím, dvoje ku galeriím, jedny na přízemí.

Uvnitř jest hlavní a nejoprávněnější ohled vzat na galerie. Věží se amfiteatrálně nad sebe, poskytujíce ze všech konců volný pohled k jevišti. Zde nahoře jako bychom byli v divadle zvláštním, ve volně se rozstírající aréně. Také bohatě v renesančním slohu vyvedený strop, malovaný p. Kouckým, je vypočtěn spíše pro

galerie než pro obecenstvo částí dolejších. Střed jeho není dolejšku skoro ani viditelný.

Výška přízemí až do stropu obnáší 8 sáhů, šířka 9. Lóží jsou tři řady, parterních je 10, a v prvním a druhém patře po 17. První galerie má 104 sedadla mimo 200 míst k stání, na druhou galerii vejde se 600 osob. Zavřených, dosti širokých sedadel je v přízemí 134, do parteru se vejde na 300 osob.

Barvy, v nichž celek je držán, jsou základní bílá, pak modrá a zlatá. Vnitřek lóží je šamoa, vyjímaje lóže J. V. císaře Ferdinanda vpravo, zemského maršálka vlevo a místodržitele uprostřed, jež jsou červeně ozdobeny. — Podpírky jsou na bílé půdě, zlatými štíty a bohatými arabeskami okrášleny. Ženské zlaté karyatidy na římsách představují slovanské dívky s visutými pletenci vlasů a šněrovačkami. V římsách jsou dlouhé svícny, z nichž každý nese po sedmi světlech.

Šířka divadla rovná se šířce divadla německého, v hloubce je ovšem skrovnější.

Opona, taktéž od dovedného Kouckého pocházející, podobá se nejspíše ještě bohatému čalounu. Je pokryta bohatými arabeskami a rozdělena ve více polí. Uprostřed je obraz hradu pražského, dole vpravo Karlova Týnu, vlevo Vyšehradu, nahoře vlevo Bláníku a vpravo Řípu. Po obou stranách jsou bohyně hudby a básnictví, nahoře znak zemský.

Jeviště osvětluje se i zpředu i ze sufit, kteréž poslednější osvětlení jest u nás novinkou.

HLAS 19. listopadu 1862

△

Když Brachvogel napsal po „Narcisu“ své „Babanbergy“, měla divadelní kritika naproti němu těžké postavení. V „Narcisu“ byl se objevil co duch geniální, v „Babanberzích“ se ale jen vidělo, že *chtěl* dostihnouti cíl veliký, aniž by se bylo zdařilo, a pouhé chtění neváží. V podobném nalezáme se po „Alexeji“ a „Záviši“ naproti Hálkovu „Vukašínu“, aniž bychom byli kdys právě tvrdili, že se jeden či druhý z jmenovaných kusů prvějších vyrovnal duchaplností nebo původností „Narcisu“. Při prvních pokusech Hálkových vadily hlavně reminiscence jeho, efekty připomínající nám původce zcela jiné; „Alexejem“ ale ještě více než „Závišem“ vanul přece duch dosti silný, že se očekával pokrok, vzdání se reminiscencí, původnost. Očekávání to nezmizelo také ještě nyní, ač pro tentokráte pranic mu nevyhověno. „Král Vukašín“ je slabší také mnohých jiných dramat českých, v posledních saisonách provozovaných, a kdyby nebylo dramaticky výtečného zakončení aktu třetího, nesvědčil by ani o jakéms dramatickém talentu vůbec.

Především se nás nemile dotklo, že Hálek plove již i co do dialogu i co do budovy kusu ve svémraví, v manýře. Děj nové tragedie, ač je v ní dosti vražd, smrtí, řinčení zbraně atd., je přece jen chud, a má leda výhodu jednoduchosti. V prvním jednání vypraví se car Dušan do boje, složiv na Vukašína všechnu důvěru svou. V táboru ochuraví a zemře, — a zde již Hálek opsal sama sebe. Jakž v „Záviši“ nechává krále Otakara hned v prvním aktu skonat, činí ve „Vukašínu“ opět s carem Dušanem, aby první již akt nabyl nádechu dramatické velikosti. V aktu druhém nepostupuje děj o nic jiného, než že slabý Uroš, nástupce a syn Dušanův, rozdělí se o vládu

s Vukašínem, a že tento se spojí úže s jakýms darebákem Nikolou, slabým to otiskem mouřenína z „Fieska“. Třetí akt chová zvláště v druhé části své děj bohatý, mistrně stupňovaný a dovršený. V druhé části té objeví se Vukašín vítězoslavný, diadémem zdobený, věrnými velmoži obklopený, v trůnním sále svém. Slepý guslar má mu zapět píseň oslavní, guslar ale pěje o krátkém panství Vukašínovu, a tento ho proklá rukou vlastní. Velmožové se vzpírají, — Vukašín dá Gojku odpravit. Před lidem se objeví spoutaný car Uroš, Vukašín ho prohlásí za zbavena trůnu a vypoví ho, oblečeného v hávu kajícném; vzpoura se vzmáhá, — v nejrozhodnějším okamžiku vrazí vojsko za Vukašínem do jizby, tento vyskočí na místo povýšené, položí obnažený meč svůj na korunu, a vyzývá, aby se uchopil koruny, kdož myslí, že ji nosit může.

Čtvrté již jednání klesá zase. Na začátku je dobrá transkripce srbského „Marko Kraljević tu víno pije“, široká deklamace Dejanova nenahražuje ale děje. Nato vyšle Vukašín Nikolu, aby Uroše, po obcích lid bouřícího, nějak se světa sprovodil. V následující proměně spatříme Uroše, jehož žebráctví lid ku vzpouře nabádá. Scéna ta by měla dosti efektu, kdyby nebyla napřed již oznámena. S Urošem stretne se Vukašín a zavraždí ho. Jelena, ovdovělá Dušanová, pronáší mu strašnou kletbu.

V pátém jednání setkáváme se s Vukašínem na výpravě jeho proti Turkům. Je za noční doby v stanu svém. Svědomí ho mučí, ke všemu tomu objeví se ještě duch Dušanův. Následuje poněkud zbytečná rozmluva s Nikolou, jenž chce v odměnu za služby své státi se vojvodou. Vukašín odešle ho pro choť svou, aby mu donesla vody. O té choti takto v celém kuse nezvíme ničeho, a Vukašín sám musí jen proto se zmíniti o ní, že sobě jí nevšimnul po celou dobu království svého, aby se mohla co překvapení místo královské zase objeviti Jelena, kteráž svou kletbu opakuje. Druhá část posledního aktu uvádí nás v krajinu ležící poblíž bojiště, na němž bitva s Turky zůří. Zde zabije Vukašína Nikola proto, že nemůže ob-

držeti od něho řetězu vojvodského. Kníže Lazar Grbljanović je prohlášen nato za cara.

Dle celého kusu, zvláště dle aktu posledního, dle hlavní osoby Vukašína je očividno, že pracoval Hálek podle Shakespearova Richarda III. Jaký to ale rozdíl v charakteristice! Shakespeare líčí špatnost člověka geniálního, jehož ukrutnost je velkou ctižádostí motivována: při Vukašínu ale není ani geniálnosti, ani vlastní ctižádosti, Vukašín je jen sprostě špatný chlap, z anglického Richarda zbyl jen sprostý, na všechny strany kousající buldok. Vukašín nemá ani jasného ponětí o tom, co vlastně chce; jako divé zvíře zchvacuje jen vše, co se mu do cesty staví, a zchvacování to povznese ho náhodou až na trůn. On sobě získá důvěru Urošovu, aniž by se vlastně o ni namáhal, ostatní mu také důvěřují, aniž by věděli proč. Kdyby byl, vyjímaje Gojka, jediný chytrý poctivec ve vůkolí, nemohla by důvěra přetrvati ani jediného okamžiku. Surovost jeho sprostá protiví se, každou chvílku se přeříká a nešikovně opravuje, uráží a nešikovně odprošuje, a již ta dlouhá řeč u mrtvoly Dušanovy musila by ho zradit. Že sobě není vědom cíle, vysvitá již z obdivu jeho, že mu vůbec ještě někdo věří, neboť praví: „Nevěřil bych sobě sám.“ Vukašín je sice „vlk“, ale v obmezené „kůži *beránčí*“. Jednou chce býti trochu diplomatičtějším intrikantem a začíná Nikolovi vyprávěti o Tarquiniových makovicích; nedaří se mu ale, nesetrvá a vyřkne zcela zřejmě, že žádá smrti Urošovy. Také motiv jeho pádu jest ledajaký. Nepadne za hříchy své na rodině Dušanově, na srbském národu spáchané, nýbrž prostě jen za to, že nedal Nikolovi vojvodského řetězu! Co král nemá pražádných vyšších tužeb, i s Turky válčí jen proto, že je k tomu donucen, aby Srbové měli vůbec co dělat. Že se táže, kdo mimo něho může po koruně sáhnout, jest jen drzá pýcha člověka, který má za sebou moc brannou.

Těžko předpisovat spisovateli dramatickému, jeho jest život, on může z něho vylovit figuru, jakoukoli chce. Avšak jen pro epizodu mají Vukašínové platnost, k hlav-

ním osobám pětiaktové tragedie hodí se jen tenkráte, když se povznesou na Richardy. Ve Vukašínu není změny, stále jen nadávka, oprava, vražda, a zase nadávka, oprava, vražda. Kdyby byl psal Hálek tragedii Marko Kraljević, v níž by byl Vukašín as ve třetím aktu padnul a Marko co hlavní hrdina tragický děj do pátého aktu dovedl, měl „sujet mauvais“ Vukašín pak dobré místo. Všech pět aktů „Vukašína“ mohlo se beztoho pohodlně stlačiti na tři akty, je tam mnoho zbytečného, nepoukazujíc na př. ani k opakované kletbě Jelenině.

Vukašín je skoro po celých pět aktů stále na jevišti. To je pochopitelno, chtělť Hálek hrdinu svého řádně odůvodniti. Poněvadž ale není změny, poněvadž zůstává špatnost Vukašínova skutečně jednostranná, nepodařil se původní úmysl spisovatelův. A tím trpěly i charaktery ostatní, ač nevíme, bylo-li co z původního znění zkráceno kvůli beztoho přílišné délce kusu. Carevič Uroš, slaboch, „matčin synáček“ (nevíme, nalezá-li se výraz ten německý ve frazeologii srbské), mohl být mnohem šťastněji vyhloubán. Z počátku, zvláště ve scénách s Nikolou, je až nemocně slabým, a když se konečně vzmůže a meče chopí, padne hned bídně zavražděn. Také Kraljević Marko, pýcha Jihoslovanstva, má v tragedii Hálkově fondu k činům dosti, na čin ale nedojde — kvůli hrdinovi titulnímu.

Vyjímaje, že uvedl guslara slepce, neužil Hálek ničeho specificky srbského. A přece by bylo pobratimstvo, krevní pomsta atd. mnohou krásnou scénu poskytly, ano poslednější mohla Vukašínův pád zcela jinak zprostředkovat, než se Nikolou stalo. Ano, Hálek zanesl do své tragedie i živly Srbstvu zcela cizé a dopustil se hrubých anachronismů. Jedna osoba mluví na př. o tom, že „budou plaziti jazyky jako *mlikařští psi!!*“ Sotva že v Srbsku znali v 14. století pražsko-mlíkařských způsobů!

Co se týče zmíněné již manýrovanosti Hálkovy, je to úkaz málo potěšitelný. Hálek nápodobňuje Shakespeara až přespříliš. Jednoty místa a času není skorem nikde šetřeno. Osoby se objevují na místech, na kterýchž bychom

je nejméně očekávali, beze vší omluvy a přípravy, někdy také zcela zbytečně. U geniálního Shakespeara toho není, neboť i nejnepatrnější episodka má již pro některý zvláštní charakter v ní se objevující, pro některou myšlénku svou zajímavost a tedy alespoň relativní oprávněnost. I zvláštnosti mluvní, i slovní hříčky Shakespearovy napodobuje Hálek, — a tone v nich. Neslyšeli jsme ve „Vukašínu“ ani jediné myšlénky původností neb krásnou formou překvapující, všude jen šroubovaná fráze. Tak nepřirozeně nemluví lidé nikde. Slovní pathos, věčná perifráze svádí herce ku prostředkům kulisním, ku křiku; ano herec musí k tomu sáhnouti, aby zakryl, kde afektů potřebí, vnitřní slabost fráze. V okamžiku nejvyšší náruživosti, kdy jsme očekávali výbuch mocný, slyšeli jsme na př. hrdinu, že přirovnával rozohněnou svou krev rozvlněnému moři, na němž se zmítá tolik a tolik korábů! To není poesie dramatická, to je bohužel leda u nás poesie „tak zvaná“! A náhle vpadá u Hálka zase sprostý nějaký výraz do toho, jakoby ráznost z donucení.

Rádi končíme úvahu svou slovy: „Etiam bonus Homerus!“

*

Divadlo naše bylo přeplněno k otevření „slavnostnímu“. Dle všeho vejde se do nové budovy něco přes tisíc lidí. Obecenstvo však chtělo naznačiti, že považuje nynější divadlo české pouze za prozatímní, a oblečené svrchníky, jakož i jiné známky dokazovaly, že obecenstvo to samo odnímá představení prvnímu ráz slavnostní. Jak již praveno, činí vnitřek divadla nábřežního dojem zcela příznivý; jako bychom byli v kruhu domácím mezi svými, a podobně i byla všechna jednotlivá čísla téhož večera přijata způsobem přívětivým. Mezi hostmi zpozorovali jsme nejvyššího maršálka království Českého, hraběte Alberta Nostice, vicepresidenta náměstnictví barona Kellersperga, knížata Karla Schwarzenberga a Jana Lobkovice, jakož se i dostavili všichni čelnější muži naši.

Po hlučných fanfárách přednášel pan Šimanovský velmi dobře proslov Jahnův. Ovšem že přednášel proslov ten v čamaře, kteráž od nynějška má se státi šatem pravidelným při všech salonních zjevech na českém jevišti. Nato následovala Vojáčkova ouvertura, kteráž hlavně o české národní písně se opírajíc původnosti vlastních myšlének nehleděla, přece však vděčně přijata byla. Hálkův „Vukašín“, o němž obšírnější pojednání do feuilletonu svého klademe, byl se strany herců provozován s takovou svědomitostí, že bychom ji přáli každé hře české, hlavně plodům původním také jiných spisovatelů českých. Toliko komparserie vadila místy vzdor četným zkouškám, jichž prý bylo k Vukašinu *třináct.* Jmenujeme pro dnes jen p. Kolára ml. co zastupitele úlohy titulní, který i s výtečnou maskou i s rozpočtěnou hrou svou osvědčil se opět co herec svědomitý. Ovšem že Vukašín přislušel vlastně p. Koláru st., neboť má pan Kolár ml. pole zcela jiné, na němž vyniknouti musí. Příčiny opáčného obsazení nechceme pro dnešek rozbírati. Animované obecenstvo vyvolalo p. Kolára ml., p. Šimanovského a spisovatele pana Hálka při zvláště vhodných místech, ač leckdy ne bez odůvodněné oposice k hercům se vztahující. Také p. Svoboda st. byl při otevřené scéně potleskem vyznamenán. Nakonec volalo obecenstvo hlučně stavitele pana Ullmanna, jenž však pro nemilou náhodu přítomen nebyl. Povídá se, že prý neobdržel ani místa uvnitř v divadle! V meziaktích hrály se rozličné národní písně.

J. N.

H L A S 20. listopadu 1862

SMLOUVA S ŘEDITELEM PROZATÍMNÍHO DIVADLA

Podle smlouvy, již zemský výbor s ředitelem prozatímního divadla p. F. Thoméem uzavřel, je týž povinován, hráti nejméně třikráte týdně a sice v neděli, v outerý a ve čtvrtek, kromě toho ale je mu nejdůtklivěji uloženo, aby v zimní saisoně při účastenství obecenstva i čtvrté představení obstaral. Každý týden, ať se již hraje třikrát neb čtyrykrát, musí se dávati jednou zpěvohra, takže se do roka musí provozovati nejméně 50 zpěvoher. Sbor zpěvohermí bude sestávati z 12 mužských a 12 ženských, již pouze pro české divadlo jsou angažováni a toliko v tomto zaměstnáni budou. Též orchestr sestávající ze 34 hudebníků bude zcela samostatný a bude pouze v českém divadle účinkovati. Herci třetí třídy budou kontraktem zavázáni, aby ve sboru spoluoučinkovali, což zavedeno je při mnohých německých divadlech, zejmena v Lipsku, čímž sbor, maje mezi sebou herce, stává se herecky oživenějším a dramatičnějším. Všichni přední herci a herečky budou pouze v českém divadle účinkovat, jedině p. Kolár st. má účinkovat také v divadle německém. Ředitel Thomé obdrží při vyplnění všech smlouvou mu uložených závazků ze zemských peněz 10.000 zl. roční subvence, právě takové, jakou německé divadlo ze zemských důchodův požívá. Rozumí se samo sebou, že smlouva s ředitelem p. Thoméem má platnost toliko do velikonoc r. 1864, kde se končí jeho smlouva i stran divadla německého. Od velikonoc r. 1864 má nastati úplné oddělení českého od německého, takže každé divadlo by mělo zvláštního ředitele a vesměs své zvláštní k divadlu náležející příslušnosti.

HLAS 23. listopadu 1862

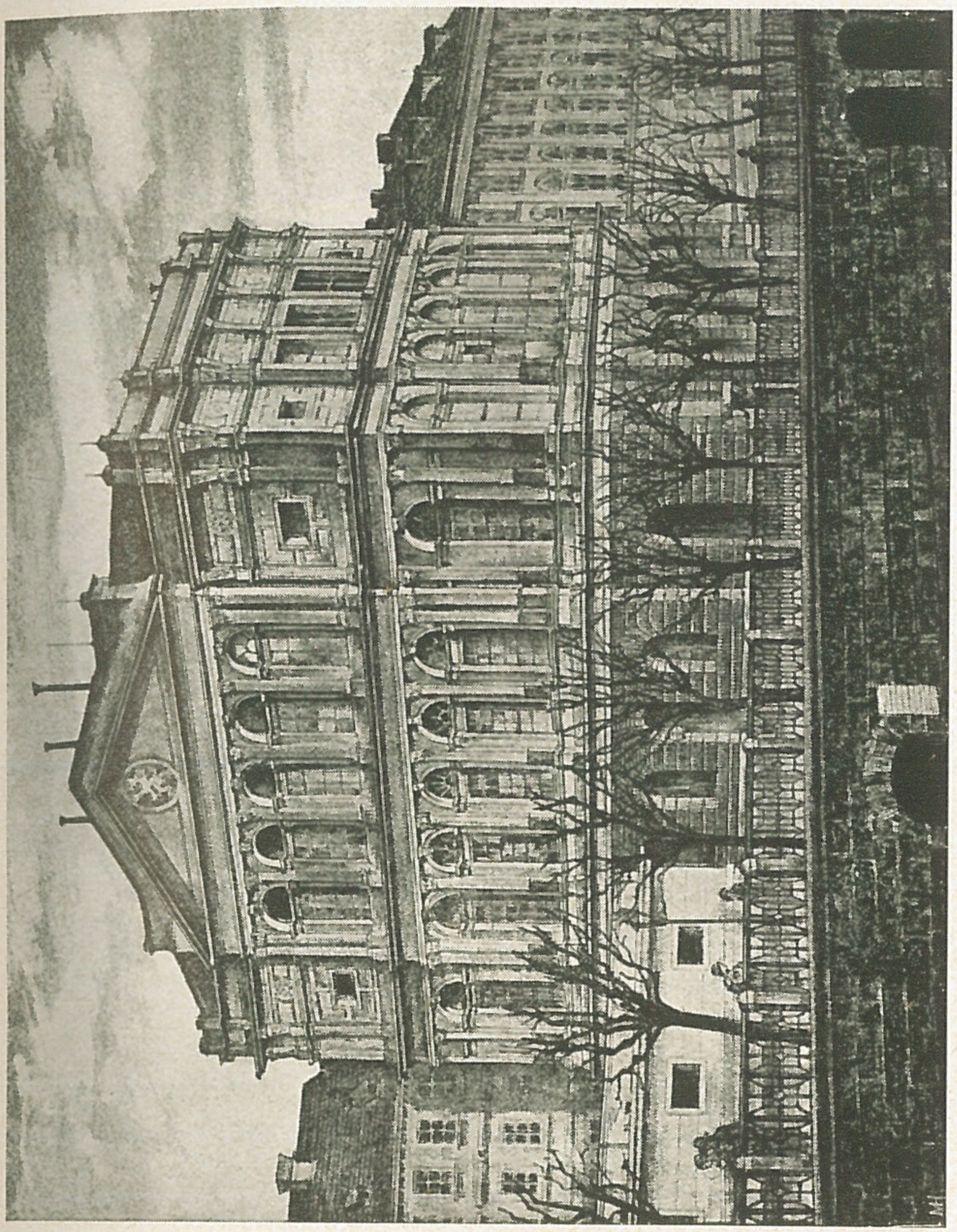

1. PROZATÍMNÍ DIVADLO

2. HLEDIŠTĚ PROZATÍMNÍHO DIVADLA

△ *V Praze 22. listopadu.*

Dnešní Humoristické listy se mně velmi líbí. Není to snad nějaká zaplacená neb dobrovolná reklama, řeknu-li, že se mně líbí, nýbrž ryzá pravda, líbíť se mně hlavně obrázek představující stěhování se českého divadla, vlastně jeho náčiní a osob, do prozatímního, samostatného domu na nábřeží. K obrazu tomu mohl by se vlastně přidat obšírný komentář. Co se mně na ilustraci té ale zvláště líbí, je to, co na ní ani není, jak snad mnohého, zdejších osobností a poměrů neznalého čtenáře venkovského nejvíce bude zajímati na ní to, čemu nerozumí. Na ilustraci není totiž především pražádné *obecenstvo*, ani stopa o tom, že by se stěhovalo s sebou — a to je nejpernější, nejostřejší a bolestně se dotýkající satira!

Praví se na místech základně zpravených, že abonnement na hry v divadle prozatímním velmi prostředně se daří. To je událost smutná. Tím způsobem zajisté nedokážem, že potřebujem divadla velkého, neboť nenaplníme ani malého, tím zadáváme jen nepřátelům svým příležitost k posměchu a podáváme jim opodstatněných důvodův proti nám. Někteří ráznější nechtějí prý vůbec ani abonovati proto, že nechtěli a nechtějí prozatímního divadla, nýbrž hned velké, národa důstojné. Divný to důvod, chtít dokázat malým divadlem důsledně prázdným, že potřebujem velkého! Obecenstvo naše musí se skutečně teprve učit návštěvě divadla ve dny všední, divadlo se mu musí státi potřebou, jako denní chléb, a když někdy náhodou v určitý den z jakýchkoli příčin se nehraje, musí to učinit ve zvycích obecenstva ne-li celou revoluci, alespoň velkou prázdnotu. Naše obecenstvo musí se návštěvě skutečně teprve učit. Viděli jsme to dle posavadního. Nebyla-li právě benefice, bylo až strašně prázdno; uvykl' každý, nechati se pozvat k před-

stavením jednotlivým; byl-li zván, přišel s radostí, nebyl-li, necítil také potřeby, aby přišel. Pravda je sice, že obecenstvo divadla německého sestává z dvou třetin asi z Čechů. Na ty nechť ale nikdo nepočítá, že přejdou k divadlu českému, neboť neobjeví se v divadle našem dříve, pokud neposkytne jim alespoň rovněž dobré opery a činohry, jaké poskytuje divadlo německé. A tomu se v nejbližše příští době ještě nepodobá. Mnohým se zavinili, kdož stále kázali proti „boudě“, ji snižovali, tupili, nepomýšlíce, že nikde není skoku, že potřebí nám znenáhlého přechodu pro herce, repertoir — i obecenstvo. Nový ústav náš není bouda, nýbrž zcela slušné divadlo, mnozí jsou ale již předpodjati a nenavštíví ho. A přece jest Praha dosti velké město k tomu, aby měla dvě divadla, i kdyby nebylo bývalo pro většinu zdejšího obecenstva posavadní divadlo německé ústavem zcela neprospěšným a tedy nepotřebným.

Jen za dobré návštěvy, při dobrých příjmech může se také na ředitelstvu co nutnost vyžadovati, aby staralo se o rozmnožení a doplnění personálu. Na ilustraci „H. l.“ vidíme mezi herci mnohé, „kteří tam nejsou“, kteří však býti mají a musí, má-li se ústav náš postaviti na stupeň umělecký. Fraška i činohra objevují velké mezery, onano v partiích prvních, tato v partiích podřízenějších. Co se pak týká personálu ženského, jsme ještě mnohem smutněji v tom. A máme snad žádat na milosti ředitelově, čeho můžeme při dobré návštěvě dosíci kategorickým imperativem?

Malý je hlouček lepších našich mimů, všeobecné jest ale očekávání, že nyní přičiní se skutečně, seč jsou, že u leckterého odpadne netečnost, lhostejnost, a nově vzbuzená ctižádost že potrvá k vlastnímu prospěchu hercovu. Netečnost, nepokračování, stagnace nesmějí se více trpět, kdo nemá vyššího povolání, ať se vzdá raději dříve, než se mu nevítané radosti dostane, aby se mohl dívati na vlastní svůj úpadek. Leckterý zase, talent zvláštní, nemohl se posud tak vyvinout, jak by jemu i národnímu umění nejlépe posloužilo. To bude úlohou našeho dra-

maturga, aby byl postaven každý tam, kam nejspíše patří.

Slyšel jsem tyto dny návrh, o kterém by se na rozhodném místě zrale uvážiti mohlo. Aby totiž odpolední nedělní hry přestati nemusily, zároveň ale nečetný personál náš jimi přespřílišně namáhán nebyl, mohli by prý diletanti odpolední hry ty převzíti, ovšemže pod přísným dozorstvím. Diletantů by se zajisté přihlásilo dost a mohla by se z nich pěkná dramatická škola vyvinouti.

Střed ilustrace „H. l.“ jest vyplněn vozíkem Thespisiným. Jmena spisovatelů původních tvoří na něm opět jen řadu malou. Zde nastává opět velká úloha dramaturgova, jenž má vždy a všude pomáhat a povzbuzovat talenty nové i mladé. Co se týče překladů, musí na všechen způsob překonat repertoir německý, sil překladatelských máme k tomu dost.

V pravém rohu ilustrace jsou vyobrazeni číhající referenti Hlasu a Národních listů. Také těm nastává nyní úkol nový; do zákulisních nehod toho či onoho není jim pranic více.

HLAS 25. listopadu 1862

△

Jiné doby, jiné požadavky. Samostatným divadlem stává se také referent samostatnější. Nyní již ohledy všechny mizí, které zde onde hlas jeho určovati *musily;* pravíme, že dříve *musily*, neboť kdyby byl i ohledu nebral, byla jeho práce přece jen prací Sisyfovou, a vzdal se tedy raději práce zcela nevděčné. Než vešel večer neb odpůldne do divadla, slyšel již deset anekdot o nedostatečném počtu zkoušek, o příliš pozdním dodání úloh a jiných nehodách z nesamostatnosti českého divadla a z obojživelnosti herců plynoucích. Tu pak ovšem odpadla ostrost, odpadla i vlastní kritika, nastal holý, nezáživný referát, neboť jakž kritisovat hrdinu, který o svém hrdinství teprv od předešlého večera ví! Při takovýchto nemožnostech padla pak i mnohá možnost pod stůl, herec se stal nedbalým, neboť byl až příliš suverénním, vždyť sobě mohl, když chtěl, i z úlohy své škrtat, co se mu nelíbilo! Zlé návyky, doufejme toho ku cti herců našich, nechali zajisté v místnostech starých. Víme dobře, že každý počátek, jak se přechody nazývají, je těžký; na obtíže však takové nemůže se ale divadelní správa naše ani týden více ohlížeti, neboť odstraniti se *musí*, a neodstranily by se tak brzy, kdyby se jim jen poněkud hovělo. Jak daleko budeme moci působit, nelze ještě určit, neboť může se jen tenkráte kritisovati, když se něco kritiky hodného objeví. Toho bohužel u nás zřídka kdy vídáme. Nemáme nouze o talenty, ty ale zůstanou obyčejně trochu pod prostředkem stát. Musíme přímo leckterému herci vytýkati povrchnost, a ta je v každém umění záhubná. Herec jest již spokojen, když dosáhl slušnou rutinu, když jeho pohyby jsou snesitelny nebo i elegantní, když jeho hlas se vůbec poněkud přiměřeně ohýbá. Na tom je ale již dost, — a jedna úloha vypadá

pak u nich jako druhá. Herce toho vidíme pak co hrdinu vždy stejného v afektu, co milence vždy stejně šveholícího v scéně milostné, co bonvivanta vždy stejně se rozháněj ícího ve veselohře. Nanejvýš že se herec slovům učí, on je ale *neštuduje*, nebeře sobě nejmenší práce, aby vnikl do intencí básníkových. Pak je ovšem vše na jedno kopyto, pak ovšem není zvláštního, samostatného tvoření, pak vyskytuje se vzdor některému zevnějšímu efektu často deklamace zcela špatná, pak může se opět jen podati holý referát, a v něm v případu šťastném relativně mluviti o „slušnosti“, — *kritika* ale opět odpadá. Bylo by věru mnoho na divadelním referentu žádáno, aby široce rozkládal o intencích básníkových, když vidí, že herec se o intence nestará, když tento stará se jen o to, aby vůbec nějak úlohu svou „sebral“, a s nějakým vůbec dojmem na obecenstvo galerií s jeviště odstupoval. Kritika jest jen tenkráte možna, když herec skutečně svou úlohu *študuje;* třeba by pak neuhodil vždy na pravé, již jeho namahání je zajímavé, již to dodává popudu kritikovi, a dvacíti slovy docílí se u chtějícího pak více než desíti články u lhostejného. Kritika přestává, kde není umění. K smutným těmto reflexím přimělo nás provedení „Valdštýnovy smrti“. Nebeřem ohledu k souhře a ku komparserii často komicky působící, nýbrž hledíme jen přímo k úlohám předním, k Friedlandu a Maxu. A tu věru musíme říci, že jsme viděli nahoře jen nějakého tuctového hrdinu staršího, který se náhodou Valdštýn jmenuje, a Max se podobal jiným úlohám páně Šamberkovým jako vejce vejci. Afekt, ať již jakýkoli, byl u Friedlanda všudy stejný, totiž křičený, bez odstupnění, bez ohledu na obsah a místy se zcela falešnou deklamací, kteráž u herce, nadaného tak vzácným fondem duševním, velmi a to velmi nemile překvapuje. Abychom ale učinili povinnosti své přece zadost, podotýkáme, že jiné některé úlohy byly hrány dobře, a jmenujem tu pány Chramostu a Kolára ml., pak slečnu Libickou. Slečna Lipšova naprosto nebyla na svém místě, zapotřebí jiné remplaçantky pro obor ten, a pak zbude ještě

pro slečnu Lipšovu čestný obor jiný. Pan Sekyra obohatil anekdotní sbírku českého divadla o vzorný exemplář, který se důstojně rovná historickému „herein“, jež zvolal na českém jevišti nebožtík herec Šmiler co král Václav. Pan Sekyra vedl totiž deputaci Pappenheimských, a když je měl zastavit, komandoval zcela rovnoprávně „Halt!“ — Ostatně by se měl vybrat k úloze té herec postavy mohútnější, vždyť vypravuje „Valdštýn“ o velkém hrdinství jeho. Také na to upozorniti slušno ostatní, že netřeba v malém divadle tak křičeti a dupati jako ve velkém. — Musíme tu podotknouti ještě některé věci, které se týkají prozatímního divadla. Především pohřešujem v něm hodin. Věříme sice milerádi, že někdy při hře na čas zapomenem, — někdy ale snad také ne. Při proměnách jsme viděli novou a vkusnou meziscénní oponu. Co do místnosti rozhodně se může tvrditi, že třeba by vše bylo dobré, parter alespoň dobrý není. Má pro nohy svah dosti nepříjemný, a přece řady zadnější nevidí více, než co náhodou mezi hlavami předními problýskává. Musí se předělat. Parketu jak známo není, tím přísněji má se ale k tomu hleděti, aby skutečně v cestičkách k sedadlům nikdo nestál, zvláště ale ne lidé, milostí billeteurovou tam vpuštění. — Pan Komzák má při činohře řízení orchestru. Staré entreakty odložily se stranou, místo nich slyšeli jsme variace národních písní nebo tyto samy. Při některých se ukázalo, že jednotlivé nástroje, na příklad cello a flauta, jsou v dobrých rukou. Třeba bychom provozování podobných variac schvalovali *někdy* při veselohře, frašce, nebo snad i činohře z dob nejnovějších, nepochopujem přece, jak se může ve „Valdštýnu“ Schillerovu objeviti „Kde domov můj?“ neb docela — — uliční „Pepíku“.

J. N.

HLAS 25. listopadu 1862

První hra v předplacení vypadla co do návštěvy skvěle, doufejme, že to nebyli jen samí zvědavci, kteří místa plnili, nýbrž že zůstane návštěva vždy stejně potěšna. Provozovala se Shakespearova veselohra „Mnoho povyku pro nic za nic“ s výsledkem poměrně dobrým. Široký, klidně plynoucí humor anglický má u nás Čechů obecenstvo vděčné, jakož vůbec duch anglický, zrcadlící se v dramatických plodech, spíše u našeho méně zkaženého obecenstva obliby nachází, než u kteréhokoli jiného. Proto také radíme, aby překladatelé a vzdělavatelé naši sáhli i po jiných spisovatelích anglických, a jsme přesvědčeni, že vedle Shakespeara také jiní dramatikové čestně obstojí. Volí-li se veselohry, tu bychom ale režii svou, nebo kdokoli rozhoduje, prosili za obsazení pečlivé, alespoň za obsazení rozumnější, než jaké jsme v úterý viděli. Místo p. Šimanovského měl hrát p. Kolár ml., místo tohoto p. Šamberk, místo p. Šamberka p. Šimanovský, místo p. Sekyry p. Chvalovský. „Obory“ jinde třeba přísně ohraničené nesnesou u nás podobně přísných mezí. Nám se jedná o nejlepší úspěch na jevišti, a nikoli o kontraktní obor. Ovšem, kdyby byl p. Kolár ml. co Beneš právě tak málo býval slova mocen, jak málo byl co kníže, nebyla by výměna úloh prospěla, nýbrž naopak. Taková nestejná pilnost u některých herců našich je nejen povážlivá, nýbrž i urážlivá. Není vždy parádních úloh à la Vukašín, které herci „za učení stojí“; potřebí herci i tenkráte pilnost, když zpředu již ví, že nedosáhne ani potlesku. Stálé dívání se na sufléra, podříkání a přebírání slov jiným je ve veselohře příliš nápadné, tím nápadnější ale v situaci, která vyžaduje rychlou souhru. Podobná situace je v maškarní scéně, a zde bylo tolik mezer, z nichž některé i pilnému jindy herec-

tvu ženskému přičísti dlužno, že celá scéna tím zkažena. Ostatně netřeba doložiti, že třeba p. Šimanovský nemá dostatečné lehkosti a humoru pro Beneše, přece se v rutinovaných a pilných rukou jeho neztratila. Vedle něho jmenujeme namáhanou paní Peškovou, pak slečnu Libickou, pány Chramostu, Pokorného, Šamberka v úlohách menších. Jen to bychom vytkli paní Peškové, že mimo obyčej svůj hrála někdy více k obecenstvu než k osobě, s níž právě rozmlouvala. Při deklamovánce je to dobré, při dramatu nepotřebné. Nade všechny byl klasickým p. Kaška co měšťanosta. Humor, jakého úloha ta vyžaduje, plyne právě u herce jmenovaného plným, zdravým proudem. Takových starších „naturburšů“ neviděli jsme nikde jinde líp. P. Boschetti upomínal stálým potřásáním hlavy, k jakémuž se jedním výrokem v dialogu přílišně svésti nechal, na komiky vídeňských arén.

J. N.

HLAS 27. listopadu 1862

△ *V Praze 27. listopadu.*

Divadlo a opět divadlo! Kdokoli vezme do rukou české listy naše, najde buď ve feuilletonu, buď ve zprávách místních nebo ve zprávách o literatuře a umění divadelní otázky a příhody všestranně přetřásány. Nejlepší to ovšem důkaz, čím nám divadlo je. Vybudováním samostatného divadla českého jako by nám byli kámen s prsou sejmuli, volněji oddychujem a hledíme již i, abychom nabyté volnosti všestranně užili.

Nebudem zde mluviti o důležitosti divadla vůbec, aniž o důležitosti jeho pro nás zvláště. Že potřebu jeho každý zcela cítil, vysvitalo dostatečně ze stokráte vyslovených veřejně tužeb, ze všeobecných sbírek pro velké samostatné divadlo, z namáhání předních našich mužů atd.

České divadlo již za mrzké odvislosti své působilo velmi blahodatně. Budilo mladé talenty, shromážďovalo a sbližovalo vřele smýšlející Čechy. Největší však vliv mělo na nižší vrstvy pražského obyvatelstva, hlavně na třídu pracovnickou.

Služka těšila se třeba po celých čtrnácte dní, že půjde na poslední galerii do divadla, dělník mozolil se po celý týden, utrhl sobě od úst a šel v neděli do divadla.

Na ty a podobné lidi mělo české jeviště vliv veliký. Znali celý repertoir náš a rozeznali přirozeným taktem svým velmi často dobré od špatného. Že jejich estetické vzdělání nemohlo je právě povznésti na úsudek zcela přesný, nemůže býti divu, a dosti často protivil se úsudek galerií přísnějšímu parteru přímo. Obecenstvo to bylo velevděčné a oblíbený herec nemusil se nikdy báti, že ho při benefici jeho zklamou. Ano znali jeho osobnost tak dobře, že ho poznali okamžitě v jakémkoli přestrojení.

Když kráčel po ulici, slyšel své jmeno se všech stran. I jeho domácí a rodinné poměry byly každému známy, neboť byl tak důležitou osobou, že se každý i o podrobnosti jeho poměrů staral. Za to také hrával herec někdy — jen pro galerie.

Na broušení jazyka mělo divadlo rovněž velký vliv. Leckdy jsme slyšeli z úst služčiných výrazy vybrané, řídké, kterých neměla odjinud, než z českého divadla. Není ovšem pochybnosti, že pěkný ten vliv divadla bude i nadál trvati, ano že se zvětší, rozšíří. Tomu se ale musí pravidelně pomáhati.

Při posavadních představeních v divadle prozatímním pozorovali jsme, že se od kasy vracelo množství lidu, které se více na galerie nevešlo. I nejprostější člověk považuje zároveň s námi prozatímní divadlo za vítězství svoje, toho vítězství pak chce užíti, a navštěvoval-li dříve pilně hry divadelní, bude navštěvovati nyní ještě pilněji. Musí-li ale několikráte s nepořízenou od kasy pryč, znechutí se mu cesta; usedne do hospody a odvyká divadlu.

Tomu se musí předejíti, odpomoci.

Třída pracovnická má jen v neděli a ve svátek čas k návštěvě divadla, v jiné dny velmi zřídka a jen výminkou. Někteří jsou ale službami svými tak vázáni, že nemají ani neděli a svátek cele pro sebe, že jen odpůldne jest jejich, večer pak že patří opět jiným. Také na ty musí se slušný ohled vzíti.

Navrhujem proto, aby odpolední hry sváteční opět se zřídily, zajisté že by se v zimě dobře vyplatily, v letě pak, když by se ochabování návštěvy pozorovalo, mohly by se odpolední hry vždy na několik měsíců odročiti. Nedělního obecenstva je dosti, aby naplnilo v neděli divadlo dvakráte, zvláště kdyby byla hra večerní v předplacení.

Jakým způsobem by se dvě ty hry při personálu našem uspořádati mohly, přenecháváme věhlasu slavného ředitelstva.

Je-li málo místa pro scénickou úpravu, nechť se hraje

odpůldne v divadle německém, večer v divadle prozatímním.

Je-li málo sil hereckých, poukázali jsme již před několika dny k tomu, že by mohli *odpůldne diletanti hráti,* z nichž by se způsobem tím vyvinula dobrá škola dramatická.

Ostatně je z českého repertoiru našeho viditelno, že fraška bude mít u nás prozatím pramálo práce. Nevíme ale, proč by měla právě fraška zaháleti, kdežto činohra a veselohra se namáhá. Není ovšem sil těch mnoho, které jsou pouze či hlavně pro frašku určeny, není ale také potřebí, aby zahálely. Dle *našeho* přesvědčení je odpolední hra pro Prahu *nutností.*

HLAS 28. listopadu 1862

MÁ-LI ZŮSTATI DIVADLO PROZATÍMNÍ POUZE ČESKÝM

Příštího pondělku má prý býti v prozatímním divadle koncert, při kterémž se střídati mají také deklamace české s *německými.* Třeba bychom neměli praničeho proti koncertům v prozatímním divadle vůbec, jsou-li veskrz *rázu českého,* musíme se rozhodně zase prohlásiti proti všemu vnášení němčiny do našeho divadla. Takový rovnoprávní koncert je zdánlivě věc velmi nevinná, a přece by byl v něm již zárodek k poněmčení našeho ústavu. Po koncertistce přišla by tanečnice, která by v pondělí, ve středu a v pátek v nábřežním divadle tančila. K jejímu tanci hrála by se jedna veselohra jednoaktová česky a druhá německy, aby se stěny znenáhla zvykaly. Pak by se přestěhovala německá fraška, která v zimě zaháleti musí, do prozatímního divadla, co do jakés zimní arény — a německo-české divadlo bylo by hotové, neboť by musily i uvnitř budovy přijíti všady německé nápisy *nad* české, aby přece němečtí navštěvovatelé věděli, kam jíti mají. Vzdor tomu, že se české obecenstvo množiti bude, nebylo by pro ně dálších večerů, neboť usus tyrannus, usus lex! Nechť nikdo nenamítá, že saháme příliš daleko, my přežili již mnohé, kde se zcela podobně dělo, my na př. přežili i divadlo v Růžové ulici. Možná ostatně, že privátně nás došlá zpráva o koncertu obojživelném není zcela podstatna; bylo by až hloupé, začít již nyní s podobnými manévry, a máme také českého intendanta svého, který by tomu zajisté ani nepřipustil. To však jest jisto, že již česko-německé ohlášení na rozích bylo by našemu obecenstvu dostatečným vyzváním, aby obojživelného pana ředitele návštěvou v prozatímním divadle nepodporovalo a raději sobě, čekání uvyklé, na samostatného ředitele počkalo.

HLAS 29. listopadu 1862

Nemůže se upřít, že máme nyní repertoir velmi dobrý, výborný; Schiller, Shakespeare, Scribe, Hugo, řada slíbených menších a dobrých veselohereních novinek musí kritice zbraň z rukou vymknouti, a vymknula by také, kdyby provedení bylo s požadavky kusů na stejném stupni. Jsme nyní ve smutné alternativě té, že sobě skorem přejem repertoir skromnější, jen aby herecké síly naše postačily. Takž na př. jsou „Povídky královny navarrské“ veselohrou pikantní, duchaplnou; při provedení jejím nechceme se ale pouze těšiti z toho, že její spisovatel je vynikající, že na pěknou situací přichází rychle ještě pěknější, chcemeť také viděti, že herci s pikantním slovem rovněž pikantně zacházejí. „Povídky“ žádají přesnou elegantnost, a tím žádají ovšem dosti mnoho. Většinou myslejí naši herci, že elegantnosti učinili zadost, když se stali monotonními; taková monotonnost není ale rázem salonů, zvláště ne takového, jenž jest půdou duchaplných intrik. Zde ovšem není naturalismu, není křiku v afektu, zde je ovšem vše přidušeno, přikryto příjemnou rouškou opatrnosti a vzájemných ohledů; v přidušenosti té je ale bohatější škála, větší odstupňování tónů než ve fortissimu historického kusu, více plíce než rozum namáhajícího. Dle toho můžem také jen o relativně dobrém provedení „Povídek“ mluviti, a přiznáváme pak milerádi provedení to dobré. Pánové Šimanovský, Kolár ml., Šamberk, beneficiantka paní Pešková, slečny Libická a Bollardova přičinili se ku souhře snesitelné. Pan Kolár st. nestaral se přílišně o svého Karla V. Panu Chramostovi, jenž přeháněl, musíme připomenouti, že Babieçové právě tak jako Kalbové dávají se z velmi důležitých příčin raději hercům charakterním než komikům. — Návštěva byla tak četná, jakž se při

oblíbenosti paní Peškové očekávati mohlo. Od samé kasy vrátilo se opět množství navštěvovatelů, kteří více vpuštěni býti nemohli.

J. N.

HLAS 2. prosince 1862

VČEREJŠÍ KONCERT BARONESY WEISSOVY, o jehož umělecké ceně obšírnější zprávu na zítřek odkládáme, byl přerušen výstupem nemilým, ač lehce předvídatelným. Když totiž pan Nachbauer svou německou píseň zpívati počal, nastal v divadle dosti slabě obsazeném takový sykot a hluk, pískot a okřikování, že za všeobecného povyku sotva dozpívati mohl. Scénu tu přičísti těm, kdož ji možnou učinili. To mohl přece každý vědět, že české obecenstvo, kteréž se teprve do nového samostatného divadla vestěhovalo, kterémuž teprve včerejší Presse zvěstovala, že se co nejdříve Němci do nábřežního divadla přestěhují — že obecenstvo to zajisté hned v prvních čtrnácti dnech nebude v tétéž místnosti přijímat s nadšením koncert utrakvistický. A zajisté, že by při zdravém taktu svém bylo obecenstvo naše třeba vyslechlo i druhou píseň německou, kdyby nebyly již návěštní cedule zvěstovaly příliš časně utrakvistické vyplňování nedivadelních večerů. Nepamatujem se, že by při některém koncertu v nynějším divadle německém, při kterém kvůli koncertistovi na příklad pan Bachmann neumořitelnou „Bětulinku“ zpíval, byla se dala zase kvůli české „Bětulince“ té česká návěští vedle německých. Ostatně, jak již praveno, dokazuje se dobrý takt tím, když se příležitost odejme, aby nemilá scéna ani státi se nemohla.

HLAS 2. prosince 1862

Stálý náš referent nemohl být osobně outernímu představení přítomen, i zdržujeme se pro tenkrát vší úvahy. Jen co do zevnějšího ale sdělujem, že byly divadelní místnosti opět tak přeplněny, že se nedostávalo více místa pro později přišlé. Pro hry příští usnešeno na tom, že se budou, pokud stačí, prodávati jednotlivá místa v lóžích, v prvním poschodí po 1 zl. 50 kr., v druhém po 1 zl. 20 kr.; obyčejné ceně lóží spíš by odpovídalo 1 zl. 20 kr. a 1 zl. Hojná návštěva těší nás tím více, any právě nyní časopisy německé světem vytrubují, že nemáme obecenstva dosti ani pro divadlo prozatímní. Se zvláštní zlomyslností, skrývající se za strojenou naivnost a nevědomost, odvolávají se přitom na jeden výrok náš, stěžující sobě při počátku nové saisony, že abonnement nedařilo se hned tak skvěle, jak jsme přáli. Jsou lidé, kteří tváře stále plně nafukujíce, chudobu svou zalhávají, na boháče sobě hrají, za denního světla ale co nebohá nažátka se objevují; lidem těm říká Čech „chudé panstvo“. My máme taktiku jinou, a jak se právě při prozatímním divadle ukázalo, zdravější, čestnější. My věděli dobře, že německé hry, vyjímaje něco odnárodnělé šlechty a v sobotu „jisté“ obecenstvo na galeriích, jsou hlavně drženy návštěvou četných Čechů, přece jsme ale pochybovali o *stálé hojné* návštěvě v divadle českém, neboť jsme také věděli, že jest u jedné části neoprávněná ovšem nechuť k divadlu prozatímnímu, a u části druhé, nepoměrně četnější, že jest posud nezvyklost vyplňovati večery své divadlem.

Jakž také mohlo divadlu uvyknout, když vlastně pro ně posud v Praze divadla ani nebylo; k německému, jemu zcela cizímu, nemohlo zajisté přilnout. My byli tedy opatrni, — a ejhle, k radosti naší zmizely hned

Škatule, šoupejte se!

3. FRANTIŠEK KOLÁR:
STĚHOVÁNÍ DO PROZATÍMNÍHO DIVADLA

4. INTENDANT FR. LAD. RIEGER

(1861—1868)

prvními hrami všechny obavy, divadlo bylo vždy přeplněno, a jsou i lidé, kteří se posud ještě *ani jednou* dovnitř dostati nemohli. Že bude i nadál návštěva hojná, není v obecenstvu českém žádné pochybnosti více. Časopisy německé mluvily radostně o pouhé obavě naší, o faktum hojné návštěvy nemluvil ale žádný; jest v tom ovšem důslednost časopisů, které stále o své poctivosti plácají, jen aby konečně přece někdo v poctivost tu uvěřil. Nyní již žádáme dvojí představení nedělní a pravíme, že nemožno-li v divadle malém scénickou úpravu pro dvě hry zaříditi, odpolední představení z divadla prozatímního do velkého divadla zemského přestěhovati se může. To se nám vytýká co neskromnost! Nuže, my myslíme, že máme skutečně nějaké a sice velké právo na budovu, na kterou jsme skoro celé století platili více než Němci, na kterou ještě před třemi léty 180.000 ze zemských peněz vydáno bylo, a práva toho zajisté neztrácíme nyní, když nám dáno as za 100.000 zl. malé divadélko ani v počátcích nedostačující. — Pražským centralistickým listům německým činí, jakž se očekávati mohlo, velkou nyní také práci známá událost při koncertu baronky Weissovy a pak hlasy českých listů o události té. O dětinské Bohemii nemluvíme, která způsobem farních školáků libovolně sobě jednu nebo dvě věty ze článku českého vytrhne a s nimi pak šermuje, a která u svých čtenářů takovou blbost předpokládá, že ani nečtou jiných listů než ji, tu dobrou stařenku. Ale Tagesbote aus Böhmen způsobil nám potěšení zvláštní. Tagesbote již učinil sám sebou leckteré změny, ovšem že vždy „k lepšímu“, morální jeho cit zdál se nám být často již pravým chameleonem; toho jsme však nevěděli, že potřebuje někdy celého půl roku, než ví, že ho to neb ono „ošklivostí“ naplňovati má. Pro zmíněnou událost nyní s něho ošklivost jen kape a nad událou „surovostí“ je celý bez sebe.

Sáhněm o půl roku nazpět! Tenkráte se provozoval v Novoměstském divadle jakýs německý škvár, myslíme že se jmenoval „Wiener Lehrbuben“ nebo tak nějak.

I dostavilo se k provozování tomu mnoho buršů a jiných učenců Tagesbotových, a když začala zpívat lokální zpěvačka píseň „Ach není tu, není“, vysyčeli a vypískali slavně píseň tu českou a dali takto chvalný příklad iniciativy. Tenkráte nebylo Tagesbotovi ani ošklivo, aniž se ho surovost nemile dotkla! A nyní — nyní pokládá za zlé, že se někdo německou kulturou vzdělal! — Další potěšení máme my také z toho, že nám slibují listy německé, že němečtí umělci nebudou více v prozatímním divadle účinkovati. —

Zajisté přitom nemyslejí na příklad na Čechy jako pány Bachmanna a Rokytanského, slečnu Ehrenbergovu, nebo snad docela Maďarku slečnu Brennerovou, nazvem „německých umělců“ daří jen pány Nachbauery, — a my věru nechcem pánů Nachbauerů namáhat. Ostatně by mohly německé listy být k pánům Svěčínům a Nachbauerům, kteří jsou velmi neočekávaně a nikoli k prospěchu svému přísnějšímu pak přetřesu všanc dáni, šetrnější.

HLAS 4. prosince 1862

Neladnou máme nyní práci, stále vytýkat a neschvalovat, hanět a neuznávat nemůže nikoho těšit. Mimo to, že pan Thomé přenesl i do prozatímního divadla měkké srdce, kteréž subvencím a důsledně plným domům jest velmi přístupno, neučinil pro ústav nový praničeho. Reengagement pana Chramosty je oasa v poušti, avšak oasa ta jest jediná, personál zůstal nezměněný, a tímtéž personálem, kterým jsme hráli dříve v témdni jednou prostředně, hrajem nyní třikrát špatně. Není pochybnosti, že kdyby se platit chtělo, i nové zdatné síly by se našly. Avšak ani s tím, co dobrého máme, nehospodaří se dobře. Páni Kolárové a pan Šamberk, kteří třikráte v sedmi dnech hrají v českém úlohy velké, stojí k tomu skoro ob den také ještě na jevišti německém, ač nám svatosvatě slibováno, že herectvo naše bude od německého zcela odděleno. Je pak fysickou nemožností, aby všude dostáli. K tomu druží se ale též, že herci naši způsobem nepochopitelným, snadže „kvůli své budoucnosti“, hrají po německu se zcela vybranější delikátností než po česku. Bolelo by je nesmírně, kdyby jazyk jejich nenavykl sobě všechny ty nešváry, které v dialektovém Babylonu zdejšího německého divadla platí za ryzou němčinu. Nás ale zase bolí, že titéž pánové v provedení úloh českých mají mnohem méně svědomitosti, a že sami bezdialektní, krásnou svou mateřštinu zvracují na Babylon. Nové kontrakty s herci těmi jsou nutností. Nedbalost přestěhovala se ze starých do nových místností, s ní ale i ledacos ještě jiného, rovněž záhubného. Posavadní rozpis úloh vyznamenával se často prašpatným obsazením. Bylo zajisté prvním úkolem při předběžných pracích, aby se stala úplná revise posavadního obsazení, nejvíce zvůlí beneficiantů, nahodilými nehodami a špatnou rozvahou pokaženého. Revise měla se díti bez ohledu na práva historická a na

obory, měla hleděti pouze k osobnímu nadání, jedině tu rozhodujícímu. Také malou úložku zahraje první herec kvůli celku rád. Jak daleko týče se vše posud vyřknuté předvčerejšího „Ruy Blas“, posoudí pan dramaturg a každý jiný sám. Značná úleva stala by se personálu činohernímu častějším, ovšem že ne příliš častým, uvedením frašky. Těžko arci dávat frašku bez mladého komika hlasem nadaného, bez lokální zpěvačky atd.! Dalším svědectvím o ledajakém odbývání divadla českého, kteréž nyní již více řediteli vynáší než německé, jest u př. garderoba. Takž byli již zase v „Ruy Blas“ španělští grandové tak hanebně ošumělí, že by se nejchudší student, který trochu zevnějšku dbá, jejich šatu štítil. Podobně vypadala také aksamitová pokrývka na klekátku královninu jak ošumělý, voskem pokapaný červený plášť některé špitálnice, která ho již posloupně dvacátá užívá. Vymlouvá-li se, že věci ty jsou na větší vzdálenost divadla zemského vypočteny, nuž ať se neberou a místo nich ať přijdou místněji vypočtené. V prospěch českého divadla mohl by opět p. Kaška dohlídku v divadle českém převzíti. — „Ruy Blas“ byl již vícekráte dáván, obmezujem se tedy na výsledek zevnější. Nejvíce učinila nám zadost sl. Libická co královna; měla mimo ušlechtilou hru pravý tón i pro kypící, stále obmezovanou mladost, i pro něžnou svou lásku. Pan Šamberk byl co Ruy Blas dle svého jen ve vysokém afektu dobrý, tedy jen v druhé polovici jednání třetího a v jednání pátém. Řeč jeho před senátem pozbývala ostrosti a minula se s výsledkem. Pan Šimanovský stál co Don Caesar na témže stupni co dříve, pana Chramosty Guritan stonal na tutéž vadu co onehdejší Babieça. Divadlo bylo naplněno. — V prospěch her mohly by se snad odbývati generální zkoušky vždy večer, pokud se prázdnými večery jinak nenaloží. A že se jimi nenaloží více ve smyslu nečeském, máme za jisto, neboť sobě vzpomněli již pánové, že místo k divadlu prozatímnímu bylo národem českým postoupeno jen k účelům českým. *J. N.*

HLAS 6. prosince 1862

SEDLÁK MILIONÁŘ

Pana režiséra Svobodu svedly k volbě alegorické kouzelné hry „Sedlák co milionář“ leda písně v ní obsažené. Kupletem „Popel“ docílil p. beneficiant skutečně pochvaly, ve hře byl slabším než ve zpěvu. Musíme mu opět rutinu přiznat, kde se však charakterisování žádá, vidíme u něho více snesitelné dělanosti než přirozenosti. Většího úspěchu došli v episodách p. Kolár ml. („Vysoké stáří“), jenž podal opět rozkošnou šarži, a p. Sekyra (Ajaxíček). Ostatní neměli ani příležitosti vhodnější. Při jmenované Raimundově hře má vlastně mašinerie hlavní úlohu, a ta — neobstála. Divadlo bylo přeplněno.

HLAS 9. prosince 1862

ZÁVIŠ VÍTKOVEC, PÁN Z RŮŽE

Macháčkův „Záviš“ vyznamenává se hlavně klidným proudem svým, na diváka vždy mile působícím. Nemůžem se více pouštěti do úvahy tragedie té, již vždy ještě k plodům lepším přičísti dlužno; základní vadu kusu musíme zde ale přece jednou ještě uvésti, poněvadž nám jediná podává měřítko, jež přiložiti můžeme všeobecně na hru spoluoučinkujících. Záviš sám stůně tím, že hlavní jeho myšlénka, pro kterou o trůn bojuje, nevtělí se nikde v čin. Záviš fantasuje jen o tom, co pro vlast českou učinit chce nebo chtěl, a zůstává na pouhé frázi stát. Podobné se objevuje vzdor mnohým scénám divadelně dosti efektním i při osobách jiných. V pěkné dikcí je hlavní síla Macháčkovy truchlohry. Že se to pak hlavně hodí dobře k uměleckým zvláštnostem českého divadla, je dle stokráte již řečeného věcí jasnou. Krásnou, ale prázdnou frází dovedou naši herci velmi pěkně zazvonit; kde přijde jádrný obsah k tomu, naskytují se již obtíže. — Představení outerní vynikalo pilností. Slečna Libická byla důstojná královna a monolog její došel, s jemnou nuancí přednešen, pochvaly. Rovněž dobře sobě počínal p. Šimanovský v úloze titulní. Pánové Chramosta, Pokorný, Kolár ml. a Lapil přičinili se k dobré souhře. — Návštěva, ač pro velenepříznivé počasí tentokráte slabší, než ve všech večerech předchozích, byla přece ještě zcela slušna.

J. N.

HLAS 11. prosince 1862

MIMOŘÁDNÉ PŘEDSTAVENÍ V PROZATÍMNÍM DIVADLE

Dnes ustanoveno jest v českém prozatímním divadle mimořádné představení, v němž mezi dvěma jednoaktovými veselohrami vystoupí znamenitá tanečnice Marcelina Olivera, která prý uměním svým i světoznámou Seňoru Pepitu zastiňuje. Nechť se tedy opětnou hojnou návštěvou českého divadla dnes dokáže, že troje představení nám více nedostačí, a že jest zapotřebí, aby co nejdříve čtvrté v týdnu zavedeno bylo.

HLAS 13. prosince 1862

VDOVEC — MADRILENA — HRAJE SI NA VDANOU — POLITIKA V LESE

V ústavě našem novém vystoupil první host, a sice — což se nás nemile dotklo, před domem sotva z poloviny naplněným. Neočekávali jsme toho dle posavadních, důsledně plných domů a vidíme příčinu toho ne tak v okolnosti, že se předevčírem po páté v sedmi dnech hrálo, nýbrž v známém „prvním mimořádním“ večeru koncertním. Náš host, španělská tanečnice seňora Marcelina „Olivera“ a „Oliva“ pouhou náhodou; čemu jsme se u Pepity obdivovali, nebo líp řečeno, co nás při ní vábilo, vábí také u Olivery. Rozhodně jižní typus, až do modra černý vlas, smělé obočí, temné žhavé oko, lesklé bílé zuby, vše nalezáme opět zde, — i ten lehýnký stín na hořejším rtu! Vedle toho pak jeví se při značné hbitosti týž naturalismus, jaký nám kdys „Madrilena“ a „El Ole“ půvabným učinil. Více než dosti známou nám již „Madrilenou“ a méně významnou „Saragossou“ došla seňora pochvaly „Ulánkou“, již tančila ve vkusném kostymu polském. Není pochybnosti, že obecenstvo naše při dalším vystoupení seňory neopomine hojně se dostaviti. — Co jakýs přídavek byly dávány Tylův dle Deinhardtsteina veršovaný „Vdovec“, sólo „Hraje si na vdanou“ a oblíbené „Politika v lese“. V prvním byla malá Prokopova, dcera zesnulého ředitele Prokopa, potleskem poctěna za značnou svou již rutinu, vzdálenou obyčejné u dětí dělanosti. Paní Pešková provedla své sólo mistrně jako vždy jindy. V „Politice“ stalo se nové obsazení ve prospěch kusu panem Kolárem mladším.

J. N.

HLAS 15. prosince 1862

ŽIDOVKA

Klicperova „Židovka“ udrží se zajisté dlouho ještě na jevišti českém, již pro druhý akt svůj i co do dramatické své budovy i co do historického svého obsahu přísně k staročeskému soudnictví přilehajícího. Že se právě ten druhý akt nakonec zvrtnul, jest opět jen vina historické již a nenapravitelné nedbanlivosti našich herců. Na jiném, skutečně pravého umění se domáhajícím jevišti, kdyby se podobný nešvár nešťastnou náhodou stal, hleděli by, aby opravili představeními následujícími, co se opraviti nechá. My se vzdáváme naděje na opravu takovou, jakož jsme se již se smutnou resignací vzdali přísnějšího měřítka vůbec a sděliti musili, proč nelze *kritisovat* „umění“ herecké. Kdosi vytýkal jednou Klicperovi, že v tragediích málo hleděl k úlohám „vděčným“. Byť by to vůbec nějaká výčitka býti mohla, Klicperovi se nemůže činit. V „Židovce“ na př. jsou takměř všechny úlohy vděčny. Slečna Libická a pan Šimanovský vynikali nad ostatní v provedení jich, prvější povaze Juditině šťastně odpovídajícím blouznivým tónem, druhý tím, že povýšil Kozrefa na povahu energičtější. Zmínku zaslouhují ještě pánové Šamberk, Pokorný, Kolár st., Chramosta, sl. Lipšova a paní Hynková. Návštěva byla hojná.

J. N.

HLAS 16. prosince 1862

Putlitzův „Solný“ (Salzdirektor) jest veselohra dobrá, zvláště ku konci ale poněkud rozvlečená; zde pak musí výtečná souhra spisovateli napomáhati, a ta u nás zřídka napomáhá dostatečně. Obecenstvo beztoho délkou hry, trvalať až přes desátou, zemdlené, ochabovalo zároveň s herci. Co do úloh jednotlivých postavili se všichni herci o několik stupňů níž než vlastně státi měli. Salon ministra, byť i ze středu lidu vyšlého, požaduje vždy tón elegantnější. Nejvíce se to týká herce, který předevčírem nejvíce se líbil, pana Kolára mladšího. Poslanec „Vrtohlav“ může být jen „kvůli efektu“ tak rozhodně obmezeným představován, jak jím p. Kolár naložil; dobráctví nezkušeného venkovana musí se vzít za tón základní, obmezenost jeho všude jen z nezkušenosti vyplývat. Že ale vedle toho byl pan Kolár v rozkošném humoru, že s velkou pílí nuancoval, působil dobře na rozmar obecenstva; podobně i paní Pešková, jíž také musíme nějaké „příliš“ přičísti, zvláště ve scénách s manželem. Ostatně musíme se radostně vyznati, že pan Kolár snaží se vůčihledě, aby pokračoval; jindy mívaly úlohy jeho šaržované mnoho podobnosti, nyní se již liší značně — nejen maskou, ale celým provedením. Pan Svoboda nemá pro bonhomii dětinského starce ani dosti měkkosti ani dosti bezprostředního humoru; v úlohách takých by nám bylo jen tenkrát spomoženo, kdybychom měli dva Františky Koláry. Slečny Lipšova a Bollardova, jakož i pan Chramosta provedli úlohy své slušně, prvější slečna elegantně; podobně řekli bychom i o panu Pokorném, kdyby mu nebyla místy buď churavost buď paměť překážela. — Předcházející jednoaktová „Kniha III., kapitola I.“ nemusila se přidat. Při známém již obsazení paní Peškovou, pak pány Šimanovským a Šamberkem

byla souhra dobrá jako vždy dříve; u pana Šamberka jevila se tentokráte chvalitebná větší mírnost, veselohře vždy přiměřenější. — V „Solném“ viděli jsme v jednání druhém pokoj tak chudobný, že se věru do bytu ministrova nehodí. Nevěříme tomu, že by dekorace ta byla nová. Mnohem více nás uspokojila zelená, skutečně nová dekorace v jednání posledním. — Návštěva byla poměrně dobrá.

J. N.

HLAS 20. prosince 1862

ŽÁRLIVÍ — ČESKÝ DOBROVOLNÍK A FRANCOUZSKÁ SELKA — BENGÁLSKÝ TYGR

Třetím vystoupením ukončila seňora Marcelina Olivera předevčírem svůj cyklus pohostinský a opakovala přitom tance, které se dříve nejvíce byly líbily. Pozorovali jsme při tanci jejím tentokráte mnohem větší živost a okrouhlenost než dříve. — Tance seňořiny vyvolaly na repertoir celou řadu jednoaktových veseloher, dříve jsme jich za rok tolik neviděli. Tím ovšem, při obmezených silách veselohorních, nastal chvat v učení se úlohám, ve zkouškách atd., čehož jsme viděli leckdy patrné následky. Nejméně byl tentokráte dokonalým „Bengálský tygr“, ač humor spoluoučinkujících (pí Pešková, sl. Bollardova, pan Kolár st., pan Pokorný) a komické situace nám půlhodinu tu přece snesitelnou učinily. Benedixovi „Žárliví“ bavili při souhře prostřední dosti dobře, rovněž „Český dobrovolník“ s p. Kolárem ml. a sl. Boschetti. — Návštěva byla slaba.

HLAS 22. prosince 1862

ČAROVNÉ RUCE

Scribovy „Čarovné ruce“ kladou našim hercům překážky veliké. Jen po velmi pečlivé přípravě mohou se na podobnou hru odvážiti a pečlivá příprava nemůže býti, kde stíhá velkou úlohu ještě větší skoro každým dnem. A takž jsme také viděli předevčírem, že jen herci v posledních dnech méně namáhaní úloze své lépe dostáli, ostatní pak že se co nejrozmarněji přeříkávali, ano v jednotlivých scénách úřad koktání velmi lidumilně od privilegovaného k tomu Richarda převzali. — Richard z Kerbriandů je úloha nesnadná, při nejlepší hře přece vždy bude některá část obecenstva smáti se nešťastně — šťastnému tomu koktalovi. Mimo to má zastupitel Richarda vlastně jen dvě vděčné scény v celém kuse, ač se takto nalezá stále ve velkém, avšak násilně dušeném afektu. Že právě momenty tyto pan Šimanovský padnouti nenechal, nýbrž co do mimiky a hry šťastně propracoval, klademe výš než skvělý výsledek třetího jednání, v němž obecenstvo uchvátil. I co do předepsaného koktání mírnil se dosti, ač bychom byli rádi ještě odpustili nepěkné stahování svalů v obličeji, a ač musíme přímo říci, že sobě mluvní vadu tu pan Š. dosti dobře nepromyslil. Jen jisté zvučky mají mu obtíže klásti, a celá nesnáz má se jeviti více zamlčením se než zadrhnutím. Skutečně elegantně hrály vedle p. Šimanovského jen slečny Lipšova a Libická. Úloha Heleny je měkkostí a něžností svou ovšem nejpříhodnější pro slečnu posléz jmenovanou. Paní Peškovou viděli jsme opět ve velké úloze, as v páté za týden. — Zmíníme-li se tedy o ní, jakož i o panu Šamberkovi teprv na posledním místě, není to výčitkou. Vedlejší úlohy byly obsazeny pí Hynkovou, beneficiantkou sl. Bollardovou, pp. Kolárem ml. a Chramostou. — Co se týká zle zapsané gramatiky českých

herců, žádali bychom p. ředitele, aby ku zkouškám objednával vždy nějakého kurátora. Falešný akusativ „lidé“, nerozumné míchání slov „můj“, „tvůj“, „svůj“ atd., jsou věru nejstrašnější atentát, jaký se na vzdělaného posluchače učiniti může. — Divadlo bylo přeplněno. Podotýkáme zde, že jest povinností orgánů k udržení pořádku určených, aby netrpěly, by obecenstvo třemi akty z lóží nebo odkudkoli dětským křikem týráno bylo. Také to vadí, když pouštěni jsou navštěvovatelé na jednotlivá místa v lóži, když se pak ale lóže ta cele zase prodá a navštěvovatel se někdy třeba třikrát stěhovati musí. Buď se určí lóže k výprodeji jednotlivých míst, buď se vůbec místa taková neprodávají. To se však týká divadelní správy.

J. N.

HLAS 23. prosince 1862

5. ŘEDITEL FRANTIŠEK THOMÉ
(1862—1864)

6. ŘEDITEL FRANTIŠEK LIEGERT
(1864—1865)

POVĚST SVĚTEM VLÁDNE ZÁVIŠ Z FALKENŠTEJNA

Benedixova veselohra „Pověst světem vládne“ nelíbila se valně již při představení prvním, ne sice valně dobrém, přece však lepším, než jakým bylo předvčerejší; není tedy divu, že se obecenstvo po druhém již aktu zcela slušně nudilo. Z představení do představení štvaným čtyrem neb pěti hercům nevykládáme na vinu, nepostačí-li někdy, ač by snad přece více podati mohli. Všeliká podobná výmluva musí, neb má se alespoň ředitelstvem odstranit, jemuž ještě jednou rozmnožení personálu na srdce klademe, a jež alespoň řádným dodržením týdenních oper hercům více poklidu a repertoiru více pravidelnosti dodati může. Návštěva sobotní byla valná, ač ne tak překvapující jak u večer předešlý, kde se Hálkův Záviš při přeplněném domu provozoval.

Provození bylo slušné, zejmena pan Šimanovský a Kolár ml. výtečně si počínali. Slečna Lipšova hrála místo bohužel posud nemocné a nenahraditelné paní Kolárové královnu Kunhutu, seč síly její stačí, slušně a rozšafně. V správě divadelní panuje posud valný nepořádek. U vchodu do parteru po levé straně překáží piano, síň pro chorobné máme v divadle, jenže je zavřena, takže když někdo ochuraví, jako minulý pátek, bůhvíkam jej musí odnésti, máme šatnici, jenže je posud zabedněna a šaty se na hřebíky po chodbách zavěšují. Hodin posud není v divadle, a kromě toho udává se konec her na půl desátou, když se skončí ve čtvrt na jedenáct jako při „Záviši“; bezpochyby správa divadelní za to má, že Čechové do divadla nejezdí, aneb že na naše paničky služky nečekají a tu že jest to jedno, kdy se divadlo skončí.

HLAS 29. prosince 1862

ŠKOLA ŽIVOTA

Z dvojích as pohnútek, aby bylo dáváno něco před nynějším obecenstvem posud neprovozovaného i aby beneficiantka vystoupla v úloze přece vděčnější, zvolila sl. Libická Raupachovu „Školu života“. Takto ovšem není z volby té českému repertoiru žádný zisk a obecenstvu, vyjma snad nejvyšší galerii, žádný vděk. Úlohu Isaury hrála beneficiantka dobře alespoň co do jedné stránky úlohy té. Raupachovsky nešťastná princezna prodělá celou škálu utrpení, a pro všechny z něho vyplývající tklivé momenty měla slečna Libická zajisté zcela pravý, někdy i velmi dojemný tón. Ačkoliv pak nesklesla v momentech těch snad až k plačtivosti, nepřidala zase tam barev ostřejších, kde příkrosti v povaze Isauřině vyžadují také tón příkrý. Okamžité vyrušování se z oddanosti a skromnosti nesetkalo se tedy s tímže výsledkem, s jakým klidně se rozkládající rozmar základní. Sl. Libickou a statně jí pomáhajícího pana Šimanovského vyznamenávalo přečetné obecenstvo častým potleskem. Vedlejší úlohy byly hlavně panem Kolárem mladším a panem Pokorným k platnosti přivedeny. Z dám jsme litovali paní Rajskou a slečnu Bollardovu; byly tak chrapotem a kašlem stísněny, že někdy ani mluviti nemohly — a přece musily hrát. České divadlo poskytuje ředitelstvu větší užitek poměrně než německé a přece se činí pro ně jen nejnutnější, přece nejsou ani druhé obory dvojnásob obsazeny, aby alespoň nemusili hrát členové nemocní. Nedbalost, neomluvitelná lehkomyslnost v odbývání českých her jde se strany ředitelstva „trochu dál než daleko“. Často jsme již vytkli ošumělost kostymů, žebrácké koberce a nářadí, včera jsme viděli ale v druhém jednání vrch všeho možného: z ž u l o v ý c h kostek u chrámu visely h a d r y! *J. N.*

H L A S 30. prosince 1862

PŘI PIKETU — ADÉLIN VALČÍK — OBĚDVÁM S MATKOU — POMNĚNKY NA VLAST — PRODANÁ LÁSKA

Mladistvou tanečnici Boženku Jungmannovu viděli jsme již as před rokem v sólech tanečních; od těch dob získala mnoho a prospěla zvláště co do ušlechtilých pohybů. Její krok jest jistý a lehký, tělo pak již celkovitě rytmu přivyklé. Takové drobné tanečnické zjevy získají motýlovou lehkostí svou rychle přízeň obecenstva, a mladá Jungmannova slavila také hned po prvním tanci úplné vítězství, což se opakovalo i po tanci druhém a třetím. Ostatně sluší podotknouti, že tančící děti ve sboru se ještě lépe vyjímají než v sóle. Každé sólo jejich působí jako pracně naučený valčík začátečníka na pianě; a ze zdravotních ohledů mohlo by se také mnoho namítat. To ovšem neplatí při Jungmannově, která, pokud víme, leda v budoucnosti teprve jevišti zcela se oddá. Provozované tři veselohry byly: „Při piketu“, „Obědvám s matkou“ a „Prodaná láska“, při kterých zvláště vynikli paní Pešková a pánové Kolár mladší, Kaška a Šamberk. Pana Kolára ml. stavíme pro jeho v novější době důsledně činěné pokroky vysoko. Takový herec, u kterého není potřebí přičísti skvělé výsledky pouze šťastné náhodě zevnější neb prostředkům fysickým, nýbrž skutečné duševní práci, má kritiku brzy na své straně. Jen dále tak, snad že dobrý příklad ještě jiné uchvátí. — Divadlo bylo naplněno.

J. N.

HLAS 5. ledna 1863

U prvních milovníků a hrdinů bývá nejvyšší snahou, aby zahráli sobě Hamleta a v úloze té aby uznáni byli. Snaha ta je, ač pochopitelna, přece dosti podivná. Že dánský princ Shakespearův hrdinou není vzdor tomu, že mu neschází osobní srdnatost, činí z něho právě toho Hamleta, kterýž se stal nejtvrdším oříškem pro všechny vykladače, a jenž přece pro své psychologicky přesné provedení zcela přirozeným a pravdivým jest, spadaje tím zároveň v obor herců charakterních. Že pak Hamleta hned prvním aktem v misogynii uvržena spatřujeme a při všech dalších scénách se ženskými nejtrpčí satira nadvládá, nemůže být také zvláštním lákadlem pro milovníky. Zároveň se ovšem nemůže upřít, že možnost je vždycky zde, aby herec spojoval v sobě talenty pro všechny vypočtěné obory, případy takové jsou však řídké, nyní pak tím vzácnější, že se obory při jevištích přísně dělí, a že mnohý herec ani příležitosti nemá, aby ducha všestranněji zkoušel. S úlohami dvoudílními dějí se také často nejrozmanitější experimenty, a viděli jsme již i, že herec, kterému se nedostávalo fysické svižnosti k aktům dalším, hrál na př. jen *první* akt „Fausta“. A při Faustech jiných, kteří byli později výborní, musili jsme při aktu prvním zase velespokojeni býti již slušnou snesitelností. Hamlet jest úloha skutečně těžká a málo je i dobrých herců charakterních, kteří v ní vynikají, kteří dovedou vyznačit všechny duševní stránky mladíka velevzdělaného a zároveň s životem dobře známého, satirického a dobrosrdečného, srdnatého a nerozhodného, ve mnohém zralého a v ledačem zase mladě nehotového. Tím snáže připadla úloha ta oboru hrdinnému, a nemůže být divno, že kvůli tradici také náš Šimanovský se konečně o Hamleta pokusil. O benefici snaží se herec oby-

čejně, aby se obecenstvu v něčem novém objevil. Pan Šimanovský přikročil k úloze s obvyklou svou pilností. Hrdinné, náruživé momenty podařily se mu jak vůbec vždy dobře, přispěly ť k tomu značná rutina a rozumné rozložení krásného hlasu. Ostatní však trpělo po většině chybnou deklamací. Pro mnohé krásné úlohy, jimiž nás pan Šimanovský již potěšil, můžem ovšem snáze odpustiti jeho Hamletu, že kdykoli před námi z hloubi ducha pracovati měl, krásné jeho myšlénky zněly nám spíše jako krásné naučené fráze, a že sarkasmus jeho neměl právě více ostrosti a trpkosti, než jaké ve čteném slově bývá.

Rozhodující monolog „Být či nebýt“ ztratil se zcela, v rozmluvách s Ofelií nebylo vlastního trpkého humoru, a první akt minul bez démonického rozechvění. Nejlepší, ano rozhodně dobrý byl výstup s matkou, kterýž také obecenstvo, ostatně po každé velké scéně vděčnost svou hlučně osvědčující, nejvíce rozjařil. Dříve hrál v českém Hamleta pan Kolár starší. — Musíme se zmíniti ještě o debut druhém.

Dlouho již v episodách pohřešovaný a pro ně velepotřebný pan Václav Braun vystoupil co herec, v úloze tedy, kterou jindy pro deklamační obtíže její hrají jen herci první. Obstál dobře a osvědčil opět rutinu nad začátečnictví značně povýšenou. Nevíme, vyhoví-li se alespoň tentokráte engagementem pana Brauna všeobecnému přání. — Ostatní obsazení bylo, vyjímaje slečnu Lipšovu co královnu, staré, souhra dobrá. — V divadle nebylo ani místečka neobsazeného.

J. N.

H L A S 6. ledna 1863

VENKOVSKÝ POSLANEC

Předevčírem opakovaný „Venkovský poslanec“ bavil četně shromážděné obecenstvo zcela dobře. Zvláště se líbila ale čísla zpívaná, sóla i kvarteta, kteráž se i opakovati musila. Pan Schwarz přednášel jako dříve „Kovářskou“ velmi přiměřeně a byl aplausem odměněn. Při dávném obsazení byla souhra dobrá.

HLAS 8. ledna 1863

KRÁL VUKAŠÍN

Zkrácení „Vukašína“ stalo se více ve prospěch obecenstva než spisovatelův. — Větší ten prospěch záležel pouze v tom, že šlo obecenstvo dříve domů; rozjařenější nebylo, naopak ztrmácenější ještě než po prvé. Namáhající se herci měli přenevděčnou úlohu, nebo byli odměněni řídkým aplausem jen jakoby z nejkrajnější zdvořilosti. Kus sám byl chladností obecenstva nanovo pochován. Co se nás týče, máme takové experimentování s odsouzeným kusem za nešetrnost k spisovateli, učinil-li tento něco slabého, nemá se slabost ta, již pro jiné lepší práce téhož spisovatele, více na odiv stavěti. Ostatně bylo to „nové zřízení“ velmi jednoduše zřízeno. Obmezovalo se na stažení posledních dvou aktů v jediný, a to prostým vynecháním prvních polovic aktů těch. V jednáních předcházejících vynechány jsou jen maličkosti, a co do nové „úpravy“ viděli jsme jen červenou ošumělou oponu při Vukašínově scéně korunní, ostatně nejlepší to scéně z kusu celého. V základech kusu nestalo se změny a základy ty naznačili jsme již co slabé. Herci namáhali se, seč byli. Pan Kolár ml. co Vukašín interpretoval zvláštní surovost hrdiny toho šťastně jako po prvé; některé nepřirozenosti v obratech náhlých mohl pausami ovšem učinit méně nápadné. Pan Šimanovský měl v slabě naznačeném Marku ještě méně příležitosti než po prvé, aby vyniknul. Úlohu Gojky hrál místo p. Pokorného p. Braun. Celkem choval se statně, jenže zbytečně deklamaci svou protahoval. — Hra nebyla co slavnostní naznačena, ač se to k zahájení českého sněmu očekávalo — návštěva však přece hojna.

J. N.

HLAS 10. ledna 1863

RŮŽENA A RŮŽENKA

Že lehká veselohra jest nejzdařilejším kvítkem českého jeviště, dokázalo se přečasto. A takž bavila v sobotu birch-pfeifferovská „Růžena a Růženka“ obecenstvo tím více, že v ní skoro celý náš veseloherní personál zaměstnán jest. Humor páně Šamberkův byl rozkošný, a hra paní Peškové co Růženky rovněž rozmarna. Ostatní pak se přičinili rovněž svědomitě k zdařilému celku. Slečna Libická, paní Hynková, pánové Chramosta a Pokorný tvořili pevný falanx proti dívadelním nehodám. Že nám scházejí pro jednotlivé dobří episodisté, dokázáno v sobotu panem Houdkem. Pan Houdek je tuze mlád, než aby všestranně dostačiti mohl. Zato byl pan Křtín v malé své úložce zcela šťastný. — Návštěva prostřední. —

HLAS 12. ledna 1863

PRVNÍ DEN PO SVATBĚ
CESTA OKNEM

Druhé a poslední hostinské vystoupení malé Boženy Jungmannovy setkalo se ještě s větším úspěchem než první. Tři taneční čísla její obecenstvo bavily výdatně a hozené věnce svědčily děvčátku, že se i snaha i skutečný talent jeho uznává. Nalezne v tom zajisté výdatného popudu k píli další. Jak se soukromě dovídáme, vyznamenal malou tanečnici také ředitel p. Thomé darem, krásným totiž zlatým šperkem v elegantním pouzdru. Po prvním tanci provozovala se veselohra „Den po svatbě“ („Die Hochzeitsreise“). Hra ta trpí na nestejnou délku aktů, jakož i na unavující rozpředenost aktu druhého, který nadto souhře dosti značné obtíže klade. Úlohy jednotlivé poskytují herci široké pole, jsouť dovedně individualisovány. Paní Pešková hrála živě a šťastně, takže jsme během hry zapomněli na přesladle naivní tón, jakým začala první svou samomluvu. Pedanterie profesorská podařila se panu Šimanovskému zcela dobře — až na tu špatnou latinu; přechod k živějším citům bude zajisté vyrovnanější a významnější, až p. Šimanovský úlohu opakovati bude. Starého posluhu hrál p. Svoboda s výdatným humorem, nikoliv však s dosti šťastnou charakteristikou, kteráž se ovšem zlepšiti může taktéž při provození opětném. K studentskému famulovi má sice p. Houdek potřebnou mladistvost, nikoliv ale dosti rutiny; úlohu tu měla hráti některá dáma, na př. slečna Bollardova, kteráž sice v kuse také zaneprázdněna byla, úlohu svou v případu tom ale málo hrající slečně Peškové ponechati mohla. Druhý kus „Cesta oknem“ bavil taktéž a mají všichni spoluoučinkující zásluhy své o zdaření. — Pěkný repertoir, živý a důstojný, udržuje četnou návštěvu, což je tedy z velké části zásluhou již uznanou nového pana dramaturga.

J. N.

HLAS 17. ledna 1863

ŽURNALISTÉ

Nemohlo být šťastnější volby nad páně Šamberkovu, když sáhl po Freytagových „Žurnalistech“. Nechcem tvrdit, že by byl český vzdělavatel nemohl veselohru německou zpracovat ještě časově češtěji, než se stalo, neboť se obmezil skoro na pouhé přenešení dějiště z kteréhokoli německého města na pražskou Malou Stranu, na změnění osoby plukovníkovy v pana radu atd. Místní narážky v textu byly pak dle uhlazeného rázu celé veselohry s dostatečným taktem obmezeny, a z nich vytrhla ještě opatrná censura valnou část takových, které byly *pouhým překladem originálu,* na německém divadle se dovolují a jen v českém závadny býti mají. „Žurnalisté“ rozvinují kus ústavního života, jimi proudí vlny politické, dotýkající se břehů sociálního, rodinného života. Tím již poskytuje veselohra ta obecenstvu českému, pro politiku velechápavému, mnoho zábavy, a neměli bychom tudíž proti volbě p. Šamberkově ničeho, kdyby se nám nenamanula otázka jiná. Jedná se totiž o to, má-li české divadlo poskytovat obecenstvu *pouhou* zábavu, komedii, nebo zábavu *estetickou,* plynoucí z umění čistého. „Žurnalisté“ nejsou vídeňskou všední fraškou, „Žurnalisté“ žádají vnitřní cenou svou, svými mistrně kreslenými charaktery opravdové a vynikající studium. „Žurnalisté“ jsou na repertoiru každého velkého dramatického umělce vedle „Egmonta“, „Fausta“, „Fieska“, „Hamleta“, „Romea“, a již dle seřadění toho je vidno, že se s nimi musí také opatrněji a svědomitěji zacházet. Jako bychom se na českém divadle opřeli lehkomyslně odbytému „Fiesku“, musíme se i opřít předvčerejší veselohře; její provození nemohlo učinit zadost ani soudnému obecenstvu, ani kritice, nejméně ale nám skutečným, pracujícím českým žurnalistům — ač předpokládáme-li

v neskromnosti své, že neměla česká žurnalistika být fraškovitě snížena, zeskandalisována. Radili bychom, aby český repertoir nepřinášel novinky, k jichž nastudování ani *času* není. „Kšeft“ se při tom ovšem dělá; přispívá-li ale obecenstvo návštěvou tak hojnou, je-li dána ještě k tomu značná subvence, myslíme, že stálé naše volání za platné rozmnožení hereckého personálu nemuselo by být přednášeno věčně hluchým uším. Naši první herci a herečky se uštvou, utýrají již v úlohách nepatrných, někdy jim, díky našim přepraktickým „oborům“! ani nepatřících, a když přijde něco velkého, není času ku zkouškám, neřku-li k studiím. Pak ovšem vidíme diletantsky sehranou činohru místo vysoké tragedie, *trhanou fašku místo uhlazené veselohry.* A kritika nesmí ani vadu vyhledávat právě u herců, kde by se v obyčejném běhu věcí jedině hledati měla, a musí z důslednosti i zamlčovat, kde leckdy herec skutečně sám vinu nese. S toho stanoviska chcem mluvit také o nedělním představení, ač bychom je raději krátce byli odbyli, kdybychom nemysleli na možné, v jistém ohledu i žádoucí opakování provozované hry. Redaktor Květenský (v originále Konrad Bolz) vévodí celému ději; jeho nezvratné politické smýšlení, láska k žurnalistickému umění, vzdělanost, bystrý, živý duch, hluboký cit, znalost lidí a poměrů, dokonalá nenucenost ve všech pohybech a poměrech činí ho také daleko schopnějším k tomu než spoluredaktora jeho, pedantičtějšího profesora Lipenského. Ze všech těch pěkných vlastností viděli jsme u Květenského páně Šamberkovu nanejvýš vlastnost poslední, kterouž vídáme ostatně na herci tom při každé lehčí veselohře, ve které se agilnost a vůbec živost potřebuje; ostatní jsme sobě sami mohli ze špatně přednešeného textu vybrat.

To nebyl onen Konrad Bolz, který co prototyp poctivého žurnalisty „řemeslu“ našemu na jevišti ku cti pomáhá, svým humorem nás rozesměje, svým hlubokým citem, skrývajícím se za satiru, pohne, svou poctivostí přesvědčí. Nejen však, že pan Šamberk individuálnosti

té tentokráte neproniknul, také tam, kde úloha je efektu snadnému přístupnější, kde Konrad Bolz sám je hercem, a herec *jen* rutinu dokázati potřebuje, nepoštěstilo se; takž na př. vylhaná povídka o únosu z ohně (v jednání třetím), kteráž herci vždy k aplausu pomáhá, minula skoro nezáživně. Krásná scéna s Boženou pokažena jest hlavně častým přeříkáním se; při pěkném výroku: „mám jen tak soukromé srdéčko, jen v kapesním vydání," změnil pan Šamberk nešťastně epitheta. Ostatní spolupracovníci „Pokroku" byli rovněž nešťastni. Panu Pokornému scházela co Lipenskému elegance. Pan Sekyra dovolil sobě „kvůli špásu" z Červenky (Bellmans) učinit něco zcela jiného, než co spisovatel velmi ostře a srozumitelně byl naznačil; z původní Bellmansovy přisladlé něžnosti, ostychavosti a dobrosrdečnosti nezbylo nic, p. Sekyra oblíbil sobě raději karikovat jistou zdejší žurnalistickou osobnost. Herec musí ovšem lidi študovat, aby se nepohyboval ve věčné šablóně; umělci však dostačuje lehké naznačení, zevnějšek se mu musí hodit vždy ku vnitřku, ano smí být jen pouhým rámcem tohoto: přehnaný portrét živé osoby stává se na jevišti neslušným, karikatura nevyvolá pouze lehký úsměch, jenž se i na rtech toho by rozhostil, koho se právě týká, nýbrž zůstavuje v diváku nemilý pocit a vydává libovolnou osobu v posměch nezaviněný. Portrét živé osoby bez odpovídající vnitřní podobnosti jest na jevišti nesmyslem. Nechcem ani zde panu Sekyrovi drastickou komiku upřít, masopustní žerty patří ale do sálu reduttního. Počínání na jevišti musilo ovšem dětinštější část obecenstva k výjevům méně slušným zavést. Páně Chramostův rada byl důstojně hrán. Pan Kolár ml. co Šmok byl jediný výtečný; maskou svou ukázal, kdy a jak je karikování trefné, hrou, jež vyznačovala jemně i „zděděné národní vady Šmokovy" i vlastně dobré jádro tohoto, dokázal vždy myslícího umělce. Paní Pešková měla bohužel opět úlohu jí nepříslušící. Kdyby nebylo v poslední době často podobné se stalo, přičítali bychom přeřeknutí jako „od *mého úmrtí* otce", „chválím naši hoši

na venkově“ atd. snadno vysvětlitelné nechuti. O ostatních úlohách mlčíme, narostlť referát náš dnešní beztoho již přílišně.

J. N.

HLAS 21. ledna 1863

Opakování „Žurnalistů“ docílilo opětně plný dům. Veselohra ta se udrží na jevišti českém, a protož upozorňujeme herce ještě jednou na vše, co jsme byli řekli po představení nedělním. Vcelku bylo po druhé právě tak hráno jako po prvé, jen jednání třetí skleslo v souhře o několik stupňů níže. Především sluší co doplněk referátu předešlého zmíniti se o panu Svobodovi st., jenž hrál úlohu Michálka (Piepenbirk) s opravdovým humorem a přirozeně. P. Sekyra v uvážení činěné mu výtky hrál Červinku zcela v intencí básníkově a posloužil tím sobě i kusu. Panu Šamberkovi klademe ještě jednou mimo jiné vylhanou povídku v třetím jednání na srdce. Povídá ji tak plynně jako dávno naučenou deklamovánku, kdežto má být tvořící se teprve lež znatelna.

HLAS 24. ledna 1863

PRAŽŠTÍ STUDENTI NA PRÁZDNINÁCH

„Studenten von Rummelstadt“ čili „Pražští študenti na venkově“, jak se lokálně překřtili, způsobili by zajisté obecenstvu značnou zábavu, kdybychom — měli mladého zpívajícího komika. Takž ale musil úlohu hlavní převzít — první milovník činoherní a veselohern í! Že při veselohern í rutině pana Šamberka úloha se zkaziti nemohla, je pochopitelno; také ale fraškový zpěv od něho žádat, je věru mnoho, a rovněž nemilé pro herce jako pro obecenstvo. Nejisté tremolování při písni „Kde můj je kraj“ bylo toho výdatným důkazem. Pan Sekyra podal velmi pěknou, důsledně provedenou šarži. Pánové Chramosta, Pokorný, Kaška a Sák přičinili se ku zcela dobré souhře. Přeplněné divadlo činilo i pobyt v parketu nepříjemný, zvláště proto, že se tam nacpalo dětí a jiných osob, kteréž vesměs místo své zajisté přede dveřmi měly.

HLAS 27. ledna 1863

MONIKA

S předvčerejším představením divadelním můžeme být co do úloh hlavních i vedlejších, také pak co do souhry spokojeni. Jeť „Monika“ u nás již dobře sehraná, a musila by celkem vládnout zvláštní nehoda, aby provedení nepovzneslo se na jistou hodnotu. O pánech Kolárech, Kaškovi, o sl. Libické jednali jsme v úlohách těch jim odpovídajících již vícekráte, zbývá nám tedy jen fráze, že ani nesklesli ani nepostoupili. Místo chorého pana Šimanovského, jenž byl v úloze šílence vždy uznáván, musil nachvat převzít úlohu pan Šamberk. Za den jediný těžko mnoho požadovat; uznávajíce rutinované provedení nebudem vytýkat, že jeho Hipolit byl jen vášněmi zmítaný, nikoli však šílený člověk. Scéna u mrtvoly Moničiny byla nejlepší. S potěšením pozorujeme, že divadelní režie užívá nyní v komických menších episodách s dobrým výsledkem p. Křtína. Návštěva byla jen prostřední.

HLAS 31. ledna 1863

DIVADELNÍ ŘEDITELSTVO

Na včerejšek byl v prozatímním divadle oznámen „Troubadour“. Listy české přinesly obvyklým způsobem divadelní ceduli a obecenstva sešlo se hojnost, ale jen na nábřeží, nebo divadlo bylo zavřeno, oznámená opera se nedávala. Takové nanejvýš urážlivé jednání našeho posavadního ředitelství nemůže jinak než působiti k tomu, aby bylo obecenstvo provždy disgustováno. Což nezná německo-české ředitelství ani abecedu slušnosti, ani to, že nemá obecenstvo míti za blázna? Nemohlo poslat v pravou ještě dobu do redakcí českých listů, aby divadla neoznamovaly? A nedává samo sobě tím nejlepší vysvědčení nedovednosti, když, pokazí-li se nějakou náhodou některý kus, nemůže určené představení jiným kusem nahradit? A nestojí české obecenstvo alespoň za to, aby se mu na rozích sdělilo, že cesta jeho k dalekému nábřeží by byla marna? Ředitelstvo má z českého divadla užitek velký, nerádi také to zde podotýkáme, kde vlastně jen ohledy slušnosti rozhodují — nuže, nechť z výdělku toho dá alespoň několik oznámení vytisknout! Doufáme, že slavná intendance podobným křiklavým zjevům navždy přítrž učiní.

HLAS 1. února 1863

7. DRAMATURG PAVEL ŠVANDA ZE SEMČIC
(1862—1866)

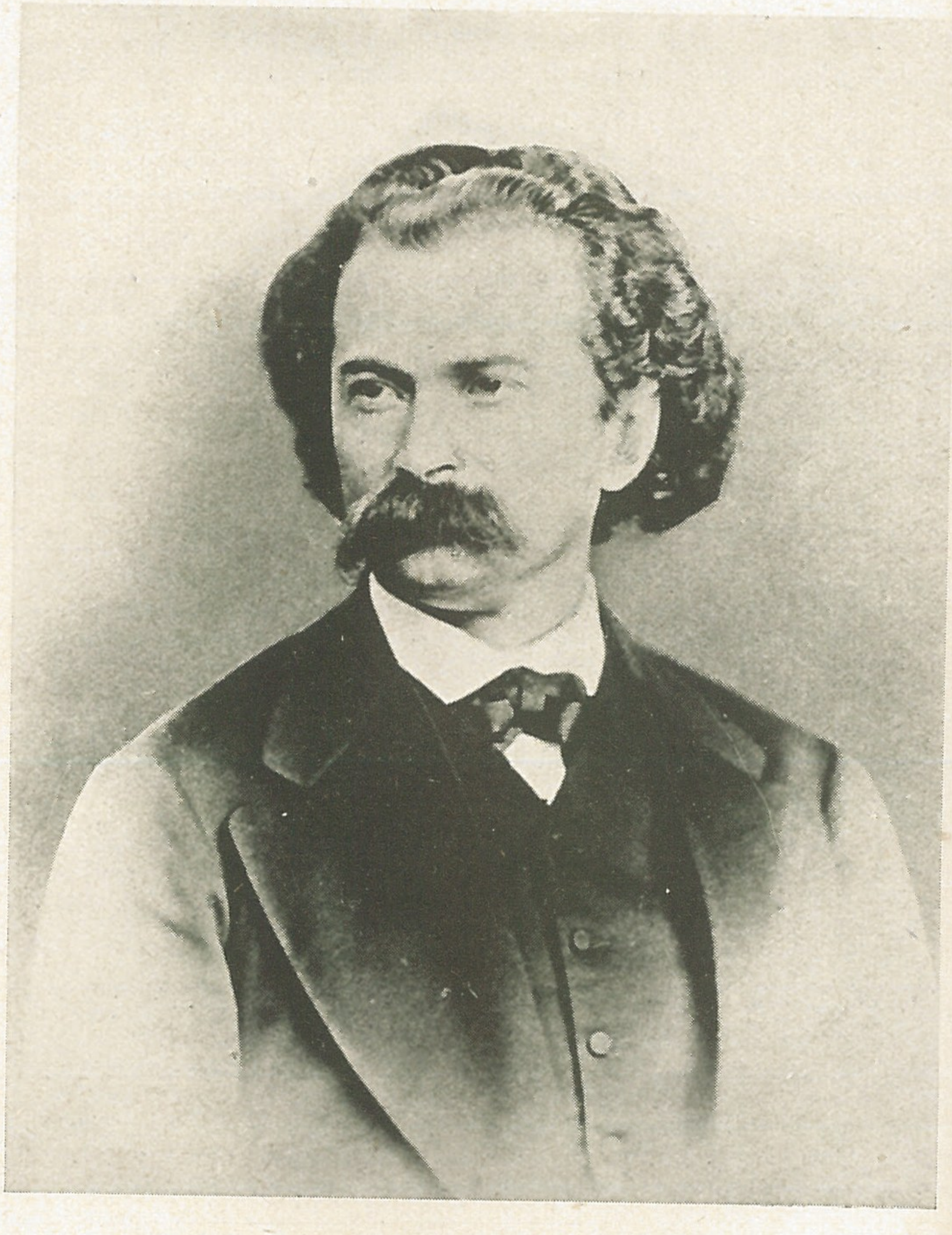

8. KAPELNÍK J. N. MAŸR
(1862—1866)

PRAŽSKÝ FLAŠINETÁŘ A JEHO RODINA
STRAKONICKÝ DUDÁK

Pondělní představení vyrušilo nás zase náhle z pěkných nadějí do budoucnosti českého divadla. Takhle se hospodařit nesmí, když se chce něco *uhospodařit!* Velkou úlohu dát pouhému nováčkovi, na kterém se hned při zkoušce vidí, že ani v nejmenším neuspokojí, je hřích na českém umění — a kapsách obecenstva. Hrálť pan Turnovský dudáka (strakonického) místo divadelní cedulí oznámeného pana Pokorného, a nepamatujeme se na podobně bezděčnou komiku českého herce. V německém divadle zdejším viděli jsme jen jedenkráte něco podobného, kdy vystoupil jakýs cestující herec co host v úloze mladého barona v Benedixově „Vězení“. Divadlo bylo tehdy skoro prázdné, skrovné obecenstvo ale znenáhla v humoru rozkošném, a v popředí dávného parketu, tedy u samého skoro jeviště, stála vysoká postava zvěčnělého Mikovce a široká jeho usmívající se tvář uvedla nedovedného herce v nesnáze vždy větší a větší. Každé místo k nedovednosti představované osoby poněkud se vztahující bylo přijato tehdy s jásotem, — a když náš český dudák v pondělí se pronesl: „Já už to nevydržím“, podobně pomyslili jsme sobě totéž a opustili hned po druhém jednání divadlo. Byli jsme nabyli již pevného přesvědčení, že nedovedl pan Turnovský ani na základní tón dudáka uhodit (k čemuž není valného ducha potřebí), a to by bylo vážnou okolností i při otázce, hodí-li se týž pán alespoň k úlohám menším. — Pan Houdek, jak se nám zdá, dostal se do nemilého postavení herce, kterému několikrát přeřeknutí se vytknuto bylo, a jenž je pak již přesvědčen, že se vždy přeřeknouti musí — a také vždy přeřekne. Ostatní obsazení bylo dávné. — Nedělní opakování „Flašinetláře“ neposkytuje žádné příležitosti k poznámkám.

J. N.

HLAS 4. února 1863

ABONENTI PROZATÍMNÍHO DIVADLA měli předevčírem den velmi zábavný. Sám osud se o ně stará, a aby nemusili být přítomni představení nezdařenému, nechává mezi osobnostmi, řídícími divadlo, vzrůstati tak krásný nepořádek, že až milo. Dopoledne oznamovaly divadelní cedule představení v abonnement, pozdě odpůldne zvěstovaly ale malé proužky, že je hra m i m o předplacení. Toho sobě ovšem pak již málokterý předplatitel všímnul a mnohý vážil cestu až z Karlína, aby se dozvěděl u kasy, že je jeho lístek již někomu jinému prodán. Procházka abonentu neškodí, a kdyby se snad stal u vchodu hřmot, vždyť tam stojí vojáci, kteří umějí „dělat pořádek“!

H L A S 4. února 1863

MUSÍ NA VENEK

Úloha v „Musí na venek“, jakouž sobě slečna Slavínská zvolila pro první své vystoupení, zdá se pasivností svou naznačovat slečnin zámysl, že prozatím chce se věnovati jen co začátečnice úlohám menším. Stavíce se na skromné stanovisko to, přiznáváme, že by se slečna pro úlohy podobné zcela hodila, zvláště odpočítáme-li neokrouhlené ještě pohyby, vyplývající hlavně z ouzkosti při prvním vystoupení. Dojem, jakýž učinil zevnějšek debutantčin, byl příznivý; orgán její je zvučný, plný, a tedy modulace schopný. Ostatní obsazení úloh bylo dávnější, a jmenujíce v popředí slečnu Lipšovu, pány Kolára ml., Šamberka, Pokorného a Šimanovského, podotýkáme, že u posledně jmenovaného viděli jsme nejpatrnější pokrok, jevící se v pointování zcela šťastném. Návštěva byla obstojna.

HLAS 6. února 1863

Často jsme již pozorovali a s potěšením potvrdili, že obecenstvo naše při kusech na psychologický děj bohatších vytrvá s nevšední napnutostí. Totéž jsme viděli předevčírem při Gutzkowovu „Werneru“ (s druhým, v Tylovu vzdělání ale jediným titulem „Srdce a svět“). Nechť je to již skutečné vmyšlení se v samý zajímavý duševní děj nebo přirozený cit pro společenské poměry děj ten podmiňující a jím zase podmíněné, v obou případech můžeme pyšni býti na obecenstvo takové, jež zároveň neztratilo ještě ani nejprvotnější názory vděčného naturalisty. Tu má pak repertoir pro rozvoj svůj pole široké, nepoměrně širší než naproti blaseovanému obecenstvu německému. Že nynější dramaturgie prospěchu tomu rozumí, dokázala již celým posavadním repertoirem, dokázala i opětným uvedením „Wernera“ na jeviště, kde již po decennium byl odstrčen. Mnohem výše ale klademe ještě, že provedení bylo v celku více než důstojné, v jednotlivých scénách i překvapující. Slečnu Lipšovu uvykli jsme již k předním sílám svým přičítati. Její Julie byla hluboce promyšlena i procítěna a skutečně mistrovsky provedena. Pronikavý orgán slečnin jest jedinou závadou, že scény jednání třetího, v nichž Juliin cit nejvýš se rozechvěje, v nichž zapotřebí pro náruživost tedy plného, zvučného hlasu, k ouplné dokonalosti jen něco ještě zevnějšího postrádaly. Přechody byly vesměs dobře zprostředkovány, ač jich v úloze té nesnadné dosti věru nakupeno. Podobně uznáváme pana Šimanovského co Wernera. Jakkoli se nám zdál elegický tón v prvním jednání poněkud příliš elegickým, ano pak stupňování až do konce jednání druhého obtíže své míti musí, jakkoli počátek jednání třetího byl naproti tomu skoro zase bezbarevným, — dalším během

hry byli jsme opět zcela uspokojeni, a těšíme se na opakování „Wernera“, při kterém p. Šimanovský zajisté ještě dokonalejším bude. Slečně Libické přejeme podobně vděčné úlohy jako Marii, nemáť žádná jiná naše herečka tolik něžnosti a tak pravý tón pro ně jako ona. Pan Chvalovský potěšil nás volnějším pohybem svým. Předstupuje před nás, třeba ještě začátečník, přece již co herec myslící, a divili jsme se tedy, že nepřipadl v scéně s Wernerem na větší ostrost v pronášení zde velepotřebnou. Pánové Chramosta a Šamberk měli jen úlohy menší. Návštěva byla hojna.

J. N.

HLAS 7. února 1863

MÍŠENŠTINA V KULISÁCH
VILÍMEK A DESET JEHO SVÍZELŮ
SLEČNA FARIJA A PAN VECKO
OZNAMOVATEL ZÁBAVNÉHO ČTENÍ

△ *V Praze 7. února.*

Psal bych o jistém předmětu rád pérem lehkým, létavým, že by jak kolibriho křídélko mihavě z myšlénkové květiny na květinu přelétalo a mezi letem se jiskrnatě jako démant a rubín zaskvělo. Než bojím se, že péro mé na předmět ten nedostačí, že bude jako brk z onoho zkamenělého ptáka, o němž ondy jeden pán v Österreichisch Wochenschriftu tak učená pojednání napsal. A předmět je přece tak krásný a vděčný, — chtěl bych totiž pojednat o němčině některých herců českých. Výtýká se jim někdy, že mluví prahanebnou češtinou na jevišti, takovou, za jakou by i žák první nižší reálky nemilosrdnou trojku obdržel, vytýká se jim i, že se ani nic z toho nermoutí, když češtině po vazu šlapou, ano povídá se, že by ani Šemberův „brousek“ u nich nebyl naplat. A všechny ty výčitky jsou jen plané a ničemné! Jakž mohou dbát češtiny, když potřebují celého života ku vzdělání se v němčině, třeba by ani neaspirovali na engagement u kasselského dvorního divadla. Jen je poslouchejte, když sedí někde pospolu, — dvě tři slova vždy česká, zcela tak „prostonárodně“ česká (kterémuž slovu jsem ostatně jakživ nerozuměl) a pak sto slov v nejvybranější němčině. A ne snad že by to byla jen tu obyčejná němčina míšenská, která délkou času dozrála jako na slámě míšenské jablko, nikoli, jest tu kytice z nejrozmanitějších německých dialektů, od široké, pohodlné dolnorakouštiny až k úsečné berlinčině. Na zdejším divadle německém mluví skoro každý herec jiným přízvukem a z toho sobě vybírají herci čeští každý dle chuti své. Kdyby mnohý český herec cestoval, musil by mít ve svém pasu zvláštní poznámku: „Mluví německy

a také trochu česky.“ Poněvadž pak umějí *dost* špatně česky — neučí se dobře úlohám.

Tak, teď bych byl s předmětem tím hotov, a o jiném nevím. Věděl bych sice, ale těžko psát, když myšlénka neví, dle jakého paragrafového měřítka by se říditi měla. Povídá se, starý tiskový řád že prý *více* není; to se ovšem povídá, jistotu máme ale, že nový tiskový řád *ještě* není. My nemůžem volat: „Le roi est mort, vive le roi!“ a historie svaté německé říše učí nás, že interregnum bývá věc velmi zlá. Žije-li však ještě starý řád, musí být následkem stáří svého velmi již divný, kterouž podivnost vídáme ostatně více či méně u všech starých lidí. Ani jedno číslo Humoristických listů neprojde mu na příklad, aby v něm nenalezl přečin, zločin, nebo aby neučinil mladému jeho životu hned pod mašinou konec, než z rukou pomocnic ku porodu do kolébky přišlo. Když se Vilímek tak po svých procesech rozhlídne, zajisté že zvolá: „Rozmnožily símě své jako písek v moři a hvězdy na nebi,“ ač by nepochybně o nich raději promluvil s Jobem: „Pánbůh dal, pánbůh vzal, jmeno Páně budiž pochváleno!“ — Musí to býti cit velepříjemný, být takhle šesteronásobným zločincem a asi desateronásobným přečinkářem! Zde je vidět, že „zlé konání opravdu lechtá“, jakož i, že jeden hřích rodí druhý. Nemluv ale dál o tom, synáčku (já sobě říkávám totiž vždy „synáčku“, když se právě mám rád, což se ovšem někdy stává), abys se nepodobal mušce, která oblétá svíčku!

Teď bych byl zase s jedním předmětem hotov, s Vilímkovými procesy, dřív než Vilímek sám. A zase nevím dál, leda bych mluvil o zpěváku Veckovi, kterého jsem již viděl i slyšel, a o zpěvačce Farije, které jsem ještě ani neviděl ani neslyšel. Když člověk někoho ještě *zcela* nezná, má ten někdo neznámý zvláštní lesknavý závoj kolem sebe, zvlášť když je neznámý ten zpěvačkou italskou. Kdybych nebyl českým žurnalistou, chtěl bych být italskou zpěvačkou s líbezným altovým hlasem, dobrou školou, životní rutinou, černými vlasy, jiskr-

natým zrakem, blyštícími se zuby a elegantní toaletou. Pak bych jezdil světem sem a tam a z každého místa odvezl bych fůru mužských srdcí, třeba by mne nakonec do povětří odnesla jako nebožtíka Enšpigla šnůra divokých kachen.

Vecko má sice také líbezný hlas, ale ne alt, má sice také vlasy, ale světlé a ne černé, a po světě také jezdit nemůže, neboť podepsal již kontrakt, krásný kontraktek psaný krásnou němčinou, z něhož se dozvěděl, že je zde „für Tenorpartien“. Čas se blíží, kdy se rozhodovati bude nad budoucností našeho divadla, nad příštím ředitelstvím — — —!

Milovníky zábavného čtení poukazuju k článku v „Magazin f. d. Literatur d. Auslands“ o Wurzbachově biografickém slovníku. Logika, která vyvodí, že jsou Němci v Rakousku duševně nejčilejší, jest zajisté zábavna, když jí na některých „nepatrných statistických nesrovnalostech“ nezáleží! V témž časopise obdivuje se někdo „*nosovým* zvučkům *srbským*“!

HLAS 8. února 1863

DOKTOR ROBIN — BRUTE, PUSŤ CAESARA! — JENOM PĚT ZLATÝCH

V „Doktoru Robínu“ odstoupí všechny úlohy v pozadí naproti parádní úloze titulní. Vcelku přiznáváme, že pan Šimanovský úloze této dostál, kteráž vzdor své vděčnosti a zachvacujícím pocitům přece k dobrému výsledku značnou rutinu vyžaduje. Povídku o dítěti v nebezpečí provedl mistrně; kde však Garrick skutečně se stává Garricko-Roméem, nebo kde čistě lidská stránka se v tajomluvě na okamžiky k povrchu probírá, nebyl p. Šimanovský dosti přirozeným. Také v scéně, ve které se opilým býti tváří, byli bychom sobě více jemnosti v tónu a méně přehnané mimiky přáli. Sl. Libická byla vedle něho v úloze divadelní romantikou přemrštěné dívky také šťastna. — Méně se jí dařilo v následujícím „Brute, pusť Caesara“, kde ženská úloha vyžaduje veselohernější agilnosti. Druhý tento kus učinil dojem až trapný hlavně přičiněním pana Kolára staršího, chotě churavé beneficiantky. — Úlohy nebyl mocen a na nějakém, třeba jen ledabylém charakterisování mu nezáleželo. „Jenom pět zlatých“ bavilo obecenstvo hlavně rozmarnou hrou páně Šamberkovou. — Návštěva byla hojna.

J. N.

HLAS 10. února 1863

DIVADELNÍ ŘEDITELSTVÍ NAŠE miluje sice jednoduchost, ale ne tu *elegantní*. Dekorace a kostymy byly předevčírem zase tak ošumělé a záplatované, že jsme se naproti četným hostům z venkova skutečně zastyděli. Malá vzdálenost obecenstva od jeviště nepřipouští tolik iluse, aby hadr za skvost platiti mohl. Jedna neb nejvýš dvě dekorace nové nestačí; snad by mohlo ředitelstvo alespoň tedy na restaurování dekorací starých něco obětovat, když jsou příjmy tak skvělé.

HLAS 12. února 1863

„Pravé umění — je pravé umění," řekl by některý mudrc, „a to působí na každého, kdo vůbec cit má, a kritika není zde, aby mu něco vytýkala, její ruce sklesnou, a předmět jí ušlý musí přenechati vědě k analysování jako přírodu." Pravíme-li, že jsme viděli v „Sňatek pro statek" konečně přece zase pravé umění na českém jevišti, byli bychom vlastně hotovi a nesměli dle předeslaného ničeho více připojit. Máme však smutný úkol ten, že chodíme do divadla, abychom zpozorovali vedle přednosti i menší chybičky, nejsme ani šťastní abonenti, kteří většinou jdou jen do divadla, aby se pobavili, ani v jiném ohledu zase Winckelmannové, cestující do Říma, aby stůj co stůj obdivem rozplývali. A vytýkáme-li dnes některou maličkost, je to jako referát o soše skutečně umělecké, při níž podotýkáme, že umělec to neb ono teprve ještě vyhladí a dokončí — o jeho dovednosti k dokončení není žádné řeči. Snad se někdo podiví, že o výsledku jednoduché veselohry proti zvyku svému trochu horujeme, přislibujem mu, že budem ještě více horovat, jakmile se při velké truchlohře podobná výtečnost objeví, a žádáme ho prozatím, aby často trýzněnému referentovi také nějakou radost ponechal. Bauernfeldova veselohra „Sňatek pro statek" (Das Tagebuch) trpí délkou, a není nemožností, aby se předmět, ovšem pak v poněkud jiné úpravě, do jediného aktu stáhnul. Z délky té jedině se může vysvětlit, že obecenstvo ne zcela uspokojené nevyznamenalo spoluoučinkující tak, jak toho zasloužili. Paní Pešková měla při Lucii příležitost, aby dokázala schopnost pro nejjemnější nuancování. Lucie chce přivést svého ženicha a nápotomního manžela, jenž sobě ji kvůli penězům béře, k tomu, aby ji kvůli ní samé miloval. Že při tom užívá

jen vnad svých tělesných a vzácné přednosti své duševní zalhává až k poslednímu triumfu, nezdá se ovšem ani přirozené ani rozumné, Lucii veselohern í se to ale odpouští. Paní Pešková dovedla dělanou naivnost skutečně tak roztomile podat, že se jí uvěřilo, přece však nechávala zase dovedně problyskovat zde onde jiskry vyššího rozumu, pikantní, protože jen naznačující. V ohledu tom učinila požadavkům spisovatelským úplně zadost, jakož i tím, že při sdílení svých zápisků nepřeskočila náhle do extrému „blaustrumpfského“. Pan Šimanovský počínal sobě s takou jistotou ve veselohře obtížné, jaké jsme posud u něho neviděli, ani v „Převržené slánce“ ne. Tón jeho byl zcela šťastný a přirozený. Přirozenost ta cítí se tím snáž, že podobných blaseovaných, cit svůj zalhávajících osob, jakým jest zde setník Alpenský, potkáváme skoro co vzdělanců, — „celý Paříž je Narcis,“ můžeme zvolat a položit sobě ruku na prsa alespoň co „Narciskové“. A Narciska Bauernfeldova podal v pohybu, v posměvném tónu mistrně. Jen když ženu svou poznává z pravé stránky duševní, zdálo se nám překvapení trochu chladnou barvou naznačené, — vždyť byla již blaseovanost před žárlivostí prchla! Pan Šamberk byl co rovněž blaseovaný, samolibě titěrný poručík Zdobenský taktéž výtečný, jeho šarži nescházela nejmenší kudrlinka, a přec to zůstala elegantní šarže veselohern í, nesblížujíc se nikde s fraškovitou. Paní Turnovská a pan Chramosta přivedli úlohy vedlejší k platnosti úplné, a celá souhra byla tak dokonalá, že se událo — div divoucí! — jen jediné lehýnké přeřeknutí, a to v dialogu právě nejdivočeji spěchajícím. — V předcházejícím „Doktoru Robinu“ pozorovali jsme s potěšením, že sobě všimnul pan Šimanovský pokynu kritiky, scéna, v níž opilství simuluje, byla jemně držena a celek tím velmi získal. Tedy jenom ještě některé ty tajomluvy! — Návštěva byla prostřední.

J. N.

HLAS 14. února 1863

CHCE MÍT ŠVANDU

U nás platí „po jasnu bláto“ a nikoli „post nubila Phoebus“. Podobně mizerné souhry nepamatujem již dávno jako v nedělním „Chce míti švandu“. Tentokráte seděla Thespis jen na trakaři, drkotajícím nejistě po kamenech sem tam, a nemohoucím někdy ani zcela již z místa. Vyjímáme ze všeobecné povodně jen pány Kašku, Sekyru a Pokorného, kteří jedině udrželi obecenstvo při jakéms rozmaru. Pan Lapil byl patrně churav. — Návštěva četná.

HLAS 18. února 1863

ČECH A NĚMEC — REKRUTÝRKA V KOCOURKOVĚ

V masopůstní pondělek dávaly se frašky „Čech a Němec“ a „Rekrutýrka v Kocourkově“. Kvůli nahromaděným hrám a masopůstnímu vzduchu odpouštíme všem vady souhry, ba i panu Svobodovi fádního jeho Jirku. Přeplněným galeriím a lóžím silně dětmi obsazeným líbilo se všechno. Fiat.

HLAS 18. února 1863

LOUPEŽNÍCI

Kdyby nebylo páně Šimanovského promyšleného Karla Moora, byli bychom se takto z „Loupežníků“ Schillerových pramálo potěšili. Tak daleko nesmí protekce sáhat, aby se nechávaly v rukou začátečníků takové úlohy, které jim byly leda jen pro *jedinkráte* půjčeny proto, aby vůbec nějakou schopnost před obecenstvem osvědčili. Pan Chvalovský nedostačuje svým slabým orgánem a málo ještě živou hrou právě na Rollera jako pan Houdek příliš mladistvým zjevem svým na Kosinského. Působí to právě komicky, když tak mladý Kosinski o nehodách své lásky vypravuje. Pánové Pokorný a Sekyra nebyli ani zaměstnáni, tuť mohlo se pomocí jich mnoho, velmi mnoho změnit ve prospěch hry. Nemusilť ani p. Šamberk se Špiglberkem namáhat, jehož podal co do deklamace sice slušně, avšak poněkud příliš bohatýrsky; jen maska jeho byla zcela dobrá. Pan Šamberk mohl hrát Kosinského, Pokorný Rollera, ostatní jiné. Pan Kolár st. vypočítal — smí-li se o počítání mluvit — France více pro galerii. Velmi smutná byla scéna jeho zahradní s Amalií. Jako dříve byli dobří pánové Šimanovský a Kolár ml., pak slečna Libická. Návštěva jen prostřední.

J. N.

HLAS 21. února 1863

DON CARLOS

Podivným způsobem byla předevčírem benefice pana Lapila co do peněžitého výsledku nejslabší. Pozorujem s nechutí, že se kruh navštěvovatelů divadla ouží tím, že ti, kteří několikrát po sobě musili navečer pro přeplněnost všech místností s nepořízenou od kas, rozmrzelí více nepřicházejí, myslíce, že by opět s nepořízenou odejíti musili. Ve všední den to ovšem neplatí, návštěva je tu skoro vždy stejně hojná, v neděli ale nezvýší se někdy o mnoho víc na škodu beneficiantovu. Až do poledne je o lístky nával velký, večer přichází jich již málo z příčiny právě uvedené. — Co se týká uměleckého výsledku „Dona Carlosa“, nemůžem jej ani výše ani níže klásti než jindy. Úlohy ženské byly chybně obsazeny. Slečna Libická má sice příjemný zevnějšek, její jemná umělecká individuálnost neobsahuje ale ani té zvláštní výše náruživosti ani té pikantnosti do sebe, jaké potřebí na Eboli. Nešlo-li obsazení jinak, máme důkaz, že právě pro jisté obory nám schází personál zcela. Páně Šamberkův Carlos nechal nás leckteré nepříjemnosti deklamační partie pocítit. Místy pěkné odstupnění, místy zase prázdnota pozlátkem pro galerie vyšperkovaná, ve scéně s Eboli — nic. Posa hodí se pro materiální prostředky p. Šimanovského zcela, velká scéna s králem neminula se také tenkráte s výsledkem. Filip a Alba byli pány Kolárem starším a Chramostou slušně provedeni.

J. N.

HLAS 24. února 1863

Balzacova „Macecha“ setkala se na jevišti českém s výsledkem nešťastným; nakonec působila již právě tak, jako někdy tragedie provozovaná od ochotníků, — totiž vesele. Ovšem že to nebylo vinou herců, kteří vyjímaje málo míst postarali se o souhru dobrou, po akt čtvrtý velmi obtížnou. Kdyby byl nechtěl spisovatel mermomocí mít celých pět aktů, kdyby nebyl v posledních dvou aktech zabloudil do fádního moře nejhledanějších efektů, bylo by mnohem víc docíleno. Takž ale škoda práce překladatelské, škoda velké práce, jaká se k jednotlivým úlohám přiložiti musila se strany herců. — Povahy jsou, třeba zvláštní, přece přirozené, možné. Celý děj má hlavní osnovu ve společné lásce macechy a nevlastní dcery k mladému muži. Muž ten je synem úhlavního nepřítele generálova a dřívější milovník manželky generálovy, nyní ale zamilován do nevlastní její dcery. Dcera nesmí pro nepřátelství otcovo vyzradit pravé jmeno pseudonymně otci sloužícího milovníka. Macešina náruživost jest ve své velikosti až vznešena, užívá všech prostředků ku dosažení svých tužeb, vyslovuje je zřejmě i zvolenci svému i dceři, kteráž má co zbraň proti ní jakés písemnosti, přirozenou energii svou, menší však zběhlost v intrikách. Intriky mají pole široké a vyvinují se velmi pikantně a napínavě až do konce aktu třetího. Pak se ale vše obrátí na zlé. Spisovatel sám dostal se do zimniční honby za efekty nejhledanějšími, vražda stíhá vraždu, smrt smrt, jen aby bylo vždy vyšší odstupnění, což konečně mimovolně působiti musí komicky. Dcera se otráví, ztrativši všechnu energii, a umírá již v polovici čtvrtého aktu. Pak ale musí ještě po celý skoro pátý akt umírat na smrtelném loži, náhle ale zase chodí „na posledních nohou“,

aby vydala svědectví, že se otrávila sama. Doktor má sice protijed, nedá jí jej ale, a protijedem tím otráví se milenec, což by mohlo rozesmaného diváka ku špatným vtipům svádět. — Pravili jsme, že škoda práce herců. Úlohy mužské jsou sice jen vedlejší neb pasivní; hlavní úlohy ženské, macechy a dcery, svěřené slečnám Lipšové a Libické, vyžadují ale mnoho, a obě dámy jmenované postavily se na stanovisko čistě umělecké. Úlohu macechy může slečna Lipšova považovati za svou nejlepší, v ní jsme viděli umělkyni dokonalou, kteréž ani slůvko nezdá se býti málo významné. Slečně Libické odpovídaly nejlíp akty poslední. — Návštěva byla hojná.

J. N.

HLAS 28. února 1863

HLEDÁ TRAGICKOU REKYNI
ČERNÝ PETR

Drobné veselohry, za poslední doby v prozatímním divadle dávané, jsou sice vesměs dobře voleny, valné části obecenstva pražského však již z německého divadla známy. Má-li poutat veseloherní repertoir náš, nesmí se obmezit na překlad zdejší divadelní bibliotéky německé. Když už se na Ovocném trhu „Er experimentiert“ dosti oklepalo, přijde co „Hledá tragickou rekyni“ teprv na nábřeží. Alespoň že poskytla panu Šamberkovi příležitost k dobré šarži a paní Peškové k vyniknutí v úloze dvoudílné. V následujícím „Černém Petru“ měla slečna Bollardova úlohu dříve paní Peškové náležející a provedla ji slušně. „Průzračné obrazy“ zakončily outerní večer.

HLAS 5. března 1863

HAMLET

Pan Šimanovský nenáleží k hercům, kteří naučivše se a přehravše jednou úlohu, mají ji pro věky věkův za odbytou. Ač může na svůj talent hrdým býti, nevěří přece ve svrchovanost svou, jak činívají naturalisté sebe přeceňující. Proto také vídáme u něho při opakování obyčejně pokrok, ano viděli jsme již i, že zchybiv po prvé u pojmutí úlohy, po druhé přikročil s čerstvou zase chutí k ní, aby se jinak pokusil. Panu Šimanovskému není pokyn kritiky slovem zavátým, a protož je nám milo, že můžeme někdy výčitku opraviti, jakž i nyní po předvčerejším Hamletu činíme. První Hamlet p. Šimanovského byl vyveden v slohu hrdinském, a hrdinnost ta zůstala i po druhé na místech pravých; vedle ní ale vynikalo ještě v scénách jiných tolik promyšlenosti, že jsme se věru potěšili. Hned první akt byl prodchnut mocným citem vnitřním životu přejícího člověka. Vůbec jsme viděli, že hleděl zprostředkovati pan Šimanovský rovnováhu mezi citem a rozumem, mezi reflektující sensitivností a hrdinnou rozvahou, z kteréž rovnováhy se jedině Hamletova povaha vysvětliti může. Velká scéna s Ofelií byla následkem toho zcela zdařenou. Monolog „Být či nebýt“ byl základním tónem dobrý, nepronikl ale opět; chod myšlenek musí mnohem ostřeji být vyznačen. Opakování: „Slova — slova — slova !“ zdá se nám, že má pro omrzelost Hamletovu být vysloveno rychle. Na podobné věci připadne p. Šimanovský ještě sám. O ostatních spoluúčinkujících nemůžeme nic nového říci. Řeč herce byla škrtnuta.

J. N.

HLAS 7. března 1863

Třeba by se nám opět odpovědělo parádou tak šikovnou, jakou je na př. „Jinde také potlouklo“, musíme po „Catilinovi“ opakovati přece, co jsme řekli po „Vukašínu“, že totiž musa Hálkova trpí nadprodukcí. Kdo nežije v pestrém, měnivém proudu života, kdo ze sama sebe více váží, než z dějin a ze světa ho obklopujícího, musí být opatrným a pomalu nechat usazovati se křišťály nové na místě již vylomených. „Král Rudolf II.“, „Vukašín“, „Catilina“ jsou hry slabé, a přece vydává každá tou i onou jednotlivostí nový doklad dramatického talentu a básnického vůbec, a je nám svědectvím, že mohl Hálek místo tří kusů těch napsat jeden dobrý, vděčně uznaný. Musíme-li již pro krátký odstavek času, v jakém se oba provozovaly, učinit jakous paralelu mezi „Vukašínem“ a „Catilinou“, pravíme, že je celý sloh kusu tohoto provanut větší ušlechtilostí, v dramatickém ohledu že se ale nikde nepovznese k síle té, jakou má třetí akt „Vukašína“. Hlavní vadou nové hry naší jest, že schází děj skoro zcela. První akt počíná sobě velmi statně, obraz morální nákazou již prožraného Říma rozvinuje se před námi v několika živých scénách, v něž vpleteny hned hlavní osoby před nás vystupují. Catilina mluví tu po prvé k lidu, povzbuzen Cethegem se posmívajícím, jemuž odpoví, že mezitím co jiní spali, on na čin pomýšlel. Rozkládá lidu zchudlému robství jeho, mluví o bídě plebejův a o přepychu patriciův, a komunistické náhledy jeho nalezají ovšem vděčnou půdu. Jen scéna mezi oběma augury, nešikovně sobě se posmívajícími, nechtěla se nám líbit. Jiná vada, zdá se, připočísti se zde musí zkracovateli či upravovateli pro jeviště. C. Cornelius najímá totiž bandity, aniž by později vůbec se okázal zase. Divák musí tu mít stále di-

vadelní ceduli po ruce, aby nezapomněl, že je Cornelius catilinovcem, čímž jedině se osoby té činnost vysvětluje. Vůbec je vedlejších osob, na okamžik se vyskytujících, v kuse velmi mnoho, povahy jejich jsou rozmanité a tím zajímavé, málo se však rozvinou a ještě méně dospějou na čin. Množstvím osob nastaly velké obtíže při obsazování, a tu jsme spatřili tedy více rozličných úloh v rukou herců, kterýchž osobnost a hlas příliš přetvářce odporují. — První polovice druhého aktu slouží jen k tomu, aby Cicero v druhé polovici slovo obdržel. Po Catilinovi, opakujícím to, co již byl v prvním aktu řekl, nechce lid totiž nechat mluvit Cicerona. Tu vystoupí Fulvia, nevěstka catilinovce Curia, a zvěstuje lidu, že má být Cicero zavražděn catilinovci, bude-li zvolen za konsula, a Cicero smí mluvit. Dříve ovšem musil jí Curius tajemství to svěřit a hned nato se s ní rozhněvat. Ciceronova řeč obsahuje sice dobrý obrat, nevyniká ale zvláštní formou; druhá řeč Catilinova (po odbyté volbě) nevyniká taktéž ničím. Konec aktu druhého je vůbec samý křik, žádný ale děj. Také akt třetí nepřidá děje a rozvinuje zase jen kus parlamentárního života v hlavní scéně své. Úvod aktu tvoří scéna komická, připomínající Shakespearovy komediantské řemeslníky ze „Svatojanské noci“. Komika se nemůže scéně té upřít, Shakespeare užil ale podobné pro báchorku, novější spisovatel by jí užil pro frašku, v tragedii vyjímá se jako z oblak spadlá. Konec aktu, Catilina před senátem, obsahuje opět mnoho řečí méně významných. Jeden tu vytýká druhému špatnost, Catilina zůří a ostatní zůří s ním. Máme tři akty za sebou a marně se tážeme, zdaž v nich již jakýs vrchol činu. Teprve nyní očekáváme nějaký čin, an je Catilina z Říma vypovězen a nádávkou „vyvrhel“, Ciceronem vyslovenou, nanejvýš popuzen. Avšak v aktu čtvrtém opět se neděje nic. Catilina je sice mimo Řím, patrno ale, že více nechává se náhodou ve všem opanovati, než aby osud svůj říditi se snažil sám. Ve Faesulae zamiluje se do ženy Manliovy, vůdce etrurských povstalců. Mezitím co ho Apuleja žádá za smír s Ří-

mem, vyjeví jí svou lásku; ona však odpoví as takto: „Ve svém hněvě byls bohem, v lásce jsi malicherným.“ Nato následuje úplná zmalátnělost jeho ducha, slabostí skorem až šílí, a málo se ho poměrně tknou v tom zprávy o odpravených přátelích, o rozprášení se částí jeho vojů, o čemž všem se ostatně jen vypravuje. Akt poslední přivádí Catilinu před Řím. Zde zůří proti poslovi mír nesoucímu, odhodlá se k boji nestejnému a konečně poražen klesne otráven jedem, zničen samovraždou. Děj nevidíme ještě zde žádný, o ději se všude jen vypravuje.

Četné povahy mají, ač jsou individualisovány, přece týž základ. Patriciové i plebs, catilinovci i ciceronovci, ač tito noblejší, jsou stejně špatní a plané jsou vzájemné jejich výčitky. Nikde morální protivy, v níž by se ostatní tím líp zrcadlilo. Caesar, Cethegus, Curius jsou povahy zajímavé, ale jen vedlejší. Cicero nevyniká ničím. První bandita je směle myšlen i kreslen; všechny ty povahy ale zmizí již aktem třetím a vystupující nato Manlius jest zcela bezvýznamný. Catilinovi, přiznáváme se upřímně, jsme ani neporozuměli. Nevíme, je-li to hrdinná baba nebo intrikantský dobrák. Okamžitá náruživost zdá se býti jediným jeho vodítkem. Dle interpretace pana Šimanovského zdál se nám býti lichým křiklounem, dle textu alespoň prázdným mluvkou. Ačkoli již v prvním aktu odhodlán proti Římu, určí ho přece teprve obdržené v aktu třetím nádávky ku vzpouře zjevné. Proč se musí do Apuleje zamilovat, není nám také jasno. Snad aby láska zlomila sílu, které nikdy neměl a ničím nezjevil než slovy? Či snad, aby slova jeho: „Tak kdyby Řím ke mně mluvil!“ svědčila o jakés lásce k vlasti, kteréž pak klne zase až po svůj konec? Hálkův Catilina nezajímá nás, pokud je živ, tím lhostejnější je nám jeho smrt, kterou se leda vina vzbuzené občanské války narovnává.

Zvláštnosti Hálkovy u výrazech nápodobujících Shakespearovu mluvu nalezají se zase zde a jsou opět nepěkné. Nádávky jako: „opařený škopku“, nebo „píšeš

nosem po rukávě“ nebude mít alespoň nikdo za pěkné. Anachronismy jsou husté a hrubé, na př. „život za *grešli*“, „jsem jako *rozebrané hodiny*“, divně časové pojednání prvního bandity o tom, jak sobě může zahrát člověk „na výtečníka“ atd.

Řeč je takto pěkná, dialog ale prázden myšlének, pln opakujících se frází, což ovšem mohlo pana Šimanovského svést k tomu, aby učinil úlohu svou čistě deklamační. Hrál s napnutím všech fysických sil a byl po každém aktu volán. Nejlepší figurou byl pan Kolár ml. co první bandita. Drastická jeho hra i maska přičinily mnoho ku zdaru jednotlivých scén. Pan Šamberk, Pokorný, Chramosta pracovali k dobré souhře, jenže poslednější mluvě s tribuny užíval příliš kazatelských posuňků. Pan Kolár st. nebyl slova mocen a překážel tím.

Se zevnějším výsledkem může být Hálek spokojen. Po prvním aktu panem Šimanovským předveden, byl zvláště ku konci volán.

J. N.

H L A S 10. března 1863

ČELEĎ

V sobotu byly nám v prozatímním divadle po prvé předvedeny nové mlhavé obrazy, představujíce práce sochařské, stavitelské, pohledy na města, zříceniny atd. Ač obecenstvo bylo se v malém počtu dostavilo, vyznamenávalo přece velezajímavá čísla hlučným potleskem. Zvláště čísla architektonická, při nichž perspektiva je nejdůležitější věcí, vystupovala před námi co nejplastičtěji. Bude-li návštěva obecenstva hojnější, není pochybnosti, že majetník obrazů ukáže nám věci ještě jiné, jakož již při představení prvním přidal dva pohledy na naši Prahu, jež s pravým jásotem přijaty byly. — Předcházející veselohra „Čeleď“ těšila se výtečné souhře vůbec i vynikající hře jednotlivců, z nichž p. Svobodu st., paní Hynkovou a Peškovou jen proto jmenujeme zvlášť, že jejich úlohy byly buď větší, buď šaržovanější. Nováček pan Terš, který po prvé na jevišti veřejném se vystoupiti osmělil, má pěkné dary fysické, především zvučný hlas a příjemný zevnějšek. Také rozum jeví se v deklamaci jeho. Pohyby svědčí však ještě většinou o nedůvěře, jakou každý začátečník v sebe má. Proto bychom sobě přáli také, aby pan Terš byl hodně často zaměstnáván.

HLAS 17. března 1863

HRABĚ Z LETORIÉRŮ

„Vicomte z Letoriérů“ byl již dáván vícekráte, takže opakování, ničím zvláštním nevynikající, neposkytuje nám také příležitosti ku zvláštním poznámkám. Jen to nám bylo nepříjemno, že paní Pešková tentokráte stonala více přeříkáním se než kdy dříve. Pěkné její úlohy velmi tím trpí. O panu Šamberkovi musíme tu několik slov promluviti. Rozšiřuje a stvrzuje se totiž pověst, že p. Šamberk chce si udělati nějaký *jednoroční* výlet do Královce či kamsi jinam. Že dle kontraktu svého jen tak ledabylo odejíti nemůže, víme, praví se však, že obdrží *dovolenou* na rok ten. Účelu té dovolené bychom věru nepochopovali. Má se snad p. Šamberk v Královci něčemu naučit? Má snad v Královci deklamaci svou více počeštit? Nemůže se na jevišti prozatímního divadla našeho vycvičiti, ač chce-li, mnohem lépe než v Královci, kde ani neví, jak se líbiti bude? — Doufáme ostatně, že jsou všechny tyto otázky naše marny, ač víme, že nás již tak mnohé překvapilo, čeho bychom byli takto neočekávali. Také bychom věru nevěděli, jak by se prozatím po celý rok chtěla režie obejíti bez tak oblíbeného a rutinovaného mladého milovníka, jenž se stal české veselohře velkou podporou.

HLAS 19. března 1863

MNOHO PŘÁTEL NAŠE ŠKODA

Dříve než na německém provozován na českém jevišti překlad pověstné Sardouovy veselohry „Nos intimes“. Český překladatel dal pořekadlo „Mnoho přátel naše škoda“ v čelo a osvědčil se tím co dobrý vykladatel, jakož celý plynný převod vůbec o pečlivosti svědčí. Nová veselohra je veskrz duchaplna. Francouzští spisovatelé veseloher se nejen často, ale skoro vždy snaží, aby dali i nejfrivolnějším poměrům, z nichž napínavé své situace váží, základ jakýsi mravní, což většinou daří se jim as jako příliš tenkému pozlátku na tmavém předmětu. Sardou nevzdává se zde ani jediného prospěchu, z něhož by mu plynouti mohly pikantní situace, a přece vane celkem hluboký, opravdový cit; mravnost, konečně ex offo vítězící, má v průběhu děje rovné zastoupení s poměry volnějšími, uměle přidržovanými. Sardou je zde par excellence Francouzem, každé slovíčko je mistrně vypočteno na dojem, a právě pro vypočtenost tu není nám leccos méně snad přirozeného takměř ani nápadné, tím méně že jednající osoby jsou přímo dle života kresleny. — Sardou přivede situaci až na samý kraj snesitelnosti, že bychom se již o její překot strachovali, kdybychom neměli již důvěru v spisovatele po prvním jednání, že dovedná jeho ruka zase v rozhodném okamžiku zadrží a obrátí. Nejsme přáteli způsobu, který široce rozkládá děj nové hry, budiž o něm zde jen krátce promluveno, a podotknuto, že české zpracování vůbec mnohem věrněji přilehá k široce založenému originálu než zpracování německá, že pak jen v aktu třetím, vzhledem k požadavkům našeho obecenstva, je více kráceno. Ve Vídni *pochoval* akt ten méně krácený veselohru. Však k věci! Lucian Caussade, dříve kupec, nyní soukromník, má mnohem mladší manželku Cecilii.

On jest srdce velmi dobrého, celému světu v přátelství oddaného, a čítá dle toho přátel na kopy. Jen doktora Tholosana, přesnou to povahu, skutečného to přítele svého, nepokládá za přítele a nechce mu dát dceru svou. Mladý Maurice de Thernonan vyvázl v domě jeho z nemoci a zamiloval se pak do Cecilie. Tholosan pozoruje ostře lásku tu z počátku ideálně se zalhávající, později ale vždy přirozenější. Již v prvním aktu je dům Causadův přáteli zaplaven, špinavě závistivým Vigneuxem, Marécatem, jenž pohodlí vlastnímu podřizuje vždy pohodlí všech ostatních, stále přitom tvrdě, „že nechce překážet“, konečně i zuávou africkým Abdallah, jehož Caussade vůbec ani nezná. Již na konec aktu toho poberou mu přátelé doutníky, klobouk, ženu a zbude mu jen — Tholosan. V dalším průběhu znechutí mu titéž dům, podezřívají jeho povahu, plení knihovnu, zaplítají ho v souboj, všude ho opouštějíce, ano i o nevěrnosti manželčině mu namluví. Přimějí ho k tomu, aby předstíral odjezd a náhlým příchodem v noci aby se o nevěrnosti přesvědčil. Plán jejich přijme po dlouhém zdráhání. Skutečně také chce Maurice nepřítomnosti jeho užít, Cecilie zvítězí však sama nad sebou, vracející se Caussade nenalezá nikoho a vtipný Tholosan odstraní podezření i vše další. Čtvrté jednání je nejvýš napínavé tím, že nikdo ze spoluúčinkujících neví, má-li Caussade vůbec tušení o přestálém boji manželčinu. Je zasmušilý, avšak proto, že — liška jeho kurník plení. Lišku střelí, přátel licoměrných se tak či onak zprostuje, zbývá mu jen choť, dcera a Tholosan, v němž konečně jediného přítele spatřuje. — Souhra je zde velmi obtížna, a obtížnost ta nebyla právě zcela překonána. — A přece byli jednotlivci zase zcela dobři. Kdyby většina herců studovala ještě k druhému a třetímu provedení, těšili bychom se, jako již často, na podruhé, a byli bychom nejspíš zase zklamáni — jako již často. Hlavní úlohu měl pan Kolár ml. (Caussade) a obstál v ní čestně. Základní dobráckost a ušlechtilost, konečně i rozhodnost, bolest šlechetného srdce vyvolaly u něho pravý tón,

nikde neprohřešil se proti úloze, že by byl snad z Caussada učinil „dobráka“ ve smyslu českého pořekadla. Důstojně mu napomáhala sl. Libická (Cecilie), jež po nějaké nejistotě v jednání prvním, jakouž jevívá vždy v kusech salonních, hned nato byla celou umělkyní v jednání druhém, kdež scéna s Mauricem se jí velmi zdařila. P. Šimanovský byl jakožto Tholosan vážný, ač se zde nepovznesl nad vlastní šablonu. Z vedlejších jmenujeme slečnu Bollardovu, pány Chramostu, Šamberka, J. Svobodu a Pokorného. Že musil hrát p. Pokorný starce, jest věc významná. Také úloha ml. Kukly mohla být líp obsazena p. Houdkem. Slečně Peškově připomínáme, že není právě jí třeba, aby se nutila do tónu dětinštějšího. Obecenstvo sledovalo hru s velkou napnutostí a vyznamenávalo herce potleskem.

J. N.

HLAS 28. března 1863

MARNOTRATNÍK

Tichý týden uplynul a divadelní večery nabyly zase svého obdenního práva. Jinde, u jiných stálých a velkých divadel, kde se nehraje pouze „na saisonu“ zimní nebo letní, mívají velkonoce zvláštní kouzlo do sebe. Velkonoce bývají dobou přechodní, za níž personál divadelní často zúplna jiné tvářnosti nabývá. U nás, kteří nemáme více stálých divadel českých, jež by síly své střídati mohly, nemůže ovšem podobných změn býti; také bychom jich sobě vcelku nepřáli, — až na ty doplňky. Doplněno není ale novým rokem divadelním ničeho, zato však nabýváme již úplné jistoty, že ztratíme v několika již dnech pana Šamberka, jenž obdržel „dovolenou na nějaký půlrok (nebo rok) do Královce“. Podobnou dovolenou měli jsme posud za nemožnou, za prvé že jsme nevěděli, jak by mohlo ředitelstvo dát dovolenou herci zastávajícímu dobře jeden z prvních oborů, aniž by mělo náhradníka, a za druhé, že jsme neměli ani nejtemnějšího tušení, jak dalece souvisí Královec s uměleckým procesem páně Šamberkovým a jak ho má tento k rozvinu svému v českém umění dramatickém potřebí. „Mnoho ale děje se mezi divadelní kanceláří a jevištěm, o čemž nemají referentové ani zdání,“ pravil již Shakespeare, a genius jeho se tu opět osvědčil. Repertoir náš je stále lepší a dobrých sil stále ubývá; půjde-li to ještě chvílku podobně, bude jeviště české moci provozovat Shakespeara silami diletantskými. — Předvčerejší představení „Marnotratníka“ bylo ve mnohém ohledu památné. Orchestr šel svou cestou zcela bezohledně, jako by nebyl měl s herci ani jediné zkoušky, a herci kolísali se tím jako na vodě. Nová mašinerie pak dokazovala s českou tvrdošíjností, že skutečně není „více zázraků v světě“. Abychom co nejsvědomitěji

o všem důležitém zprávu podali, dodáváme, že na nejkrajnějších místech u jeviště, kde dříve lidé zaplativší sedadla první galerie ničeho neviděli, nyní co v pokračování ti nevidí, kteří platí jen galerii poslední. Pak že se pánové nestarají o pohodlí i nejméně platících!

J. N.

HLAS 8. dubna 1863

MNOHO PŘÁTEL NAŠE ŠKODA

Opakování veselohry „Mnoho přátel naše škoda“ dělo se před dosti četným obecenstvem. Poněvadž sobě přejeme, aby veselohra ta pro dlouho udržena byla na repertoiru, žádáme co něco nevyhnutelného, aby ku podobně těžké souhře dělo se pečlivých zkoušek. Reprisa první nesvědčila alespoň o pokroku v souhře, třeba by jednotlivci opět byli podali figury pěkné.

HLAS 11. dubna 1863

ZKROCENÍ ZLÉ ŽENY

Shakespearova veselohra „Zkrocení zlé ženy“ je pro všednodenní obecenstvo poněkud již, abychom se tak vyjádřili, příliš jednoduchá; obecenstvu nedělnímu, bezprostřednějšímu, jednoduššímu bude se vždy líbiti, zvláště ale scénami posud v životě našem se přečasto opakujícími. Herci namáhali se svědomitě ku zdaru celku, přede všemi pan Šimanovský a paní Pešková. Prvější vložil v úlohu svou všechnu energičnost, jaké na představovateli svém vyžaduje, a byť i někde bylo mnoho bývalo křiklavějších barev, v „Zkrocení zlé ženy“ hodily se přece zcela dobře. Paní Pešková byla nejlepší ve scénách, kde ženská bojácnost již vítězí nad dřívější urputností, kde cit poddanství se vzmáhá, zkrátka „kde již krotne“. Avšak i ostatní spolupůsobící hráli s patrným rozmarem, takž sl. Libická, pánové Svoboda, Chramosta, Kolár ml., Pokorný, Kaška, Sekyra, Chvalovský atd. Návštěva byla přehojna a tím i obligátní aplausy přehlučny.

HLAS 14. dubna 1863

S Goethovým „Clavigem“ učinil se předevčírem na českém jevišti experiment chvalitebný. Hlavní úlohy tragedie té přiměly herce k opravdovým studiím, kdežto zase obecenstvo dokázalo, že vzdor své poměrné „mladosti“ je vděčné za vše dobré, ať to již vystupuje ve formě jakékoli, že naň působí stejně síla Shakespearova, lehkost francouzská i klidnost Goethova. Veliká většina našeho obecenstva zcela neznala posud „Claviga“, i na německém divadle řídce dávaného; tím bylo znamenitější pozorování obecenstva, jak na ně působila poesie nehledající nápadnějších efektů. Je nám milá ta poesie, třeba bychom takto „Claviga“ pravým vzorem tragedií pojmenovati se neodvážili. Při velkém repertoiru prvních herců našich jsme již spokojeni, uhodí-li pro poprvé na pravý základní tón, podrobnější vypracování jednotlivých částí musíme ponechávat budoucnosti. V „Clavigu“ je ovšem toho podrobného mnoho potřebí, potřebí zde i mnoho pouhé hry, vyplňující mimiky. Pan Kolár ml. byl dobrý zástupce běžnými právě náhledy veskrz se řídícího Carlosa a nejvíce chválíme, že nesklouzl na intrikanta, jakž jsme jinde nejednoho herce mýliti se viděli. Pan Šimanovský (Beaumarchais) hrál s rozvahou, počátek velké scény s Clavigem bude příště, ač dočkáme-li se opakování, zajisté oživen zjevnějším bojem, jaký mocné přemáhání se vzbuditi musí. Další průběh scény byl již zcela dobrý, taktéž (náhodou přervaný) konec jednání čtvrtého a scéna pohřební. Clavigo páně Šamberkův byl až na scénu s Marií, — kde anticipoval již poněkud rozpoložení teprve v aktu čtvrtém rozmluvou s Carlosem nastávající, — zcela dobrý. Neurčitá měkkost povahy té byla znázorněna hlasem i pohybem trefně. Že slečna Libická láskou choravící, sentimentální

Marii dle osobních prostředků svých provésti musí zdařile, očekávali jsme a nebyli jsme zklamáni. Přáli bychom slečně jen větší odhodlanost při všech jejích výstupech prvních; jakás neodůvodněná bázlivost tíží všechny první scény její, takže se sobě podobají navlas co do jednozvučnosti hlasu. Obsazení ostatních úloh vedlejších nevadilo ničím — až na velmi rušící přeřeknutí jedno v jednání posledním. — Návštěva jen prostřední.

J. N.

Jakž jsme dle zakončení předvčerejší hry seznali, hodlá se pan Šamberk již odebrati a hrál v týž den naposled. Rozloučil se s obecenstvem způsobem důstojným, obrav sobě ku hře poslední dva kusy s úlohami rozdílnými, a bavil oběma dobře. V kuse prvním, dávno známém „Zakleném princi“, ukázalo se nejlíp, že se Šamberk hodí vždy spíše pro veselohru salonní než jinou, neviděli jsme nikde bezprostřednost, nýbrž všude uhlazenou dělanost, nikdy vlastního, naivně zchytralého Potěha, všude jen herce o bavení obecenstva se zasazujícího, jemuž se úmysl také daří. Také v druhém kuse, nové to bluetě „Sirka mezi jiskrami“, nemohli jsme se spřátelit s tím, že dal pan Šamberk úloze své nátěr blaseovanosti, kdežto jí právě opak sluší. V prvním kuse byl paní Peškovou, v druhém touto, jakož i slečnou Bollardovou výtečně podporován. Obecenstvo rozloučilo se s panem Šamberkem velmi přívětivě.

J. N.

HLAS 18. dubna 1863

△ V Praze 20. dubna

Není otázky, která by byla v okamžiku pro pražský život důležitější, než otázka divadelní. Pražan je vůbec velkým milovníkem divadla, čemuž nadsvědčuje, že navštěvuje nejen pilně divadlo české, ale i německé, pomáhaje udržeti toto na výši důstojné, dále pak, že pražská divadla vůbec těší se za hranicemi nejlepší pověsti, třeba by jedno z nich, totiž německé, z bývalé své rozhlášenosti přemnoho bylo ztratilo. Šestiletí divadelní dobíhá konce, konkurs se již již vypisuje a časopisy přinášejí harcující inserty kandidujících na ředitelství osob. Dle všeho není pochybno, že posavadní ředitel pan Thomé by se ani nehněval, kdyby ještě jedno šestiletí musil se s divadelní správou zanášet. Ano praví se, že, kdyby někdo jiný veslo správní obdržel, pan Thomé hodlá pak svým divadlem Novoměstským působit, v němž by pěstoval operu, veselohru, frašku a snad i balet; tu bychom se dočkali náhle zázraku, že by Praha snesla tré divadel, kdežto přece posud každý ředitel stýskal sobě na špatné výdělky z divadla jediného.

Po změnách režie divadla německého je ale české žurnalistice právě tak málo, jako českému obecenstvu. Rozhodně důležité jest však pro nás, že správa divadla prozatímního bude od německého odloučena a tedy samostatna. Odloučení nebo neodloučení bylo mladému našemu ústavu skutečně otázkou životní. Buď svobodný, zdárný rozvin, buď další odvislost, podřízenost, nedochůdnost, — věčná popelka. Že by při ředitelství spojeném jinak než zle se českému divadlu dařiti nemohlo, vyřkli jsme již dosti často a zkušenost posavadní dává k výroku našemu důkazy více než dostatečné.

„Divadelní říše jsem já," může každý ředitel divadelní

říci, neboť jeho sultánské vůli je odevzdáno takřka vše. Jakmile je kontrakt podepsán a on hlavou divadelního státu, závisí dobro i zlo ústavu od něho. Kritika, obecenstvo, požadavky časové mívají velmi malý vliv. Lehce pochopitelno, že ohledy finanční jsou vodítkem hlavním, a štěstí pro divadlo, když ředitelova vzdělanost, divadelní obeznalost a poctivost alespoň jaksi taksi rovná se síle oněch ohledů. Kdož rozhoduje nad uděleným ředitelské hodnosti, musí tedy dobře seznati vlastnosti hlásících se osob. U ředitele českého musí se vyžadovat vedle vlastností již jmenovaných také špetka upřímného vlastenectví.

Že žádný cizinec nemůže se stát ředitelem českým, jest na bíle dni již pro známost českého jazyka při dohlídkách na zkoušky, vyjednáváních s personálem atd. velepotřebnou. České divadlo musí vše vytvořit samo ze sebe; nemůže ani bráti herců od jiných českých divadel, protože těchto vůbec jinde není, ani artistických vůdců, tím méně ale tyto od divadla německého.

Známost pražského obecenstva vůbec a českého zvláště musí býti dokonalá. Že ale nemohl naše obecenstvo prozkoumat nikdo, kdo se v divadelním řízení u nás posud činně nezúčastnil, jest opět na bíle dni.

České divadlo musí začít a provést konkurenci s divadlem německým. K tomu je potřebí v čele správy muže vzdělaného a energického, který s láskou nastoupil obtížnou dráhu svou a který má dosti vlastenectví, aby nehleděl ve všem a ve všem k úsporám co možná nejvyšším.

To jsou ovšem požadavky dosti veliké, ano je při novosti našeho národního ústavu mužů velmi poskrovnu, kteří by všemu tomu vyhověli. Tím potěšitelnější byla nám zpráva některými časopisy přinešená, že se před jinými uchází o ředitelství pan Švanda ze Semčic, posavadní dramaturg náš. Každý nám dá zajisté svědectví, že jsme se vždy vyslovovali o záležitostech divadelních zcela nestranně, bez osobních nebo jakýchkoli jiných ohledů. Záleží nám především na zdaru českého umění,

a tu vyslovujem opět upřímně úplné své přesvědčení, že před jinými hodí se nyní pan Švanda za ředitele. Libo-li někomu nazvati výrok náš pouhou reklamou, nechť to jen učiní, pravdivost musí slovům našim přece přiřknout. Doufáme, že náhled náš je náhledem všeobecným a také náhledem rozhodujícího pana intendanta, a že bychom nemusili o něm ani mluviti, kdyby u nás i o nejjasnější věci nebylo stálého výkladu potřebí.

Pana Švandu byli jsme již tenkráte naznačili co veleschopného k divadelní správě, když měl dramaturgství převzíti, a pan Švanda se osvědčil. Repertoir českého divadla rovnal se a rovná repertoirům všech velikých divadel, poměry divadelní se jím ustálily, povznesly, nabyly solidnosti již nyní uznávané. Kdož vytýkají, že obsahuje množství překladů z německého, zvláště veseloher, zapomínají, že dramaturg i nejlepší je právě jen jednotlivcem. Když není vzdálenějšího po ruce, musí se sáhnout k bližšímu, a na spisovatelích samých záleží, aby repertoiru dali obzor ještě širší. Ostatně dovedl tím pan dramaturg veselohern náš personál na výš dříve netušenou; achillská pata dřívějšího divadla českého, veselohra, zvláště salonní, je nyní velmi zdokonalena a mnohdy již vynikla nad pražskou veselohru německou, podporovanou i dávným repertoirem i četnějším herectvem. A zajisté že vedle veselohry tragedie česká nesklesla a opera rovněž bujně rozkvétá!

Divna se nám zdála zpráva časopisů, že se hodlá pan Švanda o ředitelství rozdělit s panem kapelníkem Maýrem. Bývá někdy výhodno, když se rozdělí správa v artistickou a administrativní,* aby ale v divadle malém rozdělena byla i správa artistická na dvé, nemůže ústavu posloužiti a vedlo by k třenicím záhubným. Potřebí zde pevné ruky jediné a jediné vůle.

Zastávali jsme kdys zřízení prozatímního divadla proti

* Jiná pověst dí skutečně, že pan Švanda hodlá se spolčiti s jedním zámožným pražským obchodníkem. Velkým fondem možno ovšem velké podnikat.

příliš ohnivým idealistům, nechtějícím přechodu přirozeného, nechtějícím raději ničeho, když ne hned divadlo velké. Nyní již nebude jediného, kdož by dle zkušeností nabytých s námi nesouhlasil. Doufáme, že se rovněž nemýlíme, tvrdíme-li, že pan Švanda může nám opatřiti postupně možnost divadla velkého.

HLAS 21. dubna 1863

ZKROCENÍ ZLÉ ŽENY

Opakování veselohry „Zkrocení zlé ženy“ mělo osud všech opakování v českém, hrálo se o dvacet procent hůř než po prvé. Což není již pranikoho, kdo by alespoň ku zkouškám prostřední třeba ceny přihlížel?

HLAS 23. dubna 1863

PRAŽŠTÍ STUDENTI NA PRÁZDNINÁCH

Cedule divadelní neoznámily způsobem zvláště upozorňujícím okolnost, že nový herec, pan Kysela, vystoupí v předvčerejších „Pražských studentech“ po prvé; soudíme tedy dle toho, že patří již k členům pevně angažovaným. To by byl ovšem pranový způsob správy. Věříme sice ve věhlas těch, kteří angažují u nás; chtějí-li ale podobným způsobem herectvu našemu přivtělit vše, co mu schází, musíme vyslovit zpředu již adresu nedůvěry. Bývá v moudrém obyčeji, že se dříve herec obecenstvu vícekráte předvede, že se vyčká hlas tohoto i hlas kritiky, než se učiní vížící krok. Slova naše jsou zde zcela všeobecná a netýkají se osobně prozatím pana Kysely, jenž dle prvního vystoupení je snad určen pro úlohy mladých, zpívajících komiků, a možná že i pro partie tenorového buffa. Pan Kysela není sice zcela mlád, čemuž i hlas jeho, zvláště ve výšce nadsvědčuje, vypadá ale dosti svěže. Má nepopíratelnou rutinu, obmezuje-li se ale pouze na tuto, či má-li také cit a především potřebnou zde komiku, troufáme se rozhodnouti teprve v budoucnosti. Zpěv jeho je dobrý a předvčerejší fraška tím získala; zvláště vyniklo kupletové dueto se slečnou Boschetti, kteráž taktéž „zdá se býti angažována“ a sice pro obor lokální zpěvačky mladé. Slečna hraje již pěkně, k češtině musí však přiložiti zvláštní ještě píle. Pánové Sekyra, Sák a Kaška působili velmi šťastně v přidělených jim úlohách; zvláště prvě jmenovaný rozvinoval rozkošný rozmar. Z úloh seriésních byly důležitější vhodně přiděleny pánům Chramostovi a Pokornému, pak paní Hynkové.

J. N.

HLAS 25. dubna 1863

chce něco zcela jiného, což nalezáme, jako u mnohých článků bývá, na samém konci.

Stojíť tam: „Něco však nemůžeme pominouti mlčením. Zlomyslní lidé tvrdí, že p. Švanda učinil jakousi smlouvu s p. feuilletonistou Hlasu, dle níž prý se stane tento dramaturgem, jakmile onen bude ředitelem. My takovým pomlouvačným jazykům dokonce nevěříme a jsme přesvědčeni, že p. feuilletonista sám dokáže, že pověst ta je pouhou lží, ba že na důkaz toho i zamítne dramaturgství, kdyby mu je p. Švanda — stane-li se opravdu ředitelem — sám nabízel, jen aby potrestal utrhačné jazyky ze lži; neboť kdyby přijal pak úřad ten, nesměl by nikomu odporovat, kdož by feuilleton jeho v Hlasu dne 20. dubna vytištěný nazval pouhou reklamou.“

Za to, že pan Winkler „takovým pomlouvačným jazykům dokonce nevěří“, jsem mu velmi povděčen, třeba to nevěření byla jen tak stylistická formule. Pan Winkler ví, čeho zlomyslní lidé schopni jsou, a dost se nazlobil oustně i tištěně, že vypravovali tak ošklivé věci o podporách Pravdě poskytovaných. Bez formule přeju p. Winklerovi, aby ti zlomyslníci právě tak se zmýlili v podpoře jako ve smlouvě. P. Winkler zná p. Švandu líp než já, může se od něho smlouvu vypůjčit a ji pak vytisknout co dosti zajímavou vysvětlívku divadelní historie. Nenajde-li se ničeho, p. Winkleře, přesvědčíte se již najisto, že jsou ti lidé skutečně velmi, velmi zlomyslní!

Něco ale musím přece p. Winklerovi stran toho dramaturgství sdělit. *Já totiž, p.* Winkleře, *myslím,* ač nemáte-li ničeho proti tomu, *skutečně na dramaturgství, myslel jsem vždy na ně,* před Pflegrem i po Pflegrovi, před Švandou i nyní, *a budu nejspíše* vždy *na ně myslit,* totiž dovolíte-li. Možná, že toho nedosáhnu nikdy, pak jsem ale jist Vašeho soucitu, neboť Vy nejste z těch zlomyslných — či ano? Kdybych se ale skutečně stal dramaturgem, a snad náhodou také p. Švanda ředitelem, ubezpečuju Vás o své nesmírné lítosti, že budete musit pak můj feuilleton od 20. dubna nazvat „pouhou rekla-

mou“, a že nemůžete srovnat ve svém mozku, jak je možno, abych já mohl chtíti býti dramaturgem a zároveň mohl napsati, že z nynějších mně známých kandidátů hodí se p. Švanda nejspíše za ředitele. Či chcete jiného za dramaturga, p. Winkleře? Snad sebe? Proč ne! Pokud vím, pomáhal jste dosti pilně při repertoiru tom, kterému nyní tak lajete, a musíme sobě každého vážiti, kdo má tolik sebepoznání, skromnosti a upřímnosti.

Vaše zvláštní moudrost diktovala Vám v uvedeném článku podivnou větu: „V novinách se může *všechno* napsat“ a věta ta Vás svedla, že jste mému veřejnému působení, jež směle podkládám kontrole obecenstva, připočetl ziskuchtivost a nepoctivost. Na osobní tu urážku odpovím Vám ještě po svém návratu osobně.

V Paříži 9. června 1863.

Jan Neruda

HLAS 16. června 1863

ON NEŽÁRLÍ — ZAMILOVANÝ ĎÁBEL

Balet je u nás stejný pro české i německé divadlo, dle toho má také na obou divadlech stejný osud. Větších baletů vídáme zřídka, tanec je jen přídavkem k operám, k frašce atd.; jen když přichází nějaký host, což se ovšem dosti zřídka stává, dostane se nám některého víceaktového cizého plodu choreografického. Mazilièrův „Zamilovaný ďábel“ není ve své skladbě ani pestřejší, ani poetičtější; možná ovšem, že kvůli naší nedostatečné mašinerii jednotlivosti původní skladby se vynechávaly. Host slečna Friedberkova přesvědčila se, že pražské obecenstvo rychle se jí naklonilo. Jest příliš milým zjevem a solidní skutečně umělkyní, než abychom sobě nepřáli spatřiti ji ještě častěji. I opakováním „Fenelly“ by se nám zavděčila, neboť u ní nalezá se místo stereotypního „baletního úsměvu“ mimika opravdu dramatická. — Co přídavek sehrána jest včera veselohra „On nežárlí“, sehrána však drsnatě.

HLAS 23. června 1863

LOUPEŽNÍCI

Staré, často sehrané kusy bývají pro stálou hereckou společnost vždy příležitostí, aby dokázala, jakými lepšími silami vládne. Takž se dává „Faust“ kvůli dobré milovnici, nebo dobrému intrigantovi, „Loupežníci“ kvůli dobrému Karlu nebo Františku Mooru, ostatní pak tvoří dobrou souhrou přiměřený rámec k tomu. Poslední české představení vypadlo ale z rámce a z jednotlivých figur zbyly jen kusy. Měli jsme dříve v panu Koláru st. vynikajícího Františka Moora, tentokráte ale vynikal leda tím, že z leckteré situace setíral tragický ráz, v panu Šimanovském máme posud velmi dobrého Karla, tentokráte ale trpěl ještě churavostí. Co jsme již tak často vytýkali, že totiž naši umělci tak často krásně dovedou úlohu po prvé zahrát, po druhé ale že snaha již klesá atd., musíme opět zde vytknout. Bohužel dostačuje hercům často i při úlohách, na které měli dvacet a více let času, když uhodí jen všeobecně na pravý základní tón, — vypracování zůstavují náhodě. Takové počínání je příliš „prozatímní“.

HLAS 25. června 1863

Jen proboha trochu pravdy a trochu náruživosti, ne ale náruživosti té povrchní, nalíčené a naučené, nýbrž skutečné, živé, tvořící a zachvacující! Při „Angelu“ viděli jsme vzdor poměrně dobré a ve mnohém zajímavé hře opět, že zcela jiné faktory než umění herecké nás někdy uchvacují, že nepodaří-li se spisovateli, aby nás napínavou situací dojmul, herci se to málokdy podaří — leda by úloha byla individuálnosti jeho zcela, ale *zcela* přiměřena. Divadelní rutina pomáhá ovšem, diváku je ale příjemno, když zapomene na rutinu tu, když nevidí herce, nemusí při každé scéně jen uznávat namáhání, nýbrž když vidí toho či onoho skutečného člověka, když slyší vířit opravdovou náruživost, zkrátka, když vidí skutečnost a zapomene na umění. K tomu je ovšem potřebí studování života, úplné se vmyšlení do úlohy, herec a úloha se musí zcela ztotožnit. „Nemo ultra posse“, pravda, naši ale přece *mohou* někdy, když i ne vždy, ba ani ne často, spokojují se však pohodlným prostřednictvím. „Angelo“ sehrán s opravdovou náruživostí musí působit tak, že se zapomene na raffinement spisovatelovo — předevčírem jsme naň nezapomněli. Poměrně chceme ale přece uznat jistou glazuru, která se hře dostala. Obsazení bylo veskrz nové, pan Šimanovský hrál titulní úlohu rozvážně, pan Pokorný byl právě tak dobrý co Rodolfo, jak bychom byli pana Šamberka v úloze té viděti mohli, pan Kolár ml. byl oprávněn k úloze Homodeje a sl. Libická pomohla rutinou svou výdatně v scénách nejtěžších — těžký kámen dělanosti ležel ale přece na všem a vyhnanost Hugonových povah stala se tím příkřejší, víra byla tím nesnadnější. Viděli jsme žárlivost, zápal, lásku, zoufalost — ale jen v jejich nejzevnějších formách, nikoli v obsahu. Nevyhloubal-li

situace rychle měnící spisovatel veškeré povahy, musí herec tím více hotovosti tónu, tím více pozorné deklamace v ně vložit. Neprocítil-li ale herec úlohu svou, ujde mu sterá příležitost k pointování. Kdyby někdo navštěvoval české divadlo, neznaje česky, vsadili bychom se, že by po nějakém čase myslil, že jistý obor jednotlivých herců obsahuje povahy dopodrobna stejné, a jen situace že jsou rozdílny. Při slečně Libické pozorujeme k tomu vždy z počátku hry jakous nejistotu, kteráž teprve později rutině ustupuje; kdyby byla slečna začátečnicí, přičtli bychom to trémě. Slečnu Malou viděl referent po prvé, seznav ji dříve jen z rozhodně pochvalných úsudků našich listů. Úloha jí přidělená, Kateřina, je pro začátečnici velmi obtížná. Nešeného pathosu, pro nějž se slečnin orgán rozhodně a zajisté i nynější počátky jejího umění nejspíše hodí, je v Kateřině pravé minimum. Povaha ta, sentimentální až k sensitivnosti, plná něžnosti, lásky a nejvyšší obětovnosti, žena před smrtí se chvějící a přece ji pro milence volící, vyžaduje klidnou ruku umělkyně již rutinované. Přirozenému strachu začátečnice ujdou stránky nejjemnější, ve chvatné nebo pouze všeobecně naznačující deklamaci málo vynikne jemných tónů těch, které tak mocně v duši posluchačově dochvívají. Při úloze takové nelze posouditi, je-li začátečnice opravdového citu schopna. Sl. Malá vidí se býti skutečným talentem *dramatickým;* úlohu pojme v celku, její postava příjemna, obličej výrazný, hlas zvučný a plný, při větší klidnosti snad i jemnější modulaci poddajný. Druhých a třetích úloh je vděčných dost, k těm bychom prozatím poukázali: mezi ně lehko pak vřadit nějakou Pannu Orleánskou nebo úlohu podobnou, která při vysokém svém pathosu dovoluje plný oslňující rozvin pěkného orgánu a jednodušší deklamací rozhodně již působí. Menší úlohy naznačujem kvůli snadnějšímu nabytí rutiny a možno k nim i návodu užít; větší úlohy ale, přáli bychom, aby slečna studovala bez návodu a sama aby do nich vložila všechen duševní fond svůj a nám tím dokázala, jaké hloubky schopna jest. Skutečný

talent ať nezaniká v prostřednosti; líp za dobu delší tři úlohy velké ale dobře provedené, než třicet úloh velkých, sehraných jakž takž v době krátké. — Divadlo bylo slabě navštíveno.

J. N.

HLAS 1. července 1863

MATKA A SYN

Nechováme se rádi překvapit a ještě raději se ku skutečně příjemnému překvapení přiznáváme. Skoro že bychom dobrou Birchpfeifferovou stavěli výše, než se sama staví, za to, že pomocí Bremeřina románu napsala kus, v němž jsme viděli zase české herce v zcela jasném světle. Předevčírem kráčely po českém jevišti zase jednou osoby živé, mající zdravé maso i proudící krev, nevězící v šabloně; slyšeli jsme tón pravé náruživosti a tu musí pak kritika přímo přizvukovat, když obecenstvo unešeno je k hlasné pochvale. Slečně Lipšově vytýkají, ovšemže právem, některé vady orgánu; při úloze její předvčerejší nepíšeme hyperboly, vzpomenem-li, že Dessoirův orgán je také drsný a příkrý, že jím ale mistr ten dovede dosáhnout dojem největší. Její matka genelálová byla veskrz matkou, a sice tou matkou dobrou i hrdou, nepřístupnou a rozplývající, jakou Bremerová vyličila a Birchpfeifferová — nezkazila. Těžké a namáhavé scény posledních jednání byly důstojny divadel nejproslulejších; pravá umělecká míra jevila se u sl. Lipšovy všude. Rovněž přirozeným a dokonalým byl p. Kolár ml., jakž ve scénách flegmatického humoru „medvědího“, takž při výbuších mocného citu. Také humor paní Peškové byl rozkošný a byli bychom kvůli němu rádi pohřešili některých příliš naivních tušů, ve kterých sobě umělkyně ta někdy libuje. V posledním jednání byla p. Pešková hlavní podporou slč. Lipšovy. Také sl. Libická a pan Pokorný provedli úlohy své k úplnému uspokojení. Pro menší úlohy zvoleno pramladých začátečníků, kteří měli očividně nejlepší sice vůli, ale mnoho ještě dřeva. — Návštěva byla prostřední.

J. N.

HLAS 2. července 1863

Slečna Malá je zajímavý zjev. To je jisto, že mnoho docíliti chce, že její nadání také na mnohé stačí. Na scéně namáhá se očividně, aby celou situaci pojala, čemuž již stálá, ovšemže ještě jednoduchá němá hra její nadsvědčuje; taková upřímná součinnost, která u mnohých herců dávno již ustoupila lhostejnosti a privátním poznámkám, je příjemna. Slečna Malá pracuje k velkému celku, snaží se, aby úlohy své připravila k nejvyšší platnosti, a nepochybujem, že se jí v budoucnosti podaří podati obrazy velkých a pevných kontur. Nejspíše, zdá se nám, že dařiti se jí budou úlohy tragických rekyň, démonickou chladností svou zachvacujících, nebo úlohy takové, které obrazí rekyně všechen osobní cit násilně vyšší myšlénce podřizující. Kdyby se Hebblova „Judita“ na českém repertoiru objevila, možná, že bychom spatřili první *zcela* podařenou hru sl. Malé. Častavu v Tylovu „Čestmíru“ pojala slečna dobře. V předehře a třech následujících aktech měla její hra dobrou důslednost; až nabude slečna klidnost a až plný cit slova provane, bude i akt čtvrtý dobrý. V nejcitlivějších momentech pracuje ovšem nyní ještě více sama situace, obsah textu a dojemně mocný hlas než deklamace slečnina. Jak ale praveno, slečna porozuměla Častavě vcelku dobře. Nejdříve urážlivá chladnost a pýcha, pak stejně rekovský obdiv reka, konečně démonická žárlivost — nikde pravá láska, té se domůže Častava teprve v aktu posledním. Máme-li také o vedlejším se zmíniti, podotýkáme slečně, že nakloněná šíj vyjímá se jen někdy dobře. Pan Šimanovský byl co Čestmír dokonalý. Hned jeho pastevec v jednání prvním jevil již onu ušlechtilost, která později reka Čestmíra šlechtí. Každý jeho pohyb byl umělecky okrouhlý a deklamace jeho mocná zakryla

i vady dikce poněkud prázdné. Pan Kolár st. nás také mocně dojal, — jak nás asi dojímá mocná zřícenina. Ano, p. Kolár stárne velmi rychle, brzy již bude velmi slabým. S uznáním zmiňujeme se o paní Turnovské, panu Chramostovi, Pokorném, Lapilovi a Chvalovském. Pro přeříkání se páně Grundovo neseznali jsme žádnou rozumnou příčinu. — Obecenstvo dosti četně shromážděné dokázalo, že „Čestmír“ dlouho ještě se na repertoiru udrží.

HLAS 7. července 1863

„Paní hospodská“ opakovala se při dosti pěkné návštěvě. Úlohu titulní měla opět paní Pešková a docílila skvělého úspěchu. Byla často vyvolána. Rovněž šťasten byl p. Chramosta.

HLAS 9. července 1863

VŠEOBECNÁ APATIE A HLOUPÉ PARNO
NOVÁ PRÁDELNA — MŮJ KONÍČEK
BUDOUCÍ LETNÍ DIVADLO
DEMONSTRATIVNÍ KAŠEL

△ *V Praze 11. července.*

Člověk by sobě až zoufal sám nad sebou i nad jinými, že panuje tak všeobecná unavenost, — jako by slunce bylo již mozky vypráhlo. Děje se dosti zajímavého, nic naplat, jako by se pranic nedělo! Vsadil bych se, že by nás z apatie naší nevytrhlo ani, kdyby nás podvýtečníky, méněvýtečníky a národní tambory chtěl vydat Farský po čínsku, Klíč po tatarsku, nebo Petřík v slušném vesto-kapesním formátu, ba snad ani, kdyby nás Quast na-maloval na průhledné sklo, nebo kdyby nás některý pod-nikavý hrnčíř vypálil na fajfkách nebo kachlících, bera ohled, že nám vzdor vší spálenosti schází přece pálenost.

Ať je to unavenost nebo ostřílenost, — neboť člověk se naposled ostřílí tak, že sobě nedělá ani z Prag. Mor-genpostu (pánbůh mně hříchy odpusť) nic, — přiznávám se sám, že i já jsem naproti přemnohému již lhostejný, ačkoliv je to proti mé povinnosti. Mně na př. je zcela lhostejno, je-li pan Hasner tím, jakým ho pan Rieger líčí, nebo tím, jakým pan Hasner sama sebe líčí, — od-fouknu kouř, natáhnu nohy a pomyslím sobě: „Není dobře, když člověk píše svou biografii sám; přes to vše-chno ale je teď velmi parno!“

Mně je lhostejno, dokazuje-li Prag. Morgenp. vtipně, že, protože Amerika není Rakousko, nebožtík Pštross také nemohl být federalista. Snad soudí Pr. Morgp.: „Jen když člověk platí živ jsa za rozumného, je dost; po smrti by to byla již nesmrtelnost a to je trochu mnoho!“ — Já odfouknu kouř, natáhnu nohy a pomyslím sobě: „Jmenovaný redaktor Pr. Morgenpostu je prý také redaktorem faktickým; možná, přes to všechno je ale přece hloupě parno!“

Mně je lhostejno, píše-li pan Rank proti Polákům nebo proti Rusům a má-li Bohemie radost nad panem Rankem jako nad jedním spravedlivým v Sodomě nebo jako nad ztraceným synem; — odfouknu kouř, natáhnu nohy a pomyslím sobě: „Na Smíchově ztratili takt, a pan Rank ho chválou Bohemie snad teprv nabude; přes to všechno je ale teď velmi parno!“

Mně je lhostejno, byla-li velehradská slavnost demonstrací národní nebo bude-li lipská schůze turnérův slavností církevní, lhostejno, je-li pan Kubíček u friséra abonován nebo platí-li za každé pálení zvlášť, což pana Slavíka k tak dlouhému článku pohnulo, mně je všechno, všechno lhostejno, jen jedno ne, jen jedno mne tyto dny nesmírně dojalo, totiž *z okna prozatímního divadla vyvěšené prádlo!*

Od těch dob, co jsem seznal při dráždďanské hlavní stráži, jak dobře se hodí klasická stavba k uniformě saské pěchoty, jsem pro monumentálnost všech veřejných budov. I prádelna může být na př. v řeckém slohu stavěna, neboť i Řekové dle spolehlivých zpráv čistili své prádlo; neradil bych ale, aby se z oken prádelny pak věšely divadelní dekorace jako naopak z oken divadla ne prádlo; nevyjímá se to dobře. Možno sice, že prádlo to bylo zajímavé, snad kus toalety Orleánské panny nebo něco podobného, v případu tom mělo se ale kolemjdoucí obecenstvo upozornit tabulkou. Bez tabulky připadá to jako špína poněkud nemonumentální.

Tím jsem se dostal ale na pole, které mně není nikdy lhostejno. Každý člověk má svého koníčka a diví se, že koníčka toho nemá celý svět. Já na př. nemohu pochopit nynější apatii v otázce divadelní, a ti, kdož praví: „Nechcem se do toho míchat!“, připadají mi jako státníci, kteří, když se něco rozhodného státi má, jedou na několik měsíců do lázní. I v nejlepším případu najdou pak vždycky něco, co mohou vytknout těm, kteří neodjeli a o své přesvědčení se zasadili. Pražské divadlo naše má nesmírnou důležitost pro rozvin literatury, umění, společenského života českého, cítí to každý a každý ví, že

je i předůležitým momentem politickým. To ale nevadí veřejnému mlčení a soukromému klepu, u nás se mluví v kavárnách proti *všem* kandidátům ředitelství; každý má však někoho za lubem, jenže se neprozradí, uváživ, že kandidát jeho snad by přece neobstál naproti kandidátu, o něhož již veřejně se zasazeno. Při věci tak důležité zajisté potřebí řádné úvahy a pak buď sjednoceného konání, buď přímého boje, strojená lhostejnost je nejnepravější prostředek.

V době na zázraky prachudé dožili jsme se přece zázraku. Dost často můžeš na př. nyní slyšet hlasy, které přejí jistému kandidátu Němci, jenž ovšem chce ředitelství divadla českého převzíti jen tenkráte, když se mu dá zároveň německé. Co jsme se navolali po samostatnosti divadla českého, a nyní bychom ji měli zase lehkomyslně zadat, co jsme se napsali proti tomu, že cizinec těží z peněz našich, a zas by se nemělo ředitelství dostat Čechům, jen aby se malicherné řevnivosti zadost učinilo! Ti páni nepomýšlejí na všechny možné konsekvence opětného splynutí, a kdyby sami Němci naproti tomu nebyli, snad bychom zabředli. Věru, v lyrických skocích našeho přesvědčení je někdy dosti lehkomyslnosti!

Nad příštím ředitelstvím panuje příjemná rouška, příjemná proto, že i lechtivě napíná i že se můžeme na úsudek svého intendanta dobře spolehnouti. Pan intendant není právě v Praze a kombinace mají tedy volné pole. Nejvíce, praví se, má výhlídek trojice Liegert-Maýr-Švanda, z nichž pro jednoho jsem již mluvil. Pánové ti zanášejí se již pro případ, obdrží-li direkcí, s rozsáhlými plány, mezi jiným s plánem krytého (kvůli operám) letního divadla na ostrově uprostřed města. To by ovšem bylo víc než něco.

Při stavbě zamýšlené přimlouval bych se ale o trochu pozornosti, aby nebyl při východu z parteru opět takový průvan jako v divadle prozatímním. Každý z navštěvovatelů parteru již nepříjemnost jeho zakusil, po posledním, čtvrtečním představení „Belisara“ však stal se jednomu pánovi, známému to obchodníku pražskému, již

mimořádně nepříjemným. Zahřátého a zapoceného chytil chladný průvan s takovou silou, že trpě beztoho zastuzením, nemohl se zdržeti silného kašle. Náhodou jde ale před ním po schodech pan komisař policejní, téhož dne zde na dohlídce bývší, obrátí se k němu a podotýká, že „ten kašel je neslušný“.

Udiven nad neslušností svého kašle, jde pokáraný dál ve společnosti jednoho pražského, taktéž vůbec známého mistra. Tento zajde u Perštejnu do tabáčnického krámu a onen čeká před krámem. Tu přikvapí k ustrnutí jednou již za kašel pokáraného opět onen pan komisař, zastaví se a praví německy: „Platil ten kašel snad *mně?*“

„Co vás napadá, pane, já vás ani neviděl. Ostatně chcete-li moje jmeno znát, jmenuju se L.“

„Není potřebí!“ a odešel.

Jmena ovšem nebylo potřebí, někdy ale bývá potřebí taktu!

HLAS 12. července 1863

Mnoho nesvědomitosti leží v tom, jak se zachází se slečnou Malou. Důkaz toho není těžký. Ohledy na kasu divadelní nebo na kapsu beneficiantovu honí slečnu z úlohy do úlohy, a sice do samých takových, z nichž by ani nejvýtečnější ani nejzkušenější již herečka nevyvedla víc než zcela povrchní výsledek. Co Kateřinu viděli jsme slečnu v úloze jí přímo odporující, Častava pak i Stammova Libuše jsou povahy třebaby pikantně myšlené, přece nedostatečně provedené. A při neprovedené úloze nemůže zajisté herečka dokázat, dovede-li pracovat do hloubky. Povrchní úloha budí povrchnost hereččinu, a řada úloh takových může zničit talent i největší, neboť i ten lehko uvízne v pohodlnosti a povrchnosti provždy, navykne sobě manýry, stává se monotonní, věčně stejný. Viděli jsme to včera na slečně Malé a doufáme, že sama podepíše výrok ten i výrok náš další, neboť pozorovali jsme na ní, že úlohu jen v nejvšeobecnější formy upravovala, že s ní byla patrně v nesnázích. Nesvědomitost, o které jsme mluvili, je tu dvojí: naproti důležitému ústavu, jemuž se možno že velká síla kazí, a naproti slečně samé, které není příležitost dána, aby řádně se osvědčila a v oblibu obecenstva vešla. Vedlejší věcí jest ovšem, že také kritika nemůže se rozhodně a dopodrobna pronést. Čekajíce úloh skutečně velkých, stvrzujeme prozatím, co jsme již byli řekli: slečna Malá podobá se nám slečně Heintzově, má nadání pro přísnou heroiku, méně ale, ba snad *málo* citu, místo něhož krásný zvuk stříbrného orgánu. Se slečnou Libickou budou se tedy vhodně dělit o celý obor tragický. Slečna Libická patrně přikládá nyní velkou píli, její Vlasta byla prodchnuta životem, byla víc, než co z ní spisovatel byl učinil. Pánové Chramosta, Kolár ml. jakož i jiní men-

šími úlohami podělení hráli slušně, pan Šimanovský chopil se svého Přemysla přirozeně a důstojně. I když někdy nesrovnáváme se s tím, jak pan Šimanovský tu či onu povahu pojímá (což podotýkáme zde jen mimochodem, nevztahujíce k Přemyslovi), úplnou okrouhlenost uměleckou nemůžem nikdy upříti. Jeho nechť sobě vezme za vzor p. Grund, jenž pracuje posud víc než po domácku a jenž předevčírem zcela chybnou a pouze vykřičenou deklamací úlohu beztoho mělkou ještě více zevšednil. Pan Šimanovský měl tytéž počátky na dráze své, nadál ale nejupřímnější vůli a železnou pilnost. Druhý host, pan Kastner, je na všechen způsob sláb pro obor, pro kterýž se dle první volby či první hry své určiti chce. Třeba by se v pronášení i v mimice jevil u něho jistý divadelní rozum, drsný orgán poukazuje ho ku zcela jinému oboru než ku milovnickému, ač chce-li na jevišti setrvati. — Obecenstvo bylo nad letní obyčej hojně — k benefici sehnáno. Kus bůhví odkud zase na repertoir spadlý odsoudilo rozhodně, jestiť ta práce páně Stammova ale opravdu také nepravá ilustrace českých dějin, kteráž se ještě k tomu za nedokonalé souhry podobala špatně vytištěné nedobré dřevorytině.

J. N.

HLAS 14. července 1863

RŮŽENA A RŮŽENKA

„Růžena a Růženka“ sehrána jest předevčírem před domem poněkud sice prázdným, přece však častým a živým potleskem oživeným. Potlesk platil nejen tomu, že jsme s velkým potěšením spatřili zase pana Šamberka na českém jevišti, ale i jeho tentokráte opravdu humorem překypující hře. Očividno, že se p. Šamberk snažil, aby užil a dovedl všechny přednosti své vzácné veseloherní obratnosti, jeho mimika byla co nejživější, hlas jeho vždy pěkný zdál se nám býti ještě zvučnější, a pestrosti celého obrazu pomohlo snad i to, že při jednotlivých místech, kde textu nebyl zcela mocen, teprve na jevišti tvořil. Těšíme se, že uvidíme od něho opět několik úloh větších. Růženku obdržela slečna Bollarova po paní Peškové. Třeba by tuto nebyla nahradila, jsme přece zcela pro to, aby dávaly se jí častěji úlohy větší, dokazujeť v nich vždy velkou pilnost a příjemnou rutinu. Ana „Růžena a Růženka“ již vícekráte dávána byla, obmezujem se na podotknutí, že paní Hynkova a slečna Libická, pánové Chramosta a Pokorný výdatně přispěli.

J. N.

HLAS 21. července 1863

Často jsme uznali, že se hrálo pěkně, ale dosti často již také, zvláště při truchlohrách, že je celá hra pouhou deklamací, třebaby veleuhlazenou. Nabíráme vodu cedníkem, žádáme-li přirozenost, činíme se již směšnými tím, že chceme, aby na jevišti znázorňovaly se povstávající myšlenka a vzbuzující se cit, aby neznělo vše již co zcela hotové, ano co pouhá ozvěna dávno již hotového, aby zkrátka bylo víc dojímavé hloubky než pozlacené povrchnosti, — činíme se směšnými, nemůžem sobě ale pomoci a musíme i nadál podobně psát. Možno že žádáme skutečně něco nemožného, nevěříme tomu ale, vždyť jsme viděli již dosti také zdařilého, klamem-li se však v možnosti přec, nuž ať beře tedy, koho se někdy rozhodná chvála naše týká, chválu tu jen co poměrnou. K nemilému takovému opakování dříve již řečeného přiměla nás tragedie „Maria Stuart“, sehraná v outerý elegantně, obratně, uhlazeně, — ani při jediném místě však nezachvěli jsme se pravdou. Poměrně pravíme, že hra outerní byla výtečná. Nescházelo ani jedinému ze spoluúčinkujících okrouhlosti. Přirozeným způsobem zajímaly první místo dámy sl. Lipšova a sl. Libická (Alžběta a Marie); zahradní scéna jejich, v níž měří se ženská pýcha tak neskonale opravdově a dramaticky, byla uměním obou slečen přivedena k velké platnosti. Mortimera hrál p. Šamberk, s mnohem větší vyrovnaloství než dříve; dříve vytýkaná přílišnost sklesla až po hranici méně zjevného citu. Pánové Chramosta a Šimanovský jsou v úlohách svých známi, pan Kolár ml. měl po prvé Burleigha, a nemůže se právě říci, že by byl úlohu tu příliš povznesl nebo naopak zase jí padnouti nechal. Ostatní menší úlohy byly vesměs dobré, až na to, že poznamenat musíme, aby se nedávala opravdová úloha nikdy herci,

který již hlasem svým komicky působí. Souhra byla uhlazena. — Návštěva svědčila, že obecenstvo naše i za nejparnějších dnů přijde do divadla, dává-li se něco dobrého a zajímavě obsazeného.

J. N.

HLAS 24. července 1863

SLIBY CHYBY — ŽENSKÝ PLÁČ

Mírohorského původní veselohra jednoaktová, nadepsaná „Sliby chyby“, setkala se u obecenstva s dosti příznivým výsledkem. Nemůžem upříti spisovateli, že i on má část zásluhy na výsledku tom, ač alespoň rovněž velká část náleží panu Šamberkovi. Pan spisovatel má patrně dobrý základ pro práce dramatické, skoro úplně mu schází ale ještě známost divadelních efektů. Předmět veselohry jeho, ač není nový a z české dramatické literatury především Jirečkovo „Tajemné psaní“ připomíná, hodí se dobře novému zpracování; jestiť to o sobě již komický slib veselých mládenců, že se nikdy neožení, slib učiněný jen proto, aby se zrušil. Předmět ten poskytá vždy mnoho rozmanitého. Pan Mírohorský chybuje především dlouhými dialogy, jakýchž veselohra, zvláště jednoaktová, nesnese. Spisovatel chtěl hlavní povahy psychologicky vyhloubat — a to je druhá chyba při veselohře krátké, která vyžaduje jen jakous takous přirozenost a možnost, a chce, aby jen rychle střídající se situací povaha se jasněji objevila. Vedlejší úlohy jsou šablonovité a ráz ten je tím zjevnější, že hned při počátku hry víme, s jakými lidmi se seznámíme. Rozhodně dobrý je konec, kdy pan manžel myslí, že přátelé jeho zamilovali se do ženy jeho, již byl vydával za sestru svou. Komika nedorozumění je zde mocna a obecenstvo rozhodlo se teprve následkem scény poslední příznivě. Pan Šamberk prospěl zde tím, že místo žárlivce opravdového hrál uvědomělého komika. Úloha p. Pokorného přislušela p. Koláru mladšímu. Ostatní herci pomáhali novince dobře. Jsme přesvědčeni, že uvidíme od pana Mírohorského věci lepší. Následující nato veselohra „Ženský pláč“ bavila jako vždy dříve výdatně.

J. N.

HLAS 25. července 1863

VAVŘÍNOVÝ STROM A ŽEBRÁCKÁ HŮL
MNOHO PŘÁTEL NAŠE ŠKODA

Sardouova veselohra „Mnoho přátel naše škoda“ osvědčila se opět co neumořitelné číslo našeho repertoiru. Obecenstvo naše vidělo ji již vícekráte a shromáždilo se opět četně a sledovalo zajímavý děj opět s největší napnutostí. Pravda jest, že Sardou dovede i tenkráte ještě napínat, když již známe práci jeho; opakováním získají přemnohé jemné jednotlivosti. Herci i tentokráte přičinili se o dobrý výsledek. Ano rozdělení úloh zůstalo dávnější, obmezujem se jen na jmenování pánů Kolára mladšího, pana Chramosty a sl. Libické, kteří vesměs podrobným nuancováním úlohy své k pravé platnosti přivedli. — V neděli provozoval se starý kus Holteiův „Vavřínový strom a žebrácká hůl“. Pan Šimanovský hrál nepřirozenou úlohu básníka Jindřicha opatrně a uhlazeně.

HLAS 1. srpna 1863

Slečně Libické přeje doba poslední. Můžeme říci, že u ní pozorujeme takovou snahu po dokonalosti a výsledky tak šťastné, že českému jevišti vyrůsti z toho může květ krásný. Neobmezuje se, jak jsme dříve někdy vytknuli, více na pouhou deklamaci, třeba pěknou; dokazuje nyní, že je i náruživosti schopna, že dovede postavy své prodchnouti pravým životem. Její Thisba v „Angelu“ od Viktora Huga zjevila se nám předevčírem již co dopodrobna promyšlená a dokonale provedená. Nechť je příčinou krásného pokroku již cokoli, uznání hodným je takový pokrok vždy; myslíme, že máme u českého jeviště ještě více talentů napolo dřímajících, kterým bychom přáli také ráznych budíčků. Slečna Malá není snad povinna, aby „co host“ přijímala úlohy jí nesvědčící. Varovali jsme ji v ohledu tom již, když po prvé Kateřinu hrála, a připomínáme nyní tenkráte řečené. Úlohy podobné, jichž nezmůže, vyvolávají u ní patrně nepřirozenost hry a nepravou deklamaci, z čehož může jižjiž povstati manýra. Jednotlivé části byly dle vzácných prostředků slečninych ovšem opět dobré, takže bychom jí přáli, aby před obecenstvo opět vystoupla v úloze jí zcela odpovídající. Pan Šimanovský a p. Pokorný provedli jako dříve úlohy své prospěšně. Homodej (p. Kolár ml.) náleží mezi úlohy, které se pohodlně také za nápovědou mluví. — Divadlo bylo v dolejších místnostech téměř prázdné, na galeriích ale plnější vzdor překrásnému počasí.

J. N.

HLAS 4. srpna 1863

Při podobných kusech, jakým jest birchpfeifferovská „Sládkova dcera“, cítí se nejlíp nedostatky personálu. Birchpfeifferová píše úlohy veskrz skoro vděčné, ano i tenkráte tím či oním vděčné, když již zavazují o šablonu. Každá osoba má u ní právo své, neztrácí se vedle osob hlavních a není jim obětována, jakž se jinak stává v přemnohých kusech co do estetické ceny mnohem výše stojících. Tu tedy není pomoženo tím, máme-li jen dvě neb tři dobré síly pro úlohy první, i úlohy vedlejší žádají obsazení poměrně dobré. Všeobecný ráz čtvrtečního představení byla slabost, jedni se nenamáhali, druzí nedostačili. Prvější je u nás již nemocí, která náhle zachvacuje herce a pak je zase na čas opouští. Druhé je vadou personálu vůbec, a může i musí se znenáhla odstraňovat. Nemáme mladou milovnici veselohernì, neboť slečna Peškova je dle sil svých jen pro menší úložky naivního oboru; nemáme intrikanta, neboť pan Chvalovský, monotonní a ve všech úlohách posud stejný, nebude jím ještě dlouho; nemáme — než tu bychom se snad dotkli někoho, kterému úloha, když není právě prvního oboru, nestojí za práci. Pamatujem se ještě na poslední představení „Sládkovy dcery“. Bylo v divadle zábranském a nenahraditelná Kolárová měla titulní úlohu. Paní Hynková nám již promine, když uznávajíce pilnost její, přece scénu za scénou, větu za větou srovnávajíce, nikde jsme zapomenouti nemohli předchůdkyni její. Úloha jest ovšem jakoby pro Kolárovou psána, ale i paní Hynkové byla by se podařila líp, kdyby ji byla ještě více promyslila a místy více příkrosti, místy zase měkčího hlasu užila. Snad že úlohu neměla dosti dlouho v rukou. Pan Chramosta hrál starého barona s patrnou chutí, a můžem tedy již některou přílišnost přehlídnout. Zajisté to

vyrovná při opakování hry, a podotýkáme tu, že figura starého barona, třeba šaržovaná, vyžaduje jemnějšího, a řekli bychom skutečně kavalírštějšího tónu a více pouhého naznačování. — Co do úpravy divadelní podotýkáme, aby větší na divadle stojící zrcadla byla tak upravena, by nám neokazovala tajnosti kulisní; o ty nestojíme ani tenkráte, když — obsahují důkazy nápadně přátelského poměru mezi herci. — V dohře viděli jsme novou kulisu, krajinu malovanou od vynikajícího Stefana. Přejem sobě, aby štětce svého výdatně použil ve prospěch jeviště našeho. Tu však upozorňujeme, že oblíbené u něho silné barvy při skrovné hloubce jeviště a výdatném našem osvětlení shůry dobře ustoupiti mohou barvám jemnějším. — Návštěva byla hojná.

J. N.

HLAS 8. srpna 1863

STARÝ MANŽEL

Outerní hra slavnostní opatřila nám opakování Kořeňovského „Starého manžela“. Těšili jsme se na to, že snad proto byl kus zvolen, aby výtečná hra uzpůsobila příjemný večer. Mýlili jsme se, neboť konfusnější hry nebylo ještě na českém jevišti. Nesvědomitost jednotlivců je skutečně velká, když to dojíti může na hry, při kterých každé třetí slovo je nanejvýš nepříjemně přeřeknuto a když se loví slova z budky nápovědovy s takovou ouzkostlivostí, že divák se při tom až zachvěje. Víme, že posud nejsou herci naši skvěle placeni, kdož ale snad za *tou* příčinou se ničemu neučí, líp aby „umění“ nechal. Mluvíme to hlavně k p. P. T. pánům začátečníkům. Věc je ostatně tak důležitá, že o ní ještě šíře promluvíme.

HLAS 20. srpna 1863

MNOHO POVYKU PRO NIC ZA NIC

„Mnoho povyku pro nic za nic“ opakovalo se ve čtvrtek s výsledkem vcelku dobrým. Třeba bychom s novověkého stanoviska namítali leccos proti této veselohře Shakespearově, jednotlivé episody jsou v ní zase tak bezprostředně komické, tak přirozeně veselé, že zapuzují všechnu blaseovanost a vždy se líbiti budou. Zdá se také, že hra celá je psána jen kvůli episodám těm, a měla by se dle přehnané barvy jejich nazvat spíše fraškou než veselohrou. Jak výtečnou sílu máme v panu Kaškovi pro jistý druh episod, k němuž se především konšel Kalina přičísti musí, jest dostatečně již oceněno; také tentokráte působil p. Kaška především přirozeností. Paní Pešková, jíž se již po nějaký čas úlohy rázu rozhodnějšího mnohem líp daří než úlohy nuceně sentimentální nebo naivní, vynikala rozmarem a dobře vypočtěnou hrou opět. Jmenujem ještě pana Šimanovského a slečnu Libickou, any úlohy ostatních málo příležitosti poskytují k samostatnému vystoupení a leda že mohou souhru zvýšit či snížit. — Návštěva byla dobrá.

HLAS 22. srpna 1863

JEAN GASPARD DEBURAU
Český šašek v Paříži

I.

Vlevo od vchodu k Père la Chaise, pařížskému hřbitovu, je malý náhrobek, vypadající jako sta jiných náhrobků, bez zvláštního vkusu a zvláštního příznaku, a na něm stojí jednoduchý nápis: „Deburau, artiste dramatique, le 17 Juin 1846.“ Pod tím naznačují slova „concession à perpétuité“, že tu leží buď člověk bohatý, jehož dědicové zakoupili místo pro věky, buď člověk slavný, kterému vděčná Paříž darovala věčný pokoj.

Je tu náhrobek Jana Kašpara Dvořáka, pařížského šaška z Čech. Místo, v němž leží, je poněkud povýšeno, a pomník hledí přes zeď do předměstí dělníků, jichž Dvořák byl miláčkem a těšitelem, a jimž zůstavil syna svého, aby nadál rozesmával veselou Paříž. Divadlo des Funambules, v němž otec Jan a syn Karel své triumfy slavívali, je nyní zbořeno, zakrátko ale povznese se na bulváru Prince Eugena divadlo nové, v němž kočující nyní Karel rozbije zase stánek svůj a „pieroty“ svými zachová druh „dramatického umění“ jižjiž zanikající. Pražské divadelní obecenstvo české zná druh ten pouze z benefic Hametnerových.

Jan Kašpar Dvořák je v Paříži nejznámější Čech, třeba znali tam jen pseudonym jeho francouzský Deburau. Čechy mají za cigány, z české historie vědí co nejméně, nejslavnější jmena naše jsou jim prázdným zvukem; ale pierot Deburau, šašek výtečný, „le grand Paillasse“, je znám každému dítěti a o něm vypravují jediném, že je Čech.

V době největší jednotvárnosti a chudoby na jevištích pařížských okřáli Pařížané v divadle des Funambules, tragedie klasická a veselohra sklesly pod arlekynády,

sláva herců z Théâtre Français pod slávu Deburauovu, největší kritikové francouzští dívali se raději na dokonalé umění šaška než na nedokonalost těch, kteří sobě přezdívali umělců velkých. „Nemohouce se baviti v Théâtre Français jdem se pobavit, kde můžem, na příklad do divadel bulvárních," píše Jules Janin. „V takovém jednom divadle neznámém, v nejmenším z nich a nejvíce zapáchajícím, při světle čtyr mizerných lojových svíček a ve vzduchu jedovatém, po boku zvěřince řvoucího mezi tím, když herci zpívají, obdivovali jsme se upřímně a tleskali výdatně velkému herci, a což více, velkému šaškovi Deburauovi."

Čím byl Deburau Pařížanům, vysvitá z toho, že první kritik francouzský, Jules Janin, psal o něm obšírné feuilletony, ano i velkou biografii. Rovněž vydal životopis jeho Theodor Faucheur, historik boulevardu du Temple, a mnoho jiných. Psali o něm, ač zároveň se všemožně bránili před úpadkem vyššího umění svého, a výroky jejich v ohledu tom jsou zajímavy.

Vydavatel Janinova životopisu mluví v předmluvě následující:

„Jeden feuilleton v „Journal des Débats" podal nám myšlénku vydati dokumenty vztahující se k velké té a slavné osobě." Nato rozkládá, čeho vyňato z feuilletonů. A dále: „Avšak jakož jedna šťastná náhoda nepřichází nikdy samotna, sotvaže jsme chtěli životopisu tomu dodat nějaké váhy, *již více umělců slavných přišlo k nám, žádajících spojiti se s novou tou oslavou.* Rytba a kresba podaly sobě ruce, aby okrášlily velkou ilustraci naši; a tak jsme se povznesli na knihu nádhernou, ač jsme chtěli spořádati jen historii pro lid. Co se nepřihodilo životu velkých mužů Plutarchových, přihodilo se Deburauovi šaškovi. Co chcete? Sláva lidská je takto učiněna, i přijměme ji tak jak jest!"

„Přijměte tedy tento životopis, jak se vám podává, je to *dodatek k dějinám našeho divadla, bez něhož se obejíti nelze!*"

„Pišme historii umění, jaké jest vpravdě nyní, poblá-

cené, špinavé, žebrající, opilé, působící na parter poblácený, špinavý, žebrající, opilý; an Deburau je králem světa toho, velebme Deburau, krále světa toho.“

A Jules Janin praví na počátku spisu svého: „Již častěji mluvil jsem o Deburauovi s obdivem nelíčeným,“ a životopis samý začíná slovy: „Největší herec naší doby Jean Gaspard Deburau.“

Budem sledovati vypravování Janinovo dle jeho Historie divadla po čtyrech sous, jež se dožila i *bruselského patisku.*

II.

Dvořák narodil se v Novém Kolínu v Čechách, 31. července 1796.

„Deburau je poslední,“ praví Jules Janin, „a největší dar, jaký nám dala Čechie nestálá (la Bohême vagabonde), království toto nestálé po celý střední věk, veskrz oživené veselými a bezstarostnými komedianty, hezkými a živými dcerkami; svět český smějící se stále, když celá Evropa je v slzách, žijící a milující se, když měšťanská válka zkrvácuje města —.“ Dobrý Jules Janin! Jak krásným slohem napsal tu, že ničeho neví, jak pěkně dostál hned z počátku slibu: „L'auteur n'a visé ni à l'effet ni au sophisme!“

Zajímava jsou i další epitheta, jaká dává Čechám, vlasti slavného Deburau; dar přijímaje mstí se zároveň za to, že Deburau není rodilým Francouzem. Čechy jsou prý svět hry, nevázanosti, špinavé kuchyně, rozpustilých písní; Čechy byly kdys vyobcovány z církve a šly v smíchu z ní; když pak se do církve vracely, stalo se to zase bez lásky či zlosti, pro jednoduchou pochybnost o dvorních mravech(!). Jest prý to svět náhody, jenž ubíhá blátem pomazán a vlečen ve starém voze Thespisině, a jenž přestává, jakmile vzdělanost poutá jej se všech stran!

Nebohé Čechy! Jakž ale mohl je sobě mysliti jinak feuilletonista pařížský, jakž sobě mohl mysliti zemi a

národ, jenž dal šaškům Francouzům šaška největšího! Ještě dobře, že se Janin táže: „Není-li pravda, že přišel tedy z velmi daleka *i velmi blízka* zároveň? —“

Deburau, chudé dítě vojenské, narodil se ve středu tábořícího vojska. První jeho léta uplynula přede zděmi varšavskými, a odtud a proto tvrdil Čech Deburau směle, že je Polákem — „vaniteux Artiste!“

Pokud sám se pamatoval, bylo mu as sedm let, když otec jeho obdržel zprávu o nějakém dědictví, jež mu bylo připadlo ve Francii. Nevysvětlitelno zůstane, jak zpráva ta ho dojíti mohla.

A hlava rodiny vydala se nato se všemi svými za exotickým štěstím svým. Rodina byla chuda, cesta dlouhá, ale naděje velká. Otec nalezl prostředek „zcela český“, aby dlouhochvilnou cestu zužitkoval; učinil ze svých dětí zcela jednoduše — komedianty! Měl dvě hezké dcery; uměly chodit po provaze a lid se shromažďoval četně kolem postav těch osmahlých, majících oči půvabné, živé a černé, kolem těch neohrožených tanečnic s lehkou a malou nožkou, držících v suché, ale krásné ruce těžké bidlo komediantské vzorně. Před produkcí mladých těch osob byla vždy produkce dvou bratří Deburauových, neboť bylo pět umělců v rodině, nečítaje ani otce a matku, taktéž umělce. Našemu Deburauovi jedinému scházela pružnost a dobrá vůle, jeho oudy neměly ohebnosti a málo na to pomýšlel, jak sám se později vyjádřil, „aby cestou života kráčel po dvou rukou“.

Často se mu posmívali mezi tím, co ostatním až přespříliš tleskali; často a skoro pravidelně padlo a rozbilo mu oblíčej sedadlo, které měl v zubech nésti; často myslili již, že je mrtev, a pohnutlivé bylo, dostával-li nebohý, zchromělý a zkrvácený lezce pohlavky co poučení otcovské.

Otec jeho, vida, že z Kašpara nebude nikdy řádný komediant, učinil z něho *paňácu*, smějícího se, malovaného, metajícího kotrmelce, poskakujícího, zkrátka paňácu obyčejného. V poměru tomto snižujícím sloužil k tomu, aby bratři jeho vynikali, on byl jaksi přechodem mezi

umělci a obecenstvem. Onino byli švižni jak vichr, on těžký jako olovo, onino činili divákům poklony, on hrubství. Obdržoval pohlavky a hanobící kopání, jaké sprostý lid věčně k smíchu ponouká. Nebohý velikán! Jakž dlouhá musila mu býti cesta za otcovým dědictvím!

Když pak se již blížili dědictví tak kýženému, byla rodina rozhlášena; jediný Deburau nebyl slaven, Deburau s tím rozervaným kloboukem a tak rozpíchanýma nohama!

Konečně leželo před nimi zaslíbené město, labužnický Amiens.

Nyní odpočine od svého namahání, nyní u prahu otcovského zámku složí roztrhanou svou halenu, své žerty dlužené a úsměv nebohého. Vizte, jak točí hlavou sem tam, hledaje majetek, jenž ho tolik bolestí stál.

Avšak běda, místo paláce, jejž očekávali, našli starý domek. Půl jitra pole pokrytého trním bylo tu místo vydatné žně a bohatého drůbežníku. Z daleka přišli a dlouho se potulovali, než našli několik deštěm rozmetených zdí. Nastane opět úkol nuceného smíchu, budete-li chtít večeřet! Sbohem, Amiense i Francie!

Domek prodán a projeden dříve, než mohli řádně odpočinout. Rodina se opět pustila na cestu, otec, matka, mladé dcery, mladí synové a konečně Deburau, ještě kulhavý, všecek také ubledlý po obdržené zprávě, že novou dráhu proběhnouti musí.

Zima začínala, otec koupil za osmnáct franků koně, aby vezl náčiní a rodinu. Byl to kůň taký, jaké maluje Decamps, vychrtlý, s hlavou svislou, bez ocasu, s ochozeným kopytem. Na ctihodného koně toho vložili dva košíky a do těch dal starý Dvořák celou rodinu, vršící se v hromadu, objímající se, šťastnou a veselou.

Leckde nechtěli lidé přijmouti rodinu ani na nocleh, nanejvýš že přijali koně jejich. Rodina se pak rozložila v košících svých pod širým nebem, děti spaly a otec je střežil.

„V takových nocech bděli v Evropě jen dva lidé, Napoleon a otec Dvořák!“

Jednoho dne skonal osmnáctifrankový kůň hladem. Za jeho kůži obdrželi snídani. —

Po dlouhém putování dostali se až k hranicím Turecka a pustili se směrem k Cařihradu.

III.

V Cařihradu nastaly některé pěkné dny, umělost českých komediantů dobyla mnoho uznání a něco peněz. Zdaliž opravdu, jak se alespoň píše, na mosazném drátu přes Bosporus přecházeli, je konečně lhostejno, ač bychom pak i pověstnému Blondinovi vytknouti mohli předchůdce Čecha; jisto ale jest, že v paláci sultána samého dávali představení.

„V ten den bylo pozlátko na šatech jejich lesknavější než obyčejně; živůtky byly předešlého večera vyprány; oudy jejich byly zkoušeny hned zrána a ničeho nescházelo; celá rodina se byla najedla, ano i Deburau sám.“

Došli do dvorů vnitřních. Němá jedna osoba vedla je do prázdného sálu, vykládaného mramorem a zlatem; sál ten byl hedvábnou oponou rozdělen na dvě části. Neviděli a nepozorovali nikoho. Němý jim pokynul, aby prováděli své hry před nepohnutou oponou.

Při jednom kousku, při kterém Deburaua bratr jeden nesl stojícího ve výši na řebříku, viděl onen veškeré odalisky sultánovy shromážděné za oponou. Vypravoval později vždy o tom, že to byla první jeho šťastná hodina; bylť již slyšel, jak přísně sultán milenky své střeží a nejtěžší že jsou tresty určeny na to, zvědavě-li jen někdo je spatřiti hledí. —

Z Turecka dostali se Rakouskem do Německa, a odtud opět do Francie, cesta jejich byla v pravém slova smyslu po provaze vykonána. Došedše Paříže rozbili stánek svůj v jednom dvoře ulice Saint Maur. Zde slavil Deburau patnácté své narozeniny.

Hlavní základ umění rodiny Dvořákovy byly skoky na provaze, dále pak cesta řebříkem po mosazném drátu

konaná. Sprovázející hudba byl — buben, k němuž Deburau, nebyl-li právě jinak zaneprázdněn, někdy na klarinet pískal. Taková jednoduchost vyžadovala již tenkráte vynalezavost v titulech, v nichž byl starý Deburau skutečně nevyčerpatelný. Nejvíce se líbily jeho „grande Marche militaire“ a „la Pyramide d'Egypte“. Poslednější vyvádělo se na dvou drátech souběžných. Po těch kráčeli co nejrychleji dva umělci, nesoucí opět dva, nad nimiž se vznášel náš Deburau. „Moderní dráma nezajímalo obecenstvo nikdy tak jako tato „pyramida egyptská“, — dobré to bylo tenkrát obecenstvo!“

Ani pyramidy egyptské nejsou však pro věčnost stavěny, také Dvořákova pyramida nebyla. Jednoho dne se událo, že pan a paní Godot, umělci, dostavili se ku hře opilí, — bylo dost na tom, že majíce náhodou něco peněz, udrželi se alespoň do sedmé hodiny odpolední jakž takž na nohou. Pán a paní Godot tvořili vždy základ pyramidy a vylezli i tentokráte první na dráty natažené. Na jejich krky vyšinuli se dva jiní umělci, a na ty posléz Deburau, neznající, že dnes ho nese síla vína. Pyramida se hnula z místa, pyramida počala se potáceti — a již leželi všichni na zemi, mezi nimi Deburau bez ducha, jakoby v půli zlomený. Obecenstvo se smálo, až sál se otřásal. Deburau vstal plačící a obecenstvo smálo se ještě více.

Vzdor klarinetu, pyramidě egyptské a boulím na čele nebylo více slávy pro našeho Deburau; nenašel slávy v ulici Saint Maur, jako jí nebyl našel v Evropě ostatní. Všeho se dostávalo opět jen bratřím a sestrám jeho, i dobrý oběd byl jen pro ně. Pro něho neměli ani žádného jmena, ani jakés třeba méně lichotivé přezdívky. Jednomu z bratří, jehož nazývá Jules Janin nerozluštitelným jmenem českým „Nieumansek“, říkalo obecenstvo „král na koberci“, druhému, Štěpánovi, „dokonalý skokan“. Poslednější stal se později hlavou umělecké jízdecké společnosti v Belgicku, mající as na šedesát koní. Nevyrovnané bylo však nadšení pro starší sestru, nazývanou „krásná Uherka“; mladá pak Dorotka, perla rodiny Dvo-

řákovy, neobmezila své výsledky na dvůr v ulici Saint Maur, stalať se šlechtičnou polskou, provdavši se za lieutenant-colonela Dobrovského.

IV.

Avšak z ponížení svého měl se Deburau povznésti ještě vysoko. Veliký Napoleon, jenž tak mnoho dokázal, pozvedl i Deburaua.

Rodina Dvořákova směla prováděti umění své v táboru před vojevůdci. Jednoho dne, když se Napoleon ubíral do Saint Cloud, náhodou zpozoroval z vozu svého nebohého jednoho malého paňácu, pěšího a upoceného, pospíchajícího ku cíli. Napadlo ho, aby vzal mládenečka k sobě do vozu. Deburau vstoupil, usedl naproti císaři a rozmlouval s ním, ovšem s ouzkostí skorem rovněž tak velkou, s jakou rozmlouvával s bratrem svým „Nieumansekem“, „králem na koberci“. Mluvili — o umění dramatickém.

Napoleona zajímala dramatická literatura velmi, zajímala ho tím více, že to bylo jediné pole, na kterém nemohl Francii pomoci ku pokroku. Bavilo ho otázky klásti Deburauovi, na které tento odpovídal jen ostychavě. Konečně chtěl od něho slyšeti i sumární úsudek o dramaturzích francouzských. Po dlouhém okolkování vypravil ze sebe Deburau: *„Sire, pánové ti mohli se státi mnohem většími básníky, kdyby místo spisování tragedií byli se spokojili skládáním pantomim.“*

Nemohl líp posouditi celou literaturu císařskou!

Od těch dob nezapomněl Napoleon na Deburau. — —

Tenkráte bylo na boulevard du Temple divadlo jedno, ve kterém hráli — psi; k divadlu tomu chtěl se Deburau, syt otcovského bití a domácího hladu, dávno dostati již za jakéhos pomocníka. Nyní se mu to pomocí protekce povedlo a byl přijat pro lehčí pantomimu.

Toto divadlo psů-umělců bylo napotomní divadlo des Funambules, kolébka vaudevillů. Rozvin divadla des Fu-

nambules obrazil v kratším rozměru časovém celý rozvin dramatického umění vůbec. A osud Deburauův je zároveň také osudem divadla des Funambules. Sláva jejich vzrůstala společně, dosáhli vrchole svého v tentýž čas. Byli stejně oblíbeni u lidu. Théâtre des Funambules a Deburau nemohli se později ani jeden bez druhého mysleti. —

Když divadlo psů-umělců, „le Théâtre des Chiens Savants“, ustoupilo divadlu des Funambules, nabylo umění gymnastické uznání neobyčejného. *Pantomima tělocvičná,* již nazývali „la Pantomime sautante“, stala se základem pozdějších pantomim dialogovaných. Od našeho Deburau pochází mnoho prvějších.

Byly vesměs velmi jednoduchy, „trochu spletení milostného a cvičení komediantská“, avšak líbily se času svého velmi. Jednotlivé druhy skoků dosáhly vlastního pojmenování, dle toho, jakou povahu vyznačovat měly. Z nejstarších jsou známy: „saut de sourd — de carpe — de poltron — périlleux en arrière — d'ivrogne atd.“

Brzy přibíraly se k spletení milostnému také scény vojenské, „les Combats à outrance, au sabre et à la hache“. Později rozšířily se hry ještě více, ve všech byl a zůstal však harlekýn hlavní a nevyhnutelnou osobou.

Ve všední den hrálo se šestkráte, po každé „ze zvláštní ochoty“, v neděli devětkráte. Ano Deburau vypravoval, že jednou vystoupil za tři dni šestadvacetkrát!

Vstupného byly jen čtyři sous, obecenstva ale plno.

Avšak Deburau vzdor všemu a všemu stále ještě nebyl slavným ani oblíbeným. Jedinkráte v době té tleskalo mu obecenstvo, mělo ho za jiného umělce, od kteréhož byl se vypůjčil Deburau celé přestrojení.

Takž se stalo, že Deburaua znenáhla omrzel skutečně život. Přemýšlel, jak by se zprostil najednou všeho.

V.

Kdož by myslil, že paňácův talent rozvine se na výsluní talentu Talmova! A skutečně se tak stalo.

Náhodou dostal se Deburau do kavárny literátů a umělců. Z řečí jejich, jež nábožně poslouchal, porozuměl teprve významu slova sláva. O Talmovi mluvilo se jednoho dne tak nadšeně, že v záchvatu vyběhl Deburau z kavárny nehodlaje více zemříti, přísahaje, že bude také prvním druhu svého, že bude Talmou na boulevard du Temple, a dostál slovu; bohudíky: on je Deburau jako Talma byl Talma.

Těžko určit zcela umění Deburauovo. Faktum jest, že způsobil revoluci v umění svém. On vpravdě utvořil nový druh šašků, když se myslelo, že jsou v ohledu tom vyčerpány již všechny druhy. Místo chladnokrevnosti zavedl prudkost, nadšení místo pouhé dobré vůle; nebyl to více šašek, který činil to či ono bez rozumu a cíle; byl to herec vlastně bez náruživosti, beze slov a skoro také bez oblíčeje, který však vše řekl, vše vyjádřil, všemu se posmíval, který zahrál bez jediného slova všechny veselohry Molièrovy; on byl zpraven o všech pitomostech doby své a dodal jim výrazu skutečně nejživějšího; jeho nemohl nikdo napodobit, on přišel, podíval se, otevřel ústa, zavřel oči a divadlo se otřásalo veselostí.

Deburau založil hru beze slov, spletení a hrdiny. On neznal rozdílu osob, u něho měl finančník, politik, vojín, básník tutéž podobu — pierota. Deburau sobě je myslil tak, jak sobě je myslil lid, Deburau byl personifikovaný humor lidu.

Sláva Deburauova rostla nyní jako lavína, český šašek užíval živé protekce Napoleonovy v tutéž dobu, když Napoleon byl také účinným protektorem — rýnské konfederace.

Peněz se domohl Deburau mnohem později než slávy. Bída jeho byla časem dosti velká a zajímavy jsou v ohledu tom i seznamy jeho domácího nářadí i smlouvy učiněné s řediteli, smlouvy to, ve kterých pro samá určení

9. JEAN GASPARD DEBURAU

10. HONORÉ DAUMIER: PO DIVADLE
BOULEVARD DU TEMPLE O PŮLNOCI

trestů na možné případy o platu takřka se ani nemluvilo.

Konečně stala se jedna smlouva taková předmětem veřejného přelíčení, a od těch dob vedlo se mu nepoměrně lépe. Z jediného divadla Odeonu měl ročně přes 40000 franků čistého výnosu.

Život jeho měl se však zkalit něčím jiným. Šel jednou procházkou se svým synem, jemuž nikdy nebylo dovoleno dívati se v divadle na otce, když jakýs klučina sobě obou všimnul a poskakuje kolem nich posmíval se šaškovi Deburauovi. Aby hocha odehnal, švihnul po něm bičíkem; trefil ho však tak nešťastně, že hoch sklesl mrtev. Veřejný soud způsobil velké rozčílení. Tisíce lidí stálo před Palais de Justice, čekajíce výsledku. Když byl Deburau uznán nevinným, nesli ho na ramenou domů. Truchlivá vzpomínka neopustila ho však po celý život.

Nemenší účastenství jevilo se, když Deburau po dlouhém přičiňování se o zábavu Pařížanů zemřel. Stalo se to roku 1846.

„Paříž šla za truhlou, Paříž pohřbívala svou veselost.“

Jan Neruda

RODINNÁ KRONIKA
22., 29. srpna a 5., 12. září 1863
(sv. III, str. 251, 260, 273-4, 280-1)

CESTA OKNEM — ČESKÝ DOBROVOLNÍK A FRANCOUZSKÁ SELKA

Naše nábřežní divadlo chová nyní mílého hosta, po Evropě proslulou Albinu di Rhonu, krajanku naši. Jest to konečně úkaz daleko vynikající nad všechno, co nám posud jakožto nadobyčejná pochoutka v choreografickém ohledu podáno bylo. Slečna Albina je příjemný zjev a zasluhuje zcela jmena, jež sobě sama přikládá, totiž jmena tanečnice dramatické. Vystoupila co Pikardka ve známém u nás kousku „Český dobrovolník“, kvůli ní nanovo přepracovaném a prošpikovaném vtipy vzdor hrubosti přece uchvacujícími. Její hra, třeba by, jak se samo sebou rozumí, nikde nemohla zapřít tanečnici, je ovšem tak již promyšlena a vytříbena, jakž býti musí přečastým opakováním, a slečna hrála v kuse jmenovaném již přes osmsetkráte. Ostatně je hra zde pouhým přídavkem a rámcem k vloženým tancům, kteréž nás přesvědčily, že Albina di Rhona považuje vpravdě úkol svůj co úkol umělecký. Její pohyby jsou vesměs okrouhlé a příjemné, a její „Krakovjak“ byl co do rázu národního a do živosti skutečně velmi zdařilým. Pan Kolár ml., odedávna již oblíbený v úloze dobrovolníka, měl opět mnohé momenty šťastné a potleskem odměněné. Hostu našemu ženskému dostalo se potlesku až hřímavého, jakož i čestného přivítání. Přejeme jí co nejhojnější návštěvu. — Předcházející „Cesta oknem“ v starém obsazení byla sehrána s oním pod- a přeřikáváním se, jaké je u nás již zase módou. — Návštěva byla jen prostřední.

J. N.

HLAS 24. srpna 1863

Při vybírání předmětů již v romány a novely zpracovaných musí spisovatel jednati velmi opatrně. Mnohý předmět, výtečně se hodící pro hloubavý, klidně popisující román, nehodí se naprosto pro jeviště divadelní, na němž žádáme především děj a rychle vyvolaný, třebaby z hloubavější reflexe vyrostlý čin, nikoli reflexi samu, pouze deklamující a v sobě zase odumírající. Divadlo není místem, kde můžeme při vyslovené myšlénce se pozdržeti jako při kníze, v divadle nás musí zároveň čin zachvátit. Kořeňovský libuje sobě i v románu i v dramatu v psychologických zvláštnostech, líčí nejraději vnitřní život k nejvyšší sensitivnosti rozdrážděný, z níž pak vyplývá čin zcela zvláštní. I dramata jeho jsou dle toho více výpravná než dramatická. Již pro vlastnosti takové mohlo by býti pokynutím každému zpracovateli zrazujícím, že Kořeňovský sám učinil z „Oběť a smír“ povídku a nikoli kus divadelní. Uveďme zkrátka děj, jak se nám na jevišti objevil, povídka sama jest nám neznáma. Eleonora Naramická (divadelní cedule neprozradila, čím je, v kuse titulují ji ale „paní“, tedy snad vdova mladá) má více nápadníků, z nichž je mladík Jarota nejohnivější a mužný Adam nejšťastnější, ano již i zvolenec její. Tento obdrží více listů Eleonoru podezřívajících, přikvapí, aby se přesvědčil, a vrazí náhle do pavilonu, kde spatří Jarotu klečícího před Eleonorou, anaž ho líbá na čelo. Jarota jí byl vyznal lásku, ona ho odmítla, rozžehnala se však s ním, co se svým příbuzným. Následuje scéna hřmotná mezi oběma muži, pak obou zřeknutí se Eleonory kokety. Eleonora přísahá po delším monologu, snešeném a stlačeném snad z více tiskových stránek povídky Kořeňovského, Adamovi věčnou pomstu, a to je konec jednání prvního. Proč mu přísahá

pomstu, neví se vzdor monologu, leda že by to byla choutka pouze okamžitá, neboť ona ví, že je Adam oklamán, že ji viděl líbající soka jeho, že je nevinen křivdou jí činěnou, ona ho miluje a přece se nehledí ani omluvit. Druhé jednání uvádí nás v dům maršálkům, o jehož dceru byl se Adam dříve ucházel. Maršálková dovídá se, že Adam se zřekl Eleonory, a přicházející ženské návštěvy to klepem právě stvrzují, když vejde Adam a o ruku Teklinu znovu žádá, jež se mu také ihned přiřkne. Scéna se změní a vidíme nekrvavý souboj mezi Adamem a Jarotou, již se na mensuře spřátelí. Opět změna scény, jsme zase u maršálka, kde se koná již svatba. Opona spadne, a kdyby nebylo napsáno, že je „Oběť a smír“ ve čtyrech jednáních, šli bychom klidně domů, spokojeni, „že se dostali“. Adam miluje Teklu, je také milován, a Eleonora více se neobjevila, není tedy podmínek k dalšímu rozvádění. Teprve počátek jednání třetího svede zase Eleonoru s Adamem, jenž se nechá přimět, aby s ní strávil alespoň „jeden den“. Proč? To se neví, a musíme tedy pouze svěřit, že má Eleonora skutečně tajuplnou moc nad jinak mužným Adamem. Scéna se promění v salon Eleonořin, mezi proměnou ale již uplynula dlouhá chvíle, v níž byla prý Eleonora Adamovou metreskou v „nehospodářském“ slova smyslu, v níž se přesytili sebe skoro již zase a nyní sobě vzájemné a trpké výčitky činí! Scéna se zase promění. V salonu Adamově je vše uchystáno pro skvostný ples, jen manželka Tekla churaví a nechce se sdílet v zábavě. Je skoro již umírající, chorobu její musíme ale přičísti jakémusi přirozenému souchotinářství spíše než duševním trampotám; nevíme ani, zvěděla-li o nevěrnosti mužově. Adam přinutí manželku, aby přišla k plesu; ona přijde a — umře, a Adam odkvapí v zoufalství. Jsme na konci jednání třetího a nevíme opět co dál.

Čtvrté jednání začíná výjevem u náhrobku Teklina a vidíme tu Adama duševně i tělesně zničeného. Pak přichází zase po proměně Eleonora, jež sobě usmyslí, že vyléčí Adama tím, když se mu náhle objeví v šatu zcela podobném tomu, v jakém byla Tekla na osudném onom

plesu, a tím že ho k sobě připoutá zase. Nová proměna a spatřujem Adama v kruhu věrných přátel, kteří přišli, aby ho potěšili v pamětní den úmrtí Teklina. Adam je taktéž již nanejvýš churav. Mezi zábavou přátel vnikne do domu Adamova zástup maškar, užívajících takto masopustní své právo. Adam vniká do jizby, již druhdy byla Tekla obývala, a zde nalezne vloudivší se Eleonoru, již má za ducha manželky své. Přikvapí opět ven, Tekla ho sleduje, odhalí závoj, Adam ji proklíná a sklesne mrtev. Eleonora ubíhá zoufalá. Jsme dle divadelní cedule u konce, kdyby byl ale spisovatel chtěl, mohl napsat ještě jedno jednání, abychom zvěděli, co se s Eleonorou stalo, pak třeba ještě jednání šesté, sedmé atd. Vnitřního spojení, jak dle toho vidno, není v kuse, scéna se skoro bezdůvodně připojuje k scéně. Ale zpracovatel pan Dvorský nedovedl ani jednotlivým scénám dodati živosti, ani povahám důslednosti a zajímavosti. Vedlejší povahy, zvláště figury komické, jsou pouhá šablona. Eleonora nepovznese se nikde k pravé náruživosti, Tekla je od počátku churava, o Adamovi, „rozhodném“ Adamovi, nevíme ani, kterou ženštinu vlastně miluje. V povídce Kořeňovského možno že je všechno jasné a odůvodněné, v divadelním zpracování zato zmlhovatělo vše. Zpracovatel sebral nahodilé výjevy, jež se mu pro divadlo vhodny zdály, a v povídce snad roztroušené myšlénky upravil v chladný dialog. Prapodivně na př. vyjímá se, když Tekla v okamžiku tragickém začíná rozkládat o *výhodách práce.* Čeho však chvalně vytknouti sluší, jest dikce pěkná a místy zcela ušlechtilá. — Přední úlohy byly v dobrých rukou a herci namáhali se přemoci obtíže dialogu. Zvláště sluší jmenovati pana Šimanovského a slečnu Libickou. Beneficiantka slečna Peškova měla úlohu Tekly, jež je poněkud nad síly její, vyžadujíc herečku v sentimentálním oboru vynikající. Četné malé úlohy byly v rukou zcela slabých. — Po třetím jednání byl spisovatel volán, v nepřítomnosti jeho děkoval pan dramaturg. — Návštěva byla pouze prostřední. *J. N.*

HLAS 25. srpna 1863

PŘI PIKETU — POZVU SI MAJORA!
ČESKÝ DOBROVOLNÍK
A FRANCOUZSKÁ SELKA

Druhé vystoupení slečny Albiny di Rhony bylo před strašně prázdným divadlem, které nám právě nepodalo důkazů, že české obecenstvo dovede sobě nějakého hosta udržet. Přítomní však byli opět rozjařeni a vyznamenávali hlučně tance slečniny, jež se především vyznačují milou slušností. „Krakovjak“ byl opět korunou večera, a můžeme jen opakovati jednou již vyslovené, že co do přirozenosti je tanec slečnin výminkou, vedle níž ovšem běžná u nás nucenost zcela zapadá. — Přidány byly tentokráte veselohry dvě „Při piketu“ a „Pozvu si majora“. Prvnější poskytla panu Koláru ml. příležitost, aby osvědčil naproti svému dobrovolníku uměleckou všestrannost. Místo pana Sáka převzal úlohu „major“ narychlo pan Chvalovský.

J. N.

HLAS 26. srpna 1863

HAMLET

Z opakování „Hamleta“ při zcela známém obsazení neměli jsme právě velké radosti. Souhra byla sice dosti dobrá, držitel titulní úlohy, pan Šimanovský, ale buď hrou překvapen nebo churav. Cokoliv jsme dříve byli na jeho Hamletu chválili, zmizelo vesměs, místo něčeho celistvého viděli jsme pouhou rozdrobenost, a litujem toho velmi, neboť jsme očekávali najisto pokrok. Očekáváme pokrok tedy při budoucím opakování. — Podotýkáme, aby se herci, který má co duch Hamletova otce známé „přísahejte“ zpodpůdy mluvit, dávalo znamení jinak než zvoncem příliš hlasným a všechen dojem rušícím. — Biletérům nechť se naznačí, aby způsobněji a méně hlučně pouštěli obecenstvo dovnitř divadla. —

HLAS 29. srpna 1863

KUPEC BENÁTSKÝ

„Benátský kupec“ byl u nás vždy rád vítán a při nynějším obsazení, dříve již známém, udrží se i v oblibě. Pestře se proplítající děj žádá četné osoby a skoro všechny nejlepší síly naše jsou v kuse tom platně zaneprázdněny. Také p. Kolár st. jest co Shylock v dobré ještě paměti. — Při příležitosti té viděli jsme Brioschiho novou a krásnou dekoraci architektonickou, vyvedenou ve slohu byzantinském.

HLAS 3. září 1863

Předevčírem hrála slečna Malá po prvé co angažovaný člen českého divadla a zároveň po prvé před abonenty. Místo repertoirem oznámeného „Ouklady a láska“ dádávala se „Deborah“, a tu byla slečna Malá v úloze titulní také nám referujícím novinkou. Nevíme, co se po prvé o slečně psalo, sledovali jsme ale hru její napnutě až po konec. „Deborah“ je povaha náruživá a náruživost ta jeví se ve velkých rozměrech i láskou i záští. Náruživosti velké dodala slečna také skutečně velký tón v momentech nejrozhodnějších, a pro momenty ty můžem i o méně zdařeném mluviti poměrně pochvalně. Vcelku možná, že byla slečna přece mnohem spíše připravena na Luisu než Deboru; v této viděli jsme dobré pojmutí celku, skrovnější však propracovanost v jednotlivostech. Slečna hledí ještě více k rozvinu svého vpravdě krásného hlasu než k rozvinu myšlénky, více ku rozvinu zvukovému vůbec než myšlénkovému. Na větu mocněji pronešenou následuje vždy věta dušenější; a naopak, tím se ovšem někdy stane, že i při porozumění větě celé tón nepadá na větu zcela pravý. Totéž platí o pronášení jednotlivých částí věty. Myšlénka jedině musí určit tón, jí se musí herec podřídit zcela, chce-li hrát pravdivě; hlas jen vůbec pěkně odstupňovaný a místy třeba nejkrásněji tremolující platí jen tomu, kdo by řeči samé nerozuměl. Začátečník ovšem nezmůže hned všechny podrobnosti velké úlohy, a kdyby i vše co nejlíp promyslil, na jevišti mu, snad pro samou opatrnost, ujde velmi mnoho. Porozumění celku a jednotlivé momenty vynikající dávají slečně ubezpečení, že při další práci domůže se všeho námi vyznačeného. Záleží nám na talentu slečnině, a jen proto jsme skoupější s chválou. Co nejlepší části předvčerejší hry jmenujeme jí scénu v lese,

ve které hlavně otázky, jež klade Deborah zamilovaná, pronášela opravdově, dále konec scény před vraty Josefovými, pak vrchol scény hřbitovní, kletbu totiž samu, a konečně závěreční scénu s dítětem. Všude tu působila úchvatně mocným svým hlasem, a obecenstvo bylo unešeno k hlučné pochvale. — Panu Pokornému musíme vytknouti tutéž hlavní vadu co slečně, s tím rozdílem, že pan Pokorný není žádný začátečník více. Podotknouti ale také slušno, že Josef jest úloha mnohem obtížnější, protože prázdnější a tím snadno k povrchní deklamaci zavádějící. Ze staršího obsazení byl nejlíp p. Chramosta a paní Hynková na svém místě. Nově byly obsazeny úlohy Abraham, Ruben a Hanna. Proč Abraham nezůstal v rukou p. Kolára staršího, v úlohách větších málo zaneprázdněného, nenahlížíme; ostatně hrál p. J. Svoboda tutéž úlohu také dobře, třeba ji tak neindividualisoval, jak dříve jmenovaný. Pan Chvalovský Rubena alespoň nepokazil. Slečna Peškova měla v Hanně dobrou úlohu a dosti šťastnou, jen trochu, trochu více hloubky citu, bez níž sobě mladou sentimentální milovnici ani mysliti nemůžeme. — Návštěva byla hojná.

HLAS 5. září 1863

ŘEDITELSTVÍ ČESKÉHO PROZATÍMNÍHO DIVADLA JEST JIŽ OBSAZENO

Ve včerejší své schůzi rozhodl se totiž výbor zemský na tom, že ředitelství českého divadla uděleno má být na dobu šesti let pražskému obchodníku panu *Liegertovi.* Ustanovení tomuto však za základ sloužila jiná smlouva mezi pány *Liegertem* a *Švandou,* dle níž tento po celých šest let za ředitelství pana Liegerta vésti má artistickou část s úřadem tímto spojenou. Přitom arci opominouti nemůžeme, abychom oběma těmto pánům na srdce nevložili přání naše, že seč síly jejich stačí, spojenými silami o to se přičiní, aby divadlo české za jejich vedení k nedosáhlému dosud stupni dospělo, jakož s druhé strany opět vyslovujeme zde pevnou naději, že obecenstvo české zajisté je ve snaze jejich účastenstvím svým všemožně podporovati bude, pakli je v nadějích, které na ně v tom ohledu skládá, nezklamou.

HLAS 10. září 1863

Z recitativních představení zbývá nám zmíniti se ještě o dvou, o benefici páně *Sekyrově* a o sobotní hře v předplacení. Prvnější byl sobě obral starou ale dobrou frašku „Zrzavé vlasy“, kteráž také obecenstvo živě bavila. Pan beneficiant je v úloze „Liška“ již znám a oblíben. Při slečně Boschetti pozorovali jsme, že její pokroky v češtině náhle jaksi ochabují. Přízvuk jest ještě zcela nečeský a svědčící o tom, že slečna málokdy příležitosti má, aby se v mluvení cvičila. Vinu zčásti nese zajisté také zvyk některých z našich pánů herců, kteří dříve často zaměstnáváni na jevišti německém, nezbavili se ještě německé konversace. Možná také, že berou ohled na slečnu, že ještě dobře česky nezná, a proto že s ní mluví jen německy. — Sobotní hra byla tím zajímava, že dlouho nedávaný Birchpfeifferovy „Miláček Štěstěny“ zase se na jevišti octnul. Činohra ta, již samo o sobě dovoluje opakování v jistých časových mezerách; u nás se udrží tím spíše, any jednotlivé úlohy docházejí co nejlepšího provedení. V první řadu stavíme „Hermance“ paní Peškové a abbéa pana Kolára mladšího. Prvnější nechala nás co pravá umělkyně zcela zapomenouti, že Hermance má býti děvče as šestnáctileté; paní Pešková byla svěží i rozmarná, a jen při některých málo místech zdálo se nám, že se živostí přechvacuje. Pan Kolár mladší vytasil se zase s celým rojem rozkošných podrobností, pro něž ovšemže nezapomněl na udržení i provedení základního tónu. Z ostatních spoluúčinkujících jmenujem ještě slečnu Lipšovu, paní Hynkovou a pana Chramostu.

J. N.

HLAS 15. září 1863

Dle toho, jak jsme posud talent slečny Malé označovali, musili jsme předevčírem do divadla vstoupiti s očekáváním značným. Luisa v Schillerových „Ouklady a láska“ není dle našeho úsudku zajisté úloha ta, ve které by mohla herečka, poukázaná talentem svým k tragedii chladně přísné, příliš vyniknouti. Opustili jsme divadlo s příjemným přesvědčením tím, že slečna Malá snahou svou dosáhne dále, i mimo užší obor svůj a k úlohám vzdálenějším. Luisa byla nejlepší její úloha posavadní, ne co do prohloubenosti psychologické, nýbrž co do výsledku, co do dojmu na obecenstvo. Zdánlivá v tom neshoda snadno se vysvětluje. Sentimentální, milující, nešťastná Luisa je v stálém rozechvění, od scény první, kdy se z kostela domů vrací, po konec kusu, a měkký i ohebný, jak stříbro zvučící a tedy k srdci mluvící hlas slečny Malé musí se velmi hodit k Luisiným žalobným frázím, jimž napínavá a dojemná situace k vhodnému rámci slouží a nemálo herečce napomáhá. Že slečna Malá vždy se šťastně vpraví ve všeobecný ráz situace, je stálý doklad jejího talentu, na účet začátečnictví sluší pak postaviti ještě ono vlnovité vzdvihání a přitlumování hlasu, kteréž spíše hledí k příjemnému zvuku než k opatrnému sledování myšlénky. Kdyby toho všeho nyní již slečna dovedla, nebyla by ovšem talentovanou začátečnicí, nýbrž přímo kouzelným zjevem; domáhat se toho ale musí, neboť v úplném opanování myšlénky je jedině pravda, jedině umění, v něm leží umělecký klid, bez něhož leda šťastný naturalismus dovede někdy něco dobrého. S uměleckým klidem zmizí také všechna monotonie, úloha se stane pestřejší a Luisa umírající nebude pak skoro tatáž jako Luisa na počátku hry ještě vše doufající a jen jakoby dalekou bouři tušící. Kdykoli se scéna vrcholila, nemohlo

se slečně ničeho vytknout, v momentech klidnějších slyšeli jsme ale deklamaci dosti nepravou, nejnápadněji na př. v odpovědi k Ferdinandovi: „Otec? jaké jsi to vyslovil strašné jmeno“, ve které měl být znázorněn rozechvívající strach a nikoli nechuť odpuzovací. Jednotlivé momenty byly zase zcela dokonalé a při scéně, kde píše Luisa list ku Kalbovi, kdy se náhle vzmůže a k oknu běží, bylo tolik mistrné hry, že jsme ji ve scéně té posud ani u nejslavnějších hereček neviděli. Jiný skvělý moment byl konec scény s Milfordkou. Scéna celá rozvinovala se takto bez zvláštností, nakonec ale, kdy Luisa Milfordce předvádí hrozivé strašidlo samovražednice, leželo zase v posledních slovech tolik tragické síly, že jsme se již napřed těšili na dobu, kdy uvidíme slečnu již rutinovanější v úloze zcela hrdinné. Chladný proud hrdinné úlohy vyžaduje ovšem nepoměrně více uměleckého klidu a podrobné promyšlenosti než sentimentálnost Luisina, aby jen poměrně tétéž platnosti došla co tato. Ve prospěchu budoucnosti našeho nyní brzy samostatného divadla leží, aby slečna mohla pracovati více na intensivnosti úloh, aby je mohla déle studovati, častěji opakovati; kdyby se *jen* ku kvantum hledělo, zbylo by pro všechny sentimentální úlohy druhu Luisy třeba jen zvonící tremolo. — O ostatních úlohách netřeba a nelze mnoho mluviti; stály o stupínek níž než jindy. Ferdinand nebyl více tím, čím se kdys namáháním páně Šamberkovým stával; dle první polovice posledního jednání mohly ale i všechny ostatní části býti zase dobré. Podotýkáme to neradi. Slečna Libická Milfordova nebyla jaksi při úplném klidu, taktéž nevyrovnán, vlastně poněkud příliš chladný, byl p. Kolár st. co president. Kalb pana Kolára mladšího nepozbyl dávnější hodnoty, což platí také o Milleru pana Lapila. Pan Chvalovský byl co Wurm sláb, tak velké úlohy jsou mu příliš těžké.

J. N.

HLAS 17. září 1863

GRACIELA — ÚČTOVNÍ RADA A JEHO DCERY — SŇATEK PRO STATEK — ON JEST HLUCHÝ

Beřeme dva večery, vyplněné menšími kusy, dohromady. V neděli se dávalo jednoaktové drama „Graciela“. Nemůže se kusu tomu upřít poesie, naprosto ale ovšem život dramatický. Děj by se hodil k plačtivé novele nebo co „pátý akt“ k nějaké dojemné tragedii. Povaha hlavní osoby, Graciely, je pouhý poetický duch, přechody jsou k tomu také nevyrovnané. Nejvyšší rutina jen může tu něco provést kloudnějšího. Slečna Malá zprostila se úlohy své dosti dovedně. Druhá novinka byla v outerý, Danisova jednoaktová veselohra „On jest hluchý“. Pěkně a lehce to provedená maličkost, jížto slečna Bollardova a pánové Šimanovský a J. Svoboda pomohli k úplné platnosti. „Účtovní rada a jeho dcery“ je až na některé délky v aktu třetím rovněž dobrý kus a viděli jsme jej při výborné souhře. Účetního radu Nulu hrál p. Kolár ml. velmi trefně; tím více litujem, že učení se úlohám již zase vychází u jmenovaného herce z obliby. Tatáž vada byla velmi citelna u spoluúčinkujících v známém již „Sňatek pro statek“. Podotýkáme ještě, že k potěšení svému seznáváme u p. Grunda snahu po pokroku.

HLAS 24. září 1863

DIVADELNÍ ŘEDITELSTVO způsobilo opět mezi českými abonenty zmatek. Lístky divadelní redakcím zaslané a na rozích přilepené oznamovaly včera, že nová Skuherského zpěvohra „Vladimír“ se hraje mimo předplacení. Odpůldne teprve napadlo ředitelstvu, aby přilepením cedulek oznámilo, že „Vladimír“ dává se pro abonenty. Při německém představení nestal se posud ani jednou podobný zmatek, myslíme tedy, že snad konečně nastane již i doba ta, ve které nastoupiti má šetrnost také k obecenstvu českému. Nechť je vina čímkoliv, výsledek jest více nežli pouhá nezdvořilost.

HLAS 30. září 1863

Také našemu divadlu se konečně dostalo té cti, že uhostilo nejnovější plod pověstné paní Birchpfeifferovy na svých prknech. „Sedlák Zlatodvorský“ soustřeďuje všecky přednosti a vady ostatních kusů neunavné spisovatelky, a ve všech takořka osobnostech setkáváme se se starými známými. Překlad od Lomnického je právě tak chatrný a nezáživný, jako všecky jeho překlady, a nemůžeme věru pochopit, jak se podobné školácké práce ještě za našich dob na divadle používati může. Souhra nepatřila k nejzdařilejším, ač žádný patrnější poklesek se neobjevil. Hlavní úlohy byly v rukou páně Kolára ml., paní Peškovy a pana Šamberka, tedy v nejlepších, jichž u nás pro kus konversační použíti lze. Pan Kolár ml. (Zlatodvorský) byl jistější než jindy, a tím nabyla jeho úloha neobvyklé u něho okrouhlosti, aniž by, jako často jindy, na tu neb onu osobnost z nějakého jiného kusu upomínala. — Ráznost prvního, jako i tklivost pozdějších jednání v úloze Verunky, došla paní Peškovou veskrz šťastnou representací. Pan Šamberk hrál Sokola živě, jen bychom byli v pozdějších jednáních více mužné odhodlanosti sobě přáli. Vedlejší úlohy byly nejlepšími silami obsazeny, z nichž zvláště slečny Lipšová a Libická, pak pánové Šimanovský a Chramosta vynikali. — Návštěva byla velmi četná, aplausem se plýtvalo víc než jindy.

HLAS 1. října 1863

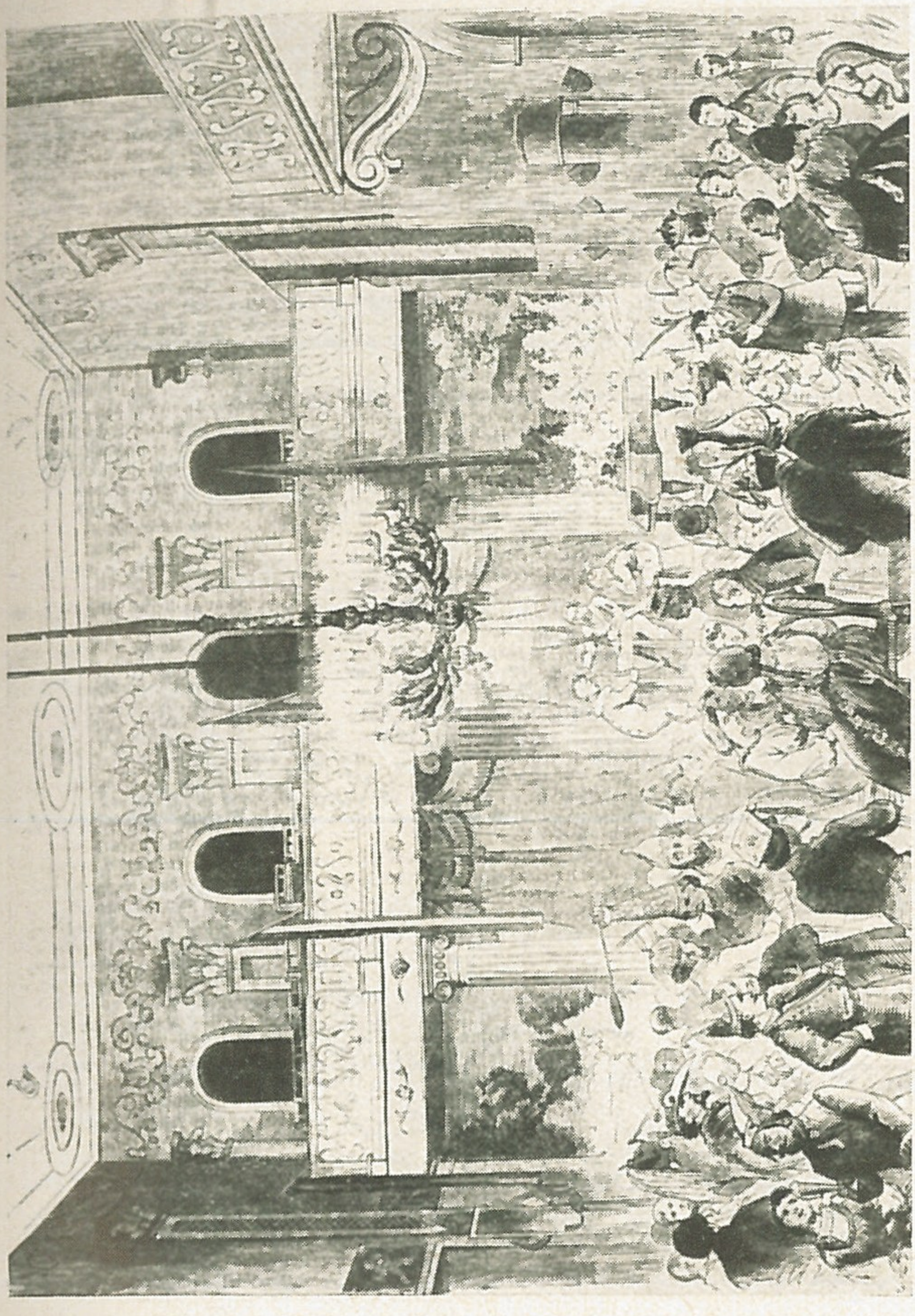

11. ANTONÍN GAREIS:
SILVESTROVSKÁ ZÁBAVA UMĚLECKÉ BESEDY

12. ČENĚK VECKO JAKO MASANIELLO
V „NĚMÉ Z PORTICI“

ÚČTOVNÍ RADA A JEHO DCERY
SIRKA MEZI JISKRAMI

Veselohra „Účetní rada a jeho dcery“ opakovala se s dobrým sice výsledkem, co se týče dojmu na abonenty, kteří ji po prvé viděli; provozování nejevilo ale pokroku, nýbrž jako každé druhé provozování dle chvalného zvyku našich umělců spíše krok nazad. Jako by již paměť jejich tak chorá byla, že se skutečně nikdy více nevzmůže. Kdyby bylo přeříkání se u nás jen ve veselohrách, mysleli bychom, že panuje náhled, že přeříkáním *musí* se komičnosti situace a textu napomáhat. — Déle již nedávaná „Sirka mezi jiskrami“ těšila se zvláště se strany dam paní Peškové a slečny Bollardovy souhře lepší. Také páně Šamberkův Bajazet byl o něco okrouhlejší než dříve, ač jsme opět viděli spíše nalicho jen tlachajícího, v pohybech afektovaného Berlíňana, než lehkomyslného, ale přitom vtipného Pařížana.

HLAS 3. října 1863

RICHARD III

Tragedii „Richarda III.“ může zastupitel titulní úlohy učiniti buď velezajímavou, buď i poměrně pro znalce nudnou. Jest to hra, při které vzdor velkoleposti hned v prvním jednání se rozvinujícího děje, vzdor zajímavosti všech osob, vzdor nejživěji se střídajícím situacím, vzdor všemu tomu velikému a — právě pro to vše veliké žádáme od herce Richarda Glostra, aby podal něco rovněž velikého, rovnajícího se v ceně umělecké Shakespearovu básnickému plodu. Velmi zřídka ovšem se vídá něco takto dokonalého. V obyčejném běhu divadelního světa jsme již spokojeni s jakousi prostředností, již s hercem, který nám Richarda alespoň ve vyšším slova smyslu „nepokazí“. Není pochybnosti, že máme v panu Koláru starším umělce, který by mohl daleko nad pouhé nepokazení vyniknout, o čemž některé scény jeho Richarda dávaly opět svědectví neomylné. Richard je ale úloha, kterou musí herec dopodrobna propracovati, do nejmenšího ve své moci míti; zde nesmí padnout ani jediná věta bezvýznamně pronešena, nesmí býti ani nejmenší přeřeknutí nebo nejistý pohyb: Richard je ďábel — a ďábel se nepodříká. Musíme se těšit z úlohy celé, nikoli jen z jednotlivých částí jejích. Co nejlepší části Richarda p. Kolára staršího naznačujem celé první jednání, první setkání se s matkou, dále scénu s lordmayorem; ostatní bylo všednější. Vedle pana Kolára vynikala nejvíce beneficiantka slečna Libická co Anna, která ve velké (jediné) scéně své se jmenovaným hercem skutečně něco dokonalého podala. Dámské úlohy byly vesměs v dobrých rukou (slečna Lipšova Markéta, paní Hynková vévodkyně z Yorku); od slečny Malé (Alžběta) slyšeli jsme na konci kletební scény opravdový, vysoce tragický tón. Z mužských jmenujeme ještě mnohostranného

pana Kolára ml. co Buckinghama. Ostatní úlohy nevystupují mnoho do popředí. — Žádáme opětně, aby se v kulisách a za meziscénní oponou nekomandovalo tak příliš hlasitě; komanduje-li ale herec některý sám, aby toho nečinil alespoň po německu, připomínaje sobě laskavě, že je v českém divadle.

J. N.

HLAS 6. října 1863

Fraška „Pod zemí“ shromáždila obecenstvo velmi četné. Pan Kysela a slečna Boschettiova bavili hrou i zpěvem, přejeme této opět jen, aby měla více příležitosti po česku v obyčejném životě mluviti, by řeč její ostatně již dosti plynná ztratila cizí přízvuk. Pan Šamberk vždy víc a více se vpracovává v úlohy rozhodně komické, k nimž má zajisté nadání. Pilnost musí však právě v oboru tom novém věrně mu po boku státi. Patrná pilnost páně Grundova svědčí, že budem mít časem svým z něho dobrého náhradníka pro obor milovníků a mladých hrdin.

HLAS 14. října 1863

ČESKÁ ARÉNA

△

Doba nynější, zanášející se výdatně s otázkou českého divadla, vyvolala již také otázku české arény. Povídalo se, že vystavena býti má na ostrově Střeleckém, ovšem nejpříhodnějším a nejkrásnějším místě, jaké bychom pro letní divadlo své míti mohli. Avšak vlastenectví sboru ostrostřeleckého učinilo místo to nemožné!! Tím ovšem není otázka již vyřízena, naopak vstoupí v stadium poměrně činnější, neboť aréna je zároveň jednou ze životních otázek českého divadla vůbec. Musí se pomýšleti a pomýšlí se také již na místo jiné. S jisté strany myslí se, že vedle arény české nebude žádná německá, tu by ovšem získalo se opět něco. Jiná věc je však rovněž záhadna. Nevíme totiž, je-li záměrem nastávajícího ředitelstva, aby se na léto veškeré umění vždy do letní (kryté) budovy přestěhovalo. V případu tom by se rozvinoval český repertoir nadál jak v času zimním, as dvakráte za týden opera, pak tragedie, veselohry, frašky, benefice a opakování benefičních kusů pro abonenty atd. Jinak by bylo, kdyby české letní divadlo mělo za příkladem jiných arén hlavně pěstovati fašku, kusy dekorační, kouzelné atd. Tu by nastal pak repertoir dvojí a repertoir arénní potřeboval by nyní již velké přípravy. Známo, jak to s českou fraškou vypadá, že by potřebovala (zvláště při hrách *každodenních*) úplného znovuzrození. Kdyby se nezačalo hned nyní pracovat, nedojdem ničeho kloudného. Stará bibliotéka divadelní je snad již majetkem nového ředitele, ta nechť se tedy přikáže již budoucímu dramaturgovi, by ji propracoval, zbytečné a příliš zastaralé odstranil, ostatní olepšil. Průměrně špatné posavadní překlady frašek potřebují velkých oprav, úlohy musí se zcela novému rozpisu podrobit. Stran nových

kusů musí se dramaturg srozuměti s divadly jinoslovanskými, s divadelními agenturami ve Vídni, Berlíně, Paříži atd., neboť samostatné divadlo české nesmí s novinkami (jsou-li dobré) za samostatným německým pokulhávat. Jen včas do práce, aby nezůstalo vše u nás na poslední okamžik!

RODINNA KRONIKA
17. října 1863 (sv. IV., str. 35)

MLADÍ STARCI, STAŘÍ HOŠI
DOKTOR ŽVANIL

První mladistvý hrdina a milovník u přechodu — k úlohám komickým, fraškovitým! To ovšem nebývá cesta obyčejná, zvláště ne u herce, který v prvě jmenovaných úlohách dobyl sobě oblíbenosti a oblíbenosti té ještě neztrácí. Nuže ale, cesty jsou rozličné, nám pak může být lhostejno, co herec sám býti chce; příjemno nám ale bude na všechen způsob, obdržíme-li za dobrého milovníka výtečného komika. Že pan Šamberk zdravý a svěží humor má, seznali jsme již přečasto ve veselohrách, jejichž hlavní podporou jest. Mezi takovým prostým přenášením vlastního humoru na jeviště, jenž pak zase humor u diváka budí, a mezi chladným, přísně uvědomělým tvořením komiky jest ovšem velký rozdíl. Milovník je s malými obdobami konečně věčně stejný, komik ale je hercem charakterním, a tím slovem již naznačen jest požadavek, aby každá jednotlivá osoba, komikem předvedená, měla ráz svůj zcela zvláštní. K tomu potřebí velmi bystrého zraku pro životní zvláštnosti. Jsou arci komikové, kteří as se třemi nebo čtyrmi hlavními typy vystačí pro život celý; to, co mají, berou hlavně jen ze sebe a jen některé arabesky k stereotypům svým ze života pak zevnějšího. Na to se zajisté nechce pan Šamberk obmezit, ač setrvá-li na dráze nové. Když odpočtem některé maličkosti na oučet nezvyklosti a se začátkem spojené přílišné snahy a podotknem-li, že dle návyku našeho jediné kupleto bylo by nováčku velmi posloužilo, musíme již přiznati, že jsme vcelku byli velmi spokojeni, ano jednotlivostmi i překvapeni. Pan Šamberk má velkou obratnost jazyka, vlastní humor, pohyblivost, dovede také, jak jsme viděli, trefné masky užít, v opak to jiných komiků, kteří hledívají býti „vždycky hezkými“. Máme tu na mysli hru v nedělním kuse druhém, psaném pouze

kvůli hlavní úloze, holiči Žvanilovi. Avšak i v kuse prvním „Mladí starci, staří hoši“ měl pan Šamberk úlohu karakterní a tu ji provedl dokonale. Vůbec zdá se, že budem tedy mít z pana Šamberka komika elegantnějšího, jenž ve frašce nezapomene tónu vyššího, veseloherního. Může být, že je to někdy chyba, často ale zajisté chyba příjemná. Z ostatních herců jmenujem pana Kolára mladšího, jenž po celý první kus udržoval dokonalou svou hrou obecenstvo u stálé živosti. Připomínáme: Kusy druhu nedělního druhého obohatí repertoir náš, jen když je pro hlavní úlohu (ostatní nestojí a nestály za nic) síla výtečná; kusy druhu nedělního prvého neobohatí nás i při nejlepším obsazení nikdy. Doba naše a my s ní jsme dosti frivolní, že již něco pařížského snesem; nemusí to ale právě být příliš pařížské. — Obecenstvo nedělní dokázalo návštěvou svou dosti sice, nikoli ale *příliš* hojnou (v lóžích a sedadlech byly nápadné mezery), že oblíbený beneficiant, nezve-li, zůstává sice oblíbeným, ale — —.

J. N.

HLAS 20. října 1863

„Anna pláče, Anna se směje“ je ovšem titul dosti pikantní; kus však sám je sláb, až na některé scény skutečně efektní. Plačící Anna je intrikantka, šálí svět líčeným smutkem za manželem, o jehož úmrtí ostatně nemá bezpečných zpráv, a hledí k druhému sňatku uloviti za ženicha mladého lékaře, zamilovaného do sestry Anny smějící se. Této byl, pokud byla zpravena, manžel v Alžíru zastřelen; ona však navštěvuje nadál koncerty a plesy, aby zklamala slepou matku, jež věří v syna ještě žijícího. Zdánlivá necitelnost vdovy a sestry odvrací lékaře od této, až se stane mimovolným svědkem dojemné scény se slepou matkou. Mezitím byl se však zaslíbil oné ženě licoměrné. Co deus ex machina objeví se nakonec alžírský plukovník, vysvobozený z kabylského zajetí. Chytrému jednomu notáři podaří se, aby vynutil na Anně plačící, jež myslí, že manžel její se vrátil, odřeknutí se. — Patrno, z krátkého nástinu, že předveden nám kus, který vyžaduje velmi dobré a ostře se lišící provedení rozmanitých povah. Nedostalo se toho v míře pravé. Nejlepší byla slečna Lipšova co matka a chválíme zvláště, že z počátku neuhodila na tón příliš dětinský; zato bychom byli ku konci trapnost nejistoty rádi viděli naznačenější. Slečně Malé nejdou takové pasivní úlohy k duhu, teprv na samém konci hry, při posledním křečovitém zasmání smějící se Anny dosáhla úspěchu. Smích tento, děj kusu dovršující, jest nejpikantnějším momentem celé hry, jaksi základní myšlénku, děj i titul mocně nakonec ještě opakujícím; tím tíže pro herečku, aby vše to jediným smíchem vyznačila. Buď tím klesne kus, buď zvítězí, slečna Malá pomohla k vítězství. Dokázala nám, že musila pilně studovat na smíchu jediném. Slečně Libické schází k intrikantce pi-

kantní ostrost tónu; dobrá scéna s notářem minula se s výsledkem zcela, a jiné dobré scény plačící Anna nemá. Od slečny Peškovy žádá se, seč síly její nejsou; prosíme za sesílení personálu. Pánové Kolár ml. a Šamberk dostáli úlohám svým s rozmyslem; pan Lapil chce nám nejspíše vnutit náhled, že nestojí více o uznání. Hra jeho je po delší dobu velmi, velmi nedbalá.

J. N.

HLAS 27. října 1863

DRAMATICKÁ ŠKOLA

△

Dramatickou školu mám u nás za požadavek nutnosti, třeba by mnohému zdála se již základní myšlenka její nepraktickým ideálem. Mám ji za nutnost, ač bych zároveň opíral se proti základům příliš rozsáhlým, spíše dramatickou universitu než praktickou školu připomínajícím. Praktičnost je tu prvním pravidlem a zákonem.

Správní výbor Besedy umělecké uznal prospěšnost dramatické školy v zásadě. Uvolil se již i, že ji chce peněžně podporovati, první zřízení upraviti, nemýlím-li se, dva stálé učitele platiti. Odbor literární, z něhož vyšla myšlenka, má podati podrobně vypracovaný plán dle peněžních sil Besedy a jsem přesvědčen, že se nebude říditi při tom zásadou, stavěti že se má bez ohledů na to, jsou-li peníze do stavby a vynese-li stavba něco. Věc dozrává tedy k uskutečnění, a jest dle žurnalistických hodin na čase, aby se mluvilo o ní. Podávám zde několik aforismů, třeba by většinou byly prozatím jen obsahu negativního.

Především nesouhlasil bych, kdyby se vyslovilo co princip neodstranitelný, aby dramatická škola *musila* být v místnostech besedních. Neznám posud budoucí byt Besedy, pochybuju ale, že by z něho mohla se oddělit jedna neb dvě světnice a pak ještě sálové prostranství pro zbudování jeviště s ponecháním místa sebeskromnějšího pro diváky. A odděleny musily by být místnosti školy dramatické. Nejspíš že dle učňů, kteří se přihlásí, bude musit část vyučování, ne-li celé, odbývati se večer, kdy Beseda bude naplněna členy buď se bavícími, buď v jednotlivé odbory k rokování shromážděnými. Školou by vzrostl byt Besedy velmi, snad by se ani nenašel vždy dostatečně velký, kdežto při bytu rozděleném mnohá

obtíž odpadne. Dobré by bylo ovšem spojení, ku prospěchu *školy* není ho ale právě potřebí; mohlo by se také jen tenkráte prospěšně provésti, kdyby se nalezla vhodná místnost pro delší řadu lét. Tane tu na mysli ta i ona vhodná místnost pražská, které snad dosti lacino dosíci lze pro školu oddělenou.

Obavy, že nedostaví se snad žákovstvo v počtu poměrně značném, nesdílím. Dramatická škola česká hledí k třídám rozmanitým. Nejprv jsou tu někteří mladší členové divadla pražského, kterým bude příjemno i nutno, aby doplňovali vědomosti své. Tím bude škola u stálém spojení s veřejným divadlem; ovšem že pak i jiných cest spojovacích vyhledati dlužno. Dále členové opery, kteří se zde přiučí mimice, přednášení prózy atd.; operistům začínajícím, žákům a žákyním zdejšího konservatoria bude poskytnuta příležitost vítaná. Studující, mladší řemeslníci atd. budou se zde cvičiti v deklamaci, diletanti učiti vůbec hře. Zajisté, že sdíleti se bude i obecenstvo jiné, aby slyšelo tu či onu přednášku zajímavou, rozbor dramatu i j. Vylučovat nesmí se žádná třída společenská, kdyby se někdo zapsal či ohlásil do předmětu jediného, budiž mu to volno. Jen takovým způsobem je možno, aby škola sama přispěla ku svému trvání pomůckou peněžitou.

Učební plán musí se obmeziti v řádných předmětech na nejnutnější, aby nenastala nutnost placení velké řady učitelů stálých. Myšlenka kdesi vyslovená, že se přihlásí dostatečně učitelů bezplatných, kteří čas i práci milerádi obětovati budou, jest sice o sobě velmi krásna, v praxi nemá ale nadlouho platnosti. Česká škola dramatická musí se hned solidně založiti, nesmí záviset od sterých náhod, jakéž jsou osobní nevůle, náhlá nechuť a tomu podobné.

Více předmětů třeba, pokud možno, stahovati v jediný, jehož jsou odvětvími. Četl jsem v předběžném rozboru předmětů, časopisy podaném, na př. náuku o kostymech. K předmětu tomu zajisté nemohl by se vzíti učitel placený, a kdyby se i našel bezplatný, není zajisté třeba,

aby se přednášela náuka ta zvláště v učeném systému. O kostymech nechť mluví učitel dějepisu, který beztoho předmět svůj zvláště sobě upraviti musí, o těch nechť mluví, kdož s učni probírá jednotlivé drama nebo úlohu, kdo řídí provozování her na jevišti dramatické školy.

Rovněž obmeziti slušno vyučování cizím jazykům, i slovanským, kteréž poslední dle všeho příliš obšírně přednášeti se mají. Bylo by ovšem pěkné, kdyby učni vyšlému ze školy naší byl širý svět slovanský odevřen; snad by pak na školu naši chodili i Jinoslované. Nevím však, odkud přichází náhle povolání naše, abychom co nejchudší, co materielně nejsevřenější větev slovanská přinášeli právě v tom oboru oběti větvím bohatě obsypaným. Povolání, ano příkrá povinnost by ovšem nastala ihned, jakmile bychom prostředky bohatšími vládli, nebo třeba, kdyby se určitě tvrditi mohlo, že s všeslovanskou školou svou dosáhnem pro české učně své něčeho skvělého. První požadavek dobré deklamace jest, aby herec byl jazyka, kterým deklamuje, úplně mocen, bez dobrého přízvuku není dobrá deklamace ani možna. Za čtyry neděle rozumí pilný Čech na př. ovšem zcela dobře kníhám polským, nevím však, zdaž by za rok, byť žil i v samé Polsce, měl dostatečně přesný přízvuk, jakého jeviště vyžaduje. Při ruštině trvalo by učení se přízvuku třeba dvě léta. Vyučování bude se musit tedy obmeziti na čtení a správné vyslovování, jenže s větší důkladností než u jazyků cizích k obému se přihlížeti bude.

Někteří kladou otázku, kam s učni dramatické školy, když absolvují, a praví, že jediné divadlo české v Praze nestačí, aby jim všem místa popřálo. K tomu podotýkám, že pražské divadlo nebude jejich útočištěm jediným, ač i zde mnohá síla se za vhodnější a mladší vyměniti musí. Moravský sněm rozhodne nyní o českém divadle v Brně a bude tam potřebí silného personálu. Větší města česká musí nyní také k tomu hleděti, aby za příkladem Plzně zřídila sobě divadlo stálé alespoň pro jednu roční saisonu, buď letní buď zimní. Mileráda to učiní, když bude moci pohostiti společnost dobře sehranou, solidně vzdělanou.

Mimo to budou míti nadál, zvláště na Moravě, dobré kočující společnosti široké působiště.

Počátek má již býti učiněn, nechť se neprotahuje zbytečně a nechť se nastoupí hned cesta co nejpraktičtější!

HLAS 1. listopadu 1863

URIEL AKOSTA — MALÁ ÚSLUŽNOST SOLNÝ — JIDÁŠ OD ROKU 1741

Celý týden divadelní činnosti nechávati bez kritického referátu byla by za jistých poměrů nedbalost nebo alespoň omrzelost. Dejme třeba tomu, že bylo trochu toho i onoho, větší vinu neslo přece divadlo. Po „Uriel Akostovi“ byla na př. omrzelost na svém místě. Co se má také říci o deklamaci tak důkladně špatné, o té nepřirozenosti a falši, jaká platí co „tón pietou svou klasického kusu důstojný“. O tom jsme již mluvili stokráte a vždy nadarmo; kdybychom nanovo mluvit měli, řekli bychom: Pietu mějte, ale trochu aspoň přirozenější. Zle je, když člověk nevidí nahoře ani na okamžik pravdu, když slyší jen Gutzkowa a ne samého Akostu. Sobotní opakování „Solného“ neposkytovalo také zvláštnosti. Francouzská blueta „Malá úslužnost“ je velmi pěkné, elegantní zbožíčko, má ale nectnost tu do sebe, že žádá elegantní hru. A takž bychom byli přešli lehkým krokem a lehkou myslí až k benefici pana Lapila, jenž zvolil „Jidáše od r. 1741“, kteroužto hru, plnou efektů a ostrých charakterů, sprovázenou dobrou hudbou Suppého, vždy za rok jednou bez obavy snesem. Abychom však ani zde nečinili výmínky a nedopustili se rozvláčnosti, podotýkáme jen, že jsme pana Chvalovského viděli zde, nevíme po kolikráte již, dobrý charakter špatně zahrát a pana Šamberka že jsme slyšeli po prvé zpívat, ale až hrůza falešně.

J. N.

HLAS 3. listopadu 1863

DIVOTVORNÝ KLOBOUK
PRODANÁ LÁSKA

Se zvláštní pietou přikročujem dnes k referátu o nedělní benefici. Herec, který po třicet lét prožil na divadle českém, který byl svědkem prvních jeho zárodků, který stál u kolébky ústavu pro nás nyní již tak důležitého, zasluhuje zajisté úctu naši. Jest to nejstarší gardista českého divadla, komik pan *Jan Kaška*, kterého jsme v neděli oslavovali. Před třiceti léty počal co ochotník zkoušeti síly své na jevišti. Smutné doby divadla, jakéž vzdor chudobě své přece rozechvívaly blahem každé srdce vlastenecké, viděl kráčeti kolem sebe; nejednou třásl se s ostatními, když nepříznivý vichr hrozil mladé jejich květince záhubou. Divadlo thunovské, kajtánské, diletantské, zemské atd. atd. spatřovaly oblíbeného Kašku vždy pilného a příčinlivého. Obecenstvo dokázalo mu lásku svou při nedělním jubileu hojnou návštěvou, potleskem, mocnými trikolorami ozdobenými věnci. Byl sobě obral „Divotvorný klobouk“ a „Prodanou lásku“, v nichž obou má úlohy velmi dobré. Pieta ovládala i ostatní spoluúčinkující a souhra byla znamenitá. — Když se bylo obecenstvo z divadla již vzdálilo, byla na jevišti samém při spuštěné oponě scéna dojímavá. Jeviště bylo dekorováno a bengálskými plameny osvětleno. Rachocení bubnů a znění trub oznamovalo, že přichází oslavenec, vedený jedním spoluhercem. Na jevišti byli shromážděni herci, zpěváci, spisovatelé a jiní přátelé Kaškovi; z dám se dostavila k umělkyním téhož večera již zaneprázdněným jen paní Hynková — ostatní neměly nejspíše času! Pan intendant dr. Rieger oslavil jubilanta též svou přítomností. Z přítomných vystoupil pan Šamberk a měl k jubilantovi srdečnou řeč, v níž hlavní váha vložena na naději, že jubilant dočká se ještě divadla velkého, našeho národa důstojného. Pohnut od-

povídal oslovený, načež přijal z rukou p. Chramostových *stříbrný pohár*, darovaný herci. Všichni přítomní tlačili se ku Kaškovi, aby mu svoje blahopřání vyslovovali.

HLAS 10. listopadu 1863

JUBILANT NA ČESKÉM DIVADLE
ČESKÝ LIST DIVADELNÍ
NEROZUM „VELESLAVÍNA“

△ *V Praze 16. listopadu.*

České divadlo posud vůbec ani nebylo, slavit třicítileté jubileum co herec český zní tedy dosti odvážně. A přece tomu tak, a sice odůvodněně. Český herec byl do nedávna paria, žebrák, jakých se počítá pouze na statisíce, jaký co individuum nemá platnosti. Tu se stalo divadlo české samostatné, stalo se skutečně ústavem uměleckým, a tu také hlásí se najednou herci, že už dříve byli, lidé, že už dříve žili. Dříve žili a nežili, úcty zaslužují však tím větší, neboť nezištným a pracným působením pomohli sobě k uznání, nám k nové duchovní šlechtě, k umělcům. Byli to zlí časové, jací jařmili Musu naši dramatickou. V podruží u divadla německého nesměla ani volně promluvit, ani volně se pohnout. Když byly zkoušky ku hrám, musily být někdy kvůli zkouškám německým někde po půdách, kde se baletnice cvičívaly; směly-li se však na jevišti samém díti, znělo kolem zkoušejících tolik bouchajících a hlomozujících příprav k večernímu představení německému, že nebylo slyšeti ani slova. Když se hra česká začala, musilo se pilně dávat pozor na ubíhající čas a mezi hrou samou ještě zkracovat, za prvé, aby se německý intendant a slavná policie nezlobili, za druhé, aby německé obecenstvo dosti časně mohlo na poslední galerii zasednout. Při posledních převlecích aby se byl herec již mezi kulisami přestrojil, neboť v šatnici byli již herci němečtí a těm se nesmělo překážet.

Kus byl někdy již určen, zkoušky odbyty, a náhle se musil provozovat u zcela jiném obsazení, — čeští herci musili za bránu do německé arény. Ano se sterými obtížemi měl paria český herec co bojovat, nemaje sice val-

ného uznání, zato ale tím méně příjmů. Tím většího nyní od nás uznání zasluhují, kdož vzdor všemu vytrvali a pracovali na poli tom skoro po své živobytí celé. Mladším silám jsou vlastenectvím svým příkladem zářícím. Při oslavě prvního jubilanta našeho pohřešovali někteří trochu těch mladších sil, zvláště dámy skvěly se prý nepřítomností svou. Věříme sice, že by byly jubilanta *mladého* mnohem ochotněji oslavovaly, chcem ale vše přičísti roztržitosti, zapomněnlivosti, nahodilým zábavám, rýmě nebo čemukoli, a jsme přesvědčeni, že až bude mít pan Kaška jubileum druhé, všechny dámy přijdou, které nyní nepřišly. Stáří a zkušenost dodávají rozvahy.

Nuž ale nechme toto nemilé pro četnější milé, dost na tom, že jsme alespoň dočkali se toho, že slavíme jubileum hercovo vděčně a slušně. Jest to důkaz, že divadlo naše skutečně žije. Jiný důkaz, zajisté ještě více přesvědčující, bude nyní podán tím, že počne vycházeti samostatný časopis *divadelní*. Na časopisy *odborné* musí dojít, mají-li jednotlivé větve umění rozkvétati. Divadlo nám podá zajisté předmětů nazbyt, o kterých nutno bude veřejně pojednati; časopisy politické a beletristické nebudou mít dosti místa však pro ně a musíme tedy časopis, který záležitosti divadelní postaví v první řadu, vřele uvítati.

Při příležitosti té s polítováním zaznamenáváme, že tak mnohá odvětví českého živnostenstva, věd a umění posud nedovedla sobě zaraziti časopisy vlastní. Poukazujem tu jen na časopis o pivovarství, o kterémž se sice již mluvilo, s kteréhož sešlo však proto, že bohatí naši sládci báli se nákladu; na časopis pro vědy technické, jakýž, nemýlíme-li se, již i doktor Mayer i zesnulý Skuherský zaraziti chtěli, na Právníka, jenž zašel vzdor nesčítatelnému počtu českých úřadníků a výtečných právníků. Část viny ovšem také přičísti dlužno obecenstvu, u kteréhož by se jistý výrok dobře změniti mohl na: „jen méně chvály a čtenářů a více abonentů!“

Dobře se daří podnikavým našim typografům, kteří zarazili Veleslavína, již nyní statně sobě počínajícího.

Dovídáme se, že abonentů stále přibývá, obsah časopisu vyniká ale také svěžestí. Dobrým odporučením Veleslavína jest, že již nyní stal se trnem v očích všech typografických listů, co jich je roztroušeno po svaté říši německé. Dopisovatelé jejich z Prahy, nejspíš že také z nedávno teprve přistěhovalých, bědují nad tím krásným papírem, jakéhož se dostává „mrtvému dítěti“ na plénky. Jeden z nich docela praví: „Já češtině nerozumím a Veleslavína pro mne ani není!“ To je škoda a redakce Veleslavína měla by sobě to rozvážit; nemožno-li však již vydávat českého Veleslavína německy, nechť přidá do závorky ještě jeden arch s německým překladem. Kdyby sobě Češi a Čechy rozuměli, mohli by být pravými mudrci a pravým rájem!

HLAS 17. listopadu 1863

ZAKLENÝ PRINC — DOKTOR ŽVANIL

Nevíme, zdaž se stalo na žádost samého pana *Šamberka*, že dávány jsou v jediný den „Zaklený princ“ a „Doktor Žvanil“. V rozdílních úlohách těch možno ovšem ukázat obratnost hereckou, jsou ale obě namáhavy, a každá o sobě vyžadovala by co protivu spíše úlohu pohodlnější, jakou je na př. Šamberkova v „Mladí starci, staří hoši“. Jinak trpí úlohy obě, zvláště v detailech, mnoho. Druhý kus k tomu byl očividně sehnán bez nové zkoušky, a k tomu ještě převzala v něm paní Pešková úlohu za slečnu Peškovu v posledním teprv okamžiku, a tato zase ji byla převzala teprv zrána od slečny Boschetti, jež musila hrát — v divadle německém. Jak málo podobné zmatky babylonské umění slouží, nahlídne i dítě. Kéž bychom stáli již na vlastních nohou! Humoru pana Šamberka a paní Peškové podařilo se přece, že obecenstvo bylo baveno. Umělkyni právě jmenovanou upozorňujeme na její stokrát za večer vplítané, vlastně každé větě předcházející „ach!“, kteréž svědčí leda o dobré pomůcce při mluvení za nápovědou.

HLAS 18. listopadu 1863

NOVÍ HERCI A HEREČKY
OBECENSTVO SE KRYSTALISUJE
REPERTOIR — „KRÁL LEAR“

△ *V Praze 1. prosince.*

K velké válce na českém jevišti sbírá se rekrutů se všech stran. Nikdo není ovšem nucen, každý se rozhoduje dobrovolně a dostavují se věru radostně, neboť mnohého bylo největší touhou dostati se k divadlu pražskému. Při umění neváží počet, váží hodnota jednotlivcova; jediné jméno, jediná síla činí často vše pro celou společnost. První obory máme při českém divadle svém až na skrovnou výminku zcela uspokojivě obsazeny, při větších a četnějšího personálu vyžadujících hrách jsou však důležité úlohy často v rukou tak nedostatečných, že dojem celku bývá citelně zeslaben. Docházejí nás nyní četné zprávy o nových silách získaných a chválíme přitom, že hleděno k výdatné posile oborů druhých a třetích. Venkovské společnosti musí ovšem zapůjčiti členy své nejzkušenější.

Z českých společností musily posud nejvíce přispěti Kramuelova a Walburga-Veseckého. Z prvější získán *Frankovský* pro obor otcův, *Rennerova* (mladší úlohy representační) a nápověda *Jaroška;* z druhé společnosti *Mošna, Braun, Rudolf z Kochanských.* Z Krakova přijde *Bíl* (úlohy hrdinných otců). Z posavadních členů podepsali nové smlouvy *Sák* a *Kysela,* nový tenorista *Horlivý* angažován na tři léta. S *Kubíčkovou* od Kramuele se vyjednává (pro naivně sentimentální úlohy). Pro obor lokálních zpěvaček díti se budou zkoušky s *Červinkovou* (z Prahy) a s *Letnickou* (od Kramuele); *Hřebíkova,* o jejímž mohútném a pěkném hlase pochvalně se mluví, zkusí se ve zpěvu dramatickém.

Český personál bude míti tedy rozměry veliké. Dle toho je očividno, že budou výdaje ředitelovy značny, a dle tohoto zase vysvítá, že obecenstvo české nesmí se

rozchuravět smrtonosnou apatií. Rozhlížíme-li se nyní ve všedních dnech po místnostech prozatímního divadla, pozorujem s potěšením, že máme již stálé obecenstvo své, obecenstvo, kterémuž stalo se potřebou stráviti večer při zábavě dramatické. První nával, jaký do divadla uváděl „vlastenecké dobrovolníky“, ustoupil již výši stálé. Část dobrovolníků oněch vrátila se zase, odkud byla přišla, k starým svým skřítkům, k domácímu krbu, do každodenního hostince. Pro ty nebylo tedy divadlo posud potřebou! Na jejich místo nastoupili jiní, bez náruživosti, i setrvají. Jen toho litujem, že studující naši nenavštěvují divadlo pilněji. Studentská kapsa má ovšem mělké dno a vyznačuje se rychlejším odtokem a lenivějším přítokem; právě proto přejeme sobě ale snažně, aby studujícím dostalo se výhody lacinějších vstupenek. Krásně se vyjímá parter, naplněn-li mladými harcovníky ducha, věčnými a přece milými těmi nespokojenci, kteří mají pro náklonnost i zášť svou neblednoucích, stálých barev. Nynější stálé obecenstvo bude vždy vzrůstati, znenáhla vrátí se i onino počasní odpadlíci, přinutí je společenské poměry, nikoliv umění pouhé. Umělecká beseda, ač mlada, prodělala již podobně také svou dobu zneuznání; jakmile však stala se důležitým faktorem v životě našem společenském, nabývá již váhy tam, kde dříve jen posměch seznávala.

Mnoho, velmi mnoho, ano všechno musí ovšem učiniti sama divadelní správa. Jejím úkolem jest, aby byl proud českého umění dramatického živý, aby obecenstvo bylo novinkami vždy lákáno, nalákané pak pravým uměním poutáno. Přípravy k tomu musí se již nyní státi, těší nás, že můžem říci, že se skutečně dějí. Především jedná se o repertoir výdatně obohacený. Skoro týdně vídáme u nás některý kus nový. Nemůže se žádati, aby podávané novinky vždy byly dokonalé, závisí to zcela od toho, píšou-li se v běžící době vůbec lepší věci, a dosti na tom, baví-li se kusem obecenstvo jednou neb dvakrát dobře a po nějakém čase opět jednou. Obecenstvo má právo seznávati všechny novinky přístupné, o nichž jinojazyč-

né listy poněkud pochvalněji se zmínily. Vedle toho zůstává vždy ještě povinností vyšší, aby byl repertoir doplňován staršími kusy všestranně uznanými.

K slovům těm nás přivádí poslední dvě novinky, „Kazimír“, jež jest ledajaké, a „Paní, která žila v Paříži“, jež není pražádné obohacení repertoiru. Při těch jsme zpozorovali, že i slabým kusům dostává se již překladu lepšího, že nejsou již tak jarmarečně překládány, jak se dříve dělo. Elegance jim schází arci ještě zcela, avšak ku plynnosti a nenucenosti dostoupily již. Druhé, čemu se těšíme, jest dobrá veseloherní souhra při kusech novějších. Veselohra stala se tím obecenstva miláčkem, čemuž by byl před nějakým ještě časem za výhradné oblíbenosti tragedie nikdo nevěřil. Je-li tomu tak, jak se proslýchá, že pan Kolár starší hodlá přece zůstati při divadle českém, ano že se mu hodlá oddati s vytrvalostí a snahou obnovenou a větší, vzmůže se brzy také zase velká tragedie. Poslední jeho úloha, král Lear, měla mnoho geniálních jednotlivostí svědčících, že síly neochably. Těšíme se na opakování „Leara“, abychom pověděli něco více i o zastupiteli úlohy hlavní i o české truchlohře vůbec.

HLAS 2. prosince 1863

Po dvou hrách, jež se improvisacím ještě více podobaly, než vejce vejci, spatřili jsme zase hru, „Marii Stuartku“, jež vynikala úlohami jednotlivými daleko nad všednost. Při známém již obsazení často dávané hry té obmezujem se na to, že pravíme, slečna Libická že v úloze titulní podala nám celek tak umělecký, jaký by všem velkým divadlům na počest byl. Obdivovali jsme se vyrovnalosti celku a zase vřelosti, jakou jedny, ostrosti, jakou jiné scény se vyznačovaly. Velká scéna zahradní provedena jest skutečně velice a získala nadnášenou hrou páně Šamberkovou, jakož i promyšleností, kterou zase slečna Lipšova každou úlohu svou zdobí.

HLAS 5. prosince 1863

ŽENICH PROVDÁ SVOU NEVĚSTU
DVA PŘÁTELÉ A JEDINÝ KABÁT
ZA ŽIVA MRTVÍ MANŽELÉ

Veselohry do repertoiru prší lijákem; některé jsou ovšem jen na novém jevišti nové, skutečně nových ale také dost. Benefice pana Pokorného sáhla hlavně do druhu prvějšího, jediná jednoaktová hra „Ženich provdá svou nevěstu“ byla obohacením nynějšího repertoiru elegantnějšího. Pan Pokorný chtěl očividně působiti spíše kusy než vlastní hrou, neboť úloha jeho ve starém „Dva přátelé a jediný kabát“ není ani značná, aniž vynikla zvláštním provedením. Kusy ale působily dobře fraškovitým svým způsobem, což platí především o starém Bäuerlovu „Za živa mrtví manželé“. — Ve prospěch páně Šamberkův radili bychom, aby se herci jmenovanému nedávaly úlohy dvě na jeden večer; nedostačujeť v individualisování, humor jeho je dobrý sice, avšak všudy stejný, konečně jednotvarný. Pan Kaška byl opět v živle svém a bavil se slečnou Boschetti, vždy pilnou a v dialogu pevnou, obecenstvo velmi dobře. Proti mdlobě slečny Peškovy není více prostředku leč radikálního, na př. náhrada jinou herečkou mladou.

J. N.

HLAS 22. prosince 1863

MANŽEL BEZ ŽENY, OTEC BEZ DÍTĚTE ŽENICH PROVDÁ SVOU NEVĚSTU

Doufáme, že nechce režie divadelní říditi se pravidlem, že má být kvůli každému novému přírůstku divadelnímu hned také dáván kus, na který by v té době aspoň nikdo nebyl vzpomněl. Naše divadlo není více půdou pro experimenty, nejméně se hodí však pro to, aby na něm hráli začátečníci a začátečnice vždy v úlohách velkých, ve kterých vystupují jen, aby jakoby prodaní nedovedli jiného než vzbudit ouzkost a lítost. Při první hned zkoušce lze poznati nemožnost a experiment se pak vynechá, aby nebylo obecenstvo, sotvy navyklé, zase disgustováno. Dobrý takto kus „Manžel bez ženy“ předvedl nám slečnu Rennerovu. Slečna má velmi příjemný zevnějšek divadelní, — výrokem tím dostali jsme se však již v konce, neboť slečna nehodí se skutečně k úlohám jiným, než kde *pouhé* representace potřebí. V tom ohledu je u nás ovšem velmi výdatný nedostatek všeho jen prostředně slušného, my nemáme k divadelním obrazům pěkné vedlejší stafáže. Nemá-li slečna býti nucena do prvních úloh, může v druhé a *třetí* řadě dobře působiti. Nás nemýlí v úsudku snad patrný strach, s kterým při prvním vystoupení svém slečna velmi zápasila; z celku již lze souditi, že i původní snad bohatší fond vysušen jest nepěknou manýrou divadel kočujících, že bude potřebí i herečce nestojící v přední řadě delší potrvání na jevišti pražském, než odstraní všechny nezpůsoby dosavadní, bezúčelný ten šepot a zase výkřiky, nevyrovnaný, chudý pohyb atd. Uvidíme! Představení celé bylo až trapné a mělo patrný ráz přechvatu; přeříkání se herců vyvolávalo situace, které bývají příjemny jen na leckterých divadlech ochotnických, do nichž vcházíme, na př. ku tragediím, abychom se zasmáli. Vrcholem fadesy byl přirozeným způsobem zase pan Chvalovský,

kterémuž je větší repertoir přidělen, než mu zdrávo; živější trochu proud udrželi jen pan Šamberk a paní Pešková. — Přidáno jest jednoaktové „Ženich provdává svou nevěstu“.

J. N.

HLAS 23. prosince 1863

Krásně se to hraje, když je veselohra plna pikantních situac; připojí-li se pak ještě výtečná souhra, činí se na herce ještě méně nároků osobních. Langléův kus „Bloudící milostné psaníčko“ čili „Zamilované psaníčko na cestách“, jak cedule oznamovala, vyznamenává se rychlou změnou dobrých situac jako ostatní kusy Langléovy, od něhož uvidíme zakrátko „Sheridana“ (Un homme de rien). Situace jeho jsou ovšem leckde až nápadně hledané (třetí akt na př. stává se tím možným [nikoli nutným!], že na konci aktu druhého vyhodí se oknem fidibus, arciže fidibus skroucený z důležitého papíru), zato ale vyžaduje kus také velmi vytříbenou hru, jednající osoby musí sobě počínat pikantně, aby situace pak byly přirozenější, nenápadnější, aby se uvěřilo, že zvláštní lidé mají také zvláštní náhody. Domácí kuchyně zde nevystačí. Co duchaplný stavitel nahromadil Langlé nejzvláštnější zvláštnosti své v akt poslední, zde pracuje nejvíce spisovatel za herce, kteříž zase dříve jemu pomáhati mohli. Langlé žádá od herců, aby byli v maličkostech velkými; čistě francouzský to požadavek, jehož u nás se všemi konsekvencemi činiti nelze. První akt je lehký zápas o list, který se nalezá pod sochou, aniž by kdo směl z četných přítomných zvěděti něčeho o zápasu mimo zápasníky samy. V druhém jednání hledá a najde ostrovtip ženský tentýž list v cizím pokoji. V prvním jednání jsme se skutečně divili spoluoučinkujícím, jak se namáhali, aby zápasu nezpozorovali, sic bylo ovšem po veselohře, ano zápasníkům samým na tajemství patrně záleželo; v druhém pak jsme viděli náhodu a nikoli ostrovtip. Velmi dobrá souhra, jež zvláště třetí jednání ve výši udržovala, pomohla však celku. Přece vyslovujem s uznáním, že vzdor nepříjemným přípravám k benefici

paní Pešková tak mnoho zachovala svěžesti pro celou hru. — Překlad veselohry je všední, neuhlazený a nepomáhal kusu. — Návštěva vzdor nepříznivému počasí velmi hojna.

J. N.

HLAS 30. prosince 1863

EGMONT

Větší veselohra, tři drobné veselohry, pak „Egmont“. Před třemi léty bylo by to ještě bývalo pravým divem, tenkrát bylo na řadě dvacet truchloher a pak jedna fraška, zřídka kdy veselohra, a když byla, neviděli jsme ani sehraného herectva ani rozohněného nebo rozesmáání sehraného herectva ani rozohněného nebo rozesmáání sehraného herectva ani rozohněného nebo rozesmáání

CELOROČNÍ KONTO
ŘEMÍNKY A PŘIROZENÉ POSTAVENÍ
PAN KOLÁR STARŠÍ — NA ŽOFÍNU

△ *V Praze 28. prosince.*

Jsme na konci roku a měli bychom účtovat, co jsme buď my životu nebo život nám dlužen. Život je jako šíbalský hostinský, o Nový rok podá jídelní lístek plný fantasie, a pak jsme rádi konečně, dostanem-li trochu pikantního zelí ku klihovatině všednodenní. Staré dluhy těžko však shánět a nebudem oučtovat, třeba by nám vlastní lehkomyslnost ani nepřekážela v tom. Hloupostí jsme nadělali za rok dost, byli jsme tedy veseli a s tím buďme spokojeni. Jsme všichni chybám podrobeni, odpusťme sobě vzájemně špatnost svou, jakož i já sobě odpouštím všechny špatné vtipy, jichž jsem po celý rok nadělal. Hlavní věcí jest, nevystoupla-li hloupost na blaseovanost, jsme-li posud šťastně hloupí a máme-li dle toho naději na veselost budoucí. S pýchou konstatuju, že jsme, jako by nás z ráje vyndal.

Od těch dob, co trichini nastoupili vandr svůj do těl německých, nenadělalo nic tak velký rámus v žurnalistice české jako — jako — eh však já to přece neřeknu, vždyť je snad už těch čistě osobních rozkladů dost! V milé náději, že nad čarou začne brzy pořádný boj o otázkách čistě politických, cvičím se pod čarou zatím v rozvazování řemínků. Jsem v tom posud pouhý samouk a zoufám sobě již, že nedosáhnu virtuosnosti ani pak, až podá řemenářský feuilleton Národu obšírný návod. Kdo by se byl něčeho podobného na stará kolena nadál! Posud žili jsme v šťastném sebeklamu, že netřeba poctivému a samostatnému muži, aby se vůbec snižoval před druhým poctivým a samostatným, o východním zvyku rozvazování řemínků docela že už nebude řeči. A tu náhle přijde muž a začne o řemíncích, o *přirozeném* postavení, což poslednější poukazuje zřejmě k přirozeným

rozdílům u vývinu mozku — a podobná narážka bolí jako každá narážka na tělesní mrzáctví. Avšak žádná bolest netrvá věčně, odpustme tedy sobě již i ty řemínky, to přirozené postavení a což podobného dál. Do Nového roku je vše vyrovnáno, zapomenem na vše, než o Silvestrově noci dvanáctá odbije, i na to, že jsme „Uměleckou besedou“ k tomu donuceni, abychom se dostavili k zábavě v „černém obleku“. V jakém spojení je Silvestrova noc s černým oblekem, v jakém s ním je zvláště silvestrovská zábava umělců, těžko se domysliti. Nejspíš že je udání černého obleku jen dobrý vtip, dobrá satira na šosáctví zábav volným dechem uměleckým neprovanutých. Vždyť je známo, že umělci nadržují společenské volnosti v celém světě, od nich že pocházejí vtipy nejříznější.

Když jsem již zase zavadil o umělce, nemohu mlčením pominout událost, která vycházejíc z uměleckých kruhů divadelních stala se již předmětem přetřesu veřejného. Pan Kolár starší opouští české divadlo zcela, věnuje se jen divadlu německému. Povídá se, že vůbec nechce zůstati nadlouho při divadle, že vyčká kvůli pensi své ještě nějaký čas a pak že se docela postěhuje z Prahy a půjde do Vídně; povídají se vůbec steré věci, na kterých na všech nic nezáleží, neboť hlavní věcí jest, že pan Kolár se rozhodnul, že nezůstane. Litujem toho z leckterých příčin, nechť již odchází, že by s tou neb onou osobností nesnesl se nadál, nebo pro záměry soukromé. Tolik je jisto, že obecenstvo dosti ho vždy vyznamenávalo, že kritika uznávala (někdy i více než to) všechno uznání hodné, že nové ředitelstvo nabízelo nebo ještě nabízí jemu volné, čestné postavení, také materielně lákající, že na českém jevišti může mnohem spíše se osvědčiti v úlohách důstojných než na německém, což má při pravém umělci vždy význam veliký. Když však nechce, není ani panu Koláru, ani nám pomoci; pan Kolár ví, že se obejde bez českého divadla, toto zase musí hledět, jak by se obešlo bez pana Kolára. O nebožtíku řediteli Stögrovi vypravuje se, že přišel-li

k němu herec s výhrůžkou, že mu odejde, pan ředitel na tabatěrku klepnul, klidně si šňupnul a odvětil: „To budu pak myslet, že jste umřel, a budu vás oplakávat!“ — Proti smrti není koření, rovněž ne proti pevnému rozhodnutí! Pan Kolár stál při českém divadle v dobách nejtrudnějších, musí mít příčiny závažné, že nechce v době volnosti vytrvat. Nehodný jest tedy způsob, jakým se jeden časopis náš doprošuje pana Kolára, dovolávaje se národního citu jeho. U vzdělance není potřebí podobného dovolávání, on toho ani nepožaduje, věda, že by se tím snížil národ jeho sám. Zbytečné jsou také všechny obavy, že s jedinou, třeba preciosní silou, sklesne divadlo celé. Bylyť již okamžiky, že neskleslo vzdor tomu, že pan Kolár nevěnoval mu všechnu pružnost svou. Může prý ještě být, že pan Kolár přece přijme skvělé výminky jemu činěné. Dobrá, bude vítán, zvláště vítán, když se přičiní vší svou výdatnou silou k rozkvětu ústavu. Že veřejnost vždy v něm ctila vzdělance a duchaplného spisovatele, třeba herci leckdy něco vytýkala, jest dostatečně známo; veřejnost se nezmění, leda z příčin důkladných.

Kam mne to však zavedla silvestrovská zábava na Žofínu! Byl bych se stal brzy opravdovým, a přece budí již myšlénka na Žofín tak mnohé veselé vzpomínky. Především ten bazar, kde se i v neděli prodávalo, ač podobně činiti nesmějí ani obchodníci daně platící! Prodavačkami tam byly mladé, krásné šlechtičny, květ české šlechty. Když přišel kupec a promluvil česky, začervenal se květ české šlechty a díval se v rozpacích na svého premovaného sluhu. O několik dní později byl na Žofínu vánoční stromek pro chudé děti. Nebožátka dívala se zcela udivená a přijímala pak dárky za to, že musela poslouchat řeči, jimž nerozuměla. Trpký je chléb, trpká někdy i vánočka!

HLAS 29. prosince 1863

NOC PŘED NOVÝM ROKEM

Jsme na tom stanovisku již, že musíme sobě v divadle svém rovněž všímati všech událostí i otázek denních, jako v jiných ústavech a při jiných podnicích těsně s každodenním životem českým souvisících. A když Umělecká beseda měla silvestrovskou zábavu svou, když ji i každý hostinský a kavárník uspořádal, sáhlo také divadlo ku Gerlově frašce: „Noc před Novým rokem“. Jsme arci ve všem teprv v počátcích a sáháme tedy ještě do cizího, kde příležitostních věcí hojnost; doufáme však, že nebude dlouhého času potřebí a že vlastním pak, z českého života váženým plodem vyplníme každý takový oficielní večer. Kusy jako jmenovaná fraška Gerlova jsou nám beztoho obsahem cizí, leda že ta či ona drastická situace pak působí. Mylný je však náhled, že se má příležitostní hra odbýt ze strany herectva co nejpovrchněji, že je již dobrým silvestrovským žertem, když se špatně hraje, když „kníže“ nemá na př. pranic knížecího a „ponocný“ pranic ponocného na sobě. Hrálo se ostatně s humorem a obecenstvo krátké tři akty přece přetrvalo. Nejlepší z celku byla kaprálská gratulace časová, kterou pan Sekyra ku konci kusu dobře přednesl. Panu Šamberkovi nemusilo by se snad nakládat úloh tak četných, jichž pak nikdy zcela nezmůže. — Steré zábavy jiné vyprázdnily poněkud divadelní místnosti.

HLAS 2. ledna 1864

Mladý spolek českých umělců přičiňuje se, svědectví musí se dát pochvalné. Časopisy přinášejí skoro denně zprávičky a zprávy, a byť některá z těchto neoznamovala jiného, než že se sešel ten či onen odbor nebo komise, je již samo scházení se pilné velkou předností před spolky jinými. Nyní uspořádali silvestrovskou velkou zábavu, kteráž vypadla živě a skvěle. Dobrá je to cesta, připoutati masu obecenstva k spolku; i zábava čirá, třeba silvestrovsky harlekýnská, náleží v široký úkol umění. A bylo tu tedy živé divadlo kašparské, zpěvy, komické scény,* alegorická produkce, vše dohromady. I ten starý rok musil zde zosobněn umříti a nový rok zosobněn se dostaviti. Spolupůsobení divadelních umělců, členů to a hostů Besedy, usnadnilo mnohé; slečna Malá, pánové Kaška a Chramosta ochotně přispěli. Prvně jmenovaná vystoupla co Nový rok; že i v malé úloze té pronikla, toho je nám svědectvím básnička, kterou jsme hned druhého dne obdrželi od jednoho z mladších básníků českých a jež má nadpis: „*Otilii Malé.* Po jejím vystoupení co Nový rok v silvestrovské zábavě Besedy českých umělcův“. Jsme v principu proti opěvání osobností mladých, krátce působících, do plného vývinu ještě mnohý obtížný krok před sebou majících, neboť má opěvání pouhých nádějí, byť i krásných, vždy něco chorobného do sebe a zničilo již mnohou naději mrazem samolibosti a přeceňování se. Báseň nám podaná jest však skutečnou básní a má krásnou základní myšlénku — dobrou báseň

* Hlavní ilustrace dnešního našeho čísla obrazí silvestrovskou zábavu Besedy umělecké; na jevišti hraje se právě „scéna z vesnické školy“. Ilustrace je od velenadaného *Garejsa.*

pak hříchem by bylo nepodat dále. Slečna Malá zajisté se vynasnaží, aby na ní samé vyplnilo se proroctví, jehož zosobněním dle básníka prý jest.

Otilii Malé

Třesoucí, matný byl již jeho krok,
rok starý klesnul — slabá minulost!
a před nás jako z bájných světů host
vystoupil mladý, krásný *Nový rok.*
Tak čerstvý byl jak palouk v ranním svitě,
tak něžný byl jak tulící se dítě
a prostý jako cit ve srdci českém;
však v oku jasném tolik klidu zas,
že ozářil vše vůkol pravdy bleskem —
hle obraz mistra — *věčně mladý čas!* —

Tys zvěstovala budoucnost nám krásnou,
my uvěřili — kdož by víry nedal,
když uzřel poprv, co tak toužně hledal,
vtělenou, živou když zřel *pravdu* jasnou!
Tys nezrodila se zde mezi námi,
tys nerozkvetla, nevyrostla s námi,
však sotva zbudován nám umek chrám,
zavítalas již, věrná sestra, k nám.
Zdaž samo náhlé, milé zjevení
proroctvím není mladu umění?
Jen tvořme sady, květy pestře vzejdou,
budujme chrámy — geniové vejdou!

— — Jiný a hlavnější úkol než aranžování slavností a zábav má ovšem Beseda ještě; máť působiti na rozkvět umění samého, na probuzení citu uměním zušlechtěného. Vypsání cen na nejlepší ilustrace k českým písním národním, výstava Lessingova „Husa“ svědčily o snaze Besedy i ve směru tomto. Nyní pak chce vydávati Beseda také časopis věnovaný umění, — vlastně pojednáním

o umění. V tom ohledu máme pochybnosti své. Nerozumíme tomu dobře, co mají být abstraktní ta pojednání platna, když není u nás posud výdatné tvůrčí činnosti. Články budou se obmezovati na věci nejvšeobecnější, o umění českém nebude příležitosti mnoho k rozborům, leda že se sáhne do historie umění českého, což zase umění novějšímu dodá jen malého pobídnutí. Dle našeho náhledu působila by Beseda mnohem výdatněji než estetickými rozbory, kdyby vyvolávala živé umění, umělecké plody. Takž na př. myslíme, že líp by bylo prozatím místo vydávání celého ročníku dobrého časopisu naložiti na skvostně vydanou knihu — „album Besedy“, neb jak by se jinak nazývala —, kteráž by obsahovala vynikající plody básnické, dobré rytiny dle původních, Besedě podaných kreseb a cenou poctěné hudební skladby. Tím by se zároveň ušetřila a výborně nahradila nákladní roční prémie.

RODINNÁ KRONIKA
9. ledna 1864 (sv. IV., str. 177)

DIBLÍK Z HOR

Z „Židovky“ stal se náhle „Diblík z hor“, z parteru plného parter prázdný. A kteříž tu seděli, měli citelně napsáno v obličejích: „Proč není místo obou dvojčat jediný Eleazar!“ Recha se ale po mnohých zkouškách rozstonala a diblík musel po půl zkoušce na prkna. To je pak již vůbec šíře známo, že polovičatost nevyjímá se ani při plynovém osvětlení dobře. Byli jsme také již mnohým představením „Diblíka“ přítomni, a můžem říci, že nám nebylo nebohého sirotka nikdy tak líto, jako tentokráte. Patrně se každý namáhal, aby úlohu svou dotáh a vytáh, uznejme tedy snahu zvláště držitelů hlavních úloh. I ensemble byl v druhém jednání dosti dobrý; štěstí, že v aktech pozdějších není četných skupení potřebí, od polovičky by to bylo nešlo. A takž odpouštíme již každému, kdož vzkřikl, když měl šeptat, rukou vyhodil, když ji měl spíše za ňadra schovat, ano i těm, kdož mlčeli, tvrdošíjně mlčeli, když bylo velmi na čase, aby něco moudrého prohodili. Což vše nám ale ani dost málo nevadí v prosbě na všechny hudebníky české, kteříž s hudební správou českého divadla jsou tak nespokojeni, aby nám složili něco nové hudby meziaktní, neboť posavadní zvuky známe již z Ovocného trhu dosti dobře. Při posavadní hudbě stává se v meziaktí místo parketní velmi nepříjemné, byť i nemělo beztoho nepříjemnost tu, že každý držitel sedadla myslí, že může ouzkého parketu použít dle svého zdání. Nač as vydávají se zvláštní vstupenky pro parket!

HLAS 3. ledna 1864

ŽENSKÝ BOJ
ZAMILOVANÉ PSANÍČKO NA CESTÁCH

Již vícekrát vystoupila mladá tanečnice *Jungmannova* na českém jevišti a vždy s výsledkem pěkným. Nevíme ovšem, je-li Jungmannova určena, aby byla někdys tanečnicí, a jen tanečnicí; není-li ale tomu podobně, nenahlížíme, k čemu vystupování dítěte býti by mělo. Rozhodně se musí tvrdit, že má mladá tanečnice ta „ducha tanečního“, rovněž jisto jest ale, že její škola není zcela dobrá, zcela systematická, leckde se jeví nejistota, jakáž se odpustí ovšem dítěti, nikoli ale tanečnici. Jungmannova má zajisté probuzený cit pro krásné formy, na živější výraz nemohla ale posud dostoupit; dle toho je vždy vadou, žádá-li se od ní, aby tancům, na př. národním, pravou povahu dodala. — O provedení veseloher „Ženský boj“ a „Psaníčko na cestách“ jsme již mluvili.

HLAS 7. ledna 1864

SLÁDKOVA DCERA A PANSKÁ RODINA

Zimní příhody rozhazují repertoir naší opery často tak náhle, že hry recitativní stůňou pak taktéž, vyhnány jsouce na jeviště skoro bez hlavních příprav. Čarovat ovšem nelze ani divadelní režii, proto také podotýkáme jen prostě, že bylo na obou posledních představeních nejlepší to, co jednotlivci ještě z představení dřívějších náhodou v paměti podrželi. Kusy jako „Mnoho přátel naše škoda“ a též „Sládkova dcera“ nenalezají tím arci pověsti snad zvýšené.

HLAS 16. ledna 1864

VÝSLEDEK NEJNOVĚJŠÍCH VOLEB, VEREINSBALL A JINÉ MALIČKOSTI DOPIS O PANU KOLÁROVI STARŠÍM

△ V Praze 16. ledna.

Zachází sice po celý rok dosti za nehty, na př. presenční listiny, zachází u nás i jinde, na př. v mnohé anglické redakci; nyní ale nehty skoro ani nerozmrzávají. A k tomu ještě steré nepříjemnosti jiné, z nichž není právě porážka českých obchodníků při volbách do obchodnické komory nejméně nepříjemna. Někteří čeští obchodníci mermomocí nechtějí mít kreditu co Čechové, to je smutné — může se jim ale pomoci. Kdysi bylo velmi mnoho povyku a posměchu proto, že radil český jeden časopis, aby Čech nekupoval potřeb svých u obchodníka Nečecha, ba ani u takého Čecha ne, který se rozhodně k nám nehlásí, českou firmu nemá atd. Posměch holozubých baví, já pak, že se rád nechávám bavit přirozenou komikou, vyzývám posměch ten směle, radě zcela totéž, co zmíněný časopis. „Psát a posmívat se mohou jakkoli, jen když nesáhnou na tělo," pravil kdosi, jenž koupil sobě bambitku do psacího svého stolku, jakmile byl vytiskl první článek proti rukopisu Královdvorskému, a čamaru, jakmile musil sám za bránu. Následuje příkladu šalomounského, ač bez bambitky a překrásného turnerhutu, pravím: „Psát a posmívat se mohou jakkoli — ale probůh, jen dobré vtipy!" Vždyť se jim leckdy dobře daří, na př. když řeknou o vereinsballu, na kterémž neměla čamara vůbec přístup, „že na něm nespatřili ani jediné čamary!" Člověk neví, co by dříve obdivoval, zdaž vtip německého žurnalisty, zdaž smělost či obmezenost výboru bálovního, který na veřejné zábavě v Praze zapovídá český národní kroj, a který způsobí slabou návštěvu při plesu, jehož čistý výnos patří chudým! Ano, pánové, není již pomoci, dvojí slavnostní oblek nedá sobě kvůli vám nikdo udělat, ani kdybyste dali jeden či

druhý o zlatku laciněji, což by bylo právě tolik, mnoho-li slevoval na centu jistý obchodník v cukru po čtrnáct dní kupcům, kteří nyní hlasovali s německou listinou. Na centu zlatka, dvacet pět krejcarů za podepsaný blanket, hojné spropitné všelikým poslům a listonošům, inu — „leben und leben lassen!“ Toho jsem nejvíce žádostiv, s jakého stanoviska budou o výsledku voleb mluvit, neboť co do stanovisk jsou nejbohatší. Za doby samovlády německého divadla v Praze panovala kdys mezi divadelními referenty každodenní humoristická fráze: „Dělej, ať najdeš svoje stanovisko, půjdem pak na pivo!“ Fráze přešla i se stanovisky divadelními na německé politiky a neztratila pranic ze své komičnosti. Člověk stojí někdy před takovým stanoviskem jako před skalinami na balvanových ladech z keltických dob, a táže se se zbožnou hrůzou, odkud as spoustu tu vzali, že poblíž není přece kamene podobného. Pozdější věky jim neporozumějí. Nejlepší stanovisko bylo by při zmíněných volbách pietistické, neboť důvěra německých agitátorů k ouřadníkům našim je skutečně pohnutliva. Dítě nemůže mít nepřemožitelnější důvěru k matce, než jakou má pan Dotzauer k ouřadníkům.

My jsme v politice nenabyli ještě chameleonství, my máme zručnost stanovisek jen v záležitostech divadelních, v těch jsme ale odvážnější než Blondin a bystřejší než Bosco. Blondin sám by dostal závrať, kdyby se vyšinul na výšku pražského jednoho dopisovatele do Boleslavana. Hnusí se sice každá rozprava o patolízalství, ať je jakéhokoli druhu, ať se dotýká kterékoli osoby; umění onoho pána je ale tak zvláštní, že se může přec o něm promluviti ve prospěch všech, kdož se chtějí naučit psát tak, — aby se s dojmem žádaným zcela jistě minuli. Obsah dopisu týká se ovšem zase pana Kolára staršího, z něhož chtějí jistí páni vítanou vážit příležitost k povzbuzování nechuti proti nové divadelní správě. Dříve říkali mnozí: „Nepůjdem do prozatímního, chceme mít velké divadlo!“ — nyní budou titéž snad říkat: „Nepůjdem do divadla, chcem mít Kolára!“ Každý z nás by

byl ovšem potěšenější, kdybychom mohli mít již divadlo velké, každý z nás by ovšem raději podržel umělce Kolára, než aby ho ztratil; abychom však kvůli *nemožnosti* škodili tomu, co možného, ani ve snu nás nenapadne. Věříme rádi, že pan Kolár sám ani neví o těch a podobných stylisovaných nesmyslech, a ví-li, že se jim usměje jako my; vždyť se rozhodl již sám a sám, že nepřijme výminek *co možná skvělých*, že se odloučí od divadla českého. Tím je vše ukončeno a zbývá jen politování a vyčkání, nerozmyslí-li se pan Kolár *sám ještě jinak*. Nuž ale některé citáty. — „První umělec a okrasa divadla českého, Kolár, jenž svým skvělým dramatickým talentem daleko převyšuje své kolegy všecky a jenž co hvězda první velikosti věčně se bude skvíti na zenitu českého umění“ —. Ač nerádi, ptáme se přece, co řeknou výroku tomu as kolegové páně Kolárovi. My stavíme pana Kolára také na místo první, viděli jsme ho ale také již často, kdy nebyl ani „primus inter pares“; my viděli leckteré pěkné představení s panem Kolárem, viděli ale také velmi pěkná představení bez něho, což se opakovávalo v době dosti dlouhé. O výrazech „daleko“, „hvězda první velikosti“ a p. nechcem zde šíře mluviti. — „Myslíme,“ praví dopisovatel dále, „že musí býti taková síla získána obětmi sebevětšími k oslavení umění českého. Vyžaduje toho naše národní hrdost!“ My zase myslíme, že má všechno své meze, také na př. počet navštěvovatelů, kteří se sejdou do prozatímního divadla, příjmy ředitelovy, gáže a jiné maličkosti. „S panem Kolárem bylo by těžko se rozloučiti našemu obecenstvu: Thalia česká by ztratila svého prvního posvěcence a český národ ztratil by Kolárem českého Dawisona. S Kolárem se nemůžeme, s Kolárem se nechcem rozloučiti —.“ My také nechcem, *musíme* ale, když pan Kolár *chce*. A právě pro tuto vůli, která důvody své před veřejností nevykládá, prosili bychom v záležitosti té za trochu méně horoucnosti, — *„vyžaduje toho naše národní hrdost!“*

HLAS 17. ledna 1864

Velká tragedie bez tragické výše — to byl as povšechný ráz nejnovějšího provedení Mikovcova „Dimitri“. Experimenty se nikdy nedaří, scházejí-li k povedení již výminky základní, dá-li se na př. úloha povahy mocně činné herci, jehož veškerá podstata v oboru tragiky vyniká jen v úlohách trpných, sentimentálních. Hledí-li se při úlohách ženských v ohledu tom k přísnému rozdílu, třeba rozdílu šetřiti i při mužských. Síly naše jsou tomu příznivy, proč jich dle toho neužívat? Nějaký rozdíl fysického stáří nemůže vaditi, kde pravda umělecká nás i nad rozdíl ten snadno pak povznese. Takž bychom byli raději viděli tentokrát pana Šimanovského na prknech než pana Šamberka, ač tomu to čestnou přiznáváme vůli, jakouž patrně měl, aby obstál důstojně. Hlavní předností jeho Dimitriho byla zevnější uhlazenost, která mile působila i tam, kde spisovatelův hrdina soucit náš již ztrácí. Uhlazenost ta byla však zároveň to jediné, čehož docíliti dovedl pro spojitost úlohy. Začnuv se značným namáháním tělesných svých sil, nedostačil později ve mnohých důležitých momentech náruživosti. Víme a cítíme s sebou, že tvořící se teprv a rychle se rozmnožující repertoir klade velkou tíž na bedra jednotlivců, že musí kvantitativně příliš mnoho podávat, než aby zvláštní quale objeviti se mohlo; veřejnost však musí klást na ústav, jenž se zove umělecký, vždy požadavky přísnější, a nežádáme věru nic přílišného, když chceme, aby alespoň velká tragedie byla nám uměleckým celkem, pěkným obrazem, za kterouž cenu sneseme pak rádi řídké objevení se tragedie té. Vidíme ve mnohém dobrou vůli, žádáme ji ve všem a pak se podaří; dobrá vůle jeví se v souhře často řízné, ve zcela původním provedení mnohých veseloher; ve veselohře však působí vtip spisova-

telův často neumořitelný, situace, okamžitý humor herců v — a truchlohra není veselohra, okamžik šťastný podá v truchlohře opět jen jeden okamžik, často k tomu ještě neporozuměný, a nikoliv celek, a nejvznešenější myšlénka spisovatelova je malomocnou v ústech nedbalého pronášeče. Mocný proud truchlohry je jako moře; nemá bystrosti alpského ručeje, zato ale život tím mocnější a stagnace nesnese. „Er hat Sattelmelodien," řekl kdys slavný jeden kritik německý o jistém herci a nemohl nalézt věru šťastnějšího názvu pro tu zlatou prostřednost. Nejmenujem jednoho či druhého z našich herců, míníme všechny a všichni nám snad vytknou doktrinářství. Neškodí, dovolávání se přírody a tedy pravdy je ovšem již stará píseň, hudem ji však dál a opakujem stále, že nechcem slyšet pouze třeba pěkné modulování hlasu, nýbrž myšlénku, že nechcem vidět pouze obecné kontury náruživostí, nýbrž náruživé lidi, jak sobě je spisovatel myslil. Promyšlenost není úlohou snadnou, také však ne nemožnou. — Máme-li ještě o jednotlivém se zmínit, jmenujem slečnu Lipšovu a slečnu Libickou co dobré podpory předvčerejší hry. Pan Chramosta byl poněkud monotonní, jako obyčejně v tragedii bývá, a slečna Malá neučinila ze své Xenie pranic zvláštního. Při úlohách, ve kterých hned první výstup žádá opanování značné výše situační, nedostačuje pouhé zvonění sebepěknějšího orgánu; při těch se musí myslit, mnoho myslit, sic vypadne začátečnictví ještě chuději. Pan Kysela byl ve dvou úlohách zaměstnán, což vadí vždy při herci nápadného orgánu. Pan Lapil zachoval Otrepěvu dávnou pověst dobrou. — Návštěva parteru byla, snad pro panující mráz, slaba, v ostatních místech hojna.

J. N.

HLAS 19. ledna 1864

Nerádi věru píšem o posledním představení „Debory“. Přežijí-li se tendenční kusy Mosenthalovy samy sebou — cítímeť již nyní vysílenost jejich značně — pohřbí se tím dříve, nedodají-li jim provozující síly nějakého života, nevloží-li se do hluchých frází trochu opravdového citu, stanou-li se fráze ty tím kazatelštější. Je tu více úloh, myšlených velmi opravdově a vypadajících velmi lživě, když se pouze odříkávají. V nynějším obsazení viděli jsme „Deboru“ již vícekráte; nepotěšitelno zaznamenání, že hra ta vzdor opakování častému klesá, ano že spíše zastupitelé úloh vedlejších udrželi se na dřívější výši než zastupitelé hlavních. Patrno dle toho, že přednější herci naši nehodlají „Deboru“ udržet ve vděčnějším repertoiru svém. Nechť mají v ohledu tom náhled jakýkoli, s opravdového stanoviska uměleckého není nikdy odůvodněn. Úlohám svým učiti se již musili, hru opakovati musí taktéž, proč tedy vše tak odbývat? Povrchnost v jednom vyláká povrchnost v druhém, a neprospívá věru ani hercům ani obecenstvu, když hry kvůli okamžité nehodě napřekot dávané skutečně vypadají překoceně. Každý repertoir divadla slušného vykazuje celou řadu her — a to nikoli jen snadných — kteréž se mohou každého okamžiku dávat, ovšemže velmi slušně dávat. — Také slečna Malá byla šťastnější jen tam, kde situace sama dohání k většímu rozvinu fysické síly; že však i tu zdála se nám o poznání slabší než dříve, nepřičítáme tak nynější již nenovosti její Debory, jako spíše tomu, že pro studování úloh nových nemohla pomyslit na podrobnější vypracování dávnějšího. Proto také zněla deklamace v dialogu klidnějším poněkud prázdně, a proto působila její Deborah jedině tam, kde nejvyšší náruživost a nejvyšší bol žádá mocný tón vy-

soké tragiky. Že pak slečna ta tónem tím dobře vládne a jím tedy vždy jistě působí, působila i tentokráte na obecenstvo. Slečně Malé bychom ovšem radili, aby Deboru, procítěnou, promyšlenou Deboru, podržela provždy v repertoiru svém, byť pro nic jiného, tedy již pro zakončení druhého aktu.

J. N.

HLAS 21. ledna 1864

MALÝ RICHELIEU NA PRVNÍM POTÝKÁNÍ — ČERNÝ PETR

Není mnoho her již známých, jež navštěvujem v přesvědčení pevném, že se budem potěšně bavit. K nim náleží však zajisté „Malý Richelieu na prvním potýkání“. Titulní úloha je v rukou paní *Peškové*, a nedopouštíme se hyperbole, mluvíme-li zde o dokonalosti. Uhlazenost, humor, podrobná promyšlenost, svěžest neumořitelná, toť jsou vlastnosti, které u vzácném spojení ovšem velmi působiti musí. Toť pak zvláště ještě vytknouti sluší, že ani tam, kde oheň mladistvého Richelieu by zvláště při oblíbené herečce mnoho omluvil, nedopouštěno se rozpustilosti právě nyní u německých hereček nejen moderní, ale i opravdově slavené. Avšak i co úloze přísně charakterní vyhovuje paní Pešková výtečně, vyvinující se znenáhla mužnost v povaze z počátku ještě dětinsky sobě počínajícího a vřeštícího Richelieu uznáváme zde za zcela oprávněnu. Že se z Richelieu paní Peškové těšíme vzdor tomu, že vůkol ní vidíme v kuse tom leccos zcela nepotěšitelného, vedle dokonalosti začátečnictví sem tam se potácející, jest dalším svědectvím pro ni. Diany z Noailles a Cesariny z Nocé bylo nám věru líto; jsme žádostivi skutečně, hodí-li se slečna Rennerova na jevišti také k něčemu jinému ještě než k pouhému pěknému vypadání. Dobrá byla slečna Lipšova, i slečna Bollardova šťastně sobě počínala, ač jí úloha baronky z Belle-Chasse jest poněkud vzdálena. Zato byl manžel její, pan Kolár ml., rozkošný jako vždy. Také pan Šamberk vyhovoval elegantní hrou, méně však pamětí. — Prosíme, aby byl ku zkouškám her líčících život francouzský vzat někdo, který by zamezil směšnosti u vyslovování.

J. N.

HLAS 23. ledna 1864

„Shakespeare je vinen smrtí mou, umru-li záhy; každá úloha mne stojí kus života," pravil prý nejslavnější herec anglický, a „Kdož má více životů než já, prožil jsem jich již na padesát a prožiju ještě více," pravil jiný herec slavný. Jak krásně doplňují a vysvětlují se výroky ty, jak vznešený kladou cíl herci, k němuž upřímně pracovat je již zásluhou i v případu nezdaření se! Básník vyňal z duše své skvoucí, živoucí obraz, herec musí tento úplně promysliti, sobě dle intencí básníkových dokona osvojiti a pak, předvádí-li nám jej, na prknech před námi skutečně prožíti. Toto prožití nevylučuje se ani tam, kde herec četným sehráním i nejnepatrnější moment úplně již opanuje, bez něho není možno ani dosažení výše ani udržení se na ní a bez něho klesá herec opět v nivec i po nejšťastnějším prvním náběhu, — „pouhé nadání tu nestačí", také ale neprospívá „připojení se náhody", leda pro okamžik a pro jednou. Vyslovujem přání obecné i náději osobní, že pan Šimanovský nezůstane u „Coriolana" při prvním náběhu; velešťastné části druhého aktu již stojí za to, aby jim ostatní vhodně přizpůsobil. Coriolanus je povaha průzračná. Zosobněná pýcha mocného Říma, hodnost patricia opovrhujícího principielně vším plebejstvem, pýcha statnosti, která ani vlastní oslavu svou slyšeti nechce, pýcha podporovaná z počátku řídkým štěstím, pak donucena podrobiti se zvykům protivným, konečně podlehnutí vzdor obrovské síle, a přece pýcha nezlomená, toť dělá Coriolana hrdinou rozhodným, — a pan Šimanovský má, jak dávno uznáno, krásné přednosti v oboru úloh hrdinných. Avšak právě pro zvláštnost povahy Coriolanovy třeba zde také výdatnou část vlastností herce charakterního, neboť chceme viděti Coriolana, jak ho Shakespeare nakreslil, a ni-

koli vůbec člověka rázného, a tu se musí přímo říci, že počínaje od scény třetího aktu na náměstí viděli jsme jen zase Šimanovského, třebaby neunavitelného Šimanovského, jak ho známe již z nejefektnějších a zároveň nejnamáhavějších her rytířských. Od zmíněného okamžiku jako by některá ze sterých divadelních náhod byla ho stlačila na šablonu. Pan Šimanovský byl šťasten co Coriolanus vítězoslavný i co patricius lidem opovrhující, vyhnanci však scházela ona trpkost, která Coriolana sprovází pak až po konec. Umělecky pravdivý byl tón, jakým Coriolanus o slávě své mluví, jakým odpírá sluchu propůjčiti chvále a v jiných výjevech podobných; mocně a záchvatně ale působil ve scénách s lidem. Scénu sbírání hlasů, přiznáváme se s radostí, nemůžem sobě mysliti dokonaleji. Ještě jednou pak vyšlehla záchvatná pravda ta v krásně pronešeném slově „mírně!“, když je Coriolanus matkou napomínán, aby se lidu mírně omluvil; avšak i tento okamžik výtečně charakterisující byl by sobě herec předcházejícími „drukry“ brzy zeslabil. Mírnosti, vypočtenosti je zde třeba a doufáme, že pan Šimanovský promyslí Coriolana také pro běh dalších jednání, aby na př. zcela stejným nákladem fysických sil nebyla scéna v senátu ztotožněna se scénou na náměstí, aby pro nevypočtěnost němá hra v aktu předposledním (při scéně s prosící matkou) nezdála se přílišnou, atd. Také scény s Aufidiem postrádaly žádoucí hloubky; myšlénky probrané, procítěné a tedy pravdivě pronešené zvoní jinak. Nemůžem však probrat scénu za scénou a můžem také zůstavit samému panu Šimanovskému, aby dle všeobecně zde řečeného dopracoval, co byl tak výtečně započal. — Velmi krásně byl p. beneficiant podporován slečnou Lipšovou (Volumnia) a panem Kolárem mladším (Menenius Agrippa). Víme, že je protivno herci, mluví-li se o nějakém přirozeném nedostatku jeho; jest to vůbec nemilo každému člověku, tím více, týká-li se to vlastnosti k osobnímu povolání nutně potřebné: přec však musíme říci, jak *ve vlastním svém* zájmu litujeme, že vynikající hra slečny Lipšovy nebyla sprovázena

vděčnějším orgánem. Pan Kolár ml. oživoval kus svěží a dobře nuancovanou svou hrou; jeho až běda četné mluvnické chyby vynucují nám ale podotknutí, že požadujem i od starořímského senátora na českém jevišti dobrou češtinu, již kvůli senátorské reputaci. Pan Šamberk (Aufidius) uměl jen vděčnější části své úlohy nazpamět, v ostatních nedošel z nápovědovy budky té podpory, jaké očekával. Suflérské nehody, skutečně urážející, množí se na divadle našem hůř než na divadlech diletantských; což by se tomu nešváru nemohl učinit chvalitebný konec? Jinde, na př. při obou tribunech, pokulhávalo představení starým zvykem přednějších herců, že z malých úloh dělají již pravé trpaslíky. Těšíme se již věru na platné rozmnožení českého personálu, neboť jsme tentokráte mohli opět na pana Kyselu při druhé úloze zvolat: „Zakuklenče, já tě znám!“ A v jiných úlohách? Inu, těžko být chóristou, naturburšem a římským aedilem za třicet zlatek měsíčně! — Co do souhry a do scénické úpravy pozorovali jsme řízení velmi chvalitebné, pronášíme tedy žádost, aby se pilně hledělo k vymýtění zastaralých věcí, na př. k té až hrůza antické hudbě zákulisní, která na př. ve městě *Volsků* vyvolávala až špatné vtipy, zakládající se na nějakém ethnograficko-přírodopisném epithetu.

J. N.

HLAS 26. ledna 1864

PANÍ HOSPODSKÁ

Opakovala se „Paní hospodská“ s dobrým jako vždy prospěchem v úlohách hlavních. Pan Šamberk objevil se tu opět v jedné úloze na nově zvolené dráze své a osvědčil zase pro obor komický potřebnou svěžest i rozmar. Bude-li pilnost sprovázeti snahu jeho, těšíme se na hry pěkné.

HLAS 28. ledna 1864

Z REDUTNÍHO SÁLU
NOVÝ PERSONÁL ČESKÉHO DIVADLA

△ *V Praze 30. ledna.*

Bylo to za Koňskou branou, v Novoměstském divadle, minulé neděle, navečer, v redutě. Humor měl na sobě škrabošku a nikdo ho skutečně nepoznal; „Bič“ nešvihal, „Blesk“ neudeřil, ba ani nesvítil, a panovaly jen „Rolničky“, ne snad co pouhý „dodatek“, ale co věc hlavní. Hudba vířila až u samých oblaků a tóny pršely dolů do tak hustého množství lidstva, že se skoro ani pohnout nemohlo. Ano množství bylo tak husté, že nebylo divu, když v něm vtip hnil; vždyť nemoh komis Alfred z Příkopů pro tlačenici ani ruky z kapsy vytáhnout, v níž měl přichystaný kousek pergaménu a špičatou tužku, aby ihned zaznamenal všechny vtipy, kteréž udělá. Dnes se mu ale nechtělo nijak dařit, vina musila být na ostatních, neb on byl vždycky vtipný, vždycky! Nebyl se ani maskoval, vyzývaje prostou a slíčnou svou tváří jedny k nájezdům, druhé k milostným pletkám. Nikdo však naň nepromluvil, sám pak nechtěl začít, neboť za prvé šetřil volnost jen maškarám připouštěnou a pak měl v paměti loňskou jednu redutu, na které byl neznámého zakuklence oslovil: „Maškaro, já tě znám!“ a lenivým, pranic nezměněným hlasem v odpověď dostal: „Zaplať mně tedy 57 zl. 20 kr., cos mně dlužen!“ Konečně tukne ho do boku lehký loket ženský: „Alfrede!“ Alfred prohlíží zpytavě hedvábné ženské domino. — „Co chceš, krasotinko?“ — „Mám k vám žádost, pane Alfrede!“ Tvář mladíkova se zjasnila, nebylo pochybnosti, že je zamilovaná do něho, a musilo to být pravé neviňátko, že ani v zakuklení neopovážila se tykat. „Prosím, poodejděm na galerii, abychom nebyli vytrhováni,“ nutil. „Není potřebí,“ odpíralo domino a Alfredu zdál se hlas velmi známým, „já vás chci jen prosit, abyste mně došel domů pro

svrchní střevíce. Je mně zima a bojím se nastuzení — nebudete se ale proto hněvat, viďte že ne?“ — „I zachraň —“ koktal Alfred, uklonil se a strkal sama sebe ven, aby posloužil „paní svého pána“. — Příběh to zajisté velmi jednoduchý a netřeba k němu právě Alfreda s pergaménem a tužkou, ani bych ho také nevypravoval, kdyby ne kvůli tomu, že každý pořádný feuilletonista pražský za masopůstu vypravuje něco z redut, kvůli tomu, že nic lepšího nevím a lhát nechci, konečně že jsem se já sám příběhu velmi zasmál a nenahlížím, proč by také jiní se smáti nemusili, a nejkonečněji, že se mně zdá celý příběh velmi dobrou parabolí politickou, nahodilou satirou na politiky vyššího a nižšího druhu, kteří často mnějí se milováni a jen k tomu zatím slouží, aby přezůvky přinesli.

Možno, že se mýlím, to ale neškodí. „Řeč se mluví“ — a feuilleton se píše, ano někdy i přečte, a tím je věc ukončena. Cenu, má-li jakou, má vždy jen efemerní, jak jsem se přesvědčil, žádaje kdys nové ředitelstvo českého divadla, aby nám „nové, platné“ rozmnožení divadelního našeho personálu hezky ještě včas předvedlo a trochu vyčkalo, až co obecenstvo a kritika řekne. Bývá to podobně i jinde ve zvyku, neboť člověk nemiluje příliš mnoho překvapení najednou. Nebojíme se sice, že nás radostí nad množstvím výtečného hned mrtvice raní, zároveň však byli bychom rovněž rádi pojištěni proti mrtvici druhu opačného. Jmen nových herců a hereček čtli a slyšeli jsme sílu, o velmi skrovné části z nich však prodrala se neurčitá jakás pověst do veřejnosti, že dovedou se udržet na jevišti větším. Žádost, již jsem vyslovil, doufám že ne bezdůvodně vyslovil, zůstala právě jen vyslovena; stojíme posud před zahrnutou oponou, rádi, že alespoň víme to, že nám zůstanou skoro všechny dosavadní síly dobré. Pochybujem, že by ředitelstvo nyní odstupující bylo snad závadou a že by nepovolilo pohostinské výstupy k účeli naznačenému. Jemu samému by byl peněžní prospěch z her na všechen způsob četněji navštěvovaných. Co se pak týče obtíží, jaké by snad po-

hostinská hra jinde posud vázanému herci klásti mohla, nemohou být takové, aby vůbec příchod zamezily, a kdyby se spojovalo i nějaké skrovné vydání peněžní s tím, může se oběť taková směle žádat od toho, kdo chce trvale pražskému jevišti náležet a z jeho výhod těžit. Víme všichni, že samovolně mnoho se jich nepřihlásilo, ano že ředitelstvo musilo jich spíše samo vyhledávat; vyhledání takové mohlo být však zároveň spojeno s vyzváním k jedné neb dvěma zkušebním hrám.

Všechny ale překážky uvedené mizí již naprosto při začátečnících. Možno, že musili podrobit se jakýms soukromým zkouškám, než byli angažováni; o zkouškách těch nikdo však neví a mohly by míti platnost jen tam, kde by veřejnost neměla hlavní a jedině oprávněný hlas. Doba do nastoupení ředitelstva nového není sice dlouhá, avšak i v té lze při dobré vůli mnoho ještě provést, — a nerád bych byl žádost opětně jen do neurčita pronesl!

HLAS 31. ledna 1864

Elegance ženského zjevu byla na českém jevišti obyčejně tam nejřídší, kde jí bylo nejvíce potřebí; právě kde měla a musila jedině působit, vystupovala před nás hledaně a nuceně — jako když zřídí dobrá hospodyně někdy „vzácný“ kvas a přidá mašličkovaný tort od cukráře k obyčejné domácí stravě. Slečně Malé musí se rozhodně přiznat, že milá, jednoduchá elegance je rámcem všech jejích úloh, ovšemže elegance zevnější, neboť elegance v pronášení ano i v pohybech nastoupí teprv s úplnou jistotou na prknech. Nový takový zjev, mladistvost, patrné vlohy, jaké u začátečnic zřídka hned tak zřejmě vystupují, získaly slečně zakrátko široký kruh přátel a ctitelů; první benefiční den její musil být pro ni dle toho udalostí slavnostní a lichotivou. Vskutku také dokázalo obecenstvo slečně, že je miláčkem jeho; potlesk nekonečný, volání, věnce byly výmluvnými doklady. Nechcem za příležitosti té měřit dle střídmosti kritické, zvláště proto ne, že vídáme mladé umělce rádi zkoušeti se v úlohách nejrozmanitějších, že nelze nám vždy žádat zcela přísné obsazení úloh, jakéž také nemůže u nás být, když chcem co nejpestřejší repertoir. Dle toho, co jsme o základech schopností slečniných již často řekli, byli bychom sobě ovšem přáli viděti ji při benefici její v nějaké úloze veskrz nešenější, avšak jiným je právě zas co Julie milejší, — nuže, v každé úloze větší, i ve zcela heterogenní, lze stopovati původní směr umělcův. Podobně musíme při Julii slečny Malé scénu balkonní, dále vidění, do jakého je Julie po obdržení narkotického nápoje při myšlénce na hrobku uvržena, za velmi zdařilé prohlásiti; v prvnější působil hlavně místy užitý šťastný tón naivnosti skoro dětské a přirozeností svou vynikající. To jsou ovšem také jediná místa úlohy, která vyžadují

jen šťastně uhozený základní tón, v průběhu deklamace ale pak důsledné, ušlechtilé provedení jeho, z čehož vyrůstá dramatická velikost. V jiných částech, kde je Julie rozmanitějšími dojmy již zmítanější, v jiných, kde nezní víc ta „vysoká píseň lásky“, nýbrž bouře nepřátelských živlů, byla slečna Malá ovšem slabší, zde je potřebí již chladnosti pokročilé rutiny, aby se dostalo každému momentu platnosti. Tu připomínáme slečně ještě jednou, aby nenavykala sobě deklamaci trhanou (o odvykání nemůže být ještě naštěstí řeč), která nehledí k myšlénce, nýbrž jen vůbec k jakémuž takémuž vlnění hlasu, kulisní to prostředek, u nás bohužel často užívaný, jenž leda na galerii výdatně působí. Slečna takové pomůcky nepotřebuje a ráději vidíme u ní teprv snahu a třeba ještě jakés kolisání, než hotovost zchybenou. Vcelku stavíme tedy Julii za Pannu Orleánskou i za Deboru. — Romeo nebyl v dobrém rozmaru, snad proto, že všickni spoluoučinkující jmeno jeho tak špatně vyslovovali, — ještě že byla důslednost v té nesprávnosti! Co pan Šamberk valné a uznané pokroky činí ve veseloherním a fraškovitém, sklouže v kothurnu. Lítovali bychom toho, neboť spoléháme se naň při truchlohře ještě na dlouhou dobu. Merkucia pojal pan Šimanovský i provedl sice s náležitou rázností, měl také dobré některé okamžiky, vcelku však pohřešovali jsme u něho uhlazenost šlechtickou, jaká Merkucia ve všem vyznačovati musí. Zcela zchybeno, protože příliš zhrubělé, bylo Merkuciovo porovnávání Romeovy milenky se ženami mythickými. Pochvalně se zmíniti slušno ještě o paní Hynkové (kojná Juliina), ostatní nepřispívali k zdaru. — Brioschiho nová dekorace „Starobylé město“ je pěknou okrasou a dobře držena k místním poměrům našeho divadla.

J. N.

HLAS 2. února 1864

† J. SEKYRA, oblíbený komik český, skonal na včerejšek zrána po delším sice churavění, nedlouhém ale potrvání na posledním loži. Repertoir český ucítí značně ztrátu herce, kterýž rovněž svědomitě zastával první úlohy své ve frašce, jako hojně mu udělované vedlejší v činohrách. Poslední jeho, zároveň ale nejlepší úloha byla arkádský princ v Offenbachově operetě „Orfeus v podsvětí“; rozloučil se s námi tedy co nejdůstojněji, ztráty jeho želíme opravdově. Zůstavil vdovu a churavícího syna.

HLAS 3. února 1864

MÁME VOJNU!
NĚMECKÝ SBOR ČESKÉ PRAHY
SEKYRA

△ *V Praze 3. února.*

Berlínský jeden feuilletonista napsal za příčiny rakousko-pruské exekuce zcela dobré variace na známou píseň „Marlborough s'en va-t-en guerre"; jsou ale pro rakouského spisovatele trochu obtížny, neboť my hrajem jen variace s křížky. „Jen kdyby byli Rakušané již zase nazpět", klade berlínskému männekovi do úst, „kupředu jde to nyní rychleji než anno 13." Ano vjeli jsme již parou do vojny a země se válečně chvěje od Ojdory až po glacis za Skotskou branou a naši hoši obcházejí polozkřehlí pověstný Dannewirk a nabývají zeměpisných známostí, jež rozšíří pak jako kdysi boží bojovníci po válkách křížáckých. Mnohý z těch dobrých hochů bojoval již na březích moře Jaderského, nyní je na břehu moře druhého; jakž povznášející jest pro něho, miláčka maminčina, když může vypravovati, že jeho středozemě-českou patu líbalo již dvoje moře! Jen jestli to druhé moře nenastříká pěny na jeho hrob, nebo pak by bylo po chloubě i po rozšiřování zeměpisných vědomostí, — „ne sait pas, quand il reviendra..." V Čechách zpíváme zcela pohodlně „bude vojna, bude", a ona zatím již je, tam daleko nahoře, kde dříve Slované vzdělanost šířili a nyní za německou celistvost a čest bojují, kde tučný daněk písčiny jutské probíhá a Andersen Thorwaldsenovy sny dále rozpřádá. Pluk za plukem ubíral se Prahou, dnem i nocí kráčely vojenské oddíly k nádraží; volali „sbohem", hudba hrála, zpívali „Kde domov můj?" a již je vlak unášel k Ojdoře, aby rozřešili otázku německou! V udivení hleděli lidé venku v říši na ty pluky české, maďarské, italské, naslouchali a žasli, jaká má němčina prapodivná nářečí. „Nix deitsch" odpovídal „modrý husar v bílém plášti" a Berlíňané tvrdí svato-

svatě, že musí být v Rakousku ráj, neboť jinde než v ráji prý by lidé tak rozmanitého druhu svorně vedle sebe neobstáli. „Vše je k dobrému," praví Mosenthalův Abraham, proč ne i vojna? Alespoň poznají venku, jak dalece je Rakousko německé a že jsou na př. Češi skutečně Češi a ne Němci. Ostatně jsme již tak daleko, že někdy i sami o sobě pochybujem. Praha je, abych příklad uvedl, česká a má zastupitelstvo většinou české i měšťanostu Čecha. Hasičský náš sbor městský jest dle města i dle členů svých sborem českým, měl by míti tedy zajisté velení české; hasičský sbor má ale velitele Němce, který neumí česky, velení *musí* zůstat německé — vivat Vater Lamer!

Kam člověka přivádí čtení berlínských variac! Tu je vidět, že čtění svádí! Chtěl jsem původně psát o něčem zcela jiném než o vojně, chtěl jsem psát o udalosti truchlivé, o smrti muže, kterého zítra na hřbitov sprovodíme.

Sekyra již dohrál. S ním pochováváme prozatím vídeňskou frašku. Zapomínáme na všechny špatné kuplety a vzpomínáme jen na dobrého herce i dobrého člověka.

Kdož by byl neznal Sekyru! Když vyšel v nějaké truchle-komické úloze jen na jeviště, smála se již galerie, když počal bědovat opravdově komickým „mizerným" hlasem, smálo se již celé divadlo; nedělního zvláště obecenstva byl rozhodným miláčkem a třeba zpíval již po sté „o těch malých houskách a velkých domech", potlesk byl přece hřímavý. Avšak i u vzdělané části obecenstva nalezal uznání, neboť byl herec rutinovaný a komik zcela dobrý. V den jeho benefiční bylo divadlo vždy přeplněno, jeho benefice byly vůbec pověstny, již pro tu znamenitě truchlivou tvář, s jakou čtrnáct dní před beneficí po městě chodil. Vždy hleděl, aby dostati mohl kus nový — že ne vždy dobrý, a někdy i nedobrý i nenový, nebylo věru jeho vinou.

S češtinou žil v stálém svatém boji, z jeho nešťastného přeříkání se na jevišti možno sestaviti celé anekdoton. Tím byla vinna dlouholetá jeho vzdálenost od Prahy, stálé zaměstnání na jevišti německém, konečně i okol-

nost, z jakéž pochází nepříjemné přeříkání se skoro všech herců našich, — totiž neznalost české gramatiky. Když se podřekl, nevypletl se tak snadno z přeříkání. „To mne budou as noviny trhat," vzdychal pak opravdově, neboť byl naproti veřejnému úsudku velmi citelným a nezatajoval toho, jak mnozí jiní činí, — zdaž činí z koketnosti, zdaž z obmezenosti, těžko někdy rozhodnout. A když pak přišel skutečně „tepající" referát, postěžoval sobě rád přátelům.

Sekyrova svědomitost v učení se úlohám byla vzorna, proto byl také nejvýš nešťasten, když měl postoupit některou starší úlohu jinému, neboť se učil rovněž obtížně jak svědomitě. Z těch starších úloh lze však skutečně uvést celou řadu zdařilých, pro něž můžem za Sekyru dlouho hledat náhradníka. „Vždyť to nemůže nikdo tak zahrát," tvrdíval o jistých úlohách svých a při Vítku, Lancelotu, princi arkádském i jiných měl z velké části pravdu. Sekyra byl zaměstnán i mimo frašku v každém kuse větším.

Pokoj unavenému tělu jeho!

HLAS 4. února 1864

Pochovali jsme *Josefa Sekyru*. Pohřeb jeho byl jednoduchý. Na voze žádný věnec, protože ze soudruhů sváděl jeden na druhého, aby přípravy učinil k pohřbu přítelovu, nu a tu se tak náhodou na věnec zapomenulo. Kolem vozu šlo několik herců, německých i českých, tito v nízkých klobouících i v cylindrech, kvůli rovnoprávnosti. Za vozem houfec hereček i herců a asi pět žurnalistů, více jich nemohlo přijít, protože Sekyra nebude v Náučném slovníku co spisovatel se skvít a že politicky působil leda v kupletech. A takž jsme kráčeli za ním až ku Koňské bráně, kde jsme se rozešli zase, vykonavše — povinnost. Na hřbitov dostal se jen malý hlouček lidí, neboť cesta je do Volšan daleka a nyní blátiva a fiakrů nemohla chudá rodina mnoho najmout.

Ano, tak se daří. Nebude dlouho trvat a na Sekyru se zapomene, neboť nejsa Garrickem nerazil umění dráhu novou; on byl jen rutinovaným, jen dosti dobrým, svědomitým hercem, který nikdy úlohy nepokazil, často ji ale k plné platnosti přivedl, — zásluha efemerní, umořená dnem jediným!

Sekyra dožil lét 52. Skoro polovici doby té věnoval českému divadlu, stoje v přední řadě mezi kolegy svými. U nás je to zajisté zásluha značná, která se neváží pouhým potleskem po kupletu. Příští neděle bude hra ve prospěch pozůstalé nebohé rodiny, obecenstvo má dokázat, že má paměť českou, že neplatí mu cizí pořekadlo: „Do hrobu hroudu i vděčnost!“

Ohlížíme se po náhradě. Pochybujem, že se nalezne hned, ač bychom toho divadlu českému přáli. Frašky vídeňské budou nyní nejspíš ještě řídší, než posud byly, pro hlavní jejich úlohy bude scházet Sekyra; v činohře, kde měl zesnulý postavení podřízené, může ovšem na-

hražen býti snadněji, přijdeť prý nových sil — mnoho. Jmena jejich čtli jsme sice již, zase jsme je ale zapomněli, o jejich hodnotě pak doufáme, že nejbližší budoucnost skromné naše náděje zajisté — zklame. Kéž mají alespoň tolik pilnosti, mnoho-li měl Sekyra; věnců, jichž se tomuto nedostalo ani po smrti, dopřejem jim třeba za živa.

RODINNÁ KRONIKA
6. února 1864 (sv. IV., str. 226)

Očekávali jsme, že se sejde obecenstva do nedělního představení hojně, neboť výnos byl určen ve prospěch rodiny po oblíbeném *Sekyrovi;* očekávání nás také nezklamalo. Celé představení pak možno naznačiti co uspokojivé. Pan Šamberk co Enšpigl, pan Kysela co Nácek bavili dost a dost, první opravdovým humorem, druhý humoristickou smělostí svou. Z frašek posledních chcem vážit pojednání zvláštní o naší frašce vůbec; nemluvíme tedy dnes šíře o hře nedělní, podotýkajíce co do zevnějšího jen to, že ti „jemnostpánové“ a „baroni“ jsou v české frašce i na frašku příliš ošumělí, dále, že každé extempore má býti alespoň slušné a nikoli sprostě osobní. Stará to pravda, že není ještě všechno vtip, čemu se třeba aplauduje!

HLAS 9. února 1864

13. JAN KAŠKA JAKO HONZA
V „JIŘÍKOVĚ VIDĚNÍ“

14. JOSEF SEKYRA

△

Slyšeli jste zajisté již o jistém člověku, který měl za celé živobytí své jen jedinou myšlénku, s níž rostl, jíž tyl, jíž se stal pověstným — monomanií svou pověstným! Nebylo to sice žádné, věčně se opakující „Carthaginem esse“ starého Catona, přece se ale stalo pověstným, jak pravím a jak každému příteli českého divadla v Praze známo. Stůňu podobně fixní idejí, dost často jsem o ní již ve veřejnosti mluvil a dopouštím se nyní toho opětně. Jest to: *zřizování stálých českých divadel ve městech mimo Prahu.*

Prahu pokládám jako ve všem, takž i v divadelním světě českém, za centrum, z něhož vše vychází, k němuž vše se zase sbíhá. Na národním jevišti pražském musí Musa naše své nejprvnější i nejrozhodnější oslavy dojíti, nebude-li v Praze divadelní umění rozkvétati, zůstane divadlo pro celou českou vlast hříčkou pouhou. Avšak samo o sobě divadlo pražské všeho nedokáže. Byť bychom měli ihned samé dokonalé, vybrané umělce zde shromážděny, jakých potřebí nejen kvůli representaci, může náhoda nepříznivá nás náhle zbavit části sil těch, a odkud pak náhrada, kdyby mimo Prahu zůstaly poměry posavadní? Vidíme právě nyní příklad ne příliš potěšitelný. Máme sice několik dobrých herců, žádnou ale uzavřenou falanx umělců, mimo to máme posud jen personál i numericky jen na dvě — tři představení v témdni dostačující, a když se nyní konají přípravy ku hrám každodenním, nenalezne se ani „doplňků“, jimž by se mohlo dáti epitheton „doplňků dosti slušných“, o zvýšení hodnoty umělecké při našem personálu není ani řeči. Tak by to šlo i v budoucnosti. Požadavky činěné právem při jevišti pražském nedovolují, aby sobě jeviště to vychovávalo síly platné z pouhých jen začá-

tečníků; ani bychom nechtěli dívati se na počátečnické motání se teprv začínajících. Ze společností kočujících, které zřizují repertoir svůj jen pro městys a vesnici, byla by opět rekrutýrka slaba, a co bychom získali z Čechů po německých divadlech roztroušených, byl by leda nějaký rutiniér bez naděje na pokrok další, bez lásky k národní věci, nám málo platen.

Zbývá tedy, aby divadlo pražské nezůstalo jediným divadlem českým, totiž stálým divadlem. Mnohá z našich větších měst podnikla již tak mnoho velkého a důležitého pro blahobyt i osvětu svou, zařídila velké školy, četné spolky, zajisté že budou nyní přičiňovati se k tomu, aby stálým divadlem pracovala i pro další osvětu a zábavu svou. Není potřebí, aby mělo město nepříliš vzrostlé divadlo své právě po *celý* rok, pololetní saisona může však vždy býti dosti skvělá, působí-li v ní řádná divadelní společnost, honosící se dobrým repertoirem a vycvičenou souhrou. A na společnost musí okolnost, že jen dvakráte ročně působiště své střídá, rovněž dobře a zušlechťujíc působiti; trvalému, čestnému engagement poddá se mladý talent spíše, s větší nádějí i láskou, než kočujícím společnostem, jakž posud jsou, kterýmž ostatně zůstane ještě dosti výnosné působiště v městech a místech menších.

Královéhradec, Chrudím, Plzeň, Litomyšl i města ještě jiná mají již pěkné své budovy divadelní, mají i obecenstvo probuzené a vzdělané, třeba jen jediného roku činnost, dobrou dohlídku a takt, aby již druhého roku byla potřeba divadla všeobecně cítěna, aby zmizel i stín vší obětavosti, jakáž se u nás přečasto nesmyslně předstírá. Ovšem, taktu je třeba více než obyčejného, řekl bych plzeňského taktu, kdybych nebral ohledu na rozumnější část obyvatelstva plzeňského. Pravda je ale, že Plzeň se nyní zachovala slabě, že dala příklad odstrašující. Měli tam divadlo české i německé. V Plzni je českého obecenstva, a sice zámožného obecenstva, rozhodná většina, a přece tam rozkvetlo divadlo německé a zakrnělo české! Němci a přívrženci jejich dobře po-

chopili význam současných her německých a českých a navštěvovali prvější hojně; i herci pražského divadla německého jezdili do Plzně s velikým úspěchem na hry pohostinské. Čechům však nebyl ředitel vhod a místo aby ředitele vlastence pana Wallburga-Veseckého přinutili, by českému divadlu věnoval rovnou péči s německým, v prapodivné noblese či vzdorovitosti vyhýbali se českým hrám a nechali je přijít na mizinu, — sláva! Z Prahy tam přibyl jen jeden český host, potkal se s všelikým uznáním a — prázdným divadlem; ostatní pak již neměli chuti k výletu. Taktu je především potřebí!

Že by řádná divadelní společnost i v samé Vídni po dosti dlouhou dobu prospívala, není pochybnosti. V ostatní části roku působilo by tam dobře energicky vedené divadlo ochotnické (zdá se bohužel, že v Čechách ztrácejí ochotníci nyní píle a tedy půdy). Společnost ochotnická nesměla by ovšem zřízena býti z lidí malichernych, kteří odstupují od věci již na př. proto, že neobdrželi všichni úlohy první.

V Olomouci, jak se nyní právě dočítáme, je českého obecenstva v divadle hojně, v Brně by se ho nalezlo (prozatím třeba jen pro představení nedělní a sváteční) zajisté ještě více. Zasazují se také již, aby zemský sněm moravský přivolil ku hrám českým, na něž mají Slované brněnští svaté právo.

Musíme ovšem první i další kroky přenechati samé Vídni, Olomouci, Brnu, městům českým, můžem jen vyzvati, jen k vytrvalosti napomenouti. Radou i skutkem bude jim Praha vždy nápomocna — jen ať nezůstane divadlo pražské osamotnělé! Jestiť to otázkou životní pro umění české.

HLAS 12. února 1864

Poslední provedení veselohry „Zamilované psaníčko“ vyznamenávalo se skutečně něčím, nešetrností totiž k obecenstvu. Volíme mírné slovo „nešetrnost“, protože i v nejhorší tísni chcem přece vždy ještě zůstati v mezech slušnosti. Nevím, jak by jiný nazval počínání sobě, jaké si u nás v roztomilé nedbalosti dovolují i herci první. Veselohra dává se na př. po prvé, spěš tam každý, chceš-li ji vidět dobře provozovanou, neboť po druhé rozšířily se již rány jako v rostoucím stromě. Dobrým pravidlem jest při referátu, neprominouti hned při prvním představení ani jediné vady, protože jich již při druhém je o pěknou částku více. „Zamilované psaníčko“ závisí cele od vybroušené souhry, kde ta není, padá veselohra jistě a dragonský klus okamžitých nápadů nenahradí pikantnosti původní. Slovo tu musí jíti na slovo, věta na větu, každá nemístná pausa je hříchem, a nemístných těch přestávek bylo při pondělní hře dost, aby vystačily na nový akt. Abonent, jenž vidí kus jeden jen třeba dvakráte, nechce zajisté viděti jej po druhé hrou zhoršený, sic nemá opakování žádného smyslu proň a on pro ně. Divadelní správě nelze přičítat hercův vinu, hercům jsme však řečené již vícekráte řekli a žijem v nepříjemné naději, že jsme mluvili sice krátce, opět ale zbůhdarma. Důslednost jest ovšem také pěkná věc.

J. N.

HLAS 18. února 1864

Velikost koncepce v Shakespearových dramatech žádá velikost koncepce u herce. Ovšem, že kde tento nepovznese se nad pouhou rutinu, vždy ještě na obecenstvo působí Shakespeare sám nevyčerpatelným bohatstvím kaleidoskopického svého ducha; jsme ale i zvyklí i oprávněni žádati více než rutinu pouhou. „Macbeth“ visí na dvou úlohách, na Macbethu samém a lady Macbethové. Slečna Lipšova obrala sobě tuto za úlohu benefiční, — „kdo sílu má, jen tíže vzdvihej!“ a tíže úlohy vzdvihla slečna skutečně. To bylo jednou zase něco vynikajícího, dopodrobna vypracovaného, celkem mile uspokojujícího! Slečně Lipšové dokázalo obecenstvo hned při vystoupení hozenými věnci, že sobě jí váží, a slečna dokázala zase obecenstvu, že věnce nebyly snad v doslovném smyslu „vyhozeny“. Macbeth a Lady jsou hned na počátku kusu uvedení spisovatelem na dráhu, s níž herec o vlas nesmí sejít. Nechť již nechtěl neb nemohl Shakespeare jinak záměr naznačit než uvedením hned na jeviště postav nepřirozených, duchů příšerných, element tento strašidelný, démonický nesmí opustit ani Macbetha ani choť jeho na jediný okamžik, jeho hrůzy musí v slovech jejich chvít, činy jejich musí být šedým pelem jeho pokryty. A že takto slečna Lipšova úlohu svou také pojala, svědčilo každé slovo. Nepohřešovali jsme v scénách prvních aktů ani velikost tónu, jakého vyžaduje ctižádostivá, vše nasazující Macbethova; velikost nejevila se ovšem silou orgánu, působila ale tím mocněji myšlénkou co nejpravdivěji pronešenou. Nepřeháníme řkouce, že jsme sobě radostné činili paralely se známými vzory. Co se pak týče scény šílenosti, tuť jsme neměli ani k vzdálenějším ani k bližším paralelám času, byli jsme skutečně překvapeni. Ano před

pravdou mizí sama čirá blaseovanost právě tak, jako se při šabloně dostavuje zase neomylně lhostejnost. Podobně jako slečna Lipšova nalezl i pan Šimanovský naznačený jedině pravý tón a jeho tehdejší štěstí vrcholilo se zvláště v druhém aktu, v nesnadné věru scéně vražední, zvláště ale po ní. V třetím však již poněkud vybočil z dráhy pravé, zde nebylo již důslednosti, jaká měla Macbetha provést dle trefných počátků až po konec, zde jsme viděli zas jen třeba mocného a statečného, přec jen ledajakého hrdinu z bojiště. Možná, že by vada nebyla tak citelna, kdyby herci naši nebyli sobě navykli jakýsi druh všeobecně nešené deklamace, které užívají, kde nedostačují hloubkou, kteráž je však jako každá „Sattelmelodie“ nepřirozena, protože málokdy a jen náhodou vhodna. Dle šťastného počátku není pochybnosti, že Macbeth pana Šimanovského dostoupí ještě vzácné výše, jakož i, že vůbec tragedie naše má již pojištěnou budoucnost vzdor mnohým posavadním pochybnostem. O pilném provedení úloh ostatních (jmenujem tu zvláště Duncana p. Kolára ml., Banquo pana Chramosty, Macduffa pana Šamberka) možno se zmíniti rovněž pochvalně, jako o souhře a o celé mise-en-scéně, kteráž starostlivou úpravou a precisností milý pocit jistoty budila.

J. N.

HLAS 23. února 1864

MAŠKARY V NESNÁZÍCH

„Maškary v nesnázích“ jsou ovšem divná postní strava; nesmýšlíme ale asketicky — jen když je to dobré. Veselohra jmenovaná pak je skutečně dobrá, vzdor mnohým délkám a klíženým situacím. Situace tyto ovšem neposkytují dojmu celkovitého, to tím méně, že hlavní osoby dvou aktů prvních ustupují náhle pak do pozadí, a do popředí že přichází šarže zcela nová. Avšak tato šarže je neumořitelná a nahradí nám mnohé, nalezá-li se v dobrých rukou. Po Sekyrově úmrtí rozdělují se úlohy téhož rozmanitě, někdy více, někdy méně vhodně; obsazení Brkálka panem Kolárem mladším jest změna šťastná. Zde jsme byli jisti, že se úloha neodbude alespoň šablonou, a trefné jednotlivosti, vážené ze života samého, pomáhaly také skutečně setříti přehnaně držené mu Brkálkovi trochu přehnanosti té. Méně šťastný byl pan Kaška při Nedbalovi, ne sice snad pro úplnou zchybenost v charakterisování, ale pro přílišné do popředí stavění jistých, komickými býti majících „point“; zde byl úkaz opáčný, přehnanost totiž vždy rostoucí. Vyjímaje pana Šamberka počínali sobě ostatní spoluoučinkující s menší již pílí; dobrá ostatně souhra dala nám zapomenout nedostatků jednotlivých.

HLAS 25. února 1864

Pan Kolár mladší experimentoval. Starou veselohrou Molièrovou chtěl se přesvědčit, jak by asi zastaralý kus působil na naše nynější české obecenstvo, tendenčním kusem Langerovým, jak asi propadne na divadle českém kus po divadlech německých velebený. Či snad nechtěl? Pak ovšem nevíme, proč jsme se právě na „Le malade imaginaire“ a k tomu na „Slovo k ministru“ dívati musili. Proti slušným experimentům nejsme nikdy, z každého vyplyne prospěch alespoň nějaký. Při prvním kuse mohli se herci alespoň naučit, jak hrát nemají, chtějí-li, aby zastaralé hry znovu pronikly, při druhém vážiti může divadelní správa naučení, že tendenční kusy musí odpovídat časové chuti a okamžitému rozpoložení těch, kterým se hrají. Molièrovy veselohry ovšem vynikají posud a budou povždy vynikati ostrým vyznačením povah; situace však, kterými se povahy ty osvědčují, nebo kterými změny povah se odůvodňují, jsou na všechen způsob již z větší části zastaralé. Z těch jsme již velmi mnoho odkázali frašce, a fraškou zůstane veselohra pak vždy, nedodají-li herci *celé* úloze své ráz veselohrní, uhlazenost všeobecnou. A takž jsme viděli vskutku jen frašku, očekávajíce veselohru. Jediný herec, pan Šamberk totiž, zůstal při svém Mudrci synu v dobré míře; šarže jeho, nevedená až k nemožnosti, příjemně působila. Také paní Hynková nežádala na malé své úloze nic přílišného. Od pana Kolára bychom byli ráději očekávali něco z druhu jeho markýza z „Piketu“, než známější a již otřelejší figuru druhu „vychovatele“. Krok dreptivý, hlas dobrácký, jakého užívá k úlohám poslednějšího druhu, zůstane arci provždy komickým, ztrácí ale znenáhla komičnost, jako v životě samém i nejvyšší komičnost opakujíc se, síly ztrácí. Úloha Bloudovy služky jest již sama o sobě dosti odvážně kreslena, přičiní-li herečka

ještě trochu přehnanosti se své strany, mizí již i veselo-herní možnost zcela. Také úloha Angeliky nezdařila se, nemáť slečna Malá posud dostatečně přirozeného tónu pro úlohy podobné, aniž jistoty. Deklamace „idyly“ ne-dojala ani co deklamace vůbec. — Překlad je místy cha-trný. Také se dosti podivně vyjímali ti čechisovaní „Blou-dové, Mudrcové, Čistilové“ atd. v napudrované paruce francouzského rokoko! — „Slovo k ministru“ náleží mezi ony tendenční kusy, jakých němečtí spisovatelé izrael-ského i neizraelského vyznání ve prospěch židovstva velmi často do světa vysílají. S čistě humanitního stano-viska nebude nikdo proti tendenci takové ani nejmen-šího namítati, vždyť hledí každý vzdělanec ve směru tom beztoho sám šířiti náhledy pravé; tendenční kus předpokládá ale jisté rozpoložení obecenstva *veškerého*, tendenční kus politický žádá zkrátka dobu vhodnou, sice se mine s cílem úplně a vyvolá třeba i demonstraci věru nežádanou. Naše doba politicky živější nevzbudila u čes-kého lidu zvláštního nadšení pro židy; litujem toho i ve prospěch těchto, i ve prospěch svůj, ač věru není co stát o lidi, kteří sami se nepřihlašují. K tomu ještě připojilo se tentokráte, že Langerovo „Slovo k ministru“ má příliš mnoho zbytečných slov, fádní délky a že ani ve vrcholu jednoaktové hry nevidíme pranic zvláštního, ani ve scéně totiž ne, ve které Šalomoun Oppenheimer celou žádost svou směstná v jediné povolené slovo; žádaje mi-nistra Kounice, aby při poradě o toleranci náboženské ve prospěch židovstva — „mlčel“. Osoby rozpředené hry ne-povznášejí se nad šablonu, neslyšíme ničeho nového, ba ani nově přioděného, a když se opona shrnula, nevěděli jsme již dokonce, zdaž pan Kolár kus jen kvůli Oppen-heimru dával či pro něco jiného. Ostatní spoluúčinkující neměli také žádného štěstí. Pan Chramosta nebyl co Kounic žádný diplomat a pan Šamberk nebyl co Jeník, cidič bot, vůbec nic. Tomuto se jednalo při každém slově a posuňku jen o žert a smích, nu a obecenstvo se smálo. Duše jsou spaseny! — Návštěva byla přehojná. *J. N.*

HLAS 1. března 1864

PANÍ HYNKOVÁ, jež nejrozmanitější obory divadelní u nás zároveň se stejnou svědomitostí i stejným štěstím zastává, má příští neděli benefici svou a zvolila Findeisenovu hru „Jak si kdo ustele, tak lehne“. Paní Hynková jest nyní právě *třicet lét u českého divadla;* lepšího doporučení bychom jí nemohli k benefici její dát, kdyby i vůbec jakéhos potřeboval člen, jehož působení osvědčovalo se po takou řadu lét. Připomínáme jen ještě, že paní Hynková měla již dříve míti benefici svou, že však i den i zvolenou hru svou přenechala ochotně *pozůstalé rodině Sekyrově.*

HLAS 4. března 1864

ELIŠKA PEŠKOVÁ

K ilustraci

Bylo u nás obyčejem, že kdykoli se děla někomu veřejná pocta tiskem, děla se skoro vždy jen osobnosti literárními zásluhami proslulé. Věc to přirozená u nás, u kterých byla pěkná literatura nejen na poli umění jediným důkazem našeho života, nýbrž i jediným *politickým* činem naším. Doba pokročila, máme nejen skutečný politický život a vynikající v politice osobnosti, ale i v umění samém šíří se kruh činných našinců, čím více počínají i neliterární obory umění jeviti a rozvinovati činnost českou. Nejdůležitější umělecký živel jest pro nás umění dramatické, ono nám poskytuje posud nejvýdatnější náhradu za slabý ruch společenský a má se nyní státi faktorem ještě důležitějším. Tu již je na čase, abychom se ohlíželi pilněji po osobnostech, které byly posavadnímu českému divadlu podporou, které jsou budoucímu nejjistější nádějí. Že v první řadu mezi dramatické výtečníky stavíme paní Peškovou, netřeba ovšem odůvodňovati. O paní Peškové může se směle epitheton „nejoblíbenější“ užít. A její oblíbenost nepochází teprv snad od nedávna. Dlouho tomu, co je členem naší činohry, a skoro rovněž dlouho tomu, co ji nazývají „miláčkem obecenstva“. Jakož byla vynikající dříve v líčení povah zcela mladých, sentimentálních i rozmarných, takž nyní postupující v oboru tom cestou přirozenou jest hlavním sloupem české veselohry, a naši zdařilou veselohru nelze sobě ani bez paní Peškové mysleti. Činnost paní Peškové i v oborech mimo veselohru netřeba líčiti, bylo by to předříkáváním něčeho obecenstvu, čeho toto samo příliš dobře zná. Také životopisu nepodáváme zde žádného, kdo viděl v jediné větší úloze paní Peškovou, zná ji líp než z nejobšírnějšího životopisu. Obrazy života přinesly ostatně r. 1859 krátký životopisný nástin,

poukazujem tedy k němu. Jen to uvádíme ještě, že paní Pešková je rovněž šťastnou učitelkou umění svého; slečna Malá patří na př. také k novějším žákyním jejím. — Dnešní náš obraz líčí paní Peškovou co mladého Richelieu z veselohry téhož jmena.

RODINNÁ KRONIKA
5. března 1864 (sv. IV., str. 273)

ZNAMENITÝ ŘEČNÍK
ŘEMESLNICKÁ MERENDA

Pěti neb šesti silami provést tolik nových neb dávno nehraných a tedy jako nových kusů, mnoho-li jich nyní za sebou prší, hned velkou tragedii a tři dni nato víceaktovou veselohru, žádající vytříbenou souhru, a dva dni nato zase frašku nebo tragedii, — to ovšem, kdyby se dokonale provedlo, patřilo by mezi zázraky. Správě divadelní nelze okolnosti nového divadla za vinu klást, od herců nelze nemožnosti žádat, a kritika musí příliš často zažít nemastnou vodní polívku a přitom s povzdechem říci, že ještě všechno projde. Rozdíl jest mezi prostředností prostou a prostředností, při níž byla alespoň snaha po vyšším! Prostředně jen dařilo se i nové veselohře Schreiberově „Znamenitý řečník“ i nanovo v scénu uvedenému žertu „Řemeslnická merenda“. Obě hry pronikou jen výtečnou hrou jednotlivců k jakés výši a mimo naznačenou již obtíž a překážku hry takové přidružila se ještě přílišnost, jaká se kladla na *večer jediný*. První kus (byl by pro večer sám dostačil) je široké rozpředení jednoduché okolnosti, že advokát Doubravský je o svém bratrovci Alfredu přesvědčen, že tento co doktor práv musí býti také znamenitým řečníkem, a žádaje s pevnou nadějí ve výsledek při rozmanité příležitosti řeči od něho, tím ho také do častých nesnází uvádí. Hned na konci prvního aktu vidíme, že každé ze čtyr jednání končí takovou improvisovanou řečí, pointa dalších aktů je tedy již zeslabena! K tomu ještě přijde, že jsou řeči ty sobě jako bratři podobny vnitřní svou prázdnotou, všedními frázemi, myšlénkovou opuštěností; mají však přece jistý dojem učinit na posluchače (v posledním aktu je celé tableau skrytých posluchačů), a toho se domohou jen při výtečném, zvláštním, dopodrobna promyšleném přednesu. Panu Šamberkovi nedostalo se času na takové

podrobné vypracování, on mohl všechny čtyry řeči prodchnout leda lehkým humorem, jakým vždy dosáhne jistý, dosti čestný výsledek. Přes to vše bychom ale pana Šamberka přece na něco upozornili, a sice hned při řeči prvního aktu na zchybený základní tón. Doktor Alfred nevyznamenává se sice zvláštním vtipem, není ale také tak obmezeným, aby necítil směšnost vlastní, do jaké přichází řečně k mladému, skoro cizímu děvčeti o jeho marnivosti. Pathos kazatelský je zde zcela nepříznivý. V rozpacích, že řečnit musí — zároveň ale směšným se státi nechce, jest mnohem místnější tón chlácholivý, mírný. Že mu za řeč tu děvče pak pedantství vytkne, nevztahuje se k formě, nýbrž k obsahu, že totiž vůbec mladík k děvčeti tak mluví. Ostatní osoby jsou ještě více šablona, z níž pan Kolár ml. svým profesorem Kalinou tentokráte zcela šťastně vybočil. Dobrá byla i hra paní Pešk ové a Hynkové. Proč se úloha Anny dala slečně Malé a ne slečně Libické, neví nejspíš ani sama divadelní režie. Jest sice velmi chvalitebné, když se slečna Malá cvičí ve veselohře, a konstatujem také pravdu, že pohybuje se v ní nyní již mnohem volněji než dříve; zároveň ale připomínáme, že by se cvičení takové mohlo ve větších časových mezerách díti (as jako se dělo kdys u slečny Libické). České divadlo pražské nesnese co ústav umělecký častého podobného cvičení a slečna Malá ztrácí u obecenstva při takovém chvatu našich veseloher, čeho byla nabyla ve tragedii. Umění se žene jen v řídkých případech parou. Vždyť slečna Libická, docvičivši se i pro veselohru dosti slušně, *zůstala* nám, a nepochopujem, proč jí častěji na jevišti nevídáme. —„Řemeslnická merenda“ žádá co pouhý převod z Angelyho (Tylovo dobré vzdělání odstraněno nepříznivými poměry), aby úlohy zedníka Kluka a truhláře Kohoutka povznesly se na virtuosně provedené šarže; tím nabývá významu nad frašku, jinak klesá pod tuto. V úloze prvější připamatoval sobě p. Kolár ml. patrně berlínského Trieblera, jeho komika byla však velmi působivá, a nepochybujem, že by při častějším opakování dostoupil i k virtuosnosti

i k původnosti. Méně šťasten byl pan Šamberk v úloze Kohoutka, v níž také napodobnil. Humoru se ovšem usmějem, i když v pravdu nevěříme. Rutinovaný pan Kysela a snažlivý pan Grund přispívali ku zdaru. Úloha Madlenky vyžaduje jazykové hbitosti, jaké slečna Boschetti nemá. — Sisyfovým kamenem je hercům našim mluvnice. Možno, že na některém divadle předměstí berlínských velmi krásně pletou „mir“ a „mich“, že ale český *umělec,* jakémuž je řeč přece hlavním a jediným materiálem, nezná ani posud užívání slova „svůj“, to — — nač se ale horšit, když se naučit nemohou a nemohou! — Beneficiant pan Šamberk docílil plný dům, který ho po celou minutu trvajícím potleskem uvítal a věnci i kytkami poctil.

J. N.

HLAS 5. března 1864

Že se vyskytla Findeisenova fraška „Jak si kdo ustele, tak si lehne“ na repertoiru, omlouvá se toliko dnem benefičním. Čirá, ba nejčirejší fadesa je hlavní znak její; trvá sice po čtyry akty, člověk ale uteče hned po druhém z divadla — „vše je k dobrému!“ Škoda práce, kterou sobě ještě někteří herci při hře vzali; my bychom jim ji byli odpustili, jakož také oni nám odpustí, nezmíňujem-li se zde dále o zdařilosti či opaku. Paní Hynková, slečna Bollardova, pánové Chramosta, Šamberk, Grund atd. činili, seč byli, a zdařila se jim mnohá scéna. Dům byl slušněji naplněn obecenstvem než hra důvtipem.

HLAS 8. března 1864

15. JAN LAPIL

16. J. J. KOLÁR JAKO RICHARD III.

ANGELO, VLADAŘ PADOVÁNSKÝ

Něco dobrého má náš repertoir rozhodně do sebe, čehož ani nejzuřivější protivník nynější divadelní správy upříti nemůže, totiž nejúplnější nespolehlivost. Na týden napřed měly by se vlastně jen — benefice předpovědít, jen ty dostojí slovu. V ostatním je každé proroctví velmi zbytečné, neboť nevěříme již ani nárožní divadelní ceduli. „Don Carlos“ na př. nemohl pro víceré špitální nehody ani na prkna a v běžícím divadelním roku již ho ani nespatříme; snadže napřesrok co rekonvalescenta. Ostatní dává se o překot podle okamžité možnosti, podle okamžitých poměrů personálu. Vstupujem do divadla alespoň s tou nadějí, že při vyhrnutí opony nespatříme místo herce na jevišti jen pana režiséra, v civilu pěkně upjatého, kterýž by nám zvěstoval, že je opět změna. Pak se odbývá hra, při níž máme nepoměrně více ouzkosti než herci sami, je nám, jako bychom zápasící měli viděti náhle utonout. Rádo by se v referátu vyslovilo mnohé přání, leckterá výtka, není ale možno, vždyť „každý zápasící zasluhuje úctu“.

HLAS 10. března 1864

△

Pan Kolar starší uveřejnil v předvčerejším čísle Nár. l. dosti dlouhé „zasláno“, v němž oznamuje obecenstvu českého divadla, že *„od toho ustoupiti musel, kam se byl h m y z zahnízdil“*. Že panu Kolarovi morální outlocit nedovoluje více, aby po velkonocích při divadle českém dále působil, jest zajisté smutné svědectví pro ústav ten, jenž po velkonocích již všechny morální váhy tedy pozbude. Podporován jest výrok tím, že „zasláno“ p. Kolarovo, vystupující se žalobou bezohlednou a při mladém ústavě a mladém obecenstvu tedy důležitou, otištěno jest beze vší poznámky. Nezbývá, než abychom uvěřili a *české divadlo padnout nechali*, nebo abychom se *podívali na věc trochu blíže*.

Náš umělecký ústav jest tak mlád, že ovšem netřeba obecenstvu šíře vyprávět všechny boje, jakýmiž se propracovati musil k stanovisku, kteréž mu vykázáno po velkonocích. Každému je známo, jak dlouhé bylo naše volání po častější hře, a když této dosaženo, jaké zas bylo volání po zvláštní budově divadelní, jížto jsme doufali dosíci samostatnost herců i ústavu celého. Konečně jsme neunavnou pílí svého pana intendanta dosáhli i tohoto. Nastala práce o závod a věru, že vykonáno dílo dosti značné. Opery dříve vůbec nebylo, nyní láká již i Nečechy do divadla našeho; veselohra dříve takměř nemožná je nyní zcela uspokojující; v tragedii vystoupila mnohá nová síla zdatná, starší síly okoušely se v nových oborech: že pak tragedie nebyla *ještě pilněji* pěstována, to viselo na mnohých náhodách; „Don Carlos“ byl na př. vícekráte na repertoiru, jednou se ale osvědčil král Filip, že nedoslýchá na pravé ucho, po druhé, že na levé, po třetí, že má revma v zubech, a po čtvrté zase chrap-

těl ideální Carlos sám. — Nyní pak máme učinit obrovský krok dál. Bude se hráti každodenně, v létě bude česká aréna, opera naše přestěhuje se pro léto do Novoměstského divadla, personálu je najato na půl třetího sta * osob, mezi nimi pro značné obory síly co možná nejvýtečnější s tak velkými oběťmi, že jsou tyto skoro již v nepoměru k obmezeným místnostem prozatímní naší budovy. Nový ředitel mohl podobné podniknouti jen v nejpevnější důvěře v české obecenstvo, a toto zase — ač nezklame-li důvěry — bude žádat od umělců snahu nejupřímnější. Aby pak umělci obecenstvu dostáli a je uspokojili, musili se všichni vyhledat, kdož po světě posud roztroušeni nám by se snad hoditi mohli, musili se především všichni trvale upoutat, kdož se již co podpory české Thalie osvědčili. Že mezi tyto rozhodně náležeti měl pan Kolar starší, kdož by o tom pochyboval! Jest to talent skutečně skvostný, všeobecně uznaný herec i vzdělanec vůbec; co herec český (co německý nemá stejné pružnosti) způsobil Pražanům již mnohou uměleckou pochoutku, — když se mu někdy právě zlíbilo.

Od doby, co složil pan Kolar řežisérství (za kteréhož se i stalo, že se v den ku hře určený — vůbec nehrálo), choval se k českému divadlu záporně.

Zápornost ta projevila se tím ostřeji a rostla vždy více, čím více přibývalo divadlu velitelů, intendant, nový dramaturg, nyní konečně nový ředitel. An pan Kolar sám praví, že „život českého divadla měl se státi *jeho* životem“, musí zápornost ta základy své míti v nelibosti *osobní*, ve *velmi silné* nelibosti, že mohla najednou zničit nadšený ten „život v životě“. Nevěříme tomu, že by takové nadšení ustoupiti mohlo tvrdošíjnému nějakému „aut Caesar aut nihil“, ač tvrzeno s nejedné strany, že by pan Kolar nezůstal jinak než co ředitel. Ač se o ředitelství, jak známo, neucházel, přiznáváme upřímně, že by nebylo vítanějšího nám muže pro místo to nad pana Ko-

* Poukazujem k seznamu divadelního personálu, uveřejněnému mezi našimi dnešními lokálkami.

lara, — kdyby divadlo již potřebným bylo *zásobeno vším* a kdyby pan Kolar *všechny* své vzácné síly *neunavně* práci věnovati chtěl.

Pan Liegert stal se ředitelem a vynaložil vše, aby pana Kolara staršího získal; kdyby se mu bylo podařilo, byl by sobě dobyl větší bez odporu pochvalu, než nejvýtečnější silou, kterou by mohl na př. výnosné opeře získat. Aby známé osobní nenávisti se vyhovělo, nabízelo se panu Kolaru režisérství truchlohry a činohry, tak *neodvislé od kohokoliv* jiného, že jsme věru ani nepochopovali, jak možno vůbec nějaký repertoir, jak vůbec rozumný *celek* při *dvojím samostatném* komandu očekávat. Ale skála se měla odvalit, ať pak strhne s sebou co chce. K tomu činěno co do materiální stránky, jejíž jednotlivosti před veřejnost nenáležejí, nabídnutí velmi slušné, proti kterémuž pan *Kolar zase své výminky položil.* Časopisy přinášely nepřetržený růženec zpráv o jednání tom a s nikým, ani s nejtalentovanějším ani s nejnadšenějším nemohlo se se strany té pochlebněji zacházet než s panem Kolarem. Avšak jednání přetrženo násilně panem Kolarem samým. Po nějakém čase počal *pan Kolar* opět sám vyjednávati. Ředitel Liegert nemohl však podmínek jeho přijmouti, neboť nepochopitelnou zajisté náhodou nemohl nahlédnout, jak může řediteli dostačit *pouhé vědomí,* že má při ústavě svém o talent víc, a jak může herec jen tenkráte hrát, když *on* a ne když *ředitel* chce. *Pan Kolar tedy vyjednával, a kdyby se bylo výminkám jeho vyhověti mohlo, byl by s nenáviděným hmyzem i po velkonocích dále přebýval!* „Hmyz“ ho tedy nevyhnal, „osud“ je velmi pochopitelný, a že „jest mu loučiti se“, záviselo a *závisí posud* jen od pana Kolara, jenž nám bude vždy vítaným, zůstane-li nebo *vrátí-li* se po nějakém čase, o čemž ani dle vlasteneckého jeho „zasláno“ nepochybujem. Na všechen způsob musí však odstoupení své zcela jinak odůvodniti, než jak ve svém „zasláno“ učinil, pevnými náhledy, určitými dáty a nikoli jen všeobecně a perfidně urážejícími frázemi, neboť obecenstvo naše, k jehož soudu se pan Kolar odvolává,

naučilo se již bohudíky prohlídat takovými prázdnými frázemi. Prozatím nevidíme v jeho článku skutečně nic jiného, než *vůli uškoditi mladému našemu ústavu*, v nějž celý národ velké náděje má, zničiti z ohledů *čistě osobních* samý začátek samostatnosti naší, v bláto nedůvěry a opovržení strhnouti to, v co my věříme s přesvědčením skoro ideálním. A kdo z osobních ohledů škoditi chce věci naší, ten ráději ať sobě přispíší pryč — mámeť dosti co dělat s těmi, kteří nám škodí z ohledů „vyšších“. —

Že se pan Kolar nerozloučí mlčky, očekávali jsme, a bylo veřejným tajemstvím, že tak učiní: „Ein Abschiedswort zu sagen ziemt dem, der noch ein Herz im Busen trägt.“ A poněvadž „jen chladný egoista se neloučí“, rozloučil se také skutečně pan Kolar *před* svou beneficí. Chtěl-li docílit tím plný dům, přejem mu ho, ač toho není věru potřebí při představení, ve kterémž vystoupí pan Kolar naposled v úloze, v níž nám ho sotva nahradí hned umělec jiný; chtěl-li docílit osobní jakés demonstrace, přejem mu i té, ač by se jinde v očekávání svém na podobné „zasláno“ *velmi* zklamal. Nešťastná to pro něho náhoda, že při loučení právě tom vyjímá se „jeho srdce nad míru bolestné“ tak mefistofelsky, že člověk mimovolně opakuje pak slova „soběchlebný, sobětržný“, kterýmž se v „zasláno“ byl naučil.

Po slušně učiněném pozvání k benefici a po komediantském opakování „Ano, se srdcem bolestným!“ počíná se pan Kolar chváliti. Nu něco chvály, trochu samolibosti je každému dovoleno, herci třeba i více než trochu; když ale čelo Falstaffovo i mimo jeviště před nás vstoupí, když chvastavost sama sobě slávu volá, když Kolar starší se tváří, jako by byl sám a sám co umělec nejdokonalejší, co národovec nejvřelejší, co snažitel nejpřímější divadlo české na obrovských svých ramenou nesl, tu přestává všechna objektivnost čtenářova a ve chvástalu vidí se právě jen chvástal. Což myslí opravdu pan Kolar, že obecenstvo naše, kterémuž ze samé „geniálnosti“ stokrát prapodivné *umění* předváděl, jemu neporozumělo? On skutečně musí se toho domnívati, sic

by se nedovolával spravedlivého soudu obecenstva, jež prý mu „*tolik důkazů své náklonnosti laskavě podalo*“, když o deset řádek dříve byl pravil, že „dobré jeho *srozumění s obecenstvem přerušiti podařilo se* soběchlebným, sobětržným nádeníkům poznenáhlým podezříváním a osočováním jeho přímě uměleckých snah!“ Buď je tedy čtenářstvo a obecenstvo skutečně ducha obmezeného, že uvěří i největším nesmyslům a protivám, jakmile je pronesou nadšená ústa páně Kolarova, buď je ono „podezřívání“ pouhá nerozumná tiráda, kterou vůbec svůj podivný odchod odůvodniti chce. Kdykoli toho zasloužil, a přečasto v neděli, když toho ani nezasloužil, vyznamenávalo ho obecenstvo co nejvřeleji, a divadelní kritika dělala samou radostí až kotrmelce, když se někdy panu Kolarovi zaráčilo, aby sobě *opravdu dle chutě* zahrál. Že se mu neráčilo ale velmi často, toho nechť sobě přečte doklady v referátech samých Národních listů, kteréž mu jeho „zasláno“ otiskly. Ovšem že hereckým nedostatkům někdy odpouštěno pro zásluhy spisovatelské a někdy zas naopak!

Kdož ale oni *nádeníci* jsou, kteří nebohému tak ublížili, toho nepovídá pan Kolar právě tak jako sobě v Olympu svém zůstavuje bližší naznačení všeho *hmyzu*. O nádenících nemůžem uhodnout, myslí-li jimi u známé vděčnosti své divadelní referenty, kteří k němu vždy co nejšetrněji a nejuctivěji se chovali, nebo u známé kolegiálnosti své pány spoluherce nebo snad z pouhé oposice nynější své představené. Kdo *pletichy* strojil proti panu Kolarovi, neví se také ještě, ač pletichy proti vážným lidem osnované obyčejně se rychle do veřejnosti dostávají; vždyť vešly i pletichy v známost obecnou, jakými pan Kolar a ještě někdo Tyla z Prahy vzdálili, a což je dle „zasláno“ Tyl pro divadlo proti Kolarovi! A kdo konečně ten *zahnízděný hmyz* býti má, zůstává rovněž tajemstvím. Prohlížíme-li seznam všech osob divadla našeho, nalezáme leckterou, která v uměleckém ohledu je nám právě tak mila jako pan Kolar, a nalezáme mimo uměleckou váhu také velmi mnohé, v národnostním,

uměleckém i každém jiném ohledu ryzé povahy, z jejichž kruhu věru netřeba se ani největšímu moralistovi odlučovati. Podivné dává ale zajisté pan Kolar vysvědčení *všem*, kteříž setrvají, odkud jeho čistá duše se straní kvůli morálnímu hmyzu! Jaký as pojem učiní sobě lidé cizí o našem divadle!

Vidíme již, že zlehčení českého divadla vůbec bylo účelem znamenitého „zasláno“. Že pak nedovolíme, aby kdokoliv a způsobem jakýmkoliv mladý a nadějný ústav národní špinil, schvalujem, abychom na článku také něco ze zdvořilosti pochválili, zcela mlčelivost, jakou sobě pan Kolar ku konci ukládá. Pan Kolar odmlčel se již leckdy náhle při polemikách svých. Že ale hotový výtečník slibuje „bohdá snad později u větším článku o divadle českém blahodárné oučinkování všech těch divadelních *demiurgů* objeviti“, pravíme hned zde, že beze všech snadů odkryjeme každou nepravdu, dopustí-li se jakés, a že dovedem ubrániti každému ouskoku, který by našemu ústavu škoditi mohl. Ač každou zásluhu o věc naši vysoce ctíme, mizí nám přece ohledy osobní před zájmem všeobecným.

Dnešní ale, poslední benefici páně Kolarovu odporučujem hojné návštěvě upřímně a vřele, aby obecenstvo dokázalo, že sobě v divadle váží dobrého umělce, i když nás opouští bez všeliké podstatné příčiny, ba i když napíše podobně krásné „zasláno“. A pan Kolar ať dosáhne spokojenosti i slávy tam, kam se odbírá s *jiným* repertoirem, než jaký měl u nás!

HLAS 15. března 1864

Po dlouhém čase spatřili jsme konečně zase jednou na jevišti českém Goethova „Fausta“. Hra jako „Faust“, která výsledkem svým měří stupeň umění dramatického, je v případu zdaření se vždy značnou udalostí. A skutečně sluší přiznati, že hra předvčerejší událostí takou se stala vzdor tomu, že souhře leckterých scén vadila nepříznivá hvězda trapného přeříkání se, ano i trapnějšího ještě se odmlčování; počátečnické vady takové vystupují již docela naze, když vedle nich v ostatním jeví se solidnost a slušnost, ba i rozhodné umění, povznešené nad prostřednost. Více než celek působí při „Faustu“ jednotlivec a tu třeba jen podotknout, že titulní úlohu hraje pan Šimanovský, Mefista pan Kolar starší, Markétku slečna Malá, Valentina pan Kolár mladší, Martu paní Hynková. Jakož je již dávno znám ušlechtilý tón pana Šimanovského, jemuž bychom ve velkém monologu jeho místy jen *důmyslnějšího* pronášení přáli, aby *filosofa* Fausta vyznačil dokonale, takž má již Valentin pana Kolára mladšího dávno všeobecné uznání pro sebe. V Mefistu viděli jsme prý pana Kolara staršího naposled, totiž naposled před jeho nynějším rozloučením se. O jeho překladu Goethova „Fausta“ pravil někdo: „Myšlénky Goethovy, celý aparát filosofické frazeologie jeho, vše jako by bylo vyrostlo původně z půdy české.“ Že tak duchaplný překladatel, je-li rutinovaným zároveň hercem, dovede i na jevišti duchaplně interpretovat, jest nutná důslednost. Pan Kolar podává také Mefista co do *všeobecného* rázu zcela trefně, démonická povaha vystupuje i působí všude rozhodně. Avšak i na kaustických jednotlivostech jsme se potěšili *v scéně zahradní*, kteráž vůbec patřila k nejlepším scénám, jaké jsme posud na divadle českém viděli. Při Markétce zaznamenáváme

s upřímnou radostí, že v úloze té nemusíme žádnému divadlu závidět herečky snad lepší. Slečna Malá jako by byla všechnu vřelost rozpoutala, posud z ostychu zadržovanou, a jemnost, kterou úlohu svou prodchnouti dovedla, byla nám nejlepším svědectvím, že i mimo vlastní obor svůj v tragickém, v němž jednou může dosíci výše řídké, dovede se zmocniti šťastně i cizejšího. Z počátku, při lechtivých slovech „Nejsem krásna atd.“ nebyl ovšem nutný zde tón prostoty, což se stává při všech mladých herečkách, kteréž se snaží do jednotlivého slova vkládati příliš mnoho; brzy však, při plnější situaci nastoupila také plná jistota a nepohřešovali jsme ničeho, ani poetického pelu, ani pak stupňovaně tónu rozhodně tragického. Zvláště věru dojímají ženské povahy Goethovy; olympickou klidností, barvami chladnými vyvedeny, jsou přece tak mocny božskou pravdou svou! — Obecenstva sešlo se hojně. Beneficiant pan Kolar starší byl uvítán dlouhým potleskem, četnými věnci s mocnými trikolorami. Jeden věnec hozený náhodou zachytil se právě na hlavě beneficiantově. Také po jednotlivých scénách byl důsledně volán. Obecenstvo potvrdilo naše slovo, že nikdo nepřerušil posud dobré srozumění, v jakém vždy stál pan Kolar s obecenstvem. Pasivní chování se jedné části obecenstva datuje se teprv od minulé neděle. Ku konci děkoval pan Kolar několika slovy a vyřknul naději, že kdyby se navrátil, nalezne zase tutéž přízeň.

J. N.

HLAS 17. března 1864

△

Praha vstupuje divadly svými v řadu velkých měst. Máme rok staré české divadlo prozatímní a celé století staré německé divadlo definitivní, Novoměstské divadlo jest dle jedněch majato pro střídavé provozování oper českých a německých, dle jiných jen pro opery české za doby letní, aréna česká počne se již stavěti tyto dny a na německou pomýšlí prý se již také. Lidé povídají, že je toho příliš mnoho na dobré Pražany, a poněvadž se tito vůbec těžko rozhodují a příliš dobrosrdečni jsou, než aby návštěvou divadla jednoho urazili divadlo druhé, že ostanou všechna divadla prázdna. Jsou-li prorocká ústa ta ústa Kassandřina, toť mají nastupující ředitelé výhlídky tak rozkošné, že jim nebude nikdo ani čestného úřadu jejich záviděti ani výdělku. Zbude jim jen krásné vědomí, že se stali oběťmi doby přechodní. Také pěkné! Pro nás jest ale slabá či silná návštěva otázkou bytí či nebytí českého divadla, nám nepůsobí rozpak ředitelův věru pražádné rozkoše, a protož doufáme, že z lásky k nám do rozpaků nepřijde, vlastně že ho obecenstvo české do nich neuvrhne.

Pravda jest, že obecenstva divadelního jest v Praze vůbec málo. Třeba se zde porozhlédnout i po obecenstvu divadla německého, abychom jakžtakž zpředu již věděli, jaké bude asi obecenstvo české. *Jádrem obecenstva, podporou i spásou ředitelovou jsou předplatitelé,* tito pojišťují řediteli návštěvu *pravidelnou.* V lóžích, na sedadlech přízemních i galerijních je v německém divadle odedávna mocný šik předplatitelův, habitués, kteří i s rodinami svými bez divadla ani žíti nemohou. Jest tu především šlechta „česká“, bohatší obchodníci, nejvíce to izraelité, vyšší úřadnictvo v činnosti i na odpočinutí,

někteří advokáti, kteří praxi svou mají hlavně mezi třídami právě uvedenými. Studentstvo a jiní „nezámožní vzdělanci“ chodí dosti často do divadla německého, kdykoli se tam podává novinka neb pochoutka skutečně umělecká. Vlastní měšťanstvo pražské, jak známo dosti bohaté, nepřidává valné cifry navštěvovatelstvu divadla německého. Měšťanstvo naše jest české, německé divadlo nemohlo míti pro ně půvabu, z čehož dle dosavadních poměrů ovšem vyplývá zároveň, že se jemu nestalo divadlo vůbec potřebou. Náš měšťan vysedí leta klidně v kruhu svém rodinném, aniž by mu divadelní svět činil nejmenšího nepokoje; jen když je svátek v rodině, dovolí se dětem dvě neb tři sedadla, a otec sám podívá se jen při velkých iluminacích — na zevnějšek divadelní budovy.

Mnoho-li z uvedených habitués přirazí se k jádru obecenstva českého, není právě těžko určit. Na šlechtu jsme odvykli dávno již se spolehati, v českém divadle jí as mnoho nepřivyknem. Bohatší obchodník je Němec nebo hraje sobě na Němce, izraelité hrají hru tutéž, v úřadnictvu máme jen v nižších kategoriích rozhodnější Čechy a nižší úřadník nemůže as býti stálým předplatitelem, a advokáti onino, nu ti zůstanou mezi lidmi, mezi nimiž praxi svou mají. Pro abonnement české nebude tedy valného lovu zde, ovšem ale pro návštěvu občasnou. Podá-li se v divadle českém něco skutečně uměleckého nebo alespoň zvláštností svou lákavého, přijde každý milovník divadla nebo umění vůbec. V ohledu tom je divadlo naše hlavně poukázáno k opeře, pro niž ředitel Liegert vpravdě velkých, ano pro poměry naše již i největších obětí podnikl, takže opera česká nyní značně převyšovati bude operu německou. Avšak opera nemůže být každodenně provozována, ba ve prospěch rozvinu dramatické literatury své bychom sobě toho ani nepřáli. Recitativní hry nemohou ale v témž poměru udržovati se návštěvou nepravidelnou, těm je třeba četného kmene předplatitelského. Pro recitativní učiněno ředitelem také všemožné; shledáni jsou herci se všech končin světa,

pracuje se na tom, aby repertoir český vykázal se vším, co repertoiry jiné zdobí, a vůlí ředitelstva jest, aby zlepšením i honorárů i majitelských práv činnost dramatických spisovatelů zvýšena byla.

Posavadní předplatitelstvo české rekrutovalo se počátkem samostatnosti českého divadla z dávnějších „kruhů vlasteneckých“. Jakož skrovnost kruhů těch odpovídala právě jen dřívějším poměrům, takž nedostačují naprosto potřebám divadla nynějšího; k tomu ještě se připojuje, že leckterý zámožný muž dle doslechu straní se nového abonnement, jda „na odpočinutí“ ve snahách svých a ponechávaje velkomyslně příležitost i místo, aby se „noví osvědčili“. My pevně doufáme, že zámožné měšťanstvo naše vyšine se z posavadní své lethargie a že za lacinýˇ věru peníz opatří rodinám svým nejkrásnější příležitost ku pobavení a vzdělávání se. Oběť v tom není žádná. Nynější výše uměleckého ústavu našeho upoutá je pro později najisto a učiní jim divadlo potřebou, jakou je u všech národů vzdělaných. V Paříži je třicet hojně navštívených divadel, proč by se nám neudrželo jediné, a nese-li pařížský dělník svůj frank ochotně do divadla Beaumarchais, proč by neobětoval sobě a svým právě tolik zámožný měšťan pražský na pohodlné sedadlo! Slyšíme, že se k abonnement spolčují i dvě rodiny. To se děje všude jinde také a opakování her uspokojuje všecky strany.

HLAS 22. března 1864

ČESKÉ DIVADLO, uniknuvši po dlouhých bojích nehodného podruží, dospěje konečně zítřejším dnem ku dávno již želané samostatnosti, kde mu jedině možno bude, aby valně prospívalo a stále zkvétalo. Netřeba tudíž dokládati teprv, že zítřejší den jest našemu divadlu slavností významu předůležitého, a za tou příčinou zajisté i obecenstvo dovede toho náležitě oceniti. První představení odbývá se o půl 4. hodině odpůldne a dává se Shakespearův *„Julius Caesar“*, kde skoro všickni nově angažovaní členové vystoupí. Přede hrou přednese pí Pešková slavnostní proslov. Večer pak o půl 8. hod. dává se zpěvohra „Židovka“ po proslovu p. Šimanovským přednešeném. Při obou představeních bude divadlo slavnostně osvětleno. Veškeré kostymy, nábytek a částečně i dekorace jsou nově zřízeny. Jeviště praktickou úpravou nabylo značného rozšíření. Leží na bíle dni, že ředitelstvo vše učinilo, aby své řízení našeho divadla zahájilo slavně i důstojně; zbývá tudíž jenom přání, aby též obecenstvo úsilovné tyto snahy hojným účastenstvím ocenilo.

HLAS 27. března 1864

„Julius Caesar“ Shakespearův je v divadelních poměrech našich možný i nemožný. Možný v jistém ohledu, že hlavní a největší postava v něm, Brutus totiž, je vzdor velikosti své průzračně jednoduchý. Příkrá, neuprositelná povaha ta republikánská je v železné své důslednosti a právě pro tuto jednoducha; umělec, který porozuměl základu tomu, který uhodil na tón přísné opravdivosti a způsobem ušlechtilým jej provede až po konec, dostačil Brutovi již úplně. Šťastný naturalismus zde nemůže pochybit a těší nás, že panu Šimanovskému můžem říci, že při jeho hře vynikal umělec výše stojící než *pouhý* rutinovaný naturalista. Počínaje od řeči jeho na forum římském, kteráž velkolepě dojala vzdor nevelkým svým rozměrům, možno nazvati úlohu tu mistrnou — až po konec. Tu jsme pak již zapomněli některého nedostatečného oživení scén *předních*. Ve scénách těchto zdál se nám jeho Brutus příliš chladným, abychom řekli hotovým, před činem byl týž co po činu. A přece nemůže být taká chladnost přirozena u muže, který Caesara sice miluje, přesvědčení svému však ho přece obětuje, a viditelna nám musí být i počáteční trpkost, jakož i následující pak zápas až k okamžiku, kdy vyzraje kolisání se v chladné přesvědčení o nutnosti činu a v čin sám. Že Shakespeare žádal zde vyznačení živě dramatické, ukázal krásně myšlenou protivou v ranní scéně zahradní; vedle spiklenců osud svobodného římského světa rozhodujících nakreslil spící dítě otroka. Žádáme v prvých aktech významnější zvonění myšlénky, čímž se zároveň docílí i větší přirozenost. Tím jsme se ovšem dostali zase na pole, kteréž jsme již dosti často bez prospěchu vzdělávali; snad bychom se právě dnes k němu nevraceli, kdybychom nebyli příliš přesvědčeni, že u pana Ši-

manovského neztrácí se slovo přátelské, aby v něm nevzbudilo další přemýšlení. *Ztotožnění sebe s úlohou zprostředkuje porozumění myšlénkám básnickým,* plodí přirozenost a pravé umění; panu Šimanovskému podařilo se již vícekráte ztotožnění takové, podařilo se vcelku i při Brutovi. Tak dalece, hlavní úlohou svou, je „Julius Caesar“ u nás tedy rozhodně možným; dvojsmyslná možnost naskytuje se však opět při ostatním. Drama to je pouze na divadlech možno, na kterých lze vynikajícími *rozhodně* silami obsadit skoro *všechny* úlohy vedlejší. Velikost koncepce musí zde všude být, kde vystupují povahy hned z prvopočátku hotové, aby dovedla každá sobě získat váhu jí básníkem vyměřenou, aby v mnohém případu nepůsobila snad jen beztoho nezmořitelná situace sama. Kde té možnosti není, zbývá jen otázka slušnosti, otázka při dramatu jako „Julius Caesar“ ovšem velmi vážná a rozluštění i na starých a velkých divadlech často nemožná. Že u nás rozluštění toho se docílilo, že slušnost jevila se ve všem, jest nám udalostí pravou. Viděli jsme na českém jevišti již mnohou hru *jednotlivostmi* více vynikající; celkovitého však takového dojmu jsme při *velké* hře posud neměli. Bylo nám věru v divadle tentokráte volno; povznešeni nad pocit *diletantské* prostřednosti, viděli jsme, že jsme v ústavě umění opravdu posvěceném. Některé nově získané síly odpomohly mizerii dříve při obsazování vedlejších avšak často předůležitých úloh pociťované; pomoženo ze směšnosti, a to je věru pokrok velký. Že novým příchozím věnujem zde přednější místo, jest věc přirozena, majíť býti garancií stavu *zlepšeného,* dobrým doplňkem jádra již osvědčeného. Úsudku nelze ještě rozvedeného pronést při těch, kteří do „prvního ohně“ vysláni tu byli na místo nepravé. *P. Kochanský a Mošna* na př. mají se stát podporou frašky, museli však napoprvé vypomáhat v malých úlohách serieusních; poslednější obstál tu úplně co herec rutinovaný, prvějšímu, myslíme, že vadila nezvyklá výše mluvy. Musíme při obou pánech vyčkat trochu času; při panu *Bílu* však lze říci, že mocným

svým orgánem, mohútnou postavou hodil by se dobře pro úlohy representační; co se však týká češtiny, kladem opět pouhé naději plné vederemo! Pan *Braun* osvědčil, co jsme předpovídali, že bude v episodách velmi dobře účinkovat. Nejrozhodněji lze však co značný zisk pro divadlo naše pojmenovat pana *Poláka.* Umělce toho měli jsme již před několika léty v Praze a sice dosti značně zaměstnaného v úlohách druhých milovníků. Byl v úlohách těch úplně nahražen pak panem Pokorným. Nyní se nám však vrátil, jak doufáme, co posila rozhodná. Milovník bývalý přešel v obor herců charakterních a hned první jeho vystoupení (Casca) dosvědčilo, že hlavním požadavkem oboru toho na všechen způsob se vykazuje: pan Polák je herec *myslící.* Rádi bychom viděli, jak hluboko umělec ten sáhnouti dovede, a divadelní správa nesmí opomenout, přikazovat mu v řadě úlohy větší, an obor jeho snese u nás ještě leckterou doplňku. — Ze starších známých svých vyjímáme p. Kolára (Cassius) a Šamberka (Antonius). Prvějšímu nebývá v kothurnu tak volno jako v jiném, ač obyčejně čestně obstojí; tentokrát jevil patrnou snahu, aby se velké své úlohy úplně zmocnil, a na mnohých místech se mu také podařilo. Ráz jakési suchosti podržel i tentokrát jeho Cassius. Pan Šamberk pronikl u obecenstva. Kritika musí chválit počátek, při velké řeči jeho však nad mrtvolou Caesarovou pozorovali jsme skrovné jen odstupňování, právě zde, při řeči tak mocně myšlénkou působící, velepotřebné. Teprv konec řeči přesvědčoval úchvatnou svou vřelostí. — Podotýkajíce ještě, že souhra byla skutečně slavnostní, ponecháváme sobě o zevnějším ještě některé poznámky na zítřek.

J. N.

Mluvíce dodatečně o představení prvním za Liegerta hledíme co do zevnějšího ovšem hlavně k tomu, co ředitel nový učinil, aby obecenstvu divadelní úpravou skvělou se zavděčil. Ředitelstvo české divadlo teprv zahajující, ač ze starého hamparátí dřívějšího ústavu německo-českého obdrží snad as polovici za základ, musí mnoho zbrusu *nového* opatřit. Zde pak lze ihned rozeznat, hledí-li opravdu k slušnosti solidní, dále pak dovede-li osvědčit krasochuť. Dle posud viděného jest již v obém příznivě rozhodnuto; příjemná elegance je povšechným znakem všech věcí nových. Kostymy zvláště vynikají krásou svou a *historickou přesností*. Rovněž můžem být spokojeni se správou, kteráž řídí opatřování nových dekorac z povolených peněz zemských. Od slavného Brioschi, jehož štětec našemu divadlu již více brillantních pieç dekoračních opatřil, spatřili jsme opět některé malby nové. Na přední místo stavíme dekoraci, obrazící vnitřek římského Kapitolu. Držena ve velkolepých rozměrech působí perspektivní hloubkou svou věru překvapně, jeviště roste jí do výše i hloubky tak, že odpovídá úplně obé pěkným rozměrům jeviště toho co do šíře. Méně již, ač v ohnivých barvách vyvedena, spokojila nás téhož umělce „jižní“ zahrada; je v ní pro nevalnou dálku prozatímní budovy naší právě příliš mnoho ohně a světla a působí na diváka ostrou příkrostí. Krásný je Koutského bohatý salon, jejž jsme viděli v třetím aktu „Povídek královny navarrské“; v druhém poli hlavní dekorace zdálo se nám býti však místo značně porouchané, barva setřena, což by se ostatně snadno dle ostatního opraviti mohlo. Dále uvádíme ještě Macourkem přísně malovanou starořímskou světnici a Romrovu, dekoračního malíře a mašinisty našeho, velkou dekoraci — sál, či fasáda paláce, či palácní schodoví, toho jsme ještě dle používání k scéně nerozeznali. Jak ale praveno, v perspektivní malbě šťastné debut. — A nyní ještě k některým velkým maličkostem, při nichž žádáme ředitelstvo, aby jich nepřehlídlo. Především o meziaktí. U nás zachází se s časem mezi akty velmi nehospodářsky,

jako by obecenstvo mělo hovět všemu pohodlí režie a herců. Jinde bývá předepsán čas hercům, ve kterém i nejdelší operace převlekací provésti musí; osm minut je prý čas úplně dostačující, za každou minutu další platí se vyměřený trest. Co jinde, může býti také u nás; netřeba rozmrzelost vzbuzovat. Tu pak jest ještě stížnost další: stará, vyžilá, protivná již hudba meziaktní vloudila se i do doby nové. Rádi s nepříjemnou minulostí zavrhujem i upomínky na ni a raději neslyšíme pražádné hudby než té otřepané. Hudba meziaktní v nynější své kolovrátkářské způsobě jest beztoho nejryzejší nesmysl; stalo se již, že jsme slyšeli při římském kuse — opravdový čardáš! Více nesmyslu nelze ani dovést! A mezi krásnou hudbu tu, nebo v přestávky její zalehá tenkou oponou z blízkého jeviště: „Vorwärts!“ — „Das Versetzstück!“ — „Dummkopf!“ a někdy ještě něco hustšího k udivenému sluchu obecenstva, kteréž této části české estetiky ještě dobře nerozumí. Má se nám snad neumořitelnost německého živlu prakticky dokazovat? Když již na divadle českém *musí* být německé komando, vznášíme ku komandu tomu snažnou žádost, aby se nechovalo arogantně. — Pak nám zbývá ještě jedna malá maličkost, totiž ty děti — nemluvňata, které se někdy do divadla skoro přinášejí. Jejich naivní obdiv jeví se někdy příliš hlasně a k tomu neartikulovaně, takže v kritických momentech rozhodují samy a i nejopravdovější tragedii na frašku zvrátí. Zde ovšem třeba očekávat opravu od šetrnosti samého obecenstva, od ředitelstva ale přísný dohled na divadelní předpisy.

J. N.

HLAS 31. března 1864

Druhým večerem bylo jaksi zahájení veseloher učiněno. Jakkoli nemůžem proti faktu tomu všeobecně ani nejmenšího míti, nerozumíme zase jinak tomu, proč se děla inaugurace právě „Povídkami královny navarrské“ a právě v učiněný již tedy způsob. Smysl by v tom byl, kdybychom byli mohli neb měli seznat veseloherní schopnosti *nových* sil, smysl by mělo, kdyby nové obsazení starými silami bylo něco zvláště pikantního poskytovalo, ano i tenkráte ještě bychom pochopovali, kdybychom spatřili vůbec *vrchol* českého divadelního umění veseloherního. Takž ale neviděli jsme ničeho nového, vystřídání úloh bylo velkou částí jen bezvýznamným mícháním karet, a vrchol našeho veseloherního umění není věru ve francouzské veselohře jednající o pikantních příhodách dvorních. V té se vyjímáme při nejlepším jako dítě v nedělním naškrobeném krejzlíku, jejž pomačkat se bojí. Máme velmi dobré veseloherní síly, hodící se ale spíše pro šarže, než pro ten pohyb nuceně nenucený, dovedné, aby figuru ze života plného vyňaly a plně ji zase podaly, nikoli však, aby dělanému raffinement daly ráz přirozený. Tím neupíráme dobré snaze ničeho, a přiznáváme i, že obsazení úloh ženských jest *zcela* trefné; kdož ale může za to, když celku ještě bohové nepřejí a když se vše vyjímá jako něžná krajina pod olověným nebem! Nepronesli bychom úsudku toho a pokračovali bychom, jak obyčejně v pochvale toho, co chvály hodno, a pokračovali také v pokynech k opravám směřujících, k nimž bychom až dolů po některé objevivší se kulisnictví prosté měli také tentokráte příležitosti dosti — kdyby se nebyly „Povídky královny navarrské“ co nejpyšnější květ vystrčily ostentativně

v popředí a byly zůstaly v mezích u nás jim přísně vykázaných. Tomu praporu nesalutujem co *prvnímu!*

J. N.

HLAS 31. března 1864

JULIUS CAESAR

Mor, jaký nyní řádí mezi členy operními, přivádí v repertoir nepříjemnou nejistotu. Žijeme jaksi ode dne ke dni, jako lidé, kteří nevědí, co by s časem počali, prožít jej ale musí. Pravé neštěstí to pro novou správu. Místo aby plným, mocným proudem vyraziti a sílu ústavu v nejpříznivějším světle předvésti mohla, čímž by zároveň obecenstvo vždy do mocnějšího a živějšího proudu hnáno bylo, místo toho, jak praveno, je ráz prvního téhodnu, ráz dnů ouzkosti. Jisto jest, že v průběhu divadelního roku uvidíme často hru jednu v témdni dvakráte, rovněž jisto však, že *v prvním* témdni bez všelikých malérů by se bylo podobného nepřihodilo již z okazalosti. — Tedy „Julius Caesar“ po druhé. Patrně se skrovně shromážděné obecenstvo bavilo tragedií tou, i bez epitheta na divadelních cedulích *velikou*, a sledovalo hru povděčně za snahu v čemkoliv značněji vystupující. Jedno lze rozhodně vytknout pochvalou. Tragedie v antickém živlu založená, že totiž nezapomíná zárovního základu svého v lidskosti všeobecné, že počínají v ní i u nás deklamovat lidé skuteční, že nevystupují před nás pouhé fantomy, jak sobě myslí je profesor filologie. Ano i ten antický klid, jaký skorem všichni připisujem horkokrevním národům starého věku, snese velmi dobře teplou tepnu plného života. Shakespeare viděl i v starém Římě lidi. Proto nemusí herec vzdát se ještě deklamace nešené, kde jí potřebí; jedná se právě o umělecké zprostředkování, *především* ale o to, aby se dostálo úplné povaze, jak ji básník nakreslil. Dodatečně k prvnímu svému referátu pravíme tedy, že opravdivější a živější Calpurnii slečny Malé dáváme přednost před Porcií slečny Libické, kteráž se tentokráte nevybavila ze všední koleje divadelní dělanosti.

Z téže příčiny musíme se vyjádřit dnes ještě zápornějí proti Antoniovi páně Šamberkovu. Titulní úloha, Julius Caesar, byla zato tentokráte panem Chramostou platněji provedena. — Celkem prospívala pilnost, věnovaná hře slavnostní, také ještě opakování hry.

J. N.

HLAS 2. dubna 1864

Přípravy ku hře každodenní neděly se as s oním taktem, který hned v prvních čtrnácti dnech osvědčiti má, že se hledí k umění i „rozumí řemeslu“. Vzdor všem možným kalamitám operním, kterým bychom byli dobrosrdečně brzy příliš velkou váhu přiložili, možno přece ukázat sílu jakous. Neodplynulo ale čtrnácte dní, ba ani týden, ano sotva tři — čtyry dny a již to jde s takou nejistotou, že časopisy nemohou přinášet ani seznam osob ku hrám, protože se o následujícím dni rozhoduje v příliš pozdní noční hodině. Postaráno o představení první, odbyta snad i některá zkouška na Vlčkovy „Sachy“, nu a pak při lehkém zadutí nepříznivého větříku sáhnuto ku hrám, k nimž má se nazdařbůh důvěra, že od dřívějška dobře jdou. Nebylo právě systému v přípravách, byla ale přílišná důvěra v naši napnutost, že vydrží vždy na čtrnáct dní v blahém očekávání, jak as nová síla některá ve větší úloze obstojí. Od nových sil měl se žádat repertoir, z toho a *dle něho* zřídit repertoir svůj a rozdat *včas* úlohy. Od mladé jakés sentimentální milovnice byli by ovšem repertoiru nežádali, nebo panovalo mínění v oboru tom nejspíše, že když byl dříve obsazen nedostatečně a — šlo „to“, půjde „to“ také s pražádným obsazením. Či že by opravdu pod krásným sluncem nebylo jediné mladé herečky, která by se nám hodila, totiž divadlu hodila, a ne té či oné osobě u divadla? — K jakým to úplně všeobecným poznámkám nepříjemným je člověk přiveden nedostatečným provedením „Růženy a Růženky“ v slavnostním témdni! — Kdybychom chtěli vedle známého obsazení, vcelku dosti dobrého, říci něco podrobného, museli bychom především uznat rutinu, jakou sobě mnoho zaměstnaný pan Šamberk vždy vypomůže při úloze nakvap přikvačilé. Třeba

by tuhý měl boj s nepřítulným textem, dovede lehkou hrou a živým humorem přece udržet hru nad povrchem, ano okamžik mu pomáhá i k momentu dosti působivému. Znateli vadí ovšem i v nejšťastnějším případu hojné ty slovní improvisované klíny, jakýmiž se neustupný text rozráží. Není ale pomoci, ač se napověda tak namáhá, že až nekřesťanské pohoršení v divadle působí; napověda měl by si dát do budky nějaký hlasoměr. Snažlivému panu Grundovi, jehož očividné pokroky s potěšením stopujem, radíme, aby se snažil sama ze sebe úlohy své vytvořit, by v deklamaci jeho znenáhla objevovalo se vždy více a více vniternosti a méně šablony. — Návštěva byla „Růženě a Růžence“ přiměřeně slaba.

J. N.

HLAS 3. dubna 1864

Nehody stíhající týden, jejž nazýváme prvním *našim*, omlouvají prý i „Růženu a Růženku“. Fiat factum vero, že hmat po „Robinovi“ a „Hloupé a učené“ byl mnohem šťastnější. Předvedeno alespoň kus virtuosnosti a tou spokojíme se vždy. Pan Šimanovský a paní Pešková, dávno uznáni v titulních úlohách obou her, nepozbývají v úlohách svých svěžesti. Že u obou vyniká první polovice úlohy nad druhou, jest již věcí vedlejší. Ani bychom toho také panu Šimanovskému nevytknuli, kdyby jeho Garrick co *lékař* nebyl tak překvapující, kdyby v něm nevystoupil umělec skutečně sama ze sebe; proti dokonalosti té ovšem pak spíše vynikne, jinak nepozorovaná, dost malá nepravdivost Garricka opilce, zvláště ale lhostejně pronešený samomluv jako: „Garricku, drž se!“ nebo jak to v textu zní, kterýž samomluv musí se od ostatního odrážet jako krvavý květ od tmavé půdy. Jak praveno, proti celku bychom o nepatrnosti ani nemluvili, kdyby se sama nevnutila. Paní Peškové zase vadí, že druhá část její úlohy časově zestárla. To však jest „vinou“ času, nikoliv umělkyně. Mohou-li pak vedlejší úlohy obsadit se silami jako slečnou Libickou, panem Šamberkem a dosti rychle postupujícím panem Grundem, lze ovšem k celku hledět s uspokojením ještě příjemnějším. Nerádi podotýkáme, že pánové Chramosta a Lapil nesnaží se, aby byli dle úloh opravdu někdy jinými. Pouhá rutina nestačí zvláště tam, kde požadovat lze více. — Že slečna Hentzova podržena jest jakožto první balerina českého divadla, můžem naznačit co čin rozumný. Nemáme sice žádné baleriny druhé, pokud alespoň víme, balet je ale u nás právě jen nevyhnutelnou stafáží, a že slečna Hentzova nadto i taneční sólo sama dobře representuje, jest již čistým ziskem. My po-

třebujem, když již sólo *můžeme* míti, především zastupitelku *národního* tance; v tom je naše primabalerina zcela dobra, dostačujíc zároveň i v serieusnějším druhu tance, jakýž nazván kdys českým jedním estetikem více podivně než trefně „tancem vilovým“. Při příležitosti té budiž podotknuto, že také *sbor* baletní jest svěží. Obecenstvo naše zdá se choreografickým produkcím býti již nakloněnější.

J. N.

HLAS 5. dubna 1864

Z „Pod zemí“ vyhrnula se na nás celá řada nových sil. Troufáme, že dle viděného bude sváteční odpůldne, hlavně frašce věnované, odpůldnem zcela příjemným. Jsou tu především dvě mladé začátečnice, — možno, že poupátka na stromě umění rozpučí v pěkný květ. Obě mají pro sebe za prvé mladost, za druhé příjemný zevnějšek, za třetí, stejné přesvědčení o divadelním svém povolání; oběma vadil stejný strach a v základech i rozměrech talentů či snad talentíků obou jevil se přece každým slovem patrný rozdíl vzdor strachu. Musí se ovšem vyčkat, co z glazury již se objevivší, co z nuancování hned při prvním vystoupení dosti nám nápadného zbude, až ovoce příprav se ztratí a dobře naučené nahradí se milejším samorostlým. Avšak již nyní lze stopovat u slečny Červinkovy co základ bezprostřednost a přirozenost, rovněž pak u začátečnice druhé, slečny Hřebíkovy, velmi živou, pohyblivou létoru. Tím by byla prvější poukázána k oboru milovnic, tato k oboru subretnímu. Slečna Červinkova musí jen více ze sebe vystupovat, slečna Hřebíkova oheň svůj přitlumit. Obě zkusily se také zpěvem, nastávající subreta s větší však již jistotou. Silné tremolování musíme snad spíše nepravé škole než prvnímu vystoupení přičísti. Oběma slečnám ukázalo obecenstvo přízeň svou hojným potleskem. — Mladý komik pan Mošna vystoupil v úloze Cypriana, kterouž, jak známo, zvěčnělý Sekyra naposled hrál. Ač by bylo tedy porovnání velmi blízké, vzdáváme se ho přece. Pan Mošna je dle všeho poukázán ku komice hrubší, vyznačuje také povahu ještě příliš mnohým zevnějším, má ale bez odporu dobré jádro, jež bylo nejznačnější v mistrně přednešeném kupletu. Co milou zvláštnost podotýkáme živou mimiku, jakouž obličej páně Mošnův v plné míře vládne.

Pro „figury z lidu“ bude pan Mošna dobrým asi hercem. Pan Kochanský a pan Bíl osvědčili se co herci rutinovaní, jimž jen „český strach“ ještě jazyk váže. Pan Seifert bude se dobře representovati, až ztratí i poslední zbytek ostychu svého. Z dřívějšího obsazení jsou pan Šamberk (Semilský) a pan Kysela (Hranáč) v dobré paměti; oba i tentokráte uspokojili obecenstvo zcela. Panu Šamberkovi obdivujem se skutečně, jakž se stejnou vždy svěžestí počíná sobě v úlohách velkých, kterých mu skoro denně přiděleno. — Návštěva byla velmi hojna.

J. N.

HLAS 5. dubna 1864

Z MĚŠŤANA ŠLECHTIC

První novinka přešla českým jevištěm: Görnerova veselohra „Z měšťana šlechtic“. Kdo chce vidět, čeho zmůže výtečná souhra i při kuse poměrně slabém, nechť neopomene podívati se na opakování. Víme sice, že péra dobré souhry nebývala u nás z ocele a že velmi brzy popustila; jakož však „Julius Caesar“ svěží zůstal i při opakování, chcem věřit v příznivý obrat, berouce také první novinku za rukojmě, že se všem novinkám díti bude se šetrností stejné úcty hodnou. Pravili jsme, že kus sám má jen poměrně nějakou cenu. Obsah jeho jest právě jen opakování staré povídky, „jak se z měšťáka pán stal, zpyšněl, panstvím zchudl a pak teprv zase řádným člověkem byl“. Görner napsal tentokráte pro Němce v říši něco možná novějšího, velmi známého zde ale z frašek vídeňských, které kusem jeho proskakují a se proplítají co nejrozmanitěji. Kdežto ale tyto vypracovány jsou jakoby sochařem z hrubého kamene, jest zase Görnerova práce pouhé ciselování co do charakteristiky i co do situac. Ze života vyňatého je v povahách málo a konec hry, akt pátý, rozbíhá již i situačně v šablonu. Příležitosti tady málo pro herce, a jediný také pan Šamberk pronikl rozhodněji, chopiv se své úlohy zcela fraškovitě. Nepokládáme zde za chybu, co se stalo kořením; jinde ovšem by pan Šamberk sám s dobrým taktem udržel se v mezech veseloherních. Vedle jmenovaného herce podařilo se ještě panu Chramostovi alespoň po tři první jednání vyniknout samorostleji, ku konci byl již opět jednotvárnější a tedy nudnější. Ostatní úlohy kvintlíkové váží se jen podle toho, přispěli-li jejich držitelé k dobré či špatné souhře. Že všichni herci přičiňovali se stejně chvalitebně, uznali jsme již. — Zbývá nám přání, aby novinky střídaly se na českém jevišti co nejčastěji. Systematického tu třeba

řízení, pilného přihlížení k úkazům nové dramatické literatury ostatních národů evropských. Ejhle, zde jedno závodiště s divadlem německým! — Stydlivě a ostychavě, po porážkách již tak často utrpěných, osmělujem se co nejponíženěji opět se přimluviti za českou gramatiku. Hercům a děvčatům odpouští se sice orthografie, gramatiky nemůžem ale prvnějším odpustit. Jsme ochotni udat pánům, paním a slečnám, jichž se týče, nejlepší a zároveň nejlacinější mluvnice, ano pro dobrou věc i nějaké střídavě půjčovat, kvůli střídání ovšem „erga restitutionem“, jak se při přátelských výpůjčkách říká. Bez mluvnice to ale již nejde a nejde a dobře učiní ředitelstvo, postaví-li ku zkouškám nějakého živého „strážce jazyka“, bez uniformy sice, ale s rozhodným plnomocenstvím, aby zvolati mohl: „Stůj — opakovat! — — a zase opakovat!“

J. N.

HLAS 7. dubna 1864

△ V Praze 11. dubna.

Přijde 17. duben, přijde a odejde, — kolik lidí vzpomene sobě as, že v týž den připadají narozeniny muže, kterýž náleží mezi první veličiny umění, uznán vzdor tomu, že byl Čechem, a přece málo znán proto právě, že byl Čechem. Široká táhne se cesta hřbitovem košířským až k místu, kde velikán odpočívá, dosti vysoko vypíná se tam pomník jeho, přec bude jen málo těch, kteří k hrobu doputují. Sláva opravdového genia vznešena jest ovšem nad všechen kultus, slova: „Diadémem umění jest pouze *pravda*“, zůstanou vždy slova zlatá, jakož žíti bude, pokud „co poslední poeta nevyjde poslední člověk ze světa“ — jmeno *Tomáškovo.*

My oslavili již mnohého našince, na Tomáška jsme zapomněli, jako by naše domácí chudá chyže byla již tak obrazy velikými přeplněna, že můžem velikána toho přenechat nádherné Walhalle sousedův svých. Či snad jest „hudebnímu“ národu našemu příliš vzdálena právě ta část olympů, ve které našinec trůní vedle polobohů Beethovena a Mozarta? Či je nám příliš abstraktní výše, na kterouž se vyšinul? Či má zmizet vznešené jeho jmeno, ohluchnout nám proto, že žil, působil a básnil v době, kdy národ náš byl ještě v polosnění a dech jeho dechem mdloby, jaký sotva pírkem pohne? Sáhli po něm hbitou rukou, ani na náhrobku jeho nenajdeš známky slovanstva, a přec byl Tomášek rodem i srdcem náš, duše jeho bílá holubice slovanská. Lid náš zpívá písně Hankovy a písně ty znárodněly milými nápěvy Tomáškovými. Jen co Slovanu mohlo být Tomáškovi popřáno, aby tak hluboko a opravdově vniknul v nepřekonatelné poesie rukopisu Kralodvorského, a k velikosti jejich přiložil on rovněž velikost v tónech. Jeho duch byl ovšem

všeobsáhlý jako říše zvuků, jíž vévodil. Sáhl směle i do základů ducha cizejšího, a jeho scény z Goethova „Fausta“, z „Nevěsty messinské“ rovnají se opět původní velikosti výtvorů jmenovaných. Sousedé naši toho dávno přiznali, ano nadchli se zpěvným jeho komentárem k básním Goethovým a Schillerovým. Vedle svého velebeného Mozarta postavili Tomáška, při rekviem Tomáškově rozechvíváme se jako při rekviem Mozartově. Diadémem umění byla Tomáškovi pravda a *pravdou je sláva jeho.* Kdyby byl žil v době naší, byla by jím dramatická hudba česká nejspíš došla rozkvětu i věčného ovoce, a oslava jeho děla by se nejen pohrobní. Devadesáté narozeniny neslaví se, sté nebudou jistě opominuty mlčením nevděčných. — —

Na křídových březích Albionu, na zelených jeho nivách, v sídlech nejpraktičtějšího národa budou se slaviti tristaleté narozeniny největšího básníka. *William Shakespeare,* narozen 23. dubna 1564, skonal v rodišti svém v den narození svého (r. 1616) — náhle. Ze skromného Stratfordu nad Avonem vyšel a do skromného Stratfordu se vrátil, pojav dříve svět v sebe a vydav svět celý. Třeba snad nějaké chválořeči nad jeho hrobem? Třeba snad podat nevědomci nějakému ruky, vést ho k popelnici, nad níž se klenou mramory Westminster-Abbey, a říci: „Líbej prach, v nějž obrátil se král ducha?“ — O Shakespearovi prorokoval Leonard Digges krátce po jeho smrti: „Nadejdou dnové, kdy vší novotou opovrhnou lidé soudní, kterýmž pak nebude se zdáti nic znamenitým a vzácným, co nepochází od Shakespeara. Každý jeho verš pak znovu vzkříšený vypomůže básníkovi z předčasného hrobu.“ Dnové ti již nadešli, celý svět klaní se duchovnímu obru Shakespearovi. Tisíce bylo duchů potřebí, aby výkladem a znázorněním živoucím osvětlili nebetýčnou klenbu, k níž až sáhá, již úplně vyplňuje jediný duch Shakespearův, — nepracovali na jeho velikosti, nezvětšovali ji, přischopnili ale lidstvo, aby titánské velikosti té porozumělo. Diggesova slova, že „nebude se zdáti nic pak znamenitým a vzácným, co ne-

Přátelé svému Josefu Čapkovi

Shakespearovi poctou

Slavnostní průvod.

pro

orchester.

od

Bedřicha Smetany.

Partitura.

k oslavení

300 leté památky Shakespearova

narození od uměřátelé besedy

„Ráje“ uspořádané slavnosti zvláště složena.

dne 23 dubna 1864.

M 85

17. BEDŘICH SMETANA: SLAVNOSTNÍ PRŮVOD

18. KAREL PURKYNĚ: LADY MACBETH

pochází od Shakespeara“, arci se nemohou uskutečnit v lidstvu, jež se krystaluje v tolik hlatí vzácných. A třeba by ze Stratfordu byla vyzářila démantová hlať největší, v barvách nejbohatších, trvalosti věčné, lidstvo miluje i skrovnější ozdoby své. Také skrovný luh nás těší, chcem-li ale titánství, navštívíme ovšem alpu.

Že v řadu národů vzdělaných náleží národ český, dokazuje nejkrásněji oslavením narozenin Shakespearových. Způsob, jakým se oslavení to stane, jest velkolepý. Národ náš, jemuž plody anglického básníka staly se již ozdobou vlastního písemnictví, bude mít ze slavnosti skvostný výtěžek — *čest!*

HLAS 12. dubna 1864

— Sobotní opakování veselohry „Mladí starci, staří hoši“ stálo zase o značný stupeň níže než předešlá provozování téže hry. Vedlejší šarže zvláště trpěly nepříjemnou okázalostí, vzdálenou zdravé komiky. Koncertista Willmers hrál v meziaktích skladby své před četnějším obecenstvem než po prvé.

HLAS 12. dubna 1864

SVATOJANSKÝ DVŮR

Jedno odpoledne nedělní padlo v oběť našim silám novým: „Svatojanský dvůr“, s předpotopním druhým titulem „Selka a palič“, byl vesměs skoro nově obsazen. Stalo se to snad pro jednou, jistě ne provždy, neboť vnadivému druhému titulu bylo učiněno jen z polovice zadost, jen o jednom zástupci lze říci, že nestál pouze titulně v popředí. Celé bylo právě jen zkouškou, někde nešťastnou, někde šťastnější, sprovázenou ale v obou případech výdatným potleskem se strany obecenstva. — „První vystoupení“ slečny *Kubíčkovy* (Anna) a *Slavínské* (Monika), — pořádek divadelní cedule byl i mimo abecedu dobrý. Slečna Kubíčkova je herečka, jak se zdá, velmi mladá, přece ale jest hra její ovládána již takou rutinou, a řekli bychom že v leckterém i vytříbeností, že vítajíce ji co dobrý doplněk činoherního ensemblu zároveň nemůžem zamlčet nějakou obavu stran dalších pokroků. První vystoupení je ovšem věcí vždy záhadnou. Nováček přinese s sebou úlohu veskrz hotovou, chce někdy, co do jednotlivosti, příliš mnoho, propadne tím nemilé dělanosti, nerozdrobí-li se mu celek úplně v nesouvisící atomy, v nezprostředkované věty. Slečna Kubíčkova ví již dobře, jak se co *dělá.* Má *všeobecně* dosti dobrou formu pro naznačení na př. strachu, lásky, na okamžik se jí i zcela věří, hned nato však jsme zase v koncích s vírou svou, nastoupíť místo živé krajiny malovaná tapeta bez světla a mízy. Schází cit, schází opravdové živobytí, — prozatím alespoň; slečnin hlas mocný a jinak myšlénce i citu poddajný má místy právě pro vadu naznačenou zvuk dřevěný; až jím cit vanouti bude, zušlechtí se v téže míře, v jaké slečna vůbec prospěje. Činoherní episody, třeba také větší úlohy, obdržely v slečně Kubíčkově dobrou zastupitelku a čekáme vy-

stoupení druhého a třetího, abychom viděli, co nad povrch dělanosti vyplyne. Tolik jest alespoň jisto, že *jakost* úlohy své *úplně* pochopuje, což o slečně Slavínské tvrditi se nemůže. U této je pouhý diletantismus a ani povolání jakéhos nelze z diletantismu jejího, v němž se již hezky dlouho pohybuje, vypátrati: slečna odříkává a v odříkávání jejím jeví se bohužel taktéž již hotovost. Možná, že pro hlas a postavu slečninu najdou se některé dobré úložky, neodvažujem se ale naznačit, kterého stupně, neboť i větší divadla než naše nemají v jednotlivém oboru odstupňování nekonečného. Z nových sil dámských před témdním vystouplých byla slečna Červinkova (Františka) opět zaměstnána v úloze menší. Obor dámských naivních milovnic mladistvých bývá málokdy zcela dobře obsazen, rádo se děje zde obsazování úloh herečkami již rutinovanějšími než začátečnice jsou: tón naivnosti musí právě být bezprostřední, tedy buď přirozen, buď *velmi dobře* napodoben. U slečny Červinkovy je rozhodná přirozenost, v skrovných svých mezích jest to utěšený zjev. Přáli bychom, aby byla původnost její jen bohatší v barvách svých, neškodilo by nám nějaké gossmannství dle poměrů! — Pan Polák hrál Matěje zcela slušně vzdor tomu, že pohyby svými objevil nezvyklost v oboru tom. Rozum celou úlohu jeho ovládající musil při nezvyklosti té někde ovšem chladněji oučinkovat, také nebyla ještě síla rozdělena dle potřeby, základní trpkost povahy Matějovy scházela ještě a scéna opilství na př. byla bez významnějších jednotlivostí nešena tímtéž velikým tónem, kterýž se stal hlavní vadou celé postavy. Z mnohého ale zase vysvitalo patrné pěkné povolání pro těžký obor, v němž aby pan Polák hodně brzy zdomácněl, přejem ve prospěch mladého ústavu. — Pan Svoboda hrál kotláře Jozífka mnohem šťastněji a přirozeněji než před témdním úlohu v „Pod zemí“; místo jeho jest tedy již pevně určeno. Také panu Bílovi bylo již volněji v úloze faráře. — Ze starších našich sil třeba uvést paní Hynkovou a pana Grunda, kteří se v novém rámci líp vy-

jímali. Paní Hynkové vážíme sobě příliš, než abychom jí právě zde vytknuli zchybené poněkud pojmutí Markéty a na zvláštní váhu kladli, že se nechala svést k příliš příkrému přízvuku slov svých v scénách s Annou. Panu Grundovi musíme opětně radit, aby pracoval více do hloubky; přechvacováním textu, jakémuž navyká, způsobuje monotonii. Jen po výdatném propracování může se mu státi Valentin úlohou parádní, jakou bývá hercům již vyspělejším. Souhře a zevnější úpravě musíme opět vzdát pochvalu. — Co vložka do prvního jednání oznámen byl koncert pana Petroniho na citeře. Pan Petroni je v užších kruzích znám co virtuos na vděčném svém nástroji; akustické výhody našeho divadla prospěly hře jeho, jinak ovšem na skrovnější místní rozměry rozpočítané. — Návštěva byla velmi slušna.

J. N.

HLAS 12. dubna 1864

Opakování „Pod zemí“ setkalo se vcelku s tímtéž výsledkem co dříve, jenže obecenstvo denní návštěvou v úsudku vytříbenější chovalo se k začátečníkům chladněji. Nejrozhodněji pronikl opět pan Mošna, jenž kvůli abonentům byl sobě vybral kuplet jiný než předešle, poněkud hladší sice a „vznešenější“, zato ale tím fádnější a bezvtipnější; dobře ale přednesl a vytloukl i ze skály pramen zábavy. Slečna Hřebíkova zpívala valčíkovou vložku; obdivovali jsme se rovněž zvuku a síle jejího hlasu jako nepravosti její školy. Stran menších úložek rádi bychom zde ještě něco řekli, čekáme však, až se personál sesílený úplně prosije a i držitelé menších úložek k ještě menším, třeba již neviditelným, propadnou. — Divadlo bylo opět slušně navštíveno.

HLAS 13. dubna 1864

Vida! Půl roku připravován byl „Carlos“ a pro samou geniálnost přece se nedostal na jeviště; nyní zbyli jen „nádeníci“ a „Don Carlos“ byl nejen možným, my viděli také tragedii skutečně dobrou, jejímž hlavním odznakem bylo, že nejevila se nikde urážející omrzelost, ano že se hra jednotlivců na mnohých místech povznesla daleko nad dříve běžnou improvisaci. Platí to hlavně o panu Koláru co Filipu. Třeba bychom požadovali k úplné vytříbenosti, zvláště v aktech pozdějších, ještě o poznání více klidu a náruživosti více zastřené průhlednou ovšem rouškou, byl to vcelku přece Filip opravdový, lidský, žádný ledový panák ze školy německé abstrakce, jakáž i divadlo již opanovala. V lidskost tu kladem velkou váhu, jen jí rozumíme, jen pomocí její obdrží poeticky upravená fráze přídech životní pravdy. Ve Filipa páně Kolárova možno uvěřit, ten měl i dosti vřelé krve pro náruživé výbuchy i dosti pevných kostí pro vzdor svůj. Velké scény třetího aktu měly skutečně rozměry velké. Pan Kolár nastoupil šťastně novou dráhu svou, — blíží se dnové Shakespearovy oslavy, doufáme, že za příležitosti té uvidíme umělce toho již co zúplna zdomácnělého v oboru opuštěném. Z mužských sil musíme také pana Šimanovského v popředí postaviti; jeho Posa měl pěkný rétorický vzlet a místy i ohnivou barvitost. Pan Šamberk hrál zase jednou Don Carlosa a — měl velmi pěkný kostym. — Alžbětu hrála slečna Malá, osobnosti její nejvíce odpovídající scéna s králem (akt čtvrtý) došla úplné platnosti; z počátku trpěla úloha její patrným neklidem. Mnohem nešťastnější byla tentokráte slečna Libická s Eboli, kteréž scházela elegance a pikantnost naprosto. Dle stavu sil svých viděli bychom úlohu tu raději v rukou paní Peškové. S obsazováním úloh možno zčásti

vůbec jinak zacházet. Při tak četném personálu není snad potřebí, aby paní Hynková namáhána byla úložkou hofmistryně, kdežto zase jiné vedlejší úlohy byly svěřeny herečkám, které nerozumným nadsazováním sebe samých tragedii na frašku mění. Na divadlech soukromých stává se ovšem někdy, že oznamující lokaj mluví pathem nejvyšším a slova „on přichází“ že zavírají v sobě celý svět — nesmyslu. — Souhra byla vytříbena, meziaktí krátká, zevnější úprava nádherna. Podivně vyjímal se při nádheře té v Ebolině komnatě toaletní stolek, pokrytý jednoduchým ubrouskem, zrcátkem a několika dělanými květinami, — byl to toaletní stolek chudé švadleny, pokora bez klekátka! — S novou správou jsme ještě v líbánkách a zařizujem teprv domácnost. Radili bychom tedy pro domácnost tu, aby se okna z garderob na schody a chodby vedoucí pořádně zabílila a oslepila, pánům statisujícím kombatantům pak aby se řeklo, že nemusí pro plaisir na panstvo své čekajících služek tak příliš hlasitě se bavit nebo i hašteřit. — Návštěva byla dosti četna.

J. N.

HLAS 14. dubna 1864

„První pokusy“ doléhají na nás až přechvatně, pravé umělecké krupobití! Přicházíme ze starších na mladší a vcelku přibývá talentu při tom ubývání let, přišli jsme již až na patnáctiletou Čermákovu, — dále už v činohře ani nemůžeme, i stáří klade meze určité, za něž pravda více sáhnouti nesmí, aby se nestala experimentem lže. Ze všeobecného stanoviska vítáme upřímně mladost, kteráž pod lesklým svým práporem přirazila k táboru umělců našich. Mladost je jaro a jaro je i tenkráte milé a rozehřívá nás, když třeba teprv první listí rozvinuje. Jen že *vždy a všude možným* pokusům nepraktickým předejíti chceme, upozorňujem hned nyní — třeba nazdařbůh, že i nejkrásnější jarní stromek nehodí se k znázornění stromu ovoce již nasazujícího, zkrátka a zcela prosaicky řečeno, že nechcem při bohatém nynějším personálu, aby „jsem teprv sedmnácte let“ pronešeno bylo hlasem sice vší cti, ale žádné víry hodným, že ale nechcem také opaku. V žádosti té obmezujem se ovšem sami „uměleckou možností“, řečené pak týká se jen náhod režijních, nikoli mladistvé slečny Čermákovy, o níž registrujem, že je talentem mnohoslibným. Dobrým taktem zvolena jest pro ni napoprvé Töpferova (Tylem zkrácená a lokalisovaná) veselohra „Nalezenec“. K titulní úloze zde sáhají rády herečky již rutinovanější, poskytujeť příležitost k rozvinu virtuosnosti, kteráž ve výjevech rozpustilou mladost nalezencovu charakterisujících velmi může bavit, aniž by přece pravdivostí rozehřála. Pravdivosti úplně se domohla slečna Čermákova co do stránky zmíněné; co do momentů opravdovějších, v nichž se mravní základy povahy jeví, nemohou léta slečnina ovšem dosáhnouti již k pravdě, avšak i zde viděli jsme ledacos *dobře dělaného* a poznali rozumný návod, jenž zajisté

dovede *manýře předejíti* i tam, kde individuálnost slečnina snad i později rutinou nahražovati bude musit samostatnost. Ostatně odpočítáme-li i vše, co posud dělaného, odpočtem-li i neustálenou a nepokojnou posud akci, nehotový orgán atd., zbude na nalezenci slečny Čermákovy dosti pěkného, samorostlého a přirozeného. Slečna má talent rozhodný, jenž před námi přirozeně si počíná, — z toho kovu, myslíme, že se dělají veseloherní milovnice, kteréž i na rozhodně dobré šarže stačí. Snad stačí i ve směru druhém, v obou případech však třeba ještě po nějaký rok rozumného manévrování. Slyšíme, že je slečna od svých pro operu určena; snad by byl v tom prospěch materiální, prospěch ale pro nás a vnitřní zadostučinění slečnino zajisté žádný. — Slečna Kubíčkova osvědčila se v malé úloze Karolinky opět co herečka rozumná, kteráž i v úloze jí cizejší čestně obstojí. Slečně Hřebíkově musíme raditi, aby v živosti své poněkud se umírnila. Panu Grundovi odpovídala úloha přímého Leopolda úplně a provedl ji s příjemnou také uhlazeností. Vedlejší úlohy byly platně obsazeny paními Hynkovou a Turnovskou a panem Kaškou. Pana Chramostu co plukovníka soužila více než předepsané stáří nepředepsaná slabá paměť. — Následující nato novinka, francouzská jakás „Hádka pro nic za nic“, odpovídá i nadpisu tomuto i bližšímu naznačení co dramatický „žert“. Základní myšlénka je dosti otřepána a celá zásluha nové hříčky spočívá v dialogu zručně se rozvinujícím. Požadavkům dialogu takového, jenž od herce *vše* očekává, dostáli paní Pešková a pan Šamberk výtečně. Podotýkáme zde, že bychom i při jednoaktových hrách kvůli rozšíření svých literárních vědomostí přáli sobě zvědět jmeno původního spisovatele. — Návštěva byla prostřední.

J. N.

HLAS 16. dubna 1864

A opět debut! Nevíme sice, kolikáté již pro obor lokálních zpěvaček, o slečně Ledererově můžem ale říci, „při té že zůstanem!“ Tím není ovšem řečeno, že slečna Ledererova má také zůstat na stupni, na kterém nyní stojí; naopak, my budem velmi napomáhat, aby dostupovala vždy výše. Úloha Kačenky pohybuje se vzdor častým základním proměnám svým přece jen ve všeobecných formách lokálních partií, je sice lehce kreslena, nikoli ale zároveň s povahopisnou hloubkou, z čehož vyjímáme jen obdobu její ve čtvrtém aktu, Kristinu totiž. A jako spisovatel sám, pohybovala se také slečna Ledererova ve všeobecných formách lokálních zpěvaček, přibírajíc teprve v jednání čtvrtém herecké hloubky. V rámci jednání toho měla slečna některé šťastné tahy genrové, kdežto v ostatním jevila pro obor svůj vždy ještě uznání hodnou rutinu, dostatečnou již klidnost, rozumné pronášení prózy, dobrý zpěv a také příjemný zevnějšek, kterouž poslední sice nahodilou, pro lokální zpěvačky ale veledůležitou vlastnost již jen z referentského zvyku uvádíme, neboť pěkných zevnějšků nyní prší do českého divadla. Slečně stál po boku pan Mošna co Jiřík. Již nyní lze s určitostí říci, že pan Mošna nepovleče komiku svou všední voznicí; jeho komika vyniká tím, že působíc rozhodně, přece zůstává přirozena, *možna*, že ve figury její *věřiti* lze. Z estetického musíme takovou víry podobnost výše cenit komiky i nejdovedněji přehánějící; třeba by tato více nás rozesmála někdy, více přece uspokojuje onano. Dosti silnému, ač někde posud ještě příkrému hlasu páně Mošnovu přáli bychom dodatkem dobrou školu, myslímeť dál než na frašku a máme vaudeville národní a národní lehkou operetu za důležitou část tvořícího se teprv repertoiru. Režie nás nadál v „Jiříkovu

vidění“ obsypala komiky zcela po döblerovsku. Především Bonafides-Bonifác, v němž pan Kochanský pohyboval se Scholzovou manýrou zcela šťastně; hraje obratně, zpívá při zbytku svého kdys prý tenorového hlasu správně a česká jeho deklamace se tříbí; až poslední jazykové překážky překoná, v čemž mu poněkud přechvacující se mluva vadí, vybřede z nabyté tím pak větší klidnosti také více dobrých jednotlivostí. Pak zde byl co Severin pan Kysela, který je ostatně vždycky zde, v opeře i činohře, tragedii i frašce, a průměrně vždy dobře obstojí. V Severinu vadila mu na všechen způsob naše vzpomínka na předchůdce, který zvláště tiskařem podal šarži nepřekonatelnou. Ostatně nás při oddílu právě zmíněném napadá další ještě pochybnost. Referent nezná prvotní fakturu „Jiříkova vidění“, nemůže tedy také vědít, zdaž Tyl zde vložil nebo naznačil kuplet nějaký; spojení ale nejvídeňštějšího takového nápadu s blanickým českým rytířem patří i ve frašce k nemožnostem a má se na všechen způsob odstranit. Co čtvrtý komik působil pan Kaška, jehož historický již Honza historické své slávě také tentokráte neublížil. Pro fotografická alba naše bylo by pěkným příspěvkem, kdyby se pan Kaška v postavě Honzy okoženkován a opentlen vyobraziti dal. K výdatné té řadě bojovníků pro smích a zkudrnatělou chvíli přistoupil ještě dobrovolník pan Šamberk v úloze žurnalisty Vilibalda. Při fraškové epizodě sneseme vždy něco přílišnosti, jen když plně z humoru se vyvinuje, což se u pana Šamberka obyčejně děje. Obsazení úlohy té panem Šamberkem je alespoň proto již dobré, že nám pan Křtín v úlohách „žurnalistů“ — trochu ubližuje. Paní Hynková a Turnovská, pak slečny Hřebíkova a Slavíkova byly dobry, takže celek frašky činil milý dojem jistoty, jehož jsme dlouho postrádali. — Taneční přídavky těšily se přízni obecenstva, byly dobře uspořádány, ač nikoli novy. Ze slečen Rehwaldowy a Svobodovy mají se nejspíš náhrady za scházející ještě sólové síly vyvinout; patrno, že baletní mistryně naše všemožně se stará o zvelebení skrovného své-

ho sboru. — Mladý Emil Feigert tančil ohnivě a hbitě s Rehwaldowou polský tanec, na divadelní ceduli prostě „Mazurka“ zvaný, v choreografii však co „polský mazur salonní“ zvaný. Figurám tance toho vadila mělkost divadelních prostor — a pletoucí se statisté. — Divadlo bylo přeplněno.

J. N.

HLAS 19. dubna 1864

VČEREJŠÍ BOHEMII povedla se následující notice: „Že u Angličanů bez odporu germánský původ dle krve i jazyka nadvládá, jest známo; tím více uznati se musí, že právě české divadlo prozatímní a česká Umělecká beseda paměť Shakespearovu slaví tak výdatně.“ — My vždycky říkali, že není Bohemie tak zlá a že se nechá o pravdě konečně přesvědčit, říkali jsme to, pevně přesvědčeni, již tenkráte, když se posmívala novému principu národnostnímu, že prý se všude vtírá, ba i do řemesla a umění. Tenkráte chránila kosmopolitism umění a vědy, nyní — principem oním překonána — sáhá sama až do hrobek zašlých století a roztřiduje umělce dle nadvlády krve a jazyka. Angličané, jak známo, velmi nadšeni germánským svým původem, budou mít zajisté velkou radost ve jmenu Shakespeara, který už vůbec žádnou radost míti nemůže. My pak Indoevropčané uvědomělého československého odvětví taktéž se velice radujem, že žíly páně Klučákovy tak sebevědomá a pyšná germánská krev probíhá. Rozumný princip vždy vítězí u lidí rozumných!

HLAS 18. dubna 1864

MNOHO POVYKU PRO NIC ZA NIC

Měli bychom vlastně psát články pod titulem „Shakespearova slavnost I.—II. atd.“; za mnohých příčin však odbýváme se pouhými zase referáty, počínajíce bez preludia, prostě nepěknou frází „slavnost Shakespearova je načata“, neboť *vhodnější* fráze nás v okamžiku tom nenapadá — zase za mnohých příčin. Při tom všem nemíníme ovšem ztenčovati velkých zásluh divadelní správy naší, kteráž přerušivši pravidelný proud svého repertoiru učinila v ohledu tom velmi mnoho pro oslavu uměleckých našich snah. Ovšem má-li být platné osvědčení uměleckých snah v tom, musí být také přípravy valné pro *celý* týden, byť i nejednalo se o uvedení v scénu kusů zcela nových, nýbrž jen o některé nové obsazení úloh, — časem důležitější než úprava zbrusu nové hry. Jak se v ohledu tom dostojí, uvidíme. — Shakespeare napsal některé dobré hry, pan Kaška obstaral dobré kostymy, obecenstva sešlo se hned v pondělí více než obyčejně, a takž jsme začali slavnost známým „Mnoho povyku pro nic za nic“, veselohrou to, dle kteréž nepříznivec jeden Shakespearův — jichž měl geniální Brit ovšem také dosyta — soudil, že Shakespeare píše vůbec jen frašky. Byla to tak slavnost více rodinná, při které nedává se právě na slovíčko pozor a jeden druhému mnoho odpustí. Většina herců snažila se jakous božíhodovou mdlobou vyznačovat slavnost a bylo by se jim také podařilo, kdyby zase pánové Šimanovský a Kaška, pak paní Pešková bezohledně nesnažili se podat něco lepšího. Nekolegiální snaha ta se jim také zdařila; pan Šimanovský pozbýval znenáhla všechnu vížící chladnost a humor jeho právě tak dobře oučinkoval jako lehkostí svou příjemná hra paní Peškové, pan Kaška pak má pro konšele Kalinu nejpravdivější tón, jakého žádati lze. Neberouce

více ohledu na časové požadavky, rectius na požadavky týdenní, musíme o ostatním ledacos zaznamenat. Při slečně Malé pozorujem po nějakou dobu, že na stanovisku již dobytém klidně stojí a odpočívá; beřem to za přirozený úkaz životní, přesvědčeni jsouce, že zakrátko naskytne se zase síla zvýšená. Pan Polák (Don Juan) navykl sobě jakýs pohodlný způsob mluvení, kterýž sice ledem svým někdy charakterním úlohám prospívá, často ale životní jiskru zjizlivělé krve úplně přitlumí. Don Juan nesmí se ovšem okázale v popředí tisknout, k platnosti ale musí přijít, toho již vášeň jeho požaduje. S potěšením viděli jsme, že pan Braun snaží se, aby skutečně hrál. Sám cítil dobře ve scéně výslechu, že naznačování opilství není tu více na místě, a vzdal se toho v průběhu scény. Rovněž rádi zaznamenáváme, že slečna Slavínská nalezla již pravé místo své v personálu našem. Že jí byla pro první vystoupení její dána Monika ve „Svatojanském dvoře“, vidí se nám nyní býti přímou beztaktností, ač nežádala-li slečna sama za úlohu tu ze sebeklamu světlitelného; v menších úlohách lehkého druhu, nejspíš ve veselohře, bude místo její.

J. N.

HLAS 20. dubna 1864

Z uznání hodného namáhání se režie vyplynula tragedie „Romeo a Julie“ jako tučné oko: celkovitý dojem velmi příznivý, jednotlivosti zvláště uspokojující, — můžem být s tragedií svou spokojeni. Prohřešili bychom se proti tradici i proti spisovateli, jenž nejohnivější píseň lásky ze žuly rodinné zášti vykouzliti dovedl, kdybychom nepočínali zde Julií samou. Velevděčný zde úkol pro mladou umělkyni, protože má úkol ten tolik přístupných stránek, vesměs pěkných; zároveň ale musíme říci, že viděvše mnoho a mnoho již Julií, často dle způsoby své dosti dokonalých, přece nemůžem ani o jediné říci, že by nás byla některá úplně uspokojila. Žádá se tu právě *úplné* splynutí ideálního s reálním, a toho ovšem těžko dosíci. Slečna Malá nechávala snivost v povaze Juliině nadvládat, a že na základu tom tvořila až po konec, dodalo hře její okrouhlenosti, celistvosti. Balkonní scéna byla překrásně rozdechnuta, z té nás ovanula vpravdě všechna něha milostné noci. Tón byl ovšem příliš ideální, slyšeli jsme spíše milostnou píseň než šveholící, živou dívku; takový tón ale zachvacuje, poddáváme se lahodě a rádi zapomenem ostatního. Lyričnosti takové arci neodpovídá pak další průběh a ve scéně po smrti Tybaltově přešla slečna přes obtížné protivy dramatické poněkud lehce. Že však naše mladá umělkyně pomýšlela i na to, aby podrobnou hrou vždy víc a více působila, viděli jsme hlavně při samém zakončení jednání čtvrtého. Juliina souhvězda Romeo činila na nás z počátku dojem, jako by se do lásky velhávala, teprv později věřil Romeo-Šamberk v sebe sama a vzbudil také u obecenstva plnou víru. Při tragedii nás často napadá, že by hercům velmi pomáhalo, kdyby sobě myslili, že hrajou na chudičkém některém jevišti z časů

Lear.

Cordelia.

19.

19. KAREL PURKYNĚ: CORDÉLIA

20. POSTAVY ZE SHAKESPEAROVA PRŮVODU

as tak Shakespearových. Mezi nahými stěnami, nanejvýš prostým suknem pokrytými, — místo nádherných kulis skromného ohlasovače, že diváci mají sobě nyní myslet břeh a moře, les nebo palác, — konečně bez napomáhajícího kostymu, který již tak na čtvrtinu sám figuru vylže, cítili by herci as sami velmi dobře, kdy se jim pravdy nedostává a kdy as vzbuzují již víru plnou. Vždy víc a víc se vytřibující a hotovější Mercucio pana Šimanovského na př. obstál by všude. Trefnému vyznačení vlašské horkokrevnosti překáží ovšem vůkolí, někdy až skandinávsky chladné. Pěkně sobě počínali pánové Grund (Paris), Polák (Tybalt) a Braun (Benvolio). Snaživému panu Grundovi připomínáme, že sice dobré, když sobě všímá herec pokynů z budky napovědovy jako zpěvák taktovky kapelníkovy, že však nesmí ani jeden ani druhý na nich viset zůstati. Pan Lapil pohybuje se ve formách tradicionálních, neodpovídajících více požadavkům divadla velkého; buď musí pan Lapil při úlohách podobných navyklý pathos prázdný svléknout, nebo se nesmí v úlohy ty více spouštět, zbudeť pro něho i v jiném oboru dosti čestné zaměstnání. Tolik je jisto, že bratr Lorenzo nesmí tak deklamovat, aby se obecenstvo při nárážce na jeho „učenost“ pousmálo. — Obecenstvo bylo vybrané, hojné a dojmům přístupné.

J. N.

HLAS 21. dubna 1864

Máme pro tragedii síly dobré, v jednotlivém i vynikající, ensemble však není nižádným způsobem ještě ustálen a na mnohých místech viklá se posud důležitý hřeb, který by snad na jiném místě zaražen stál pevně sám i k pevnosti ostatního přispíval. Divadlo naše jest zkrátka ještě mlado a nepříznivá to věru nehoda, že poněkud nejistému ještě kroku nakládati se musí tíž Shakespearova téhodnu. Že v poměrech těch činí se všemožné, nadsvědčuje veskrz dobrá komparserie: souhra vynucuje nám uznání, nejobtížnější scény z lidu vycházejí jakoby z jediné ruky, z jednoho hrdla. Vše to lze úsilím i pilností vynutit, jednotlivec sám nad sebou nemůže mít ale moci té, jakou režie nad divadelním rámcem. Tolik velkých úloh, mnoho-li nyní ráz na ráz jednotlivý herec hráti musí, zřídka kdy po sobě se žene i při hrách pohostinských. A tu mívá cestující virtuos vše jak se říká nahráno, on upoutá k osobě své veškerou pozornost, vůkolí jeho vystačuje pak již pouhou slušností. U nás takové nahranosti není, v rychle se střídajících zjevech repertoiru dostává se předním hercům příliš mnoho velikého, takže při opakování hry často se spokojují, když od prvního provedení zbyly jim jen všeobecné rysy. A že na jediné osobě nevisí veškerá pozornost, musí při nynější tragedické záplavě vystupovat také každá vada v ostatním. Třeba tu býti skromným a spokojiti se vším, co alespoň o více než jen o dobré vůli svědčí. Naznačujíce „Coriolana“ co představení celkem dobré, nebudem z uvedených zde příčin jednotlivostem světla ubírati. Nechcem ani vypočítat, o co stál tentokráte pan Šimanovský blíže „lvu kurdistanskému“ než Coriolanu, aniž měřiti, jak blízko novým některým obsazením přistouplo se k platnosti; co do ostatního pak spokojujem

se také mlčky tím, co podáno. Obecenstvo, opět četné, bylo taktéž spokojeno a neřeklo ani starořímskému válčíku ničeho, který v meziaktí nás nejspíše poučiti měl, že se můžem na římský svět dívat směle novověkýma očima.

J. N.

HLAS 22. dubna 1864

JOSEF JIŘÍ KOLÁR

Malý náš národ slaví mimo národ anglický Shakespeara nejvelkolepěji. Přidávali tomu z mnohých stran ráz jakési demonstrace, my sami věru na to jsme nepomyslili, a že shakespearovská slavnost naše není demonstrací nějakého druhu, tomu nadsvědčuje všeobecná sdílnost tříd, kteréž by se jinak zajisté nesdílely. Ano, veškerý národ chce se uklonit před velikánem a takto nejlíp osvědčuje, že směšna jsou slova o nevzdělanosti jeho, jako by byl nedozrál, aby další potravy duševní přijímal na základech vlastního ducha svého. Zázrakem musí se ovšem zdáti všem, kdož nás neznají nebo znáti nechtějí. Národ, před krátkou dobou ještě neuvědomělý, jehož uvědomělé vzdělance dle známého výroku jediný spadlý strop pobíti mohl, má náhle četný a velečinný spolek umělců, a spolku toho první velkou prací jest oslava paměti Shakespearovy. Národ, který posud se spokojovati musil co do dramatického umění jen odpoledními představeními o neděle a svátky, věnuje v prvním svém divadle samostatném hned celý týden tétéž oslavě. Shakespeare nemůže věru mezi vlastními krajany svými nalézti vděčnějšího obecenstva, než jakým je naše; u vzdělanců plné pochopení a ocenění, u tříd prostřednějších kyprou půdu, vděčnou přirozenost, prostou vší blaseovanosti. Krásná reálnost Shakespearova světa musila se plně obrazit v duchu našeho lidu, a že se skutečně tak stalo, dávno je uznáno. Mužové, kteříž byli jaksi zprostředkovateli mezi cizím básníkem velikánem a lidem naším, zasluhujou za to vděčnost naši. Zruční překladatelé a vynikající spisovatelé zasazovali se o překlad a výklad Shakespearových děl. Důkladnými články působil Nebeský, doktor Čejka pak, mladý Čelakovský, J. J. Kolár, Jakob Malý překládali a překládají

pilně; důkladností překladů svých vyniká nad jiné František Doucha. Záhy nám zesnulý režisér Chauer měl hlavní zásluhu o uvedení Shakespearových her na jevišti české, *Josef Jiří Kolár* pak nesl na bedrách svých dosti dlouhou dobu první výtvory musy Shakespearovy, jakéž k porozumění i hereckému oživení stejně vyžadujou ducha značného.

Působení páně Kolárovo jest známo, tím milejší bylo by zajisté každému bývalo, kdyby v témdni Shakespearovy oslavy byl v řadě herců a na prvním místě jich stál. Pan Kolár rozhodl jinak, odstoupil od českého divadla, — upouštíme ode všech poznámek a naše upomínka zde budiž důkazem, že vážíme sobě vždy, co vážnosti hodno.

Pan Kolár byl na českém jevišti prvním Coriolanem, prvním Learem, Shylockem, Falstaffem atd. atd., on sám znázornil veliké postavy Shakespearovy, podržíme ho v milé památce po tu dobu, až se k nám zase vrátí.

Čtenářstvu svému pak se zajisté zavděčíme, když mu tuto podáváme podobiznu umělce Josefa Jiřího Kolára v jedné z nejvýraznějších úloh jeho, v Richardu III.

RODINNÁ KRONIKA
23. dubna 1864 (sv. V, str. 48)

Při slavnostním osvětlení zakončen jest předevčírem Shakespearův týden v divadle. Vlastní hře předcházel Jeřábkův poetickou myšlénkou oplývající proslov, jehož hlavnímu požadavku, deklamaci totiž co možná nejušlechtilejší, slečna Malá jakožto Melpomena úplně dostála. Nato „Kupec benátský“. Panu Koláru (zde ještě musíme dáti příznak „mladšímu“) nedostala se úloha titulní experimentem do rukou, a přec to byla ještě zkouška důležitá, čeho as očekávati můžem od něho co prvního a nového zástupce oboru charakterního. Bývá již milým zvykem, že zmohše velkou práci, došedše po namáhavé chůzi na kýženou výš, s rozmyslem zpět se ohlížíme, i ti, kdož sami pracovníky byli, i ti, kdož pracovníky pozorovali. Mezi navštěvovateli českého divadla jest zajisté mnohý, který pamatuje dobu, kdy Fr. Kolár po jevišti ještě ani chodit neuměl. Nebylo možno ani zdánlivého cos prorokovat; talent dřímající byl ovšem zde, nečeské ale vychování poutalo ducha: Kolár nerozuměl duchu českému, jakž mohl na základě jeho cos původního, živého vytvořit! Znenáhla ustupovaly vady z vychování dobrému jádru českému, Kolár oživl, cítil oživení své, počal i uměleckým výtvorům svým, potud mrtvým pagodám, vdechovat život. Známo, jak velkou dráhu posud přeměřil ne sice rychlým, zato ale jistým krokem. Prvně vydobyl sobě pevné a uznané půdy svými komickými šaržemi, dodávaje těmto humorem svým původnosti. Z šarží postoupil na pravdivější napodobení humoristických stránek společenského života, vlastně na studium jejich a tvoření dle nich, čímž dospěl již na jednu stránku umělce charakterního. Nyní mu náhodou připadla i representace ostatních stránek, veškerého oboru úloh charakterních, a ejhle, již Shylock jeho jeví nepo-

páratelně nejen povolání, ale zároveň již i dosažený značný stupeň. Jeden dobrý Shylock odešel, druhý dobrý se vyvinul, nevyhýbáme se porovnání mezi strýcem a bratrovcem. Zášť osobní i národnostní obdržely u Kolára staršího výraz bezprostřednější, abychom tak řekli — instinktivnější, u Kolára mladšího pak výraz reflexivnější; u onoho bylo více vášnivé krve, jížto nenávist zvláštní barvitosti ohnivé nabývá, u tohoto jest nenávist již chladným, nezvratným přesvědčením, jež příkrostí svou celé postavě dodává odůvodněnosti; onen působil na diváka dojmům bezprostředně poddajného, tento přesvědčuje a pak i zachvacuje diváka myslícího, zkrátka: Shylock Kolára st. *může* tak jednat, jak jedná, Shylock Kolára ml. *musí*. Zdálo se nám, že jsme tu viděli v jedné osobě znázorněnou pomstychtivost celého tupeného a potlačovaného národa. K tomu je ovšem plná oprávněnost, ač upříti nelze, že to má do sebe zároveň něco moderního, pobörnovského a že snad sáhnuto i nad intence básníkovy. K reflexivnějšímu provedení, jež nejspíše bude hlavní vlastností všech charakterních úloh u Fr. Kolára a jež úplně vyrovnáno na vzdělance vždy výdatně působiti musí, přivádějí umělce našeho arci také některé okolnosti nepřemožitelné, jakéž co individuální ostatně každého herce určují. Abychom jedno uvedli, poukazuje pana Kolára již jeho poněkud pronikavý a lámající se hlas, by byla myšlénka více v podrobnostech vypracována, poněvadž v pronášejícím zvuku nižádné pomoci neobdržuje. Úřadem naším jest však také vytýkání všeho, co slabším býti se vidí. A tu musíme zde podotknout, že Shylock přetrvá i ztrátu dcery své i neukojenou pomstychtivost, že ho ale konečně ztráta všeho jmění zlomí. V směru tom musí být tedy zvláště scéna s Tubalem výraznější. Ostatně můžem další zdokonalení zůstavit směle panu Kolárovi samému, kterémuž přejem vytrvalost, aby nezůstal stát na výši prostřední. Vytrvalost přemůže také posavadní, nemilé demosthenovské maléry, jakéž někdy vadí i nejlíp naučeným úlohám páně Kolárovým. Že pan Kolár nezapomněl pak ani

na vyšperkování úlohy své, tomu nadsvědčovaly leckteré mimické zvláštnosti, především ale celkovitému pojmutí výtečně odpovídající odchod ze soudní síně. Co do ostatního obsazení třeba se obmezit jen na zjevy nové, jichž novou dobou vyvoláno dosti. Vcelku bylo vše uspokojivé, i pan Bíl co vévoda; pan Mošna ale co Lancelot předstihl daleko předchůdce svého, v úloze té taktéž oblíbeného. Jak jsme již pravili, páně Mošnova komika nevylučuje ani v nejodvážnější formě nikde pravdy a možnosti. Pan Grund převzal po panu Šamberkovi Lorenzo, pan Šamberk po panu Kolárovi Graciano, úlohy tím neztratily. Pan Polák vyznačoval se co princ aragonský elegantní mluvou i pohybem, a při panu Braunovi (Marokán) zaznamenáme rádi pokrok, jakmile dovede méně platnému nedodávat zbytečné důležitosti. Souhra i úprava uspokojovaly, jakož i hojná návštěva.

J. N.

HLAS 24. dubna 1864

Jen opravdový vzdělanec váží sobě umění, jen národ opravdově vzdělaný poctí umění genia. Umělecká beseda vykonala skutečně velký čin oslavou Shakespeara, čin to, jehož důležitost sáhá ještě nad vznešený význam umělecký, jenž i v národnostním i politickém ohledu nepopíratelnou váhu má, třeba by se co do vodící myšlénky nebyl bral ani na jedno ani na druhé ohled jakýs. Věru že to nejkrásnější svědectví o duchu našeho národa, z jehož všestranné stísněnosti vypučeti mohl květ takých rozměrů a tak skvělé barvitosti.

Slavnost jest ukončena. Čekáme dychtivě zpráv z Anglie, myslíme však již nyní, že ani velké Britansko neoslavilo krajana svého tak jak malý národ český knížete duchovní říše všem národům společné. *Nekladem na oslavu zde ani měřítko poměrnosti.*

Každé slavnosti podobné jest abstrakce hlavním základem, co pak reálně znázorňujícího při ní se objeví, musí samo o sobě býti vždy o něco slabší než v kouzelném zátiší ducha našeho vykrystalisovaná onano myšlénka. Obraz v duši utvořený vždy je krásnější než obraz skutečný, jehož barvy tolikerá náhoda mlhou zakrývá a na němž možno vždy nějaký nedostatek nalézt. Pravíme-li, že zakončení slavnosti v Novoměstském divadle, „holdování před poprsím Shakespearovým“, odpovídalo nejsmělejším snům, že tu i nejvyšeptalejší blaseovanost ustoupila neodolatelnému dojmu a v bezprostřední rozkoš se zvrátila, nemůžem dodat pak ničeho více. Koncem korunován jest celek, a celek tím zůstavil v nás dojem zjevu velkolepého. Cokoliv bychom ještě podotkli jednotlivého, má právě jen vztah zase k té či oné jednotlivosti a cenu jen tak dalece, jak dalece může posloužit pro příhody budoucí.

S uznání hodnou precisností rychle po sobě následující

čísla bohatého programu zahájena jsou velkým hudebním obrazem „Romeo a Julie“ od Berlioze. Referent není hudebníkem a scházející vědomost ta snad právě způsobuje, že mají veškeré „hudební obrazy“ proň vždy jakýs přídech nudnosti. Ostatně trochu nudnosti snese člověk již tak ze slavnostního jakéhos návyku a palv předpokládání, že v ostatním obecenstvu jest dosti duchů hudebními zvláštnostmi se bavících. Takž mezi reflexemi o tom, proč as laik tak těžko rozeznává zvukové barvy „hudebních obrazů“, mezi pozorností, jakou instrumentace Berliozova přece vždy budí, a skutečným obdivem altového sóla (zpívaného paní Procházkovou), dočekali jsme se po zábavnější již části „Pohádka o víle“ (sbor a tenorové sólo) až části třetí: „Mladí Kapuleti se vrací ze slavnosti, hudbu bálovou popěvujíce. Sbor a orchestr.“ Zde se přihodila nehoda. Mladí Kapuleti totiž začali, ale ospale, a hned zase přestali, a nepopěvovali již ani hudbu bálovou ani jakoukoli jinou. To je ovšem věc považná při představení slavnostním, a nelze nám určit, zdaž stalo se vinou nedostatečných zkoušek aneb tím, že zůstali zpěváci bez vůdce.

Před druhým oddělením přednášel pan Kolár ml. Ervínem Špindlerem sepsaný proslov. Že jej přednášel co Prosper, možno úplně odůvodnit v den, kdy veškeré postavy ze Shakespearových her tvůrci svému holdují. Aby ale pravděpodobnosti se nadešlo, byla by budka napovědova u proscenia líp posloužila než prolog tištěný v Prosperových rukou. Následující nato živé obrazy neminuly se se značným účinkem. Pro krásnou plastičnost mělo by se jich u nás častěji užít a předmětů zvláště historických by pro ně bylo zajisté dosti. Ze šesti obrazů nám předvedených dáváme přednost prvnímu: „Únos Jessiky z domu otce Shylocka“ (od Karla Purkyně sestaveno), pak hrobeční scéně „Romeo a Julie“ (dle Cornelia). Poslední působil výrazuplnou svou jednoduchostí, prvější dvojím, šťastně voleným osvětlením z měsíce a pochodní. Nevalná šířka plochého podia činila z obrazů spíše skvostné relífy.

Při hudbě panem Bedřichem Smetanou zvláště složené a nikoli při zvucích známého pochodu Mendelssohnova, jak se dříve bylo mluvilo, odbýván nato slavnostní průvod, sestávající z 230 osob z veškerých dramatických děl Shakespearových. Ač by bylo četnější kupení postav při osobnostech divadelním průvodům nezvyklých intensivněji působilo na diváka cizejšího, přece se bavilo obecenstvo výtečně tím, že mezi představovateli vyhledávalo osobnosti v Praze známé nebo i na slovo vzaté. Zvláště vynikaly mnohé postavy dámské a všeobecná spokojenost hlasitě se projevovala, což se vrcholilo při rozkošném zjevu „Sebastiana a Violy“.

Poslední postavy „Zimní pohádky“ přešly, meziaktní opona se shrnula, hned zase rozhrnula a kupředu valí se celou hloubkou jeviště moře postav co nejpestřejší. V obecenstvu zatajil se v pravém smyslu slova dech, a můžem směle říci, že jsme podobně velkolepého, masou i uspořádáním vynikajícího živého obrazu nespatřili. Postavy Shakespearovy i zástupové „holdujících národů“ byly efektně, vystupujíce vždy výše a výše, kolem obrovského poprsí Shakespearova sestaveny. Před poprsím bylo krásné skupení rozevřeno a zde stála slečna Malá co Perdita, připravena, aby po jásavém přivítání překvapujícího obrazu přednesla doslov.

Časové nárážky plynného doslovu toho byly živým potleskem přivítány, zvláště ale trefná místa:

Dítko k cizím břehům vyvržené,
toť aj *perdita ars bohemica*,
— — — — — — — — — —
Již doma jest Perdita ztracená.

HLAS 25. dubna 1864

Předevčírem hrálo prý se již naposled *odpůldne* v prozatímním divadle, již příští neděle bude Novoměstské divadlo obydleno. Krátká posud řada odpoledních her zakončena „Slepým mládencem“ Tylovým, kteryž se pro některé dobré efekty a vděčné úlohy dlouho v odpolední „paralelce“ naší ještě udrží. Krásné počasí jarního dne vyprázdnilo místnosti divadelní až na galerii věčně plnou; vzdor tomu počínali sobě herci chutě. Vít páně Braunův má ze zpráv o hře kočujících společností dobrou pověst a jeho předvčerejší počínání sobě mělo ledacos pěkného do sebe. Statná postava prospívala úloze, taktéž ohnivá hra; vadou je příkrý často a nezušlechtěný hlas, pak pohyby ještě nevyrovnané. Z celku však souditi lze, že pan Braun může býti dobrou výpomocí pro velké hry; orgánem svým by byl pan Braun ostatně snad spíše poukázán k úlohám starším, a v těch prospěje nejspíš daleko. V úloze Božepora rozvinul pan Bíl pěknou rutinu, hra byla bezouhonna, v deklamaci jevilo se ještě odmlčování posledních slabik nebo i slov věty. To nechť pan Bíl odloží a pronunciace bude jasnější. Velmi pěkně sobě počínali, až na jakous stereotypní chladnost, slečna Kubíčkova (Milína) a pan Polák (Záruba). O prvější již rozhodnuto, že bude náhradou, a sice více než pouhou náhradou za odešlou slečnu Peškovu. Pan Seifert co Libín a slečna Slavínská co Adleta mluvili menší úlohy své rozumně. Uznati se musí též, že pánové Šamberk, Lapil a Kaška podrobují se i malým a skoro nevděčným úlohám pilně a svědomitě. — V létě prý se bude pěstovat fraška česká. V tom ohledu nemůžem zatajit podivení své nad zprávou, která nás právě dochází, že totiž *sl. Ledererova nemá být angažována. Slečna Ledererova jest ze všech lokálních zpěva-*

ček českých, jak nám posud předvedeny byly, jedině možná akvisice dobrá. Stalo-li se v tom oboru nějaké překvapení dříve, nemá a nemůže tím zajisté české divadlo utrpět.

J. N.

HLAS 26. dubna 1864

PACIENT A LÉKAŘ — HÁDKA PRO NIC ZA NIC

Z poměrně bohatého repertoiru našeho veselohernílio vybrány jsou k opakování nejprv Molièrův „Pacient a lékař“, pak nedávno viděná novinka „Hádka pro nic za nic“. O kusech obou jsme již mluvili, taktéž o hře, v níž pan Kolár, pan Šamberk a paní Pešková hlavně vynikají. Jmenované tři síly jsou nejen hlavními podporami, nýbrž skoro tvůrci pěkné veselohern í éry a zásluhy jejich jsou v ohledu tom stejny. Prosíme režii divadelní, aby nám trojlistek umělecký předvedla co nejdříve v zajímavém „Brute, pusť Caesara!“, kterážto hra zajisté pak na repertoiru se udrží dlouho. Zároveň upozorňujem na dávno neviděné „Po půlnoci“, jež by k stejné platnosti přišlo pány Kolárem a Šamberkem. Novější dramatická literatura francouzská málo podobně dobrých her nám opatřuje, a již v ohledu tom vítáme myšlénku, uvést přístupné hry Molièrovy vesměs na divadlo české. — O provedení veseloher včerejších netřeba něco zvláštního připojovat. Po návalu Shakespearova téhodnu byla návštěva mírnější.

J. N.

HLAS 26. dubna 1864

KRÁLOVNA A JEJÍ MILOSTNÍK

Dávno již neviděli jsme hru, která by nás byla tak málo uspokojila provedením svým jako reprise Hugonova „Královna a její milostník“. Vše na nás činilo dojem nehotovosti, i nechutě, a to musíme velmi na váhu klásti při kuse, jehož zvláštní budova nedostatečnou hrou tak mnoho utrpěti může. Možno, že se sboru našemu umělckému nezdá být Victor Hugo dramatickým velikánem; náhled takový by se co do výsledku předvčerejšího nesrovnával však s často viděným výsledkem při hrách mnohem slabších, kde nešetřili herci naši ani píle ani čehokoliv jiného. Zvláště z počátku byla mdloba příliš citelna a ustoupila teprv v běhu zvýšeně dramatického rozvinu před dojmem, jakého spisovatel duchaplný vždy se domůže, — i při pouhém čtení, při kterém podléháme jen dojmu myšlénky podrobené analysi naší. O Hugonových dramatech máme již tak zvláštní své náhledy a vedle překvapujících efektů vidíme v nich vždy ještě velmi mnoho psychologicky zajímavého, ano i velikého. Tolik je jisto, že i v nejodvážnějších kombinacích svých vždy ještě pohybuje se v mezích plné možnosti, nesáhaje po jiných nikdy až k psychickým nepravidelnostem, k šílenosti nebo snad ještě dále. Viděli jsme již nadzmíněný kus provozovati tak, že jsme i na zvláštnost užitých efektů zapomněli. Nechcem s předvčerejšího rámce dále pozlátko stírat a mlčíme pro dnešek již i o jednotlivostech slabších i třeba poměrně závažnějších. Jen toho nemůžem zamlčet, že režie na pana Chramostu vnešená příliš ho vzdaluje úlohám, kteréž vždy více slábnou. — Návštěva byla jen prostřední.

J. N.

HLAS 29. dubna 1864

Z HOSTINY V SPOŘITELNĚ PRAŽSKÉ
Z DIVADLA

△ V Praze 30. dubna.

Poslanec pro Horšův Týn, pan rytíř Schmerling, měl v Praze panenskou svou řeč. Neměl jí sice co poslanec na sněmě, měl ji ale co oslavenec v druhém patře spořitelny, a řeč jeho nebyla ani tak hluboká jako pikantní, vtipna, zkrátka pan rytíř Schmerling dal se k humoristům. Podařilo se mu několik dobrých vtipů. O včerejší sněmovní schůzi, která velmi dlouho trvala, řekl na př., že byla krátka, a vtip ten rozesmál přítomné tuze. Pak učinil návrh, aby poslanec pro Horšův Týn, by poslaneckým povinnostem svým dostáti mohl, vzdal se portefeuillu státního ministerstva. Při tomto vtipu přítomní se panu řečníkovi, jak se říká, „posadili“; myslíce totiž, že by opravdově a přísně chtěl dostát poslaneckým povinnostem, divili se velmi a křičeli „oho!“ Podivením spleteni volali také ještě pak „oho“, když je byl nazval svými „bieder“ přáteli. Teprv pak se vzpamatovali, když pan řečník, vztahem k spořitelní budově, v níž se nalezali, řekl, že se má sice spořit slov, nikoli ale peněz. Tu viděli teprve, že je to všechno jen žert, a rozesmáli se velmi, rozesmáli opravdově, nikoli snad jako onen čtenář satirickým být majícího listu, který zvolal: „Redaktore, lechtejte mne!“ Zkrátka, byla to slavnost neoficielní, nediplomatická, a především ryze německá vzdor tomu, že na Čecha Švertáska francouzském seznamu jídelním byl jenom „Rüdesheimer“ německý. Bratří „Schwertasskové“ mysleli sobě také tentokráte, že „pán nehledí na orthografii“. — Dnes prý odejel zase pan rytíř Schmerling do Vídně za pracemi a starostmi svými, jež vzdor dobrému vypadání jeho nejsou as malé. Nepřivezl nám ničeho a neodváží nám ničeho; také federalisté, kterým byl ve sněmě ruku tiskl, myslí, že vše zůstane prozatím

21. ČENĚK MELKA: HOLDOVÁNÍ
SHAKESPEAROVI V NOVOMĚSTSKÉM DIVADLE

22. SLAVNOSTNÍ PRŮVOD
PŘI SHAKESPEAROVĚ OSLAVĚ

as při posavadním. Nebyli jsme při rozloučení na nádraží a nevíme, jak se Praha loučila. Pan auditor granátnického sboru městského, doktor Hauschild, hrozil prý, že se poděkuje, když sbor se na nádraží nedostaví; to se rozleželo v mysli členův a přišlo jich as dvacet. Pan auditor prý byl pohnut.

A nyní na feuilletonistovo nejvlastnější pole, na divadlo. Časopisy české často se plní divadelními zprávami; zprávy ty jsou zajímavy pro nás všechny, vždyť je divadlo české co nejmladší dítě také miláčkem naším. Jmenována jest právě co brzký host náš francouzská tanečnice Rigolboche s mistrem Espinosem, celou společností balerin a neživých tančících strojů; pak prý přijde známá nám již Friedbergova, po té Ruska Nemanova. Pan Lukes, pan Trousil, slečna Brennerova budou zpívat pohostinsku; o dalších návštěvách operistických mluví se s mnohoslibnou tajivostí.

Dobrá! Na tanečnice se podíváme, operisty poslechnem. Zdá se nám ale, že pestrá mosaika ta zakládá se příliš pestře. Rádi se bavíme, ještě ráději vidíme, když ředitel má z podniknutí českého prospěch, třeba prospěch sebe značnější. Oběma požadavkům vyhoví se úplně uznání hodnou snahou ředitelstva, vyhoví i potřebě, abychom seznali také uměleckou cizinu, i to, o čem právě evropský svět mluví. V dobrém může se ale jít také příliš daleko, a bývá někdy dobře, když se promluví o možnosti chyby, prv než se stala. České divadlo má účel vznešený, ono jest zároveň sítí, kterou má světová literatura dramatická splývat v literaturu naši, — a ten účel je vyšší a úrodnější než pouhé pobavení ucha zpěvem a oka tancem. Kdybychom takhle čtli, že stalo se opatření, aby na naše jeviště přešly co nejrychleji nové dobré plody francouzské, anglické, německé, že postaráno, aby starší nepřeložené znenáhla se doplnily, měli bychom nepoměrně větší potěšení. Zdá se nám, že se prozatím na vlastní *dramaturgickou* činnost nepomýšlí, sic by na př. starší a chatrnější překlady nemohly se dostat neopraveny na jeviště. Mnoho-li by as

opeře české prospěl přílišný nával hostů, nechcem rozhodovat; víme ale, že taková pohostinská činnost, je-li přehnána, nepřeje žádnému repertoiru a že tento pak na ustálenost ani naděje nemá. Prozatím nevidíme příčiny, pro kterou bychom o předmětu tom šíře mluvili; mluvíce však nechcem býti bratří Kassandřini.

HLAS 1. května 1864

Nepodali jsme hned včera o pátečním provedení „Debory“ úsudku svého, že jsme chtěli určitě poukázat k tomu, jak se kritické nebe nad slečnou Malou jasní. Když jsme viděli slečnu po prvé na jevišti českém — byla v den ten Kateřinou v Hugově „Angelu“ — pravili jsme vzdor heterogennosti úlohy, že mladá umělkyně hodí se spíše pro vysoce tragické partie než pro sentimentální, polosnivé „Luisy“ atp., že tón její přeje spíše nešené, chladné deklamaci a v té že dojde mnohem mocnějšího úspěchu. V úsudku svém nebyli jsme mýleni ani následujícími nato poměrně velmi zdařilými Luisami, nemýlil nás ani lahodný zvuk hlasu taktéž po případu měkce znějícího, jenž psychologickým momentům konečně přec jen prostředního dojmu opatřil. Co přátelé českého divadla i co přátelé umělců *opravdově* se snažících často jsme s nelíbostí pozorovali cestu, jakou slečna sobě v repertoiru sama razila nebo dle přísných okolností raziti musila. Konečně jsme se dostali na mýtinu. Stojíme opět u Debory, od které skoro slečna vyšla, a všeobecně se uznává, že Deborah slečny Malé má ze všech úloh jejích, nevyjímaje ani takřka rovněž velkou Pannu Orleánskou, nejvyšší dokonalost, největší sílu náruživosti a největší samostatnost, čehož hlavně uznati sluší. Jinde než v oboru výše naznačeném není a nebude slečna doma, třeba by pokračující zdomácnělostí na jevišti také ledacos cizejšího dovedla povznésti o nějaký stupínek nad prostřednost. Základy duševní jsou již u lidí rozdílny, z nich se vyvinuje to, co u lidí ctíme jakožto vynikající zvláštnost jejich. Doufáme, že repertoir český podá slečně Malé příležitost, aby kráčeti mohla dráhou vlastní. — Pomíjejíce dobré staré obsazení, pokud se udrželo, podotýkáme jen, že panem Kolárem, panem

Šamberkem a slečnou Kubíčkovou povznešeny jsou opět úlohy Abrahama, Josefa a Hany, učitel páně Polákův pak že měl pěknou koncepci pro sebe. Nikoli ale nepochopujem, proč v Rubenu nepodala se příležitost panu Braunovi, aby ho večerní obecenstvo naše řádně posouditi mohlo, jakož zůstává tajemstvím, proč židovka z dobrých rukou sl. Lipšovy dostala se do rukou slečny Slavínské. Pozorujem vůbec okázalost v tom, jak se slečně této úlohy šmahem přidělují, místo aby se vhodného času vyčkalo; podobné „tisknutí do popředí“ neprospívá slečně, tím méně ale uměleckému ústavu. — Návštěva byla hojna.

J. N.

HLAS 2. května 1864

JIŘÍKOVO VIDĚNÍ

Odpoledne — nedělní opakování „Jiříkova vidění“, — „na mnohostrannou žádost“ oznamovala divadelní cedule — těšilo se ještě četnější návštěvě, než byla před čtrnácte dny. Zajímavost hry zůstala v provedení tatáž; opakovali bychom jen již vyřknuté, kdybychom chtěli spouštěti se do jednotlivostí. Divadelní cedule oznamovala, že pan Mošna zpívati bude nové kuplety; my dodáváme, že byl i text i přednes kupletů velmi vtipný, a že nejen zde, ale i jinde dokazovalo obecenstvo panu Mošnovi, jakž se v krátké době stal již rozhodným jeho miláčkem. Sl. Ledererova odešla, — sdělujem nepotěšitelné to faktum jednoduše, aniž bychom se dále spouštěli v rozjímání jakés, nebo snad ve výsvětlivky z kanceláře divadelní, do kteréž nám právě nic není —, a včera hrála slečna Boschetti úlohu Kačenky. Dobrá hra, dobrý zpěv její velmi by získaly ještě, kdyby pilností setřena byla všechna cizost s češtiny její; takž ale obdivujem posud vždy ještě více dobrou paměť slečninu než cos jiného. K přemožení překážek potřebí ovšem především ochoty. Pan Šamberk napodobil zevnějškem svým co žurnalista Vilibald jistou osobnost pražskou. — Slečna Hentzova tančila v třetím aktu pěkné sólo.

J. N.

HLAS 2. května 1864

MACBETH

Opatrně přikročujem k posouzení reprise „Macbetha“. Pro nás nemůže ovšem hra opakovaná mít menší zajímavost než hra po prvé provozovaná, důležitost se nesetře pro ty, kterým i slabší žilobití sledovati jest. Když jsme spatřili jednou kus dobře provozovaný, přejem sobě pak v témž kuse pokrok, kam až vůbec možným je. Ješitné to ovšem přání tam, kde nejčastěji slyšán nářek, že každé opakování bývá slabší. Abychom nebyli stíháni pro „požadavky přílišné“, podotýkáme raději hned, že předvčerejší hra měla v celku více sice rozviklanosti, že však jednotlivosti dříve vynikající jevily se tentokráte ještě co vypracovanější. Jmenovitě přiznati to sluší panu Šimanovskému co zastupiteli titulního hrdiny, a sice zvláště ve velkolepé noční scéně před a po vraždě. Démonický ten pud, který Macbetha k činu přivádí a po vykonaném činu takřka v lomcující zimnici se zvrácí, nalezl mistrovského výrazu; zde vanul opravdový, mocný dech tragiky, zde postačovalo slovo pouze vydechnuté k docilení rozčilujícího dojmu. Byli bychom trochu toho „vydechování“ přáli ještě scéně s duchem Banquovým. V scéně té jest z počátku tón lhostejnější na svém místě, později nesmí však vedle mocnějších výbuchů zúplna se ztrácet rozechvívající výraz hrůzy. Úplné rozkládání fysických sil má v následujících ještě výjevech dostatek místa. O slečně Lipšově pravili jsme již, že co lady Macbeth znázorňuje nám hereckou dokonalost; scéna pološílenství byla opět záchvatně hrána. Nechť nemýlí slečnu, že namáhání duševní nebývá ani nejvybranějším obecenstvem vždy rovně hlasným vyznamenáním odměňováno jako namáhání sil hmotnějších. Panu Šamberkovi nepůsobí obor, jakýž v tragedii zastává, více té radosti jaké obor veselohemí. Značná sehranost jeho ne-

nechává úlohy ovšem klesnout, a co do zevnějšího činí jim zúplna zadost; pohřešujem ale ten vnitřní, teplý proud životní, který kdys Ferdinandy a Moory jeho províval a který nyní u větší ještě síle ve veselohrách nás uspokojuje. Není ještě dostatečné náhrady, abychom jen mlčky se spokojili s výměnou divadelních škrabošek. — — Divadelní stroje naše nepracují ještě dosti kluzce, jak jsme při zjevu Banquovu viděli. — Návštěva byla prostřední.

J. N.

HLAS 4. května 1864

Předvčerejší večer náležel tak k těm, kteréž v repertoiru namáhajícím tvoří hercům i obecenstvu jakous pohovku ku okřání. Vezmou se nějaké drobné veselohry, mezi ně nějaký tanec, a večer je vyplněn. Při dobré správě hledí se ovšem i do večerů takých připravit novinka, a tou mělo být teprv po druhé dávané „Sliby chyby“ Mírohorského v novém částečně obsazení. Při obsazení novém mívá se zdar kusu na zřeteli, — my tendence podobné nespatřili. Hru bez odporu dobrou žádají osoby, jaké Mírohorský ve veselohře své na prkna staví. Děj třemi sestrami v paralelky rozvinovaný nemůže se v tradicionelních mezích jednoho aktu pročerpat, pravděpodobnosti *musí* tedy napomáhat umění herců, velmi napomáhat; předevčírem jsme ale viděli, že i takové „musení“ bývá jen po případech, neboť jedinou přirozenou a tedy jedinou *možnou* postavou byl Stránský páně Šamberkův. — Nemůžem zde zamlčet poznámku všeobecnou. Při veselohrách zdává se nám, že slýcháme věci, o kterých se spisovateli ani nesnilo. Jsou to pomůcky, aby nedobře naučený dialog přece šel plynně, slyšíme husté opakování téhož slova, jakoby napodobení opakovaných slov v písních národních, slyšíme slovní výplňky, jakých má herec obyčejně v zásobě a pro jaké má Němec nepěkné sice, ale dobře vyznačující slovo „Satzfüllsel“. To vše neodpovídá šetrnosti k spisovateli, jakáž se i tenkráte zachovati musí, když poddajná konversační mluva prosté veselohry připouští sebevíce vedlejších doplňků. Slovo spisovatelem napsané, jak po výškrtech režisérových zbývá, musí zůstat herci nedotknutelným. V tom ohledu rádi bychom přivolali možnost nějakého podobného zřízení, jaké při opeře orchestrem a taktovkou zamezuje zpěvákům vkládání cizích taktů

neb hudebních vět. Salvavi animam! — Následující Kališova fraška „Doktor Žvanil“ bavila titulní úlohou, rozkošně panem Šamberkem hranou, jako vždy dobře. Pan Šamberk vměstnal do úlohy své již sílu pěkných jednotlivostí, jichž se obecenstvo pro zdravou komiku jejich nepřesycuje ani při opakování častém. Vzdor jedinému jen aktu jest zde úkol namáhavý; také u Aschera, pro kterého Kališ svého „Doktor Peschke“ byl napsal, viděli jsme druhou část úlohy v poměru k první již poněkud mdlejší: snad že jednotlivosti diváka unavily, snad že herec sám byl jimi vyčerpán a unaven. Po panu Grundovi zdědil úlohu pan Seifert; patrno tedy, že prvějšího chtějí zachovávat úlohám větším, druhému pak poskytovat příležitost, aby se oblomoval. Nemůžem při obou ničeho namítat. Jenom připomínáme, aby pan Seifert vedle hry sobě také masky hleděl; mladičkého jinocha vidíme jen tenkráte rádi co ženicha na jevišti, když toho kus sám vyžaduje. — Přidané dva tance, „Highland Fling“ tančený slečnou Hentzovou a „Czardas“, tančený toutéž slečnou a slečnou Müllerovou, líbily se nečetnému obecenstvu. Před druhým tancem přiletěl zase těžký věnec na jeviště, — věnce nemají u nás více půvabu věnců.

J. N.

HLAS 6. května 1864

PANÍ HOSPODSKÁ

Repertoir odpolední zdárně pokračuje. Zdá se, že především přihlíženo k tomu, aby pan Mošna opanoval veškerý obor po zesnulém Sekyrovi prázdný; při „Paní hospodské“ však zdá se zase, že spíše přihlíženo k nejblíže příští benefici, což také vždy podporovati budem, jakmile volba kusu shodne se podobně dobře s náhledy našimi jako při právě jmenovaném Kaiserově „obraze ze života“. Ethické stránce Cilky činí paní Pešková úplně dosti, a dojem celého odpůldne vrcholil se opět v jejích scénách druhého aktu. Žádná jiná umělkyně naše nemá cit náš tak dle vůle v moci své, jako právě paní Pešková, perla české veselohry. V serieusním výborně ji podporoval tentokráte pan Chramosta, který naraziv na pravý tón, důsledně v něm trval a vedle toho šťastně se z obyčejné jednotvárnosti vybavil. Pánové Šamberk a Grund stylisovali úlohy své důstojně, zato byl Otmar páně Kyselův človíčkem pohodlné povrchnosti. Pan Mošna — nu pan Mošna zase se velmi líbil a obsypal nás opět dobře přednešenými, zčásti novými kuplety. V úloze samé, ač v dobrém rozmaru sehrané, byla jakás rozdrobenost přece citelna, citelnější skoro než u pana Kochanského přehnanost, před níž tohoto pána varujem, třeba bychom ji sobě snadno vysvětlili snahou jeho, aby rozvinoval veškerou rutinu svou a úlohy své přiváděl k platnosti nejvyšší. O trochu méně a bude právě dost! — Vpletené tance svědčily o pilném cvičení a dobrém uspořádání, jež by ještě spíše se odznačilo, kdyby osoby vedle tanečníků na jevišti stojící s větší šetrností se vyhýbaly.

J. N.

HLAS 6. května 1864

NÁROD REDAKTORSKÝ
NĚMECKÝ ČASOPIS O SLAVNOSTI TURNÉRSKÉ — KOSMOPOLITISMUS V UMĚNÍ — EINE KONTRAMINE

△ V Praze 7. května.

„A proč slaví Češi Shakespeara? Čím byl?“ tázalo se po shakespearovském temdni jisté „něco“, jež bylo obchodník dle povolání, „vzdělanec“ dle stavu a nepřítel Čechů dle náboženství. — „Čím mohl být, když ho Češi slavili,“ odpovídalo druhé něco, co náleželo dle povolání atd. k třídě prvního něčeho, — *„nejspíš že byl redaktorem!“* Poslouchal jsem od svého stolku potěšen, neboť mne vždycky těší, když pozoruju ovoce opravdové vzdělanosti, třeba německé. Ano, jsou velmi mnozí lidé tam za přívozem, kteří myslí, že český duch je jen žurnalistický, česká historie historií žurnalistiky, český národ samý žurnalista. Dle nich jsme slavili posud jen redaktory, — Jungmann, Nejedlý, Hanka, Tyl, Rubeš, Říp, Kunětická hora, Brno, to byli samí redaktoři, a kdybychom slavili Husa neb Žižku, Libušu nebo Bivoje, byli to také redaktoři, a pouze od nás závisí, aby Pustrpalk z „Mastičkáře“ byl do Svatoboru přijat co spisovatel ač žurnalista. „Vždyť sotva zavrou jednoho redaktora, je již jiný na jeho místě!“ praví, a podle toho, jakož i podle známého výroku, učiněného před soudem: „Vždyť jsem byl českým redaktorem!“, mohlo by se soudit, že redaktorský národ český byl již jednou celý zavřen, což se s dějepisem naším také již spíše srovnává. Zavření musí být u nás skutečně věc již dávno všední. Před slavností borovskou mně alespoň řekl jistý pan úřadník: „Prosím vás, nemluvte mně, já to znám! Potřebovali jste nějakého japanského mučedníka a vzpomněli jste sobě náhodou na Havlíčka!“ Nu vidíte! — Jsem žádostiv, jakou příčinu najdou pro nastávající zpěváckou slavnost ve dnech svatojanských. Mezitím co na Malé Straně díti se bude oslava mlčelivosti, budou na Novém Městě tisícerá zpěvná hrdla shro-

máždeným tisícům lidstva dokazovati moc zvuků. Jak rozličný to obraz v místech od sebe nedalekých. Čas dovede ale ještě větší rozdíly vykouzlit než prostora; sv. Jan byl před stoletími za to usmrcen, že *mlčel*, v naší době se nikde ve světě *mlčení* netrestá.

A hned po slavnosti pěvecké přijde německá slavnost turnérská; pražští turnéři zasvětí sobě prápor, aby jeho trikolora mocněji zavlála nad slovanskou Prahou a starou tu naši matičku bezpečněji ochránila než můžem my, slabí její synové. Německé časopisy dělají trikolorní kotrmelce a jeden z nich, jenž ovšem vždy býval mozku trochu rozředěného, zrovna již šílí a v smutném stavu tom blaboní nejdivnější věci. Zvěstuje na př. pln radosti, že jistý továrník, užívající villegiatury, přenechal celý svůj byt hostům „bona fide“. My bychom se věru neodvážili napsati podobnou urážku; důvěra taková, myslíme, že se rozumí sama sebou a že již to urážkou, když někdo o důvěře mluví. V českých časopisech nečtli jsme ještě nikdy, že by byl někdo teprv zvláště mluvil o svěření bytu. Dále povídá týž časopis — nota bene po našich krásných slavnostech českých! — že slavnost ta bude úkazem v Praze rovněž *neobyčejným* jako půvabným, a sice proto, že při turnérských slavnostech bývá veselost a nehledanost vždy spojena s *mravní* slušností. Což při jiných slavnostech německých nebývá mravní slušnost? Nu my se necháváme rádi poučiti.

Hlavní část slavnosti bude v Novoměstském divadle, kteréž chce nejspíš podat důkaz, jak možná rovnoprávnost prakticky provést. Nejspíš že bude den předtím nějaký Horvát nebo Maďar — česky zpívat, nebo nějaká Ruska v „světovém jazyku“ tančit, a den nato bude německá turnérská komedie nebo činohra nebo což. Praha je nyní v umění kosmopolitická, což dokázala zase nyní německá opera, která povolala Čecha Ticháčka, aby jí na nohy pomohl. Česká opera je rovněž zdvořila, z čehož sobě konečně mnoho neděláme, jen když divadlo naše co ústav umělecký tím prospěje. Teď právě se v divadle našem pan Mošna se skvělým výsledkem zalicho-

cuje u obecenstva. Má dobré kuplety, a ondy pravila jedna kupletní sloha jeho, že „čeští spisovatelé dramatičtí praničeho nepracují, ač hojnost prací slibovali, jakmile divadlo bude samostatné“; následující sloha však nezvěstovala, o mnoho-li nové ředitelstvo zvýšilo posavadní mizerné honoráry, jaké určilo tantiémy, a což jiných maličkostí více.

Stěžovali jste sobě, že nevypravuju ve feuilletonu pikantních historek. Sami víte dle své „denní kroniky“, že v Praze mimo krádeže neděje se pranic pikantního, — mám snad historky také někde uzmout? Jste-li však spokojeni tak s ledačím, začínám již.

Mlhavé jeviště naší historky jest v temné hospůdce. Za jedním stolem sedí dva muži, jichž zevnějšek pro vůkolní temnost nedostane se do našeho mistrovsky popisujícího péra. Mluví dosti hlasitě o sprosťáctví divadelních referentů, o referentském slohu, jemuž lze se naučiti u „Voštipů“; patrno z líbezné rozmluvy, že jsou to příjemně se bavící herci.

„On mne pronásleduje systematicky!“ praví jeden.

„A neumíš sobě pomoci?“

„Co mám dělat?“

„Napodob ho jednou na divadle trefnou maskou a učiň ho takto směšným!“

„On mne ale bude pak tím více trhat!“

„To neškodí! Můžeš pak roztrušovat, že toho nečiní z uměleckých ohledů, nýbrž z pomsty a vzteku! Das nennt man eine aesthetische Kontramine!“

HLAS 8. května 1864

ÚČTOVNÍ RADA A JEHO DCERY
VLÁSENKA

O předvčerejším večeru nevíme, čeho bychom zvláštního zaznamenali. Co do staršího obsazení nadvládala mdloba, co do novějšího můžem jen při slečně Čermákově zvláště podotknout, že její hra byla opět potěšitelna, a osvědčí-li se slečna mimo cizí naučenost taktéž uspokojivě ve výstupech již samostatných, budem míti v ní herečku dobrou. Úlohy malé přivést k platnosti, jak se slečně Čermákově podařilo tentokráte, svědčí skorem již o zdomácnělosti v úlohách velkých. Nová správa divadelní měla by při opakování starých her vzdát se všech reminiscencí a hledět ku prospěchu kusu; místo pana Chvalovského, jenž je posud často nepřirozeným, byl by se hodil v účtovním radovi pan Šamberk, místo tohoto pak pan Grund, nebo měla-li se již úloha ponechat panu Šamberkovi, byla jiná zkouška s panem Mošnou vždy ještě včasnější. Méně mdle než kus první šel druhý známý „Vychovatel v čepci“. — Návštěva slaba.

J. N.

HLAS 9. května 1864

Paní Pešková nedocílila sice k benefici zvolenými kusy přeplněného domu, zato ale bavila se jimi větší část odpoledního obecenstva výdatně. Beneficiantka sama jest co Anna v Blumově frašce „Zapovězené ovoce“, i co Eliška v Albiniho „Útěk do Afriky“ nejchvalněji známa. Nám byla tentokráte zajímavější v kuse prvějším. Jsouc stále zaneprázdněna v četných již veselohrách vyšších, salonních i vůbec konversačních, zřídka kdy přistupuje nyní k hrubším úlohám fraškovým, a s potěšením jsme pozorovali, že se jí pro obor ten neztratil dřívější markantní tón a ta prostě ženská komika, kteráž bezprostředně působí. — Přebírání herců, po celý týden skoro ve velkých úlohách zaneprázdňovaných, do kusů svátečního odpůldne, musí během času četně se dějíc celku býti na zhoubu. Kam medle můžem dospět, jsou-li tytéž tři neb čtyry osoby podporami tragedie, činohry, veselohry, frašky! Na nějaké propracování úlohy není přitom pomyšlení, jest to jen celoroční štvanice, která snad někdy k umělému oddechu dojde, v případu tom pak ale pokažený již zvyk zase na materielní újmu divadla uráží. Někdy sobě pomáhá ovšem herec sám a improvisuje své úlohy na jevišti, — sobě ovšem k jakémus odpočinku, ale i sobě i nám k malému duševnímu užitku. Nezabředli jsme v tom ohledu arci posud hluboko, odpolední hry trvají teprv nějaký čas a počátky jejich svědčily v naznačeném ohledu o vážném taktu; připomenutí naše jest ale přesto přece včasné, neboť začínáme řadu letních benefic a nerádi bychom, aby taktuplné počátky režijní mařeny byly kolegiální ochotou herectva k beneficiantům. Netřeba divadelní ceduli vyšperkovat jmeny. Dle řečeného nedivíme se tedy pranic, že na př. panem Kolárem včera a předevčírem se-

hrané čtyry úlohy *obdobné* representovaly se co velepodobná sobě čtverčata, nebo že pan Šamberk včera v úloze Fošny působil více lehkým jen humorem než hlubším charakterisováním. Nedělnímu hlavnímu požadavku, zábavě totiž, vyhověli přece dostatečně a byli v ohledu tom pány Kaškou a Chvalovským, jakož i slečnami Bollardovou a Hřebíkovou podporováni. Slečna Červinkova mohla by být častěji zaměstnána, slečna Slavínská méně často; však nevíme již opět, v kterém tato as oboru.

J. N.

HLAS 9. května 1864

23. SLAVNOSTNÍ PRŮVOD
PŘI SHAKESPEAROVĚ OSLAVĚ

24. UPOMÍNKA NA SHAKESPEAROVU SLAVNOST

Po dlouhých přípravách a mnohých repertoirních lžech provozovány jsou konečně předevčírem Vlčkovy „Šachy“, veselohra ve třech jednáních. Beze všeho všeobecného rozbíhání se vypravujem zde hned obsah stručně. Čas děje jest červen roku 1757, místo Kolín nad Labem, děj se pohybuje tedy v rámci historickém. Prus Tettenborn (p. Chramosta) je v držení Kolína. Jeho synovec, pruský poručík Silvic (p. Grund), mladík to pohyblivé živosti, zamiluje se do dcerky sládka a radního Válečka (p. Kolár). Jeho dcerka Cecilie (slečna Malá) brzy je mu nakloněna a dle všeho zdá se, že také matka její (sl. Lipšova) nemá ničeho proti lásce dceřině. Překážkou je nepřátelství mezi Prusy, jichž hlavním zástupcem je přísný, až přečasto o šibenici mluvící Tettenborn, a lidem domácím, jehož mimo sluhu Ivana (p. Polák) jediným zástupcem je Váleček. Vedle protivy té proplítá se celým kusem co princeps regens do všeho se pletoucí Ševelský, pandurský důstojník (p. Šimanovský). Tento Ševelský není ale vlastně důstojník pandurský, nýbrž virtuos flautista a k tomu po dlouhá léta ztracený bratr ženy Válečkovy, jenž ho byl z domu vyhnal. Něčím, snadže flétnou, byl se zalíbil králi Friedrichu II., od něhož má v kapse list, že nesmí být nikým souzen než Friedrichem samým (možno, že spisovateli na mysli zde tanula milost králem Zikmundem Šlikům udělená nebo nějaké historické faktum podobné). Má také při sobě vojenský rozkaz pro Tettenborna samého, jenž má kvůli příchodu Daunovu vytrhnout z Kolína. Snadže, aby od svých příbuzných nebyl ihned poznán, přišel ke Kolínu v přestrojení pandurském; na jinou příčinu se z kusu nepamatujem, leda že je milovníkem divných žertů, a co taký chová se také po celý kus. Nechal se ze žertu

zajmout, prospal noc v kůlně, roztrušuje paskvily a hrozebné listy proti Prusům, vyhrožuje Silvicovi, jenž ho střeží, že ho samého zavříti dá, zvěstuje Tettenbornovi, že ho bude komandovat na pohled z Kolína atd. Se Silvicem provozují zvláště jakous kavalírskou závodní hru. Konečně vystaví se s listinami svými, Silvic dostane Cecilii a hra je u konce. — Není pochybnosti, že z vypravovaného mohla by se veselohra vyvinout, aniž by bylo třeba rafinované dovednosti jako ku Kotzebueovu pověstnému „drátu“. Vlčkova práce je však více dialogisovaná novela, kteráž při čtení, domyslu volně brány otvírajícímu, snad by i napínati mohla; veselohrou, ba vůbec divadelní hrou to ale není. Je zde síla situací, které by nás snad zajímaly, kdybychom jim rozuměli, síla děje zapleteného, při němž ani nevíme, proč se děje, ani jak se zaplítá, také síla samostatných charakterů, které nám ale vesměs zůstávají lhostejny jako ty cizí osoby, kteréž potkáváme na náměstí a o nichž nevíme, za jakým cílem kráčejí. Vidíme živé postavy, jejich život je nám ale hádankou. Pan spisovatel namáhal se patrně, aby vše, co se děje, pokryto bylo rouškou tajuplnosti; teprv po skončení hry rozumíme na př. výjevům prvního aktu, kteréž dříve minuly bez výsledku a nezůstavily také chuti k pozdější rekapitulaci. Patří již ostřílenost staršího divadelního pozorovatele k tomu, aby bez bolení hlavy sledoval i porozuměl ději, a i tomu může se přihodit co nám, že jsme lhostejného nám ostatně flautistu Ševelského měli až po konec hry za tajného pruského generála. Spisovatel sám ovládá ovšem toto moře tajností, ze zvláštní radosti však nad tím, že mu nikdo nerozumí, ponechává sobě klíč až po konec; navštěvovateli divadla musí být při tom jako hry v šachy neznalému diváku, který sedí vedle mlčky hrajících šachovníků. Abychom tedy již krátce hlavní vadu vyznačili, pravíme, že je spisovatel úplně neznalý divadelních požadavků: *zauzlování, jemuž nerozumíme, nenapíná nás na rozuzlení; jen když vidíme* jasně *děj* před námi *se splítat, jsme žádostivi, jak se rozplete.*

Na zauzlení vynaložil pan Vlček skutečně velkou píli a třeba i domyslu, a pro píli tu nemůžem již úplně pomlčeti o práci jeho, byť i původní novinka sama o sobě nežádala vždy pozornosti jakés. Vcelku se podobá, že se namáhal pan spisovatel, aby podal něco *pravidelně vzorného* — abychom nesáhali k dalekým příkladům, snad něco podobného české „Jeftovně“ nebo německé Kleistově hře „Krug“. Ale i tento „Krug“ vrcholí ve své „soudní“ skutečně komickou sílu mající scéně, a taková scéna schází „Šachům“ naprosto, a pak, vždyť dávno uznáno, že „pracování k vzornosti“ vždy mívá příchuť fadesy. Co do charakterů, pravili jsme již, že je tu dosti rozdílných, avšak až k činnosti prohlouben není žádný. Co do situac, je taktéž rozmanitost, ale bezúčelná, a některá situace podobala se nám, jako by byla vymyšlena pro obecenstvo, pro jaké napsal Gutzkow nám úplně nezáživné „Zopf und Schwert“. Konečně co do dikce, přiznati slušno, že je přesna a nevšední. Spisovatel napsal veselohru svou *veršem* a snadže verš ho svedl, že mluví všechny osoby stejně vznešeně. Dost divně vyjímají se na př. v ústech prostého sluhy výrazy „žena srdnatost“, „šeptmo (!) kráčející smrt“ atd. Po schůdách kráčející verš přitlumuje také každou jiskru humoru, kdekoliv svěžeji vyšlehne. Kvůli slovním hříčkám prohřešil se spisovatel i anachronismy a nechává na př. r. 1757 kolínskou dcerku mluvit o „vypískání někoho“. Myslíme, že netřeba již jasnějšího a příkrejšího naznačení, že „Šachy“ jsou plod nezdařený, pochybný. Nejsme dětinsky nezralého náhledu, že nezdařený jeden literární plod je právě již „zahanbením“ spisovatele; kdož ale o připuštění na jeviště rozhoduje, kdo volbě novinky dáti musí *sankci konečnou*, má býti na všechen způsob vybíravějším. Ovšem se nám může právem zamítnouti: „Vždyť chcete novinky, hlavně originály, a kdybychom nedávali „Šachy“, řekne se nám: Byly vám „Šachy“ zadány, vy je nehrajete z jakéhos stranictví!“ — Herci přiložili patrně velkou píli, vlastní tvůrčí chuť ušla jim snad při první již zkoušce. Nevíme, jak dostáli

intenci spisovatelově, kde ale nedostáli, musí sobě spisovatel, jenž *příliš* mnoho snaží se často vyjádřit kratičkou všeobecnou větou, přičítati větší část viny. Abychom ale i zde v obyčejném zvyku dostáli povinnosti své, přiznáváme se, že jen pánové Kaška a Kochanský úlohami svými reussovali. Pan Šimanovský snažil se sice taktuplně Ševelskému dodati opravdovější základ na protivu pohyblivému Silvici, přitom ale staly se i lehčí scény příliš opravdovými, jako na př. planá přec výhrůžka o vypálení prachu (sklepní scéna v aktu prvním). Že se pan Šamberk zprostil Silvice, nejevilo zvláštní ochotu k spisovatelstvu. Pan Grund je na úlohu takovou posud sláb, nápadný u něho verš měl přechvatným mluvením značnou monotonii. — Povážlivý úkaz byl, že při prvním představení novinky bylo divadlo prázdno; snad že roztrušované napřed pověsti byly příčinou. Přátelský aplaus několika mladistvých rukou třeba přátelsky posouditi, což také pan Vlček mohl *mimo divadla* někdy a někde učiniti.

J. N.

HLAS 11. května 1864

Činí-li nám někdo potěšení *snahou* svou, jest to zajisté pan Šimanovský. Vidíme v něm representovanou svědomitost, spojenou s talentem opravdovým, a obé ho povzneslo až k výši, na které se obor hrdinský tak krásně snoubí s oborem charakterním v největších výtvorech básnických. Pan Šimanovský má několik ještě kroků k samému vrcholu, ovšem z posledních těch kroků je každý dlouhý a žádá mocné napnutí sil; jsou-li ale přemoženy, je vrchol pak již majetkem stálým. Dlouhou a pracnou měl také pan Šimanovský dráhu, ta budiž poučením naturalistům mladým, kteří myslí, že v prvním rozběhu dojdou cíle, a nezdaří-li se, hned k snadnějšímu se obrací nebo hned vůbec s uměním se rozlučují. Jest nám co referujícím také o panu Šimanovském leckdy zaznamenati pochybnost naši o pojmutí celistvém nebo o zchybené jednotlivosti; snahu, a to snahu obyčejně šťastnou, nelze nikdy upřít: po jeho předvčerejším Hamletu pak musíme se upřímně vyznat, že jsme ho obdivovali. Co dříve Hamletu vadilo, padlo nyní; pan Šimanovský tvoří ho původně. Průvodní myšlénkou jeho Hamleta bylo, že tento v rozbíhající se reflexi své dostoupí tak daleko, že ani v ducha vlastního otce svého nevěří, předpokládaje někdy, že i zde mohl svůdný zlý duch jakýs vzít na sebe klamný háv. Tím se stává reflexivní Hamlet ovšem ještě reflexivnější, myšlénky musí být ještě odstupňovaněji pronášeny; provede-li se však, je věčně myšlénkou zmítaný Hamlet tím dojemnější, někdy pak, jako při zjevení ducha v matčině jizbě, zdá se nám opravdové již šílenství tlouci na spánky Hamletovy, ze simulace stává se nadpoloviční pravda, zjev ducha nabývá přirozenosti. Páně Šimanovského Hamlet zdá se nám velmi poslušně sledovat intence bá-

sníkovy. Nejdřív smutek synův dojemný, pak mocná rozhořčenost, kteráž při hloubavém a stále rozvažujícím duchu přichází až k bolestné mdlobě. Do tohoto stadia spadá pak monolog „Být či nebýt“, který u mnohých herců obdržuje ráz náruživé zoufalosti, u pana Šimanovského však důsledně měl jen přídech chladného rozboru. Takové pojmutí snese ovšem mnoho pilování ještě a ciselování až k propracování epigramatickému, od kteréž konečné virtuosnosti i nás i pana Šimanovského osud pak již zachrániti račiž. Skrovně shromážděné obecenstvo uznávalo přednosti hry a vyznamenalo pana Šimanovského po aktech i při odevřené scéně vřelým vyvoláním, někdy až zdvojnásobněným. Tétéž pocty došla slečna Libická co Ofelie. Opomíjíce dálšího obsazení známého, podotýkáme jen, že z novějších posil byl pan Braun zaměstnán co herec, a že deklamoval rozumně. Zcela musíme schváliti, že herec v kuse zaměstnaný hraje pak při divadelní scéně zase vévodu Gonzalu; v tom je i rozum i takt. Ještě líp by bylo, kdyby jeviště scény té bylo upraveno historičtěji, s onou jednoduchostí prostou všeho dekorování, jaká panovávala. Masku a háv může herec také při měšťanském šatě historickém vzíti. — Nemůžem pomlčet o jedné směšnosti, která se nyní na jevišti našem přihazuje. Nový ředitel zřídil nové kostymy a k těm se chová vše se šetrností, jakou hošík k svátečnímu obleku svému mívá. Romeo musí opatrně padnout na pohozený plášť a pro Hamleta je již napřed koberec rozestřen u sedadla Ofeliina, kdežto podlaha u králova sedadla vypadá jako u žebráka. Napadá nás tu onen venkovský ředitel, který chodil po celý večer za hercem, aby sobě tento nikde nesedl a tím šatu nového nepomačkal.

J. N.

HLAS 13. května 1864

Divně se vyjímá na repertoiru našem rubrika „připravených her“; buď že jsou „připraveny“, aby vyplnily ledabyle večer, když se neví jiné pomoci, buď připravují se na šťastnou příležitost, za které by *jedině proto* na jevišti vyšly, aby jednotlivým hercům poskytly příležitost ku vyhloubení a prozkoušení úlohy dříve již šťastně založené. Takovýmito hrami v přípravě byly by na př. „Macbeth“ a „Hamlet“ kvůli panu Šimanovskému, „Don Carlos“ a „Shylock“ kvůli panu Kolárovi a třeba ještě jiné. V tom by byl systém, tou cestou by se kráčelo k rozkvětu jinak tíže možnému. Že „Ouklady a láska“ k takým kusům však nenáleží, troufali bychom si dokázati. Hra právě jmenovaná pohybuje se tradicionelním u nás již provedením svým v oněch monotonních sférách nešené deklamace, která méně hledí k tomu, aby myšlénce dodala tělo, celku přirozenost a možnost, než k tomu, aby dojmu docílila efektním rozložením, stupňováním, nebo přitlumováním hlasu, jenž spíše *celé situaci* vyhovuje než lehčímu obratu v dialogu. Z toho povstávají manýry, školy, jež sice třeba až virtuosnost připouštějí, avšak jen virtuosnost v jistých mezích, vylučující vlastní život samoplodný. Školy takové mají již historii svou v Německu, Francii a Anglii, a jednotlivých, dle svého způsobu výtečných zastupitelů jejich seznali jsme již četně. V nás by jakákoliv „škola“ vždy špatně a zhoubně působila na herce, obecenstvo i literaturu; my přejem vzdor tomu úplně volnému rozvinu *jednotlivcovu*, a v přízni té jdem až k tomu, že třeba i výše naznačenou manýru snesem, jen když v ní něčeho dosaženo. — Po všeobecných těch slovích můžem konstatovat, že zastupitelé hlavních úloh v „Ouklady a láska“, slečna Malá (Luisa) a pan Šamberk (Ferdinand), byli od obe-

censtva hojným potleskem odměňováni za vynikající momenty hry své. Mimo pěkné rozkládání zvučných hlasů a milou eleganci obou jmenovaných umělců viděli jsme také zakládání hlubší charakteristiky u pana Šamberka hlavně v scéně s Milfordkou, u slečny Malé pak při psaní listu, scéně to u slečny ostatně vždy významné. Páně Kolárův Kalb stojí vzdor episodnosti své ovšem na prvním místě; je to studie již dokonaná, jasná. Zajímavý byl Wurm, v němž pan Polák neměl sice zápasu s předchůdcem nebezpečné reminiscence budícím, přece však úkol, aby dokázal sám způsobilost všestrannější, což se mu také podařilo. Z počátku, pokud povaha Wurmova jen jednotlivými paprsky se ozařuje, zdála se nám povaha ta jaksi po domácku naznačována; ve velké scéně Wurmově však, při diktování listu, objevila se tato jednoduchost co poklid, jakého podlost dlouhou praxí také v životu nabývá; ledovitost tónu, klid dobře vypočtených pohybů ovládaly dojemný děj mistrně a daly rozvinu jeho ráz nutnosti. Myslíme, že líčení povah druhu Wurmova bude pana Poláka nejvlastnějším polem. Novým byl také pan Chramosta co Müller a přivedl ho k platnosti rutinou svou, při čemž že se nejvnitřnějšího jádra úlohy té přece nedomohl, vadí jen příkrá pronunciace, k jaké drsnější hlas nutí. Milfordka slečny Libické nezměnila se a jest již známa. President páně Bláhův byl milé dobrotisko, jemuž každý věří, že vplyv jeho visí na vplyvu někoho jiného, třeba Milfordky, a že vůbec je lepší než pověst jeho. — Návštěva byla po slavnostních dnech slaba.

J. N.

HLAS 20. května 1864

POD ZEMÍ

Hrát divadlo není tak snadná věc, to se opět ukázalo při předvčerejší reprisi Kaisrovy frašky „Pod zemí“, která naproti dřívějším zdařilým provedením representovala čistý sice, ale velmi pokulhávající diletantism. Celá hra stála tak nízko, že nechcem ani ničeho vytýkat, ba že odoláváme také, ač s velkým přemáháním, těsně již nutícímu výzvu, abychom požádali jednoho z pánů herců, by obmezil své improvisace a věčně a neunavně vkládané „věru“, „je-li pravda“, „není-li pravda“ na poněkud slušnou míru. Líbí-li se mu ty fráze tak neskonale, může se jich nasytit jinde; na divadle nechť se mluví jen to, co spisovatel napsal. O něčem jiném nemůžem zde ale přece pomlčet, totiž o počínání sobě některých nových sil. Slečna Hřebíkova je na příklad na všechen způsob příliš mladá herečka, než aby směla objevit takové nedbání pokroků jako předevčírem. Přiznal-li se jí od kritiky české talent, zajisté sama nahlédne, že je talent ten teprv v počátcích svého rozvinu, a že talent ten vůbec nemá váhy, když se nepřidružuje snaha k němu. Milerádi bychom u slečny stopovali pokrok, neboť každý nový zjev napíná nás, a velmi nerádi pravíme zde, že hrála a zpívala tentokráte značně hůř, než když po prvé vystoupla. Slyšeli jsme o jakýchs zákulisních motivech, a velmi bychom lítovali, kdyby u nás panovati začaly poměry jiná divadla hubící. Že musí na př. kapelník zarazit vůbec hudbu kvůli zpěvu, je příliš nepříjemno. Panu Kochanskému pak připomínáme, že mu nedostatečná známost jazyka zajisté nedovoluje, aby se na úlohu při opakování hry ani nepodíval. Pánové Kysela, Mošna a Šamberk z všeobecné motanice šťastněji vybřídali. — Návštěva slaba. *J. N.*

HLAS 21. května 1864

Schillerovi „Loupežníci“ mají na českém jevišti co do provedení dobrou pověst; ve všech třech Moorech byly vždy herecké dobré síly, v Kosíňském vystupoval obyčejně nadějnější začátečník, magistrátní osobu hrál vždy pan Kaška, a i v úlohách ostatních nadvládalo dobré obsazení. „Loupežníci“ mají u nás již také historii svou, byliť vždy na repertoiru „pohotově“, a právě proto zrcadlily se v nich dosažená výše i změny našeho personálu. Mnozí z nás mohou dle zrcadlení toho alespoň historii jednoho divadelního decennia vylíčit, v němž pamatujem mnoho vznešeného i veselého, a byť z poslednějšího třeba jen historické své právo mající nehodu, že zvěčnělý Sekyra, jehož Špiglberg ostatně uznání zasluhoval, vždy v první scéně své *vedle* sedadla sedal. Z vážných stáli, jak praveno, vždy Moorové na předním místě. France hrál do nedávna starší Kolár, v jehož rukou úloha ta byla již hotova, třeba by barvy její byly někdy zase vybledaly, a nyní uvázal se v ni dědic Kolár mladší. Ač zakládal tento France co povahu nadmíru náruživou, čímž soucitu popřívá se více půdy než při hře klidné, vypočtěně chladné, dovedl vloženým ohněm přece zase vykouzliti přednosti jiné. Páně Šimanovského Karel je znám co postava velkých rozměrů hrdinských a nešené dikce; možná-li, vyplňuje nyní rámec ten ještě úplněji. Uvedem-li z dálšího obsazení slečnu Malou (Amalie), pana Grunda (Kosínský), pana Chramostu (starý Moor), pana Brauna (Roller), pana Poláka (Hermann), nemusíme ani dále sáhat a podotýkáme jen, že také souhra byla celistva, dobra. — O beneficích vídat naplněný dům, bývalo u nás milým zvykem, a prázdnější divadlo svědčilo skoro již o skrovnější oblibě hercově. Nyní nevíme ani, čeho je prázdnota kriteriem hlavním.

Pan Kolár patří zajisté mezi nejoblíbenější herce, hrál tentokráte v nové úloze velké, a přece byla sedadla a lóže sotva z polovice obsazena. Možno, že navštěvováním prozatímního malého divadla přivedlo se obecenstvo takřka instinktivně na méně četný rozměr, a pravda také, že včerejší parter a nejvyšší galerie by se byly do nábřežních místností zajisté nevešly; velmi neradi bychom ale nevyplněná místa přičítali tomu, že obecenstvo není snad srozuměno se chevalereskností beneficianta, který k čestnému svému dni nepozve každého zvláště. Pravda také, že dřívější benefice spadaly dohromady s jediným představením za týden; nemůžem ale za to, že na nás prázdnota, a byť jen dvou lavic, vždy nemile působí.

J. N.

HLAS 23. května 1864

Čtli jsme ondy na rozích: „Za příznivého počasí v Novoměstském divadle v předplacení, za nepříznivého v prozatímním divadle mimo předplacení.“ Téhož dne pršelo od čtyr hodin odpůldne. Obecenstvo, které vedle toho ani nevědělo, dokdy se přihlásiti o předplacená místa, šlo dle deště do prozatímního divadla, a zde se teprv dovědělo, že je vlastně „počasí příznivé“ a že se tedy hraje v Novoměstském. V dešti šli někteří ven a přišli šťastně po skončení prvního aktu, jiní se vůbec neodvážili nebo odvážiti nemohli, a přišli tedy o celý večer. Tomu všemu říká se jinak než „pitomost divadelní *cedule*“, — Dále následující repertoir: Minulý úterý *opera*, ve středu *opera*, ve čtvrtek nic, v pátek *koncert*, dnes prý *opera*, v neděli prý *opera*, v pondělí pak něco jiného. Patrno z toho, že se pracuje na tom, abychom měli dvě česká divadla, jedno výhradně pro operu, druhé pro drama — jedno již nestačí. — Konečně krátké poznamenání, že „Koncert Laub“ je sice velký hudební zjev, zároveň ale velký gramatický nesmysl.

HLAS 28. května 1864

STRAKONICKÝ DUDÁK

Že sáhl pan Šamberk pro benefici svou k „Strakonickému dudáku“, lze v ohledu na prospěch fraškového repertoiru chváliti a odměnilo se předevčírem alespoň přeplněnými galeriemi. Beneficiant hrál zešlého studenta Vocilku a mimo humor úlohu držící musíme pochvalně vytknouti takt, kterýmž student nesklesl nikde až k sprostnosti. Titulní úloha bývá pro některé tklivé momenty své vždy líp opatřena v rukou mladistvého milovníka než komika: pan Mošna dovedl ale důsledným dodržením základního tónu naivnosti Švandovi opatřit všechnu platnost. Jeho kuplety se opět líbily a zbývá jen přání, aby české kuplety obdržely konečně také jednou české nápěvy. Páně Kaškův Kalafuna je dobře znám; nová byla slečna Kubíčkova co Dorotka. Vážíme sobě mladistvé a skromné té umělkyně stejně s obecenstvem, kteréž ji vícekráte vyvolalo. Nad ostatním, částečně novým obsazením vládla dobrá hvězda.

J. N.

HLAS 31. května 1864

JELVA, SIROTEK Z RUSKA
ROBERT ĎÁBEL — ZKROCENÍ ZLÉ ŽENY

Pravý význam choreografického umění lze studovati jen na zjevech, jakým je slečna Friedberkova, — takových zjevů je však málo. Zde je tanec uměním, neboť dovede krásně podat myšlénku krásnou; pohyb tělesní dovede zde totéž co slovo v básnictví, tón v hudbě, barva v malířství. Tanec slečny Friedberkovy je úplně dramatický, budí pozornost naši, napíná, rozchvěje, dojme nás, tanec slečnin je život, s nímž a v němž možno i nám dále žíti a myšlénky z něho abstrahovati. Každý pohyb slečnin mluví, nebo, chcete-li, zvučí nebo i maluje, na všechen způsob ale vyjadřuje vždy plně a krásně, co vyjádřiti má. Viděli jsme již mnoho virtuosek tanečních, u všech však byla virtuosnost nohou hlavní věcí, co k tomu přičinily monotonně se pohybující ruce, nebo stereotypně vyzývající blýskot očí a zubů, nemělo váhy nebo mělo vedlejší účele. Jinak při Rusce slečně Friedberkově. Pružné, krásné a nepřekonatelnou virtuosností ovládané tělo prodchnuto je žilobitím dramatického života, Friedberkova je velkou tanečnicí a velkou herečkou. V tváři její zrcadlí se vždy celá situace, oko její je stejně výmluvné, i když se opírá o předmět některý, i když hledí do prázdna, i když je sklopeno. Znamenité to mocné oko zůstává vždy v atmosféře jeviště, nevybíhá nikdy zbytečně do řad obecenstva. Němý takový život působí na diváka zcela zvláště, což dovedla slečna Friedberkova stupňovat až k dojmu démonickému v hrobební scéně z „Roberta ďábla“. Při „Jelvě“ viděli jsme hlavně slečninu způsobilost hereckou, jen některé nepatrné maličkosti prozrazovaly, že máme zároveň balerinu před sebou. — Ostatní v činohře a operní scéně spoluúčinkující herci a zpěváci přivedli úlohy své k platnosti. —

V pondělí dávalo se „Zkrocení zlé ženy“ s částečně novým, dobrým obsazením ve vedlejších úlohách.

J. N.

HLAS 2. června 1864

LOUPEŽNÍCI

Opakování „Loupežníků“ před prázdným takřka domem dělo se se strany herců s takou chutí a horlivostí, že onehdejší úsudek náš o jednotlivcích musel by se opakovati s pochvalou stupňovanou. Úlohu magistrátní osoby převzal místo náhle ochuravělého pana Kašky p. Svoboda.

HLAS 4. června 1864

25. OTILIE MALÁ

26. FRANTIŠEK KOLÁR

KAREL ŠIMANOVSKÝ

(K ilustraci)

Narodil se 4. listopadu 1826 ve vsi Skřivani blíž Křivoklátu, v bývalém Rakovnickém kraji. Otec jeho byl rolníkem a dal sedmiletého synka do rakovnických škol, rozumí se, že do německých. Přáním a blahem rodičů bylo, aby studoval na kněze; avšak dětí bylo v rodině mnoho a prostředků peněžních málo. Karel musil na řemeslo, ku kterémuž ovšem neměl pražádné chutě; učil se stolařem. Vedle řemesla hleděl sobě všemožných jiných věcí, řemesla ale vždy málo. Nebylo tehdy jediné mu přístupné knihy české, kterou by nebyl s největší nadšeností přečetl a opět četl. Nejvíce obíral se ale s divadlem, a kdekoli vyskytlo se nějaké domácí divadlo, hlásil se hned k němu mezi prvními. Ačkoliv řemeslu svému se také dosti dobře vyučil, tvrdil mistr jeho přece vždy, že z něho může býti všechno, jenom ne řemeslník.

Hned po vyučení zanechal řemesla a učil se řezbářství, kteréž mu mnohem více času poskytovalo obírati se s divadlem. Jako všickni pro divadlo nadšení trpíval ráději hlad, aby ušetřil peněz na vstupné do českého neb německého divadla. Mezitím pilně se již zaměstnával na divadlech domácích.

R. 1846 představil se nebožtíkovi Tylovi a Chaurovi a obdržel, poněvadž ho byli viděli již hráti a zřejmý talent zpozorovali, ihned úlohu, a sice do „Meluziny“; to bylo tedy první vystoupení jeho, v Stögrově tehdáž divadle v Růžové ulici. Nato obdržel úlohu druhou do jisté veselohry, nazvané „Zámecké schody“. Byl to pro Šimanovského čas trapný, neboť po úplných pět let musil zdarma hráti.

V r. 1849 zlepšily se poněkud poměry a Šimanovský byl od ředitele Hoffmanna angažován. Sláva netrvala však dlouho a již po roce všecko se zase rozpadlo. Tehdáž

zřídil Tyl divadelní společnost a angažoval Šimanovského pro obor prvních milovníků. První výjížďka děla se do Jindřichova Hradce. Velký to cvik pro Šimanovského, který jednoho dne hrál nejvážnější milovníky a hned den nato třeba Jiříka. Když r. 1851 ředitel Stöger pražské divadlo obdržel, psal Šimanovský Chauerovi, zdaž by nebylo možno místo obdržeti v Praze, načež byl od Chauera vyzván k pohostinské hře. Tenkráte hrálo se jen v aréně, a Šimanovskému nedostalo se důležitější úlohy než Josef v „Deboře“; líbil se však rozhodně a druhého dne již byl angažován pro obor prvních milovníků — za 20 zl. měsíčně.

Podali jsme kratičký nástin životopisný, jen abychom ukázali, z jakých počátků mužové naši se rozvinovali. Šimanovský stojí již nyní na čestné výši, při jeho neunavné snaze pak není pochybnosti, že dosáhne plné slávy umělecké. A věru neunavná byla snaha jeho, železná jeho píle. Divadlo naše teprv počíná a již máme umělce vší úcty hodné v řadách jeho, máme kmen umělců samostatných, dle nichž možno se již učiti jiným, na jichž základě může se vyvinouti dramatická škola původní. A od koho učili se tito? Od koho Šimanovský? Těm byl přidělen úkon obrovský, ti musili vážiti vše a vše ze sebe samých. Každý byl uměleckým autodidaktem, Šimanovskému vadilo pak také ještě nedostatečné z počátku vzdělání. A vzdor tomu všemu náleží Šimanovský přece již mezi nejprvnější zastupitele hrdinného oboru, jakéž vůbec v divadelním světě známe, a zmocnil se již šťastně i postav mocnějších ještě, jakými jsou Macbeth, Hamlet atd. Nejlepší úcta před takovou snahou českou!

RODINNÁ KRONIKA
4. června 1864 (sv. V, str. 118)

Chceme faktum, že jsme viděli již i na českém jevišti balet velký, přičítati jen snaze ředitelstva, aby obecenstvo seznalo vůbec všechny druhy divadelní zábavy. S toho stanoviska můžem také souhlasiti, a třeba také s toho, že oučet ředitelův snad se stane plnější; pro rozvin dramatické a operní musy české není baletu ovšem potřebí. Že také divadlo naše není posud dle toho zřízeno, tomu nasvědčovaly některé maličkosti; mašinerii nemáme na př. žádnou (při velkých baletech bývá věcí pradůležitou) a jednotlivé zjevy její byly velmi nedochůdny, a zajisté o velké všestrannosti českého personálu svědčí, že operní sbor tančil a provedl také — celou polonaisu! Ostatně přisluší nám hlavně jen o celkovitém dojmu zde promluviti, a ten byl velmi uspokojivý. V předvedeném nám čtyraktovém baletu „Proměněné ženy“ (volný překlad francouzského „Le diable à quatre“) viděli jsme v Praze před několika léty Vídeňanku Lannerovu (v úloze Polinské), kteráž ovšem co do bohatosti výrazu slečnu Friedberkovou nedostihne. Zvláště vynikala tato v tableau druhém, „scène dansante“. Zde bylo tolik zajímavých, v mimice i tanci mistrných jednotlivostí, že by vystačily na více než na jedinou scénu a že jsme litovali brzkého zakončení této. Velmi dobře byla zde podporována panem Pricem, tanečníkem to živým a patrně neomrzelým. Z ostatních známe již p. Carona co velmi solidního, ač ne zvláště překvapujícího tanečníka, a z dám stojí jen slečna Jakšova nad obyčejností; u ní je vedle rutiny dobrý také rozmar. Slečny Wildhakova a Štadlmayerova jsou sice poněkud slabší, avšak velmi se u spojení se slečnou Hentzovou o zdaření celku staraly. Obecenstvu četně místnosti zabranského divadla naplňujícímu líbil

se nejvíce ku konci provedený čardáš, tančený ve formě i v pražských salonech známé.

J. N.

HLAS 5. června 1864

JIŘÍKOVO VIDĚNÍ

Při zimnici, jaká divadlo naše k netušené dřív pověsti žene, zbývá pro referenta jen paběrkování na poli hry recitativní, kterou vždy a vzdor všemu musíme pokládati za první nejhlavnější účel českého uměleckého ústavu. Velkolepé kombinace oper a baletů mohou třeba divadelní kase opravdu prospívat; právem předpokládáme však, že má ředitelstvo zároveň jiné účely než kasovní, a že by vedle toho, čím láká obecenstvo nečeské do místností našich, rádo i vyšším požadavkům obecenstva *českého* vyhovělo. Choroba jednotlivých herců, náhle se dostavující, maří ale zámysly nejpěknější. Vždyť se stalo předevčírem v ohledu tom něco u nás posud nevídaného. Měl mít benefici pan Kochanský. As tři dni před beneficí rozstonal se ale tak neočekávaně a těžce, že nemohl ani ku zkouškám přijíti. Místo nových, panem Kochanským zvolených her muselo se „Jiříkovo vidění“ provozovati, při čemž řídký úkaz, že beneficiant pro stálou ještě chorobu ani spoluoučinkovati nemohl. Včera zase měl býti několikráte již oznámený „Richard II.“; místo něho provozována však „Debora“ s panem *Frankovským* co hostem, neboť jiný herec musel pro chorobu na dovolenou právě včera, a „Richard“ odložen snad na několik neděl. To jsou ovšem nehody, za které alespoň divadelní správa nemůže, a musíme jen litovati, že jimi trpí i repertoir i ředitelova kasa stejně značně. O výsledku pohostinské hry v „Debořе“ podáme zítra zprávu, o „Jiříkovu vidění“ pak dodáváme, že pan Chramosta převzal úlohu místo pana Kochanského a pan Svoboda místo pana Kašky, a že oba se namáhali, aby nakvap převzatému dobře dostáli.

J. N.

HLAS 7. června 1864

„Debora“ — s novým obsazením pro churavost mnohých členů. Změny tak výdatné musí zajímavost vykouzlit z hry nejotřelejší. Především tedy slečna Libická v titulní úloze, v níž slečna Malá posud slavila triumfy. Snad že popud s každým závodem spojený působil, jisto ale jest, že jsme neviděli slečnu ještě nikdy tak živě hráti, tak podrobna nuancovati jako předevčírem. Ani jediná věta nezůstala bez plně pravého výrazu. Slečna Libická snažila se Debořе dodati rázu přirozenějšího než jak se obyčejně stává; tím ovšem odpadla zčásti ona démoničnost, která třeba intencím Mosenthalovým nejlíp odpovídá a také se již tradicionelní stala, zato je nám však celá postava valně přiblížena. Velkým momentům, jako zakončení aktu druhého, pak scéně hřbitovní, dostalo se vedle toho také dosti velkého tónu. Že pan Šimanovský v úloze Josefa vynikne ušlechtilou deklamací, předvídali jsme. Pan Frankovský byl v úloze otce nový a oznámen nám co host. Možno, že pan Frankovský byl by líp vynikl, kdyby mu nebyla vadila nesmírná tréma. Musíme vyčkat úloh dalších. — Návštěva slaba.

J. N.

HLAS 8. června 1864

Bývá velmi často, že pověst převyšuje skutečnost, na př. „Satanella“ že v skutečnosti je tak fádní jako za naší doby veškeré již satanství. Jediný první akt činí požadavkům na jakýs děj, organismus a celistvost zadost, z ostatních prosvitá důkaz, že líp je, když mluvené slovo zároveň nějaký smysl nebo třeba nesmysl podává, bez něho pak že potřebí veliké vynalezavosti, aby balet stál na dramatické výši. Od řídkých baletů těchto, jakým je na př. „Vilis“, liší se co do ceny „Satanella“ velmi. Že přece zajímavosti se dopracovala, jest ovšem hlavní zásluhou výtečné Friedberkovy, pro jejíž individuálnost je titulní úloha jakoby zvláště vymyšlena. Kdybychom vládli výtečnou mašinerií, kteráž by překvapováním obecenstva služby dobré konala, musila by i „Satanella“ konečně přece se více líbiti. Vtroušené sem a tam tance byly třeba dobře myšleny a rovněž dobře vyvedeny, nehodily se ale všudy. Selský valčík německý je alespoň v baletu z francouzského života zlomky děje svého vážícím dosti nemístným úkazem. Efektní zakončení v zahradě nymf bylo by ještě efektnějším, kdyby se na ohňostroj více naložilo a vodotrysku alespoň tolik vody popřálo, aby se neblamoval. Hojně přítomné obecenstvo chovalo se za jistých příčin vcelku chladně, přece však dostalo se slečnám Friedberkově a Jakšově, pak pánům Pricovi a Caronovi dosti lichotivého vyznamenání.

J. N.

HLAS 10. června 1864

Jest již čas na vážnější, třeba krátké slovo. Nemíníme snad psáti proti nynějšímu repertoiru v *celistvosti* jeho, nemámeť po dobré rozvaze ani práva ani příčiny k tomu. Ředitel Liegert převzal divadlo nehotové, počátečnické i co do obecenstva i co do vnitřní své organisace. S uznání hodnou odvahou, kteráž prostředností se neuspokojí, počal hráti každodenně a zřídil dle toho personál operní i recitativní. Bylo k tomu právě potřebí odvahy, jaká v důvěře ve výsledek nevšímá sobě okolností nepříznivých, a ředitel Liegert se co do obecenstva českého posud nezklamal. Přišla doba letní, za které se mnohá divadla ledabyle protloukají, ano i zcela zavírají. Ředitel Liegert zvolil obrovskou práci, aby dosáhl opak jinde se dějícího; povolal vzácné hosty, přilákal obecenstva jimi, že i nenasytné prostory Novoměstského divadla se naplňovaly. Nelze proti tomu ničeho namítat, máť také divadelní kasa velká svoje práva. Souhlasíme ovšem v zásadě s těmi, kteří tvrdí, že návštěva cizími sílami docílená má vždy cos zimničného do sebe a že následovati může mdloba jako po každé zimnici; v praxi ale nemáme těchže ouzkostí.

Praha je dosti veliká, zámožna i zvědava, aby pohostinské hry odměňovala hojnou návštěvou a dosti pružnosti zachovala pak ještě pro *dobře řízený, zajímavý* repertoir domácí, jehož možno očekávati tím více při svěžesti, jakou by celý ústav *mladý* míti měl, jakou by měly míti hlavně řídící síly jeho, jež se teprv dále osvědčovat mají. Avšak náš letní repertoir domácí připadá nám jako aligátor zaschlý v letním bahně, — prototyp vší pohodlnosti. Česká opera, která tak zdárně rozkvétati počala, která rozkvětlá mohla by divadlu našemu opatřit nejvýdatnějších materielních prostředků, usnula a spí tak

tvrdě, že každou zprávu o *nové* známce životní mnozí již považují za pouhý sen — a stagnace je při opeře mladé víc než poloviční smrt. Co do recitativního děje se právě tolik, jen benefice způsobují jakýs vlažný ruch, mnohem chudší než druhdy benefice, když se jedinkráte v témdni hrálo. A přece víme dle divadelních časopisů, že dosti je zjevů ve světě uměleckém, kteréž by nás zajímaly, známe zásoby divadelní naší knihovny dostatečně, abychom mohli určitě tvrdit, že se posud pranic neučinilo pro upravení poměru spisovatelův k divadlu a pro povzbuzení spisovatelské činnosti, ano víme, že i v oné neúplné knihovně divadelní jsou zajímavé dramatické novinky přes rok již pohotově, aniž by na světlo dostati se mohly.

Nevíme, komu přičítati vinu, koho naznačiti co štěpaře jinde běžné „saison morte“ na divadelní náš strůmek, komu vytknouti, že ponechává příliš mnoho podnikavosti ředitelově, aby vlastní pohodlnost neutrpěla. Možno, že třeba do řídících kruhů sáhnout, možno také že hloub a mezi síly exekutivní; ostatně na jmenech nezaleží, jsmeť bohudíky teprv v počátku zla, možno posud výtečně obrátit a nemáme valné příčiny, abychom o dobré vůli pochybovali. Avšak zdá se, že dobrá vůle potřebuje dobrého popudu, a v tom ohledu nechť koná veřejnost povinnost svou. Co nás hlavně k dnešnímu slovu přimělo, není ani to, co se neděje, nýbrž zvláštní způsob toho, co díti se vidíme. Při střídavé hře naší ukazuje se totiž povrchnost v dny takové, které vypadají co abonentní doplňky. Nehledíme zde k tomu, co se hraje, nybrž *jak se hraje*. A tu musíme přímo říci, že poslední představení „Strakonického dudáka“ a „Ženského boje“ nedosáhla ani prostřednosti, protože *omrzelost* jest daleka i prostřednosti pouhé. Herci mladí, kteří na pověsti své teprv pracují, i starší někteří, jimž by dosažená vzácná pověst nedotknutelna býti měla, počínali sobě jakoby umdleni, — a poslednější výčitka zasahuje i do nejpřednější řady dámské! Co máme říci, když celý osud večera visí na rtech nápovědových, a to za doby,

za které veškerý činoherní personál má takřka plné prázdniny? Může-li člen operního sboru nebo orchestru vymlouvat se na hry pohostinské, nemůže to zajisté učiniti činoherec, ani v opeře ani v baletu nezaměstnaný — leda že snad zkoušky hostů ze zvědavosti navštěvuje. Byla to jen dvě, tři neb čtyry představení, ta ale jsou již dostatkem, abychom upozornili, že mladý ústav nesmí ani týden kráčeti na dráze takové, má-li se někdys státi starým, váženým ústavem. Či snad je omluva v letně slabé návštěvě? Pochybujem, že by umělec podobně chtěl se omlouvat!

J. N.

HLAS 13. června 1864

MAGELONA

Všeobecný byl souhlas, když slečna Libická oznámila k benefici své déle již neviděnou Kolárovu „Magelonu“; zdá se, že obecenstvo uspokojilo se již souhlasem svým, neboť vyjímaje něco lóží byla v ostatních částech návštěva jen slaba. Nejspíš, že užití krásného dne k četným výletům, že také monstreusní večerní představení obecenstvo odlákalo, které k beneficím oblíbených umělců vždy se dostavuje; možno také, že cesta o poledním skoro ještě slunci mnohého odstrašila; pobytí v Novoměstském divadle, jehož okna jsou kvůli slunci nyní zkalena, je za letního odpůldne mnohem alespoň příjemnější než v rozhřátém písku nějaké odevřené arény. Zato na nás působila tím mileji snaha herců, kteří se prázdnotou odstrašiti nenechali a jednou zase něco celistvě pěkného podali. Magelona slečny Libické měla i oheň i rozmysl pro sebe, byla dobře rozváženým, pěkně provedeným celkem, jenž teprv ku konci, snad pro fysické namáhání, poněkud bledl. Avšak to platí jen o krátkém okamžiku, zato vyznamenával se akt první vřelostí při zjevu dítěte a velká scéna s Evou stála na plné tragické výši. Velmi dobrým kontrastem k Mageloně byla Eva slečny Malé v ušlechtilé chladnosti a rozhodnosti své. Pan Kolár hrál Lomnického po prvé a přejem jen, aby při hádce se Sendivojem bylo ohně méně střízlivého; v ostatním podal povahu dobře. Pan Frankovský (Rudolf) pohybuje se posud v monotonní deklamaci, takže nestačí na úlohy větší; že vcelku rozumně nuancuje, dává naději alespoň do budoucnosti. Ostatní přičinili se dle svého ku zdaru.

HLAS 13. června 1864

KŘÍŽOVÉ TAŽENÍ PROTI ČESKÉMU DIVADLU

△ *V Praze 14. června.*

Nevím proč, vím ale, že zasmát se nyní nemohu. Ne snad tak vesele, tak zplna se zasmát jako dítě, jako šťastný prostý člověk, jenž když se směje, směje se a nic více, — toho šťastného smíchu dávno neznáme; nyní ale ztrácí se již i ten úsměv lehýnký, ta hloupá hra lícních svalů, jíž takto zabrániti nemůžem, ta smutná květinka v příkopu obecné silnice, zaprášená a umouněná. Bůh ví, kam všechna radost ze světa odletěla, bůh ví, odkud přiletěla ta neviditelná a přece citelná můra, dusící a hrozící! Snad že je to duch unavenosti, jaký celý svět ovládá, snad že to mdlý letní vzduch, bouřemi nečistěný. Skutečně zbývá již jen ten úsměv bolestný, jenž naskočí, jakmile vidíme někoho šťastného. Při takovém úsměvu jsem se přistihl, když jsem viděl, s jakou chutí dávají se Prager Morgenpost a Tagesbote do práce, s nestejnou ovšem zručností, se stejným ale zajisté výsledkem. Jedná se o zničení, zpustošení, zošklivení českého divadla, a při počestném díle tom pracuje jeden co ramenatý nosič, druhý co vymýšlivý zakladatel podkopů. Nebohé české divadlo! Tak mladé jsi a přece již tak hříšné, že vyvráceno máš být z kořene?

Tagesbote dost dlouho se bránil, než začal. V bezohledné generosnosti své obětoval jednou již třicet krejcarů na kolek a zaslal sám sobě „zasláno“, v němž co „čtenář německých listů pražských“ zapovídal sobě německé referáty o českém divadle, zajisté jen aby předešel možným zbytečným vydáním v redakcích — svých kolegů. Škrabošku zaslané anonymity však již shodil ve včerejším feuilletonu, neboť „nikdo neunikne osudu svého“, pravil a počal. Velmi rád přiznávám, že začal mnohem dovedněji než ten druhý, není pochybnosti, že se

setká s výsledkem. Jakmile sobě žurnalistika německá nebude více všímat českého divadla, zanikne toto alespoň pro Němce úplně; leda že by chodili hodně pilně do něho, aby sami viděli, o čem se jim takto nepoví. A pro Čechy zanikne také, neboť jakou radost může nám způsobiti rozkvítání divadla, když uvidíme, že sobě ho Tagesbote nevšímá, ba že se ani pro rozkvět jeho nezlobí. Ejhle prostředek k odstranění veškerého českého nepohodlného národa! Mlčte o něm a on sám přestane být, neboť mu to pak nebude za to stát, aby byl; nemluvte o češtině a ona ihned ztratí pro Němce důležitost, nyní přece vždy možnou, — leda že by se jí tito pak sami učili, aby seznali, o čem jim povolaní nepovídají. Ano, mlčení probatum est, Politiku už také Tagesbote umlčel. Jen se probůh nenechte splést touhou po pikantnosti a odolejte i všem půvabům abonentních kvartálů, neboť jakmile začnete mluvit, bude ourodné slovo vaše ihned působit na oživení. Jen to nemohu nálezci kamene mudrců odpustit, že mluví ve feuilletonu svém o „hnojení“: posud jsme považovali slova „hnůj, hnojení, hnojnice atd.“ za výhradný majetek „toho druhého“ k stavění úvodních článků a podobných bižuterií. Takové přesahování do cizího majetku je kazení živnosti, čím by bylo také na př. zrazování Němců, aby nechodili nikdy do českého divadla. Podobné zákonem zapovězené chybičky ovšem se žádný německý časopis ani ukrytě nedopustí, vždyť podobného nečiníme ani my, o kterých se přece s určitostí tvrdí, že všeho schopni jsme. My naopak nejsme proti navštěvování divadla německého, a byli jsme tam sami jednou, když Čech Ticháček pomáhal skleslé opeře německé na nohy, a půjdem tam snad ještě jednou, až Češka Janouškova pomáhat bude činohře. Janouškova bude mít sice kritické maléry proto, že je Češkou; uznati se ale musí přece nestrannost, s jakou nechávají po německém jevišti Čechy — *německy* mluvit. My nestojíme ještě na tétéž ideální výši a nenecháme na jevišti svém *nikoho* německy mluvit; snad se ale vzděláme.

Někdo tvrdil, že nyní bude mít Morgenpost každého dne článeček proti českému divadlu, — někdo se nezmýlil. V dnešním čísle má některé tuze pěkné věci, z nichž je nejlepší to tvrzení, že Němec rozumí výrazům české cedule, jakými jsou na př. „boxerové, kankán“ a podobné. O tom zajisté nikdo nepochybuje, kdo zná bohatost jazyka těch „chápavých Němců“, kdo třeba jen slyšel o slavné literatuře „Fremdwörterbuchů“. Zajisté, že chce Morgenpost nás upozornit, abychom sobě hleděli purismu jazykového více. Dále jsou prý české cedule prostředkem donucovacím, aby se lidé češtině učili. Inu tu již není pomoci, alespoň ne tak snadné, jaké bylo proti českým časopisům. Když tyto vycházeti počaly, obětovali se němečtí žurnalisté a naučili se je sami číst, aby uchránili bratry své. Kdož sobě zde nevzpomene na onoho šlechetného lékaře, který, aby spoluobčany před morem zachránil, sám se pitvě člověka morem zchvácného obětoval! My jsme neopatrni a chcem, aby se *každý* oběma jazykům učil!

HLAS 15. června 1864

ŽIVOT VE SNÁCH

Velké, obrazné, vzdor velkosti i obraznosti velmi elegantní cedule oznamovaly již po delší čas, že francouzská baletní společnost (její počátky prý sluší hledati v Lyonu) počne hry své v Novoměstském divadle. Některé německé listy zdejší udělaly „vtip“ — a sice časopis po časopisu, aby se nezdálo, že je některý bezvtipnější, — že cedule ty vypadají jako afiše jízdecké společnosti. O vkusu nebudem se hádat, my víme, že mnohému je konečně sprostá krähwinkliáda milejší než pěkná rytina; tolik je ale jisto, že zvědavost byla oznámeními napnuta a že jsme se hojnému návalu obecenstva k prvnímu již představení pranic nedivili. Prostá cedule ředitelova, držící se v přísnějších mezech obyčejnosti, zamlčela právě tak jako velká cedule společnosti samé, že „Život ve snách aneb čarovné cestování“ je vlastně proslulé již francouzské „Pied de mouton“ a německé „Schafhaxl“, kteréž se ve Vídni sedmdesátkrát po sobě jen proto opakovalo, že tam mají časopisy vplyv na obecenstvo a že časopisy ty — „Schafhaxl“ všemožně snížovaly. Proč to činily, těžko určit vzhledem k těm znamenitým plodům fraškové musy vídeňské, kterým jsme se dříve tak často divili.

Co do textu nečiní „Život ve snách“ pražádných nároků, text je tu právě jen pomůckou k seřadění tanečních scén, a čím méně té mluvené zbytečnosti, tím skoro líp. Zato byla úprava baletu chvalně pověstna, ano jednotlivé části úpravy té oznamují se i pod slavnými firmami. Sám proslulý Gustav Doré, nejgeniálnější ze žijících malířů francouzských, podal nákresy ku kostymům, proměny, stroje a dekorace zhotovily první síly divadla du Porte St. Martin. Při divadle tom je vše dekorativní a strojnické na vrchol nynějšího umění přivedeno, třeba

půl milionu franků obětuje se výpravě kusu, překvapení honí se za překvapením, obecenstvo domácí i cizinské hrne se k představením, jež nemají takřka konce, — hra „Les pilules du diable“ hrála se na př. *tisíckrát* po sobě. U nás dřímají stroje ještě v plénkách, a když se někdy probudí, jak na př. jsme viděli při zjevu ducha Banquova, jest jejich pronikavě dětinský vřískot a skřípot až k smíchu. Nezdá se býti příznivá půda u nás pro strojnické divy, viděli jsme to i na přenešených sem, a zajisté dobře zhotovených strojích při prvním provedení „Životu ve snách“. Některé neodvážily se ještě ani pro první hru na světlo, jiné vykonávaly služby své jen částečně; pro jedno i pro druhé musily se scény zkracovat nebo docela vynechávat. Zato bylo obecenstvu nahraženo vše dekoracemi, kteréž skvělostí, elegancí a novostí svou vícekráte hlasité výkřiky překvapení vyvolaly. K nejvíce překvapujícím náleží velkolepá fontaina s živými vodotrysky, na níž živé osoby krásné skupení soch tvoří, dále „palác Azurův“, konečně překrásná dekorace závěreční. Nelze vyznačit několika snad jen slovy dojem, jaký činí dekorace ta, před námi teprv na jevišti znenáhla se rozvinující. Vše se tu zdá jakoby z pavučin setkáno a vše se blýští jako démant a zlato, k čemuž přistupují ještě efekty výtečně užívaných a splývajících světel. Již jediná dekorace ta stojí za více návštěv.

Co do choreografického můžem i po Friedberkově a Princovi být velmi spokojeni, v dojmu celistvém je zde ještě stupňování, sbor i sólistky jsou vesměs dobré. Slečna Corilla je v hbitosti a ohebnosti své skutečně vynikající, totéž a u vyšší ještě míře platí o tanečníku panu Espinosovi, jenž v pružnosti nemá sobě rovného. Mimo to je pan Espinosa také dobrý mimik a pověstné v české divadelní kritice „úkony lícních svalů“ dostávají jím humoristický výklad svůj. Pan John Blick náleží k lepším hercům pantomimickým.

Slečna Rigolboche tančila dávno očekávaný *kankán.* Jak jej tančila? Nechcem vyslovit chválu charakteristiky, nechcem vůbec ničeho vyslovit, neboť slečna Rigol-

27. KAREL ŠIMANOVSKÝ JAKO HAMLET

28. FERDINAND ŠAMBERK JAKO ROMEO

boche vydala memoáry své a v memoárech těch vypravuje hned na konci kapitoly první o sobě a tetě své následující:

„Ona jest tak spokojena se slávou mou, že jakmile někdo se dotýká jen šňůrky botky mé, již zuří. Jednou chtěla jít vyškrábat oči panu Jules Janinovi, že vtipkoval o kroku mém. Měla jsem všemožnou práci, abych ji udržela. „Nechte ho přece," řekla jsem jí, „on tomu ani sám nerozumí, co praví, ten ubohý!"

Dle toho je slečně lhostejno, co se řekne proti jejímu tanci nebo proň, neboť: „Miluju potlesk obecenstva, ne snad že lichotí mé samolibosti, nýbrž že to dělá hřmot," praví slečna Rigolboche. Že je její kankán čistě francouzský, dosvědčujem; proti tanci v šatu débardeurském bychom však byli rozhodně. Débardeuři nás nezajímají; v kankánu je kus života pařížského, „c'est la fantaisie parisienne matérialisée", a ten kus života a materialisovanou tu fantasii pařížskou chcem seznati, jak se jeví u grisety v Closerie des Lilas a u lorety v Mabille. Šat débardeurský je i v Paříži masopůstní výminkou a v šatu ženském možno vždy „kankánní" slušnost zachovat. To pak se musí nechat francouzské naší společnosti, že je daleko lepší než pověst její a že při ní nemusí se o ctnost svou báti ani taký moralista, který všeho se bojí, protože — všechno zná.

HLAS 17. června 1864

ŽIVOT VE SNÁCH

Druhé představení baletní hry „Život ve snách“ mělo také hojnou, ač ne tak valnou návštěvu jako první. Pro opakování pohostinských her jsou v Praze vlastně jen dva dny rozhodně dobré, sobota a neděle; v ostatních dnech panuje náhoda. Shromážděné obecenstvo bylo však rovněž příjemně baveno jako předešle a velefektní dekorace, jakož i půvabný tanec slečny Corilly a překvapující piruety šotka Espinosy konají služby své a budí hlasitý obdiv. S hlasitým tím obdivem má se to ale nyní všelijak, pochvala se přitlumuje, jako by se báli lidé, že budou se zdát nemorálními, když zatleskají francouzskému baletu. Což tu vypravováno již napřed jen za účelem tím, aby se bál otec o dceru, choť o manžela, a což hlavního, aby zůstalo divadlo prázdno. A zatím se jeví veškerá, i kostymní „pikantnost“ jen nanejvýš co zbystřený vkus, který ovšem nedochází ani do vídeňských ani do pražských redakcí pro zákony své, a i ten odmítaný, nenáviděný, vítaný, vykýžený kankán mine bez pekelných následků, leda že posílá mad. Rigolboche obecenstvu hubičky, což je ovšem strašné. Ostatně svlíkne dle doslechu kankán débardeurskou slupku svou již dnes se sebe, — „což je to platno, Bohemii se to přece nebude líbit,“ extemporoval pan Mošna, který již při druhém představení nalezl pro úložku svou onen lehký a nenucený tón, jaký se jedině k textu podobných féerií hodí. Slečny Boschettiova a Rittersberkova nehledají pro sebe zvláštního tónu a mají konečně také pravdu. Jen tak z pedantského zvyku podotýkáme slečně prvější, že čeština nemá žádných zvuků, které by psala ale nevyslovovala, že tedy na př. „sestr“ místo „sester“ je úplně nesrozumitelné. — Co do baletního sboru, do masy tanečnic, zbývá vyslovit pochvalu secvičenosti. Častější

a pozorný navštěvovatel bude mít ovšem jiné ještě pikantní věci na zřeteli; při druhém již představení na př. pozorovaly ostré zraky a pevné paměti, že „okrasní flastříčky“ na tvářích balerin nemají určité své místo a že po příjemném svém okršlku podnikají nejrozmanitější výlety. Souvestre napsal jednou cestopis takového flastříčku, snad se najde v Praze také nějaké péro. Ale ostrý zrak, pevnou paměť a Souvestrovu obratnost!

J. N.

HLAS 18. června 1864

PAN MOŠNA CO HŘÍŠNÍK
UNE FEMME LITTÉRAIRE
DEFINICE KANKÁNU
PARADOXON ZA FRANK

△ *V Praze 18. června.*

„Um des Himmels — der hat ja eine Čama — na das ist aber doch gar zu stark!“ bědoval v parketu Novoměstského divadla cylindrový jeden pán, který by byl dle výroku svého k nejkrásnějším nádějím do budoucnosti opravňoval, kdyby nebyl býval v hlouposti a počestnosti již zešedivělý. A pan Mošna, „čamarista-garzustark“, prohání se mezitím tam nahoře v říši krátkých sukýnek a ještě kratších extempor, a žije příjemné náději, že „dle doslechu extempore honorují se jinde než u divadelní kasy, jakož i beze vší srážky pro pensijní fond“. Právě tam prosí vílu o kankán, a sice jen proto, aby se mohl vtipem o fotografirování trošininku jazykově blamirovat. A víla slečna Boschetti, povznešená daleko nad nepatrné jazykové ohledy nerozumných smrtelníků národnosti české, dá své svolení, a slečna Rigolboche vyskočí s jinými ještě kankánisty z kulisy, z kteréž by byla ostatně i beze svolení vyskočila. A kankán se tančí a odtančí a zmizí, a obecenstvo se dívá a diví a neví nic. Neboť nemůže vědít nic, neboť kankán je a není; my víme, že je, a nevíme, co je. Tisíc bylo již dáno definic kankánu, a všechny shodujou se v tom, že se o nich praví, že jsou špatny. Kankán není prý satirou na quadrillu, také ale ne něčím jiným; kankán musí se prý cítit. Slečna Rigolboche má evropský proslulý cit kankánní a slečna ta vlila svůj cit již i do reklamního kalamáře a vypsala jej. Aby naše nevědomé obecenstvo poučeno bylo, chcem podat popsaného citu drobty a aforismy.

„Oh!“ voláte, „Rigolboche uveřejňuje memoáry své?“ Ano, drazí, a odpovídá sama již na otázku vaši: „Ano,

překáží vám to? Nemám já totéž právo, které monsieur Chose nebo mademoiselle Machin? — Chci se státi ženou literátkou, mám chuť patřiti k Akademii!“ Kdybychom my čeští literáti mohli dostat se také mezi členy francouzské akademie, bylo by kolegiální povinností, abychom kolegyni Rigolboche přátelsky snížili; nemožnost ale vzbuzuje uznání a tu třeba říci, že „firma Rigolboche“ píše alespoň právě tak zajímavě, jako kterákoliv neznámá firma francouzská.

„Narodila jsem se v Nancy,“ toť *celá dvanáctá* kapitola prvního oddělení; „aniž bych věděla jak, nabyla jsem samu sebe šestnáctiletou v Casino-Cadetu“ sděluje dál, a ještě dál, kvůli anonymitě, jež je vždy a věčně pikantní, ač takto na pravém jménu také nic nezáleží, vypravuje, že jmenem Rigolboche byla pokřtěna v studentském Pradu, „jednom z mých království“. To vše stojí zde jen tak kvůli vstupu, ku kankánu samému přivádí nás následující slova: „Před tímto večerem tančila jsem již dosti dobře. Avšak já tančila bez učenosti, jen z přirozeného pudu, opakujíc vše po jiných. Umínila jsem sobě stvořiti individuálnost. Zavřena v pokoji svém, sebrala jsem všechny knihy jednající o kankánu, chtějíc doplniti se theorií. Studie ty stály mne šest měsíců.“

„Kankán má jen jediné synonymon: zůřivost. Učenci tvrdí, že kankán je původu mouřenínského. To je mýlka, nigrové gestikulují, ale nekankánují. Kankán je tancem výhradně francouzským, národním. Je to fantasie pařížská znázorněna.“

„Kankán opovrhuje, zamítá, odpuzuje všechna pravidla, pravidelnost, soustavu. Jeden z přátel mých, duch to volný, tvrdil, že je to dítě roku 89. Jisto jest, že je to tanec nejsvobodnější.“

„K tančení kankánu je potřebí létory zvláštní, ducha výminečného: nutno, aby morálka tanečníkova byla právě tak fantastická jako nohy jeho. Potřebí vynalezavosti a tvůrčí síly, potřebí tvořiti okamžitě. Pravá noha nesmí vědít, co činí noha levá.“

„V daném okamžiku, aniž by se vědělo proč, budiž

mrzut, smuten, nešťasten; pak náhle přijde bláznovství, zuřivost, šílenství. Buď vším najednou. Objevuj se smuten i roztržit, opravdový i zůřivý, lhostejný i zaujatý. Rigolbochuj.“

„Kankán je tolik co nic: je světem i vesničkou, truchlohrou i písničkou. Je v tom delirium nohou.“

„Jakmile tančím, cítím přistupovat bláznovství, kterýmž vše zapomínám. Srdce mně tluče jako před slavným debut a skutečně debutuji každodenně. Připravuju se k zápasu, začínám zápas sama se sebou. Bojím se býti obyčejnou a postrádati vynalezavosti. Mám strach před sebou. Hudba mně vstupuje očima, ušima, ústy do žil; zapřádám se v hudbu. Mám tentýž pocit, který magnetisovaná somnambula. Hudba vystupuje k mozku jako výpar šampaňského. Při poslední notě ritornelu jsem napolo opila.“

My zůstavujem spisovatelskou firmu v poloopilém tom stavu a nedivíme se, že tančí kolem ní dekorace, nářadí i svícny, ba ani, že tančící přeje sobě hřmot, hromobití, zřícení domu, zemětřesení, poslední soud, — ty můj bože, když je člověk v nadšení! My jsme spokojeni, že čtenář má dobrý pojem o kankánu, doufámeť, že každý rozumí větě jasné: „Kankán je tolik co nic.“

Jistý francouzský feuilletonista sbíral pro své články nová *paradoxa*, ať přicházela odkudkoli, a platil frankem kus. Memoární firma ona by vydělala, jeť v paradoxech silna, skoro tak silna, ač ne zcela, že by mohla kankánovat články „über den Sprachenzwang“. Což by mohly velké a největší německé listy pražské být ještě větší, kdyby dostávaly po franku za kus! Bohemie má pravdu, že Praha není pro kankán!

HLAS 19. června 1864

Chtěli jsme již učinit návrh, aby referenti chodili k prvnímu představení původní hry ve zvláštním hrobničním kroji, — prozatím počkáme: v právě viděném „Strašidle“ je alespoň poupě živo a spisovatel pan Pechánek těší se skutečně nějaké svěžesti. Něco má prvotina jeho i se všeobecného stanoviska rozhodně dobrého pro sebe na př. naproti „Šachům“, nevystupujeť s důmyslem z domyslu, chce jen bavit a přitom dojde spíše nějakého výsledku než jakkoli „vytříbená“ strojenost kantorská. Ostatně máme nejen ledacos, nýbrž i velmi mnoho také proti Pechánkově prvotině; že pak nemluvíme dnes de mortuis, můžem prvotinu tím přísněji pomluvit, — prosíme jen, aby spisovatel nemluvení „de mortuis“ vztahoval mnohem více k samému talentu než k strašidelnému plodu svému.

Staré: „možno, že se to líp čte, číst bych to ale nechtěl“, platí co do druhé polovice výroku onoho také zde; při *dobré* hře může „Strašidlo“ jednou či dvakrát bavit, a vedle dobré hry budou působit také některé dobré vtipy, v dialogu obsažené. Na spisovatele samého nechť pak nadál působí vlastní slova jeho: „Talentů máme teď v Čechách dost(!), ale málo pilnosti“, a možno, že uvidíme od něho ještě skutečně dobré veselohry, a když těch ne, tedy dobré frašky. Spisovatel sám, tak myslíme, zvolil jen přehmatem název „veselohra“ místo „fraška“, neboť nejen základní myšlénka, nýbrž celá budova i dialog kusu má rozhodný ráz fraškový. Základní myšlénka, vážená při společenské naší jednotvarnosti jako tak mnohé jiné ze života studentského, nestůně alespoň otřelostí. Zato rozvoj skromného, na tři akty roztaženého děje tím otřelejší, vlastně začátečničtější. Začátečnictví je zde vlastně ve všem, v charak-

teristice, v scénách, ano i v příchodu a odchodu osob. Spisovatel chtěl učinit příliš mnoho, nechává situace rychle se střídati, hromadí osoby, a překazil přílišností tou možnost pracování do hloubky. Tím zase musí přirozeným způsobem hra jeho učinit dojem práce povrchní, práce jen několikadenní, ač zajisté pracoval dosti dlouho, třeba by snad sám opak tvrdil, jako mnozí spisovatelé činívají. Ve vadě zmíněné je zároveň obsažena slabá charakteristika jednotlivých osob; vidíme charakterisování jen ve *způsobě* mluvení, nikoli v *obsahu* mluveného. Avšak ve formálnosti té vidíme zároveň jistý zárodek, který později může se vyvinouti na prospěch. Pan Pechánek ovládá totiž dialog způsobem skutečně prostonárodním, on zná řeč lidu i vtipné obraty řeči té a užil jich již i v prvotině své místy zcela pěkně. Kdyby psal kouzelné frašky druhu Tylových, má již jednu obtíž překonánu. Také smysl pro dobré situace musí se přiznat spisovateli vzhledem ku zakončení prvního a třetího jednání; třeba by tytéž budily v reminiscence, chcem je přece celistvě vzít za původní a objevit tutéž přízeň, jakou obecenstvo spisovateli po celý kus jevilo. Rozhodnou slabost druhého jednání nemohla ani přízeň ta jinak zakrýti než mlčením.

Co se týká herců, nelze ani o memorování ani o provedení zaznamenat cos velkého. Jen tak aforisticky budiž podotknuto, že někteří považují původní hry za malé a nerozumné děti, s nimiž se musí zacházet rozhodně dětinsky. — —

Nepoměrně lepší hra dostala se druhému, jednoaktovému kusu „Husička z Podháje“. Pan Kolár vytvořil tu šarži původní a pěknou, kteráž potřebuje jen jedno neb druhé ještě sehrání, aby byla dokonala. Řada původně založených a také provedených úloh páně Kolárových jest již značna, umělec ten vyzul se ve veselohře již úplně z jednotvarnosti, jakáž dříve mu vytýkána. Slečna Čermákova hrála Julii. Zvláště první scéna její vynikla opravdově měkkým tónem, v dalších pak dokazovala, že se pilně učí i opravdově snaží. Na rozdílné efekty „hu-

sičky z Podháje“ nestačí ovšem ani zjev ani hlas příliš mladistvý; je tu potřebí nejen rutiny, ale i jistého raffinement herečky divadelně starší; všeobecně však můžeme se potěšit co domácím prostředkem známou frází: „líp mladší než starší“. Pan Grund postrádá posud elegantnosti potřebné. Pokud hrál přetvářku úlohou předepsanou, věřili jsme mu úplně, později jsme nemohli více věřit; také přetvářkou onou má prosvitat, ač ne rušit, „první lev pražský“. Ostatně mohly by se snad překlady české vyzout již z nečesky „lionské“ kůže.

Obecenstva přilákala dramatická novinka jen málo. Uvidíme, jak bude dál, neboť repertoir vykazuje celou řadu novinek. Ovšem repertoir.

J. N.

HLAS 20. června 1864

„Život ve snách“ vyrostl do šířky. K posavadním scénám přirostl „maškarní bál v pařížské Opeře“, a byť třeba náležející k tomu dekorace, divadelní prostory obrázící, nepřekvapovala bohatostí, působí zase původností svou. A v *maškarním* bále zjevuje se tu kankán *nemaškarní*, v obyčejném šatu grisetek, možno tedy nyní bez namáhání obrazotvornosti své vmyslit se v kankánující Paříž. Novým a rozhodně dobrým přídavkem je v aktu nově stvořeném pan John Blick co „polichinello-papageno“. Jeho produkce o dvou a o jedné chůdě, napodobení člověka opilého, zdvihání lahve na zemi stojící atd. je v gymnastickém ohledu vynikající, v pantomimickém pak úplně rovná se známé již scéně na ledě. — Místo pana Mošny hrál Lubora pan Šamberk. Nerozumíme rozumu, který určil změnu tu, aniž pochopujem, k jakému prospěchu se to stalo. Proti tak rozhodnému překročení oboru musíme se ozvat rovněž rozhodně. Lubor je hned počínajícím monologem svým přikázán komikovi. Pan Šamberk ovšem zmocnil se s velkým štěstím oborů velmi rozličných, Romeo, Mortimer — Sekyrka, Žvanil jsou as mezníky široce rozloženého jeho působení. Má-li ve velkých těch rozměrech skutečně podat něco dobrého a především *pokrok osvědčovat*, nemůže ovšem také ještě *všechno ostatní* hráti. V úlohách nepatrných nesmí ani sama sebe využívat ani jinými otříti se nechávat; sic nebudou jeho Romeové, také ale ne jeho Luborové míti cenu zvláštní.

J. N.

HLAS 21. června 1864

„Marie Stuartova“ měla pro některé dobré obsazení jednotlivých úloh posud pověst dobrou; po předvčerejší hře nemůže více říci, že „je lepší než pověst její“. Představení mělo více mdloby než na účet letního vedra, více také hrubých vad než na účet hry o překot svedené přichází. Hry o překot nazvali bychom právě měřítkem divadla co do konsolidovanosti, co do umění jeho; divadlo na umělecké výši stojící nesmí, když hra některá stane se nemožnou, nahradit něčím rozklíženým, zvláště ale ne rozklíženou souhrou velké tragedie. Zdá se ale, že při dvou českých hrách denně, jedné v divadle prozatímním, druhé v Novoměstském, mají správcové divadelní nebo herci příliš mnoho co dělat, než aby zkoušky a jiné přípravy dosti pilně činiti mohli. Kdož by sobě byl před nějakým ještě časem pomyslil na dvě představení česká ve všední den! Každý by byl soudil, že nestačí na ně ani umělecké síly naše, a mnohý soudí posud tak, pravě, že to galopáda na pokraji srázu. Tu pak musíme upřímně říci, že raději nevidíme představení žádné než špatné, a že se nás velmi nemile dotýká odvykání se a disgusto obecenstva posud mladého, neméně ale také odvykání herců na výdatnou práci. Nad tím je již rozhodnuto, že tam venku za branou nerozkvete umění — v tom ohledu by se bylo muselo jinak začít a jinak pokračovat — někde ale musí se pěstovati, neboť ředitel převzav *ústav zemský* převzal i povinnosti naproti zemi a chce jim zajisté vyhovět. Nechť se hraje třeba třikráte jen v témdni v prozatímním divadle, ať se ale hraje pořádně. My jsme nepřekáželi tomu, co se děje v divadle druhém, naopak! my uznáváme právo ředitelovo úplně, aby příjmy své zvýšoval jakkoliv, a co následujíc pravíme, neplatí jemu, nýbrž oněm nepovolancům, kteří myslejí, že musí chrá-

niti v německých listech svých práva českého ředitele naproti listům českým (v důvěře v zdravý takt ředitelův nevěříme ani všelijakým pověstem v ohledu tom roztrušovaným). Tolik říkáme vždy přímo, že ve prospěch ústavu českého střežiti budem každý učiněný krok, a kdybychom věděli, že ztráta se trpí dvojitým hospodářstvím, jakéž rozkvétá, že ihned se dovoláme, že nikdo nemá práva samovolně užívat personálu divadelního v divadlech dvou, a chtěl-li by někdo pracovat v divadle jakéms *n e zemském,* že nesmí pracovat v něm s personálem zemským, vůbec s nikým, na jehož kontraktu stojí potvrzující jmeno intendantovo. Do ostatního je nám ovšem právě tak málo jako do kteréhokoliv obchodního závodu soukromníkova. Avšak že se rozličným účelům zcela dobře vyhověti může silami *našimi,* dokázaly většinou udalosti posavadní; vcelku jsme nemohli mnoho namítat proti *většině* her a vedle toho nalezal v hromadících se pohostinských hrách ředitel zase další prospěch svůj, z něhož zase prospěch českého divadla vůbec vykvést musí. Jen smutný věru výsledek „Marie Stuartovy“ přiměl nás k tomu, abychom upřímné slovo promluvili, *pokud je čas;* třeba se jen jednou stalo něco podobného, nemáme více garancie do budoucnosti. Po délším tom nikoliv ale zbytečném odchýlení vracíme se ku hře samé. Kvůli překotu hry nemůžem klásti váhy na nedostatky obsazení nového; co do staršího, renomovaného pak obsazení podotýkáme, že slečna Libická (Marie) a pan Šamberk (Mortimer) byli nejsvěžejšími oasami v poušti celého večera. Sluší tu vysloviti uznání dvojnásobné, třeba by oba umělci jindy byli ještě líp vynikli. — Návštěva byla slaba.

J. N.

HLAS 22. června 1864

UMLČOVÁNÍ ČESKÉHO DIVADLA
PŘÍLIŠ CUDNÝ TANEC
A STARÁ ESTETIKA
PROTEKCE MORGENPOSTU

△ V Praze 23. června.

„Předsevzal jsem sobě již nesčíslněkrát, že se polepším; pak jsem byl ale vždy zase horším," napsal kdosi, a když to napsal co výsledek psychologických studií na vlastní osobnosti konaných, nemyslel snad ani, že řekl něco všeobecně a o všech lidech platícího. Tagesbote a Morgenpost pomyslily sobě dle toho „homo sum" — k tomu mají konečně již pro své slabosti právo — a staly se také horšími: sotvyže totiž byly sobě umínily, že o českém divadle ani nemuknou, mukají o něm již výdatně a každé muknutí je potištěný sloupec. Ovšem, že nechválí, kdož by toho od nich očekával, — „nedivte se sokolovi, že slavíky dáví, aniž havranu, že oči klube, neboť oba to činí dle Pečírkova živočichopisu!" Jenom Boh. skutečně umlkla. Z počátku učinila kvůli rozpustilým dětem také nějaký cirkusový skok; pak sobě ale vzpomněla, že se to nesluší pro usedlé stáří a starou usedlost, a nyní přihlíží jen zpovzdálí. Onyno pak nyní řekly již první část toho, co říci chtěly, a očekávají nyní odpověď: jeden od „Talmův" českého divadla, jak Tagesbotův Jules Janin nazval pány Šamberka a Mošnu, druhý ode mne, svého „kolegy". Nevím arci, čím jsem se prohřešil, že jsem propadl „kolegiálnosti"; dovolíte ale, abych jakž takž odpověděl, když se již odpověď očekává, dovolíte již proto, že my malincí pod čarou jsme nepozbyli ještě vzájemné zdvořilosti jako Vy nahoře a že jsme skoro ještě kolegové, — při čemž ovšem neodvažuji se tvrdit, že neužijem také my brzy k vzájemnému osvětlení místo svíčičky smolné fakule. Při tom všem cítím bolestně a hluboce nemožnost, říci o pánech kolegách něco jiného než „gestrampftes", dílem pro osobní vlastnosti jejich, dílem že nerovnám se jim ani co do vysoké vzdělanosti ani co

do krásného slohu, tím méně co do vtipu, jenž jest u nich do délky a šířky velmi výdatný.

Především upřímnou mou gratulaci k eskamotáži náhledů, jež jest více překvapující než kousky Boscovy i Bassiho a která k tomu beze všech aparátů se děla. Tagesbote měl před příchodem francouzské baletní společnosti nesmírné strachy o dívčí pensionáty, vlastně o ctnost v nich vychovávanou, o kterou se z čistě lidských příčin vždy velmi staral; a po příchodu tvrdí nyní, že je ten zábranský kankán *příliš cudný*, a mluví s takovou úctou o něm, jako by chtěl pensionátům kankán místo češtiny co povinný předmět předepsat. My jsme „českou estetikou“ svou — která je vzdor prosáklosti naší němectvem dle Tagesbote přece jen jiná než německá, a především nesmírně dětinská, — vymudrovali jen, že „kankán není nic“, ale Tagesbote praví, že je kankán něco a sice že je cudný tanec. Takovou reklamu skutečně nedovedem ani my, kteří v reklamách prý nejdál sáháme. Pokořuju se a vyznávám, že jsem přemožen, prosím za milost. Odpustiž mně a nevyčítej více, že jsem byl v městě reklam, Paříži; neučiním toho nejspíš více a velebím Tagesbote, že tam nebyl, — nemohu za neštěstí své, neboť jsem tenkrát nevěděl, že je to chyba být někde. Nyní velebím ovšem nebe, že je tak mnohých míst, ve kterých jsem posud nebyl. Odpustiž mně také, že jsem vytiskl ve feuilletonu kus „liederlich“ memoárů slečny Rigolboche; od nynějška budu otiskovat memoáry jiných lidí. K dobrému poznání „liederlišství“ patří zralá úvaha estetika staršího; nechci se s ním měřit, neboť vím nyní, že jsem chybil, pokládaje citovaná místa za nevinnější než sám kankán, tanec cudný. Širšího rozhledu nabývá člověk teprve věkem nebo velkou udalostí, jakž na př. děvče objevuje někdy usedlost, rozum a všestrannou zkušenost, jakmile se vdá.

A nyní k Prager Morgenpostu, jenž začíná již nyní tak smířlivě psát, jakž jsme prorokovali teprv pro rok 1874. Při čtení Morgenpostu nevím skutečně, čí jsem a kde jsem. Jedni praví, že mluvím o divadle co referent

oficielní, Prager Morgenpost zase poučuje, že mám psát mírněji, že se nemá přikládat měřítko divadla většího a staršího, k výtvorům domácí musy že se má mnohem výdatnější laskavost míti atd. Člověk ustrne, když čte v Morgenpostu chválu cudného smyslu českého lidu za to, že nechodí tento na kankán, čímž zajisté nechce bratrský ten list ani zdaleka naznačit, že jen Němci české divadlo plní; když čte dále vyzvání upřímné, abychom nechali cizích tanců a pěstovali *balet a poesii na základě tanců domácích*, — vždyť prý jsme se tak proslavili ve světě polkou a rejdovákem! Tak velkému obratu nerozumí nikdo. Snad že vstoupil Morgenpost do nového znamení, nebo že se ve vládních kruzích jeho stala změna dle motta z Tomáše Moora.

„Když kníže řekne o poledni, že je noc,
pochvalte hvězdic třpyt a jasnost měsíce.“

Nechci po tom pátrat, jesti mně „kolegiálnost“ příliš mila a bojím se, že bychom ji pochovali, a pak —

ich fürchte sehr, das Aufersteh'n
wird nicht sobald von statten geh'n!

HLAS 24. června 1864

ŠŤASTNÉ LIBÁNKY
PRVNÍ DEN PO SVATBĚ

Něco má zasahování do repertoirů starších na všechen způsob pro sebe, že totiž změny v obsazení bývají zajímavy výsledkem svým. Ovšem musí se takové zasahování díti s potřebným taktem, jako na př. stalo se skutečně při předvčerejší veselohře Benedixově „První den po svatbě“. Wichsier Kohoutek musel v rukou páně Kolárových mnohem výdatnější drastičnosti nabýt, než při jeho předchůdci; zato ale opět nelze určit, proč dřívější dosti dobré obsazení profesora panem Šimanovským nebylo podrženo. Na pedanta profesora patří již hlubší charakteristika a herec s charakterními úlohami častěji se obírající; pouhý humor tu nestačí a také není nejlepšímu humoru volno při tom, když má postavu podobnou nadat masem a krví. V zápasu nepříznivém, jehož výsledek režie předvídati musí a jemuž ve prospěch herce předejíti má, nastupuje místo charakteristiky dělanost — nu a ta je ve veselohře nejméně na svém místě. Paní Pešková byla dobra jako vždy v úlohách paní profesorce podobných, a slečny Bollardova a Hřebíkova provedly malé své úložky slušně. Dvěma zjevům řídké smělosti podivili jsme se opravdově; za prvé že *český* herec na jevišti slova: „Dobrého gramatika nesmírně uráží, slyší-li nominativů a akusativů užívat nesprávně“ pronese takovým tónem, jako by byl sám také o pravdě řečeného přesvědčen, a za druhé, že tentkráte neočekávaně také paní Pešková *extemporovala*, a sice „Ty sirky jsou špatny!“ — Předcházející hříčka „Šťastné libánky“ byla sice panem Šamberkem a paní Peškovou k platnosti přivedena, obsah její je ale tak otřelý, že nevíme, proč se opět dostala na jeviště. Jen kdyby to byla práce zcela původní, nalezla by se omluva. — Návštěva opět slaba.

J. N.

HLAS 26. června 1864

NEVYHNUTELNÝ ÚVOD VŠEOBECNÝ, NAČEŽ PROGRAM „DIVADELNÍHO“ VÝLETU

△ *V Praze 28. června.*

Krásná ta doba letní a jak jí lidé užívají! Kdyby nebyl nějaký šplecht o kankánu, který začíná být „příliš cudný“, kdyby nemluvilo se o novém vydání „Pied de mouton“ v českém jazyku a o tom, že nikdo neví, jak to v Evropě skončí, kdyby právě nyní neobdivoval se český svět literární jednomu „wunderkindovi“, který dokazuje, že v literatuře je vše romantické, co jedná o Turecku nebo co napsal básník v roztrhaných botách, — věru že by nebylo rozpravy o jiném, leč o výletech, konaných en masse a do všech restauračních úhlů světa pražsko-policejno-rayonního. Také já nehodlám dnes o jiném mluvit, než o výletech, ač mne „láska i povinnost jinam táhne“, ač bych již nesmírně rád začal literární studie o výtečnících, kteří napsali „arch a skorem víc“ překladu do Musejníka, neboť souhlasím, že když se již jednou bourat počíná, má se při důkladném národě českém bourat důkladně. A u nás je tak leckterý výtečník literární, jehož největší zásluha, že tiše seděl a mezitím milostivě trpěl, aby mu jako Platenovi rostly vavříny ze šosů. Avšak prorok ještě nedomluvil, prorok zatím ať mluví dál!

K výletům uměleckým i neuměleckým přidruží se letos také *výlet divadelní.* Representanti mladinkého našeho umění vyletí do Veltrus, arci teprv na počátku měsíce září, až bude norma. Neboť když je noremní den, chodí lidé navyklí každodenní návštěvě v divadle jako pitomí po Praze a zívají po celý den, že budou mít navečer dlouhou chvíli. Aby se vyhnuli zoufalým těm tvářím, podniknou kněží a kněžky, sakristáni, zvoníci a tympanisté, neméně i svíčkové báby chrámu Thaliina cestu do Veltrus, kdežto vzdáleni všech přihlouplých re-

ferentů a nepřipomínajíce sobě příštího prvního oddají se beze strachu extemporům, těšíce se přírodě jako ten brouček milý. Program výletu je velmi zajímavý; dostačí, uvedem-li jen jednotlivá čísla.

Hlavním pravidlem bude, že nikdo nedostane dovolenou a že jen skutečná nemoc opravňuje k nesdílení se. Také se bude musit každý pravidelněji dostavit na nádraží, než ku zkoušce obyčejem bývá. Ostatní pravidla mohou se krátce vyslovit větou: „Buď neskonale vtipným!“ Aby dlouhá chvíle ani po cestě se nedostavila, dá se pro společnou zábavu do každého vagonu jeden člověk, který je sice z „civilu“, avšak strašně zamilován do některé herečky; takoví lidé nadělají velmi mnoho špásu. Mezi jízdou budou s nebe na krajinu lijákem se sypat všechna slova a věty, které při představeních pod podium padly. Bude to jízda jako v kolíbce.

Před veltruským parkem bude slavnostní brána, sestavená z nejrozmanitějších předmětů, a na ní budou co zvláštní okrasa viset smolou natření referenti, mrtvi již, to se rozumí. Krátké pozdržení a pan Mošna zpívá k mrtvolám necensurovaný kuplet. Pak se mrtvoly sundají, aby sloužily co palivo při vaření. Nato všeobecná polka dle marše z „Orfea v podsvětí“ až na místo k odpočinku určené, po čemž oddychování v taktu, řízené prvním kapelníkem.

Místo společné zábavy bude všelijak vyšperkováno. S vrcholů stromů vlajou pokusy německých afiš o českém divadle, ve větvičkách pohrávají německé inserty, německo-české plány Novoměstského divadla a jiná cukrlátka, kterými se uspává pravogermánské srdce všech těch, kteří při českém divadle stojíce bolavé svědomí dostávají. Země vydychuje vůni skromných mateřidoušek a samolibých hřibů, — místo přerozkošné a každý se může vyválet do sytosti! Zábava brzy všeobecna a velmi nenucena před obědem i po obědě. Když se udělá dobrý vtip, udeří Norma do cimbálu a sdělí jej, načež všeobecný přirozený smích, jaký mívá slečna B., když v úloze stojí „směje se“. Hlavní část zábavy však teprve

odpůldne, kdy se střídají učené přednášky s produkcemi.

Nejdřív obšírný návod, co má herec dělat, aby se zbavil nepohodlné mu úlohy; tresť návodu: pražádný ohled na repertoir, na prospěch divadla, na umění. Nato krátká jednoaktová veselohra, jejíž předmět dle historického práva nějaký „první den po svatbě“. Rekyně se jmenuje dle téhož práva Eliška, rek všelijak, a k tomu jen ještě nějaký bezejmenný strýček nebo tetička se připojí.

Po veselohře hudební produkce, český kousek hudby budoucnosti. Po nějaký již čas totiž se pozoruje, že náš mladý, svěží sbor operní je jen z polovice svěží a z druhé polovice že trpí na záškrt, — z akustických divů že se stávají optické. Růžová ústka našich choristek — odvírají se totiž velmi pravidelně, ale hlásky jsou buď jen slabounky buď pražádny, jako by odvírání se platilo jen očím kapelníkovým a ne také uším obecenstva. Produkce zajímavá ukáže tedy, jak bude svěží sbor vypadat, až bude vesměs jen růžová ústka odvírat a pranic zpívat. Zvolena k tomu preghiera z třetího aktu „Němé“, jež jest bez průvodu orchestru. Nato zpívá slečna Brennerova co host něco nového, totiž „Kde domov můj?“

Ku konci koruna zábavy: Duchové propadlých tragedií českých hrají jeden akt „Šachů“. Závěrek vzduchové tableau: Padlí duchové smutné hry „Francesca di Rimini“ ženou se zamračeným nebem dle nákresu Gustava Doré k „Divina commedia“, za nimi pádí hyena, ale trochu přihlouplá.

HLAS 29. června 1864

Jakkoliv jsme dosti často pohlíželi s hrdostí na hry českého divadla, nezbylo nám z příjemných večerů těch přece dosti pocitu příjemnosti, abychom při pozorování „Richarda II.“ nebyli jej zcela vyčerpali. To bylo motání se tak diletantské, že jsme se v duchu těšili slabé návštěvě, aby alespoň něčím se zarazilo rozšiřování pověsti o také umělecké chudobě. Není více žádné otázky, že nynější hospodářství příliš neprospívá, ano že ta kasovní honba za branou musí se považovat za zhoubu vlastního divadla; nestačíť patrně síly správní k tomu, aby zároveň sloužily účelům uměleckým i podnikům dle německých časopisů „soukromníkovým“. I v dřívějších zlých dobách, kdy se hrálo jen jednou v témdni, byla léta umělecky mnohem slavnější, než je letošek, a přec by měl být první rok ten řediteli velmi důležit již co základ lét následujících. Jindy jsme vídali nové dobré truchlohry, a když těch ne, alespoň nové frašky více méně dobré: nyní musíme dle „Stuartky“, staré hry, a „Richarda II.“, nové hry, báti se starého i nového. Co jsou nám platni Stögrové, Brennerky, Marchisio, Espinosy a snad Donátové, — a snad i Blondinové, když Shakespearův kus celkovitým dojmem budí v obecenstvu smích, když se po třetím již aktu stěhují z divadla ti, kteří co habitués setrvají i při špatné frašce až do konce! Jichž se týče, nechť sobě laskavě rozváží, že potřebujem takové řízení, které rozkvět divadla chce způsobit na základu *daných již poměrů*. A věru že by tu nepracovali se silami nedostatečnými! Máme úcty hodné síly pro recitativní hru opravdovou i veselou, takže repertoir náš může se na vše odvážit, máme i ve zpěvohře (nebo snad jsme *měli*, nevíme toho, neznajíce již po drahnou dobu, je-li vůbec nějaká česká zpěvohra) síly takové pro sólo, sbor i orchestr, že překonali jsme již i mnohem starší zdejší zpěvohru německou. Vše to leží

ladem, místo aby se systematicky vzdělávalo, k čemuž již poukazuje přece nutnost zápasu s druhým divadlem pražským, kteréž v době české bezstarostnosti pracuje pilně na konsolidování svém, zkrátka: na počátku zimy, pro ředitele důležitější než léto, budem právě tam, kde jsme byli loňského roku, jenže letos chudší a bohatší v omrzelosti. Jichž se týče, nechť sobě rozváží! — Vlastní snahu uměleckou viděli jsme tentokráte jen na panu Šimanovském a panu Polákovi. Že se prvějšímu nedařilo s obtížnou věru úlohou Richarda přílišně, že záhady povahy té nerozluštil rukou jistější, nechcem prozatím rozbírat a ponecháváme sobě úsudek až na opakování. Obsazení ostatní činilo většinou dojem smutný, pro který tím více se diviti musíme, že dle doslechu takové síly, jakou je pan Braun, jenž menší úlohu svou opět velmi pěkně provedl, ze závazku kontraktního se propouštějí. O souhře nebudem šířit slov, nebyloť jí.

Odpolední hry věnují se někdy experimentům, na př. včera slečně Čermákově co Diblíku. „La petite Fadette“ je sice mlada, ale ne tak pramladounka, aby herečka nemusela k ní vedle nadání míti také značnou divadelní a jistou životní zkušenost. Nadání slečny Čermákovy jsme sami již uznali tak rozhodně, že můžem rovněž rozhodně tvrdit nedostatek zkušenosti, alespoň zkušenosti k Diblíku potřebné. Jen to možno připustit, že se slečna dle dobrého vzoru dobře učí a že naučené a naštěpované podává dosti rozumně a přirozeně. Takto ovšem rozpadne se tak mnohá psychologická jednotlivost v nivec, tak mnohý přechod děje se nepozorovaně, takže celkem jen pro uznání značné pilnosti můžem míti souhlas s obecenstvem, které slečnu často potleskem vyznamenalo. Z ostatního připomínáme jen Vostřebalku paní Hynkové, vždy působivou. Pan Grund vybočil co Vít ze sensitivnosti do komiky, pan Šamberk co Pavel hrál ovšem dobře, paměť mu ale vadila způsobem — nepochopitelným. Návštěva galerií výdatna, jinde slaba. —

J. N.

HLAS 30. června 1864

Z Gutzkowových četných her, ač mají skoro všechny cenu jistou pro německé písemnictví, jen málokterá hodí se pro náš repertoir, snad jen „Uriel Akosta“ a „Pravzor Tartuffa“. Jedny jsou vzdáleny čistě německou látkou svou, jiné psychologicky i dialogově zvláštním provedením. A k těmto náleží také „Srdce a svět“, v němž vytknul sobě Gutzkow za účel vylíčiti subtilně duševní děj, jaký má základ svůj v zápasu mezi běžnými posud ideálními názory a příkrou sociální zkušeností. Na prvější položil Gutzkow zcela po německu, a chceme-li, zcela po gutzkowsku, hlavní váhu, a musí se přiznat, že velmi mnoho pěkného vložil do povahy svého Wernera, jenž se zmítá mezi láskou k choti své a hryzením svědomí, že pro tuto opustil bývalou milenku svou. Dle naznačeného má ovšem herec Wernera-Viléma představující úkol velmi nesnadný, nechce-li pouhou larmoyantností vše odbýt, hledí-li dodat postavě té pravdy, života před námi se teprv rozvinujícího, nikoli nejvšeobecnějšími rysy pouze naznačeného. Pan Šimanovský má uměleckou ctižádost do sebe a podvolil se úloze těžší, ač by i při naznačené lehčí pěknými svými prostředky byl v jisté míře reussoval; uznání je v prvějším případu ovšem pak nepoměrně pochlebnější. Jen konec prvního jednání zdál se nám prostředků zevnějších poněkud užívati; místo rozechvěnosti citu byla zde překvapující rozuzlenost vášně, která by v skutečnosti byla nemožna. Avšak to byl jen okamžik, celek byl prodchnut dechem rozhodného umění. Podobně krásně počínala sobě slečna Libická co Julie. Úlohu svou rozkládala a provedla důsledně od prvních momentů, ve kterých vidíme takřka jen choť o zdraví mužovo ouzkostlivou, až do momentů pozdějších velkých, ve kterých proudí již síla plné dra-

matičnosti. Slečna Malá měla úlohu trpnou, jakouž ovšem vždy taktuplně provede. Menší úlohy Vlkovského a mladšího Skály byly panem Polákem a Šamberkem dobře zastoupeny. Působila-li elegantní a nenucená hra poslednějšího pána v rámci celého kusu příjemně a dobře, vadil poněkud zase návyk zbytečného opakování slov jednotlivých. Plynnosti dialogové se opakováním tím nedosáhne. Jiného pana herce, jchož pro tentokráte jmenovati nechcem, tážem se upřímně, zdaž mu to samému nevadí, když se s úlohou svou teprv z nápovědovy budky seznamuje. — Návštěva byla obstojna.

J. N.

HLAS 10. července 1864

Obratný Schlesinger, v okamžiku nynějším nejnadanější básník jednoaktových veseloher u Němců, je konečně také něčím dobrým uveden do českého repertoiru. Viděli jsme v poslední době dosti jednoaktových her anonymních prý francouzských spisovatelů, jejichž obsah honosil se zvláštní otřelostí; tím vítanější musí být Schlesinger, který ovládá předměty i myšlénky novější. „Mit der Feder“ (česky „Perem“ — dosti nesrozumitelně) nechává hercům široké působiště, a herci rozhodnou zde nad větším či menším výsledkem celého kusu víc než jinde. Pan Šamberk co básník Vítězslav z Růže dostál úloze té úplně, ano mistrně. Pronikl zcela dobře povahu mladého básníka, který zvyklý jsa vnitřnímu životu má ovšem pro ideály své duševní odvahy dosti; vystoupiv ale do života skutečného, pohybuje se v něm se vší ostýchavostí i naivností nováčka. Zde byl každý pohyb přirozený, každé slovo pravdivě přednešeno. Konsekventně pak rozvinul pan Šamberk i konečnou situaci, kde „básník“ unešen citem samým nad sebou zvítězí. Co dobrou protivu myslil sobě spisovatel mladou vdovu Emmu, „ženu emancipovanou“, jak samu sebe nazývá; bystrou v dialogu, odvážnou na základě životních zkušeností. Avšak paní Pešková protivy té nevyznačila; sehrála úlohu svou sice hladce, ale jaksi unaveně, bez oné epigramatické pichlavosti, jaké tu v tónu i posuňku potřebí. — Překlad je sice dost plynný, prost však elegance. Některé ty nesmysle, které jsme slyšeli, nevíme komu připočísti. — Následující nato Görnerova veselohra má již obsazením svým (paní Pešková, slečna Libická, pan Šamberk, pan Kaška) dobrou pověst, v níž také včera se dále upevnila. Novým byl pan Polák co malíř a účinkoval suchým svým humorem dobře. — Návštěva prostřední.

J. N.

HLAS 15. července 1864

KOUZELNÁ NOŽKA

Féerie „Pied de mouton“ je nyní celistvě na českém jevišti uvedena, a může se směle říci, že poskytuje výtěčnou zábavu. Humor, jaký se zde v situacích a v maširiích rozvinuje, je skutečně mocný. Je to ovšem vše dohromady obrovský nesmysl, ale nesmysl překvapující a uvědomělý, který se s největší rozkoší šíří a roztahuje a všechny pojmy zdravé úvahy převrací, jen aby bavil, což se mu také úplně daří. Proti tomu ovšem je obsah tak mnohých vídeňských frašek pouhou maličkostí, humor jejich jen hříčkou, ač nesmyslu, ale nezaviněného, v nich často dost. Píše-li Francouz „kouzelnou“ hru, cítí dobře, že by se vedle toho kouzelnictví něco nekouzelného špatně hodilo, a tu tedy činí v říši fantastických kapriol co právě může. V říši fantasie té není nic nemožného, stromy dostanou ruce a nohy a fackují a kopou, jeskyně dostane oči, žalářní věže sestupujou pro vězně své na zem, skalina promění se v hlemýždě nesoucího trůn, hlemýžď v basu, z basy vyskočí tucet hudebníků atd. K známým již krásným dekoracím „Života ve snách“ přibyly nové rovněž krásné. Zvláště překvapující je dekorace jedna, město obrazící, kteréž třikráte se mění, nejdříve ve světle letním se skvějíc, pak v žlutou barvu začarováno, konečně v zimním sněžném hávu. Také text, propletený časovými narážkami, nabyl nyní souvislosti, a mnohá situace „Života ve snách“, dříve nepochopitelná, je nyní jasna. Budem o celku i o hře jednotlivých umělců ještě po opakování mluviti; prozatím podotýkáme jen, že pan Mošna (Kašparilo) nejlíp dostává úloze své. — Návštěva byla hned při prvním představení hojna. —

J. N.

HLAS 19. července 1864

„DON TULIPANOS“ POD ČAROU SLEČNA JANOUŠKOVA PONOCNÝ V HADERSLEBENU „SLEPÍ MLÁDENCI“ V SPRÁVĚ DIVADELNÍ

△ *V Praze 19. července.*

Od těch dob, co „Pied de mouton“ Prahu baví, vyrostlo zde mnoho upřímných Don Tulipánů, a od těch dob, co je dokázáno, že Talleyrand neřekl připsanou mu větu: „Řeč je dána člověku, aby myšlénky své zatajil,“ nezatajuje již docela žádný ten Tulipanos své myšlénky více. Dnes jsem četl, jak jeden z nich tištěně a upřímně sobě zaliboval, že s české strany nikdo o tom ani nemluví, že umělkyně *Janouškova* (ona sama píše se dle starých musejníků s „au“ a jsouc jako všechny dámy ve věčném boji s pravopisem, také s „sch“) je původu českého. Ty můj bože, my nemůžem za to, že máme víc chevalerie přirozené v krvi, než naši milí krajané, kteří upozorňují hned na každého kupce českého, jenž dle *jejich* matrik je prý původu „německého“; my také nemáme dosti času k tomu, abychom podrobně všímali sobě všech těch Slovanů, kteří jsou většími okrasami německého umění než Němci sami. Ba my se ani nedivíme, že Češka, která o „obrovské“ vědě německé tak po domácku, tak spřáteleně mluví, jako by byla věda ta vlastně pomádou z toaletního jejího stolku, nemůže mít ve vědecké hlavě své tolik ještě místa, aby sobě pamatovala, byla-li kdys Češkou nebo ne. Vždyť obdivujem beztoho vědu tu, že se do ženské hlavy vejde! Všechno se ve světě vzájemně vyrovná: my dali německému divadlu *Janouškovou* a Němci nedali českému divadlu *nikoho;* obě strany jsou spokojeny.

V Praze jsou prý také někteří němečtí studenti a ti prý mají mezi sebou několik koncesionovaných spolků a jeden ten spolek jmenuje prý se Rugia. Kteréžto Rugii poslala slečna Janouškova za vavřínový věnec s příslušnou stužkou poděkovací přípis, v němž praví, že ji

těší zvláště to, že *němečtí* studenti pražští ji vyznamenali. Je sice bolestno býti vzdálenu od kteréhokoli velkého srdce, doslechl jsem se ale již, že české studentstvo není urážkou tou pranic uraženo, ano že se právem domnívá, že ve vzdělanosti a vědomostech, aby posouditi mohlo pravé umění, nezůstává za studenty německými, a právě proto že se velmi diví, čemu by tito as zvláště rozuměli na př. při Medee slečny Janouškovy. Ostatně nás těší, že Janouškova dochází „u svých" uznání; vždyť jim věnovala celý život svůj, a každého života je konečně škoda, když se jen tak zahodí.

Ano české listy nemluvily o slečně té, jakož je vůbec mnoho zjevů nás se méně týkajících, kterým pozornosti své věnovati nemáme příčiny. My nemáme tolik prázdného času a místa, abychom mohli na př. kotrmelce metat, jak tyto dny činily německé listy radostí, že v šlesvickém Haderslebenu musil dánský ponocný po německu hodiny vyvolávat. Snad nám ale nestačí vzdělanost na měření podobných německých zjevů, a abychom ušli všem možným výčitkám o nevšímání sobě historie, stůj zde věrně zaznamenáno, že v Haderslebenu dne 11. července o *deváté* hodině *večer* začal ponocný po patnácti létech po prvé zase německy troubit. Všem čtenářům zapovídám zároveň co nejpřísněji, aby sobě snad při zprávě té vzpomněli, že pražští hlásní volají do české Prahy stále ještě své „hört!", že pražský sbor hasičský má stále ještě německé velení atd., mohli by probudit národní vědomí městské správy, a to spí jako děťátko po koupeli. Ať ho hlásný nevzbudí!

Tážete se, proč jsem se pomocí haderslebenského ponocného do německé politiky vpašoval? Je to jen tak slabý pokus, jen skromný krok za vznešeným příkladem. Jeden pražský list německý začal totiž zjevy na politickém obzoru českém odkazovat do svého feuilletonu, a počal při tom s jistým českým knížetem; já počínám s německým ponocným, a dostanu se teprv později ke knížatům. Ostatně doufám, že německá politika poskytne ledacos feuilletonního. Beztoho je nouze o před-

měty, ani divadlo, půda to pro feuilleton nejkypřejší, neposkytuje ničeho. Nač by také poskytovala něčeho nám, když i váženým abonentům svým poskytuje nanejvýš „Slepého mládence“. Všechny síly napínají se, aby obecenstvo bylo vylákáno do Novoměstského divadla, kteréž dle insertů ředitelem českým v německých časopisech německy umísťovaných není více „české“, nybrž jen „novoměstské“; opera česká raději nechává se chodit po procházce, než aby něco dělala; když se hraje, hraje se „Slepý mládenec“ snad dobře, nebo něco jiného snad špatně; konečně dá se něco „nového“, na př. na německém zdejším jevišti až k zprotivení oklepané jednoaktové Schlesingrovo „Pérem“, a to dá se jen proto, aby se poukázati mohlo, že obecenstvo, to obecenstvo *českému* umění násilně odvyklé a z prozatímního divadla i vylákané i vypuzované, „do prozatímního divadla za leta ani na novinky chodit nechce“. Možno, že je na výroku tom něco pravdivého, prozatím nezakládá se ale na pražádném faktum! Chtěla-li se nabýt jistota, mělo se *něco dělat,* aby obecenstvo vědělo, *proč* chodí do divadla. Nedělaním ničeho a jednoduchým zalháním celé doby letní pramálo se poslouží příští *zimě;* my v ohledu tom vyslovili již obavy své a opakujem zase, že divadelní správa není taková, jakou *české* divadlo potřebuje. Ať je vina na komkoli, vina je velká! Posud není sice rozhodnuto, nemá-li česká Praha na dvě divadla dost obecenstva; rozhodnuto je ale úplně, že rozum veškeré divadelní správy naší na *dvě* divadla nedostačuje, ba že ještě *ani v jednom* důsledně se neosvědčil. Neznáme kontrakt mezi zemským výborem a ředitelem, a nevíme, může-li být tento přiměn, aby vyplnil *všechny* divadelní odbory, a to *platně,* aby hrál *každodenně* atd.; tolik se ale přece domýšlíme, že zemský výbor neplatí roční subvenci na „Kouzelnou nožku“ „im Neustädter Theater“.

Avšak, jsme nespravedlivi, vždyť se dává již zítra nebo pozejtří v českém divadle „Montjoye“, kus to, kterého divadlo německé posud nedávalo. Půl roku již

mluví se o kusu tom, nyní přijde, protože dle časopisů hraje se s Ascherem v hlavní úloze již — budoucí týden. „Montjoye“ bude výtečnou *náhradou* za operu, kterou abonenti již *po dva měsíce* neslyšeli!

HLAS 20. července 1864

Nepřervané jinými pohostinskými hrami děje se opakování „Kouzelné nožky“ dál. Návštěva není sice tak přehojna, jak při operních představeních italské společnosti byla; není ale pochybnosti, že ještě vzroste, jen až zábavy chtivé obecenstvo sezná, že se při tom zdélením „Životu ve snách“ i vícekrát dobře pobaví. Jen některé proměny svědčí menší precisností svou posud o tom, že nejsou snad ještě všechny pomáhačské síly dobře secvičeny, což však jednou či dvěma zkouškami již lze opraviti. Vcelku překvapují všechny ty proměny silou vymýšlivosti, překrásné dekorace a tance u nás již v oblibu vešlé baví vždy poznovu, a text, jak jsme již pravili, činí hlavně časovými narážkami svými také povinnost svou. — Předevčírem hrán v prozatímním divadle „Slepý mládenec“ s částečně novým, velmi ovšem platným obsazením (pan Šimanovský, slečny Libická a Malá). Také zbylé obsazení starší osvědčilo se opětně a souhra veškerá svědčila o dobrých zkouškách.

J. N.

HLAS 21. července 1864

△

Jaký dojem činí pověstný Feuilletův kus Montjoye? Mezi hrou jiný a po skončené hře zas jiný. Pomyslete sobě as, že Heine byl by se stal ku konci života svého pobožným poustevníkem, nebo zešlý Voltaire že by byl za jeden klášterní oběd odřekl se vždy jednoho spisu svého, a můžete sobě dojem ten poněkud znázorniti. Ne snad že by Montjoye byl tak zvláště duchaplným, nebo ve svých náhledech alespoň původním; žije ale „pikantně“ v plném smyslu nynějších sociálních náhledů pařížských, a skončí pranepikantně, prafádně. O ten pátý akt! To je shnilá voda po bohatém dîner, při němž nás dráždila lahůdka po lahůdce. Montjoye je pravdivým květem doby napoleonovské, jenže konečně přece nepravdivým, protože podobné květy jinak odkvétají; a pan Feuillet je zase básníkem čistě napoleonovským, smí se totiž rozjet volně, jen když ku konci zadrhne čubu, aby bylo dekorum zachováno. Na dekorum, na pokrývce pěkné vše tam záleží, pod tím pak se to může hemžit, jak chce. Feuillet je rovněž dítětem své doby jako jeho Montjoye, a nikdo mu nemůže co chybu vytýkat, že chce vylíčit *jen* duševní bídu francouzské společnosti, v jakéž tato uvízla ztrativši ideálnost svých dřívějších sociálních reformátorů, podrževši z náuk jejich již již do života vcházejících jen tu skořepinu širokou, jen tu pohodlnou formu, jen tu povolnou frázi. Nad lidem demoralisovaným a demoralisací svou lesklými principy přikrývajícím snadno se panuje, na zevnějšek pak zároveň dostačí lesk ten co omluva. „Zákoník v jedné, kord v druhé ruce,“ praví Montjoye, representant pařížské společnosti; dělej, co dělej, buď třeba darebákem, jen když veřejně tě zákon dostihnout nemůže a soukromě když máš dost srdnatosti k uhájení cti své! A jak všeobecně krásně to zní: *„Zákoník v jedné, kord v druhé ruce!“*

Montjoye koná ledacos v praxi, čeho mnozí moralisté postavili teprv principy kvůli příští sociální reformě. K reformě té je však ve společenstvu potřebí proniklosti rozhodně morální: Montjoye je však rozhodným darebákem a ukazuje jen vředy přechodu, ač dojdou-li ony principy po přechodních zkouškách ustálenosti v praxi. Právě tak, jak je darebákem, mohl by býti také poctivcem a ideu oslavit; jak ale praveno, Feuillet nechtěl zápasníka, on chtěl jen personifikovanou společnost, jak je. Těžko spisovateli něco podobného na vinu vykládat! Naproti „socialistovi“ Montjoye postavil Feuillet „politika“ republikána Saladina. Saladin není ale žádné individuum, je jen pouhá fráze nejvšeobecnějšího rázu, fráze básnická, které ani lehkověrná naivnost neschází. Také ta neindividuálnost je pouze vinou doby napoleonovské.

Montjoye vykonal sice jen jediné darebáctví, to ale dostačilo na zabezpečení bohatstvím oplývajícího života; byl totiž přítele jednoho bankrot způsobil a jmění sobě přivlastnil. Bohatého a také vůbec váženého spatřujem ho na počátku Feuilletovy hry: užívá lásky a přátelství hojně, avšak sám podá ženě i příteli jen právě tolik citu, mnoho-li se snáší s prospěchem. Pro ostatní má jen název zbytečnosti a výsměch dosti upřímný. Tak na př. řekne příteli Lajaunayovi, který mu vypravuje, že by ho byla v lázni málem mrtvice ranila, a pak se táže, zdaž by ho nebyl lítoval, přímo a krátce: „Ne, buďme upřímni, ty mne také ne!“ A pro jiného není Lajaunaye ve Feuilletově kuse, než aby Montjoye právě to říci mohl. Charakteristice naznačené již povahy Montjoyovy musí se podrobit vůbec charakteristika ostatních povah; vynikají jen tam, kde prvější vyniknouti má, takto se rozbíhají v lepší či chudší šablonu. Může-li Montjoye přátel svých užít, je k nim dobročinným, ano i velkodušným jako k zchudlému Saladinovi, jemuž dá bohatý plat co zbytečnému správci venkovského zámku, jen aby ve vůkolí tamějším působil, by byl Montjoye zvolen za deputovaného. Státi se deputovaným, pak ministrem, tomu

hodlá Montjoye obětovati vše. — K novým darebáctvím nemá Montjoye příčiny, sic by je snad páchal dále, a že má dosti statku, počíná se i starat o mladého advokáta Sorela, syna to onoho podvedeného přítele, jenž se byl ze zármutku nad bankrotem zastřelil. Učiní ho advokátem svým.

Druhé jednání nepošine nás značně dále. Vidíme jen, jak Montjoye po mormonsku záletnikuje a milenky sobě do vlastního domu přivádí. Z toho vyvine se mezi ním a ženou jeho Henriettou váda, z níž zvíme, že Henrietta je také jen souložnicí jeho a že za vdanou platí jen před světem. Prosbám jejím za sňatek odolává, nechce', kdyby žena a děti se mu nelíbily a on je vyhnal, sraziti se „se zákoníkem“. Dále spatřujem, jak Montjoye lichotivým způsobem hledí sobě získat náchylnost i hlasy venkovských voličů, při čemž, jakož i při řeči s balkonu k lidu mluvené nerozvinuje Montjoye ducha právě přílišného. Mocnými myšlénkami zápasí ovšem jen poctivý bojovník pro ideu. — V témž aktu vyznačuje se již láska dcerky jeho Cecilie, poetické to figurky, k mladému Sorelovi, jenž co peněžní chuďas vyhýbá se přímému vyjádření.

Třetí akt je nejmocnější efektem, v něm zároveň počíná Montjoyova pevnost podléhati zkouškám. Montjoye chce Sorela přijmouti za zetě, Cecilie přebírá na sebe, že tomuto dodá smělosti, aby o ni požádal. Po scéně Cecilie se Sorelem, v níž naivnost a ostýchavost zajímavě zápasí, zůstane Sorel sám, a v okamžiku tom vejde „osud Montjoyův“, starý kasír Tiberge, jenž spáchanému na Sorelově otci podvodu na stopu přišel a synu vše vyzradí. Divná to ovšem náhoda, že právě nyní přichází, a nepřišel by nejspíš vůbec, kdyby věděl, že Montjoye chce Sorelovi dceru svou dáti. Takž ale strhne se váda mezi Sorelem a Montjoye, a onen, mírněn láskou k Cecilii, žádá, aby tento věřitele otcovy uspokojil. Montjoye posmívá se požadavku, který by ho o jmění připravil, a rozejdou se se slibem, že po nějakém umírnění myslí opět se sejdou. Nato příkrý výstup s Henriettou, kterou rozkva-

šený Montjoye od sebe vypoví. Dětem udá se libovolná příčina a nechá se jim na vůli, s kým jíti chtějí; Cecilie opouští s matkou dům, Roland zůstane u otce, „protože má dluhy“, praví otec Montjoye. Z výčitky dluhů, darmochlebství, morálního zbabělství rozvine se výstup ještě příkřejší; syn řekne otci, že to jen otcova vina, má-li on vytknuté mu vady, a otec mu rozhněván praví, že co nemanželské dítě nemá zákonem zaručeného práva na další podporu, a vypoví také Rolanda z domu. Roland, jenž po prvé o nemanželském původu svém slyší, je rozhorlen i brzy rozhodnut; odchází, aby „ještě jednou s matkou se rozžehnal a pak se dal na vojnu“.

Avšak Montjoye miloval rodinu svou více, než se sám domníval, a ve čtvrtém aktu vidíme ho přestěhovaného do opuštěné komnaty Ceciliiny. Zde se sejde se Sorelem, s nímž vyzvou se na souboj: — otec Sorel byl se zastřelil ze zoufalství nad bankrotem, Montjoyem způsobeným, a syna chce Montjoye zastřelit sám, ač ho miluje dcera jeho, po níž opuštěný otec tak touží. Avšak náhodou raní ho jen těžce, což když na návštěvu přišlá Cecilie spatří, mdlobou se jí smysly obestrou.

A nyní konsekvence končí. Montjoye, při němž očekáváme, že přetrvav nejhorší potrvá v neústupnosti dále, až se vše pod ním zlomí a přerve, v čemž by byl pak trest i vyrovnání, změní se právě tak, jak na bankrotářích vídeňských frašek vídáme. Zaplatil dluhy Sorelova otce a odebeře se do Italie k raněnému Rolandovi, aby syna smířil otcovskou péčí. Navrátiv se s tímto pak do Paříže dá Sorelovi úřadní rehabilitaci otcova jmena, Cecilii dá Sorela a Henriettě sebe. Posledním činem je vše vyrovnáno.

S takovou literaturou, která sociální mizerii přikryje tak laciným pláštíkem, jsou ovšem skuteční francouzští Montjoyové spokojeni, je i spokojena všeliká správa. Řádnou, ostrou *disonancí* byl by Feuillet spasitelněji, byl by co lékař působil. Feuillet psal čtyry akty odhodlaně, při pátém dostal strach.

*

V „Montjoye“ je titulní úloha úlohou tak hlavní a rozhodující, že vše kolem ní takřka mizí. Od ní závisí osud kusu, v ní může při řídké rozsáhlosti i vypracovanosti její herec buď nejskvěleji excelovat, buď jasně nedostatečnost svou dokázat. Pan Kolár exceloval tak rozhodně, že nevíme, nač bychom mimo výrok ten přidávali něco bližšího. Vyznáváme, že jsme viděli málokdy něco podobně dokonalého, a že „Montjoye“ páně Kolárův rovná se všem úlohám, jakéž historie divadel při slavných jmenech umělců se zálibou uvádí. Avšak i řídkou uměleckou výši představení *celého* sluší co úkaz zaznamenati a doufáme, že od nynějška nebude „Montjoye“ úkazem jediným. Pan Šamberk, p. Bíl, p. Šimanovský, p. Polák, p. Grund, p. Chramosta, slečny Lipšova, Malá a Libická objevily se co utěšeně zdravé jádro naší činohry. Kdybychom dovolili sobě na krásném celku nějaké podrobnější ciselování, podotkli bychom, že bychom byli v 1. a 2. aktu u pana Šamberka trochu více lehké elegance, u pana Šimanovského „při snídani“ více reservace, později ohnivější rozhodnosti přáli. Avšak již scénu s otcem podal p. Šamberk s ohněm skvělým. — Návštěva byla hojna.

J. N.

HLAS 23. července 1864

Vracíme se několika slovy k „Montjoye“. Tázalť se kdosi: „A jaká by to byla mohla býti *disonance,* o níž praveno, že Feuilletův kus jí měl zakončit, aby nebyl pouhým *kusem?*“ Feuillet naznačil to sám, klada Montjoyovi co životní touhu do úst: „Chci se státi deputovaným, pak ministrem“. Montjoye jde za cílem svým cestou panující společenské mizerie. Stav se deputovaným, byl již zbořil kroky svými štěstí rodiny, ukázal se naproti rodině své, která v něho důvěřovala, býti ničemníkem: dosáhna vyšší ještě hodnosti veřejné, měl teprv obnažen býti také naproti veřejnosti, měl teprv opanovanému lidu objeviti se co panování naprosto nehodným. Vlast-

ním pádem byl by způsobil ovšem také pád společnosti, jako dříve zhoubou vlastního domácího štěstí zhubil i štěstí své rodiny. Avšak pád ten byl by nejjasněji dokázal skluzkost půdy, na kterou se společenské poměry dostaly a udržují, lid by byl viděl, že předstírání nových společenských náhledů je pouhým pláštíkem, k reformaci společenstva že není morální síly a reformace ta že je pouhou frází. Pak by lid viděl, že uvěřiv frázím těm, klade blaho své třeba v ruce ničemníků, kteří dobře se přikrývati dovedou, a následek pádu by as byl, že by lid nejspíš sociální reformu opravdově a s velkou silou morální provedl sám, nebo nejnepříznivěji vzato, že by panujícím frázím nevěřil. To by byla as zmíněná disonance, vedoucí k povznášející *harmonii.* Něco takového chtěl Feuillet zajisté původně a zdá se, dle zvláštností celé dramatické budovy kusu jeho, že toho hodlal docíliti nejdřív formou novelistickou, snad nějakým sociálním románem. Později ale nejspíš nahlédl, že by na krajany své líp v směru kýženém působil formou dramatickou. Tu však zajisté že zase vadily mu poměry francouzský svět ovládající: novelu byl by mohl dát vytisknout třeba v Bruselu nebo kdekoli jinde, kde ale dát divadelní hru provozovat, aby přec dle účele svého na Paříž, na Francii působila? Feuillet podlehl poměrům, účeli svému dostačil jen na třetinu. Směl sice podat obrázek pravdivý života shnilého *soukromého,* ale i tu musil na oko připustit, že „kajícností“ *všechno* se napraviti může — kdož sobě nevzpomene zde na morálku italského bandity, který po spáchaném činu ihned se vyzpovídá?! Ale do veřejného života nesměl sáhnouti dále, aby nevzbudil důminku a předpokládání, že ve vysokých hodnostech je nějaký Montjoye, nebo že by tam alespoň býti mohl. Jak směšný a zbytečný to čin, že naproti soudům, veřejnosti, rodině i svědomí tak úplně prý rehabilitovaný Montjoye vzdává se z „loyálnosti“ volby za deputovaného! — Jak praveno, stavba kusu Feuilletova je poněkud divná. Třetí a čtvrtý akt je dramaticky mocný, zde je děj a v ději síla; první a druhý akt jsou široky, roz-

vláčny, pátý akt pak ledabylý příštipek. Ale i na místech nečinně nejrozvláčnějších je náhradou hravá lehkost brzy plynoucího brzy bodavého dialogu — opět až na nešťastný pátý akt. Překlad nečiní dialogu tomu dosti, ba není ani přesný; nejběžnější již fráze, jako na příklad „učiti se *něčemu*“, „věřiti v *něco*“, nechává překladatel pyšně nepovšimnuty. Že se nestaral o *sblížení* nám kusu, rozumí se samo sebou. Řekne-li Montjoye mladému advokátovi, že navštívil „Palais“, rozumí tomu Pařížan ovšem dobře; naše obecenstvo ale sotva ví, že je to „Palais de Justice“, palác soudní.

J. N.

HLAS 25. července 1864

TYLOVA FIGURKA
ARABESKY KOLEM KOUZELNÉ NOŽKY
RYCHLÝ KONEC A DATOVÁNÍ

„V zimě jsem skoro dobrým, v letě ale vždycky zlým," pravil kdosi, který měl snad pravdu, jemuž se ale přirovnati nemohu. Nechci sice ani tvrdit, že jsem v zimě, ani že jsem snad v letě dobrým, ba mám tak své pochybnosti o své dobrotě; v letě ale nemohu být již proto důsledně zlým, že jsem morálně i tělesně rozdroben, rozvařen, rozsmažen, kterémužto politování hodnému stavu račtež také přičísti rozbředlost všeho, co myslím, činím, píšu atd. Taková rozdrobenost je ovšem smutna, člověk při ní nemůže působit praničím k všeobecnému dobru. Kdyby jí nebylo, psal bych písně o závod s Haiszem, nebo bych dělal z Gianciottů, Herostratů a řemenářských feuilletonistů tragedie, které by byly již proto špatné, že mrzáctví hlavních hrdin nebylo by vlastně tragické, nebo bych vyráběl z povídek morálních utrejch, nebo bych se konečně spustil do jiné spasitelné práce. „Vždycky, když nevím, co mám dělat, napadne mi, že bych se mohl oženit," praví mládenecká figurka v jedné novele Tylově. Ta figurka nebyla ale žurnalistou a nečtla v novinách, že směnka jednoho oposičního žurnalisty za Lítavou nemohla být proto udána, že se lidé strachovali, že by v čas presentace mohl být dlužník uvězněn; tím méně by se figurce té byla svěřila žena, která má přec vyšší cenu než peníze, neboť byla by zde možnost, ač ne pravdě podobnost, že by jí také nevrátil. Dále byl v době, ve které figurka promluvila, ještě čistější vzduch, nezkažený miasmem společenské svobodomyslnosti, nenaplněný náhledy à la Montjoye. To je Scylla a Charybdis, mezi kterými víří slaná voda mlado-, staro-, ba věčně mládeneckého života. Figurka Tylova by se za našich dnů tedy tím méně oženila a nevěděla

by vůbec, co dělat a čím času ubrat délky. Leda že by chodila každodenně do „Kouzelné nožky“!

Jsou lidé, kteří skutečně tam chodí každý den, „Kouzelná nožka“ je jim neodbytelnou potřebou, každodenním chlebem, až bude po ní, bude také po nich. Ti připomínají onoho habitué vídeňského, který sobě na ředitelstvu oblíbeného svého divadla vyžádal, aby ve dny noremní, kdy se nehraje, přece mohl v obvyklou hodinu na abonované sedadlo své. Seděl tu dvě i tři hodiny v pusté prostoře, před zejícím jevištěm, pak šel spokojeně domů. A když se ho tázali, jak se bavil, odpověděl: „Výborně! Jeviště nebylo pro mne prázdno, naplnilť jsem je milými mně dramatickými postavami. Ty se tam pohybovaly, mluvily a vynikaly vůbec tak jak nikdy v skutečnosti. Takové večery jsou jediny, za kterých nezívám!“ Habituové „Kouzelné nožky“ ovšem by nevydrželi před prázdným jevištěm, nebo „Kouzelná nožka“ nemá bez živých nožek pražádného kouzla mimo dekorativní a jiné mechanické efekty některé. Naši habituové zívají a přece tam jdou a přece se baví. Znají „Kouzelnou nožku“, když ještě trávila „Život ve snách“, zpívají s sebou nesmrtelný „Marš ohnivých mužů“ a dětinsky dojemné „Odkud, křoví, odkud jdeš“, vědí o každém břinknutí mosazných talířků, a ze strojů milují nejvíc ty, které vždycky selhávají. Je zajímá i nejnepatrnější změna, ba i to, že ensembl je vždy vedlejší. Jim neujde ani, že stůl s německými „Textbücher“ od vchodu do zahrady vždy víc a více se blíží divadelní kase, až konečně vzácné knížky octnou se v kase samé. Možno, že Němci sobě vezmou příklad z nás a budou české texty prodávat před divadlem — na Ovocném trhu; neboť v Praze je nesmírně nutno, aby divadelnímu obecenstvu byl mluvený text doručen kvůli rovnoprávnosti vždy také v druhém zemském jazyku, to pochopil geniální vydavatel „Schafhaxla“ úplně. Nekoupil jsem sobě „Schafhaxla“ a nevěřím pověsti, že je to Schafhaxl vídeňský a nikoli překlad věrný vzdělání českého; kdyby ale pověst ta byla pravdiva, bylo by nesmírně

mnoho komiky v tom, že navštěvovatel pražského divadla čte vlastně, co se hrálo — ve Vídni. O neuvědomělý humore!

Chtěl jsem vlastně psát o svatojakobské činži, o rozličných Jakobech, kteří nyní svátek svůj slavili, a z nichž jeden v nynější době politického ruchu vyzývá leckteré politické vzpomínky z doby ruchu jen literárního, chtěl jsem také psát o náhrobku Čelakovského, který měl být „Svatoborem“ již v květnu postaven, o hrobu Havlíčkovu, který je zpustlý a letos ani čerstvého drnu neobdržel, což by bylo asi pětku stálo, chtěl jsem psát ještě o jiném, ale vidím, že jsem s vyměřeným místem u konce. Zároveň pozoruju, že jsem zapomněl před článkem svým umístit obyčejné datum. Vzpomínaje tedy na datování z Fontainebleau u Paříže a z Malče u Chotěboře znamenám již:

V Železných dveřích u Tajblhauzu 26. července.

△

HLAS 27. července 1864

Že byl sehrán „Žižkův meč“ se zvláštním gustem, byl by vlastně referát dostatečný, k čemuž by se leda jmena spoluoučinkujících sil připojila kvůli zadostučinění vyšší či nižší samolibosti. Hovíce ale zvyku, musíme alespoň jakousi perifrázi „gusta“ toho podati, a tu podotýkáme již, že humorem kypící fraška Klicperova nalezla u herců právě ten humor, který ku provedení svému potřebuje. I obyčejné podříkávání se muselo napomáhat k celistvě komickému dojmu a misantropické zacházení se slovem „lidé“ dosáhlo stupně virtuosnosti. Ano, jen čiré misantropii musíme přičítati to mrzačení člověčenstva, neboť kdyby to viselo jen na známostech gramatikálních, byli by herci umělci po tolikerém napomenutí kritiky zajisté se již snažili, aby se zmocnili alespoň hrubého materiálu umění svého. S jednotným „člověkem“ snesou se ještě tak-tak, s množným počtem pouštějí se ale hned v tuhý zápas a „lidé-lidi“ letí neočekávaně s nominativní výše do akusativní hloubky a hned zase jako míč z objektivního akusativu vzhůru k subjektivnímu nominativu. Či snad chtějí herci splést pojmy o objektivnosti a subjektivnosti lidské, aby mohli pak říci, že objektivnosti v světě není? Výminky jsou ovšem, a k těm náleží na př. pan Polák, jehož čistá, krásná řeč vždy příjemný dojem jistoty podává. Předevčírem pak nás potěšil nejen češtinou svou a přesně akcentuovanou latinou, ale i čile humoristickým provedením celé úlohy básníka Ladoně. Jak však již praveno, k dobrému výsledku přičinili se všichni spoluoučinkující a obsazení panem Kolárem, Kaškou, Grundem, Šamberkem, Nikolaiem i slečnou Bollardovou podrží vždy platnost svou. — Návštěva obyčejna. *J. N.*

HLAS 30. července 1864

„NEJBLIŽŠÍ PŘEDSTAVENÍ“
VELKÉ DIVADLO NÁRODNÍ
VTIP O „SVOBODĚ“, JAKÝ DNES ZAJISTĚ ALESPOŇ TISÍC LIDÍ UČINILO

△ *V Praze 2. srpna.*

Mohl bych napsat nahoru do závorky ledacos, slova jakákoliv, a pod tím pak jednat zase o něčem zcela jiném, — měl bych vždy ještě menší vinu než na př. repertoir český, který pod rubrikou „*nejbližší* představení“ a „připraveno“ uvádí kusy, které nejdéle nebudou a na něž pranikdo nemyslí. Rubrika ta je nejpotěšnější zjev českého divadla, na rubriku tu můžem být pyšni, podobnou bohatou rubriku nemá žádné divadlo ve světě. Máme-li jen kousek dětské fantasie a jen kousek času ku hraní sobě, je tu dosti široké pole pro zábavu. A věru že je pohnutlivo, jak se ty nebohé němé tváře, totiž ty „nejbližší kusy“, o závod namáhají a tlačí, aby onu rubriku obohacovaly. Nejstatečněji sobě při tom počíná „Sheridan“; musí to být statečný, dobrý kus, že tak dlouho vydrží — na repertoiru! O vy krásné doby, kdy nebylo ještě těch litografovaných „slib—chyb“, a kusy původní a velké hry cizí každým témdním se střídaly! Tenkrát jsme byli ovšem jen děti a musili jsme mít co takové „ráj“ svůj; nyní jsme jinoši — někteří povídají, že jinoši trochu líní — a nemáme příčiny ani práva ohlížeti se po „ráji“ zpět. Beztoho není nikdy tak zle, aby nemohlo být ještě hůř, a pak bude teprv zcela dle slov pražskoněmeckého poety Friedricha Bacha, a

„sehnend wird die Flammenspitze
sich nach rückwärts überbiegen!“

Ostatně nechme toho, minulost česká se nad námi zbořila, přítomnost nestojí za mnoho, co se ale týká budoucnosti, ať je již jakákoli, část viny nebo zásluhy budem míti při ní přece my. Dle toho jednejme v životě

politickém i jiném. A divadlo české patří také skoro mezi politické činy nebo nečiny naše. Právě nyní ozvalo se zase několik hlasů ve prospěch budování divadla národního. Připadaly mně hlasy ty jako trhané, snivé písničky dřímajícího ptáčete, byly ovanuty zvláštní mdlobou co do okamžitého výsledku. Jindy, když se ozval hlas, následovaly hned nějaké činy, a byť to byly bývaly jen trochu větší a lesknavější bubliny, svědčily přece o vířícím životu uvnitř; nyní je očividno, že národ náš — čeká. Pro divadlo národní dosvědčil již vícekráte lásku i obětavost; výsledku se přece nedoždál, protože mimo jiné scházela při věci té dobrá organisace, *důsledná* píle. Má-li se záměr náš zdařit, nesmíme nyní již počnuvše zase ustát; začnem-li ještě jednou, musí se vše již provést rázem až po konec, neradno národ unavit ještě několika počátky a počátečky. Ovšem, k takovému provedení patří organisace a té očekáváme nejspíše odtud, kde jádro její již spočívá, od výboru a sboru pro zbudování divadla národního.

Jinak byla by práce skoro dvojitá, musilť by agitací časopiseckou a jinou sestaviti se teprve sbor nový, ten teprve zadati stanovy své atd. atd. Vše tedy očekává posud nějaké nové a konečné kroky *nynějšího* výboru, pro očekávání takové mlčí také veřejnost o záležitosti té skoro úplně, aby hlasu zbytečně nevydala a tedy tím váhy nepozbyla pro okamžik rozhodný. Brzké kroky očekáváme s jistotou, mezi čímž ovšem neměl by ustati národ v přispívání svém. Že bude divadlo velké za rok již státi, toho neočekáváme; prozatímní divadlo bude nám musit ještě po nějaký čas vypomáhat, a dobře že je máme, neboť nevěříme tvrzením, že bychom místo něho měli již nyní pomocí zemského sněmu divadlo velké a neprozatímní. My jsme také jako dříve přesvědčeni posud, že bylo potřebí přechodu a snad ještě že potřebí *jest* přechodu pro repertoir činoherní i operní, pro herce i zpěváky, ano i pro obecenstvo. Jiní vidí v nadšení svém zajisté krásném vše v barvách růžových; my pak, třeba by věc sama také nás nadchnula, nenechá-

me se jí přece unésti a vidíme jen barvy, které jsou v skutečnosti. A barvy ty jsou ještě mlhavy. Pro repertoir i činoherní i operní neučiněno posud mnoho, některé síly herecké, určené pro obory důležité, teprv jaksi dorůstají a dozrávají, a síly operistické, určené, aby jednou slávu českého divadla a hudbyznalosti české světem nesly, nejsou zajisté také ještě ustáleny. Přes to přese všechno nesmí se, jak již praveno, ani na okamžik zapomenouti na vlastní divadlo národní, jehož rozsáhlejší poměry poskytnou řediteli jedině příležitost a pomůcky, aby mohl důstojně a *trvale* se zdejším divadlem německým závodit. Avšak — slavný výbore pro zbudování velkého divadla národního, račiž přece jednou již vykročiti a jíti cestou stálou, rovnou! Národ bude zajisté následovat!

Chtěl jsem se dnes také ještě zmínit o nové, tištěné Svobodě, jejíž „první číslo“ vyšlo právě dnes a na němž nápis „ročník první“ svědčí, že doufá v trvání „svobody“ v Čechách „po létech“. Prozatím vychází Svoboda ovšem jen podvečer na denní světlo, a to jen třikráte v témdni, *vyšla ale přece již.* Odpusťte mně ten laciný vtip!

HLAS 3. srpna 1864

RODRIGO A ISABELLA

Truchlohra „Rodrigo a Isabella“, jakous beneficí již před několika lety na repertoir český uvedená, dřímala dosti dlouho v archivu našem. Nechcem tvrditi, že by se nehodila právě nyní opět pro repertoir náš, klidný tok jejího děje odpovídá jaksi resignačnímu rozpoložení, v jakémž skrovné letní obecenstvo abonované večery „odsedí“; ano hodí se mnohem spíše než ony kusy, kterých naši „letní“ beneficianti pro odpolední obecenstvo volí, a jichž se pak abonentům dostává, „protože jsou nastudovány“. Podobné hry však jako „Rodrigo a Isabella“ (z níž ostatně Goethe, Schiller i Gutzkow prosvitá), musí se výtečně zahráti, aby se počasně udržely. Pan Šimanovský pojal Rodriga mdle. Rodrigo je v prvních dvou aktech svěží i lehkomyslný, podnikavý a bezohledný, teprv konec druhého aktu nechává tušit obrat duševní, hlubší i vydatný. Rodrigo však p. Šimanovského jako by byl hned od prvního počátku pracoval rozhodně a uvědoměle k obratu tomu; tím tratil pak akt třetí barvy, v pošmournosti své zvláštní, kdežto pak ani akt poslední nám zvláštní silou nepodal náhrady. Patrno, že chtěl Šimanovský vyznačit hned z počátku rozměry skutečně velkého ducha Rodrigova, při podobném zakládání hry žádá však každé jednotlivé slovo vyznačení duchem (ovšem ne orgánem) mocné a tu ví nejspíš již p. Šimanovský sám, kde mu při tom budování velikosti cos vadilo, a nejlíp to zajisté cítil ve scéně s bratrem Isabelliným, ve které scházela naprosto ona převahující síla s elegancí spojená, jaká nás na Rodrigu jedině zajímati může. — Isabella je vlastně Luisa a o této jsme při slečně Malé již mluvili. Pan Polák byl co Hernandez živý i čilý. Pan Polák vůbec pracuje z vnitra každé úlohy a jen bychom přáli, aby

některé zevnější vady již zmizely, jakými jsou na př. monotonie hlasu a pohybu. Pan Grund hrál bratra Isabellina sice dosti uhlazeně, ale ne pravdivě; pan Chramosta byl velmi, velmi fádní. — Co do úpravy zevnější musíme se dnes zmíniti — o sukně, o sukně zeleném pro salonní půdu, kteréž, nemohouc se na rozích oznamovat, ohlašuje se co pokrývka i na *ulicích* madridských!!

J. N.

ORFEUS V PODSVĚTÍ — BANKROTÁŘ A KRAMÁŘKA

Kdož přejí francouzskému vaudevillu a komickým operetám Offenbachovým, horšili se nejen, že operet těch *více* se nepřevádí na české jeviště, ale i proto, že jediná převedená, „Orfeus v podsvětí“, dosti dlouho zase odpočívala. Vaudeville i opereta lehká nalezly by brzy vděčnou půdu u nás, kde v životě obyčejném spíše než citát ze spisovatele obdržíš v odpověď zpívanou větu z některé české národní písně. Další pak otázku, jak by působila bohatější importace na rozvin podobného jí repertoiru původního, zodpovídal by čas sám. Měli-li by naši skladatelé potřebné k tomu svěžesti a lehkosti, těžko určit; vzpomínáme sobě však na př. na Nesvadbu. Ovšem nové ty genry musily by z národního života samého vážit předmět a formu, a národní vaudeville a opereta komická kráčely by po bok frašce národní. Operety Offenbachovy byly by pak co do provádění v témž poměru k operetám národním, v jakémž je již na českém jevišti francouzská veselohra k národní veselohře. Při této berou herci postavy své z lidu, při oné ze zjevů moderního života vůbec. Posud však schází pro komickou operetu porovnání a schází tedy také měřítko. Co hlavní vadu „Orfea“ u nás naznačili bychom všeobecný jakýs nedostatek *elegance* v provedení. Tito bohové Crémieuxovi stávají se svým anachronisticky *francouzským* rozmarem komickými, jsou to Francouzové, kteří sobě hrají na starověké bohy. Dle toho musí se také celý Crémieuxův Olymp pohybovat. K všeobecné vině českého provedení, kterouž zase pro jinaké snahy jednotlivcův nemůžeme příliš těžce brát, družil se prachudičký „šperk“ dekorativní. Zvláště na Olympu bylo vidět, že již dávno vysloužil, a v obnošenosti své byl pohnutlivou ilustrací ku známému „Les Dieux en exil“.

Co se týče hudebního provedení, přenecháváme motivovaný úsudek p. referentu opernímu; celkovitý dojem byl příznivý a příznivost ta byla by se stupňovala, kdyby četně sehrávaná „Kouzelná nožka“ tak bohatě nevážila nápěvů i rytmů právě z „Orfea v podsvětí“. Avšak tu bylo jakýms můstkem přechodním spolupůsobení francouzské baletní společnosti, kteráž v „Orfeu“ oučinkovala ochotně kvůli beneficiantovi, namáhanému kapelníkovi panu Čechovi. Nejspíše také kvůli beneficiantovi převzala úlohu Euridice slečna Valterova. Jiné příčiny neudávala také divadelní cedule, mluvíc jen „o prvním vystoupení“ vůbec. Nevědouce tedy, cílí-li vystoupení k engagement, totiž k náhradě slečny Boschetti, či bylo-li pouhou ochotou, nemůžem také v žádném směru říci něco určitého. Slečna Valterova má zcela lahodný zevnějšek pro sebe a hlas její, při prvním vystoupení poněkud slabý, vycvičen jest školou patrně dobrou. Nemohli bychom také pro sklíčenost, jaká pravidelně první podobné vystoupení sprovází, říci, vládne-li jazykem hbitým a správným — vůbec jsme slečně snad pro naznačenou příčinu rozuměli jen málo. Pro všechny možné případy však připomínáme ředitelstvu, že obor subrety žádá úplné moci jazykové a že i v jiných oborech obecenstvo české nesneslo by na jevišti svém jazykových pouhých studií více, že chce češtinu plynnou a čistou a žádné lámané výsledky nějakého „sprachenzwangu“. Mohlo by se sice stát, že bychom i k frašce české potřebovali tištěná libreta, jak je Němci čeští prý potřebovali pro — francouzský balet! Očekáváme volnější již vystoupení druhé, abychom v ohledu tom mohli rozhodně říci, jakou by byla slečna Valterova akvisicí. Novými byli také ještě pilný a oblíbený pan Mošna co Jupiter a pan Šamberk co Styx. Dosti pochlebno pro tohoto, že po výtečném Styxu zvěčnělého Sekyry naše obecenstvo, „Orfea“ od dávnějška znající, přece dobře pobavil.

„Pied de mouton“ nazváno „parodií rozumu“, — nu a na českém jevišti spatříme prý v několika dnech parodii parodie té. Kousek toho „ovoce nové doby“ viděli jsme předevčírem v Tylovu „Bankrotáři a kramářce“, kde při tableau třetího jednání „Slavnost ve Hvězdě“ prováděl dvanáctiletý Feigert „Polichinelle à la John Blick“. Kdo navštívil představení francouzské baletní společnosti, pobavil se také polichinellem John Blickovým, a malý Feigert je John Blick v novém vydání, zmenšeném, takřka kapesním. Německé časopisy řeknou, že jsme nalezli „nového genia“, protože při beztalentní geniálnosti své rozeznávají genia od — šotka; malý Feigert pak je skutečně šťastným šotkem ve svém napodobení, v němž nejen že podává kopii úplně věrnou, ale i některé svěží barvy z vlastní zásoby přidává. Dle takové ukázky budem snad s „parodií parodie“ spokojeni, a nechcem míti vůbec ničeho proti ní, bude-li jen vůbec svědčiti o kypícím humoru. Předevčírem měli jsme také příležitost opět přesvědčiti se, že i co do počtu skrovný náš balet čestně obstojí třeba po větší společnosti. Jmenovitě slečny *Hentzova,* Svobodova, Müllerova a Rehwaldova byly hlučně vyznamenány. — Úlohy z „Bankrotáře“ byly co do dam v dobrých vesměs rukou, z pánů pak jmenujem zvláště pány Grunda, Kašku a Šamberka.

J. N.

HLAS 9. srpna 1864

POLITIKA V LESE — DOKTOR ŽVANIL

Tentokráte přicházíme s referátem o něčem neoperním teprv *po* kolegovi operním referentu. O španělském tanečníku jednonožci vyřknut již velmi pochvalný soud v listu našem, a nevíme, co bychom pochvalného přidali. Donato je v umění svém úkazem, ne snad nepřekonatelným aniž více jediným, přece však prvním a valného povšimnutí hodným. Co hlavního při jeho produkcích vyniká, jest elegance, ne snad gymnastika, jakž by se v případu tom mysliti mohlo, nýbrž elegance tanečníka, a to tanečníka umělce. Posud tančil Donato dva tance — nevíme, zdaž to již celý jeho repertoir — totiž „tanec anglický“ a „tanec s pláštěm“. Z těch je jen druhý zvláště pro tanec na jedné noze smyšlen; monotonnímu takto, ač zajisté nesmírný cvik předpokládajícímu otáčení se těla přidány jsou tu pěkné hry letícího pláště, jimiž se co okamžik obraz před námi mění. Tanec anglický je již základním pošínavým krokem svým tanci o jedné noze příznivější, pro krok ten zapomenem již snadněji nohy scházející; avšak řídká lehkost, rovné vždy držení těla nechávají nás zapomínat i při jiných, méně klidných, ano i náruživě rozvázaných momentech Donatova tance. Návštěva nebyla předevčírem právě valna, zajisté se ale při dalších hrách velmi zvýší. Donatovou codenní hrou změní se ovšem týraný náš repertoir často dosti nahodile. Tragedie, jak se zdá, ustoupí opeře, neboť mezi jednotlivé akty truchlohemí není přece možno tanec vkládat; s operou se budou střídat veselohry, a ty vítáme již proto, že paní Pešková, v poslední době *velmi* šetřená, častěji se zase na divadle objeví. Předevčírem viděli jsme jednoaktové hry „Politika v lese“ a „Doktor Žvanil“. *J. N.*

HLAS 13. srpna 1864

ŘEMESLNICKÁ MERENDA
REKRUTÝRKA V KOCOURKOVĚ

Kusy druhu „Řemeslnické merendy“ a „Rekrutýrky v Kocourkově“ mají rozhodnou oprávněnost kvůli zábavě, jakou poskytují. Zároveň však, když jsou již déle na repertoiru, musí se v nich objeviti jistá virtuosnost herecká, bylyť psány kvůli jisté figuře v kuse, kvůli jistému herci, který právě v úloze té neobyčejně vyniknouti mohl. Ani prvější, ani druhý kus nebyl ovšem napsán pro pana Kolára, v každém však je pro něho úloha, v níž by k virtuosnosti dospěl, kdyby — s nimi cestovati musil. Ač jsme tentokráte některých jednotlivostí dřívějších pohřešili, jest přece jeho zednická figura v prvním a židovská v druhém kuse velmi zábavna, výtvor značné síly komické, která vzdor kypícímu rozmaru přece nepřestupuje meze jakés takés přirozenosti. I ostatní spolupůsobící přičinili se velmi dobře, pánové Kaška, Kysela a Šamberk byli s panem Kolárem zcela uspokojujícím kvartetem. Jedno jen dovolili bychom sobě připomenout, že Romeo, tančí-li kankán, není více Romeem. Místo pana Mošny mohl účelněji pan Seifert milovnickou úlohu hrát, ač nejednalo-li se pouze o zazpívání kupletu. Slečna Červinkova zahrála úložku svou svěže. V „Rekrutýrce“ nastoupil po zvěčnělém Sekyrovi pan Mošna. Kdo znal podobné k nepopsání lamentosní figury Sekyrovy, tomu pan Mošna prozatím ovšem nedostačil, máť pan Mošna ve svém oboru ještě před sebou zápas s jakous monotonií v tvoření; avšak celkem nerušen dojem ničím nepříznivým. — Návštěva byla slušna. Co další stereotypní větu přidáváme (jen tak pro sazeče) na konec, že herci *ještě* neumějí gramatiku.

J. N.

HLAS 17. srpna 1864

FEUILLETON A PAN ŠVANDA
INDOGERMÁNŠTINA
BUDOUCNOST NAŠE
KDYŽ VÝLETY ZMOKNOU

△ V Praze 17. srpna.

Když je v Pr. Morg. feuilleton, znamená to v žurnalistickém snáři, že jel do Vídně kvůli nějakému engagement pan Švanda, jenž je vrchním režisérem či vlastně dramaturgem, nebo artistickým ředitelem, nebo čím vlastně je u českého divadla. A dnes prý odjel skutečně pan Švanda do Vídně a zrak můj zpytoval v sladké naději hned zrána subvenčně-nesubvenční časopis; naděje ale brzy oprchala a „oko mé marně *v haně švandu* hledá“. Takový klam je bolestný, když člověk tak jistě těší se na zábavu, že bude moci vtipy — hledat!

Co nám asi pan Švanda přinese? Bude to tančit nebo zpívat, bude to mít jednu nohu nebo dvě, bude to mít pěkné dekorace nebo špatné stroje, bude se to oznamovat v českém nebo nějakém jiném indo*germánském* jazyku? To jsou tak vábné, napínavé otázky, že nezbývá ani času k špatnému vtipu o slově indo*germánské* nebo jen k ledabylé poznámce, proč as se německé listy durdí pro vynechávání němčiny z českých divadelních cedulí, když francčtina a vlaština je také germánská, což ukazuje velmi slabý cit pangermánský. Na ony otázky nevím však odpovědi, chci se také nechat překvapit a nehádám ani, bude-li nám Heintzova či Bognarova či Levinský jakožto host uveden, což by ovšem rovnováze pohostinských her velmi napomohlo. Nedošel-li pohostinským skokem a zpěvem již dech, rádi bychom také slyšeli *mluvit*.

Ostatně doba letní a podletní již nepotrvá dlouho, pak přijde prý doba slávy našeho umění a přestěhujem se z novoměstského do prozatímního. Taneční zbytky z „Kouzelné nožky“, jimž se ještě pořád z Prahy nechce, ponesou při stěhování tom před námi velký, obrovský prápor, na němž bude se skvíti v zlatém písmě pyšný vý-

těžek půlroční správy, základ zimního repertoiru, — „Montjoye!“ Mimo to dalo prý se překladatelům již asi pět německých kusů, což je také pěkná věc! O systematickém rozdělování úloh a přípravě nových velkých kusů neproslýchá sice ještě ničeho, podotýkám to ale zde jen proto, abych potvrdil výrok, že „nám ale už pranic není vhod“. Nerádi bychom zajisté všichni, aby zimní doba prošla také bez vděkuhodného výsledku, aby stvrzen byl výrok posměváčkův, který tvrdil: „Vystřihujete kusy zezadu, abyste přední část oděvu svého zaplatovali; jste jako španělský šlechtic, tuze pyšný ale chudý!“ Pak by zbývala ještě ultima ratio, nějaká prostonárodní útěcha druhu „musíme tam všichni“; mohli bychom se totiž těšit, že německé divadlo také není lepší, jak učinil Tagesbote, těše se dětinsky z toho, že mezitím co zmokl Liberec, také Příbram mokla. Alespoň se čtenářstvo dozvědělo, že prší!

Ano, na výlety letošní nesvítí totéž krásné slunce, které vloni, i „Sokol“ přišel o svůj nebeský privilej. Také to zmoknutí mohlo by sloužit k prospěchu. Tělocvičné, zpěvácké, nebo jakékoliv se sešly spolky, nemohou-li již z města nebo místa, mohou zato věnovat tím výdatnější pozornost místu samému. Skoro všechna jen poněkud značnější místa česká mají nějakou stavební nebo jinou uměleckou zvláštnost či znamenitost. Bohužel že stavby takové bývají namnoze zanedbány, obrazy všem nehodám všanc dány, sochy kaženy. Místní obyvatelstvo méně sobě domácích věcí všímá a váží sobě jich teprv, když cizinec nebo alespoň přespolní soused vážnost jim projevuje. Zde třeba tedy upozorňovat a radit. Každá obec může sobě uměleckým vkusem dobře posloužit. Netřeba tu velkého příliš vydání, netřeba také vydání náhlého a kvapného. Dobudování starších nedokonaných nebo nabořených budov může se díti znenáhla nebo po kusech, v obnovování může se pokračovat každým rokem, jednou obraz, po druhé socha. Konservátoři, výtvorní umělci, spisovatelé, umění znalí rádi poslouží radou svou. Tím zároveň stanou se obce české mecenáši umění českého.

Naši umělci nepotřebujou mecenášství jiného než zaneprázdnění stálé, vždy jisté. A obce? Již úcta k umění je nepopíratelnou známkou vzdělanosti a vzdělává dále!

HLAS 18. srpna 1864

Takové sáhnutí do minulosti, jaké se stalo při volbě Svobodovy veselohry „Škréta“, vyplývá z náhledu zcela zdravého. Za prvé poskytuje se nám vhodná příležitost, abychom měřili minulost s nynějškem, zastaralost s módou a pokrokem či jen změnou, která se také často s pokrokem ztotožňuje. Třeba bychom co do stavby kusů mnoho byli získali za našich dnů v *lehkosti,* třeba bychom se také nyní již lehce pousmáli naivně se zdajícím frázím vlasteneckým, nemůžem „Škrétu“ přece jen tak ledabylo odmítnout. Pomyslíme-li na dobu bujně kvetoucí censury, musí nás každá taková fráze dojmout: bylať tehdy jediným možným politickým činem, byla pohybem těžce spoutaného. Náš pokrok v ohledu tom je výplyv pokroku celého národa, zásluha spisovatele jednotlivce je při tom skrovna. Že pak nepůsobí ani pestrost situací o sobě, aniž slovo mluvené, musí herecké umění přičiniti ze svého tím více. Celé představení bylo také skutečně snahou uměleckou prodchnuto, a že měli spoluúčinkující podílu v tom stejného, bylo by uvádění jmen jednotlivých zbytečností pouhou.

J. N.

HLAS 20. srpna 1864

ÚLOHA KRITICKÁ A ÚLOHA POČETNÍ
Z JEDNOHO VÝLETU
DONATO, RIGOLETTO ATD.

△ V Praze 20. srpna.

Ve Vídni počínají už také věřit v samostatnost české „poesie“. Constitutionelle österreichische čtla prý při národní slavnosti v Prateru verše, jejichž rýmy měly mnoho „českého zvuku“. Vida tedy, že máme poesii, a když i ne ji samu, tedy alespoň její melodii, její zvuk, který i v nečeském rouše se prozrazuje. Teď se jen jedná o ostré určení poesie té, a tu věru nastává těžká práce pro „kritiku“. Vždyť i sám ten, který mermomocí chtěl se stát pikantním a jmenovaným feuilletonistou, tvrdě z počátku, že nadvládá u nás škola romantická, „což jasně v následujícím dokáže“, přišel konečně k resultátu, že nemáme pražádnou romantiku, „což jasně v předcházejícím dokázal“. Dařilo se mu chudákovi jako onomu tvoru Goethovu, jenž se točil hladov na poušti, „und rings herum war grüne Weide“. Byl tak slepý, že po smrti Čelakovského neviděl už žádného žijícího českého básníka; krátkozrakému zdá se ovšem výše, na jakéž na př. Erben stojí, již příliš mlhavou. Byl vůbec nešťasten při tvrzení svém i při důkazech, zvláště zakončení jeho skromného díla svědčilo o velkém maléru, dostalť se mu politický jeho program: „*Návrat k starému je pokrok*“ na samý koneček feuilletonního badání. To svědčí o nějakém mozkovém uzlíčku, o vadě organické, pro kterouž nebohému budiž dána úplná absoluce za všechno *minulé i příští*. Něco se mu skutečně podařilo, totiž to, že žádný čtenář neodolal smíchu. „Já nevím, co to je,“ pravil jednou francouzský Aesop, „jak se na mne mladá dáma nějaká podívá, už se líbezně směje.“

Z neúrodného toho pole obraťme se k úrodnějšímu, vždyť odlétá život jako sen a zvláště to letošní léto je již skoro v koncích. Každý se náruživě honí, aby ho vy-

užíval, každý se tlačí k letním radovánkám jako do divadla, do něhož má bezplatnou vstupenku, jako k hostině, při níž se zdarma nají. Kdo má peníze — těch prý ale není mnoho — cestuje ven, za hranice, jako by tam byl volnější vzduch, kdo má jen několik zlatek, vyletí alespoň na dva dny na venek, a kdo nemá ani jedinou zlatku — takoví prý také existují — jde alespoň na bašty a rozumuje co loyální občan as následovně: „Když v Rakousku obíhá as za 400 milionů bankovek mezi as 40 miliony obyvatelů a já nemám přitom nic, mnoho-li by muselo as v Rakousku obíhati milionů bankovek, abych já měl zlatku? — bůh mne ale zachraň před tak nekřesťanským přáním!“

Ze všech menších výletů mají společné pěvecké a tělocvičné nejmodernější ráz a nejlepší pověst. Že jsou ale moderní, nejsou také ještě vyzrálé a ledacos se při nich ještě přihodí, při čemž by řekl nebožtík Rubeš: „My nemůžem za to, že jsme tak hezcí — chlapečkové!“ Tu se pak třeba stane, že při nějakém výletu — nepravím, zdaž letošním či loňském, českém či německém, tělocvičném či pěveckém — vyprosí sobě některý hospodský od slavnostního výboru čtyry hosti, jež usadí místo do „salonu“ — do „formánky“. A když jedli, přinesl jim hned svědomitě součet, a když chtěli spát, musili ihned zaplatit slámu, — zcela podle hospodských pojmů o hostech. Jaký to rozdíl mezi takovým hostem hospodským a hostem divadelním, jemuž hostitel ještě pořádně zaplatiti musí.

Pravda je ale, že panu řediteli Liegertovi, jenž sobě už získal příjmí „nejpohostinštějšího“ ředitele, docházející hosté se vyplácejí velmi dobře. Plné domy plní kasu a pan ředitel bude moci pro zimní saisonu již něco kloudného učiniti. Vzdor tomu nesmí se stavba velkého národního divadla přece zbytečně odkládat, neboť divadlo prozatímní je prostorně malé v poměru k rozběhu, jakýž nová správa učinila kvůli konkurenci s divadlem německým. Nemáme pražádné námítky proti všelikému rozbíhání se, jen když se při něm nezapomíná na syste-

matický rozvin, jímž jedině budoucnost *českého* divadla i prospěch ředitelův *stálý* je pojištěn. K velkým rozběhům, k velké opeře atd. je ovšem potřebí divadla prostornějšího, v němž možno docíliti většího příjmu; avšak i to divadlo prozatímní poskytuje s odpoledními hrami při *pevném* vedení příjmy velmi pěkné.

Donato tančí pravidelně den co den, někdy ale přece nepravidelně. Jednou se stalo, že vynechal celý tanec, po druhé, že místo oznámeného tance tančil jiný. Posledněj ší prý se stalo z ochoty k jednotlivci. My tomu nevěříme a přičítáme to jen okamžitému rozmaru pana Donata samého, jenž prý bývá skutečně někdy — rozmarný.

K onehdejší své zprávě o přípravách na zimu přidávám, že se také operní libreta pilně překládají. Spatřil jsem překlad „Rigoletta“, — ty moje nebe, nebožtík Pohl byl svým „chřípoprachem“ (tabákem) a „skakotnostou“ (tancmistrem) přece ještě srozumitelným, tenhle překladatel „Rigoletto“ ale — —! Někeří zpěváci dali sobě již ten překlad český přeložit do češtiny. Činoherci chtějí totéž učinit se staršími překlady her. To je šlechetné, škoda ale, že to sami činit musí.

Nyní ale skončím, chci do Novoměstského divadla. Nebyl jsem již dávno v divadle německém a dnes oznamuje Bohemie, že se hraje za branou „Das Erntefest“. Jsem žádostiv, není-li to nějaký plagiát z Kořeňovského „Obžinek“.

HLAS 21. srpna 1864

OBŽINKY

Ve veselohernĕ-operním návalu nynějším — první léto naší samostatnosti objevuje nejrozmanitější návaly místo přirozeného toku — vzpomíná sobě režie na ledacos, na př. také na Kořeňovského dávno nehrané „Obžinky“. Ty se ovšem k produkcím pana Donáta hodí již pro svou lehkost v obsahu i dramatické stavbě, jakož také pro plynnost dialogu. Nelze proti volbě té a tím méně něco vůbec namítati, že v paní Peškové, slečně Libické a panu Šamberkovi máme pro jednotlivé úlohy „Obžinek“ síly zcela důstojné. Slušný výsledek je tu pak věcí přirozenou. Avšak k něčemu formálnímu a zevnějšímu bychom poukázali, k divadelním totiž našim cedulím, kteréž ústav náš český uvádějí jižjiž v zbytečný posměch. Nechcem zde opakovati, co vyřčeno ve včerejším feuilletonu našem, nechcem poukázati ku nevítané komice, jaká spočívá v tom, když české divadlo zbytečnými inserty stále se německému obecenstvu vnucuje, ano když komika dostoupí až k tomu, že *český* překlad *polských* „Obžinek“ oznámí se co „Das Erntefest“; podobné titulární obohacování německé literatury, podobné inserty závisí zcela od ředitele a kasy jeho, při tom nemá snad ani intendant moci. Snažně bychom ale prosili, aby privilej zvěřinců a jízdáren nepřecházel na nás, a aby se nemohlo říkati, že oznamuje někdo tak — jako české divadlo. O floskulích druhu: „Předposlední, poslední představení“ — „k benefici“ — „na všeobecnou žádost“ (ač nikoho ani nenapadne žádat) — „neodvolatelně poslední“ a pak ještě „na rozloučenou“ promluveno sice již v českých listech, avšak marně, neboť zdá se, že naše správa všímá sobě ovšem hlasu žurnálů, ale jen žurnálů — německých. Tu tedy žádáme, aby se hledělo k tomu, bychom alespoň nesloužili k posměchu. Skromná to za-

jisté žádost a tím odůvodněnější, že žádáme vůbec jen zřídka kdy něco na slavné intendanci. Vždyť jsme se netázali na př. ještě ani jednou, činí-li se něco nebo může-li se vynutit činnost směřující k řádnému vyplnění leckterých důležitých oborů posud buď nedostatečně nebo vůbec neobsazených.

J. N.

△

Před málo dny hrál pohostinsku na německém divadle pražském jakýs pan Leuchert *Fausta* a *Karla Moora* a čeští zvědavci měli příležitost neobdivovati se mu. Někteří ze zvědavců těch podívali se také při národní slavnosti ve Vídni ve dvorním divadle na „Götza“, kdež pana Leucherta opět spatřili, — ale ne v titulní úloze. Pražsko-německý „Faust-Moor“ je totiž na dvorním divadle vídeňském angažován pro úlohy, jimž se při českém jevišti říká „dvacítikrejcaroví Dawisonové“, při německém „Anmelderollen“ čili „Herr—Graf—die—Pferde—sind—angespannt“.

HLAS 26. srpna 1864

FRANTIŠEK KOLÁR

(*K ilustraci)*

Čtenáři naši viděli již podobiznu strýce Kolára (Jos. Jiřího), dnes jim podáváme podobiznu synovce Kolára, obou jmeno zůstane a potrvá v paměti mladého našeho divadla. Nebudem zde snad měřiti, kdo větší, kdo menší, koho více potřebujem; Kolár starší není nám ještě odcizen, ač k divadlu německému přestoupil, a Kolár mladší, ač jmeno *pravého umělce* sobě již zasloužil, přece teprv znenáhla se zmocňuje celé, dlouhé řady velkých repertoirních postav tragických, a musíme lítovati, že řízení našeho divadla neposkytuje mu příležitosti, aby postupoval rychleji. Při znenáhlém nastupování v úlohách dříve strýcových naskytujou se pak již paralely samy sebou, k nimž česká kritika také pilně přihlíží, a paralely ty vedly posud k tomu, že základní fond je u obou umělců úplně rozdílný a že došedše stejné výše budou přece lišiti se velmi. Posud ovšem mají výtvory Kolára mladšího u porovnání ještě také mladistvější oheň pro sebe i proti sobě. František Kolár narozen teprv r. 1830 ve Waldheimu, kraje plzeňského, kdež otec jeho byl finančním úřadníkem. V šestém roce svém přišel s rodičma do Prahy, kdežto pak cvičil se v nižších gymnasijních školách až do roku 1846.

Od roku toho až po rok 1850 byl na akademii malířské. Ředitel tehdejší Ruben, ač mu pro politické rozepře hrubě nepřál, poctil Kolára přece krásným vysvědčením. Prvnímu tomuto umění svému nestal se Kolár nikdy nevěren, pracoval dále a vynikl konečně zvláště kresbami genru komického. Po mnohá léta přijímaly Leipziger Illustrierte Zeitung, Düsseldorfer Monatshefte atd. pilně kresby jeho. Když pak Vilímek zarazil Humoristické listy, věnoval Kolár síly své ihned podniknutí českému, a můžem směle tvrdit, že nejlepší výkresy tam obsažené

byly zhotoveny Kolárem. Z umění malířského má zdatný zisk také pro umění herecké, *masky* Kolárovy jsou charakterností svou vynikající.

Mezi léty akademickými však bavil se Fr. Kolár již také divadlem co diletant. Hrávalť častěji úlohy charakterní na známém ochotnickém divadle pražském u sv. Mikuláše. Zde ho viděl ředitel Stöger v úloze Rychňovského („Mlynář a jeho dítě“), kteráž úloha také nyní ještě ku nejlepším Kolárovým patří, a angažoval ho ihned pro česká i německá představení svá, ovšemže kvůli mládí posavadnímu prozatím pro obor milovnický. Kolár líbil se také obecenstvu německému, čehož svědectvím Lomellino, Betyar atd.

Jak na českém jevišti pokračoval, je vůbec známo. Z počátku vynikl v leckteré menší úloze komické, v té či oné nepatrnější šarži. Znenáhla však se zmocnil i větších úloh komických, šarží důležitějších, jmenujem tu jen Kluka („Řemeslnická merenda“), Pikeles („Rekrutýrka v Kocourkově“), Severina („Jiříkovo vidění“) atd. Jevící se zde talent ku charakterisování měl se vždy skvěleji osvědčovati. Rychňovský, Valentin svědčili pro činohru a truchlohru, ve veselohrách salonních počal se vyznamenávati úlohami staršími i mladšími. Po odstoupení strýce Kolára staršího musil konečně Kolár mladší i nejvyšší úlohy charakterní nastoupit. Abychom naznačili rozměr nynějšího jeho oboru, uvádíme zde jen několik z úloh nejlepších: *Filip* — Shylock — Franc — Lomnický — — Rychňovský — *Montjoye* — *Caussard* („Mnoho přátel naše škoda“) — *Rochefort* („Při piketu“) — Stříbrný („Husička z Podháje“) — Lašťovička („Vychovatel v čepci“) — zedník *Kluk* atd. atd., svědčí zajisté dostatečně, že Kolár zastupuje čestně veškerý obor charakterní.

Nikoli to, čím nám již byl, vzbuzuje v nás úctu ku Kolárovi, nýbrž to, čím nám *nyní je*, čím býti musí pro budoucnost našeho divadla. Ústav náš je v samých počátcích, úzkostlivě sledujem každý krok osob jej řídících, úzkostlivě počítáme síly spoluoučinkující, jsou-li dostatečny k zabezpečení rozvinu rozumného. Při čino-

hře můžem se do budoucnosti směle dívati, ženské i mužské síly naše dostačí na mnoho; co do poslednějších poukazujem jen na trojici Kolár — Šimanovský — Šamberk, k nimž se snažlivý Polák co nejdříve snad přidruží rovněž důstojně. Kolár pro charaktery stupňů rozmanitých, Šimanovský pro charaktery hrdinné a milovníky usedlejší, Šamberk pro hrdiny mladší v tragedii, a pro první milovníky zvláště ve veselohře *vyšší,* jsou základem stavitelným; potřebí jen stejně opravdové vůle!

RODINNÁ KRONIKA
27. srpna 1864 (sv. V., str. 262)

JAN LAPIL

△

V neděli vystoupne přítel Lapil naposled na českém jevišti. Litujem toho upřímně, jeť nám věru, jako by šlo kus historie českého divadla s ním. Je tomu již tak v tom lidském životě: třeba bychom se radovali z každého pokroku, z každé změny a novosti, nového kroje, nové fáze životní, přece věrně chováme památky zašlé doby nebo formy, byť nám připomínaly i dobu zlou, formu těsnou a poutající. S tím větší láskou lneme k tomu, co v zašlé *zlé* době bylo *dobrého*, — a rozpomínáme-li se na minulost českého divadla, předvádíme-li sobě zajímavý jeho obraz v chudém, chudičkém rámci, musíme přiznat, že opouštějící nás nyní Lapil k zajímavosti obrazu toho nemálo přispěl.

Tak zvláštní byly poměry divadla našeho, tak ouzký a přitom trvanlivý kruh spoluúčinkujících při něm, že sobě divadlo to bez jednoho či druhého dobrého herce ani pomysliti nemůžem. Vynechte ze staršího kruhu či Chaura či Kolára, Kašku nebo Lapila, a učiníte již na př. musu Tylovu zčásti neplodnou. Velké to bylo pro naše divadlo štěstí, že v nejhorších dobách nalezlo se velké vlastenectví, velká obětavost, spojená se značnými talenty hereckými, že zároveň nalezl se talent spisovatelský, rovněž vlastenecký, obětavý a značný, který dle prvějších se řídě podával jim příležitost k osvědčení se i k působení. Z toho povstala litina tak pevná, že také nyní „za nové doby“, odpadne-li kus z ní, mimovolně zachvějem se o celek, — vždyť beztoho ta nová doba netrvá ještě dlouho a palmy její nevyrazily ještě do výše. Nejhorší jsme ovšem bohdá již přestáli, máme již i lehýnký úsměv pro to primitivní vlastenectví, jaké panovalo druhdy či vlastně jak se často *jevilo*, avšak

bez onoho vlastenectví nebyl by pokrok nynější, jako bez doby dětské není věku mužného. Vzpomínáme-li s radostí co mužové na fantastické ráje dětských let, vzpomínáme nyní s pohnutím na první dobu znovuzřízení českého ducha, a vděčně tiskneme ruce těch, kteří již tenkráte byli *pravými muži. A Lapil byl mužem pravým!* —

Jan Lapil (vl. Rozštlapil) narodil se z měšťanských rodičů v Kostelci nad Orlicí dne 18. ledna 1816 a vyučil se původně řemeslu řeznickému. Zajímavo jest z jeho mládí, že již co hoch čtrnáctiletý sestavil sobě dětskou ochotnickou společnost, při níž byl on sám ředitelem, režisérem, prvním hercem i — první herečkou. Jeho první úlohou byla *Verunka* v „Berounských koláčích"!

Za řemeslem svým procestovav Moravu, Halič, Uhry, Štýrsko a Rakousy, dostal se konečně r. 1835 do Prahy, již více neopustil. Zde nabyl měšťanského práva a oženiv se (r. 1849) stal se otcem čtyr dítek a těší se všeobecné vážnosti.

Hned po svém příchodu do Prahy dostal se Lapil do kruhů vlasteneckých, do oněch spolků v začazených hospůdkách sídlících, jejichž činění i myšlení, nadšení i konání Donovský ve svých neoceněných posud „Třech Češích" tak dojemně popisuje a na nichž spočívala veškerá národní uvědomělost tehdejší Prahy. Ke kruhům těm přilnul Lapil se vší vroucností šlechetného srdce svého a brzy stal se jejich miláčkem pro přímé smýšlení své i pro deklamační své nadání. Pamětníci vypravují, když Lapil u „Přemysla Otakara", u „Karla IV.", nebo jak se všechny ty vlastenecké spolky jmenovaly, přednášel *Raabova „Břetislava"*, že mezi přítomnými vždy největší nadšení vzbudil. Lapil byl ovšem sám nejvýše nadšen vlasteneckou baladou a k deklamaci některé balady takové přiměli ochotného deklamátora velmi snadno. Vždyť začínal sám rád a bez vybídnutí, arciže ne s výsledkem všude stejným, jako v kruhu přátel někdy vypráví, rozpomenuv se na svou cestu po Moravě a jistou tamější štaci málo vlasteneckou.

Šťastný přednes Lapilův upozornil Tyla, jenž neunavně vyhledával posily českého divadla, a roku 1842 octnul se Lapil po prvé co duch v Klicperovu „Blaníku“ na jevišti Růžové ulice. Nejvyšší jeho touha byla vyplněna, on byl hercem. Ode dne toho až po nynějšek nastala doba pilného působení uměleckého, ovšemže ne zároveň doba odměny materielní. Nebylo kusu, nebylo hry od shakespearovské až do štěpánkovské, ve které by Lapil nebyl oučinkoval, avšak umění hovělo jen potřebám duševním, potřebám jiným musilo měšťanské řemeslo vypomáhat. R. 1842 obdržel Lapil *dvacet* zlatých gáže měsíčně, r. 1843 hrál již bez gáže a jen za jednu, peněžitě nezabezpečenou benefici ročně; za Hofmanna vrátila se z počátku gáže dvacíti zlatých, vkrátce nastoupila zase jen benefice; za Stögra zase dvacítka a týž pak úpadek. Neškodila by zde paralela s nynějškem. Nyní jsou platy slušné, nyní možno i nalézt za platy ty dobré síly, avšak nezdá se vám, že spíše budou síly ty mít „ubi bene“ v čele a řídčeji pravé vlastenectví v srdci, jakého posud potřebujem a vždy potřebovati budem? Úctu k těm svědkům zašlé doby, k tvůrcům přítomnosti naší!

Lapilova mohútná postava, jeho skvostný orgán, byly divadlu rozhodně prospěšny, z celistvého rámce hry vystupoval Lapil vždy šťastně, zvláště tam, kde se jednalo o dodání hrdinného, mocného rázu. Jeho sládek v „Obležení Prahy od Švédů“ nebo řezník v „Korutané v Čechách“ nebo *Quasimodo* v „Zvoníku notredamském“ nenajdou tak snadno napodobitele, v poslednější úloze musil také na německém divadle vystoupit a líbil se rozhodně. Rovněž dobře ovládal ale tón měkký a v oboru „otců“ připomínáme sobě s potěšením mnohé úlohy šťastné, jakými byli jeho *Miller* v „Oukladech“, starý *Moor* v „Loupežnících“, *hrobník* v „Paličově dceři“, *Vorlický* v „Paní Marjánce“ (mimo jiné úloha také pro něho Tylem napsaná) atd. atd.

Pravilo se, že byl Lapil naturalistou. Ovšem! Jeho naturalismus byl ale tak šťastný, jeho takt tak zdravý,

že dovedl dle případné úlohy právě tolik jako jiní, jimž pomůcky nejvyššího vzdělání napomáhaly. Kdo viděl Lapila na př. v „Mejrimě“ nebo co *Otrepěva* v Mikovcově „Dimitriji“, byl by sotva uvěřil tvrzení: „Ejhle, toť naturalista!“

HLAS 27. srpna 1864

PALIČOVA DCERA

„Paličova dcera“ — poslední vystoupení pana Lapila. Podržení starého dobrého obsazení v úlohách jedněch, nové dobré obsazení v úlohách ostatních, vděkuplná snaha všech jednotlivců, přesná souhra, — vše svědčilo o tom, že vidíme představení slavnostní. *Včerejší den patřil odstupujícímu Lapilovi,* a protož se o jiném nezmíníme. Sotvyže Lapil v akreditované své úloze (hrobník Melichar) na jevišti vystoupil, začal v obecenstvu tak dlouhý, upřímný tleskot, jakéhož nepamatujem od loučení se Kolárova; mezitím lítaly četné věnce, ozdobené mocnými trikolorami, z parteru a lóží na jeviště. Když beneficiant konečně promluviti mohl, třásl se mu pohnutím hlas; přece však přemohl sebe a provedl scénu svou tak dojemně, že hned po ní opět a opět volán jest. Myslíme, že mluvíme ve jmenu i úplném souhlasu s obecenstvem, vyslovujem-li naději, že pan Lapil čas od času vždy zase v některé platné úloze své co *host* vystoupí, aby mezeru po něm zůstalou vyplňovati pomáhal. Vímeť, že by jemu samému velmi přicházelo za těžko, aby se již neodvolatelně a provždy rozloučiti měl s ústavem, na kterém po tak dlouhá léta a s takou láskou působil! — Po ukončení hry a spuštění opony čekalo na beneficianta ještě dojemné loučení se s kolegy, kteří mu podali co památku skvostnou tabatěrku. Lapil užíval vždy mezi soudruhy svými úcty a lásky v míře plné!

J. N.

HLAS 29. srpna 1864

Dovídáme se z pramene bezpečného, že p. ředitel Liegert, užívaje kontraktního práva svého, zvolil sobě náhradníka na dobu neurčitou v osobě p. vrchního režiséra Švandy. Nevíme, zdaž snad zdravotní či soukromé poměry páně Liegertovy krok takový přirychlily, myslíme však, že divadelní správa prozatímní dovede uzpůsobiti poměry naše tak, že z nich vyplyne i mnohý neprozatímní zisk. Tolik je jisto, že potřebí ruky železnější, než jaká posud vládla, aby nerozpadl se veškeren řád, kterýž v opeře (o činohře by mohlo snad brzy platit totéž) alespoň valně se kolisá.

HLAS 2. září 1864

PRAŽSKÝ FLAŠINETÁŘ A JEHO RODINA

„Pražský flašinetář a jeho rodina“ — ve prospěch slečny Hřebíkovy, která dostala kytek a věnců v takovém množství, že jí byly zajisté obtížny; — obecenstvo mělo by býti šetrnější k beneficiantům! Podotýkáme, že byla hra vcelku dobrá; takřka melodramatický part Anny musil se dobře hoditi pro slečnu Lipšovu, jako na př. zase Poldík pro humor páně Šamberkův. I ostatní byli zcela na svém místě; jen panu Kyselovi (Klika) nechtěl se tón starcův přirozeněji dařiti. Pro tentokráte však bychom ráději snad promluvili o úlohách menších, „lítajíť divné pověsti vzduchem“, že prý kvůli „úspoře“ budou propuštěni někteří zastavatelé menších oborů činoherních i operních. My věru nevidíme žádného „zbytečného“ v personálu našem, my vidíme, že by měl ten či onen obor být *líp* obsazen, nikoli však že by *neměl vůbec být obsazen.* Kdo divadlu jen poněkud rozumí, ví, že menší úlohy jsou pro celek *uměleckého* ústavu rovněž důležity jako velké. Malá úloha může celou scénu porazit, může ale také, přirozeně sehrána, zcela dobře působit, jak jsme viděli opět předevčírem na Bertě slečny Červinkovy. Nevíme, hledí-li se při rozpouštění k tomu, že očekáváme již zakrátko *velké* činohry a tragedie. Jak sobě pak bude správa s menšími úlohami počínat? Snad bude representanty shánět mezi statisty, jak se dělo na Ovocném trhu? Či budou musit síly oborů přednějších vypomáhat? To by jim zbylo asi málo času pak pro důstojné provedení úloh větších! A vzhledem k tomu, že právě přednějším hercům platí se za *každou* hru přilepšující honorár *zvláštní,* vzhledem k celému personálu nynějšímu a ku *gážím* pro obory menší — věru nevíme, koho as by ředitelstvo mohlo s dobrým svědomím propustiti. Bylo by v tom ovšem hospodářství, ale od desíti k pěti.

J. N.

HLAS 2. září 1864

„Mladí starci, staří hoši“ náležejí k oněm hrám renomovaným, které nejen jakousi cenou svou, ale i provedením, jakéhož u nás alespoň rozhodující části došly, obecenstvo již zpředu ujišťují, že se bude opět a opět, třeba ne právě *nově* bavit. Pan Kolár a pan Šamberk jsou tu hlavními podporami kusu, a jejich humorem je také již osud kusu rozhodnut. Rozhodli jako vždy také předevčírem prospěšně. K dalším poznámkám nezavdalo představení příležitosti. V klidném toku *navyklého* repertoiru je vůbec zřídka příležitost podobná.

HLAS 3. září 1864

NĚMECKÉ ČASOPISY A ČESKÉ DIVADLO

△ *V Praze 3. září.*

Nastalo české divadlo, nová éra jeho zároveň s novým šestiletím zdejšího divadla německého, a pražské listy německé vyzývaly se vzájemně, aby žádný z nich sobě jeviště českého nevšímal, o něm zpráv nepodával atd. — Proč? Inu české divadlo bylo poměrně dobré, opera lepší než německá, — nač tedy chválit něco českého, nač přiznat, že německé bylo horší!

Nastaly některé zvláštnosti na českém jevišti, proti kterým se žurnalistika opírala, a pražské listy německé počaly velmi ochotně referáty české překládat, u výtahu podávat, ze svého přidávat atd. — Proč? Inu, vítaná příležitost, — mohla se tak nějaká psí hlavička na českou věc strčit!

V posledních dnech přenechal pan Liegert panu Švandovi správu prozatímní, — snad na měsíc, snad na týden, nevíme; německé listy ale ihned chopily se té nepatrné a pranedůležité události, aby světem vyhlašovat mohly, že české divadlo padá, ba že již padlo. — Proč? — Inu, pak by byl dle jejich rozumu po celém světě náhled, že je česká Praha přece jen německá.

My bychom mohli příklad jejich následovat, kdybychom chtěli. Za prvé ale nehledáme příležitosti ku skandalisování druhé národnosti, a za druhé nepřikládáme pražskému německému divadlu, tomuto mdlému odlesku padesáti *lepších* divadel německých, žádné váhy. Tolik je jisto, že *divadlo české, a byť bylo sebemenší, má pro historii umění větší důležitost než deset německých divadel v Praze. Odvírať působivému umění nové pole, sbližuje umění to národu chápavému, jemuž bohužel uměleckých požitků dosud jen málo bylo popřáno, musí konečně i na literaturu vliv míti* atd., atd. *Směle by-*

chom tvrdili, že již odpolední česká představení nedělní měla na Prahu větší vliv než celé německé divadlo! Bez nich by český lid vůbec ničeho o divadelním umění nevěděl, bez nich by nebylo Tyla, Kolára, Mikovce atd. — a kohož medle vyvolalo zdejší divadlo německé, o němž by se říci mohlo, že plody jeho se udržely? Dle toho musí ovšem rozvoj českého divadla zcela jinak se pěstovati než německého, dle toho musí řídící síly — — té věci nechme však pro *dnešek!*

Pan Liegert chce tedy čtrnáct dní odpočívat a Morgenpost napsala, patrně dle inspirací, dlouhou zprávu o tom. Je to divná stylistická smíšenina hotových nesmyslů, probleptnutých kulisních tajemství, liščí chytrosti a albinské krátkozrakosti, při čemž ovšem dle zásady: „měl ke mně důvěru a mohu ho tedy pomlouvat“, pan Liegert také svou část dostává. To je záležitost ostatně pouze páně Liegertova, jehož dle všeho jen *německé* „slovo ranit a hojit může“.

Především mluví P. M. o jakés katastrofě smutné, kteráž se nestala prý panu Liegertovi, ne, ale českému prý divadlu. My nejsme panem ředitelem inspirováni a nevíme ničeho o tom smutku. Co ale P. M. praví, že české divadlo nejspíš na další dobu zavřeno bude, — nuže na takovou hru bychom divně pohlíželi! Byť pan Liegert opravdu vzdáti se chtěl ředitelstva — o čemž ostatně neproslýchá a což není tak snadné při kontraktu jeho s výborem zemským — víme, že máme divadlo *zemské* a že máme také právo žádati, aby se zemi udrželo. Za ty české peníze, které německé divadlo za dlouholetého působení svého již obdrželo, mohlo se vystavěti i zaříditi již divadlo české *prostranné*, v němž by mohl ředitel za zimy nabrat příjmů třeba i pro možné deficity letní, právě tak, jak se v německém divadle děje. Nestalo-li se to, máme alespoň právo na *pevné* divadlo menší. *Co se týče českého obecenstva, to zajisté zvýší ještě posavadní podporu svou,* s té strany není žádné obavy pro nás ani omluvy pro jiné.

A jaké příčiny by bylo pro zavření českého divadla?

Bilance pěti měsíců? Rozumní podnikatelé dělají bilanci dle celého roku, ano i dle dvou lét, a dle ní pak sobě zřídí teprv všechny poměry a — vyjdou dobře. Za posledních dvou měsíců přijalo se za jeden 26, za druhý 22 tisíce, a přece prý zbyla jen — škoda! Nu tu již také věříme, že kdyby se milion měsíčně přijal, přece by škoda zbyla; manipulace neumělá by měla míti však alespoň tolik taktu, aby sama o sobě světu nevypravovala. Tyto dny roznášela se Prahou pověst, že pan Wirsing, ředitel německý, tuze mnoho peněz vyhrál. Nevíme, zdaž se roznášela proto, aby se jaksi řeklo, že pan Wirsing všechny ty těžké peníze *může* nyní na zvelebení pražského německého divadla dáti; tolik ale víme, že té pověsti nikdo nevěřil. S druhé strany chlouba, s naší — —!

Rádcové páně Liegertovi prý mu špatně radili. P. M. myslí nejspíš ony rádce po německých redakcích roztroušené, s kterýmiž se pan Liegert rád hejčkává. Tolik je jisto, že ač ledacos podstatného jsme proti správě české namítali, *vcelku* na př. repertoir činoherní úplně se *vyrovnal* německému, a že by panu Liegertovi nebyla rada *českých* rádců nikdy uškodila, ač uškodila-li mu nějaká *rada* vůbec.

Nové engagement lecjaké důležité stalo se právě za posledních dnů, — redukování, o němž mluveno, nemá tedy významu. Podobně se má i s jinými zprávami Morgenpostu, jemuž se nejednalo arci o jiné, než o rozšíření pověstí z počátku již vyznačených. Bude mít v tom mnoho podporovatelů, dosud však byla Morg. obratnější všech. Nejkomičtěji sobě ale počíná estetický kmet Tagesbotův. Ten praví ku konci klidné své lamentace, že „spása českého divadla závisí od spojení s německým!“ — Vzpomněl sobě snad na těch deset tisíc čistého ročního výdělku, jaký měli němečtí ředitelé z nedělních her českých? Myslí snad, že by jich bylo potřebí pro kasu německou? Či bojí se snad, že by německé divadlo vedle českého znenáhla vždy hloub klesalo?

Ať je jakkoli, to víme, že zle není a býti nesmí!

Musíme se spustiti do konkurence trvalé a nespouštějme se tedy ani na okamžik myšlénky na *velké divadlo národní!*

HLAS 4. září 1864

△

Pan Liegert prý již zase převzal ředitelství. Dobře! My alespoň vidíme, že jako my jsme nevěděli, co se za posledních dob „velkého“ děje, zase „oni“ nevěděli, co sami činí. To je ale nad bílý den jasné, že se přece *něco* stalo, a sice *jizlivý posměch* českému divadlu. Kdo je původem? Osoby se tak *zcela jistě* neznají, to se ale najisto ví, že celá ta směšná bouřka strhla se tlacháním jedněch, kteří mysleli, že musí centralistickou německou žurnalistiku sobě získat, aby nadvládli jiným stranám a sami „krásni i mocni“ byli, — druhých, kteří vítají vše co vhodnou příležitost, jen když mohou nepříjemným jim osobnostem něco na těžkou vinu vykládat. Ano, i s podobnými choutkami musí ústav náš zápasit! Třeba by nepravdivou pověstí *velmi* se ublížilo, jen když se choutce vyhoví! A jednou-li jen vzbudí se nedůvěra v trvání *schválně*, po druhé dostaví se *sama již o sobě*. Víra v opravdovost snahy nemá se nikdy svévolně rušit při ústavě národním!

Divadlo české je nyní v těchže růžových (co do vůně i do trní) poměrech, v jakých bylo před pěti měsíci. Přejem panu Liegertovi štěstí k činnosti další, vždyť činností jeho má ústav náš přiveden býti k rozkvětu, především ale k zapevnění. Pan Liegert může být ubezpečen, že bude podporován se všech stran, obecenstvem i žurnalistikou, jen když spatříme snahu upřímnou. K něčemu dobrému je každé zlo, a při divadelním zlu posledním proklubalo se alespoň ledaco a ledackdo. Napadly nás tu Rubešovy „Klepny“. Kmotře německé se zdálo, že vidí něco divného na základech; druhá kmotra — v občanském životě jí říkají Prg. Morgenpost — tvrdila již, že české divadlo padá, a čeští kmotrové

přijali již tvrzení to za jistotu, věděli již, že v „nejlepším“ případu bude se hrát čtyrykráte jen v témdni, ano znali již určitě a podrobně také příčinu a kolportovali klidně velkou větu, že úpadkem českého divadla vinna je — česká žurnalistika. Nu nesmějte se! Není nesmyslu, aby nenalezl svého apoštole! Nemůže zde být ovšem řeči o lidech upřímných, velmi ale bojácných, kteří při každém větříčku třesou se o budoucnost našeho divadla, přitom z extrému do extrému přecházejí a z vlasteneckého strachu o ústav český třeba by i *nepoctivost* českým časopisům vytýkali. Také o osobnostech divadelních se zde mluviti nemůže. Režisér, jemuž se někdy něco na repertoiru nebo souhře vytklo, zpěvák, jemuž se řeklo, že zpívá sice jako slavík, ale ne tak krásně, herec, jenž sice někdy milostivě připustí, že „je člověk a tedy také chybě podroben“, když se mu ale taková lidská slabost vytkne, hned v tom vidí „pronásledování systematické“, — všichni ti dotknutí lidé jsou přirozenými nepřáteli časopisectva od onoho okamžiku, co se lidstvu uráčilo postaviti vedle umění kritiku! U nás přidružuje se k tomu ještě ledacos jiného, za prvé, že víra v nenahraditelnost, třeba odůvodněná, vzbuzuje zároveň víru v nedotknutelnost, za druhé, že *samostatné* české divadlo je ještě mladé a že leckteří z členů jeho nezapomněli ještě jinde slyšené a odříkávané: „Schlagt ihn tot den Hund, er ist ein Rezensent!“ — Jsou ale ještě jiní „přátelé české žurnalistiky“, a každý kazatel nalezne konečně alespoň několik párů uší.

Česká žurnalistika nemá toho potřebu, aby se zastávala. Dobře porozuměla hned z počátku (a protivníci naši jsou téhož náhledu), že divadlo české má pro nás také značný význam *politický*, a vedle politiky stalo se *divadlo* takřka mazánkem našich časopisů. Známo, s jakým ohněm zasazovaly se časopisy o zřízení samostatného divadla a jak zaražení jeho radostně vítaly. Byly veleskromny v požadavcích svých, a již spokojeny, kdyby se bylo pro počátek třeba jen čtyrykrát v témdni hrálo. Nový ředitel odhodlal se však ku hře každodenní,

ku řízení divadelnímu, jaké by ústav náš postavilo na roveň s jinými ústavy *v ohledu každém.* Tím se ovšem estetické požadavky samy sebou náhle velmi povznesly, avšak kritika, uznávajíc počátky, dovolávala se oněch jen velmi volně, a přijala také hru každodenní s vřelým odporučením k obecenstvu. Nastalo léto a s ním výděleční pohostinské hry v divadle Novoměstském. Hry byly sice dosti velkolepé, v obecenstvu vzbuzovala se však obava, že v nich zaniká vlastní divadlo *české* a že to celé je jen nahodilé a netrvalé. Avšak i ku ztrátě celého léta odhodlali jsme se a rozumovali as takto: Ku každodenní hře je potřebí velkého a drahého personálu; za léta nemají místnosti prozatímního divadla nic lákavého a na zimu jsou zas příliš obmezeny, než aby výtěžek mohl být značný: ať tedy za léta pomáhá sobě ředitel jinak! Mezitím poukazováno ale stále k tomu, aby alespoň vyplňující hry neodbývaly se jen tak ledabylo, když již dostatečné k tomu síly byly tu pohotově; hrami těmi aby dosažena byla dobrá strava domácí vedle pochoutek cizích, dosaženo bylo remedium proti předrážděnosti, jimi aby se pracovalo na upevnění repertoiru i na trvalém rozmnožení obecenstva. Také poukazováno k tomu, že včas mají se díti přípravy pro dobu zimní, za níž musí se divadlo již rozvinovati co české, kteréž se nevede a vésti nesmí kolejemi jinde již vyjezděnými a omrzelými. Zároveň ale mluveno o hostech v nejvybranějších superlativech, divadlo podporováno vůbec všemožně. Doba pohostinských her přestala a místo očekávaného skvělého výsledku materielního hlásáno všude, že ředitel prodělal, — jak to možno, do toho nám *zde* nic není. Zároveň ale mluveno již, že prodělek ten podmiňuje nevyhnutelný úpad českého divadla. Kdyby úpadek ten skutečně se byl přihodil, byla by tedy vina úplně na manipulaci ústavu samého, nikoli na obecenstvu nebo snad docela žurnalistice: obecenstvo plnilo kasu výdatně, časopisy jednoduše zaznamenávaly, co se dělo.

Avšak počasný odpočinek páně Liegertův, o nějž opí-

rali naši „přátelé“ tvrzení své, vzal již zase za své, a v úpadek sám beztoho nikdo nevěřil. Přecházíme stran otázky divadelní jaksi zase k dennímu pořádku. Takový úpadek byl by ale také věcí velmi divnou. Zakládalť by se v redukci her každodenních na několikadenní a takový krok zpáteční byl by celé zemi k malé zajisté cti. České divadlo je ústavem zemským, jeho zvelebení jest ctí pro celou zemi, jeho úpadek ztíží opět celou zemi. Divadlo české má být *důstojným* ústavem uměleckým a zajisté že nepanuje nikde náhled, že již dostačí zemi, jen když divadlo *německé* bude důstojné, české pak že se může právě jen tak odbýt. Žádali jsme rovnoprávnost a obdrželi jsme divadlo o polovic menší než jaké je německé. Žádali jsme rovnoprávnost — a malé divadlo české dostalo *tutéž* subvenci, kterou německé. Platí-li kde zásada, že rovnoprávnost záleží v tom, aby nedostali všichni *stejně*, nýbrž *každý tolik, mnoho-li potřebuje*, platí to zajisté o našich divadlech. *Malému* divadlu českému dáti právě tolik, mnoho-li *velkému* německému, začínajícímu tolik, co dávno již ustálenému, není rovnoprávností. A subvence nynější není také v žádném *historickém* poměru, neboť německé divadlo užívá subvence již po mnohá a mnohá léta, a pouhá *oprava* divadla toho stála před málo léty ještě jednou tolik co celá stavba divadélka českého.

Právě se dočítáme z listů dnešních, že maďarské národní divadlo v Pešti obdrželo opět subvenci 40.000 zlatých, jakéž značné sumy velmi často se tam opakují. Příklad ten je příliš krásný, než abychom se odvážili žádati za napodobení. Český ředitel byl by s polovicí velmi spokojen.

HLAS 6. září 1864

ŽENICH Z PŘELOUČE — PO PŮL NOCI

Kdy se z kusu napsaného i pro činoherce i *určité* osoby *baletní* najednou balet vynechá zcela, vypadá kus ovšem pak zcela jinak, někdy dosti divně. Podobně se dělo také Molièrovu „Ženichu z Přelouče“, při němž jsme se obdivovali jen tomu, že vzdělavatel tři akty nechal. Mohly se zcela odůvodněně *alespoň* na dva scvrknout. Je to fraška, při níž by slovo „zastaralost“ bylo na svém místě, kdybychom podobné velenaivní situace nenalezli také dnes ještě co *přídavek* k divadelním zábavám nerecitativního druhu. Jednotlivosti „Ženicha“ jsou ostatně čistě molièrovské, i z jiných her téhož spisovatele co charakteristika známé. Jen živá hra může tu působit a pánové Kaška (beneficiant) i Šamberk učinili nám v ohledu tom zcela zadost. Mnohem uspokojivěji působila následující jednotlivá hra „Po půl noci“, jíž jsme se již několikráte dovolávali. Šarže pana Kolára (Tichý) a salonní hra pana Šamberka (Plachý) působily tu výtečně dohromady. Přece však bychom byli přáli, aby Plachý byl dán panu Šimanovskému. Ve veselohrách není pro individuálnost tohoto herce mnoho úloh, Plachý by se hodil úplně.

J. N.

HLAS 6. září 1864

POHOSTINSKÁ HRA BALETNÍ SPOLEČNOSTI CARLO DE PASQUALIS POSLEDNÍ TRUMF — DOKTOR ŽVANIL

Společnost pana Pasqualis není ani četna, aniž chce snad nároky činiti na zvláštní slávu. Tolik je ale jisto, že přispívá dosti dobře k tomu, aby večer byl příjemněji a pestřeji tráven. Celá společnost sestává as ze čtyr osob, z nichž je patrně slečna Hélin členem nejlepším. Příjemný zevnějšek, elegantnost pohybu, obratnost získaly jí brzy přízeň obecenstva. Z předvedeného byl pražskému obecenstvu neznám jen „Tanec před zrcadlem“, při němž jedna tanečnice reje své v popředí provádí, jako by s vlastním obrazem svým zrcadelním tančila, a druhá za průhlednou oponkou tančící obraz ten znázorňuje. Zde je sestudovanosti tak značné potřebí, že se o nějaké vloudilé, ale nepatrné nesvedenosti ani mluviti nesmí. Ještě více ovšem překvapuje, provede-li se podobná hra více než dvěma osobami, nebo docela sborem celým, což se může arci díti jen tam, kde balet zvláště se pěstuje. Baletní žert „Rekruta“ vyniká sice celkem vybranou fadesou, některé jednotlivosti však, na př. kouzelně rychlé přestrojení, baví přece. — K baletům bude dáván zase repertoir přídavkový — byli bychom se věru divili, kdyby „Doktor Žvanil“ nebyl se hned z počátku zase objevil, neboť na zkamenělých zvycích nemá se ničeho měnit! Novinkou byl Wilhelmiho „Poslední trumf“, veselohra sice dobra, v Praze ale přece již příliš známá. Proti náhledu, že se má vše možné na české jeviště převést, co je vůbec dobrého, nemůžeme již proto ničeho namítat, že jsme náhledem tím také sami úplně opanováni; mělo by se ale k tomu hleděti, aby pro *počátky* českého divadla nebyly brány hry, kterými se obecenstvo, dříve večery své v divadle německém trávivší, již přesytilo. Nebohý „Sheridane“! — „Poslední trumf“ žádá výtečnou souhru a dostalo se mu jí také až skoro po konec, který se divně

vléci počal, jako by někdo z hrajících mluvil něco zcela jiného, než co byl Wilhelmi napsal. Také podrobnou charakteristiku žádá kus ten, tou vynikla hlavně paní Pešková. Rovněž šťastně zakládal úlohu svou pan Šamberk, v průběhu hry opustila ho ale konsekvence. Ostatní přispívali dle svého způsobu, a podotýkáme jen, že pana Grunda svádějí velké prostory divadelní k nepotřebně mocnému rozvinu hlasu.

J. N.

HLAS 10. září 1864

HADRNÍK PAŘÍŽSKÝ

Pyatova „Hadrníka pařížského“ nazval kdosi dobrým prostředkem agitačním. Jisto jest, že divadelním efektem, zvlášť je-li spojen se závažnou myšlénkou, s větami hluboké pravdy obsahujícími, možno na lid právě ve smyslu socialistickém nejvíce působiti; avšak než se taková hra z Paříže až k nám dostane, stalo se již z dvacíti tableaux pět aktů moudře vypočtěných a všechna „zbytečná“ reflexe zahynula pod rychle otravující tužkou celé řady režisérův. Pak ovšem zbude jen efekt čistě dramatický, z něhož nechť sobě lid vybere, co chce, třeba jen lechtot a dráždění strašné historie. Dle toho a při závratně rychlé změně situací nemůže také herec mnoho z úloh udělati, leda by šťastně udeřil na všeobecnější velký tón, jakýmž Jiří Kolár někdy tak skvěle zavládl. K tomu patří však i síla vhodného orgánu, jehož nedostatek nemůžem panu Chramostovi, na něhož Hadrník nyní přešel, na vinu vykládat. Dle *svého* přizpůsobil sobě i provedl pan Chramosta úlohu dosti efektně a v okamžicích lehčího humoru byl zcela šťastný. Rovněž svědomitě naložili s úlohami svými také ostatní, z nichž ovšem jen pan Polák, paní Hynková, slečny Libická i Malá měli poněkud jen více příležitosti ku hře. Souhra byla velmi dobrá a rozehřála hojné obecenstvo častěji.

J. N.

HLAS 13. září 1864

JIŘÍKOVO VIDĚNÍ

Kvůli zkušební hře slečny Letnické, která se osiřelého oboru lokálních zpěvaček ujmouti má, dáváno „Jiříkovo vidění“. Musíme ovšem slečnu Letnickou naznačiti co akvisici pro nás nyní nevyhnutelnou. Vzdor patrnému jakémus sevření, vyplývajícímu z prvního vystoupení před velkoměstským obecenstvem, rozvinula přece přirozenou a příjemnou hru, která snad později i zvýšené svěžesti nabude. Také snaha po charakteristice prokmitala leckde dosti šťastně. Ve zpěvu a zvláště v přednášení kupletů (zpívala také dávno neslyšený kuplet Tylův) jeví patrnou rutinu, hlas její je zvučný a zvláště ve výšce silný. O ostatních spoluúčinkujících v „Jiříkovu vidění“ mluveno již častěji, k novým poznámkám nezavdal nikdo příčiny.

J. N.

HLAS 14. září 1864

Jane Eyre — jaké to kouzlo pro mladou herečku! Hloubka povahy vábí a svádí, že mladost v důvěře v nevyvážitelnost svého talentu směle přistupuje, kdežto pak zase kritika absolutně všechny „birchpfeifferiády“ zatracující odpuzuje od úlohy té sílu již rutinovanou, ač by tato Jane Eyreovy třeba ochotně se zmocnila na osvědčení dosaženého již uměleckého stupně. Birchpfeifferová nesetřela velikost povah, jakou vyniká Jane Eyre i Rochester v románu Currery Belly; hluboce zasahující a šíře se prostírající charakteristika, dobrému románu vlastní, přešla i na jeviště zdramatisována, a více se zde musí působit ostrým vyznačením myšlénky než přibráním zevnějších pomůcek. Při Jane Eyre činí k tomu i náhlý postup povahy značnou obtíž. V předehře vidíme ji ještě co ohnivé, činěnými překážkami tím rychleji dusevně se rozvinující dítě, které veškerý resultát časně zrajícího přemýšlení i cítění vychrlí divoce v zakončení jediné scény. Akt nato pošine nás již o celých *osm* let dále a spatřujeme již povahu hladkou, ustálenou, nezvrátnou. Naproti ní stojí povaha Rochesterova, rovněž pevná i uzavřená, jenže mužsky příkřejší. Jakmile se oba sejdou, musí duševní váha jejich v dialogu býti ostře vyznačena, a zde platí především životní zkušenost, že zevnitřní chladnost zralých a vzdělaných povah nejeví se v řeči *monotonně*, nýbrž právě lehkým ciselováním, myšlénku co nejostřeji vyznačujícím. *Monotonie* jakás to ale byla, kterou bychom představení „Sirotka lowoodského“ rozhodně vytknuli. V ostatním nemůžeme ani říci, že by Jane Eyre nepatřila u nás slečně Malé, nebo že by se měl Rochester někým jiným než panem Šimanovským obsaditi. Jednotlivá šťastná místa svědčila i v samých scénách klidnějšího zápasu o tom, že základ oběma úlo-

hám daný nebyl celkem nepravý a že s jedné strany vadí jen posavadní nějaký nedostatek rutiny, s druhé neouplné poněkud promyšlení, především ale nedostatek hravě a přec ostře vyznačující mluvy *salonní*, na kterou ani „příkrý Rochester“ již proto zapomenout nemůže, že mu musí být takřka přirozena. Slečně Malé musí se přiznat, že myslí a ostře myslí, že její hra vždy čelí ku charakteristice; kde pak pathos úlohy slečnu podporuje, tam nám předvedla již výtvory rozkošné. Kde však pathos ustupuje chladnějšímu dialogu, při němž třeba jednotlivěji působit, nedostává se ještě klidu, podrobná rozdílnost myšlének tlačí příliš rychle kupředu, čemuž se pak mimovolně jistým monotonnějším přednesem odpomáhá. Rozumí se samo sebou, že kdekoli mocnější vlny citu nebo děje přibrání zevnějších pomůcek dovolily, docílila naše Jane Eyre i náš Rochester výsledku zase *velmi* uspokojivého. Mohli jsme se jako v jiných referátech obmezit na zaznamenání výsledku toho uspokojivého, neškodí ale těm, kteří se opravdu snaží po *výši* umění, poukázati někdy ku překážce, kterou ještě odstraniti musí. „Pravý umělec poznává ve výroku takovém potvrzení toho, co myslil, *vyslovení toho, co jen cítil*, a jen samolibý rutiniér pokládá vše za zbytečné,“ praví Rötscher. Bude-li pan Šimanovský jen dva- či třikráte hrát *v kratších* po sobě lhůtách Rochestra, bude zajisté s úlohou tou stát na výši svého Hamleta, Macbetha atd. Podobných skvělých pokroků jsme u něho již více bohudíky zaznamenali. Mistress Reedová byla v rukou slečny Lipšovy, čímž je již vysloveno, že se dostalo úloze té provedení vpravdě uměleckého. Georginu hrála slečna Libická, Harleighovou paní Hynková ve prospěch celku. I jiné úlohy byly dobře obsazeny a došly platnosti. Nepatrné úlohy obsadit prvějšími silami jest sice ve prospěch večera jednoho, sotvy ale ve prospěch večerů ostatních. Obecenstvo, četněji shromážděné, bavilo se dobře. Zaslechli jsme ale přece tradicionelní výrok o tom, že kusy paní Birchpfeifferové neměly by se dávat. My jsme náhledu opačného, již kvůli pestrosti repertoirní má

a musí se k nim čas od času sáhnout. Většina žalujících nežalovala by, kdyby nečtla na divadelní ceduli estetikou proskribované jmeno spisovatelčino. Neobětuje-li se ostatně pohostinským hrám příliš mnoho, jest repertoir náš zajisté dobrý — ale starý! Hercům by bylo as málo práce přidáno, kdyby se substituovala místo hry *dávno nedávané* hra zcela *nová*, režie ale měla by ovšem *větší práci.*

J. N.

HLAS 16. září 1864

Neznáme kontrakty našich herců, myslíme však, že benefice jejich nedodává jim absolutního práva, aby repertoir kazili, a že musí tu být jakéhos vyššího rozumu, který rozhoduje tam, kde jiní nedostačují. K čemu nám má býti ta pitomost vídeňských novějších frašek při budování *vybraného českého* repertoiru? Či nemá u nás nikdo ponětí o tom, že se nesmí na budoucnosti našeho divadla ani *jediným* večerem prohřešit? Berla je nyní úplně representantem literárního bankrotářství, jaké Vídeň ovládá. O životní síle, o myšlénce nemají ti lidé ani ponětí, myšlénkovou prázdnotu svou zakrývají po jezovitsku pláštíkem morálky, ale morálky tak hluché, fádní, obmezené, že by člověk bystřejšího ducha v jejich společnosti sobě věru všechnu mravnost zprotivil. Každé slovo jejich zní tak hluše, že se tě okamžitě dotknou nepříjemné příznaky lže. Užívají mravnosti co hlavního efektu divadelního a zacházejí s ní zákeřnicky laskavě — sit venia — jako hospodyně se svými drahými v krmníku; jenže místo výdatné a syté stravy podává se jí trochu cukrové vody. Ta sladká vylhanost věru se protiví!

Snad abychom poznali vzor zbytečnosti dramatické, předveden nám jest Berlův „Vezdejší chléb“ čili „Na mizině“. Je to dramatisovaná povídka z čítanky pro děti. Bohatý baron Skalský vidí, že jeho děti mrhají peníze. Aby sobě i jim jmění zachránil, sděluje jim, že je „na mizině“ a že každý musí sobě od nynějška „vezdejšího chleba“ vydělati sám. Ti lidé jsou ale příliš hodni, než aby jen zabručeli, a počnou ochotně pracovat; pouze starý strýc baron Tadyáš se trochu vzpouzí, nemá to ale váhy, protože je trochu obmezeného ducha ten pan baron Tadyáš a protože konečně přece také pracuje, jen co byl

dostal jednou pořádný hlad. A nato sdělí jim zase pan baron Skalský, že vlastně nejsou na mizině, čímž se komedie ukončí — „bez efektu“, jak praví pan baron Tadyáš sám. Tento Tadyáš je ostatně jedinou relativní možností pro udržení se Berlova kusu. Na okně okreslen z Birchpfeifferové „Amadaea“, s nímž má i co do jmena jakous harmonii vokální a konsonantní, žebrá co politování hodná šablona u herce, nechce-li se ho ujmout a učinit z něho člověka. Rozličné situace dovolují, aby dobrý herec úlohu sterými podrobnostmi *ze svého* obmyslil, a pak teprve žije Tadyáš a s ním celý kus. Ostatní povahy jsou souchotinářské šablony a běhá to po jevišti jako ochocení staří králíci, jež potřebí jen za uši zachytit, — v těle by se přetrhli. Situace jsou as tak novy jako po desáté obrácený kabát; — vidno, že užíváme v dnešním svém referátu výrazů nám takto méně běžných, podobné „obohacování“ repertoiru nemůžem ale jinak vyznačit dobře. Ti, kdož by stálou chválou a vedeni širokým pravidlem „protože je to české“ našemu divadlu právě as tak posloužili jako opice mláďatům svým objímáním, řeknou opět, že nemáme na „novinku“ klást měřítko tak přísné. My zase s chybného možná stanoviska svého vidíme vždy raději starý kus *dobrý* než nový *rozhodně špatný*, při němž škoda překladu, zkoušek, herců i obecenstva.

Při výroku „škoda překladu“ myslíme ovšem *dobrého* překladu. „Na mizině“ je přeloženo od nějakého pana Benýška. Kdo překládá německé přísloví po česku „čemu se už Honzíček nenaučil, Honza se víc nenaučí“, kdo překládá „*sazba* přírody“ a „udělejme spolu několik chodů na rapír“, — nemůže být vůbec před žádný soud pohnán. Překládat může kdo chce, „veto“ ale *musí* vyslovit ten, kdož rozhoduje o připuštění kusu na jeviště. U našeho divadla je as nesmírně mnoho práce, že nemá nikdo času na opravu protivných překladů starších, *ba ani nových!*

Hra byla velmi utěšená. Pravým úkazem byl páně Šamberkův Tadyáš pro nás a úloha ta musila se tedy

dle výše naznačeného stát vlastním středem celého kusu. Pan Šamberk vystoupil sama ze sebe, rutina i humor byly tentokráte pouhou pomůckou, čímž ovšem vždy býti mají, a hlavní věcí stala se přísná charakteristika, základní rozvin z promyšleného jádra. Myslíme, že samému panu Šamberkovi musil učiniti Tadyáš více zadost než půl kopy jiných úloh, při nichž již pozlacený a uhlazený zevnějšek nějaký aplaus způsobil. Naproti těmto budem se vždy jen pasivně chovat, tím pasivněji naproti rutině sebeuhlazenější nebo naturalismu sebebrilantnějšímu (ať se již jeví v oboru opravdovém nebo komickém), čím ostřeji jsme poznali, že talent hercův stačí mnohem výš, ba rozhodně vysoko. Předvčerejší „entrée“ páně Šamberkovo náleželo ku klasickým zjevům našeho jeviště a pošinulo nás okamžitě na ono stanovisko, s něhož pak napnutě sledujem každé slovo, každý pohyb další. Jakož spisovatel sám dobře a nejlíp znává tu či onu vadu spisu, do kteréhož skutečně kus ducha svého vložil, takž ví i herec vadu svou dobře a pan Šamberk cítil zajisté sám, kde mu na př. v charakterisování stáří a při rychlejším mluvení mladobujný jeho orgán překážel. Proto také — ač nechceme při zkoušení se pražádných mezí klást — poukázali bychom pana Šamberka vždy spíše ku charakterům hrdinným než k šaržím à la Tadyáš.

Uznávajíce veskrz dobrou hru jednotlivců jakož i přednosti souhry, musíme se zde zmíniti o panu Seifertovi, jenž v malých úložkách svých jeví velmi šťastnou píli. Pan Kysela byl v starší úloze své tentokráte zcela přirozený, pan Mošna líbí se (vzdor jakés při oboru jeho nepravé jednotvárnosti v masce) vždy stejně.

Obecenstva sešlo se hojně.

J. N.

HLAS 19. září 1864

DON CARLOS
PRAŽSKÝ FLAŠINETÁŘ A JEHO RODINA
SVATOJANSKÝ DVŮR

Konfusnost kritiky v českém divadle, jaká na záhubu divadla nyní tak pestře tu i tam bují, učiní kritiku brzy velmi zbytečnu, alespoň pro herce při směšně sobě odporujících výrocích zhola neplodnu. K požadavkům velkého repertoiru patří *ze žurnalistického i známost* velkého repertoiru, k posuzování rutiny i hry zralé také vlastní rutina a zralost. Kolísající se stanoviska myslí přistupujících k věcem nejstarším s radostným pocitem mladé novosti jsou pro herce bez váhy, pro obecenstvo pak v případném stavu tom dostačí prosté kronikářské uvedení toho, co se stalo. V ohledu tom jsme dlužni zaznamenání tří her: „Don Carlos“ — „Pražský flašinetlář“ — „Svatojanský dvůr.“ Kdo ví, jak hluše někdy ano velmi často povznešený pathos her jako „Carlos“ vypadne, tomu také již dostačí poznámka, že dobře u nás sehraný kus ten trpěl tentokráte mdlobou. Jen dvě as úlohy došly přirozeného výrazu, naproti ostatním vyjímala se Filipova (p. Kolár) krevnatá náruživost již skoro až příliš náruživa. Kvůli krásným momentům v prvních dvou aktech přáli bychom, aby pan Šamberk Dona Carla sobě ještě nanovo jednou osvojil; byl' tentokráte na nejlepší cestě k tomu, že by postava ta setřela se sebe vůbec všechen ráz pouze rétorický a vstoupila ve sféru plného života. „Svatojanský dvůr“ dáván k benefici slečny Malé a tato hrála Annu. Bezprostřednosti, jaké úloha ta vyžaduje, nebyl tu ovšem dostatek, což jsme hlavně pozorovali při vypravování o požáru, v jehož vrcholení jsme viděli více dobrého studium než vnitřního záchvatu; avšak jednoduchá noblesa, jaká slečnu Malou ve všech úlohách vyznačuje, zvítězila i zde a učinila z Anny postavu příjemným dechem ovanutou.

J. N.

HLAS 24. září 1864

RICHARD SHERIDAN

Je tomu skoro již dvě léta, co časopisy psaly o Langléovu „Un homme de rien“, a více než rok, co zaslal Josef Frič zpracování téhož kusu pod názvem „Richard Sheridan“ do Prahy. Od té doby stál „Sheridan“ na repertoiru mezi „připravenými kusy“, na jejichž přípravu nikdo nemyslí; žádali jsme ho stokráte a po době víc než byrokraticky dlouhé konečně se nám ho dostalo. Výsledek byl dobrý, obecenstvo velmi spokojeno, repertoir nabyl hru, která spíš než kterýkoli „Hadrník pařížský“ má právo na opakování.

Moderní francouzští spisovatelé veseloher pracují vesměs na vybraný efekt, jeden na psychologický, druhý na čistě divadelní, a k poslednějšímu hledí rozhodně „Un homme de rien“. Z přednějších francouzských spisovatelů není jediného, který by nepodkládal kusům svým závažnou nějakou myšlénku sociální. Langlé sáhl za průliv La Manche a vylíčil kus sociálních neduhů anglických, z nichž ovšem část opakuje se i jinde, třeba také u nás. Vytknul sobě vylíčiti zápas mezi silou předsudků a silou mladých ideí, mezi privilegovaností v kolébku již vloženou a nahostí kolébky chudé, mezi urozeností bez genia a geniem bez urozenosti. Hodnosti, čestné úřady, veřejné působení je v Anglii předkem již zadáno v ruce prvorozených synů šlechtických, s nimiž musí povolanci z lidu, „mužové z ničeho“, o působiště své teprv zápasiti. Dva ty extrémy vylíčil Langlé v buldockém Spencerovi a mladě nadšeném Sheridanu, a pro naznačenou myšlénku základní hodí se také spíše původní titul francouzský než náš název český.

Sheridan, básník a státník, opouští právě teprv školy oxfordské, bohat vědomostmi a ideály, chud nadějí. Jeho divadelní kusy nechtějí hrát, jeho články nechtějí tisk-

nout, vidíme genia beze všech prostředků hmotných, *člověka s ničím.* Sheridan je Irčan, Zuzana, od níž mu první jiskra životní naděje zasvitne, je jeho krajanka, Paddy, jímž sobě získá přívržence v lidu, je „irský flamendr"; Langlé zvolil dobrým taktem právě Irčany, aby z chudoby nejčirejší nechal vyrůst vděčnost, ženskou ctnost, poctivé nadšení. Osobní neohrožeností upoutá k sobě Sheridan záhy pozornost urozených některých osob, činem vybrané chevalerie i pozornost vévodkyně z Cardvellu; — na konec prvního jednání vidíme ho již ve vzduchu a na půdě té, na které jedině může zápas počíti i provésti. Brzy počne se mu překážka za překážkou hromadit. Láska vévodkyně vdovy, která s ním chtěla na „lásku panskou" zahrát, mění se na žárlivost jizlivou. Žárlivost mužů byl již dříve vzbudil a tato representuje se lordem Spencerem. Lord Spencer je prototyp oněch povah anglických, jež markýz Champrosé líčí slovy, že hrdi na urozenost i nevědomost svou vše loktem na zemi srazí, co se jim do cesty postaví. Herec pochybuje základním pojmutím, líčí-li Spencera co duševně blbého a tělesně ošlého, Spencer je nevědomý, nikoli ale blbý, třeba neohebný, nikoli ale ošlý. — Když se překážky na Sheridana shlukují, byl tento již nabyl dušení jistoty a životní pevnosti.

Poctivostí svou ujde nástrahám ženským i nástrahám politickým, stane se konečně chotěm milované Zuzany i členem parlamentu, *„z ničeho stal se člověkem"*. Poslední překážku, lorda Spencera, jehož byl Sheridan při dostihu, v lásce i při volbě do parlamentu překonal, skolí komodore Dunbar v souboji. Tento Dunbar, poctivec, jenž ve vzduchu naplněném miasmy korupce byl víru v důsledně poctivou snahu ztratil, stojí v Langléově kusu jakoby mílník osudů Sheridanových; když pak vidí, že Spencer chce soka soubojem odstranit, předejde Spencerovi. Poctivost musí se dříve všestranně naproti hnilobě sociální osvědčit, pak odstraní činnost z překonaného veřejného mínění povstalá již sama shnilý trám! Proto nám není zde ani v souboji padlý člověk co neobyčejné

zakončení veselohry nápadným. Toť stručný myšlénkový obsah hry „Un homme de rien“.

Efekty jsou hojné, situace rychle se střídají. Přece však pohybují se povahy v mezích psychologické možnosti a při některých sáhnuto dosti hluboko. Jediná Zuzana zapáchá z počátku jakýms odmagnetismem (což Frič mohl poněkud zjinačit), právě proto musí při postavě té herečka zavládnout tónem sensitivnějším, než jak se stalo. České zpracování je velmi plynné, jen tu a tam bychom sobě přáli výměnu výrazů. První akt, pokud se na formu původní pamatujem, zůstal netknut, z ostatních tří aktů učinil Frič akty dva a mohl ještě leckde zkracovat, zvláště v aktu posledním. Výsledek hry mohl by divadelní správu přivést ku spasnému přemýšlení. Víme, že se Frič již vícekráte nabídl za prostředníka mezi divadly pařížskými a divadlem pražským, *posud mu neučiněn však odtud návrh pražádný.*

Co se týče zmíněného škrtání v aktu posledním, nebylo by se snad objevilo tak nutným, kdyby některým jednotlivcem nebyla vládla hvězda mlhavější. Vcelku však musíme souhru a práci režijní, jakož i hru jednotlivou velmi pochvalně vytknouti. Sheridan stal se v rukou pana Šamberka skutečně postavou myslící a ušlechtilou; nemůžeme také ničeho sobě při ní přáti jinak, leda snad v dialogu s Goldenem poněkud význačnější ostrost. Jemu po bok postavil se pan Grund s episodní figurou Paddyho, kterouž prodchnul takovou svěžestí a přirozeností, že možno mluvit zde o typu ryzém. Představovateli lorda Spencera vytknuli jsme již nahoře vadu základního pojmutí; šarži, jakou nám podal, musíme ovšem o sobě nazvati dobrou. Paní Pešková vynikla hlavně v aktu posledním, v aktu druhém vadila měkkost tónu. Paní Hynková, slečna Malá, pan Polák sehráli úlohy své rutinovaně, ano posléz jmenovaný místy nás překvapil i netušenou u něho lehkostí.

Návštěva byla dosti četna. *J. N.*

HLAS 3. října 1864

HONORÁRY A TANTIÉMY
NOVÝ KVĚT KRITICKÝ
VICTOR HUGO A WILLIAM SHAKESPEARE

△ V Praze 6. října.

Když tak někdy „wegen Geschäftsüberhäufung“ pranic co dělat nemám a buď po ulicích „se landám“, buď kaňky na psacím stolku svém studuju, zdá se mně, že nic nedělat a zároveň o tom přemýšlet je vlastně největší a nejvděčnější prací. Člověk vyroste úžasně vysoko, má-li jen kousek fantasie. Osvobodit svět, pomoci celému lidstvu je v myšlénkách věcí tak obyčejnou, že proti tomu napsat na př. klasickou tragedii patří již k maličkostem až směšně lehkým. V ošklivé skutečnosti ovšem jinak! Nová česká tragedie, která se na jevišti udrží, je osmým zázrakem českého světa, a klasičnost, nu ta, jak Chojecki praví, „má klasické vrtochy“. Je ale pravda, že takový plod původci již něco kloudného vynese, a bude ještě líp, jakmile dle nového šematu, v novinách od Umělecké besedy navrženého, honoráry a tantiémy platiti se budou. První provedení vynese na zimní kabát, další opakování ročně na podrážku, — spisovatel má pojištěnou budoucnost. V historii rozmanitých návrhů není snad nic podobně skromného jako honorární a tantiémní návrh náš, a v prostnosti své působí to věru až dojemně, že se při něm mluví o „percentech z čistého výnosu“. *Čistý* výnos! Co je to? Kde to roste? Jak to vypadá?

Ptej se po tom pojmu u kasíra směle,
ptej se režiséra, ptej se ředitele,
ptej se u divadel v celém širém světě, —
čistý výnos nikdy nikde nezakvěte!

Překrásnou tou improvisací nechci ovšem naznačit, že čistého výnosu skutečně nebývá, nebo že by snad v divadelní kase zmizel jako nějaké „byl — nebyl“ z pohádky;

chci jenom říci, že pojem ten připouští nesmírně mnoho imaginace. Jeden takový domysl by byl, kdyby někdo myslel, že učiněným nyní návrhem skutečně je práce i odměna spisovatelská v poněkud jen pravý poměr uvedena. A přece se zároveň zase uznati musí, že návrh besední řídil se dosti dobře podle poměrů málo výnosného divadla prozatímního! Že ale prozatímní poměry jsou skutečně málo výnosny, bylo by snad prozatím lépe, aby se neučinil pražádný prozatímní návrh a ponechalo soukromé úmluvě mezi ředitelstvím a spisovatelem, zač tento chce plod svůj přenechat. Produktivnost není značna a učiněný návrh je, jak praveno, velmi, velmi skromný!

Produktivnosti není, zato je kritika. A jaká kritika! Při provozování „Sheridana“ porodila nejmladší své dítě, — dala mu jmeno Quasimodo, protože objevilo francouzského ducha. Otec — český Menzel, ale ne tak chytrý — je týž, který už jednou osvědčil, že tendence a kritika velmi dobře se snesou. Feudálně bolavýma očima díval se na jeviště a ku svému potěšení zpozoroval, že socialismem zavání, co se tam mluví, a že tedy zakousnouti se může. Bůh ví, kde ten člověk ducha nabéře! Forbes tvrdí, že Shakespeare zanášel se s magií, v rodině jeho že byla magie takřka návykem, a něco dobrého, co se v kusech jeho nalezá, že prý mu jakýs duch vnuknul a napovídal. Tendenční kozelce pana kritika musí pocházet také z jakéhos vnuknutí, neboť jsou nápadně dobré; zato ale musí se také uznati výše stanoviska, na jakém pan kritik stojí. Já vždycky měl hlubokou úctu k pověstnému onomu hospodskému, který pronesl nesmrtelné: „Hostem je u mne ten, koho mohu vyhodit!“ Přijde pak vedle vnuknutí ovšem také na sílu!

„Qui s'excuse, s'accuse!“ — přece však omlouvám se, když jsem již jednou o jmeno Shakespearovo zavadil, že jsem posud nezmínil se obšírněji o Victor Hugovu spisu, kterýž tento velikán byl věnoval Shakespearu velikánu. U nás překládá se tak mnoho, přeloženi jsou také

„Bídníci“, proč nesáhl nikdo dříve k „La Légende des Siècles“ nebo nyní k Hugovu „Shakespearu“? Je to sice spis, jaký jen Francouz napsati může, velikým objeví se ale každému. Victor Hugo mění stanovisko své každým okamžikem, obzor střídá se za obzorem; jasné slunce však kouzlí také na každý předmět barvu jinou, tisíceré vidíme odstíny — a dohromady činí pestrost ta přece jen uchvacující dojem krásného bílého dne. „Jsou skutečně lidé,“ praví Victor Hugo, „kteří jsou také oceány“, a při čtení Hugova spisu je člověku, jako by viděl moře v moři se zrcadlit. Z nesmírného materiálu, jakým Hugo vládne, vybral sobě to, co se pro myšlénkové brillanty nejlíp hodilo, a proto také může se i ten ledačemu ještě přiučit, kdo třeba mnoho ví. Avšak i známější věci překvapují někdy v rámci Hugova slohu, a člověk myslí o nejznámějším mimovolně a volně dál. V erbu Shakespearově byla prý *ruka kopí držící*. My nebozí duševní epigonové, — aby byl Shakespeare měl takhle *dvě* ruce! A co by byl pak Hugo napsati musil!

HLAS 7. října 1864

DIVOTVORNÝ KLOBOUK
ŘEMESLNICKÁ MERENDA

Po pěkném vcelku témdni, jemuž „žurnalisté“ dali zakončení málo vítané, přišlo včera zase improvisované odpůldne. S podobnou improvisací, kdy hraje pan Kolár Goliáše v Divotvorném klobouku i Kluka v Řemeslnické merendě, můžem být ovšem spokojeni; jsouť obě úlohy umělcem tím tak exaktně promyšleny, že obecenstvo uspokojeně opustí divadlo. Avšak zůstane každé nedodržení repertoiru přece chybou vždy citelnou, a možno, že naskytne se chyb takých víc, jakmile by na př. pan Šamberk, ochuravěv třeba na nedlouhý čas, jeviště straniti se musil. Obávali jsme se toho již při „Žurnalistech“, a když režisér vystoupil, aby páně Šamberkovu indisposici omluvil, rozpomenuli jsme se mimovolně, co by se asi hrálo a jaké by nesnáze divadelní správě nastaly, kdyby pan Šamberk v každé hře značnou úlohou obmyšlený opravdově měl ochuravět. Přílišným využíváním síly neprospívá se jednotlivci a celek může nejcitlivější ránu obdržet. Na štěstí mohl pan Šamberk již včera odpůldne zase činně a svěže vystoupiti. Také ostatní spoluúčinkující působili chutě a jmenujeme tu zvláště pana Šimanovského, Grunda, Kašku a Kyselu. Mezi prvním a druhým kusem tančily slečny Hentzova a Svobodova známá již sóla. Návštěva byla velmi slušna. —

HLAS 10. října 1864

DOMPTEUR HERMAN
DIVADLO O DVOU NOHOU
NEUMOŘITELNÁ KLIDNOST
NOVINKY DRAMATICKÉ

△ *V Praze 12. října.*

Dompteur Herman! Dnes začne představení svá a včera prý již lvové jeho polekali několik zvědavců, kteří náhodou či schválností spadlé prkno měli za saharskou hrůzu. Vloni ještě zápasil Herman s Crocquettem v Paříži o lví slávu, letos bude sám v Praze královat, vloni projížděl odevřené zápasiště Hipodromu, letos obmezí se na kryté a vytopené (?) jeviště Novoměstského divadla. Na deset tisíc lidstva vejde se do Hipodromu a vždy skoro byly kryté místnosti divácké zde plny a tisícové lidstva jásali, když Herman před produkcí projížděl se nekrytou arénou na římském triumfním vozíku, sám jsa oděn v háv antický, vlastně fantastický. Mezitím bylo v Cirque Napoléon, kde Crocquette lvy mučil a dráždil, dosti prázdno, neboť Herman nalezl v polárním bílém medvědu velké tajemství, aby připoutal zvědavost obecenstva, a dompteur bílého medvěda stal se také dompteurem Crocquettovým. Viděl jsem ten pravdě nepodobný a skutečně také nepravdivý zázrak bílého zkroceného medvěda. Když byli lvové Hermanovi při hlučném potlesku z velké klece do svých komůrek zahnáni, přistrčen jest ku kleci chlév medvědí. Kolem omřížovaného jeviště vyskytl se hned dvojnásobný počet strážců mocnými bidly ozbrojených, a bylo jich také potřebí. Pronikavý, zůřivý řev otřásl vzduchem a oznámil příchod dravé šelmy. Medvěd se vyřítil ven a začal hned honbu na pána svého, — na všechen způsob byl Herman značně krotší než „zkrocený“ medvěd jeho. Bidly, velkým stolem, nadhozenými kusy masa zdržovali medvěda, aby neučinil nějakou zbytečnou poznámku k dompteurským oznámením. Několikrát obehnali se pán a sluha kolem klece, pak vnutila bidla tohoto hned zase

do chléva, zajisté ku stejné radosti obecenstva i Hermanově. Rozčílení a strach byly v obecenstvu nemalé, proto také zapověděla pařížská policie konečně polárněmedvědí produkce, — příliš brzy pro kasu hipodromskou a příliš pozdě pro možné neštěstí. V Praze uvidíme Hermana bez medvěda, nejspíš že nechce zkoumati, je-li jinde policie silnějších nervů.

Opuštěné divadlo Novoměstské přijde k nové slávě, zato se nechce se slávou dařit divadlu prozatímnímu. Po ukončení villegiatury zábranské vzat sice náběh dobrý, hned ale zase došel dech, protože se dostavila rýma. Kdosi tvrdil, že české divadlo stojí jen na „dvou nohou“, čímž chtěl snad čistě humánní ráz našeho ústavu naznačit. Mimovolně sobě člověk nyní výrok ten připomene. Pan Šamberk se nastudil a činoherní repertoir je v nejsmutnějším kolísání, co by se stalo as s operou, kdyby se nastudil pan Vecko, „noha zpěvu“? To by mohlo být divadelní správě dobrým poučením. Také správa her divadelních je hrou, a sice hrou o udržení obecenstva a o naplnění kasy, a žádný rozmyslný hráč nevsadí vše na jedinou kartu. Pan Šamberk, jehož talent za poslední doby brilantně se v oborech nejrozmanitějších osvědčil, je snad největším miláčkem českého obecenstva; právě proto nemůže se však od něho žádati, aby sám jediný všechny obory vyplňoval a ve všech kusech hrál. Podobného cos mohlo by se jen tenkráte díti, kdyby se kontraktně zavázal, — že se nikdy nerozstůně.

Něco dobrého má repertoirní to zlo přece do sebe. Abonentům předvádějí se hry, kterými se byli delektovali již často, již dávno, — taková upomínka na zašlou dobu mladistvou má také příjemnost svou. My pak zase nabýváme milého přesvědčení, že jsme již velmi mnoho namluvili, co jsme mohli klidně „pro domácí potřebu“ nechat. Což jsme se již nabědovali na ty starší překlady české, nad nimiž česká gramatika nejtrpčí slzy své vycedila, co jsme se naprosili za včasnou opravu, mají-li se kusy ty znovu dávat, — kámen by se byl

obměkčil, divadelní správa je ale z pružné plsti. Starý kus se dává znovu a starý nesmysl usmívá se z něho jako novorozeňátko z koupele. Ovšem zbytečno mluvit tam, kde slyšíte z úst samolibým úsměvem okrášlených: „Píšete něco? — ale jděte?! — já už dávno nečet žádné noviny!“ Jsou okamžiky v lidském životě, kde člověk je morálnímu políčku blíž než tuší! K takové klidnosti, z které se rodí rozkošné „ale jděte?!“, patří dobré zdraví, čistý vzduch nábřeží pražského —

to účinok zdravého povetria,
zdravej vody, ktorými viac človek
žije nežli slaninou a chlebom.

Mluví se mnoho o nových připravených hrách *původních* a vypočítávají několik frašek a veseloher jedno i víceaktových. O některých tvrdí se s určitostí, že jsou dobry a skvěle že obstojí. Zato není ani slechu o přísné činohře nebo tragedii. Jak rád bych promluvil o nové tragedii k vám jako kdys Racan o znělkách k slečně Gournay: „Dnes ráno viděl jsem, jak Malherbe sám šedou nití silnou bílou knihu sešíval, v níž *brzy budou* znělky!“ Nevím ale ničeho a vylhat se nová tragedie nemůže, ani kvůli pikantnosti ne.

HLAS 13. října 1864

DOKTORA FAUSTA DOMÁCÍ ČEPIČKA

„Doktora Fausta domácí čepička“ ve prospěch pana Kysely docílila dosti plný dům. Máme-li ale o provedení úsudek svůj vysloviti, jsme v značných rozpacích. Podobná rozviklanost a rozervanost může sice na diletantském divadle obecenstvu třeba ku zvýšené ještě zábavě sloužit, na divadle však, v něž skládáme naděje velké, jež je mladé a každým krokem svým musí zjevit upřímnou snahu po pokroku, naplňuje nás obavou opravdovou. Za saisony letní byli jsme těšeni sliby o „náramných“ přípravách na zimu a zamlčeli jsme se proto; nyní mlčíme principielně zas dále, ač těch náramných příprav nevidíme ovoce a ač školáckost některých operních a činoherních večerů svědčí o smutné nedbalosti. Mlčení naše čelí ovšem jen k tomu, aby se neřeklo, že obecenstvu béřem chuť k návštěvě; avšak divadlo sobě posavadní cestou opatří samo již dosti nechuti. — K zábavě přičinily se především tři faktory: za prvé špatná čeština herců, kteráž rozkošně na parvisty po galeriích roztroušené působí, za druhé pan Mošna, který rozvinoval hru skutečně svěží, a za třetí jistá malá chybička tisková. Divadelní cedule oznamovala totiž čtyry akty místo *tří* a většina obecenstva zůstala po třetím aktu klidně sedět. Nikdo nepřišel, aby chybu omluvil.

J. N

HLAS 15. října 1864

Když jsme čtli na repertoiru „Život ve snách“, byli jsme skutečně ve snách. Co to asi bude?! — Včera odpůldne jsme se probudili ku skutečnosti. Nový „život“ je starého „života“ nedochůdný syn, slabší odlesk, co do textu prázdnější, co do tanců chudší a do dekorací jen málo uspokojivý. Nevíme skutečně, k čemu pan ředitel dal tu „velkou fantastickou hru se zpěvy, tanci a *gymnastickými* produkcemi“ s velkým nákladem upravit. Jsme zajisté za každé obohacení dekorativní části velmi povděčni, a chtěl-li nám pan Liegert k velkému jednomu baletu pomoci, uznáme i dobrou vůli tu, ač nevíme, co konečně s *jedním* baletem tím na našem divadle, jehož obmezené prostory dalšímu rozvoji velkého baletu zcela překážejí. Když ale ani k poslednějšímu nehledíme, myslíme zas, že by byl balet mohl se obmezit na *mimické scény a tance*, a že je-li text zde zbytečností, jsou gymnastické produkce již holým nesmyslem. Jak povídáme, jsme vděčni, ale jen za dobrou vůli. — Text je prvního fádního extraktu z „Pied de mouton“ perifráze ještě fádnější a sušší. Když se tu ve scéně nemluví, má herec právě tak velkou radost jako obecenstvo. — Tance jsou celkem napodobeny známým sborovým i sólovým z „Kouzelné nožky“. Musíme uznat píli našich baletních členů, sbor prospívá rozumným návodem slečny Kneislovy vůčihledě a primabalerina naše, slečna Hentzova, spokojuje nás vždy úplně. Mladší slečny Svobodova a Rehwaldova vyplňují vedlejší svá místa rovněž uspokojivě, a zvláště na první pozorujem pokrok i chuť k umění. Malý Feigert representuje *samojediný* balet mužský, je čilý a hbitý, nemůže ale při svém mládí přece ještě podávat plnou charakteristiku, tím méně smí se od něho žádati, aby v groteskním tanci

napodobil na př. Espinosu nebo snad docela ho persifloval. Proto také mohl tanec „okouzlených květin“ a mimická scéna „Chycený lovec“ právě tak dobře vybočit z pouhého napodobení, jakž se značným štěstím učiněno při „kankánu“. — Z dekorativní části vyrovnává se jen „rubínový palác“ svému francouzskému vzoru; je pěkně, ano brilantně upraven, lehce a efektně malován. „Kouzelná zahrada“ s vodotryskem by snad ještě byla získala při osvětlení vhodnějším.

Nákladu na nevděčnou reprisu „Života ve snách“ skutečně nešetřeno, myslíme ale, že peníze jsou zde většinou přec jen vyhozeny, a nemůžem sobě náklad ten srovnat s pověstí, že některé nové hry, na př. „Mládí Ludvíka XIV.“, proto se nemohou dávat, že by bylo několik nových kostymů potřebí. Řádné vyšperkování „Orfea v podsvětí“ nebo „Snu svatojanské noci“ bylo by zajisté vděčnější pro budoucnost, hledámeť v myšlénkách marně po kusech, k nimž by se na př. „rubínový palác“ celistvě hodil. Či myslí snad pan ředitel, že se bude „Život ve snách“ často opakovat? Možno, — ale kdy? Do všedních představení snad nezasáhne, doufáme to, jakož doufáme, že letní šlendrián vzal počátkem zimy již za své. Zbyla by tedy jen sváteční a nedělní odpůldne, a tu pochybujem, že by při oklepaném tom kuse jen na měsíc obecenstvo vystačilo. Obecenstvo odpolední je hojné, plní značně divadelní kasu, a proto máme také podstatné právo, abychom pro obecenstvo to žádali alespoň rozmanitost zábavy, když již ne vzdělávání systematické. Pravilo se nám, že nastane řada *všedních odpoledních* představení. Proč? Pro „Život ve snách“ nebo pro pohostinsky v něm vystupující amerikánské gymnastiky? Když prohlížíme řady herecké, nevidíme, že by se divadlo naše mohlo obejít hned bez *čtyr* hereckých sil, leda že by se gymnastikům obětoval repertoir. Také jsme ničeho neslyšeli o tom, že by se byly na čas ten najaly zvláštní místnosti pro odpolední zkoušky, jakož zase s druhé strany ještě nikdo netvrdil, že by bylo zkoušek u nás příliš mnoho.

Tím jsme ale zavadili o hosty gymnastiky. Při John Blickových cirkusových kouscích v létě chovali jsme se pasivně, neboť byl prožluklý „první rok“ českého divadla a pak se nám pravilo, že Novoměstské divadlo náleží panu Liegertovi, který tam může dělat, co chce, — jak se to srovnávalo s existencí českého divadla, ovšem nikdo nechápal. Když pak mladý Feigert John Blicka napodobnil, brali jsme to ještě nadál co výběžky „prvního roku“. Nyní ale přestěhoval se „polichinelle“ také do prozatímního divadla — kteréž dle hořejší definice patří tedy snad přece českému národu, — a místo „ohromných příprav“ na zimu, na něž bylo po celé léto času až nazbyt, přišli s „polichinellem“ také ještě gymnastikové — co hosté či na engagement? — U nás je velmi mnoho možno! Nemůžem gymnastikům těm upřít, že ve svém vynikají, a jinde než v divadle bychom se jim také opravdově těšili, — v divadle ale těšíme se dle takého počátku zimní saisony jen na to, co nám as *konec masopůstu* přinese. Obdivujem svého pana intendanta.

S „polichinellem“ objevilo se ještě něco letního — totiž *německé* inserty či „zasláno“ v *německých* žurnálech o *českém* divadle! — Snažíme se psát o věci té sine ira et studio, je to ale věru těžké, velmi těžké.

Novoměstské divadlo patřilo prý panu Liegertovi, odtamtud mohl prý oznamovat, jak chce, — nu a z prozatímního divadla?

Novoměstské divadlo bylo prostorné, musilo prý se ledacos dělat, aby se naplnilo, také německé inserty, sice — „gehen die Deutschen nicht hinein!“ Prozatímní divadlo je ale malé, brzy plné a obecenstva odpoledního hojně; přece se však manevruje zcela zase způsobem letním, zcela způsobem takovým, na základě jakéhož (také ovšem na základě jistého taktuplného chování) tvrdili naši odpůrci drzým čelem, že se české divadlo nevyplácí, že nemáme obecenstva a jediná spása ústavu našeho je prý spojení jeho s divadlem německým. Věru, že to mladé divadlo naše zažilo již příliš mnohého úšklebku, než abychom klidně mohli se dívati na beztaktnost, z které

se nám nová směšnost rodí. S tím, kdož beztaktnost sám necítí, těžko vyjednávat, máme ale právo, vyžádat sobě na moci intendantské, aby takovému počínání rozhodně a provždy zamezila. Směšna by byla výtáčka, že inserty pocházejí od samých hostů našeho divadla. Hostům těm kladou se jisté výminky, mezi něž může patřit i ta, aby oznamování bylo řediteli úplně ponecháno. Doufáme, že věc ta bude konečně rozumně vyrovnána!

— — — — — — — — — —

Předevčírem dáván pro ochuravění pana Šimanovského náhle „Svatojanský dvůr“. Včera večer hráli místo „Rigoletta“ — „Faustovu domácí čepičku“. Bylo by se snad mohlo něco jiného dávat, ale tři důležití členové našeho personálu byli právě na dovolené. — Jinde se chodí na dovolenou v letě!

J. N.

HLAS 17. října 1864

Na včerejší hlasy pražských žurnálů ohled berouc, přerušilo ředitelstvo českého divadla ihned smlouvu svou s amerikánskými akrobaty, kteříž také již Prahu opustili. V rychlém a rozhodném kroku tom chcem spatřovati svědectví, že ředitelstvo může sice valně pochybit, že upozorněno však snaží se chybu opravit, jak právě možno.

HLAS 18. října 1864

Jsou věci, které jsou přímo nepochopitelny. Na př. to, že od divadelní naší správy nevyjde pražádná oprava, pro kterouž nebyl dříve se žurnalistikou tuhý boj, že na jednotlivé nepříslušnosti nepřipadne nikdo dříve, pokud neztropí se o ní ve veřejnosti hluk až k omrzení. V divoké honbě za výdělkem musí ovšem i přirozený takt zaniknout. — Chcem opět promluvit o jedné věci závadné, která třeba posud jsouc v počátcích může zakrátko tak mocně vzrůst, že zmaří i poslední naději v želanou zimní dobu. Míníme benefice. Abychom hned z počátku náhled svůj o beneficích jasně pronesli, pravíme, že je považujem za divadelní zlo; nemožno-li je *úplně odstranit*, nutno je obmezit pokud možná. Benefice třeba uvažovat vzhledem k obecenstvu, k repertoiru, k beneficiantům; o třech těch stránkách promluvíme vesměs jen krátce, ponechávajíce čtoucím, aby ostatní přidali sami. Co se týká obecenstva, lze pokračovat takřka ciferně. Dříve bylo jen jedno představení za týden, a to bylo představení benefiční. V základu svém totéž obecenstvo jediného toho představení stalo se abonentním obecenstvem hry codenní; k abonnement přichází pak nyní v témdni ještě jedno představení odpolední, pak nějaké „mimo předplacení“, když je něco zvláštního, pak jedna benefice — a nyní prý v témdni docela dvě benefice, jedna operní, druhá činoherní. Srovnává se se zvýšeným nárokem takovým na kapsu českého obecenstva také snaha našeho divadla? Pracuje toto skutečně k tomu, aby se kruh navštěvovatelů rozšiřoval, aby navštěvovatelů nových a častých přibývalo a systematicky se upoutalo? Pravda, že zvoucí beneficiant může hledět ke kruhům pražským mimo abonenty stojícím. Děje se ale *vždy* dle toho, aby jednou pozvaní nabyli chuti, přijít po druhé bez pozvání?

— Co do repertoiru nelze upřít, že by benefice *mohly* našemu ústavu prospívat, pravíme „mohly“. Za dřívějších her odpoledních byli herci skutečně tvůrci českého repertoiru. Starali se vždy o to, aby v „čestný den“ ten měli nějakou zajímavou novinku původní nebo dobře přeloženou a zpracovanou. Také nyní jeví se u většiny ještě snaha ta, avšak za doby celkem diletantické mělo ledacos úspěch velký, co v pevně článkovaném a velký cíl svůj znajícím (!!) ústavě může být někdy až závadou. Pravili jsme již nesčíslněkráte, že naše divadlo nemá ani krok zbytečný učinit, a věru nemáme pražádné chutě vidět mizeti léto a zimu a zase léto a číst na každé saisoně nápis: Hraje se, aby se hrálo! Kdyby se benefičianti podrobili vůli režisérské, kdyby hry benefiční přinášely to, co by saisona dle *pevného* plánu byla sama také podala, mohlo by zde ovšem vše jako ulito vypadat. Jakž ale jsme od systematického vedení právě tak vzdáleni jakoby od nějakého ideálu vpravdě nemožného, musí také benefiční hry obsazením, zkouškami, ano i samým dnem svým často překážet celistvému (!) plánu. Počítejme: Ze sedmi představení 2 opery, 2 benefice — zbývají tři večery pro běžný činoherní repertoir, z nichž se ještě velmi mnohý ztratí známými divadelními náhodami a nehodami a pak tím, že kvůli čas vymáhajícím zkouškám benefiční večer se ještě jednou nebenefičně opakuje, třebaby bez dalšího estetického výsledku. Pomoc by byla, kdyby se činoherní benefice na nedělní odpůldne přenesla. V dobu tu je ale divadlo ovšem i bez benefice plno. Mimo to je při poněkud zvýšených požadavcích honorárních a při menších prostorách prozatímního divadla získání poněkud jen dražší novinky pro beneficianta pravou obětí. — A kdo je vlastně beneficiantem? Cedule nám ovšem jmenuje toho či onoho herce a herec ten také přisvědčí, neboť mu má benefice vyrovnati to, oč gáže nestačí. Z hrubého příjmu odrazí se nejprv *všechny* výdaje téhož večera, pak obdrží beneficiant polovic zbytku a ředitel polovic — vlastním beneficiantem je tedy ředitelstvo. Mají arci oba právo

k tomu, avšak herec má sobě svou část pilně vyzvat. Nemluvíme ani o tom, že zvaní mnohému se hnusí, poukazujem ale, že držitelé vedlejších s menšími gážemi spojených oborů mají také příjmy, a že tu se ledacos u nás jako po celém světě přihoditi může, co činí pak zvaní ještě obtížnějším. — Jak praveno, my považujeme benefice za divadelní zlo; nemožno-li je úplně odstranit, nutno je obmezit. Pomoc by byla, kdyby se činoherní benefice na nedělní odpůldne přenesla. *Tím by se zároveň mohlo na obecenstvo dne toho lépe a vděčněji působit, než jak se nyní děje.*

J. N.

HLAS 19. října 1864

CO JE NOVÉHO? — KOVÁŘ A KREJČÍ
ČTVERÁCKÁ SPRÁVA DIVADELNÍ
NĚMEČTÍ IDEALISTÉ
NOVÉ ENTREAKTY, NOVÉ KUPLETY
A PŘESTUPNÍ ROK

△ *V Praze 19. října.*

Když se mne někdo zeptá, co je nového, mám ho vždy v podezření, že mne chce urazit. Co také odpovědít? Fráze jako: „Mnoho! Člověk ani neví, kde by začal!“ nebo „To víte, že novináři je vlastně už všechno staré!“ brzy se přežijou a věc nestojí za to, aby se vymýšlely nové. S gratulací novoroční už nechodíme, té se vykoupíme zlatkou, proč není možno zvědavosti se vykoupit! A ještě kdyby byli ti tázavci *pořádně* alespoň zvědavi! Takž ale tážou se jedni ze zvyku, druzí z dlouhé chvíle, třetí aby se myslelo, že proud časový skutečně je velmi zajímá, — a člověk přitom trpí jako přívozník. Kdosi, jenž často z Vídně do Prahy přijíždí, umínil sobě ondy, jakmile zase přijde, že dá na městské chudé zdejší desítku a kvitanci že bude presentovat každému, kdo se zeptá „co jste nám přivez z Vídně nového?“ nebo „co dělá Vídeň?“ Šlechetný člověk, — desítka bude ale vyhozena!

Co je nového? — Já se vám pomstím a odpovídám, že „Kovář a krejčí, obraz ze života, jejž sepsal ve 3 jednáních původně J. M. Š.“ se zpěvy a tanci, kterých J. M. Š. nesepsal. Hra se děje ve vsi Smíšku a jmeno dramatického toho místa nám vysvětluje, že jsou skoro všechny osoby vystupující poněkud obmezeného ducha, vyjma dva starce, kteří ale nemají v kuse skoro nic co dělat. V obmezenosti může ovšem mnoho komického vězet, to je ale právě ta velká chyba v novém „obraze ze života“, že ani obmezenost osob jeho nedotkne se nikde jakés rozhodnosti. Všechno je zde tak klidné, tak po domácku upravené, tak linkované, že se člověk ani bavit ani nudit nemůže. I ty osoby nejvšednější mluví dle

předpisu, nikde se nepovznášejí, ale také nikde nemluví od plic. Mírnost v prvním, druhém i třetím aktu, jen mírnost, a proto také žádný děj a po myšlénce ani památka! Proto také mám při některých živějších vtipech pana Šamberka v podezření, že ze svého přidával, čtverák.

„Kovář a krejčí“ leželi prý v českém archivu již přes dvě léta, — „proč je volal z jejich hrobu!“ Nejspíš že chtěla divadelní správa na „neustálý křik“ po novinkách tak odpovědít, aby křik provždy umlknul. „Těžko žurnalisty k mlčení přivést, když musí a musí mluvit,“ řekl Dohm, učenec Kladderadatsche. My přece pravíme, že se nemá s originály taková h r a provádět, jaká se provádí, my přece víme, že má režie česká i *dobré* originály české, jenže je schovává na pozdější benefice, i dosti velmi dobrých překladů, jenže jich nikdo nečte. „L'art de conspirer“, jenž se na německém divadle zdejším co „Minister und Seidenhändler“ právě líbí, leží již půl decennia přeložen, jiné tam leží kratčeji; nyní čítáme opět o dobrých nových kusech francouzských, na př. o Sardouově „Les pommes du voisin“, kojíme se ale milou nadějí, že je opět hodně dlouho, ba snad nikdy neuvidíme. Budem-li však mnoho o tom mluvit, dají nám pro ukojení zase nějaký — nový kus.

Co je nového? — U nás nic a ve Vídni je dle pověstí také už mnoho starého, i anatom a preparátor Hyrtl je „už příliš starý“. Dříve prý byl možným materialistou, nyní je prý nemožným idealistou. Slyšel jsem kdys opak, totiž tvrzení, že byl vždy idealistou a někdy až příliš ideálním. Mezi posluchači, kteří se do jeho přednášek zapisovali, byl kdys také Čech.

„Odkud jste,“ táže se Hyrtl.

„Z Čech.“

„Z Čech — a jaké národnosti?“

„České!“

„A jak dlouho bude ještě ta národnost trvat?“ táže se zase Hyrtl. Byl tedy vedle Päumanna vždy jedním z nejrozhodnějších idealistů. — Pravda je, že nás Němci,

národ vzdělaný, světově vzdělaný, nesmírně dobře znají. „Prosím vás, na které škole učí Palacký?“ tázal se tyto dny jeden Prahou cestující Němec, skoro profesor. A když byl ochotně poučen, tázal se ve vzdělanostní zvědavosti své dále: „A prosím vás, rozumějí sobě Češi přece, když spolu mluví?“ — Snad vydá knihu o nás.

Co je nového? — Že v českém divadle hrajou nové skladby entreaktní! Škoda těch starých, milých zvuků, které byly den co den stejny, tak lahodně známy, že obecenstvo bručelo takt za taktem s sebou. Konečně jsme je vybručeli! Čtyřicet dvě léta pachtily se v službě své, a když se jednou nebožtíkovi Stögrovi pravilo, že by už mohly na odpočinek, řekl: „Proč? Když sloužily tak dlouho, ať slouží dál!“

Co je nového? — Že jde přestupný rok 1864 již ku skloňku svému. U nás na tom mnoho nezáleží, v Americe musí sobě ale přispíšit všechny nevdané dámy, neboť o přestupný rok mají právo, aby se samy mužům nabízely. Bylo by velmi dobré, kdyby se to i u nás zavedlo. Ve jmenu mužské samolibosti ubezpečuju dámy, že by ani jednoho muže neurazily.

Co nového? — Že páně Mošnovy „nové“ kuplety jsou co do hudby as tak české jako vídeňská fraška! A ta je na mizině!

HLAS 20. října 1864

HRDINOVÉ — VESELOHRA — ONA CHCE NĚCO ZVLÁŠTNÍHO

Předevčírem dvě novinky najednou, totiž vlastně jen novinka jedna, francouzská to blueta „Ona chce něco zvláštního“ a pak zpracování Jeřábkovy starší hry dvouaktové „Veselohra“. Byť třeba základy Jeřábkova kusu již tenkráte, když se po prvé provozoval, nebyly zcela novy, dovedl vděčnému předmětu svému spisovatel přece dodat přídech veskrz český. Přídechu toho nadbytek, něco časového rázu a značné plynnosti dialogové získala „Veselohra“ nynějším částečným přepracováním na všechen způsob; jen situace podržely naprosto dřívější tvář a v nich jsou posud některé délky. Ovšemže povstaly částečně z toho, že chtěl Jeřábek šířeji charakterisovat (na př. „klasicismem“ oplývající scéna mezi Žvanilem a Adamem), než moderní veselohra snese, částečně také z neouplného rozvržení dramatického, pro kteréž část na jevišti se nalezajících osob vždy na němou hru odkázána jest. Režie divadelní patrně se starala o obsazení nejlepší, což prozrazuje dobrou vedoucí myšlénku v poměru k původním novinkám; myslíme však, že úlohy Žvanila i Rohouna snesly by dobře masky mnohem mladší. Mnohem více paměti věnoval pan Šamberk následujícímu Suchodolskému ve francouzské bluetě než Adamovi v původní veselohře. Blueta ta — při níž nechápeme, k čemu lokalisování jmen na česká — je skvostné bijou. Jakoby přímo vyňata z bujného bohémského života Murgerův pařížských zahrává s dialogem a situací co nejrozpustileji. Sotva začata je skoro již zase dohrána a vyžaduje tedy výtečnou souhru, aby překlouzla přes všechny nakupené nemožnosti. Paní Pešková, slečna Libická, pan Šamberk jsou již o sobě dostatečnou garancií souhry takové. Nemůžem však přece zamlčet skromnou otázku, zdaž překladatelé naši do úloh paní Peškové píšou sku-

tečně tolik „ach-ů“. Taková přednáška deklamační dělá se někdy dobře, ale jen někdy — tam, kde ji spisovatel sám chce. Večer zahajující „Hrdinové“ zbytečně ubírali večera. — Návštěva hojna.

J. N.

HLAS 22. října 1864

FIESKO

Zdá se, že veselohern\u00ed záplava otupuje u nás receptivitu pro tragedie. Takové otupení zasahuje mnohem škodlivěji do samého umění hereckého než do obecenstva, neboť obecenstvo máme již odchované co do smyslu estetického, ono dovede veselohru i truchlohru vážit dle vnitřní její ceny, a hru herců dle uměleckého stupně. Herectvo však musí být v obou směrech stejně dobře sestudováno, musí stejně pokračovat; kde nadvládá jedno či druhé přílišně, nastává již jednotvárnost. Tolik budiž jen všeobecně podotknuto; o nynější ceně našeho „Fieska“ promluvíme snad až po opakování. Vcelku byl předvčerejší večer mdlým odleskem večerů někdejších, za kterých jsme s potěšením zaznamenávali pokroky. Pan Šimanovský snad že ještě trpěl následky nedávné choroby, svěžest jindy Fieska jeho ovládající udržovala se jen místy, na př. při povídce k janovským měšťanům. Novým byl pan Kolár co Hassan. Velikost sprostě ďábelské té postavy poněkud se scvrkla v jeho rukou. Stalo se to tím, že rozhodnou váhu kladl spíš na racní zvláštnosti Hassanovy než na zvláštnost psychologickou. Kvapné mluvení, panu Kolárovi nikde nesvědčící, setřelo místy i zpředu naznačený samostatnější ráz a Hassan připodoboval se jiným úlohám páně Kolárovým. Ve vedlejších úlohách byly však nedostatky mnohem větší. Úlohy dámské, v rukou slečny Libické (Imperiale) a slečny Malé (Leonora) byly rozhodně dobře provedeny. — Souhra jevila velkou režijní píli, dekorativní část nasvědčovala opět, že ředitel Liegert hledí ku slušné, elegantní representaci. Musí se to uznat.

J. N.

HLAS 27. října 1864

Jeviště naše oslavilo den odhalení pomníku Mikovcova provedením „Záhuby rodu Přemyslovského“. Volba ta je odůvodněna spíše tím, že „Záhuba rodu Přemyslovského“ méně studování a scénické úpravy vyžaduje než tím, že by měla snad větší dramatickou důležitost než téhož spisovatele „Dimitrij“. Kdo viděl či jeden či druhý kus, zná spisovatele již úplně; oba mají stejné přednosti, stejnou hloubku, stejný význam. Kdyby byl Mikovec dopsal započatou „Bitvu bělohorskou“, byl by přirostl k pracím jeho nový článek sice, ale prvějším právě tak zase podobný, jak jsou sobě články řetězu. Mikovec byl vcelku z těch duchů, kteří, jak Hebbel o Lessingovi pravil, „stojí hned *vedle* básníků“. On také doved! zřídit brilantní, překvapující *ohňostroj,* který nás spíše uspokojí a třeba i unese, „než přirozená bouřka, v počátcích svých již zase umírající“. Byl znatelem divadla, jakých u nás málo, jeho efekt není také nikde otřelý; k větší ještě zvláštnosti pomáhaly pak mu vzácné jeho vědomosti historické, z nichž vybíral rukou nejobratnější. Jeho scény jsou vždy obrazem mocně plastickým; dialog sice jen povahy zběžně naznačuje, zato ale vynikají povahy Mikovcovy činem; děj se žene rychlým, silným proudem kupředu a unese často diváka s sebou vzdor strojenosti své. I ten, kdož ani na okamžik nezapomene strojenosti té, musí alespoň vždy přiznat, že je mistrna, někdy skutečně duchaplna. Řečeným je již také vyznačeno, že bohatý děj musí být také bohat na místa, na kterých herec může vyniknout, situace ho sama vynese na čistě dramatickou výš. Naši herci — s nepatrnějšími jen výminkami — neopomenuli užít vděčných příležitostí. Hrálo se s chutí, pro kterou jsme někdy odpustili i pathu u nás záhubně pěstovanému. Kolikrát již poukázala kri-

tika česká k deklamační zhoubě, kolikrát zavrhla již pathos ten a snažila ho nahradit přirozenějším žilobitím; avšak dutost nelze tak snadno vyplnit, mladší síly podléhají nákaze již za krátký čas, a zdá se, že samostatné divadlo bude mít také již svůj samostatný nemrav, eufonisticky třeba „školou“ nazvaný. Taková cesta zhubila již i slavně vyvinuté umění, jakž na př. o potomcích Garrickových nynější anglické divadlo učí. Vedle tohoto všeobecného chcem podotknout pouze panu Chramostovi, že by přec mohl být úlohy své mocnější, aby někdy až nepřekážel. Ovšem, z ostatních také leckdo maltretoval milou češtinu — zato ale mluvili v kuse obsaženou němčinu zcela správně.

J. N.

HLAS 31. října 1864

DESET TISÍC — VÝROČNÍ DNY
STARÁ HISTORIE
DVĚ DIVADLA PRAŽSKÁ

△ *V Praze 2. listopadu.*

Deset tisíc zlatých na Svatobor — věru toť událost a také se v posledních dnech o tom co o události mluví. Ovšem že jsme se kdys dočtli, že v Severní Americe soukromník stavěl veřejné dobročinné či jiné ústavy pouze pomocí vlastních milionů, ano že i ten či onen milionářský Hindu něco podobného učinil, a obdivovali jsme se tomu jako všemu velikému, co se ve veliké Americe děje, jako všemu brilantnímu, co se zjeví ve vlasti Kohinurů. U nás jsou ale poměry nejen menší, ale vůbec jiné, u nás není tak teplého slunce, aby miliony vypěstovalo, a objeví-li se někde některý ve skleníku novověkého kreditu, zvadne hned, jakmile nějakou skulinou zafoukne obchodní boreáš. Zato je lidí střádavých, kteří groš dovedou ku groši skládat, i u chudého národa dost, a jeden z nich, poněkud prý již obstarožný, daroval výtěžek střádavého života Svatoboru. Čin to o sobě skvělejší než celá řada činů, o kterých se u nás mnohem více namluvilo než nejspíše se nyní namluví o činu neznámého posud dárce.

Úroků z nového daru má prý se použít k vypisování literárních cen. Vypisování cen je arci v Čechách již diskreditováno, pravou podporou našeho písemnictví alespoň se nestalo, a to z příčin rozmanitých; důvěřuju se ale v dárce samého i ve Svatobor, že najde se modus skutečně zúrodňující. V Německu našli jeden modus takový: Na vypsání cenní sešly se sice práce, ale žádná z nich nemohla být poctěna. Náhodou zjevil se mezitím v tisku spis vhodný, jehož původce ale nekonkuroval: soudcové sáhli jednoduše po té práci *nezaslané* a odměnil je všeobecný souhlas.

Vedle té desítitisícové události vyskytly se jen udá-

lostky drobnohledně malé. I ty boží Dušičky minou letos beze zvláštní barvy. Ani feuilleton sobě jich valně nepovšimnul, a přec je to jeho historickou povinností, aby v den ten stal se vážným, dojemným, tvářorosným. Jen divadlo vzpomnělo sobě na historickou povinnost a na to, že v den ten kasa tradicionelně mívá překypující nápady. Koupili nového vycpaného sejčka, „zrežisovali“ nového hrobníka a dávali před Dušičkami „Mlynář a dítě jeho“ a o Dušičkách „Mlynář a jeho dítě“. Tradice podržela svou sílu, kasa nabyla „své“ stovky a obecenstvo si odlehčilo od svých slz. „Počkej, chudinko, ty se naplácheš,“ litovala družka družku před divadlem; přece tam ale vešly obě, litovaná i litující. Vždyť je pláč nad cizím neštěstím tak zušlechťující, tak lechtivý!

Ředitelstvo mohlo by výsledky poučeno ohlédnouti se po více takových „výročních“ hrách, neboť sběhne se do roka celá řada dnů, na nichž vyhověti lze tradicím obecenstva. Což z toho, opakuje-li se něco, — „vždyť se ve světě opakuje tak mnoho“, řekl by kupletista, než u průvodu orchestru „spustí“. A vždyť se nyní opakuje v německých časopisech i myšlénka *spojení českého divadla s německým,* přidávám bez orchestru. Takové opakování mívá někdy divnou svou stránku. Pamatuju se z dětských let, když mně byly strašné historie litoměřického kalendáře se strašnými, zamazanými, obrazotvornosti nejširší pole ponechávajícími rytinami ještě nejkrásnějším literárním plodem, že jsem tam četl o Rusu podivínu. Byl ztratil manželku, a že ji nade vše miloval, dal nějakým kouzelníkem Faustem tělo její stlačit a seškvařit, až bylo tak malé, že je mohl místo kamenu na prstenu pravé své ruky nosit. A ejhle — nejspíše že sobě dal některý pařížský feuilletonista litoměřický kalendář do francouzského přeložit, noviny alespoň vypravují jedny po druhých, že Rus ten žije právě v Paříži a že svou hrůzně krásnou historii právě někomu co tajemství sdělil. Rus opakoval vše věrně dle litoměřického kalendáře, jen Němec Faust postoupil během času na německého lučebníka. — Fauste!

S tím spojením divadla je ale, pánové, jiná! Těší nás sice, že přišli k uznání, že v Praze nemůže se vyplácet nebo *vůbec snad obstát* stálé německé divadlo vedle českého; my však se strany své nemůžem tvrdit, že bychom cítili valnou potřebu spojení divadla českého s německým. Nás nemýlí ani onen deficit, který pan Liegert prý vykázal. Má-li pan Wirsing třikráte tak velký deficit, vidíme v tom důkaz, že kdyby se pečlivost o české divadlo rozumně alespoň zdvojnásobnila, i udaný ten deficit náš by zmizel. Že české divadlo v Praze s německým konkurovati může, dokázalo se, a vadí-li menší prostornost našeho divadla konkurenci další, musí nám to být pobůdkou *jedině k tomu, abychom neustáli pracovati k velkému divadlu národnímu.* Bůh nás chraniž před spojením! Nemůžem k němu přivolit ani pod ředitelem ryzím Čechem, tím méně pod nějakým obojetným „Landeskindem“ nebo snad docela Němcem z říše. Věříme rádi, že leckde vzpomínáno s upřímným povzdechem na krásné doby, kdy pouze odpolední česká představení sváteční vynesla německému řediteli deset tisíc *čistého výtěžku* ročně. Mohl sumu tu strčit do kapsy nebo jí zvelebovat divadlo německé, — při tom však všem zůstal český umělec a celé české obecenstvo jen bídným otrokem. Tenkráte se to bez konkurence, při zemském příspěvku, z příspěvků inteligence poukázané jen k zjevům německým ovšem snadno řídilo. Pánové, splynutí německého divadla s českým není tak snadné ani totožné se splynutím Morgenpostu s Tagesbotem!

HLAS 3. listopadu 1864

EMILIA GALOTTI

Lessingovu truchlohru „Emilia Galotti“ nemůžem sobě mysleti na jevišti bez výtečné hry, a myslíme-li, tož zajisté sobě nepřejem býti mezi diváky. Bez výtečné hry stává se duchaplný Lessingův dialog, jehož každá věta je účelna a závažnou myšlénku obsahující, jen mrtvou kůpou slov, a povahy, hluboko vyčerpané, stávají se tím až fádními. Již duchaplné předčítání, takové předčítání totiž, které by každou jednotlivou myšlénku k plné platnosti přivedlo, bylo by věcí dosti těžkou, tím těžší je pak dramatické oživení, tím vyšší je pak umění, které kladouc váhu na jednotlivost, přece celek charakteru nerozdrobuje. V tom ohledu žádají dvě povahy Lessingovy hry (Marinelli—Orsina) přímo až virtuosnost jinde ovšem nevítanou, a vedle toho musí být i každá jiná povaha hry rovněž působící. Proto také bude „Emilia Galotti“ vždy dobrým měřítkem umělecké výše, na které divadlo stojí, a nemělo by se jinak k provedení jejímu přistoupit než s nejvyšším napnutím všech sil. Nestalo se to při prvním představení českém, může se ale státi v budoucnosti, a protož musíme přivtělení „Emilie Galotti“ do českého repertoiru vždy ještě uvítati. Schlegel nazval kus ten „dobrým příkladem dramatické algebry“ a měl v jistém ohledu pravdu; je tu skutečně přísná vypočítavost, chladný rozum (ač Lessing přece se všem náhodám a náhodkám nevyhnul), avšak chladnost Lessingova byla tvůrčí a dovedla jako každá síla tvůrčí také plamenný život vykouzlit. Lessingova truchlohra je čistě německého rázu, a proto také vyjímají se poznámky literárních dějepisů dosti divně, že Goethe a Schiller „*přece* přijali ji do německého repertoiru“. Co do divadelního odpovídá jí ovšem nejlíp zase ona škola, která svého času v Německu tak skvěle vystupovala; odpoví jí ale také

jiné umění herecké, protože jsou čistě lidské Lessingovy povahy i herci i obecenstvu stejně přístupny. O obsahu nebudem šířit slov, neboť nenáležíme k oněm českým „Düntzerům“, kteří myslejí, že děj vysvětlili tím, když ho vypravují obšírněji než kus sám; „Emilia Galotti“ je modernisovaná, náhodou do novověké italštiny přeložená Liviova povídka o římské Virginii, jenže se Lessing vzdal vděčného, u Liviovy Virginie mocně vystupujícího momentu politického. Zato bychom měli tím šíře promluviti o povrchním překladu díla přec tak důležitého; těžko však oučtovat s překladatelem, který překládá „die Kunst geht nach Brot“ na české „umění žebrá“, nebo který z piemontských „svišťů“ učiní hned „medvědy“. Lessingova hra je skorem již celé století stara a mnohé věty z ní dostaly se již jinudy než jevištěm k nám a staly se frázemi běžnými; tím větší píle třeba na jich převod, a tím větší píle na dialog celý, že tento vyhýbá se rozhodně všemu pathetickému, že je úplně *přirozeným,* nikoli snad nízkým. Že dialog takový neodpovídá nepřirozené deklamaci na našem divadle bující, rozumí se samo sebou, a proto bylo také hlavním rázem celého představení nejisté sáhání a pachtění se po jakéms alespoň trochu pravém tónu. Nejzajímavější musil nám již zpředu býti beneficiant pan Polák co Marinelli. Tento pravzor dvořenínské podlízavosti je zároveň také pravzorem vší prostřednosti duševní. Dvorní slunce je mu sluncem jediným, milost knížecí prostředkem i cílem, pro milost tu nehrozí se sice žádné špatnosti, není ale ani v této zvláště vymýšlivým, neboť jeho prostředky jsou skoro vesměs jednoduché a přitom sprosté. Pan Polák nalezl pravý, chladný, málokdy se stupňující tón zcela šťastně a přidržel se ho důsledně i v okamžicích mocnějšího afektu. Neříkáme tím, že by na jeho „Marinelli“ bylo již všechno vytříbeno, základ je ale rozhodně dobrý; vytkneme-li mu všeobecně ještě jakýs nedostatek v dosti uhlazeném takto pohybu, musíme specielně poukázat také ještě k tomu, že má v jednání prvním důvěrné jednání s princem být smělejší, v scéně s Orsi-

nou pak že má jizlivost ostřeji vystupovat. Ve vadě té sdílela se také slečna Libická co Orsina; v ostatním vyznačila žárlivostí a bolem zmítající se postavu tu sice velmi pilně, avšak místy až příliš ohnivě, což se již vrcholilo v slovech „princ je vrahem“. Slečna Malá hrála Emilii dobře, patříť k úloze té i dle Lessingova vlastního výroku jen mladost a pravý cit. Upozorňujem slečnu, že vystupujíc v první scéně, nesmí se ohlížeti po pronásledovníku svém; vždyť se táže výslovně matky, zdaž ji princ i do předsíně nenásleduje! Spisovatel zde sám hru předepsal. Pan Šamberk hrál prince s tak trhanou a vydoutlou deklamací, že mu přejem před opakováním řádné a výdatné studium; princ je v truchlohře té příliš důležit, než aby se směl nedbale odbýt. Claudia, Odoardo, Appiani byli v rukou slečny Lipšovy, pana Chramosty a pana Šimanovského, kteříž je rutinovaně provedli. Zástupcům Roty a Contiho byli bychom více důstojné chladnosti přáli. Angelo i Pirro byli obsazeni pány Chvalovským a Kyselou; při úloze Battista podotýkáme, že je to *důvěrný* sluha *Marinellův*. — Tužka režisérova zkracovala v kuse tak málo, že nemusila se vůbec namáhat; byli bychom alespoň napoprvé viděli kus, jak ho spisovatel napsal. — Návštěva nebyla tak valna, jak bychom byli beneficiantovi přáli. Ovšem že je benefic u nás i na ideální, nikdy neumdlévající obecenstvo příliš mnoho.

J. N.

HLAS 5. listopadu 1864

V sobotu „Musí na venek“ při úplně známém obsazení, včera odp. „Dráteník“ Kaiserův. Má-li se ve sváteční odpůldne hlavně fraška pěstovati, bylo by na čase ohlídnouti se po platných repertoirních přírůstcích, jichž netřeba vážiti právě jen z přečerpaného již zdroje vídeňského. Ostatně bavil „Dráteník“ zcela dobře. Mát několik vděčných, méně otřelých charaktérů, scény nejsou rozvláčny, situace se rychle střídají. Pěknou figurou drátaře Jury má pak kus pro nás zajímavost další. Slečna Kubíčkova provedla úlohu tu tak uspokojivě, že učinila z episody takměř hlavní úlohu. Rádi bychom viděli snaživou slečnu častěji zaměstnánu. Pan Mošna co Fabián byl taktéž dobrý — jen kdyby nepřivykal jistému nepříjemnému přeříkání se. Staré naše překlady frašek čekají jako steré jiné kusy bohužel ještě na opravovatele svého, a nešťastným přeřeknutím stává se špatně přeložený vtip ještě nesrozumitelnější. Pánové Chramosta, Kaška, Grund a Chvalovský přispěli ku zdaru kusu. — Návštěva zvlášť na galeriích četna.

J. N.

HLAS 7. listopadu 1864

PARAGRAFY PANA PUŠKVORCE KTERÝ BYL PRAVÝ ŽENICH CHCE BÝT VÁŽNOU

O včerejším představení, jemuž musíme ovšem věnovati ještě slovo obšírnější, budiž zatím jen podotknuto, že všechny tři novinky setkaly se s výsledkem dosti čestným. Při všech zpozorovali jsme vystačující divadelní znalost, místy dobrou charakteristiku, podporovanou dialogem správným a z větší části svěžím. Co dramatický celek vyniká nad ostatní jednoaktová hra „Paragrafy pana Puškvorce“ (od Křenka), co do živosti situac zase dvouaktová „Který je pravý ženich“ (od Pichlera). Zünglovu sólovému výjevu vadí poněkud méně vhodný předmět. Zítra o všech více. — Návštěva byla hojna a obecenstvo, po celý večer animováno, vyznamenalo zastupitele jednotlivých úloh častým potleskem. Netřeba ani podotknout, že beneficiantka paní Pešková byla poctěna věnci. U umělkyně takové má věnec zajisté pravý význam svůj.

J. N.

HLAS 13. listopadu 1864

DRÁTENÍK — PARAGRAFY PANA PUŠKVORCE — KTERÝ BYL PRAVÝ ŽENICH — VRÁTNÝ Z KARLÍNA

Skoro všem původním veselohrám českým může se vytknouti, že co do dikce nečiní požadavkům vybranější, uhlazenější mluvy zadost. Nechcem z toho velkou vinu vykládat spisovatelům původním, kteří buď ze společenského života našeho nenabyli dostatečné zručnosti, buď pachtěním po neporozuměné „prostonárodnosti“ sváděti se nechávají; poukazujem jen k málo potěšitelné okolnosti, že i překlady her původně salonních a elegantních původní ráz ten úplně stírají. Ten nedostatek uhlazenosti vytkli bychom předvčerejším novinkám proto již na předním místě, že jí mohli spisovatelé zakrýt ledakteré vady kusů svých. Omluva, že rozvinují se hry na venkově či v menších městech, je tu naprosto neplatna. Dobře činí dramatičtí spisovatelé, líčící život prostonárodní, hledí-li k ušlechtění mluvy svých osob, vždyť ty osoby z lidu mají věru i ve skutečnosti dosti jemnosti v sobě.

Co do dramatické ceny řeknem as pravdu, tvrdíme-li, že ani Křenkův, ani Pichlerův kus neudrží se v *nynější* své formě zvláště dlouho na repertoiru. Jestiť forma stránkou veledůležitou při obsahu, který *novostí* právě nevyniká. Hlavní přednost mají hry v tom, že svědčí o skutečném talentu, který třeba uznati pro práce budoucí, že jsou nám tedy jakousi garancií pro budoucnost, ač honosí-li se neznámí nám spisovatelé také produktivností.

„Paragrafy p. Puškvorce“ od Jaromíra Křenka naznačili jsme již včera co dramatičtější celek. Měšťanosta Houžvička, vilný, zamilovaný stařec, chce sobě vzíti schovanku svou Žofii, do které však je také zamilován bratrovec jeho. Zato však by se hospodyně jeho Marjanka ráda stala paní měšťanostkou, a oslyší proto návrhy páně

Puškvorcovy, písaře. Tento chce se proto vymstít na měšťanostovi a pomáhá bratrovci k tomu, aby strýce ošidil. Hlavní point leží v tom, že měšťanosta v domnění, že bratrovec šiditi chce vlastně syndika Kaňku, sama sebe ošiditi pomáhá. Ostatně se pomáhání obmezuje tím, že sám pošle pro kněze, a že prodlužuje rozmluvu s Kaňkou, aby tento nepřekvapil mladé milující. Konec je, že strýc mladomanželům odpustí, že sobě vezme hospodyni svou a že Puškvorec intrikant je vlastně jediný ošizen. — V ošizeném tom poručníkovi není ovšem mnoho nového. Předností děje ale je, že se před námi zakládá, před námi rozvinuje; na výši dramatickou přiveden, padá však příliš rychle a povrchně. Také to je vadou, že z vymyšleného zákoníka manželského vyňaté „paragrafy pana Puškvorce“, kteréž přec celé hře název daly, mají jen vedlejší komickou platnost svou, kdežto by při opětném zpracování mohly se stát hned od počátku činiteli celého děje. Povahy Křenkovy hry jsou dosti určity, ostře vyznačeny, takže zastupitelům hlavních osob, Houžvičky a Puškvorce, je podána dostatečná příležitost ku charakterisování hereckému. Pan Kolár se také příležitosti té dobře uchopil, pan Šamberk hleděl však víc k pouhému pobavení obecenstva, k efektu čistě fraškovitému než ku charakterisování, a dle toho dosáhl také účele svého u obecenstva. Ráz celé hry, která je rozhodně fraškou a nikoli „veselohrou“, svedl ho as k tomu.

Tentýž rozhodný ráz má dvouaktové „Který byl pravý ženich?“ se zbytečným titulním „aneb-ovým“ přívěskem „Všeho dobrého do třetice“. Spisovateli tanulo na mysli patrně Shakespearovo „Zkrocení zlé ženy“, z něhož vyňal velevděčnou figuru Kateřiny. Že však v mladické své práci chtěl nakupit příliš mnoho situac a užít nejrozmanitějších charakterů, stalo se, že základní myšlénka děje nevystačila již pak ani na figuru hlavní a že tato sklesla na málo provedenou episodu. Vojenští důstojníci na odpočinutí, Hromovský a Kalina, dali sobě slovo, že Marie, dcera prvějšího, vezme sobě Sokolského, bratrovce Kalinova. Za tím účelem objednal Kalina bratrovce své-

ho, cestujícího s přítelem Sedmikrásou po Čechách, na jistý den do venkovského sídla Hromovského. Zde sobě získá Sokolský srdce Mariino, zaujaté proti oktrojovanému ženichu, aniž by věděl, že to vlastně určená mu nevěsta. Podporován přítelem Sedmikrásou hledí se dostat do domu své milenky a přitom vyvolají některé smělé studentské kousky celou řadu dobrých a skutečně velmi komických situac, svědčících o tom, že spisovatel má již nyní značnou znalost divadelních dojmů. Marii pomáhá zas na návštěvu přišlá sestřenice Kateřina, která, ač již plnoleta, přece nebyla posud „toho pravého“ nalezla. Jakousi výpomocnou veličinou je vysloužilec a Hromovského zahradník Tomáš, figura to patrnou láskou kreslená. Konečný příchod starého Kaliny rozluští navršené zmatky a závěreční tableau vykazuje tři párky: Sokolského s Marií, Sedmikrásu s Kateřinou, Tomáše s kuchařkou Barborou. Poměr Sedmikrásy ku Kateřině, jediný zde čistě veselohemí, začíná se teprv v polovici druhého aktu zaplítat, a v tom jsme naznačili již zpředu vadu kusu. Další závadou je figura Tomáše, příliš široce rozvedená, pro kterou i místy vázne dialog takto dosti hbitý. Jak praveno, hlavní síla kusu spočívá v pestrosti fraškovitých situací a pravdu mají tvrdící, že by tu bylo potřebí jen kupletních a hudebních přídavků, aby z kusu Pichlerova stala se fraška obecenstvo i častěji bavící.

Zünglovo sólo „Chce být vážnou“ mohlo by se spíše pojmenovat „Běh života manželského“. Je až příliš rozvedeno; značnější uhlazenost mluvy vyznamenává hříčku tu přece. Že se mladá manželka dříve, než se cítí matkou, připravuje již na to, jak to as manželi sdělí, až cit ten skutečně se dostaví, je sice v životě možno; na jevišti nemá něco podobného však dramatické platnosti ani v sóle, předpokládajícím osamělost předstupující před nás osoby. —

Z jiných představení máme se jen ještě o opakování hry „Dráteník“ zmíniti, v níž vystoupil pohostinsku pan

Vilhelm, Pražanům co dobrý komik již od dřívějška známý. Co takový osvědčil se při úloze Fabiana opětně, ač jsme zpozorovali, že nezvyklé velkoměstské jeviště bezprostřední proud jeho humoru poněkud zužovalo. Mimo to se dovídáme, že předložené jím kuplety byly zeškrtány až na ono minimum, které jsme slyšeli a kteréž ovšem nemohlo se zvláště líbiti.

Včera odpůldne bavilo se obecenstvo dlouho již neviděným „Domovníkem z Karlína“ a živou hrou pana Šamberka, paní Hynkovy a slečny Červinkovy, až příliš málo zaměstnané.

J. N.

HLAS 14. listopadu 1864

KTERÝ BYL PRAVÝ ŽENICH
POSLEDNÍ TRUMF

Včerejší opakování Pichlerovy frašky „Který byl pravý ženich“ připomíná nám ještě jednou sobotní představení a zároveň povinnost naši, abychom se zmínili ještě o paní beneficiantce samé. Netřeba ovšem zvláště podotýkati, že byla dobra, i v první i v druhé frašce, v nichž nemá mnohé příležitosti ku vyniknutí; veškerou brilantní hru svou však rozvinula teprv v sólové hře závěreční, kde byla v rozmanitých detailech skutečně nevyčerpatelná. O ostatních spoluúčinkujících zmínili jsme se již částečně a připojujem zde jen ještě něco příležitostného. Po delší již čas dovolují sobě někteří herečtí rutiniérové častá extempora, jimiž divadelní kritiku českou v posměch uváděti či vůbec snížiti zamýšlejí. Naproti podobnému dětinstvu nemusí se ovšem kritika českých časopisů, kteréž o rozkvět českého divadla mají zásluhy věru ne poslední, ani brániti; vždyť samo obecenstvo odměňuje snahu těch, kteří myslejí, že musí záhadnému „umění“ svému pomáhati útržkami na žurnalisty, pouhým mlčelivým politováním. Také to podotýkáme my, kteří jsme byli vtipných pánů nejoblíbenějším terčem, zde po prvé a jen proto, že věc jednou již jinde podotknuta jest. Ano, kritika bude mít vždy a všude podobné srážky s herectvem, protože toto má — více kategorií. Kritika nemá jen s pravými umělci neb zase úplně neschopnými nedouky co dělat, ale i s tou milou prostředností, s těmi „rutiniéry“. Podotkli jsme již jednou, že o tom, co nestranná kritika praví, skutečný umělec přemýšlí a s dobrými náhledy vlastními srovnat hledí, nedouk že tomu nerozumí a věčně sám se sebou spokojený rutiniér že to považuje za kámen, vadící jeho pohodlí a lacinému nabytí slávy. Tak je všude a je také u nás, ač se tomu divíme, že ideálnost s každým mladým

podnikem obyčejně pojená nemění věc na lepší stránku. Také v sobotu slyšeli jsme narážku, o kteréž jsme při novém kuse hned věděti nemohli, je-li to plod spisovatelův či hercův. Seznavše divadelní knihu, víme nyní, že to plod hercův, že tam ale i ledacos jiného jinak stálo, než jak jsme s jeviště slyšeli. Musíme být velmi pozorni, abychom v budoucnosti nepřipočtli nějakou neslušnost snad síle spisující, která je vlastně původní okrasou síly exekutující. Ovšem, kdož může za to, že mají ti pánové tak slabou paměť, že ji musí i skromnými svými vědomostmi z přírodopisu podporovat! Mimo Pichlerův kus viděli jsme včera také ještě známou již hru „Poslední trumf“. Mezi oběma tančila oblíbená sl. Hentzová nový tanec, „Polku Donatovu“.

J. N.

HLAS 15. listopadu 1864

„Z mladého věku Ludvíka Čtrnáctého“, kus pracovaný podle pokračování Dumasových „Mušketýrů“, má ctnosti i nectnosti jiných podle románů pracovaných her. Postavy, povahy a děj jsou nám zpředu již známy; co nás však zajímalo při klidně se vyhloubávající charakteristice, při volně a široce plynoucím ději románu, předstupuje v dramatickém rouše, rutinou zouženo a přistříhnuto, před nás s dojmem třeba okamžitým, kratčeji ale trvajícím. „Z mládí Ludvíka“ má konečně plynný dialog, rychle se střídající situace právě tak jak mnohý podobný kus, přednost ale před jinými podobnými kusy žádnou. Ve vlastnostech těch je to hra pro vyplnění a větší pestrost repertoiru přece vhodna, zvláště proto, že vcelku stejně málo obsahující úlohy nevyžadují při počasném opakování zvláště velkého studia a tedy času. K tomu ještě se druží, že české vzdělání honosí se opravdově broušenou, krásnou mluvou, kteráž arci všude k platnosti nepřišla pro známé — akusticky-gramatikální nedostatky našeho divadla. Hra byla poněkud mdlá, jedině postava D'Artagnanova obdržela panem Kolárem plné životní síly. Z ostatních vyznamenalo obecenstvo paní Peškovou, pana Šamberka a pana Šimanovského. — Návštěva obyčejná. —

J. N.

HLAS 18. listopadu 1864

Nebylo mnoho obecenstva na benefici pana Šimanovského, slabší návštěva ta, způsobena zvláštností nynějších poměrů, není ale také žádné votum proti umělecosti nebo oblíbenosti beneficiantově. Hrstka přítomného obecenstva byla uměním unešena a my sami, upřímně řečeno, nechali jsme se volně zachvátit proudem obecným. Nebyl to ovšem zcela ten Narcis, *jakého my sobě myslíme,* s tou epigramatickou kaustičností, s tou ostrou reálností, jaká zvláště první akt prochvívati má a i do dalších výjevů přešlehuje; byl to ale Narcis, jak jsme předpokládali, že ho *Šimanovský* pojme, a v tom ohledu viděli jsme postavu velkou, umělecky nejen oprávněnou, ale i cele provedenou. Nový náš Narcis je s abstraktnější své dřevní výše stržen v plný, palný proud citů. Jeho náhledy filosofické a sociální nerodí se teprv před námi, jsou to již zralé výsledky dlouholetého přemýšlení a ostrost jejich připomíná nám jen hrany vychladlého křišťálu. Zato ale je cit v plném varu a klokotu, zato je smutek, neštěstí i zoufalství Narcisovo opravdové, přirozené a mocné. Druhý, čtvrtý akt, pak první polovice aktu posledního byly dle toho uchvacující. Ostatní se na všechen způsob vyrovná dalším ještě promyšlením a opakováním. Připomínáme v ohledu tom jen zakončující výjev šílenosti, který byť třeba mohl průběhem svým znenáhla až k malomocnosti klesati, přec z počátku žádá mocněji bušící tón. Dessoirův do výše se stupňující krátký smích je v úloze té vzorný a nahradil by zde vše napotomní padání. Některá mluvní nedopatření při pronášení francouzských slov nejspíše že se přihodila jen náhodou. — Jakž Narcis pana Šimanovského nám byl vzácný, takž nás překvapila zas Pompadourová slečny

Libické. Úloha ta leží zcela mimo posavadní obor slečnin a výtečné provedení musí se tedy tím skvěleji uznati. Řeknem krátce, že ani co do pojmutí ani co do hry samé nelze jinak než souhlasiti. Obě scény její byly dopodrobna promyšleny, druhá musila ovšem svou silou tragickou vyniknout nad první. — Vedlejší úlohy ostatní byly vesměs dobře representovány, vzdor velké konfusnosti, jaká řídila rozdělení úloh. Důležitá souhra prvního aktu trpěla nepozorností jedné z dam.

J. N.

HLAS 21. listopadu 1864

ZVONÍK NOTREDAMSKÝ

Nepodali jsme v posledních dnech žádného referátu o divadelních představeních, bylyť to reprisy a více méně dobré: jednou hrálo se výtečně, že takový večer s pýchou rovnáme k večerům ve dvorních divadlech stráveným, po druhé však zase tak povrchně, že jednotlivé okamžiky nás přímo přenášejí před jeviště pouze diletantské. Při velkých schopnostech a víc než dostačující rutině nebývá vždy stejně dostačující vůle. Repertoir někteří chválí. Proč ne! Je vskutku ve způsobě své dobrý, ale o způsobě té jsme již vícekráte dovodili, že neodpovídá zcela *českému* divadlu, kteréž je mimo to také druhým a tedy závodícím divadlem pražským. Klasiky německé vídáme na českém jevišti častěji než Němci na svém vlastním, a co se týká ostatního, stalo se již, že v běhu sedmi dnů mělo naše divadlo s německým dva stejné večery. Tou cestou může se i dobrý repertoir stát nedobrým. Že by obecenstvo jinak smýšlelo, není právě vidět. Křísení starých her, jakož pro odpolední představení „Zvoníka notredamského“, možno vždy schválit.

J. N.

HLAS 30. listopadu 1864

PRACH DO OČÍ — ZE ŠEVCE DOKTOR

Francouzská literatura veseloherní, stará i nová, má nyní široký průchod na české jeviště. Zdá se i, že chtějí starého Molièra připravit o všechen kredit, neboť i úplně již vyvětralé a na samu fašku přestárlé kusy jeho předvádějí nám opět a opět. Českému obecenstvu co „Bezděčný lékař“ již na dvacet let známá hra byla předevčírem provedena „ponejprv“ a sice nyní v novém překladu co „Ze ševce doktor“. Celý kus visí na jediné figuře, kteráž musí být pochopena s tak mocným humorem a předvedena s tak značnou *charakteristikou,* že skoro celý kus již nyní za to nestojí. Tím méně dostačí zde pouhý humor lehký a nepomůže kusu ani k jedinému opakování. Při těch a podobných hrách pozorujem na divadle svém masky jakoby z doby nízozemských genrových klasiků vyňaté; typy Rembrandtovy sledují jedna za druhou a jsou co zvláštní studium vítány, pokud by ovšem nepřekročily meze i hrubé komice určené. — Trvalé obohacení nabyl repertoir dvouaktovou (Sardouovou?) hrou „Prach do očí“, založenou na moderním snažení se měšťanských kruhů zdáti se *velebohatými.* Lidská slabost tu popadena za pravou stránku a vyvoděno z ní mnoho pěkných a rychle se střídajících situac. Ač jsme hru tu posud sami neznali, mluví se přec již dlouho o ní a divíme se, že se nedostala dříve již k nám. Provedení její bylo hlavně pomocí slečny Lipšovy a pana Kolára zdárné. Pan Šimanovský zdá se že převzal menší svou úložku jen z ochoty k beneficiantovi; jinak by patřila na všechen způsob panu Grundovi.

J. N.

HLAS 3. prosince 1864

ĎÁBLOVY ZÁPISKY
KRÁL VÁCLAV A JEHO KAT

Po celé řadě nepořádků, kteréž způsobily, že se takměř do posledního okamžiku nevědělo, co druhého dne hráti se má, vyšly konečně „Ďáblovy zápisky“ pořádně, totiž *repertoirně* pořádně, neboť uměleckému pořádku, zdá se, že máme znenáhla zase odvykat. Že se předevčírem repertoir dodržel, tím vinen ovšem benefiční večer. Sujet této staré hry arci by se mnohem líp čtlo a mohla by z něho být novela velmi napínavá, při níž by i strašidelný přídavek tajuplnosti službu svou až po konec činil; avšak i co činohra by napínalo dosti přirozeně, kdyby se mu náležité, *přirozené* representace dostalo. Figura Robert jest z těch, které nalezají se často v repertoiru cestujících divadelních virtuosů; to víme ovšem odjinud a nebyli bychom toho ovšem z předvčerejšího představení poznali. Věříme milerádi, že trpěl pan Šamberk nejspíš silnou chorobou, neboť tak *úplnému* neporozumění úloze nejsme u něho zvykli. Úlohu, která vyžaduje nejostřejšího pointování, nejuhlazenějšího salonního tónu a pohybu, deklamoval v pathu hrdinném. Zvláště to musilo vadit v maškarních scénách jednání druhého, jež beztoho poněkud unavují opakováním se. Že pak také zde výsledek kusu na jediné osobě visí, byl výsledek celého večera velmi skrovný. Jen komický moment kusu, šarže páně Kolárova, podal vyčnívající ostrůvek; ostatní osoby nemají také ani příležitosti k zvláštnímu vzletu. Zato byl včera odpůldne provozovaný kus „Kat krále Václava“ něco mnohem celkovitějšího. Odpoledními našimi hrami zavane někdy ještě onen svěží duch, ona láska ku hře i *českému* divadlu, jaká bývala, když se *jen* odpůldne hrálo; říkáme — *někdy!* Mladší síly, kterým večerní jeviště je zavřeným rájem, „parádním pokojem“, do

kterého smějí jen o Boží hod, mají v nedělní odpůldne vítanou příležitost, aby dosah svůj ukázaly a v obecenstvu sobě přívržence sjednaly, což se včera na př. panu Grundovi a slečně Kubíčkové, pak také ještě panu Polákovi u dostatečné míře podařilo. Vedle nich ale vypadají ty starší, dávno utužené i uznané síly poněkud smutně, upřímně řečeno; velikáni scvrkají se na ještě méně než smrtelnou maličkost. Bůh ví, jaký to nový princip u nás, že se vedlejší, často zcela nepatrné úlohy obsazují i tam nejprvnějšími herci, kde při nejlepší vůli tito přece nic kloudného svésti nemohou, kde by četné síly vedlejší úplně dostačily a i nepatrnou úložkou aspoň k oblomení pohybů svých příležitost obdržely. Přednímu herci nestojí „capart ten za učení“, také se mu neučí a blamuje se vedle herce *ne*předního často co nejrozkošněji. Tím se navyká jisté nedbalosti i pro případy poměrně důležitější, zkoušky mu také odbírají až příliš mnoho času, mladší talent neobdrží ani příležitosti k rozvoji, a co nejhoršího: *od nehod či jen nápadů dvou neb tří osob závisí pak osud celého repertoiru, ano třeba i divadla!* Příklad prvních svádí druhé a třetí, máme těch již celou řadu, kterým nestojí „caparty ty za učení“, paní Turnovskou na př., nebo slečnu Čermákovu nebo i jiné. Známe materielní příčinu obsazování onoho, nemůžem ji ale ani výminečně uznati. — Co se týče včerejšího představení odpoledního, vyslovujem dodatkem přání, aby se u pokračování odpoledních her starší kusy historické pěstovaly, pokud možno; jsouť i v nejbaroknější formě své vždy ještě povzbuzující a často i poučující. Aby herci naši také jazykem přesným hleděli ku šlechtění obecenstva, nemůžem od *českých* herců ovšem žádat. V tom ohledu zaznamenáváme zde po kronikářsku jen novou módu, že totiž pánové ti vyslovují nyní „jm*é*no“, „jm*é*nování“ atp. zcela tak, jak se tomu v hudební frašce „Orfeus“ naučili.

J. N.

HLAS 9. prosince 1864

Takové večery, jakým byl předvčerejší, patří k našim parádním; veselohra je již jednou naší silou a nemůže se nikdo ve prospěch našeho divadla tomu vzpírati, aby i nadál byla. Ve veselohře přivedli to někteří umělci čeští až k samé virtuosnosti. „Obědvám s matkou“ na př. nemůžem sobě ani líp provedeno mysliti. I pan Šamberk i paní Pešková mají pro své úlohy zde nejen dostatek rozmaru, lehkosti a elegance, nýbrž také onen hluboce dojemný tón, jaký vyžaduje ethický základ, který nám bluetu „Obědvám s matkou“ nade hry podobného druhu milejší činí. Zakončení scény mezi Žofií a Didierem podobá se skutečně doznívání krásného akordu. Rovněž musí uspokojit, ovšem jiným způsobem, veselohra druhá, Rosierovo „Prach do očí“, kde zase pan Kolár co Perník překvapuje nejkomičtějšími nuancemi. Slušno přiznat, že je slečnou Lipšovou, pány Chramostou a Kyselou co nejlépe podporován. Také méně provedené povahy Verunky a Klotildy nalezly paní Hynkovou a slečnou Čermákovou dostatečného výrazu. Návštěva byla jen obyčejna a v nepravém poměru k hodnosti večera.

J. N.

HLAS 11. prosince 1864

SARDOUŮV KUS „Les diables noirs“ neobdržel přivolení pana intendanta a nebude se tedy na českém divadle provozovat.

HLAS 15. prosince 1864

VALDŠTÝNŮV TÁBOR — SÁM NEVÍ, CO CHCE — JEN MIMOCHODEM!

V operním divadle na nábřeží hraje se nyní také někdy nějaká činohra nebo veselohra. Jsme vděčni za to, neboť nahlížíme, že nemůže dramatické umění recitované zcela ladem ležeti až do té doby, pokud nemáme druhého divadla, určeného pěstování *činohry*, pro nás konečně vždy ještě důležitější než opera je — vzdor muzikálnosti našeho národa. Zpěv se u nás vyvinul, když jsme mluvit nesměli; nyní smíme mluvit, a také se nám dovoluje někdy mluvit na jevišti v dialogu a monologu, neboť se nahlíží, že z výtěžku opery nepřiplácí se na činohru nýbrž naopak. Jen to se nechce nahlížet, že *řádným*, č e s k ý m pěstováním činohry byl by výtěžek z této ještě značnější a že by se mohlo pak ještě více na operu připlácet, když již panuje náhled, že musí být české léto operní a baletní, česká zima jen operní, a činohra děvečkou popelkou. Předvčerejší činoherní večer — jediný za celý týden — nebyl takový, že by byl mohl někoho uspokojiti, nebo objeviti se co dobrý, pevný člen systematicky vedeného celku. Především bychom rádi věděli, k čemu „Valdštýnův tábor“! Nechtělo-li se dokázat, že náš repertoir je skutečně nepoměrně němečtější než zdejšího divadla německého, nevíme jiné příčiny. „Valdštýnův tábor“, počátek Schillerovy trilogie, dává se jen tenkráte, následuje-li po něm „Piccolomini“ i „Valdštýnova smrt“, nebo chce-li se Schiller oslaviti, na př. o narozeninách jeho. My slavíme v českém divadle každou chvílku něco a někoho; nemůžeme ale rozluštit, co asi jsme předevčírem slavili. Vedle toho dává se „Valdštýnův tábor“ také jen tenkráte, když se chce neb může ukázati výtečná souhra. A u nás se ukázal přímý opak výtečnosti; slova nebyl skoro nikdo mocen, což se zvláště při deklamaci rýmů

nesmírně krásně vyjímá. Dámy přebíraly pánům a tito zase dámám slova s ochotou všeho uznání hodnou. Ani pan Kolár nebyl slova mocen, kapucínské jeho kázání mělo ráz velmi přirozené improvisace. — Velmi pěkně stavěnou hříčku „Mimochodem“ (En passant) přijímáme rádi v dlouhou již řadu svých jednoaktových her, vzdor tomu, že na německém divadle byla již před léty obehrána. Jenže žádá hříčka ta, nemá-li skorem až k fadese sklesnout, tak uhlazenou a lehkou hru, na jakouž slečně Čermákově, pak pánům Chvalovskému a Polákovi ovšem ještě leccos schází. — „Sám neví, co chce“, nesmysl v 1 a ⅛ jednání, bez exposice, bez konce a uprostřed obmyšlen pitomým dialogem, mohl jen hrou páně Šamberkovou trochu bavit. — Návštěva byla četna, jakž také uznání hodné snahy beneficianta pana Grunda vždy zasluhují.

J. N.

HLAS 17. prosince 1864

TŘI MAUPINOVÉ

Scribeovi „Tři Maupinové“ po prvé ve všední představení a přitom ovšem v předplacení — toť věc velmi pěkná; svědčila by o tom, že se činohře poskytuje skutečně ono místo, které v *českém* divadle zaujímati *musí* a nad kterým bdíti jest záležitostí nejen kritisující veřejnosti, ale i *intendantury*. Zárodek lepší budoucnosti literární, ano i politický moment českého divadla leží zajisté jen z menší části v rozkvětu opery. Tím arci nechceme říci, že by nemělo se k opeře rovněž pilně přihlížet, pěstujeť se v ní jiné umění nám taktéž milé a jestiť ona nejen materielně šťastnější, ale i nutnou okrasou na zevnějšek. Jí však *nesmí* činohra utrpět v *žádném* ohledu, činohra i opera mohou a mají se svorně vedle sebe vyvinovat. Že by jinak obecenstvo činohře odvykalo, výtěžek divadelní kasy že by byl zbytečně a neodůvodněně skrovným, tomu nasvědčovala předvčerejší slabší návštěva. A přec by byli „Maupinové“ zcela odpovídající onomu systému, jaký že má divadlo naše ovládati, jedině přesvědčeni jsme. Za prvé není kus ten pražskému divadlu již odjinud dostatkem znám, za druhé vycvičuje souhru *větších* mas veseloherních a pak má dosti životní síly v sobě, aby nevypadl ihned zase z repertoiru. Co do hlavního hledí „Maupinové“ ovšem rozhodně jen k zábavě a v tom ohledu dosahují prostřední tři akty svého cíle úplně. Jsou s vybroušenou znalostí divadla stavěny, někdy až rafinované, vždy ale dobře působící hledanosti. Divadelní způsobilost nemůže se také prvnímu a poslednímu jednání upříti, avšak zde se snažil Scribe působiti zároveň jakous myšlénkou ethickou, a že zvolil k tomu myšlénku nepoškvrněnosti *šlechtického* jmena měšťanským zaměstnáním, nemá ani obecenstvo ani my dostatečného poro-

zumění pro jeho figury. Leda že jejich duševní obmezenost polítovati můžeme, soucitu nevzbudí. První požadavek „Maupinových“ je výtečná souhra, kteréž se jim v rozhodných scénách také dostalo; v jiných jevila se alespoň snaha k ní, kteráž sváděla až k hojnějšímu přeříkávání se (zvláště fatální u vévodkyně z Navailles), což však přičítáme zevnějším příčinám, snad nemožnosti dostatečných zcela zkoušek. Na týž asi vrub přijdou maličkosti, jako že herec na jevišti stojící vidí již skrz zeď osoby přicházející, nebo že sobě musí sám za dvéře pro ně. Jednotlivcům není podáno zvláště příznivé úlohy k vyniknutí. Elegantní hra, lehkost, napnuté sledování rychle se střídající a měnící situace žádá se zde před charakteristikou. Přece však vynikali slečna Malá a p. Šamberk co zástupcové předních úloh výše a pan Kolár měl zase šarži maskou i hrou vynikající. Rovněž se přičinily slečna Libická, jejíž humor stává se ve veselohře vždy svěžejší, paní Pešková, slečny Lipšova a Čermákova, pak pánové Chramosta, Grund a zvláště pan Polák.

J. N.

HLAS 22. prosince 1864

KUTNOHORŠTÍ HAVÍŘI

Tylova mladistvá práce „Krvavý soud“ shromáždila včera odpůldne obecenstvo velmi četné. Vzdor některým vadám kusu, jehož stavba hlavně v posledním jednání se křiví, zůstaly by při *dobrém* provedení přece ještě dostatečné efekty. Divadelní správa přičinila k tomu dojemnou chudobu inscenace a herci dojemný nedostatek chutě. Inscenace vzbudila jednou až smích (při odchodu havířů s Kaňku, při kterém také někteří zastupitelé hlavnějších úloh, snad aby nezevšednili nebo se příliš nenamáhali, zcela scházeli) a hra rozehřála jen as dvakrát i včerejší obecenstvo ku potlesku, který ostatně spíše spisovateli platil a bez oprávněné oposice nezůstal. Poněkud výminkou byli slečna Malá, pánové Grund, Kolár a Šimanovský. Pan Polák založil svého písaře dosti původně a pěkně; některé fraškovitosti však, kterých užil, překážely přesnějšímu provedení. Docílil jimi sice úspěch jistý zevnější, nepřejem sobě ale, aby se takto na četné obecenstvo odpolední působilo. Nepříjemný pathos páně Chramostův byl křesťanským pláštíkem slabé paměti téhož pána. Musí jím trochu často býti.

J. N.

HLAS 27. prosince 1864

ČERTOVA BAŘINA

„Čertova bařina“ dle povídky George Sandové je dosti stará sice, zato ale také dosti zajímavá hra. Čistě novelistické situace, poskytující co takové spisovateli ovšem vděčnou příležitost k líčení psychologickému, musí na jevišti i při sebelepší hře působiti místy zdlouhavě. Slečna Libická chtěla ovšem něco jiného ku své benefici předvésti; že i „Čertova bařina“ v den ten dům velmi slušně naplnila, musí se přičísti pouze oblíbenosti beneficiantčině. Hlavní úlohy byly nejen zcela trefně obsazeny, ale i vynikavě provedeny; potlesk odměňoval tentokráte umění hercovo a nebyl vyvolán pouhou silou unášející situace. Slečna Libická a pan Šimanovský doplňovali se vzájemně, při čemž ovšem lítovati lze, že není v kuse pestřejší změny a že dusná atmosféra první scény zůstává nepohnuta až po konec. Vedlejší úlohy došly plné platnosti, zvláště episoda panem Grundem zastoupená pomáhala k dobrému výsledku. Pan Grund je v úlohách přirozenou komikou působících velmi šťastným.

J. N.

HLAS 29. prosince 1864

DIVADLO

Nový rok je zde a počátek jeho nás věru ušetřuje povinnosti psáti obšírné rozhledy o roku minulém. Lítujem, že co jsme po celý rok předvídali a před čím jsme neunavně, ano prý až na rozmrzení mnohých varovali, nyní již skutečně se objevilo. Proti činohře je všeobecné degout, u obecenstva, u herectva, u ředitelstva. Ředitelstvo k ní nehledí, poněvadž prý „nic nenese“, herectvo je rozmrzelé, neboť se považuje právem za vlastní a *české* jádro českého divadla a stojí nyní v řadě teprv za operou, a obecenstvo — nu to obecenstvo vidělo již lepší a co do umění krásnější časy české činohry a vidí nyní zevnější chudobu její vedle opery. Kasa je tím v činoherní večery vždy prázdna, a to bude ředitelstvu novou podmínkou, aby se pro činohru činilo ještě méně než posud. S jakou nadějí začali jsme první rok divadelní své nezávislosti! Jest však již jisto a jasno, že naděje ty jdou z větší části k zániku svému. Pravda je sice, jedna stránka divadla našeho, operní, je skvěla; deset „Orfeů“ nemá ale pro nás tu cenu, jakou jediný „Montjoye“ nebo některý kus Shakespearův. Činohra nesla mnohem dříve něco pražským ředitelům, než opera, činohra nesla by i nadál, a čím dál, tím jistější výtěžek, muselo by se ale něco pro ni stát, nesmělo by se jen hospodařit ode dne ke dni a hledět *jen* k tomu, co *okamžitě více* nese. Sic by obdržel ústav náš třeba po léta nechutný ráz výdělkářský, jaký za právě minulého léta měl, kdežto přece stojí nad ředitelskou správou ještě jedna instance vyšší, která by měla nad přísně uměleckým rázem, *jedinou to záštitou budoucnosti našeho divadla*, bdíti. Skoro již závidíme tomu kaceřovanému a vysmívanému divadlu německému; jeho repertoir vykazuje se novinkami skoro týdně, kdežto u nás se po celou zimu proto nic dělati nemusí,

protože se v celém létě také nic nedělalo. Očekávali jsme, že repertoir český rychle se vzmůže, že osamostatní a co možná slovanským, nebo alespoň ne německým, se stane. Za doby odvislosti divadelní byl ovšem také repertoir odvislým a šel namnoze kolejí repertoiru německého; nyní se však ten starý repertoir — „nově v scénu uvádí“. A k tomu ještě domnívají se míti zásluhy při tom uvádění! Při tak pěkných silách hereckých, jaké my máme, mohlo by a může posud státi se něco zcela jiného pro činohru českou. Snad nebudem ale volat věčně nazbyt, snad se stane brzy něco, — sic bude brzy pozdě.

J. N.

HLAS 4. ledna 1865

TEPNY NAŠÍ DOBY
DIVADELNÍ USTRNUTÍ
ČESKÉ UMĚNÍ POŠLOU NA VANDR
TAGESBOTOVU KONEČKU

△ *V Praze 4. ledna.*

Stalo se mně tyto dny, že jsem přišel za den do tří domů a všude že se mluvilo o svatbě, která se dála v adventě „exemptione a tempore sacrato“. Ovšem byla ve všech třech domech děvčata, mnoho děvčat, a anglické pořekadlo tvrdí, že „tepny děvčete bijí svatbu“. Člověk sobě mimovolně připomíná onoho svobodou nadchnutého poetu, který vzletně vykládal, kolikrát od stvoření světa tepna lidstva rychleji a bujněji bila a přece posud hodinku plné svobody nevytloukla. Ten pan poeta nalezá odpověď v zmíněném pořekadle; tepny děvčat svobody své zbaviti se hledících činí právě reakci naproti tepnám ostatním. Reakce ta stává se však bohudíky vždy slabší a není více daleka doba, kdy se slavit bude jubileum „poslední svatby“. Duchaplná jedna dáma pravila ondy: „Nevidím jiné pomoci, než aby se svatby vůbec z a p o v ě d ě l y; pak by jich bylo zajisté najednou mnoho“. Dáma ta je ovšem sama již vdána, vždyť je ale každé duši slabého pohlaví tak neskonale milo, může-li svatby prostředkovat! Prozatím budou v časopisech seznamy svateb přece jen skromny a podčepeční vyhlídky zůstanou i nadál smutny, neboť mužští mají nyní velmi málo vděčnosti a ještě méně peněz. Radím však děvčatům, aby sobě vzpomněla na základní zásadu starých Peršanů, že p ř í l i š v e l k ý s m u t e k h y z d í d u š i, a aby v odůvodněné péči o krásnou duši v krásném těle mužským alespoň kvůli nastávajícímu masopůstu odpustila. V redutách na Žofíně mohou jim zpod škrabošky zcela upřímně pravdu říci.

Co tu bude vtipu, co krásných a nejspíše i velkých myšlének na tom Žofíně. Vždyť se velké myšlénky tak lehce rodí, jak dokázal před nedávnem onen moravský

rada říšský, odvozuje jméno „Jihlava“ od „Igel“. Člověk ustrne nad tou hloubkou, jako ustrnul ondy jeden abonent českého divadla, hledící ze sedadla svého na představení „Coriolana“ a prozrazující nad něčím okamžité ustrnutí své komickým vzdechem: *„O ty Staroitalie slavjanská!“* To byl ale nejspíš jeden z oněch nespokojených abonentů, kteří vždy hubují, že při „suspendu“ nemohou nikdy své sedadlo dostat, ač se vždy svědomitě do desáté ranní o ně přihlašují. Nač také se přílišně starat o abonenty! Chtějí-li někdy ustrnout, neklade se jim pražádných překážek, právě tak ne jako ostatnímu obecenstvu, kterému v „Jaroslavu Šternberku“ zpívají středověcí čeští křesťané třeba arii z „Hans Heilinga“. A i to české obecenstvo, které ani do divadla nechodí, musí ustrnout nad ledačím, na př. nad stereotypní skorem již poznámkou naší divadelní cedule, že „svobodný vstup bez výminky dnes neplatí“. Každý je přesvědčen, že poznámka ta platí nějakým ředitelským klakérům, neboť toho sobě nikdo nepomyslí, že pět neb šest lístků *českým* žurnalistům daných vyvolává tak taktuplný nesmysl.

Povídá se, že chce náš pan ředitel za léta s operou českou na měsíc do Vídně, a až se opera vrátí, zas s činohrou a fraškou na měsíc po Čechách. Kvůli prvějšímu vyjednává se prý již s vídeňským ředitelem Strampfrem o nejvděčnější době, kvůli poslednějšímu sestavuje prý již divadelní sekretariát seznam všech větších měst a nejčetněji navštěvovaných jarmarků. Také uniforma bude předepsána: činohra, která dává cylindry svými nyní Pražanům odstrašující příklad, obdrží sokolské čapky, a opera zas pro Vídeň nové, nebo alespoň vyžehlené cylindry, — co dostane fraška, neví se posud.

Tedy u Strampfra! Tam kde Gallmeyerova kankán tančí, na jevišti, kteréž vídeňské listy humoristické leckdy již co bahno s odpovídajícími bahnu zvířaty („Er und Sie“) vykreslily, vzejde zahraničná, nová sláva našeho umění! Tu je vidět, jak cesty osudu bývají podivny, a že není nic tak nízkého, aby se nemohlo užít k věcem velkým! Česká opera ve Vídni nemá prý býti ale tak

najisto zcela českou, nýbrž je prý skoro možná, že bude také trochu německy recitovat a zpívat. Nedivili bychom se pranic, vždyť jsme již také dávno všemu divení se odvykli, ano jsme skoro již i přesvědčeni, že se to stane, nedovede-li tomu ještě hlas žurnalistiky zabránit. A jistý jiný hlas, okamžitě rozhodnout mohoucí, umlkává při všech podobných příležitostech!

Na koneček měl bych ještě něco říci feuilletonistovi Tagesbota, který na mou z téhož listu vyňatou zprávu, že pro nastávající operu „Perditu“ také dva bílí voli již „pilně studují“, poučuje, že volové vlastně nezpívají. Co dlouholetý hudební referent musí tomu ovšem rozumět; při té příležitosti vyvrhuje ale takou spoustu sprosťáctví, takou — inu zkrátka takou, jaká Tagesbotu vždy zcela přirozeně slušela a vždy nejlíp slušeti bude. Jsou již osoby, i tak zvané „morální“, o kterých věčně platí známý výrok: „elegantní pro oko a sprostí pro potřebu“. Pastušská šalměj Tagesbotova mne ale nesvede k udeření do hrubého bubnu; vždyť je způsob všeobecně váženého toho listu znám: nejdřív sprostý nájezd, a odražen-li zbraní stejnou, zkroutí oči a vypouští kulturní vzdechy nad nevzdělaností slovanského světa, který sobě ani řádně vynadat nenechá. Možno ale, že panu feuilletonistovi Tagesbotovu uloženo napsat denně tolik a tolik řádek, jako se kdys židům ukládal v Egyptě počet cihel, který za den slepiti musili, a že tedy nacpával, co mu právě napadlo. Ostatně je to, že se Tagesbote o ona obřezaná zvířátka tak vřele stará, rovněž pěkné jak přirozené.

HLAS 5. ledna 1865

HAMLET

„Hamlet“ má tak lákavý zvuk pro naše obecenstvo, že se vždy hojně k němu dostaví. Patříť ku hrám, ve kterých vidíme velkou část divadelních tužeb uskutečněnu. Nebéřem ani ohledu ke kusu samému, který nás již pro obsažené v něm motto zbavuje vší obavy, že „uslyšíme něco zcela jiného, než co v úloze psáno“, nýbrž pouze k vynikající souhře a k čistě umělecké pochoutce z hry jednotlivcovy. Třeba byl však ostatek sebelepší, nejzajímavějším nám zůstane vždy zde zástupce titulní. Náš Šimanovský dovede tu skutečně pozornost naši od počátku po konec napínat, a je-li na jeho Hamletu ještě při některém místě mdlejší lesk, než jaký bychom přáli, dlužno to přičísti posud na díle svém pracující mysli umělcově. Po úplném vyrovnání připojí se k posavadnímu místy také ještě náruživější nádech a místy zajisté i ostřejší pointování závažných myšlének („Být či nebýt“). To však není zde praveno proto, aby snad dokazovalo, že i na věci v přemnohém výborné možno nám vytknouti něco posud nedosti vybroušeného; chcem *vždy a všude* podávat pouhá pokynutí nejen ve prospěch jiných, ale i *svůj vlastní.* Ostatně jsme již i o panu Šimanovském i o ostatních svědomitě spoluoučinkujících dosti se vyjádřili při dřívějším provozování „Hamleta“, a podotýkáme jen, že pan Polák jemu přidělenou nesnadnou deklamační partii herce velmi slušně provedl.

J. N.

HLAS 6. ledna 1865

VENKOVSKÝ POSLANEC

S volbami frašek pro odpolední představení je divadelní správa mnohem šťastnější než při činohrách, ano rozhodně šťastna. „Venkovský poslanec“ bude se pro základní myšlénku svou, jakož i pro střídavost situací, obratný dialog a množství menších sice, ale stejně vděčných úloh vždy líbiti. Zvláště scénická dvoudílnost druhého aktu se svým pěkným hudebním průvodem rozhodne vždy v příznivý výsledek odpůldne. Právě ale to množství pěkných úložek neukládá nám další povinnosti, než abychom všeobecně doznali, že se hrálo s chutí a dobře. Překvapující věru agilnost páně Kaškova, rozmarná hra pana Mošny a vždy příjemný kuplet jeho musí se však přece zvláště vytknout. Další zvláštností byla slečna Pisařovicova, již jsme tu po prvé v oboru čistě lokální zpěvačky seznali. Že má slečna pěkný, vycvičený hlásek a že tedy zpěvním požadavkům zde dosti učiní, věděli jsme již z představení operních. Zdá se ale najisto, že také hra bude zcela uspokojiva. Prozatím recituje slečna ovšem jen as tak, jak vůbec prózu v operách slýcháme; zjevná živost slečnina přemůže ale posavadní obtíž snadno a snad dosti brzy. — Návštěva byla hojna.

J. N.

HLAS 8. ledna 1865

PŘEŽITÍ
UNIVERSITA A NÁRODNÍ DIVADLO
DIVNÝ PROJEKT
ZMĚNY V ČESKÉM DIVADLE

△ *V Praze 10. ledna*

Uváží-li se skromně, jak těžko již je dělat přehled týdenní, musíme spravedlivě obdivovati se těm, kdož dovedou dělat přehledy roční, ano psát historie celých věků lidských! Ještě dobře, že od kronikáře týdenního nežádá se alespoň žádná objektivita; naopak!, čím perfidněji my týdenkáři dějiny svých dnů maltretujem, tím spíše hovíme prý historiografické své povinnosti. Výsledek je ale stejný: velké dějepisy náš hopkující čas proto nečte, že jsou dlouhy, a krátké taktéž ne, protože zemdlený nynějšek i na kratičké čtení již je mdlý a omrzelý. Jako farský porcionista milionáři závidíme my Heinovi, který poklepávaje sobě spokojeně nemorální schránku své perfidní duše zvolati mohl: „Ej nač zapovídají moje knihy! *Vždyť se čtou beztoho dost!*“ My bychom zase sobě přáli, aby nás zapovídali, — jen kdybychom pak vůbec ještě živi zůstali. Není jiné pomoci, mdloba má také oprávněnost svou, přichází po čilejším životě jako noc po dni, stín za světlem. Také živost dlouhá a dlouhé veselí konečně omrzí a

již Bachus hubuje sám jako dřevoštěp,
že jeho víno je až příliš staré!

Očividno však, že nový rok nás přec již o nějaký slepičí krok pošinul kupředu. Jakýs dech opravdivosti vane posledními dny. Polámané hračky leží v koutě a mnozí, dosti mnozí lidé pomýšlejí na to, že se musí pilně a výdatně pracovat, abychom měli alespoň střechu a postel, až přijde nová podzim a nová mdloba. Předně máme tu otázku české university, kteráž, zdá se, nejvíc mladé hlavy rozehřívá. Mají pravdu! Má-li být vzdělání

naší mládeže universální, proč by nemohlo být universální po česku! Proč by nemohl právník právě trestnímu našemu zákonu naučiti se po česku a proč by nemohl medik učiti se po česku latinským receptům. Je ovšem v rakouském světě tak mnohé proč, na které žádný rakouský mudrc neví vhodného proto, a přece to je a květe to a bují. Takové proč je také na př.: Proč nemáme českých vysokých škol pro svou českou mládež? Nezbývá jiného, než abychom se neunavně ptali a neunavně žádali. Snad že se podaří českému zemskému sněmu, o vlastní čest pečujícímu, aby nalezl uspokojující positivní odpověď. Ustáti ale nesmíme, pokud není všeho dosaženo, k čemu právo máme.

Druhým předmětem opravdové péče stává se nyní velké národní divadlo, toto staré nemluvně, to zanedbané dítě. Naše národní divadlo — totiž to, které ještě není naše — mělo zvláštní nehody posud; bylo mazánkem rodičů svých a cítilo lásku jejich tím, že se o ně pranic nestarali. Pěstounové ti byli jako ona dobrá babička, která majíc stehlíka svého vášnivě ráda, ze strachu, aby jí neskonal, ráděj sobě ho vycpati dala. — Jedni praví, že se stavbou se již počít má, druzí, že nemá; my myslíme, že může-li se s výhlídkou na zdárné provedení začít, aby se spánembohem začalo a ani hodinka zbytečně nezmeškala. A možnost, plnou a jistou, vidíme ve velké loterii, o níž již tak často mluveno. Snad přece nám jednou štěstí popřeje a vytáhnem sobě z loterie národní divadlo. Povídají sice někteří nerozhodnější, že neobdržíme povolení k loterii. My těch obav nesdílíme, neboť nevidíme příčiny, pro kterou by se odpíralo celému národu, co se již tak často povolilo jednotlivcům. Na všechen způsob má se zkusit vše, co v oboru možnosti je, a kdyby se nám i loterie nepovolila, získali jsme tím také něco, při nejmenším alespoň jistotu, že musíme se ohlížet po cestě jiné. A proč by nemohla v záležitosti té deputace vážných mužů do samé Vídně zajeti? Věc stojí zajisté za to!

Za poslední doby mluvilo se také ledacos o jistém di-

vadelním projektu, který nevíme jakým bychom jmenem vyznačili. Pravilo se, že má výbor pro vybudování velkého divadla postavit zcela řádné základy a na základech těch že se má vystavět budova jen lehká na způsob divadla zábranského, zkrátka trochu větší, přece ale jen nové *prozatímní* divadlo. Tím by byla ovšem otázka národního divadla *as na dvacet lét prozatímně* rozluštěna. My myslíme, že má-li se nějaké letní české divadlo vystavět, je k tomu v četných pražských zahradách a za blízkými branami vhodného místa dosti. Podobně smýšlí as každý s námi a celý projekt by tím byl také nadobro odbyt.

Mezitím dějí se i v nynějším prozatímním divadle spletené, splítající a rozplítající se příběhy. Celá řada uvádí se těch, kteří odejíti mají, nikde se nedočítáme těch, kteří přijdou. Činohra ztratí Libickou a Grunda, opera Schwarze a Poláka. Grund prý zvolí dráhu operistickou a mluví se mnoho o jeho pěkném tenorovém hlase; tož bychom se tedy s ním zase setkali. Nabytá již herecká rutina velmi mu na nové dráze jeho přispěje. Odchodu Libické lítujem a právě proto v něj nechcem věřit. Slečna podala sama výpověď svou, může ji tedy sama odvolati zase. Myslíme, že je nyní v nejlepším a že má budoucnost při českém divadle čestnou i vděčnou zcela pojištěnu. Pověstem, že by nás také Kubíčkova opustit měla, odpíráme zcela. Pro úlohy menší jeť slečna jedinou dobrou silou naší, a co by po ní zbylo sil, bylo by vesměs jen nedostatečným diletantismem.

H L A S 12. ledna 1865

VALDŠTÝNŮV TÁBOR — ŽENSKÝ PLÁČ JEN MIMOCHODEM!

Snad proto, že nikdo nepochopil, proč „Valdštýnův tábor“ náhle se objevil zase na repertoiru českém, viděli jsme brzy zas opakování jeho. Je dobré, je-li tak *velká* pevnost u vedení repertoiru, že sobě veřejného hlasu ani všímati netřeba. Jediná příčina byla by as v tom, aby pan Kolár zahrál opět kapucína, či poustevníka, jak divadelní cedule v šetrnosti své udává. Figuru tu nám předvádí p. Kolár ovšem s umělecky zaokrouhlenou reálností, je to výtečný genre v zevnějšku i deklamačním provedení. Proto také vzbuzuje kapucín páně Kolárův okamžitě víru, právě tak jako dobrá chromofotografie, při které iluminátor hleděl přísně k barvám přirozeným. A právě proto vyjímala se také deklamace jeho od dutější deklamace ostatních jako živý herec vedle plátěné kulisy, čemuž se ostatně při dutějších úlohách ostatních ani zvláště diviti nemůžeme. — Přidané hry „Ženský pláč“ a „Mimochodem“ bavily jako jindy. Návštěva nebyla četna.

J. N.

HLAS 13. ledna 1865

PARAGRAFY NA STŘEŠE

Pověstná svými osudy, ano i literárním procesem svým Sardouova hra „Les pommes du voisin“ po dlouhém oznamování konečně se dostala na české jeviště. Krátký úsudek bude as všeobecně ten, že tím získal repertoir náš sice dosti dobrou frašku, že se ale fraška ta nesmí později v příliš krátkých lhůtách opakovat, aby neztratila působivé moci. Toliko druhý akt ospravedlňuje část očekávání, jaké bylo v nás pochlebnými pověstmi vzbuzeno; v aktu tom je komická síla situací skutečně řídka. Obsah hry, kteréž název „Paragrafy na střeše“ rozhodně líp sluší než francouzské „Les pommes du voisin“, je v hlavním základě as téhož druhu jako při známých u nás „Chce mít švandu“ nebo třeba „Vražda na Uhelném trhu“. Čtyřicítiletý advokát Larosière čeká jmenování svého na státního návladního. Nebyl posud v přísně mládeneckém stavu svém života užil a odhodlá se, že zakrátko sobě vše vynahradí. Ač hledí získat ruky mladé vdovy Angeliky, zamiluje se přec — vlastně se vnutí do zamilování do Paoly, která vystupuje v mužském přestrojení. Paola je manželkou pařížského klenotníka Limouroux a přijela v přestrojení do Dijonu, aby překazila bývalému svému milenci Puyseulovi sňatek s Angelikou. Vypočítávat všechny situace z toho rychle se splítající, bylo by zbytečností. Hlavní fraškový rej začíná v druhém jednání okamžikem, kdy Larosière vstoupí do ložnice Paoliny. Na útěku před manželem, v němž to jde vypáčenými dveřmi, prolomenými skříněmi, roztlučenými okny a kvůli zakončujícímu efektnímu tableau také po střechách, dopustí se kandidát na státní návladnictví dle svého náhledu nejrozmanitějších zločinů, cizoložství, krádeže, vloupání se do cizích bytů, vraždy a ledačehož jiného, začež by dle vlastního výpočtu svého as „dvě

století žaláře“ odnésti musil. V truchlém tom vědomí se trápícího nalezáme ho v třetím aktu na outěku, na kterém se opět nějakých „vražd“ dopouští. Rozluštění nato je zcela laciné: Paola se vrátí ku svému manželi, Angeliku obdrží Puyseul a Larosière dostane — dekret na státní návladnictví. Dialog je velmi živý a vtipný, situace v druhém aktu komikou svou přemáhající. Zato je první akt pouhá rozvláčná exposice a akt třetí celkem opakování aktu druhého. Ovšem že by oba získati mohly hrou. Larosièra má hráti charakterní herec (třeba charakterní komik). Puyseula veseloherní milovník. Ostatně se pan Šamberk a pan Šimanovský dosti namáhali, aby úlohám jim nepříslušícím pomohli k platnosti. Paola obdržela paní Peškovou zcela individuální ráz živosti a lehkosti. Z ostatních jmenujem také pana Kolára co dobrého Limouroux. O výtečnou souhru zasadila se režie zajisté s velkou pílí. Mohla také ještě k některým maličkostem přihlídnout. Slovu „kýrš“ (snad voda bobkotřešňová?!) jsme v plynném ostatně překladu Fričovu naprosto nerozuměli. Také by se snad nemusila na jevišti spálit kadeř ze *skutečných* vlasů. Penetrantní z toho zápach, rozmnožující obtížný beztoho zápach plynu, povstalý z náhlého zhasnutí svítilen, činil pobytí v přeplněném divadle ještě nepříjemnější. Mravní tendence Sardouových „Les pommes“ nevysvětluje nám ani dost málo zákaz hry „Les diables noirs“.

J. N.

HLAS 16. ledna 1865

Tři činoherní představení po sobě „Paragrafy na střeše“, — v tom je systém! Nevíme, zdaž systém slibované zimní saisony, či systém vypotřebení nového kusu, ale systém přec. Tolik je jisto, že ve výpočtu svém na hojnou návštěvu ředitelstvo se nezmýlilo, a rovněž zas, že se obecenstvo nemýlí, očekávajíc zábavu zvláštnějšího druhu. Souhra se představeními kulatí, jednotliví herci do-

spívají k ostřejšímu pointování. Zato nemůžem právě tvrdit, že by dramaturgické práce a opravy byly již nyní zvláště výdatnými se ukázaly. Hojné germanismy měly ovšem již dávno, před rozdáním úloh být vymýtěny: že ale tak leckteré malíčkosti, na př. osudné „kyrš“, nebyly hned po první hře nahraženy lepším a srozumitelnějším, lze skutečně nazvati již jinak než nonchalancí. Zdá se, že „Paragrafy“ mají být pro značnou ještě dobu divadelní volavkou; nechť se tedy dle toho opravy také výdatně dějí.

J. N.

HLAS 20. ledna 1865

PARAGRAFY NA STŘEŠE
ROZPUSTILÍ KLUCI VE ŠKOLE

Ve prospěch pana Šamberka opět (již po *šesté)* „Paragrafy na střeše“ a opět *nabitý* dům! Divadelní správa vidí nyní, že neplatí její posavadní tužby na nevýnosnost činohry: podává-li se něco dramaticky skutečně živého nebo pravým uměním oživeného, má divadelní kasa jistý příjem svůj. Viděli jsme to nejen při Sardouových „Paragrafech“, nýbrž i při posledním „Hamletu“, při „Romeu a Julii“. Proč pan Šamberk přidal k Sardouově hře ještě Nestroyovu frašku „Rozpustilí kluci ve škole“, nedovedem rozluštit, právě tak jako nerozumíme frázi „pro české divadlo upravil“, nebo slovíčku „dle“ při pracích, které ani na titul „d o b r ý *překlad*“ práva nemají. Repertoir český zajisté se neobohatí hrou, ve které nesmysl tak se vrcholí, že dětem do úst se kladou saphirovské slovní hříčky a hledané vtipy; a získal snad pan Šamberk novou důstojnou a dobrou úlohu předvčerejším krátkokalhotým a červeně nalíčeným Vilibaldem? Stokrát jsme ovšem již vytkli divadelní správě a panu Šamberkovi, že talent tohoto herce, jehož bychom mohli *při řádném snažení* tak výtečně užívat v tragedii a vyšší veselohře, tak nesmyslně se mrhá. Slova veřejnosti jsou ale zcela neplodna naproti „rozumům“ pánů těch, kteří místo v řádné péči *o budoucnost* č e s k é h o divadla spíše a jedině v cifrách se jen znají. V odpověď obdržujem, že do zhoubného víru metají se i talenty jiné. Netvrďte, že se obecenstvo baví, právě takto že obecenstvo je spokojeno: obecenstvo budete mít vždy jen také, jak je sobě sami vypěstujete, a budete-li nízkými a mělkými prostředky na ně působit, budete mít také obecenstvo nízké a mělké. A takovým pak obecenstvem nebylo by budoucnosti ústavu pranic pomoženo!

o těch, „kteří u vás blázny hrají“. Herec pracuje ovšem k dojmu a výsledku okamžitému a všechny prostředky mají se mu prý odpustit, jichž užije, aby se líbil; ovšem že všechny — umění důstojné! Fráze divadelní cedule, „na mnohostrannou žádost“, má as znamenat, že abonenti sobě toužebně přejí, aby viděli po čtrnácte dní v každém představení totéž. Rovněž má snad fráze, „svobodný vstup bez výminky neplaten,“ znamenat lež, že je vše v divadle přeplněno, nebo že těch „svobodných vstupů“ je skutečně skoro celý půltucet. Podobné fráze jsou ostatně právě tak jako herecká extempora proti kritice tak nevinnými hloupostmi, že nestojí za širší pojednání.

J. N.

HLAS 27. ledna 1865

Na seznamu „připravených“ her již přes rok se naskytující a vždy zase z tajných příčin zmizelý „Tajný agent“ Hackländerův konečně předevčírem se skutečně objevil na jevišti. Výsledek vcelku odpovídal vnitřní hodnotě kusu, jenž náleží k lepším plodům novější německé literatury veselohern. Z prosté, pikantní ale myšlénky základní vyvinuje se tu celá řada pěkných situac a děj se zamotává velmi napínavě, až konečně prosté a přirozené rozuzlení diváka plně uspokojuje. „Tajný agent“ béře svůj titul od osoby vymyšlené, v kuse nevystupující, přece však velečinné. Alfred, jenž jest vévodou „panujícím“ jen dle jmena, za něhož však matka sama panuje, vymyslí sobě figuru agenta tajného, jenž ovšem nikým neviděn s vévodou prý tajně pracovává. Několika šťastnou náhodou ulovenými tajemstvími podaří se mu, že všichni v bytost tajného agenta uvěří a sami pak tajemství svá prozrazují. Tajný agent nabývá vždy víc a více moci, až konečně nanejvýš rozdrážděná vévodkyně matka vzdá se panovnické své moci za to, bude-li agent ode dvoru zahnán. Dobrý výsledek veselohry způsobily hlavně dámy sl. Lipšova a sl. Malá hrou svou dopodrobna krásně nuancovanou; tak as *musí* být každá serieusní úloha ve vybranější veselohře pojmuta a provedena, jak jsme tentokráte na vévodkyni a princezně s potěšením sledovati mohli. Elegantnost toalety přispívala dále k tomu, aby obě jmenované úlohy předvedeny byly co nejdůstojněji. V eleganci zevnějšku a tónu družil se k oběma damám pan Šamberk, povahu vévody nepřivedl však k žádoucí platnosti. Hackländer nakreslil vévodu co muže mírného sice, přece však energického, vtipně vymýšlejícího a s rozmarem se pohybujícího. Že pojal pan Šamberk úlohu svou jen co do nejprvnějšího

momentu, dodalo celému provedení nezamezitelný ráz mělkosti. Mimo to podávaly také hrubé gramatikální chyby nepříjemnou ilustraci k vévodově panovnické vzdělanosti. Možno, že tím paměť vinna, která i jiným v kuse spoluoučinkujícím zase vadila. „Kalbovská“ šarže páně Kolárova, nejvyšší hofmistr, byla opět bohatým detailem obmyšlena, hrabě Oskar a komorník Jiří (pánové Grund a Polák) slušně provedeni. P. Chramosta přenesl také na ministra Steinhausera obyčejnou monotonii svou. — Překlad kusu, pocházející od Frant. Schwarze, je pečlivě pracován.

J. N.

HLAS 29. ledna 1865

OD NYNĚJŠÍHO ŘEDITELE ČESKÉHO DIVADLA obdržela včera redakce Hlasu následující přípis:

„V Praze 28. ledna 1865. Č. 579.

Slavné redaci Hlasu v Praze!

Neustálé veřejné tupení, jakéhož p. referent Hlasu zvláště posledního času dopouští se proti ústavu mnou řízenému, nutí mne, slavné redakci svobodný vstupní lístek do král. zem. čes. divadla, aneb jak p. referent je nazval, do „fiakrovské krčmy“ od dnešního dne (28. ledna) odejmouti. S úctou F. Liegert, ředitel král. zem. čes. div.“

Nepotřebujem obecenstvu svému teprv zvláště podotknouti, že vzdor odejmutí svobodného vstupu, posud všem deníkům českým ponechávaného za to, že denícové ti bezplatně divadelní návěští otiskovali a sami za návěští ta insertní kolek zapravovali, budem také nadál věnovat *českému* divadlu tutéž lásku, pozornost i nestrannost jako dříve, poněvadž nám zdar *národního*

ústavu více vždy na srdci leží než jakékoliv osobní nechutě.

Redakce Hlasu *

HLAS 29. ledna 1865

*Ač je mně láska či neláska našeho divadelního ředitelstva nesmírně lhostejna a rovněž lhostejny všechny přípisy jeho stran žurnalistické činnosti mé, musím přece zde alespoň několik slov připojiti, abych jimi odmítnul podezřívání, jaké vysloveno v dopise nahoře citovaném. K účeli tomu dostačí, opakuji-li zde slova svá z čísla 27. Hlasu: „Předevčírem opět „Paragrafy na střeše“ a jednoaktové sprosťáctví „Rozpustilí kluci“, při kterémž *posledněj*ším *k u s e* věru nevíme na okamžiky, nalezáme-li se v českém divadle, či v některé vídeňské fiakristské krčmě.“ — Divadelní ředitel by měl alespoň tak pozorně umět čísti, aby smyslu jednoduché věty porozuměl, a měl by dále vědět, že sice čistá svatyně zprzniti se může sprosťáctvím, že však sprosťáctví zůstane i ve svatyni zase jen sprosťáctvím. Myslím, kdyby pan Liegert sám seděl v krčmě mezi fiakristy vídeňskými a některý z těchto by hlasitě ostatním přítomným oznámil, že se právě vzdaluje — — na okamžik za *přirozenou svou potřebou*, že by pan Liegert sám to uznal i na vídeňskou krčmu za příliš sprosté. A na českém jevišti má něco podobného platit snad ještě za vzdělávající umění dramatické, a dle toho snaží se u nás ještě herec spoluoučinkující, aby takový skvělý moment extemporem o *„množství sněděných hrušek“* ilustroval?! Co jsem v referátu svém, číslo 27. Hlasu, zamlčel kvůli obecné slušnosti, musím zde již přímo říci, puzen podezříváním ředitelského přípisu. Po více již lét sleduji kroky českého divadla s láskou, o které četné články (do nedávna také nynější divadelní správě milé a od ní hledané) daly důkaz doufám dostatečný. Co pak týče se mého dalšího osobního chování naproti českému divadlu, zůstane vždy důsledné a hlas můj je již zahrnut v pospolném vyjádření, od redakce nahoře položeném.

Jan Neruda, činoherní referent Hlasu

PRODANÉ SPANÍ

„Prodané spaní“, fraška Haffnerova, může se leda při skvělé úpravě scénické líbiti i večernímu našemu obecenstvu; moralisující jádro, jakéž vídeňská škola posud tak ráda a lacině do svých kusů zaplítá, uspokojí ostatně alespoň obecenstvo širší a smíšenější. Scénické úpravě nepřeje skrovná hloubka našeho jeviště, a takž musí jedině spoluoučinkující herci a některé baletní přídavky hledít pozornost obecenstva upoutati vzdor rozházenosti scén. Hlavní zásluha tu přísluší panu Mošnovi, který rozkošně přednášenými kupletními písněmi svými jako vždy úspěchu dosáhl. Z množství ostatních spoluoučinkujících měli jen pp. Polák, Kaška a Kysela, pak slečna Červinkova příležitost k vyniknutí. Vcelku jeví i nedělní fraška vždy chvalitebnou píli některých jednotlivců, ač zase s druhé strany nevidíme posud pražádných výhod v obsazování zcela vedlejších úloh prvními silami naší tragedie a veselohry. O tom arci již řeč zbytečná! V malé úloze Pavla vystoupil po prvé p. Bernard začátečník, na něhož první nejspíše vystoupení příliš působilo, než aby byl mohl klidnou hrou nadání nebo počátky jakés rutiny ukázati. Zevnějšek jeho je pro jeviště vhodný, hlas však zdál se nám sláb. — Návštěva byla hojna.

J. N.

HLAS 30. ledna 1865

△

Ač v naší, skoro již úplně nenaivní době produkce a reflexe takměř současně vždy vystupují, není přece žádného umění jiného, při kterém by kritika na produkci tak rychle následovala, jako při umění dramatického představování. Skoro právě tak rychle, jak umělec zví, učinil-li dojem na obecenstvo, dovedl-li je zachvátit (o p o u h é m pobavení není při pravém umění nikdy řeči), zví také již vše ostatní z hlasů kritiky, která podané srovnává s myšlénkou, s požadavkem absolutním. Kritika divadelní béře výkon hercův vším právem za událost denní, a poněvadž nalezá ložisko hlavní v časopisech denních, pojednává o divadle také nejvíc jen co o události d e n n í. Tato denní kritika stala se již veřejnou potřebou, herec by bez ní přišel o plnou polovici své odměny, obecenstvo pak má na ni stejné právo, za prvé aby náhled svůj srovnávalo i opravilo dle náhledu zkušenějších, a za druhé již ze zvyku, plynoucího hlavně z pochoutky, jaká povstává vždy při opětném, myšlénkovém pohroužení se v obraz dříve viděný.

Lehce pochopitelno, že kritika uvažující jednotlivé představení co událost pouze denní, jen v nejvšeobecnějším co zjev umění vůbec vystupující, nemůže zvláště při častém žurnalistickém chvatu jinak než stručně o události té pojednati. Denní dlouhá, vědecky držená, motivy prohloubená kritika by unavovala čtenáře, unavila ale i píšícího, který by musil i vědeckou abecedu opakovat denně a takměř o každém jednotlivci, a to tím více, že výkony herců podávají tak zřídka obraz plné samostatnosti a prohloubenosti myšlénkové, která by sama již vyvolávala rozbor rovněž samostatný a nový. Kritik žurnalistický má tedy jen zřídka kdy příležitosti k exkursi

čistě vědecké, on musí z jednotlivých odstavců vědy své, z architektoniky dramatického umění, sestavené na základě bohatého názoru, všeobecného estetického vzdělání a známosti technických mysterií, jaké každé umění má, vybírati jaksi jen věty závěreční, a to již v přechodu na praktické jich upotřebení. Taková závěreční, o sobě stojící věta má vždy jen ráz aforistický, a každý aforismus zase ráz apodiktický, řekněm třeba že ráz pánovitosti. Ve smyslu této pánovitosti chápou se kritiky pak všichni ti, kterým je nepohodlna, a mají ovšem ve prospěch svůj tolik spekulativního taktu, aby práce sobě s přemýšlením nebrali nebo alespoň zamlčeli, že aforismus ten je právě výsledkem v ě d y a pravdou z konsekvence sta předcházejících pravd vydobytou. U nás napomáhá antikritikářům ještě okolnost ze samých počátků našeho divadla vyplývající, že divadelní kritik nemůže ani obmezit se na pole čistě estetické, že musí i gramatice učit i nárožní cedule kontrolovat, tedy vymýtovat bejlí, jaké je jinde sociálními poměry nebo základními vědomostmi herců naprosto vymýtěno, ano jaké se jinde ani vůbec nezná.

Aforistická pojednání o divadle, nazývaná obyčejně d i v a d e l n í m i r e f e r á t y, nejsou jen u nás, nýbrž všude, neboť všude panují žurnalistikou vykázané meze, všude překážejí rychle se měnící umělecké zjevy a porozličné individuality umělců, ač nalezá snad právě umění dramatického provedení nejkratší a nejprostější p e v n o u definici větou, že je to u m ě n í s m y s l n é h o o ž i v e n í b á s n í k e m s m y š l e n ý c h p o s t a v a d ě j ů. Referentství vyvolalo u jiných národů již prapodivnou třídu lidí, někdy poctivou, někdy ale surovou a plnou sprostnosti.

Umění nežádá na jednotlivci z obecenstva vzdělání v speciálnosti vynikajícího, obracíť se na člověka c e l é h o, nejen na rozum, ale i na cit jeho, a právě proto myslí také snadno člověk, že dovede-li s umělcem cítit, dovede ho i posoudit, k čemuž nemálo přispívá vzdělanostní nyní již obecná politura a snadné porozumění výtvorům básnickým. Právě tak jak mnohý člověk beze

všeho studia, bez školy, obmyšlený jen jistým talentem nápodobivým, myslí, že se může stát již hercem umělcem, přibéře-li jen jistý stupeň snadno nabyté techniky, takž myslejí zase jiní, že dovedou i pravé umění posoudit, vzdělají-li se specielně jen lehkou konversací, čtením divadelních kritik, navštěvováním divadla.

Bez známosti umění v ů b e c, bez známosti c e l é architektoniky umění toho zvláštního, o kterém spisovatel píše, je však jako bez vesla, a tam, kde bohužel přehojná prostřednost umělců mu nepodává ničeho zvláštního, opouští ho pak i jistota fráze nejvšeobecnější. Pak nastává nesrovnalost náhledů v táboře referentském, a připojí-li se k tomu snad ještě surovost či docela špinavost jednotlivců, odvrátí se i prostřední herec s úsměchem pohrdlivým, nevšimne sobě pak ani toho dobrého a podstatného, co se mu zde onde řekne, a všímá sobě kritiky vůbec jen tak dalece a jen tenkrát, kdy veřejné její působení prospěch mu opatřiti může hmotný.

Na podobný neduh žalují skoro u všech národů. Že se u nás posud neobjevil, nebo alespoň, že se u nás objevuje jen sporadicky a tedy malomocně, přičísti můžem jedině náhodě šťastně-nešťastné, že jsme v divadelním vůbec teprv v počátcích. Jediné a k tomu tak mladičké divadlo české je nám všem pokladem příliš drahým, než aby literární zastupitelé národa nepřistupovali k němu s pocitem povznešeným, s vůlí nejopravdivější. Bylo by od místa dolíčiti zde vše to, co veřejnost již učinila a jaké hlavně má zásluhy o n y n ě j š í divadlo české. Pravda je sice, že kritika česká nevyvodila posud literárních pokladů dramaturgických (jinde, nevyjímaje ani filosofii německou, jich také není valně), pravda je, že nemáme posud ani Lessinga ani Tiecka; neměli jsme posud ale také žádného T a l m u, který by v bohatých memoárech byl nám zůstavil poklad dramaturgických zkušeností, nebo za živa podal vzor velký, ku kterému by se vedle estetické všeobecnosti mohlo poukázat co k vynikajícímu praktickému příkladu. Jsme právě s divadlem svým v počátcích, a to, co přešlo za posledních dob k nám od

divadel cizích či cize vyvinutých, není o sobě ani takové, aby vyvolalo novou éru, aniž aby přinešeným odjinud suverénním opovrhováním vší kritikou naproti této skutečně cos podstatného zmohlo.

Nechť upírá české kritice kdo chce co chce, že je *veskrz poctiva*, toho jí nikdo neupře! Že však přece vidíme, jak poctivý ten hlas musí se stokráte namáhat o každou maličkost, než jí jednou dosáhne (z čehož pak u drobných duchů musí povstat i nevážení sobě kritiky), toho příčinu nalezáme zcela jinde než v kritice.

II.

I nejpoctivější slovo zůstává někdy málomocné, když není s jedné strany dosti vůle, s druhé dost výdatného přinucování. Se strany oné počítá se někdy až přílišně na poctivost tu, která nevybočí z dráhy své, nechť se udá cokoli, která má budoucnost národního ústavu příliš jasně na zřeteli, než aby i nejosobnější urážka mohla cestu k cíli zatemnit. Se strany druhé máme nad divadelní správou ovšem ještě jednu instanci, která tak mnohý nelad může jediným rozkazujícím slovem odstranit, avšak instance ta neužívá moci své, nebo užívá-li, nevíme o tom ničeho a neděje se to tedy dosti výdatně. Uvedem některé příklady. Intendant český má již tak značné zásluhy o nynější divadlo, že můžem směle vždy také ostatní možné od něho žádati.

O jazykových nedostatcích deklamace našich herců mluvilo se na př. již tak mnoho, že hnusno nanovo mluvit a nanovo číst. Přece však nestalo se v ohledu tom ničeho. Známá to věc z praxe divadelní, že mluví-li se již na zkouškách správně, mluví se pak při představení samém taktéž, a naopak že přeřeknutí nebo chyba v zkoušce učiněná a neopravená zcela jistě se pak před rozsvícenými lampami opakuje. Když již režisérové v ohledu tom nedostačí nebo snad u výkonných členů dosti důvěry nenalezají, má tu být osobnost zvláštní, která

přísně k odbývání čítacích zkoušek přihlíží a alespoň první zkoušce přítomna jest. Nepříjemno ovšem, že jest toho potřebí; při faktickém poměru není ale již jiné pomoci. Při představování dramatickém je již hlavním požadavkem, že musíme před námi stojící osobnost hercovu zapomenout a spatřovat osobu básníkem vytvořenou; jakž ale nemáme býti ze zapomenutí, do kterého jsme se někdy dosti namáhavě vpracovali, nemile vytrhnuti, když náhle zapadne s jeviště mluvní tak hrubá chyba, že spatříme nejen zas hercovu osobnost samu, nýbrž i mezery jeho vzdělanosti. Nevíme právě, může-li u nás intendant jen tak naprosto rozhodnout, že má ředitel přibrat ku pomoci dobrého dramaturga; víme ale, že podobných podstatných přání neodepře žádný ředitel velmocnému svému intendantovi.

Dramaturg je divadlu mladému, a především prvnímu divadlu českému, osobností a posilou nad jiné důležitou, a nalezl by tolik práce, že by výsledky její pro delší dobu zůstávaly třeba dosti ukryty, aby později tím jasněji působily. Přivádí nás to ku věci druhé, ku jazykové stránce her samých. Skoro po každé, kdy se dává překlad nový, po každé, kdy se opakuje starý, dle oblíbené u nás fráze „nově v scénu uvedený“, píšeme a čteme nářky na hrubou nedostatečnost dikce. Věc ta nás skutečně naplňuje obdivem zvláště při pracích nových. Vždyť přece víme, že pan intendant čte každou knihu svědomitě před zasláním k censuře, přesvědčili jsme se o tom nanovo při zákazu hry „Les diables noirs“. Při čtení seznává již úplně nedostatky knihy a může tedy nařídit opravy. K těm je již zase dramaturga potřebí, jako i k mnohému jinému, nemá-li činnost dramaturgická vůbec obmeziti se na režisérovu škrtající tužku.

Dále! Jak nejinak možno při počátcích našich, je činoherní personál náš posud ještě neúplný. Píšem články tyto zcela objektivně, a protož také přiznáváme, že divadlo naše mělo hned v počátcích svých valné štěstí. Kolár, Šamberk, Šimanovský, — Libická, Lipšova, Malá,

Pešková, toť jsou vesměs síly, jaké nám může také leckteré velké divadlo, které vybírá síly své z jiných divadel, záviděti! A k tomu ještě povšímnutí hodná řada sil jiných, buď z dřívější doby dotrvávajících, buď nově přibylých! Nesmyslem by tedy bylo bývalo, kdybychom byli po příkladu divadel jiných naléhali na veškeré důkladné obsazení oborů, a proto snad důtklivěji interpelovali. Z počátku učiněny jsou všechny možné zkoušky a povoláno do Prahy, co jen trochu pověsti mělo; od té doby ovšem poněkud upuštěno a nyní již jeví se leckteré nemilé známky destruktivní. Interpelace naše k intendantovi, posud arci nepřímo kladené, počaly teprv od času, kdy jsme viděli, že se dobrými silami n e d o b ř e hospodaří. Nebudem nikdy pro pedantství při rozdávání úloh, budeme ale vždy proti maření talentů, jichž, jak zkušenost již poučila, nemáme v umění dramatickém posud nazbyt. Kdo musí mnoho hrát, nemůže v jednotlivém mnoho podati; příliš častým a různým hraním nabývá herec sice pak omluvy a snad také hmotné výhody, maří ale znenáhla vlastní sílu, hledí často instinktivně nahraditi hravým leskem scházející hloubku a podkopává svou i ústavu budoucnost. Když pracují první herci i tam, kde nemají praničeho co dělat, kde se mají pak síly posud slabší a začátečnické vyvinovat?! A těchto nových sil je nyní již kočujícím společnostem nejvýš potřebí (veřejné stesky o tom se množí), a ze společností těch mají se k nám zase herci vracet s rutinou nabytou. K tomu všemu je třeba jakés systematičnosti, a proto dovolávala se kritika dohlídky nějaké. Dohlídka nepřišla nebo alespoň nepůsobila, hlas kritiky vycházel nadarmo a stal se jen nepohodlným těm, kterých se osobně dotýkal a kteří se proti němu bránili zbraněmi svými, ovšem často směšnými, — z počátku extempory, nyní již i německými časopisy — naproti české kritice! Všemu tomu mohlo a mělo se včas předejíti, neboť kritika poctivá nemůže nikdy upustiti od toho, co jednou za pravé byla uznala. Výše zmíněná destruktivnost ale jeví se již na př. zvláštnostmi odchod slečny Libické spro-

vázejícími, a ti, kdož podobně činí, nechť zvolají: „Ještě dvé takových vítězství a jsme — hotovi!“

Mohli bychom nyní také ještě poukázat na př. k benefičím. V létě „Le pied de mouton“ po dva měsíce a v zimě s e d m benefic za čtrnáct dní. Takto není ovšem žádná systematičnost u pěstování repertoiru možna! Ani nás ale ještě nenapadlo, abychom stran toho interpelovali. Za prvé by se řeklo, že benefice jsou náhradou za větší gáže, že pomáhají divadelní kasu plnit, že by se jinak divadlo peněžitě neudrželo, — a tu je kritika hned ticha, ze strachu o umělecké národní prvorozeňátko. Za druhé víme, že kontraktně již jednou učiněné závazky nemohou se ihned přervati, třeba by se nahlížela zhoubnost jejich, jaká zde pochází z přílišného vykapsování obecenstva. Pro příští rok, od blížících se velkonoc, bychom ale již rozhodně žádali opravy, neboť nemůžem připustit, aby první šestiletí českého divadla vyznačovalo se smutným „ode dne ke dni“.

III.

Ze svých interpelac k intendantovi vynechali jsme schválně stesk svůj hlavní, že divadlo naše nejde ani cestou tou, aby se stalo divadlem českým, slovanským. V tom ohledu může se směle říci, že divadlo české bylo češtější za doby nesamostatnosti a jediné hry v témdni, než nyní při hře codenní. Za osmiměsíčné vlády páně Liegertovy viděli jsme všeho všudy dva kusy slovanské „Rodrigo a Isabella“ a „Dříve matka“, oba ale zděděny jsou již od dřívějška. Repertoir náš pohybuje se v dobrých dvou třetinách v koleji pražského divadla německého, neboť pohodlnost vymyslila sobě větu, že „co dobrého, dovedou sobě Němci již vyhledat“. Kdo již tuto větu praktického režisérského katechismu slyšel, zachvěje se myšlénkou, že není rozumu ve světě mimo kruh germánský. A přece hledí titéž pohodlní pánové zas alespoň třetinou jít cestou konkurenční, hledí tou či onou novinkou předstih-

nout divadlo německé! Proč nerozšiřují činnost tuto také na ostatní dvě třetiny nebo alespoň na polovici zbývajícího ještě pole? Kritika k tomu dosti často poukazovala, arciže marně, jakž se u nás již samo sebou rozumí. O indolenci repertoir ustanovujících rozbíjí se všechna podobná přání v lichou pěnu, jako se rozbíjí každé přání stran obsazování úloh o indolenci těch, kteří úlohy obsazují. Vímeť, že indolence ta mařiti může také plány intendantovy, a protož jsme daleci toho, vřadit vše a vše na vrub nejvyšší instance, nebo snad přizvukovat těm, kteří na př. při systematickém extemporování již hned připomínali Hülsenem daný rozkaz, jenž zněl: „Pane řediteli! Nejsem proti extemporům vašich herců, jen ať se dotýkají vždy těch, kteří jsou političtí moji protivníci!“ My lítujem jen, že neměla posud intendance naše času, aby podporovala hlasy kritické.

Vedle intendantury jest tu ovšem ještě jedna mocnost pomocná, totiž obecenstvo. Tu je ale opět málo výdatnosti, z tétéž příčiny, kterou jsme již uvedli, totiž že je divadlo nábřežní — naším jedináčkem. Nemůžeme sobě na duševní stránku svého obecenstva právě stýskat. „Faust“ nalezne u nás právě tak porozumění jako Shakespeare mocný, vroucí cit, a k národní frašce přistupujem zase s takou bezprostředností, že nás jednoduchý nápad právě tak baví jako jindy nejdůmyslnější abstrakce. Přece však nemohlo krátké trvání našeho divadla rozšířiti příliš značně ono prvotné jádro v obecenstvu, které rozhoduje toliko z čistě a všeobecně estetických důvodů, a původními nebo jinoslovanskými kusy nebylo také posud obecenstvo naše na individuální požadavky navykané. Takové jádro bylo by pak ovšem rozhodující podporou kritiky. Velké obecenstvo hledí ale vždy jen k zábavě bezprostřední a lehké, a v ohledu tom nežádá nikdy ničeho jiného, než co již zná. Platí tu rozhodně slova estetika Rötschera: „Obecenstvo, co celek myšleno, nepovznese se nad to, co bylo v umění vidělo a zažilo, nýbrž obmezí se dle toho.“ Kdyby se ale i neobmezovalo, — divadlo je u nás také velkým

faktorem politickým, je důležito pro národní a politický život náš, a z ohledu toho nechá kritika i obecenstvo přemnohou věc tak býti, jak právě jest. To může každý ve svůj rozpočet směle zabrat a nezmýlí se; proto ale nezmění se na osobnostech počítajících ani vlásku.

Politický to musí být důvod, který zmůže, že i obecenstvo veřejně spojí hlas svůj s hlasem kritiky. Když chtěli nám zavádět v českém divadle utrakvistické hry, když nám dávali německá ohlášení, podalo také obecenstvo veto své; podobných příležitostí není ale bohudíky mnoho a při jiných obecenstvo nemůže ani hlasu svého často podávat. Je ostatně dobře, že obecenstvo uznává vždy rozhodně vše skutečně dobré, a tohoto skutečně dobrého má divadlo vzdor své mladosti také dost, to uznáváme s obecenstvem.

Tím ale, že kritika, nedosti podporována, se svými požadavky ihned nedošla cíle, že mnohá věc káraná směle živořila dál, vzbudila se u těch, kteří moc veřejného mínění, někdy rozdrcující někdy hlodavou, zúplna neznají, domněnka, že je kritika zcela malomocna, ano že snad ani vyšší požadavky její nejsou odůvodněny a že otázka materielní je tu nejen první, ale i jediná. Odmítnuvši radu kritiky stála pak divadelní správa na pohled samostatně. Že však její ředitelská praxis ani dosti sebedůvěry neměla a míti nemohla, musila motající se hlava naslouchat tu i tam a vyhledávat sobě rádce, jichž ochotných je vždy a všude dost. Ochotnost není však vždy také schopností, ba často ani ne dobrou vůlí. Že zahrávání sobě na vplyv má vždy cos lechtivého do sebe, ano že z toho mohou i příjemnosti a výhody vyplývati, nalezlo se rádců dosti i mezi lidmi pod divadelní správou i mezi lidmi mimo divadlo stojícími a náležejícími k světoběžné třídě „znatelů umění“. A po radě těch lidí by snad bylo zcela lhostejno, kdyby místo divadelních referentů nastali divadelní reklamanti a místo o českém zemském divadle kdyby se mluvilo o „divadelní společnosti páně Liegertově, sídlící téhož času v Praze na nábřeží“.

Tak daleko však věc nepřijde a přijíti nikdy nesmí, nejen za pomoci kritiky, ale vůbec každého, kdo o prospěch národního ústavu dbá. Kritika může směle pracovati dál, berouc na poměry vždy jen ohledu toho, jakého vyžaduje poměrů snad neodstraniteln ost. Snahy kritiky dojdou jistě cíle svého, protož učiní také ti, kterým svěřeny jsou první léta samostatného našeho divadla, nejlíp, když uposlechnou rady jim dávané upřímně a výdatně.

HLAS 31. ledna, 1. a 2. února 1865

KREJČÍ CO LÉKAŘ — ČECH A NĚMEC ŘEMESLNICKÁ MERENDA

Po době truchloherní doba veseloherní, po této zas doba frašek, z čehož svítá naděje, že musí zase přijít řada na důstojné pěstování truchloher. Z posledních frašek můžeme opět několik zabrat pod referát jediný. Především tu máme Kaiserovu frašku „Krejčí co lékař“, při kteréž je vlastně Barbieriho hudba stránkou nejlepší. Celkem vzato uspokojilo nás provedení frašky té jen málo. Souhra byla ospalá, ano v okamžicích některých opanovala citelná roztržitost na jevišti i za kulisami. Pan Mošna byl z počátku tím zajímav, že pracoval k hlubší, opravdovější charakteristice; v znenáhlém proudu situac však ustupovalo karakterisování zase pouhé lehce naznačující hře. Vedle p. Mošny přičinil se o zábavu obecenstva hlavně p. Šamberk v úloze „poplesního písaře“. Pro úlohy ty a podobné má sice pan Šamberk jedinou jen šablonu, ta je ale tak volna, že bohatý humor jeho má široké působiště. V druhé scéně prvního jednání měl také nejlepší příležitost, aby rozmarem bujným způsobil veselost všeobecnou. Zato nemohla slečna Letnická ani zpěvem ani hrou proniknouti. V některých okamžicích, při zpěvu totiž, byl dojem skoro trapný. Sólový levassorovský žert „Trampoty choristovy“ provedl pan Mošna s oním bezprostředním rozmarem, který lepší úlohy jeho vůbec vyznačuje. — Včerejší odpolední benefice pana Šimanovského vzkřísila delší dobu již neviděnou, Štěpánkem dle známého vzoru zpracovanou frašku „Čech a Němec“. Dříve jsme se těšívali na benefici svých prvních umělců již proto, že nám opatřovali vždy nějakou novinku a tím vždy jistou uměleckou nebo literární pochoutku. *Tenkrát* měl beneficiant o divadlo vždy zásluhu svou, historie divadla sestavovala se dle benefic, nyní mají benefice účel zcela

vedlejší. Tomuto účeli vyhovilo hojně shromážděné obecenstvo a komická síla staré frašky vyhověla zase obecenstvu úplně. Beneficiant hrál studenta Javorníka, pan Šamberk po prvé Jirku. Co tomuto rozhodně na dialektu scházelo, nahradil rovněž rozhodně zdravým humorem, takže Jirka byl opět a platně první osobou celého kusu. Z ostatního novějšího obsazení uvádíme slečnu Kubíčkovou, Čermákovou a pana Kyselu.

J. N.

HLAS 3. února 1865

DIVADLO

Divadelní správa činí nám okamžitou povinnost, hleděti sobě i nejzevnějšího rázu objektivnosti, velmi snadnou; repertoir je za poslední doby takový, že se vůbec nemůže ničeho mluvit, tím méně neobjektivně mluvit. Hory doly pro zimní dobu slibované ukázaly se být jen plochou malbou.

HLAS 7. února 1865

Zaznamenáváme dvě události, nebo alespoň dvě věci, které by mohly být u nás událostmi; postoupení totiž mladé, ve vedlejších jen úlohách posud zaměstnávané herečky do oboru předního, a pak to, že se opět jednou předvedla velká truchlohra. Vystoupení do předního oboru, ostatně snad jen meteorovité, přihodilo se slečně Čermákově, o které bychom byli rádi již dávno pokrok nějaký značnější zvěděli. Její Hermance v „Miláčku štěstěny“ osvědčila na všechen způsob pokrok co do všeobecné rutiny; pohyby slečny Čermákovy jsou již nepoměrně volnější, třeba by jim zvláště v afektu scházela ještě umělecká zaokrouhlenost. Avšak rutina ta je věcí zevnější. Čeho posud nevidíme dostatek, ano i zcela někdy pohřešujem, je hlubší cit, individualisující rozum. Je někdy dobře, kde vlastní síly nestačí, přidržeti se výborného vzoru, jak slečna Čermákova činí. Od takového vzoru ale přebírá mladý herec jen formu, jen roucho zevnější, které v umění dramatického představení méně než v kterémkoli umění jiném smí a může přecházeti s jednoho na druhého; netvoří-li jen rozhodně tvůrčí duch formu si samostatnou, činí to i duchové slabší, třebaby obyčejně na vlastní škodu. Individualita má již jednou neodstranitelnou platnost svou tam, kde osoba hercova je první pomůckou smyslného znázornění. Jak praveno, imitace, učení se od jiných je dovoleno; chyba ale v tom jinde i u nás, že se učí jen formě, místo aby se učilo myšlénkám a místo aby se probuzoval cit. Jen poslednější cestou lze dojíti stupně uměleckého, a byli jsme vždy přesvědčeni, že slečna Čermákova by měla i živého ducha i srdce na cestu tu opravdovou. Zdá se nám, že schází jen návod *dobrý*. — Předvčerejší „Macbeth“ měl snad sloužiti k tomu, aby obecenstvo

znenáhla se zvykalo nevidět raději žádné tragedie. Zevnější chudoba, ba někdy až ošumělost naší činohry dokazuje, že sobě ředitelstvo neváží právě recitativního českého umění. Mimo to zdá se i v herectvu samém nadvládati již nechuť, jaká vždy objeviti se musí, když před hejčkanou mělkostí ustupuje veškerý obor velkých básnických nákresů. Ta doba krásná, kdy se s pietou a s uměleckou odvahou u nás přikročovalo k největšímu a přitom také nejmenší zas úlohy nejen dobře se obsazovaly, ale i dobře hrály, pro nějaký čas již odumřela. Jednotlivci jsou mdlí, mdlé je při truchlohře vůbec skoro vše, i ta zákulisní správa, která v roztomilé pravidelnosti nikdy nevyšle herce tenkrát na jeviště, kdy skutečně vystoupiti má, takže často herec již zaneprázdněný teprv těch si zavolati musí, s kterými dále jednati má. Aby se ale neřeklo, že „zevnějšího výsledku“ zamlčujem, podotýkáme, že potlesku bylo při „Macbethu“ dost. Přece však bude pan Šimanovský, zástupce titulní úlohy, sám s námi souhlasit, pravíme-li, že tentokráte nejevil pokroku, jakého právě při něm jen nerádi pohřešujem. Pan Šimanovský neosvojil sobě Macbetha dosti objektivně, jen v okamžicích mocnějšího, a instinktivností tedy snadněji dostižitelného afektu byl Macbethem alespoň poněkud; ale i tu měla deklamace jeho dosti trhaného, ano dosti nesrozumitelného do sebe. Slečna Lipšova co lady Macbeth byla výborna jako vždy.

J. N.

HLAS 11. února 1865

BRATR HONÁK

„Bratr honák“ naplnil při benefici slečny Kubíčkovy divadlo dosti slušně. Béřem to za vyzvání k slečně beneficiantce, aby na dráze své pokračovala, jako posud, dál. Úloha Marie náleží k oněm, s jakými se skromnost slečny Kubíčkovy přečasto spokojiti musí a v nichž slečna svou rutinou a citem bezprostředním vždy přece ještě vyniká. Snad že ouzký tento kruh úloh udržuje ještě pro nějaký čas nádech monotonie, jaký jisté postavy, slečnou nám předvedené, posud měly; tím však nepravíme, že nemizí monotonie naznačená ihned, jakmile šíř vyvedená povaha některá dovoluje pestřeji rozvinuté hry a stupňujícího se znenáhla tónu. Podobnému čemusi připisujem také, že jinak pěkně vedený honák Vavřinec páně Svobodův zvláště při některých přechodech, pokud afekt plný nevítězí, trpěl ještě poněkud dělaností. Teprv když sobě herec úplně zobjektuje povahu celou i s náruživostmi jejími, může také bezprostřednost podati *zcela* přirozeně. Ostatně je pan Svoboda dobře a chvalně znám v úloze té již po dlouhou řadu lét, za kterých jsme viděli již mnohou kongruentní úlohu zcela zbytečně a také bez výsledku obsazenou někým jiným než panem Svobodou. Rozkošný byl i s kuplety svými pan Mošna, jehož charakteristika nabývá vždy svěžejšího odstiňování. Slečna Stausova (Anna) zpívá i hraje rozumně, je však dosud tížena trémou. Úlohy pána z Poskakova a Klouzka poukazují přímo k šaržování a byly dle svého v dobrých rukou (pp. Šamberk a Chvalovský). Také ostatní spoluúčinkující dovedli přičiniti se k okrouhlejšímu než jindy celku.

J. N.

HLAS 15. února 1865

TAJNÝ AGENT — BRATR HONÁK

Opakování „Tajného agenta“ vykázalo bystřejší souhru a i volnější hru jednotlivcův. Z prvější mdloby své vyváznul pan Šamberk co vévoda alespoň z větší části a leckteré scény, svým diplomaticky chladným tónem našim společenským poměrům odporné, musily tím nabýti příjemného nádechu živosti. Dámy Lipšova a Malá držely se na stejné co pro výši, pánové Kolár a Polák ciselovali s pěkným výsledkem. Pan Chramosta dodává figurám svým obyčejně trochu komiky, ať se to s úlohou již srovnává či nic, a je v snaze té vždy nešťastným. — Včera kvůli zlepšení a osvěžení repertoiru — opakování „Bratra honáka“. Nemáme více prostředků, kterými bychom mohli zápasit nadál s hrubým cynismem, naproti veřejnosti nyní činným. Obmezujem se tedy co do zpráv o divadelním řízení na pouhé kronikářství, kteréž zkrátka zaznamenává, co se již stalo. Také cifry bývají dobrým obrazem a důkladnou kritikou. Od nového roku hrála se po včerejšek (operních představení, jež odebrala skoro *polovici* večerů, nepočítáme na tomto místě) fraška a veselohra *třicetpětkráte* (prvější vykazuje číslo 25!), činohra šestkráte, tak zvaná velká tragedie *třikrát*. Novinky byly *dvě* („Paragrafy na střeše“, „Tajný agent“). Z *českých* her dáván „Čech a Němec“ a „Tataři u Olomouce“, z jinoslovanských žádná. Nadzmíněné tři truchlohry byly dávno již pevně v repertoiru stojící „Macbeth“, „Hamlet“, „Romeo a Julie“. V téže době bylo na zdejším německém divadle dáváno as pět novinek a rovněž tolikrát byla velká tragedie hrána. Ovšem, německé divadlo je již zapevněno, my však máme divadlo mladé, nezapevněné, mající se státi *národním*, — cesty bývají někdy velmi velmi, rozličny!

J. N.

HLAS 18. února 1865

Naši herci mají pro kusy klasické pověsti, zvlášť neodpovídá-li úloha umělecké jejich osobnosti *úplně*, zcela zvláštní, řekli bychom že antikisující tón. Ze samé piety bojí se na úlohu sáhnout bez rukaviček, a tím se stává, že ten či onen pohybuje se jakoby v nezvyklém svátečním šatě s dobře škrobeným krejzlíkem a že mluví jakoby ve společnosti, ve které je zvykem nevysloviti ani jedinou myšlénku tak, aby se zdála skutečně zdravou, samostatnou myšlénkou. „Život tomu schází, pánové!“ zvolal Garrick, a my bychom přidali, že schází našim někdy život individuelní, jenž dovede nám předvést postavu pravdě podobnou, skutečnost dýšící. Jen živým individualisováním možno také postavám dávněji básněným, na nichž snad šat a společenské přívěsky již dávno zastaraly, dodat ráz všeobecně lidský, věčně platící, vždy nás pravdou svou do nynějška uvádějící a na nás samy upamatující. Dovoleno-li poukázání, připomínáme Ed. Devrienta pařížské listy o Rachelce, která akademickým postavám doby Racine-Corneille dodávala svěžesti bezprostřední. Jak praveno, našim hercům vadí tu jistý druh piety, jakéhož ovšem všude spíš než na jevišti odpustiti můžeme. Ostatně buďme rádi, že alespoň při kusech klasických můžeme o pietě, třeba nepravě se někdy osvědčující, mluviti, a když nedovedou herci kouzelný kruh někdy překročit, že alespoň snaha dobrá se jevívá. Zvláště jednotlivci dávají co do snahy příklad pěkný, a můžem tu opět uvést slečnu Malou, která k nedělní benefici své sobě byla zvolila Shakespearovo „Cokoli chcete“ kvůli dvoudílné úloze Sebastian-Viola. Třeba by prvnější, „mužská“ polovice úlohy byla se pohybovala jen v obrysech všeobecnějších (spisovatel sám musil přirozeným taktem Sebastiana vésti všeobecněji a chuději

než Violu), měla zato druhá část tolik něžností svou vynikajících jednotlivostí, že celek vystoupil přece zas promyšleně a propracovaně. Že ovládne slečna Malá delikátní úlohu Violy vší potřebnou zde elegancí, nepochybovali jsme beztoho ani na okamžik. Plně shakespearovskou postavu vykreslil humorem dobře mírněným pan Šamberk co Ondřej, jemuž by tedy při možném předvedení „Veselých žen“ kongruentní pěkná úloha připadla. Také pan Chramosta provedl Malvolia v základech přesných, jen některé přídavky v aktech poslednějších objevily se co zbytečny a rušivy. Pan Šimanovský dokázal sice porozumění úloze své, rtuťová nenucenost však, při šašku v pohybu i *slově* potřebná, scházela mu. Paní Pešková, slečna Čermákova, pánové Kolár, Grund a Polák byli svědomiti jako skoro vždy. — Návštěva velmi hojna.

J. N.

HLAS 21. února 1865

„Markýz de Villemer“ od George Sandové, překlad Žofie Podlipské. Kus to, o kterém vzdor předcházejícímu mu rozhlašování možno krátký soud pronésti, že má sice duchaplně myšlené povahy a duchaplně vedený dialog, ale skoro žádný děj, že není ani horší ani lepší než jiné kusy paní Sandové a že bychom konečně vše to, co jsme viděli, vyčtli raději a s mocnějším výsledkem pro spisovatelku z povídky nebo románu. Sandová kreslí ve „Villemeru“ opět charaktery bez děje, do kterých se vmysliti a s nimi se spřáteliti třeba; obecenstvu v divadle sedícímu děje se tak jako napnutému čtenáři, jenže má tento výhodu, že může kdykoli na chvílku odložit knihu stranou, aby o překvapujíc se jevící některé stránce povahy nebo o lesklé nové myšlénce pohodlně pro sebe dále mysleti mohl, a po úplném teprv promyšlení dále zase četl. Té příležitosti divák nemá, ledacos mu ujde, ledacos nedoslyší, aniž by síla děje dodávala jinak mocné ilustrace. Nevyličuje-li se povaha činem, musí slovo obdržeti tím širšího místa, musí dialog býti tím prohloubenější; pak se objeví třeba i duševní drobnomalba co čin, jenž ovšem žádá obecenstva veskrz vzdělaného. Co takové a nejjemněji receptivní objevilo se naše obecenstvo při „Villemeru“ opět a přetrvalo duchaplné dialogy klidně a pozorně, aby nanovo pak zase okřálo na některé situaci mocnosti skoro úplně dramatické, jakých péro Sandové při bystře vybraných a rozdílných povahách vždy vyvésti musí, kdyby ani samo nechtělo.

Politické barvitosti „Markýz de Villemer“ nemá, a sociální jeho význam obmezuje se na některé črty, z nichž poznáváme rozviklávání se šlechtictva ve Francii a jeho příznaků: peněz a „čisté“ krve. Markýzka de Villemer (60letá — divadelní cedule uvádí při každé osobě stáří

zcela zbytečně, neboť v dialogu samém mluví se o stáří tom až nazbyt) chce oženit syna svého Urbana (33 l.) s bohatou, sedmnáctiletou Dianou de Saintrailles, ač starší syn z prvního manželství, Kajetán, vévoda d'Aleria (40 l.), posud ženat není. Miluje sice oba syny stejně; zadumaný, vždy kolem ní se zdržující Urban je jí ale v okamžiku milejší než světácký Kajetán, za kterého již jmění své na zapravení dluhů byla obětovala a který se právě vrací do matčina domu jen proto, že opět neví, kam by před věřiteli hlavy své skryl. Obětavý Urban překvapí Kajetána dokumentem, že dluhy prvějšího jsou zaplaceny, čímž také již Urbanovo jmění za své vzalo. Proto také nebrání se Urban příliš rozhodně sňatku, o kterémž markýzka hned na počátku kusu vyjednává s hrabětem de Dunières. O nějakou scénu později přijímá markýzka za novou společnici svou Karolinu de Saint-Geneix (24 l.). Tato zalíbí se svým duchem a chováním všem a zakrátko objeví se býti vlastním „geniem loci". Je to francouzská obdoba Jane Eyrovy. Zamilují se do ní Urban i Kajetán. Karolina, ač ji Kajetánův vtip baví, přece zamiluje sobě opravdového Urbana; lásky své však nezrazuje, z ohledu na peněžité poměry markýzovy rodiny, jež se zlepšiti mají sňatkem s Dianou, a pak z pěkně odůvodněné „pýchy nižších". Urban zase má pro mlčení své jiné důvody; za prvé vyčítá sobě smrt svedené ženy, z níž má malého synka, za druhé myslí, že Karolina miluje Kajetána. Z poslednější příčiny rozvine se prudká hádka mezi oběma bratry, po kteréž Urban v mdlobu klesne. Karolina ho ošetřuje za pomoci Kajetánovy, z čehož povstane klep, že strávila s Kajetánem noc v milostném hovoru. Toto utrhání na cti pomůže rozuzlit konečně to, co mohlo být již dávno rozuzleno, a pomůže Urbanovi ku Karolině. Diana beztoho miluje „vlastně" vévodu, čímž je vyhověno lásce i penězům, — jen ne šlechtictví.

Nevypravovaného vynechali jsme velmi málo, a to jen nedůležité, takže dle toho je celý obsah na čtyry akty trochu chudým. A dostačí-li to na čtyry akty, dostačilo

by ve své způsobě provedení třeba také na osm, kdyby obecenstvo i nejduchaplnější dialog dříve již „neunavil". Ledabylost takého vedení děje vysvitla nejjasněji v aktu posledním, kde kus již k dobrému konci se chýlící nadlouho zase zdržen jest nadzmíněným klepem baronky Leonie d'Arglade, zamilované do vévody Kajetána, málo celkem působící. Rozvláčnost čtvrtého aktu je nejcitelnější vadou kusu, jakož vůbec rozvláčnost kusu je při věčném se opakování hlavní situace tak značna, že zakončující slova Kajetánova: „Jen prosím vás, matko, nezačínejte zas od počátku," vyvolala dosti hlasného souzvuku v obecenstvu.

Jak praveno, přednostmi kusu jsou nevšední dialog a důmyslná volba zápasících povah. Prvější nemohl při převodu paní Podlipské, lehce se do všech jemností původního textu vpravujícím, ničehož z prvotní své elegance ztratiti. Povahy pak jsou vesměs na hlubokých psychologických známostech založeny a nejskvěleji přesvědčuje pravdivost v postavě světáka Kajetána, jenž má všechny vlastnosti i konsekvence dokonalého světáka: lehkomyslnost, humor, dobrosrdečnost a zároveň také pronikavou známost lidského srdce. „Vy všichni Karolinu neznáte!" zvolá v rozhodném okamžiku a rozřeší záhadu jiným tajnou. Mlhavě zato vypadá Urban, třeba by byl jakoby ze samých drahokamů šlechetnosti sesazen.

Pan Šimanovský nedovedl ho zcela pevně individualisovati. Zadumanost Urbanova nemá být tak *příliš* intensivně naznačena, že nás stále až na chorobu upomíná. Kde vyšlehl pravý život, jako v zakončujícím výjevu aktu třetího, byl také výsledek nepoměrně mohútnější, a ostřejším i pozornějším odstíňováním byl by také líčení zádumčivosti učinil dojemnější. Upozorňujeme pana Šimanovského na vyslovování cizích jmen. Pan Šimanovský dává vlastním jmenům při deklamaci beztoho důraz přílišný, tím více se to objevuje při jmenech jako „de Saint-Geneix", kteréž možno dvouslabičně místo čtyrslabičně vyslovit. Také slečna Malá působila jen pasivní stránkou

povahy Karolininy a nechávala trpnost i skromnost daleko nadvládat nad pevností i hrdostí, jakáž zjevně musí vyznačovat dívku již plnoletou, zcela samostatnou, živící sebe i jiné. Sandová kreslila Karolinu opravdu co *demokratku* uvědomělou. Pan Šamberk nejspíš jen pro přílišné zaměstnání nemohl své úlohy tak se zmocnit, jak dle krásně učiněného počátku by bylo jemu možno bylo. Hojné humoristické drobty, jimiž je řeč Kajetánova propletena a jež působí také při šťastně *improvisovaném* přednesu, došly daleko většího výsledku než místa opravdová. Velmi citelno to bylo při podotčené již velké scéně třetího aktu a následující na výbuch Kajetánův mdloba Urbanova musí spíše se přičísti vnitřnímu jakémus procesu tohoto; dojem zevnější měl při tom jen pramalé působení. Milý nádech elegantnosti dodal ostatně vévodovi Kajetánu ráz dosti individuelní. Jen to bychom ještě podotkli, že vévoda, přicházející v prvním aktu přímo z parku fontainebleauského, kde kvůli věřitelům přenocoval „vlevo u jedenáctého stromu“, nemusil snad se objeviti v kroji, jaký měl dle časopisů před nedávnem Napoleon na bále v Palais Royal! Slečna Lipšova byla co markýzka opět vynikající a jen její vskutku mistrná hra učinila nám čtvrtý akt snesitelným. Paní Pešková a pan Kolár (d'Arglade — de Dunières) byli o sobě i v souhře dobří. — Návštěvu nepřilákala novinka valnou.

J. N.

HLAS 24. února 1865

obdržel včera povolení místodržitelské, že smí příští zimní saisonu podniknouti česká divadelní představení v Plzni. Důstojné a vynikající české divadlo je pro Plzeň předmětem tak důležitým, že bychom ovšem zcela schvalovati museli, kdyby přednostenstvo obce Plzeňské svěřilo řízení rukoum tak zkušeným, že o zdaru již zpředu není pochybnosti. *Tolik však je jisto, že musí být divadlo plzeňské zcela samostatné, od pražského nezávislé*, neboť toto potřebuje ještě samo pro sebe dosti času na zabezpečení se. Obě divadla mohou dobře a samostatně prospěti a sice tím, ustanoví-li pan Švanda pro Plzeň vzdělaného a rutinovaného režiséra. — Co příklad úřadování jistě řídce rychlého uvádíme, že pan Švanda zadal žádost svou u místodržitelství včera o druhé hodině odpolední a že měl koncesi již o hodině *čtvrté* v rukou.

HLAS 4. března 1865

Dle došlého telegramu byla včerejší schůze obecního výboru plzeňského nadmíru živá. Návrh p. purkmistra Mašaura, *aby po celý rok dávala se představení německá*, propadl jednohlasně. *Návrh p.* Kleisla, *aby v zimní saisoně hrálo se česky, v září a říjnu německy*, schválen *skorem jednohlasně. Se značnou většinou* propůjčena koncese pro saisonu zimní p. Švandovi. — Loňského roku byly nadzmíněné měsíce, září a říjen, přiřknuty české společnosti páně Kramuelově. Nemluvě ani o obtíži, s jakou zápasí ředitel mající celou řádnou společnost sestaviti pro pouze dva měsíce, jsou právě září a říjen méně divadlům příznivy než měsíce pozdější. Tím měl se docíliti důkaz, že české divadlo nemá v Plzni vůbec půdy. Opakujem zde ještě jednou, že bude musit mít plzeňské divadlo svého samostatného režiséra a vůbec býti samostatné. P. Švanda může mít dohlídku jen zevzdálí, jeť ho v Praze samé více potřebí. Za půl roku, do zimy, může být velký ten poměr vyrovnán, upraven a výdatná společnost sestavena. I operu někdy uslyší plzenští (k zahájení saisony, o velkých trzích plzeňských).

HLAS 8. března 1865

ONA MNE MILUJE — POJĎ SEM!

Dávno nedávaná Pflegrova veselohra „Ona mne miluje“ bavila předevčírem dosti. Zdálo se nám, že byly učiněny některé škrty, snad od spisovatele samého ve prospěch kusu. Některé všednosti v dialogu a některá opakování se stala vřelou hrou spoluúčinkujících méně citelna. Zvlášť slečna Čermákova a pan Kolár podali figury individuelně provedené. — Nato po prvé: „Pojď sem!“, divadelní Danisův (zpracování Zünglovo) žert pro dramatické virtuosky. Obsah je velmi prostičký. Divadelní ředitel, jenž z počátku o umění svém filosofuje slovy Hamletovými, Wilhelm Meisterovými et consortium, nechá hlásící se pro první sbor herečku, která „všecko hraje“, podrobiti se zvláštní zkoušce. Krátkými slovy vytkne jí totiž vždy novou a novou nějakou situaci, kterouž herečka zakončiti musí divadelně pronešeným: „Pojď sem!“ Situac těch je dobrá kopa, rychle se měnících, a potřebí tedy hbitého a velmi vycvičeného umění, aby pravý tón podal situaci vždy plně. Paní Peškové podařila se zvláště místa, kde bezprostřední cit nebo humor místa nalezal. Nedostatečnému posud vyhovělo by častější opakování, k němuž ovšem nemáme v repertoiru svém mnoho místa. Pan Šimanovský počínal sobě příliš deklamatorně.

J. N.

HLAS 9. března 1865

Opakování „Enšpigl“ donucuje nás, abychom sobě všímli alespoň této představené frašky (truchlohra naše činí skutečně již truchlý dojem), která dostatečně dobrý výsledek měla. Ve frašce naší vidí se alespoň trochu chutě do hry, trochu radosti ze hry, takže celek účelu povrchního bavení zadost činí. Pan Šamberk má fond bohatého humoru, a ač individualisování nedaří se ještě vždy stejně, baví přec dobré jeho pointy již proto, že působí hravou bezprostředností svou. Ovšem že by působil ještě více, a také představované povahy nabyly by rozmanitějšího rázu, kdyby příliš časté zaměstnání dovolovalo větší cvik paměti. Enšpigl páně Šamberkův je figurou bavící, Nácíček pana Mošny však figurou samostatnější. Poslednější bychom přáli jen ještě některý propracovanější detail. Slečna Pisařovicova, jíž je přidělen velký a dosti nevděčný úkol, aby prozatímně nahražovala lokální zpěvačku, počíná sobě zcela pěkně. Začátečnictví jeví se ovšem ještě značně, v pohybu i poněkud monotonní deklamaci; velká výhoda správného zpěvu a výdatná pilnost pomáhají však k pěkným pokrokům. Rovněž domácní pan Seifert na jevišti a probírá se menšími a málo vděčnými úlohami svými zcela slušně. Z umělců v „Enšpiglu“ zaměstnaných musíme ještě paní Hynkovou a pana Kašku jmenovitě vytknouti. Pozorujem nerádi, že posléz jmenovanému paměť počíná dělati nemilé překážky.

J. N.

HLAS 16. března 1865

Bylo nám předevčírem v divadle volno, jak již dávno ne; kdybychom nebyli věděli, že jsme podobného pocitu již dávno neměli, mohli jsme mysleti, že jsme v divadle důsledně dobře řízeném, neboť nejen že se uváděla nová dobrá tragedie na jevišti, nýbrž, což daleko víc, že se uváděla *rozhodně* dobře, že celek vypadal, jako by herecké síly naše byly v plném proudu a při stálé dobré chuti k vytřibování a vyzkoušení svých schopností.

Režie i herci přičinili se ku krásnému dni. Ovšemže tím upadá ještě větší vina na ty, kteří sil dobrých neužívají k pravému dobru mladého ústavu, kteří to již tak daleko přivedli, že nedbalost, povrchnost, urážející cynismem úšklebek a masopůstní nos — více platí než skromně se vždy jevící umělecké výsledky opravdového studia. Tolik je jisto, že jsme vzdor divadelní ceduli až po samý večer nevěřili, že skutečně nová tragedie se provozovati bude; vždyť stál „Hrabě Essex“ na repertoiru již *po dvě léta* mezi *připravenými* kusy. Jsou v řadě té ještě kusy jiné, ještě starší, „Essex“ se z nich benefiční náhodou vyprostil.

Nikdy bychom byli nemysleli, že se nám stane provedení Laubova „Essexe“ událostí. Vítáme nyní truchlohru tak, jak jsme před dvěma či třemi léty vítali vyšší veselohru. Řadíce tuto mezi příjemné vymoženosti českého divadla, stavěli jsme ji v myšlénkách arci se všemi jejími právy, také ale s rozumným obmezením jejím na patřičné místo *vedle* jiného patřičného. Nemůžeme právě říci, že by byla vyšší, salonní, duchaplně sociální poměry kreslící veselohra příliš mnoho zabrala místa jinému. Ale s pěstování veselohry vyšší sklouzlo se na veselohru nižší, s této na frašku, ano až na sprostou, blbou frašku. Obecenstvu se vrhla v obličej urážka, že

prý toto sprosťáctví, tato blbost odpovídá právě chuti obecenstva našeho, v té nízkosti že má zálibu, v té či oné ošumělé paruce že vidí umění! Poukazováno na čísla kasovní knihy, poukazováno k tomu, že dávněji neviděná fraška hojnější návštěvu přilákala než jedna z oněch tří neb čtyr truchloher, jež po léta již obehrávány, byly u nás „jedině možnými“. Zapomínáno přitom, že právě jemnocit našeho obecenstva odpuzuje toto ode všeho, co samo činíc nároky na jemnocit nesetkává se s ním na patřičném místě, a že raději než nedbale provedenou vznešenou truchlohru vidí třeba prostičkou frašku, při které konečně i to baví, když na jevišti — nikdo ani slova mocen není, což prý je také komické. — Zvláštní svou nedbalostí se vyznačující loňská letní saisona *musila* nejen obecenstvu, ale i terorisovanému jistou privilegovaností herectvu odejmouti chuť ku tragediím; zato se může rovněž správně říci, že za zimní saisony ani fraška nebyla přivedena ku květu, což bylo přece leckterou cestou možno, třeba hned přibráním Offenbachových operetních prací. Naopak, co Vídeň po mnohá léta slabého a ještě slabšího vyvedla, musili jsme stráviti za několik zimních měsíců skoro vše. Nenapadne zajisté nikoho, aby chtěl frašku vyloučit z repertoiru, aby tragedie měla nepoměrný vrch nebo snad codenním zjevem se stala, nikoli: *všechny obory dramatické literatury mají mít oprávněnost i péči stejnou,* a jakmile se to neděje, vidíme v tom záhubu mladého ústavu. O budoucnosti českého divadla nerozhoduje otázka, co divadelní kasu právě ten či onen týden naplní; ano, péče a starost o budoucnost naplní i divadelní kasu nynějška.

Ne že se nová tragedie provozovala, ale *jak se provozovala,* je nám svědectvím, že možno tragedii naši a zároveň zálibu k ní snadno vzkřísiti. Prosíme jen o dobrou vůli, jinak se nedostanem k pravému umění! Máme pevnou naději v dobrou vůli tu.

Laubův „Essex“ má velmi průhlednou, ano místy až přílišně průhlednou stavbu. Zato však je pracován s řídkou znalostí jeviště, situace mají příjemnou rozmanitost,

akty své efektní zakončení, jednotlivé povahy určitý ráz a vděčné umístnění. O historickém obsahu nebudem se šířit. Za shakespearovské slavnosti mluvily všechny české listy dosti obšírně o královně Alžbětě, o jejím milostníku Essexovi, o téhož tajné přisnoubené Rutlandové; musí vše to býti ještě v dobré paměti. Překlad Vinklerův je důstojně veden. Pro to vše nechcem také ničeho namítati, že nové toto obohacení našeho repertoiru plyne opět ze zřídla německého. Dovoleno je snad ale poukázati k tomu, že i jinde jsou pro činohru zřídla bohatá, ano posud takměř nedotknutá.

Provedení bylo celkem dobré, v jednotlivém i vynikající. Třebaby právě ne rozhodnou dokonalost, viděli jsme místy alespoň upřímnou snahu, pevné kráčení k ní. Tu jmenujem především ušlechtilého, mohútného Essexe pana Šimanovského, dále Alžbětu slečny Lipšovy, která čeho velikostí tónu dosíci nemohla, nahražovala důmyslným odstíňováním, dále něžnou a poetickou Rutlandovou slečny Malé atd. Musíme sobě zůstaviti podrobnější soud a odhadnutí ostatního až pro reprisu, která zajisté dříve se dostaví, než první chuť ze hry opět vymizí. — Návštěva byla hojna.

J. N.

HLAS 24. března 1865

STAŘÍ MLÁDENCI

Komedie od Viktora Sardou

Znenáhla bude již velmi obtížno určiti, v jakém poměru jsou plody nejnovější francouzské literatury veselohern k mladému českému divadlu, k našemu obecenstvu a především k naší literatuře. 21. ledna provozováni „Staří mládenci“ na pařížském bulváru v Gymnase, 24. března již na pražském nábřeží v prozatímním. Toť by byl moment uznání hodný: rychlost v seznamování nás s tím, co v cizině mocným dojmem působí, jest chvalitebna i nutna, neboť divadlo *má býti* u nás mnohem více školou než kdekoli jinde, má nás prostředky svými seznámiti se vším cizím, byť bychom měli z toho třeba jen zisk ten, že *vůbec něco* seznáváme a že o tom, o čem jiní lidé mluví, také my dle autopsie mluviti můžeme, — as jako při „Les vieux garçons“. Ovšem, seznamování to mělo by se díti všestranně, kvůli rektifikaci názorů; život francouzský není jediným zjevem ducha lidského, život francouzský může sice dostačit Francouzovi, my ale musíme znát i zjevy jiné. A divadlo naše *musí* být *více* školou než jinde, musí být náhradou za všechny školy, kterých posud jinde nemáme.

Obecenstvo seznává lascivní život francouzské, recte pařížské společnosti. Leká se snad toho života? Nepozorujem! Civilisace vyrovnává a společnost „lepší“ je po celém světě stejně vzdělána a stejně, chcem-li, pokažena. Míra je asi stejna, forma však poněkud se liší. De Mortemer Sardoův praví, že zná jen dva druhy ženštin, nestoudné a stydlivé: prvější jsou již samy sebou souzeny, stydlivé prý *vědí, proč se stydí.* Francouzové patří k prvějšímu druhu, soudili již samy sebe, my pak — nu my víme, proč se stydíme! Francouzové snášejí vlastní i cizí soud s velkým humorem, my, zdá se, také máme podobného humoru dost. Člověk se učí k neuvěření

rychle! Kolikpak je asi tomu neděl, co byl v „Paragrafech pana Puškvorce“ na panenském českém jevišti spáchán čin hrůzné nemravnosti, že totiž šedivý člověk — chtěl políbit mladé děvče! Červenající se inserty hlásaly zcela určitě, že při podobné nemravnosti nelze našim ženám a pannám sedět v divadle. Nyní koná starý mládenec de Mortemer na témž jevišti nejobšírnější přípravy, aby mladé děvče třeba násilně zbavil panenství, přípravy tak obezřetné a daleko sáhající, že již možno něčemu se přiučit, a insertové sloupce se ani dost málo nezačervenají a ženy a panny sedí také zcela pohodlně na křeslech svých. Přijde prý na duchaplnost, totiž v dialogu, a „na formu“. Také prý Antoinetta, jež nepatří ani k nestoudným ani k stydlivým, nýbrž k třetí třídě nevědomých čili nevinných, o kterých de Mortemer posud ničeho nevěděl, zmaří nevědomostí svou celý ouklad. Je však opravdu nejvyšší čas, aby vedle ostatních ženštin, jež jsou od nevědomosti stejně vzdáleny jako od mravnosti uvědomělé, objevila se nějaká Antoinetta, sic by snad mohly příští akty jednat jeden na pověstném hindostanském trhu, druhý v japonských lázních atd. Tou cestou přibylo by veseloherní literatuře mnoho nové látky, na př. na manželských tajnostech; architektonice dramatického umění, která se zanáší také s tělesností hercovou co prostředkem k znázornění básněných postav, přibylo by mnoho nového rozboru a poučování, a věta státníkova, že „poměr mezi oběma pohlavíma je nejdůležitějším politickým faktorem“, nabyla by uměleckého znázornění. Podotýkáme to jen mimochodem, ani z pruderie ani z opaku, a byť se i stalo z posledněj šího, — vždyť „přijde jen na formu“!

Obecenstvo se zvyká. Byla by také hanba a snad by leckdo mluvil, že jsme za jinými národy, kdyby to, co se na Sekvaně líbí, na Vltavě z malichermých ohledů líbiti se — zakazovalo. Jen bude-li také odvykat! Totiž odvykat vplyvu cizímu, jakmile se bude jednat o původní plody naše. Cizí je vždy delikatesou, vlastní vždy jen „stravou domácí“. Český spisovatel nemůže líčit život

francouzský, jemu musí být život zdejší alfou i omegou. Zdejší život společenský je ale naproti francouzskému ještě pravou sensitivou, patří ještě k životům „stydlivým“, a obraz jeho, dramaticky předvedený, bude musit být tedy také sensitivní, stydlivý. Což bude naproti takovému de Mortemeru český některý Květenský, který v životě ještě slova váží, činy zakrývá, ano snad docela se i červená! A vedle něho ty ženštiny, ještě sensitivnější a při každém lehkomyslném kroku kvůli české divadelní spravedlnosti hned těžkým trestem až ničené. Z čeho stává se v rukou francouzského spisovatele zábavná komedie, z toho by nutně vzrostla u nás tragedie s několika „padlými“ nebo alespoň činohra s plným džberem slz! Sensitivnost nebývá pikantní, a obecenstvo již zvyklo na pikantnost. Bude žádat Sardouovu formu, aniž by připustilo nebo připustiti mohlo Sardouových předmětů nebo osob. Nebohý spisovatel, jenž má formu vytvořit bez materiálu, nebohý spisovatel, který by přístupnému materiálu dal formu heterogenní, — odsoudil by sama sebe a obecenstvo by také nelenilo se soudem svým: „Není to pikantní — není duchaplné — není Sardou!“ Skoro že snad tajně zašeptá: „Buď Sardouem — odpustíme vše, ano i všechnu frivolnost!“ Nahlas by ale přece nepovzbuzovalo, neboť i cizost formy je přec jen cizota a u nás je vlastenectvím ještě červenání se, třebaby jen v insertech. Známe své Pappenheimáky, a protož opakujem zde, že jsme vzdáleni směšného moralisování; poukazujem jen, kam vede u nás jednostranné pěstování genru *jediného* a k tomu cizího, ano i zčásti excentrického.

Což má ale Sardou „tu čest býti spisovatelem nemravným“? Je snad satirik totožný s předmětem satirisovaným, je snad malíř obrazící hladomor sám hladem zachvácen?

„A což je konečně — nemravnost?“ mohl by se tázat, kdo se hádá stůj co stůj. Sardou líčí své současníky, on je fotografuje přísně a fotografiím svým dodává lehkého růžového tónu. On fotografuje ale i vnitřek současníků

svých, on dá do těla život, do mozku ducha, on je mezi fotografy umělcem. „Nenávidím toho člověka," praví Narcis o Rousseauovi, a totéž bychom skoro o Sardouovi řekli. Sardou krade člověku myšlénky z mozku, city z prsou. Co kdo choval tajně v sobě jakožto resultát zakušených radostí i nesnází, jakožto výkvět nejtajnějších radostí i strachů svých, odkryje jediné slovo Sardouovo hravě, lehce, — a nešetrně, řekne každý, koho se dotklo. Starý mládenec de Mortemer mluví o své opuštěnosti, o své touze po domácnosti rodinné, po nějakém rozumějícím srdci, a v parteru sáhají staří mládenci mimovolně pod kabát, — vždyť to tam uvnitř prsou bylo vše posud přec tak tajně chováno a zamlčováno! Sardou je velký psycholog!

Eugen Sue napsal „Děti lásky", Sardou „Staré mládence". Poslyšme, co vypravuje Sardou!

*

Divadelní cedule neoznamuje tentokráte stáří osob; starý mládenec de Mortemer praví ale sám s onou upřímností, která je jednou z pomůcek mužské koketerie, že je již as k padesátce. Staří mládenci mívají svá „kasárna" a de Mortemer bydlí již po léta v jednom domě s Clavièrem a s de Veaucourtois. Clavières je z oněch tuctových lidí, kteří, jak se říká, „běží s sebou"; de Veaucourtois, jehož hloupostí zaváněj ící jméno svědčí, že ani francouzští dramatikové neopovrhují titulární charakteristikou, representuje ony lidi, kteří lehkomyslnost svou váží hlavně z hlouposti své. De Veaucourtois zpustl na zdraví i na duchu, má všecky garçonské nemoce i zdrhnutou již paměť, a přece na pořádek, sňatek i otcovství „času dost", — sáhněte do svých zkušeností a naleznete nějakého de Veaucourtois! De Mortemer je representantem garçonství uvědomělého: pro to, *co činí*, má rozumové důvody; pro to, *jak činí*, má důvody psychologické; pro to, co následkem svého činění *trpí*, má v srdci hlu-

bokou resonanci. Na neštěstí jsou resonované ty tóny příliš *hotové*, řekli bychom vykrystalisované, než aby nebyly se dávno již spřátelily s oněmi důvody rozumovými a psychologickými. Tím vším se stává de Mortemer velmi nebezpečným dámám, dámy to samy praví. Praktický názor jeho ukazuje mu zbytečnost ženitby v takové společnosti, jakou je francouzská, recte pařížská; on nahlíží, že rozumnému člověku netřeba ženy, protože je dosti ochotných lidí, kteří za něho ženu sobě a — jemu vezmou, sobě a jemu výhody rodinného života opatří.

Aby ochotnosti té užil, uvádí sebe a přátely pod záminkou sbírky na pohořelé v kruh tří mladých manželských párků, meškajících na venkovském sídle. Statkář de Chavenay ostražitě střeží choť svou Klementinu, přece se mu však naproti ouhořovité hladkosti de Mortemerově nepodaří zabrániti tomuto svobodný vstup do svého domu. Clavières odhodlá se k zapředení milostné pletky s ochotnou Rebekou, ženou notáře du Bourge, flegmatika. De Veaucourtois, jenž vyhledává již „pikantnosti“, seznámí se s umouněnou pasačkou Ninou, již vezme s sebou do Paříže, aby ji „vychovati dal pro operu“. Pak jsou tu ještě mladí novomanželé de Froenes a Louisa, dále mladistvá Antoinetta, sestra pana de Chavenay, a de Nantya, ženich její.

První a druhý akt vyplněn je scénkami hravé lehkosti, plnými dobrých nápadů, ze života vyňatých zvláštností, nepošinujícími děj však přece dále než ku vyznačení ještě větší ostražitosti u de Chavenay a du Bourgea. Tyto dva akty mají čistý veseloherní ráz, ostatní je zcela dle toho, aby vykvetl ifflandský „Rührstück“. Náhoda, že du Bourge dostal do rukou svých lístek, svědčící Clavièrovi, uvádí Rebeku do domu, v němž de Mortemer bydlí. Rebeka opouští dům jiným vchodem, než kterým byla přišla, a Antoinetta, čekající dole v kočáře, je de Mortemerem vlákána do bytu. Následuje pověstná scéna, kterou třeba buď vidět, buď číst. Spuštěné záclony, zavřené dvéře, — a nevědomá Antoinetta nemá k úžasu de Mortemerovu ještě pořád strach. Konečně jí mrští o pohovku,

— a Antoinetta ho prostince lituje, že je nejspíše nemocen, že má snad zimnici. „Tak máte přece strach!“ volá vítězoslavně de Mortemer. „Ano, *o vás*,“ odpovídá Antoinetta. Netušenou nevinností je de Mortemer zničen, padne před Antoinettou na kolena, slzí, nazývá ji dcerou svou. Pak zodvírá rychle dvéře a nutí ji k odchodu. Přikvapivší de Nantya zahlídne ještě odcházející Antoinettu a vyzve de Mortemera na souboj.

Ráno k souboji určené dostihne bdícího, oblečeného de Mortemera. Ač byl již přestál několik soubojů, nebyl přec před žádným tak rozohněn jak nyní. Mimovolně vzpomíná, že padne-li, nikdo ho nebude oplakávat, bude-li raněn, nikdo ošetřovat. Probírá se v starých dopisech, při jednom z nich, nemajícím podpisu, ani se víc nepamatuje, od které ženské ruky jej byl obdržel. Clavières přináší dopis od de Nantya. Pečeť dopisu tohoto je stejna s pečetí onoho dopisu zapomenutého. Vyptává se de Mortemer po bližších okolnostech de Nantyových, dozví se pravého jména a pozná, že de Nantya je synem jeho, dítětem ženy svedené a opuštěné. Nyní ovšem hledí se de Mortemer vyhnout souboji, k největšímu obdivu příbojníků obapolných, kteří sotvy že zdrží de Nantyu, jenž již ruku vzdvihá, aby políčkem urážky dovršil a souboj vynutil. Velká a upřímná lítost de Mortemerova vymůže mu odpuštění de Nantyovo, de Mortemer má syna, rodinu svou, je šťasten. Toť obsah aktu posledního, ve kterém mimo to de Chavenay a du Bourge získali již zase přízně manželek svých, a ve kterém ztratil de Veaucourtois Ninu svou, jež volila život grisetek.

Neukázali jsme zbytečně k románu „Děti lásky“ a musíme ještě poukázat k „Nos intimes“. Od solidní stavby této veselohry jsou „Staří mládenci“ dosti vzdáleni, schází jim jaksi poetická objektivnost, aby se povznesli na plod přísně estetické ceny. Také ethický moment je zde o poznání slabší a okolnost ta byla by tím citelnější, kdyby zde opravdovost činoherní neobjevovala vše co hlubší. Přes to přese všechno musíme se i při „Starých mládencích“ obdivovati Sardouově divadelní hbi-

tosti, jeho ourodnosti u vynalezování situac a povah. Sardou se nevyčerpá již proto, že fotografuje *život.*

Překlad Josefa Friče je velmi plynný. Některá „frnk" a „špás" bychom kvůli eleganci ostatního rádi viděli změněna.

J. N.

*

„Staří mládenci" nedošli u nás celkem oné representace, jaké na všechen způsob vyžadují, aby učinili dojem uhlazený. A bez uhlazenosti zevnější nejsme ani s to, abychom porozuměli líčené zde francouzské společnosti a také výstředním vlastnostem jejího života. Pokud vlastní katastrofa nenastala, hromadí se scéna ze života lehce na scénu; všechny scény ty jsou však genru specificky francouzského a se strany herců musí se při představení jich dodat i lehkost pohybů i pronunciace. My nevěříme ani v líčenou lehkou mysl, nelíčí-li se zároveň pružnost pohybu. Především je tu de Mortemer (pan Kolár), který se má představovati s nejvybranější delikátností. De Mortemer má myšlénku úplně ve své moci, a virtuosně jí zahrává, pomáhá-li mu k cíli; ani hluboká myšlénka, pádně pronešená, neopatří ve společnosti příjmí „duchaplnosti", jakýmž de Mortemera vyznačují. De Mortemer dovede být i rázný i oulisný, přímý i tajuplný, každá jeho věta zdá se, že víc zatajuje než prozrazuje, vzdor pak mnohému, co tajiti musí, jeví vždy příjemný ráz bezprostřednosti. Pan Kolár byl teprv tam šťastnější, kde salonní podlaha ustupuje drsné skutečnosti, kde cit již příliš zmocněl, než aby ještě formy dbal. Noblesu znázornili v „Starých mládencích" jen pan Polák a pan Šamberk rozhodně. Posledněji porozuměl povaze de Veaucourtois zcela dobře; že místy až k šarži sama sebe zavedl, připisujem touze po větším výsledku. Výtečný byl v aktu posledním, kde znázorňuje úplnou skleslost láskou zklamaného starého záletníka. Z úloh dámských těžily tentokráte nejšťastněji síly naše nejmladší. Přirozenost tónu, jaký venkovská

Nina míti musí, dovede slečna Červinkova velmi dobře podati. Rovněž šťastna, ano místy i poeticky dojímající byla slečna Čermákova co Antoinetta. — Vcelku zdá se, že nebyl kus dosti důkladně studován a že tentokráte působil neblahý spěch, aby rychle rozhlášený kus co nejdříve na naše jeviště přešel. Snad se podaří jako při Sardouových „Paragrafech“, při kterých dobrá souhra i hra jednotlivců také teprv opakováním získána byla.

J. N.

HLAS 27., 28. a 29. března 1865

SISYFOVA PRÁCE

Již vícekráte konali jsme nemilou povinnost brániti divadlo české proti vtírajícímu se živlu cizímu, národní ústav v posměch uvádějícímu, povinnost to tím nemilejší, že by se při *mladém národním* ústavě nejméně cos podobného díti mělo. V divné zaslepenosti, místo aby se vší silou snažila působiti na přilákání a *udržení obecenstva českého,* hledí divadelní správa všemi možnými prostředky světu ukázati, že by jí bylo vlastně německé obecenstvo v českém divadle nepoměrně milejší. Kdyby nebyla česká žurnalistika a obecenstvo samo co nejdůrazněji vždy se proti všem pokusům opřelo, snad bychom měli již nyní divadlo utrakvistické místo divadla českého. Zdá se, že intendantura česká nemá buď dosti síly, buď *dosti vůle* k zamezení podobných nešvarných pokusů, sic bychom nemusili již opět něco nového zde zaznamenati. Jako již dříve, počínají se nyní opět česko-německé programy, prozatím jen ku „zvláštnějším" představením, zvláště po německých kavárnách roztrušovati a prý také již u divadelní kasy samé prodávati. Chtíce vyhnouti se již všemu hnusnému věru o věci té pojednání, žádáme slavnou intendanturu, aby přec k o n e č n ě již jednou sama takovému řádění přítrž učinila, naši věc před posměchem chránila a obecenstvo nepřiměla k nechuti úplné.

H L A S 29. března 1865

PROGRAM SVATOJANSKÉ SLAVNOSTI
NÁSLEDEK SIBÍŘSKÝCH SYMPATIÍ
PROSBA K PANU NÁPRSTKOVI

△ V Praze 29. března.

Zcela opravdově vyjednává se prý v „Hlaholu“, že má být letošní svatojanská slavnost odbývána na ledě. To je šťastná myšlénka, neboť není již ani nejmenší pochybnosti, že sníh potrvá až do konce července, načež nastanou hned žně. Program slavnosti oné jest tak zajímavý, že by byla přílišná diskretnost a zamlčování pravým hříchem:

14. a 15. května je na nádražích uvítání členů venkovských zpěváckých spolků; každý host obdrží co slavnostní znamení flanelovou kazajku a bačkory. Pražští výborové uvedou přibylé hosty do řádně vytopených bytů a dají každému poukázku na dva centy radnického uhlí, jež možno u nejbližšího hokynáře obdržet. Elegantní kapesní zahřívadla lze za levný peníz na památku obdržet v slavnostní kanceláři. V den před sv. Janem zkouška v Novoměstském divadle, ku kteréž obdrží každý zpěvák dva posluhy, kteří budou na něho dýchat. Po zkoušce v zahradě před divadlem volná zábava se sněhovými koulemi čili poškami; bude-li poškování příliš ohnivé, smějí oučastníci také na silnici ven. Po zábavě všeobecné přezouvání do suchých punčoch, načež čundračka až na Žofín, kdežto společné zahřívání. Navečer velká národní zábava na ledě mezi podskalským a středním jezem. Vyjede se na krásně vyšperkovaných saních ze Žofínského ostrova; na prvních saních bude obrovský rampouch se slovanskou trikolorou, dar to spanilomyslných dam. Před prozatímním divadlem krátké zastaveníčko a rozdávání německých programů; uvnitř divadla mezitím „Staří mládenci“ co balet, při kterémž zbytečně posud užívané trikot po prvé zmizí. Na ledě nejdřív společné stavení kolosálního panáka

sněhového, jenž má na konci Střeleckého ostrovu po věčné časy státi co důkaz, mnoho-li národ zmůže, když je svorný. Z úst panáka toho každoroční ohňostroj. Nato zpěvy na bruslích a na sáňkách, vůbec veselost skluzká. Sokol bude kolegiálně vyzván, aby se ve vysekaném, prostorném místě umělým plováním trochu ochladil. Druhého dne, totiž ve vlastní den slavnostní, není žádný koncert, protože se Novoměstské divadlo nemůže vytopit; kdo však koupí vstupenku, k tomu přijdou zpěváci do domu a odzpívají mu, — totiž v dobrém smyslu. Program zpěvů je rovněž zajímavý národním rázem veskrz původních a nových skladeb, jakož tituly skladeb těch. Z cenou poctěných vybrány jsou: 1. „Rýmo, rýmo, věčně stejná ve své kráse, věčně různá ve svém hnutí“, sbor pro tenory a dudy, pak 2. „Chrapot“, symfonie.

Krásný program, co? Kdož ví ale, co se nestane! To prý nás tou zimou pánbůh trestá za přílišné sympatie s Rusy contra Polákům. Vždyť je nás ale dost pořádných a hodných lidí, kteří Polákův upřímně lítujem, a vždyť by se byla i Sodoma ušetřila, kdyby se byli v ní nalezli tři spravedliví, a nás je mnohem víc než tři. A má-li být již trest, ať zasáhne jen ty, kteří toho zasluhují, ať jen na ně mete vichr se střech sníh, ať jen jim teče do bot voda a na boty bláto, ať jen oni hubují na špatné čistění ulic, na mokré kapesní šátky a na přeskakující vysoké „C“. My ostatní nevíme ani, jak k tomu maltretování přijdem, my to říkáme zcela upřímně, že jsme již rozmrzelí, že máme i zimy i ledu, i bláta i chrapotu dost, a že toho již nesnesem, bude-li kvůli špatnému počasí železnice na cestě a člověk v hospodě zdržen. Nemáme ani dost peněz, abychom to dlouho ještě vydrželi.

Dějí se nepravidelnosti jako v „Hamletu“, nebe se postavilo na hlavu a země třepetá nohama v oblacích. V sále Žofínského ostrova bude se, jak známo, v létě hrát proto divadlo, že nemáme posud žádné velké budovy, kterou by byl sobě národ z vlastních peněz obětovně postavil, aby mohl divadlo hrát v zimě v létě. A v sále tom je právě výstava obrazů, stěny jsou vysoko pokryty vy-

obrazeními budov, založených a vyvedených od vzdělaných jednotlivců, kteří holdovali náhledu, že peníze jsou jen tenkráte penězi, můžeme-li jich použít ve prospěch některé věci dobré. Jsou tu veřejné nemocnice, blázince, učeliště, chudobince i jiné ústavy, jen divadlo tam schází a mezera ta jako by nás vyzývala, abychom ji co nejdřív vyplnili.

Podivné jsou biografie těchto lidí, kteří obyčejně z „ničeho nic“, totiž prací mozolovitou pomohli sobě k jmění, k milionům, jichž užili ve prospěch své vlasti. Jakou úctu má člověk před těmi milionáři, před tím prostičkým hindu, — sir Džamzeči Džidžiboj odpustí, že sobě na konec jména jeho přimyslím vždy nějaké „bum“, proto mám přece úctu k němu. Náprstek vypravuje velmi pěkně o těch lidech, kteří jmění své obětovali; měl bych slušnou žádost k němu, aby nám také sdělil, jak asi *najisto* možno se státi Džamzeči Džidžibojem, totiž milionářem. Ostatní bychom pak již obstarali.

HLAS 30. března 1865

JEŠTĚ JEDNOU „STAŘÍ MLÁDENCI“
ŠLECHTA SE BAVÍ
KRÁTKÁ NOTICE ČASOPISECKÁ

△ V Praze 1. dubna.

Tento týden patří celý „starým mládencům“, proto také nebudete se divit, stavím-li ještě jednou své △ a mluvím-li také ještě jednou o Sardouově kuse. Když vyšel Napoleonův „Život Caesara“ v Paříži, objevilo se tam mnoho kritik, chytrých i hloupých; nejduchaplnější byla z nich prý od ženy, od George Sandové. Když byli v Praze po prvé dáváni „Staří mládenci“, objevilo se taktéž dosti mnoho kritik a jedna z nich byla také *damou* podepsána; z galantnosti nechcem ani tvrditi, že kritika ta nebyla nejduchaplnější, aniž že dáma anonymka nebyla snad George Sandovou. Ženský a mužský anonymus hádají se v „Politice“ o mravnost. Kdybychom žili v prudní době, snad by někdo řekl: „Není důstojnějšího předmětu pro hádku mezi dvojím pohlavím!“ — a druhý by dodal: „Ano — zvlášť ve veřejnosti!“ My ale nežijem v době takové a pak — ty můj bože — morálnost! Vypravuje se sice, že Paganini udělal sobě z dřevěné škorně, alias dřeváku housle, a zahrál na nich tak krásně, že Faubourg Poissonnière radostí po hlavě tančil. Ale Paganini byl virtuosem, jak lidé tvrdí, a virtuos dovede prý i z poctivého dřeváku udělat něco floutkovského. Čímž ovšem nechci říci, že by nadzmínění hádající se nedovedli z dřeváku také něco udělat, — nač ale hádati se o morálnost před obecenstvem, které třetí Sardouův akt přijalo s tak vlasteneckým nadšením, majíc na zřeteli, že snad alespoň touto cestou dovedou domácí spisovatelé podati konečně něco rozhodně pikantního. Z téže vlastenecké příčiny nechci ani se míchat do oné hádky, z níž mne také nanejvýš as dvě věci zajímají. Za prvé to, že anonymka příliš často říká: „já co žena“, takže z toho vysvitá hříšná pýcha „krásné pleti“, která pochází z toho,

že byla Eva stvořena co korůna tvořstva teprv po Adamovi. Za druhé to, že prý ztráta nevinnosti není vlastně neštěstím, ovšem ale že je neštěstím ztráta dobré pověsti. V tom se shoduju a také jsem již řekl, že je u nás morálka as taká jako všude jinde, že se ale ještě stydíme, k čemuž nyní poučen dodávám, že se neumíme ani ještě *trefně* stydět. A pak by mne snad ještě zajímalo, béře-li anonymka módy své skutečně z Lady či snad ze Zlatého dna, je-li skutečně mužná žena nebo za zástěrku se skrývající muž. Budoucnost nám to bohdá nevysvětlí, a bude zrovna tak dobře. Tolik je jisto, že žádný starý mládenec svým nemládenectvím neučinil v našich kruzích takovou sensaci, jakou šlechetný de Mortemer. Staří mládenci, jdětež a čiňtež podobně!

Zavadili jsme sice o divadlo, nebojte se ale, nebudem pokračovat. Za prvé by byl rozbor „divadelního nesmyslu“ opět jen nesmyslem a za druhé neděje se v divadelním světě skutečně nic zajímavého. Nejčastěji ještě čteme, že divadlo nalezá nyní horlivých diletantských pěstitelů mezi šlechtou pražskou, že v salonech šlechtických hrají se veselohry, představují živé obrazy, tančí balety. Čeští sanguinikové vidí také v tom něco zcela zvláštního. Povídají, že šlechta nechce se náhle přestěhovat z německého do českého divadla, že prvějšímu znenáhla odvyká při hře v salonech svých, pak že znenáhla bude zase navykat divadlu českému jako nemocný medicině. A ze živých obrazů přejdou prý ku pěstování výtvorného umění domácího, k obohacování zpustlé hradčanské galerie, k založení ryze *české* galerie, příštího to majetku města Prahy, k přetvoření akademie pražské, k činné podpoře „Umělecké besedy“ atd. Vidíte, že by toho měla šlechta dosti na práci, kdyby chtěla. Ať se ale baví, ať se baví alespoň ti, kdož ještě mohou, vždyť je těch, kteří nemohou a nikdy nemohli, tak nesčetně mnoho!

Dnešní jeden žurnál přinesl následující lakonickou zprávičku:

„Jistý polonahý žebrák sklesl za předvčerejší silné

chumelenice v Penízkové ulici vysílen na zemi. Kolemjdoucí policejní hlídka dopravila ho na strážnici hořejšího Nového Města, odkudž týž na lékařův rozkaz zase dopraven jest do špitálu městské trestnice. Nebohý zemřel v 24 hodinách vysílením.“ —

Poznámka nebyla při tom žádná, ovšem, vždyť dovede každý dosti toho sám poznamenat. Nebohý zemřel v 24 hodinách „vysílením“. —

Nebohý skonal na vysílení, položí ho do šachty, bude v hrobě právě tak zapomenut jako byl na zemi, — k čemu životopisy těch, kteří ničeho nemají! Leda že pro novelu zábavnou, lechtivou. Není těžko psát podobné novely, neboť obrazotvornost má tu pole široké. Co se musilo všechno stát, než ze statného pracovníka stal se člověk nemocný, z otce rodiny člověk ode všeho světa opuštěný, — žebrák! A co protrpěl žebrák ten, než úplně vysílen klesl, než stál za podotknutí, že i n a ž e b r á k a b y l j i ž p ř í l i š n a h ý. Sklesl vysílen bídou v bláto pražských ulic, snad neměl jiného lůžka, a dopravili ho do nemocnice t r e s t a n c ů. Kamž jinam by byl mohl osud chudáka ještě zanést!

H L A S 2. dubna 1865

DIVADELNÍ NESMYSL
ČESKÝ DOBROVOLNÍK
A FRANCOUZSKÁ SELKA

Ve prospěch druhého kapelníka našeho, pana Čecha, jenž velké má zásluhy o dobrou a známou pověst operního našeho sboru, provozována byla předevčírem při četné návštěvě Morländrova fraška „Divadelní nesmysl“. Kus ten může, jednou do roka provozován, dobře na okamžiky pobavit; byl by tentokráte bavil ještě výdatněji, kdyby se bylo dostalo všem úlohám podobné individualisace, jaké svým dodali pánové Mošna a Kolár. Slečna Pisařovicova, určena pro menší subretné úlohy operní, musí nyní přebírati i ty partie lokálních zpěvaček, které vyžadují nejvybroušenější rutiny. Nemožno pak vytýkati, že nemá dosti živého humoru, tím méně ale, že nedovede vyniknouti v úlohách, které žádají již i persifláži rutiny samé. — V následujícím na to kousku „Francouzská selka a český dobrovolník“ hrála slečna Malá úlohu Pikardky po prvé — a doufejme, že také naposled. Nemůžem říci, že by slečna nebyla hrála slušně, ano i s jistým zevnějším výsledkem; její francčtina byla velmi plynna, její zpěv pěkný: když se ale herečka první obor činoherní zastupující okouší i ve zpěvu a tanci rozhodné frašky, nemůžem takového experimentu nikdy schvalovat. Již samo české divadlo seznalo následky podobného experimentování. Slečna Malá může mít zajisté ještě velkou činnost v oboru veseloherením, avšak jen tam, kde se jednati bude o duchaplnější pointování, bezprostřední humor fraškový je jejímu reflektujícímu duchu již nepřístupný. Pikardka její činila dojem dámy *salonní*, které se právě uzdálo převléci se do selských šatů.

J. N.

HLAS 2. dubna 1865

CO ŘÍKÁTE MAĎARŮM?
PARAGRAFY NA STŘEŠE

K benefici pana Kašky provozován jest mimo „Paragrafy na střeše“ nový jednoaktový kus „Co říkáte Maďarům“. Kousek ten jest Vilímkem z Moserova „Wie denken Sie über Russland“ zcela trefně zlokalisován. Ač je v něm vlastně jen situace jediná, baví tato, obratně vyčerpána, přece dostatečně. Pan Kolár měl zde příležitost uvést jednu z oblíbenějších svých šarží.

J. N.

HLAS 5. dubna 1865

V CIZINĚ A U NÁS STAŘÍ MLÁDENCI SE STĚHUJÍ TAGESBOTE REPRESENTUJE VZDĚLANOST DIVADELNÍ VZDECHY...

△ V Praze 6. dubna.

Neškodí zajít sobě do ciziny, můžem-li se tam něčemu přiučiti. Pak teprv, když seberem *všude,* co je *dobrého,* bude nám „doma nejlíp“. Geniální Karel Gutzkow ublížil zdraví svému v nebezpečné šílenosti, ztrmácen a sveden prý materielním neštěstím. Sotvyže se zpráva roznesla po Německu, jehož duševní ruch v posledních desítiletích tak mnoho Gutzkowem získal, již jevil se soucit všeobecný, a nejevil se pouze slovy, přípisy a články, nýbrž zazvonil v plném slova smyslu stříbrem, a krajané nešťastného pracují všemožně na důkladném odstranění nehody, kteráž dle tvrzení zavinila se vším neštěstím. Snad bychom mohli co na něco podobného ukázat u nás na národní loterii k oslavě Havlíčka, totiž co do obětavosti národní; obětavost ta je ale u nás bohužel „případem tím krásnějším, protože jediným“, — kdybychom podnikli zkoušku druhou, snad bychom propadli. Tam, kde je žebrácká polívka všeobecnou takřka stravou, nemůžem ovšem žádat obětavosti přepínající, ač vládne u nás pořekadlo, že „kdyby chudý nedal —“; neškodí ale předvádění pěkných příkladů z ciziny, kdyby snad jednou zase — a kdyby snad pak v kapsách — —, však mně již rozumíte! Ohražuju se ještě jednou proti tomu, že v neznalosti domácích poměrů přepínám požadavky. Jednou z hlavních podpor pro básníka německého bude na př. čistý výnos nového, Brockhausem ve prospěch Gutzkowův upraveného vydání slovútného románu „Die Ritter vom Geiste“. Aby takhle někdo u nás z podobné „Volksausgabe“ chtěl těžit ve prospěch nešťastného! S pořádným spisem by to nešlo, takhle ale kalendář za dvacet a třeba až za 30 krejcarů (někdy

jsme marnotratni jako kavalíři) by se vzhledem k vznešenému účeli prodal přec asi ve třech tisících exemplářích? Z toho by se pak strhl honorár, tisk, papír, vazba, kněhkupecká provise, a nešťastný miláček Štěstěny měl by na čtvrt roku pojištěnou budoucnost bot. Je to sice ševcovská poznámka, ale pravdivá. —

V Praze je ticho, jen „jarními slzami naplakaná“ a vzrostlá Vltava hučí přes jezy, jako by je odnést chtěla tam, kde se posud plány na paroplavbu nedělají. Ticho je všude, umlkla již i hádka v časopisech o tom, jsou-li „Staří mládenci“ mravni nebo nemravni. Snad že se hádka z časopisů přestěhovala do soukromého života, kdežto se již dávno před Sardouem otázka mravnosti starých mládenců v přetřes brala. Ve veřejnosti, zdá se, že zvítězil staromládenecký princip: „Nenáviď blížního z celého srdce svého, miluj zato ale tím upřímněji ženu jeho“; v životě soukromém bude boj tužší a bylo by potřebí několika návodů, „jak možno duchaplným se stát“, aby naši staří mladí dostoupili výše de Mortemerovy. Páni manželé, část lidstva nenáviděná dle uvedeného polokřesťanského principu, shodí pak je s dostoupené výše sami dolů.

V Praze je ticho vzdor sterým koncertům, které časně zrána — „časně“ ve smyslu velkopanském, totiž o poledni — začínají a navečer končí. Od těch dob, co Saphirův „Humorist“ vynalezl pro postní čas deštník proti pršícím notám, je lidstvo již pojištěnější proti koncertním bolehlavům. Ať je koncertů sebe víc nebo sebe míň, lidé tam jednoduše nejdou a tím je věc odbyta. Někdy ovšem, ale zřídka kdy, vyskytne se koncert takový, že opravdové ztráty utrpěl, kdo nebyl při něm. Takovým bude koncert Mily Zadrobilkovy, která vzácným uměním svým rovněž přátel četných sobě získala jako osobní svou prostomilostí. Slečna Zadrobilkova obrací se také jen na české přátele své a její pozvání jsou vesměs jen česká, jakž by arci při všem býti mělo, co z české strany vychází. Že česká pouze oznámení rozproudí krev německých nevzdělaných křiklounů, mohlo se ovšem předví-

dati — a slečna Zadrobilkova obdržela již také svou část. Feuilletonista Tagesbotův, který válečné projektily své z nejprotivnějšího bláta slepuje, aby jimi bojoval na důkaz i oslavu německé vzdělanosti, tvrdil najisto, že to dokazuje náramnou nevzdělanost a že by se leda mohlo stát v surovém *Turecku,* aby byly afiše pouze *české.* To by se mohlo časopisu, jenž již pitomější věci napsal, než je právě citovaná, konečně pohrdlivě odpustit; že ale Tagesbote, jenž se opovážil již tak často vytýkat jiným nedostatek uhlazenosti, naproti *dámě* evropské proslulosti se těšící tak dalece se zapomene, že mluví o spoluúčinkování *psa* při koncertu, to přesahuje již i všechny ony privileje, které trpělivost obyčejně nejhrubší nevzdělanosti připouští. Je vidět, že německá vzdělanost prašiví, — Tagesbote je u nás representantem té vzdělanosti. Fi donc. — —

Již ale jinam, třeba do divadla, kdežto zvýšenými cenami vzdor výtečné Murské vyprázdněné lavice dokazují, že není nejlepší správa divadelní ta, která „pracuje“ pohostinskými špekulacemi, místo aby špekulovala opravdovým zvelebováním divadla vlastního, zvlášť když je toto co do rozměrů jen malé. Právě přinášejí časopisy zprávu, že brožurka německého divadelního ředitele pražského, pana Wirsinga: „Notstände und Reform des deutschen Theaters“ přeložena jest do tureckého. My bychom ani o tu tureckou slávu nestáli, myslíme ale, že by bylo velmi na čase, aby pan Liegert napsal „Notstände und Reform“ *českého* divadla, a nejen uváživ *napsal,* nýbrž i — —

Že hry v českém divadle pořád ještě po německu se oznamují, o tom nechcem s nynějším ředitelem již ani mluvit. Hlas časopisů je malomocný tam, kde právě ta instance ničeho nečiní, které je *první* povinností bdíti v každém ohledu nade ctí národního ústavu, a *pak teprv,* když je cti zcela zadost učiněno, podepisovati poukázky na subvenci. My nechcem divadelní společnost páně Liegertovu, my chcem divadlo *ryze české!*

HLAS 7. dubna 1865

Chcem pracovati k tomu, aby u nás zakořenilo se hlubší vědomí o umění dramatickém, jež je „určeno, aby nejvznešenější duševní poklady národův co nejušlechtileji smyslně se znázornily, aby zúrodňovaly a na tisíce lidstva působily, oživujíc a vyprostujíc z tíže života všedního“. Jakým důležitým faktorem zvláště u nás divadlo, id est dramatické umění jest, bylo v listech těchto již dosti často a dosti důkladně vysloveno; nehodláme tedy přikládati holých frází zvláště u nás, kde přesvědčení z národního *citu* pocházející vždy ještě účinlivěji působiti musí než důvody rozumové, které teprv stvrditi, zapevniti a v soustavu uváděti musí vše, co cit byl v neklamné sice, přece ale vždy jen mlhavé divinaci dávno již zjevil. Cit ovšem dodá ku každému podniku, někdy až oslňujíc nadšeně podnět první, a rozjede záležitost prvním jaksi rozdechem svým; cit však je plamenem nejistého trvání, má-li se změnit na věčný vestálský oheň, má-li záležitost jím počatá nejen udržeti se v pravých kolejích, ale vůbec pokračovati, musí *rozum* pomoci své poskytnouti. Jen tenkráte bude dramatické umění míti u nás zabezpečenou budoucnost, když pravý význam jeho vejde *v plné uvědomění naše*, když účel i pomůcky budou nám zcela jasny, *když stejně svatým* stane se umění to i obecenstvu i herectvu. Musíme v tom ohledu začíti od samých počátků dramatického vědění a máme tím větší práci před sebou, že v oboru tom nebylo praničeho vykonáno. Jednotlivé zjevy, jakých nám pražské divadlo české právě poskytuje, mohou nám býti pouze pobůdkou při práci té, nikoli kostrou k sestavení dramaturgické architektoniky; vystupujíť jen nahodile a nevyhnuli bychom se tedy zbytečnému opakování. Ovšem nemožno také v časo-

pise sebepřísnějším sledovati soustavu nezvratnou; již pojem „časopisu“ sám nutí nás, abychom sáhli vždy tam, kde toho *časová* potřeba. Naše činnost vzhledem k umění dramatickému rozpadne se tedy na dva hlavní směry: na *„hlídku činoherní“*, která bude tak dalece kronikářská, že předváděné dramatické plody určí vždy krátce dle pravé jich hodnoty, že bude bdíti i nad pravým vedením repertoiru i nad pravým upotřebením dramatických našich sil; za druhé na *„listy dramaturgické“*, které abstrahujíce od specielního pojednávati budou *o pojmech* samých a pomáhati znenáhla k zbudování celé dramaturgie české. Listy dramaturgické budou *vedle* hlídky činoherní a dosti často snad *místo* ní. Posledněj-šímu se podobá alespoň dle zúplna nesystematického řízení našeho divadla, v němž se hraje za zcela jinými, než *čistě* uměleckými účely, v němž herci navykli hleděti k výsledku okamžitému, totiž k povrchní obecenstva zábavě, a do něhož obecenstvo chodí tak ze zvyku a aby utratilo čas večerní. Že pak pro hlídku *týdenní* mají výsledky na jevišti okamžitě docílené menší dosah, nepodají nám také osoby herecké těchže styků, jako referentům codenním. Věc sama a změny její budou dle toho naším předmětem při týdenní hlídce; osob dotkneme se jen tenkráte, mohou-li nám činností svou poskytnouti obrazu všestrannějšího, individuelně charakteristického a tedy *k historii* českého divadelního umění náležejícího.

Jsme skoro v nebezpečí, že již na první hlídku nepodává nám minulý týden dostatečného obsahu, nechceme-li sáhnouti dál a vzíti do rozboru věci alespoň polominulé. Ráz týdnu toho je ráz divadelního řízení našeho vůbec, ráz důslednosti, ovoce přirozené. Že nebylo za minulého léta chuti k opravdovějšímu řízení divadla, jakéž by bylo mělo z ústavu našeho učiniti ústav *český* a ústav do budoucnosti své obecenstvo a tedy své trvání zajisťující, vymizela i u herectva i u obecenstva chuť na vlastním, *zušlechťujícím* umění divadelním. Myšlenkou vládnoucí činohra sklesla a pak se jednoduše řeklo, že obecenstvo nemá záliby v ní, kdežto se vlastně říci

mělo, že *nemůže* mít záliby v činohře tak patrně nedostačující. Špatně hraná veselohra nebo fraška vždy ještě více baví než prostředně hraná činohra, protože při této i sebemenší nedbalost probuzuje již pocit se hnusící; špatně hraná veselohra nebo fraška dá také všem připravujícím a provozujícím mnohem méně práce, než prostředně hraná činohra, — i sáhli tedy k pěstování genrů lehčích a nejlehčích. Vinné osoby ani nechcem zde soudit, i kdybychom dopodrobna mohli. Vyplynulo z toho zlo dvojí: Místo souměrného vycvičení všech lepších sil uměleckých dána jen as dvěma neb třem příležitost k činnosti a k osvědčení se mimo vše také ještě zcela jednostrannému. A za druhé obdržel celý repertoir ráz rozhodně jednostranný, unavující tím více, že nikde nerozvlnil v nás ani citů ani myšlenek hloub a opravdověji. Obecenstvo fraškami, opakováním nedělních kusů ve všední den, opětným a opětným viděním již viděného atp. týrané a skutečně je již unaveno, čehož důkazem výsledek nového abonnement. Léto a zima uplynuly beze všeho takřka výsledku, šli jsme ještě o některý krok nazpět, musíme nyní *více učinit než pouze znovu počít.* Jen bude-li chuti k tomu, neřekne-li se v čistě divadelní logice, je-li abonentů *méně*, že nelze nyní pro ně, totiž pro divadlo *více* činit.

„Staří mládenci“, „Paragrafy na střeše“, „Český dobrovolník a francouzská selka“, „Co říkáte Maďarům“, „Divadelní nesmysl“, — kdo se v divadle *jen* zasmát chce, mohl se v čtrnácti dnech třeba roztřást. Vše to by mohlo *vedle* jiného v dobrém repertoiru také dobře obstát, i ten Morländerův „Divadelní nesmysl“, jenž jest lepší satirou na naše dramatické poměry, než by kdo myslil. Ano v jiných poměrech řekli bychom snad, že je ledacos zde uznání hodným obohacením *fraškové a veselohern*í č á s t i našeho repertoiru. Moserův kousek „Wie denken Sie über Russland“, Vilímkem obratně vzdělán na „Co říkáte Maďarům“, baví při dobré hře také, vzdor tomu, že se zatáčí jen kolem situace jediné. A Sardouův kus „Les vieux garçons“ byl by již proto vítán,

že seznáváme v něm předmět, o němž vypravovaly steré pařížské korespondence, a zároveň že vidíme líc i rub pařížského života společenského. Dobrý soud byl již jinde nad „Starými mládenci“ pronešen, přicházíme tedy pozdě a zbývá nám co paběrka jen poznamenání krátké.

Sardou byť i byl v novém kuse svém nepokročil, ukázal v něm přece něco nového, úžasnou totiž smělost, jakou jen spisovatel francouzský míti může. On kreslí poměry pohlavní a béře k tomu postavy nahé. O oprávněnosti nelze soudit: najde-li vděčného obecenstva, má alespoň *jisté* právo, a to nalezl v Paříži i u nás, neboť všude jsou lidé, kteří se tomu těší, když se jednou také veřejně stydět nemusí. Možno, že půjde Sardou v příštím svém kuse ještě dál, a *jisto*, že i pak najde své obecenstvo; naskytuje se jen otázka, nepatří-li pak spisovatel, kus i obecenstvo pro společnou zábavu na místo soukromější, než jakým je veřejné jeviště. Snad že alespoň v umění dramatickém má průpověď „naturalia non sunt turpia“ meze jisté. Avšak i morálnost by byla zde věcí vedlejší, vše by se ubrousilo, zeslabilo, kdyby se v repertoiru pěstovaly i kusy jiného druhu, kdybychom seznávali i názory jiné a kdyby ostentativnost nepoukazovala k „Starým mládencům“ co k výkvětu nejvyšší duchaplnosti, co k ideálu, za kterým literatura naše kráčeti má. Naše poměry společenské jsou alespoň co do zevnějšku jiné, snad máme týž „rub“, který Paříž, najisto ale máme jiný „líc“; spisovatel český nemůže nikdy podati to, co Sardou, on nikdy nebude se tak líbit nyní již obecenstvu našemu, nebude se nikdy zdát duchaplným, ba ani prostě pikantním, neboť nesmí ani *skutečnost* naši objevit tak pepřenou, jakou často bývá. „Moralita“ naše *nejspíš* že se nepokazí, zkazily se ale *jistě* nároky na literaturu činěné.

„Staří mládenci“ nemají ani té jednotné myšlénky, ani téhož jednotného provedení, kterého Sardouových „Mnoho přátel“. Hlavní čin, motor a rozuzlitel posledních dvou aktů, přihodil se dvacet let před početím hry, za-

vládá zde tedy Grillparzerův mstící osud a dle toho i Ifflandova truchlosměšná sentimentálnost. A první a druhý akt? Je-li známé dílo Henry Murgera *románem,* jsou dva ty akty Sardouovy *dramatem;* my máme jedno i druhé za řadu povrchně slepených scén, fotograficky věrných, chcete-li, duchaplných a zábavných, chcete-li, ale přece jen slepených a nikoli zákonem nutnosti a přirozenosti v drama srostlých.

Jan Neruda.

LITERÁRNÍ LISTY
8. dubna 1865, str. 14—16

Moserova „Hříšná láska“ není sice pro Prahu novinkou, ovšem ale pro jeviště české. Agitace při volbě na měšťanostu, které jsou hlavním motorem pěkné té hříčky, sbližují nám novinku alespoň časově; dosti rozmanitě šaržované povahy a rychle se měnící situace musí pak i tam bavit, kde hra neodpovídá všem požadavkům spisovatelem činěným. Obsazení úloh nebylo dobré. Především nemůže pan Chramosta nikdy hrát úlohu kandidáta Hrušky, protože vyžaduje tato zcela samostatné propracování. Hruška náleží k úlohám velmi působivým, když je do nejmenšího pohybu typicky proveden, zase ale k úlohám fádním, když herec domnívá se vystačiti pouhým špetkem „domácího“ svého humoru. Musíme při podobných příležitostech viděti nějaký *originál* ze života vyňatý, nikoli ale dávno nám již známou a zcela neveselohernì osobnost hercovu. Také důležitá episoda Zajíčkova měla se svěřit panu Kyselovi místo panu Svobodovi. Místo divadelní cedulí oznámeného pana Šamberka hrál pan Chvalovský a snažil se nápodobniti onoho v hlasu a pohybech až dopodrobna. Tolik však uznati sluší, že pan Chvalovský vystoupil tentokráte alespoň ze sebe a že hrál s lehkostí u něho posud nevídanou. — V následujícím na to Putlitzovu „Solném“ vystoupili po prvé začátečníci pánové Pátek a Hodan (ministr a asesor). Nerozumíme pravému účeli a tedy významu jejich divadelního pokusu, podotýkáme však, že oba jevili pevnost o dávnějším již cviku svědčící, ano takřka hotovost, která ovšem smazávala všechen ráz bezprostřednosti a přirozenosti. Pan Hodan zdá se nám býti schopen pokroků. Paní Pešková a pan Kolár líbili se v úlohách svých jako vždy.

J. N.

HLAS 8. dubna 1865

JIŘÍKOVO VIDĚNÍ

Pondělní cedule oznamovaly, že v „Jiříkovu vidění“ vystoupí po prvé opět slečna Ledererova, v kterémž kuse jsme ji as před rokem vůbec po prvé seznali. Slečna je prý najisto již angažována pro obor lokálních partií a můžem býti s tím spokojeni tím spíše, že jsme nenahlíželi, proč slečna ta již dříve nenáležela frašce naší. Musíme zde plně opakovati, co jsme byli řekli, seznavše ji před časem. Má značnou rutinu ve hře a k zpěvu hlas pěkný, příjemný a dosti vycvičený. Jistá chladnost, kteráž hře její ráz bezprostřednosti béře, zmizí snad při zdomácnění na jevišti pražském, jakož doufáme pevně, že vyrovná se i mluvní neohebnost, málo sice patrná, jemnému českému uchu přece ale někdy vadící. Obecenstvo slečnu hojně vyznamenávalo. Také pan Mošna zalíbil se dobrým časovým kupletem. Ostatní obsazení bylo až na malé výminky staré a dosti dobré. Návštěva poměrně četna.

J. N.

HLAS 19. dubna 1865

I.

Snad že nám štěstí nepřeje a že příští pokolení tomu ani již neporozumí, proč as za dnů našich teprv zvláště vytknouti se musilo, že musí český herec umět česky, totiž dobře česky. Pokračující vzdělanost sbližuje se někdy mimoděk s prvotní naivností a snad že se příští pokolení to zeptá: což tenkráte neznali také hudebníci not a sochař a řezbář nerozuměli kamenu a dřevu svému? Rozuměli a rozumějí, jen v umění dramatickém objevuje se nepravidelnost, že umělec nemá materiálu svého úplně v moci své.

Každé umění má jisté hmotné prostředky, jimiž jedině dovede ideu nějakou znázorniti. Prostředky ty jsou s uměním tak těsně srostlé, že vše podmiňují, co umění jednotlivé vůbec vyvésti může. Nemůžem sobě mysleti malíře *umělce*, který by neovládal úplně barvy a formy, nemůžem sobě mysleti herce *umělce*, který by neovládal úplně slovo a pohyb. Herec neznající zákonů mluvního svého materiálu vypotřebuje mnohem více pilnosti než ducha a dovede i při největší pilnosti pravé výši umělecké se jen *sblížit*, nikdy jí zcela dosáhnout. Ani nejjasnější myšlénku, jeví-li se jen poněkud v rouše zvláštním, nedovede *s jistotou* vždy stejnou zcela jasně podati, nejnepatrnější náhoda vyšine ho z kolejí, a náhle stojí místo umělce před námi pouhý diletant. Diletantů je v každém umění mnoho, nejvíce v dramatickém, a diletantovi je celkem jedno, hraje-li sonátu nebo polku, a také jedno, hmátne-li někdy vedle pravého klávesu, jen když se „brzy“ vzpamatuje a dále hraje, až je kousek dohrán. „Jen když se hraje, až je dohráno“, platí také na našem divadle; málokterý ale dohrál, aby nebyl

hmátnul alespoň několikrát vedle. Co do jazykového klesáme někdy i pod diletantství, až na samu školáckost.

Bezúhonnost *slova* je první podmínkou pro herce. V poesii vidíme vrchol všeho umění, ona jest uměním nejduchovnějším, vše, co lidského a umění přístupného, objímajícím, ona užívá i materiálu nejméně hmotného, totiž slova. Herec dodá duchovnímu poesie plodu plastickou formu, on *osobností* svou znázorňuje plod ten co živý, v ideální skutečnost uvedený; osobnost jeho musí ideálnosti té odpovídat, přirozené vlastnosti jeho musejí se vzdělat, zušlechtit. Řeč je takou přirozenou vlastností, a kdož (jako u nás) je již spokojen s pouhou osobností svou, nepovznešenou a nevytříbenou; bude ovšem také již spokojen s oním fondem jazykovým, jaký má z obecného života. Avšak jakož myšlénce poetově nedostačí forma obecná, takž také nemůže dostačit znázorniteli poetické myšlénky té jazyková jeho „domácí“ zásoba. Zásobu větší, vyšší, vzdělanost jazykovou musí *dříve* mít, než se odváží předstoupiti před nás, pravidla mluvní musí mít dávno překonána, vssáta, — „musí odstraniti lešení z pravidel zhotovené, aby budově umělecké těšiti se mohl co krásnému celku“ (Rötscher). Naši herci myslejí však, že kdy básníku rozumějí, mohou již také slova jeho mluvit, jen naučí-li se jim dobře zpaměti, ač u nás bohužel i poslednějšímu požadavku jen málokdy se vyhovuje. Není-li herec navyklý mluviti již v obecném životě správně, stane se mu velmi snadno, že v proudu ohnivé deklamace, nebo ještě spíše při okamžitě menší napnutosti, ochablosti nebo roztržitosti, nebo konečně, i když osobu svou s osobou básněnou tak dalece ztotožňuje, že objekt je mu náhle subjektem a že ztratil nadvládu nad samým sebou, — že podklouzne mu jediný třeba jen zvuk obyčejný, jenž nás však ihned vyruší z říše poesie a přehodí z ideálnosti v hnusnou skutečnost. Místo postavy poetické a jejího skvoucího myšlénkami roucha, vidíme herce i nahotu jeho. Kdykoliv se provozuje na našem jevišti kus obsahu a formy vznešenější, stane se vždy podobná nehoda a jsme v ohledu tom věru

již velmi otužilí, z parna jdem do lámajícího mrazu. Smutná otužilost! Musíme se stát choulostivější, tak choulostivi, jako je umění samo, má-li divadlo naše dostoupiti výše umělecké. Choulostivost musí být i u obecenstva i u herectva, zvláště u tohoto, jehož výsledek je na okamžik poután a okamžikem zničen. Malíř může zesílit světlo, opravit stín, osvěžit barvu na obraze ukončeném, herci není pražádná oprava možna. Někdy se snaží naši herci po takových opravách, jakkoliv to směšně zní. Nemůže být nic trapnějšího než dvakrát, třikrát opravované, zlepšované slovo, a nic hnusnějšího, než když někdy i čirá nevědomost chce sobě zahrávati na vzdělanost, při čemž obyčejně nevědomost ta stává se tím hmatavější, měníc ideálnost náhle na skutečnost nejnižšího duševního života. Nebozí spisovatelé, co je jim platno, že s posvátným citem každé slůvko pilují, aby myšlénce těsně a ozdobně přiléhlo, nebohé posluchačstvo, které se v divadle *učiti* má! Od koho? Myšlénka obdrží dobrým tónem jaksi vtělení své, tělo své zvučné, a mluví k nám pak nejen abstraktní hloubkou svou, nýbrž i mocně lahodným, protože přesvědčujícím zvukem. Tón náš však má od přírody, pokud není vzdělán, ráz sprostnosti na sobě a podržuje ráz ten také u herce, který není vzdělán jazykově. Že však je herec nucen k znázorňování rozličných povah i vášní, hledává uměleckou ohebnost zvuku a slova nahraditi formami všeobecnými, *zevnějšími*, z čehož povstává deklamace nepřirozená, myšlénce jen zcela všeobecně odpovídající, ano i manýra. Úkaz ten možno sledovati v české tragedii; ve veselohře a frašce vidíme ale úkaz ještě podivnější, nemilejší. Zde totiž mluví se mluva již docela všední a neukládá co do jazykového již pražádných vzdělanostních pout, zde uvádí se všední mluva směle na jeviště a tvoří tedy v češtině, kde toho nejméně potřebí, zvláštní dialekt, *naproti spisovnému jazyku dialekt lokální, divadelní.* Avšak dialekt protiví se vší ideálnosti, dialekt je naprosto vyloučen z pravého umění. Dialekt poukazuje k lokální komice, *pouze* k ní, a obmezuje nás tedy velmi. Tři jsou přednosti

přirozené, herci kýžené: tělo pěkně vzrostlé, ušlechtilá tvář, zvučný *nedialektní* orgán. Nám schází při orgánu vlastnost poslednější. Nejkrásnější orgán není ničím, pokud ho duch nepronikne; v dialektu obdrží výraz svůj však jen duch lokální.

Nechcem říci, že není u nás výminky pražádné, je jich ale tak málo, že bychom se báli je počítat, i kdybychom jmenovat chtěli. K ostatním musí mluvit více vlastní poměr budka a ti, kdož v bezprostředním jsou styku, než hlas veřejný. Stavte ale rychle to „lešení pravidel“, abyste je tím dříve strhnouti mohli. Sic budou ti, kteří přijdou po vás, nepoměrně vysoko nad vámi! Budou mít mimo jiné i jmena opravdových vzdělanců.

II.

„Celé tajemství uměleckého přednesu spočívá v schopnosti, že herec nevyslovuje myšlénkový obsah co abstraktní, nýbrž že mu dá *tělo*, oživené duchem básnickým a odpovídajícím obsahu onomu.“ V tomto arcipravidle jsou všecka pravidla obsažena. Herci nedostačuje přednes v obyčejném životě slyšaný, jemu nedostačí, aby nám jen *pojem* jasně podal, on musí podati celý smyslný *obraz* pojmu toho, malovaný ovšem jen barvami zvukovými. Básněný obsah vzbudí v nás jistý názor, kterémuž přednes musí smyslně odpovídati, myšlénce se dodá tělo, ovšem tělo průhledné. Herec nesmí vládnout tedy jen přízvukem *logickým*, jakýmž vládne člověk každý, nýbrž i přízvukem *symbolickým*, a teprv tento patří k umění. Přízvuk musí se povznést na myšlénkový zpěv, jenž nejeví jen tóny, nýbrž i *takt:* v přednesu musí působit také *rytmický pohyb a tempo.*

Jakož při zpěvu čistě smyslném musí mít zpívající materiál svůj, totiž každý jednotlivý tón úplně v moci své, ano umění jakés jinak ani mysleti se nemůže, takž musí i herec míti materiál řeči, totiž každý jednotlivý *zvuk* v moci plné. Zvuk má velkou důležitost, převelkou,

jíž ovšem netuší, kdož navyklý zhruba pracovati sám ztratil již citu pro jemnost. Je sice pravda, že nám všem je nyní již význam zvuků lidské mluvy byť i ne nepochopitelný, přece ale již lhostejnější, protože jsme již velmi vzdáleni doby, ve které mluva z onomatopejických a jiných prvků vyrůstala a se tvořila. Umělec však, jemuž pouhý zvuk je již předmětem veledůležitým, měl by sobě významu a dosahu jeho býti zcela vědom, měl by jasné míti přesvědčení, že zvukové lidské mluvy povstali z pudu, aby člověk dojem jistého předmětu také zvukem znázornil, že tedy již prvky řeči jsou schopny státi se tělem myšlénky. Ano, jakkoli to divně zní, je přece pravda, že by se mělo s cvikem zvuku u herce právě tak pokračovat, jako s cvikem tónu u zpěváka, že by měl herec cvičiti čistotu jednotlivé samohlásky, v níž je „mluva v úplné své svobodě“, jako zpěvák čistotu jednotlivého tónu cvičí, že by měl herec se zpěvákem pokračovat vždy dál a dál, až by dosáhl virtuosní mluvy, kteráž by pak ovšem myšlénce básníkově podala tělo nejpřiměřenější. Quintilian žádal, aby kvůli vychování budoucích řečníků hledělo se k tomu, by i kojné mluvily zcela čistě! U nás Slovanů, čistě vokalisujících, nebylo by arci potřebí pozornosti tak subtilní, také by málo prospěla naproti návykům herců již letitějších; jedná se nám ale o to, aby síly nové a nejmladší nepřebraly návyky ty co jakous „školu“. Kdybychom měli školu dramatickou, mohlo by se v ohledu tom mnoho prospěti a zlepšiti.

Obecenstvo naše nemá dostatek jemného taktu v divadle, protože v životě samém hledí pramálo k čistotě jazykové, k mluvě elegantnější, vybrané. A že nečiní obecenstvo nároků, myslejí herci, že jich umění také nečiní. Zapomínají vyučovací a zušlechťující stránky úlohy své a jsou všedními lidmi tam, kde máme osobu básníkovu vidět a zapomenout individualitu hercovu. Nemluvíme zde o nedostačujícím myšlénce přízvuku symbolickém, ani o tom, že nevyhovuje se vedle prostého přízvuku logického také dosti přízvuku přirozenému,

v češtině prvními slabikami podmíněnému, ani konečně více o strašných bídách gramatikálních, nýbrž o tom, že i sám prostý, přirozený zvuk znečišťuje a potvoří se na jevišti. My slýcháváme s jeviště českého zvuky nejpodivnější, ano úplně nečeské, že by se někdy mysleti mohlo, jak v řeči naší hemží se „ö“ a „ü“, a někdy zas, že české „s“ je sesazeno alespoň z desíti sykavých zvuček. Jeden herec vyslovuje v životě zvuk „r“ čistě a pěkně, myslí ale, že je zvuk ten sprostý, a předvádí tedy na jevišti vždy jakés hrčící „r“, zmačkaného, na záškrt trpícího mrzáka. Druhý slyšel, že dlouhé samohlásky mají se jen as dvojnásob krátkých rozdechnouti, a poněvadž sobě nedůvěřuje, že by dobře vyměřil, vyslovuje všechny samohlásky krátce, přenechávaje třetímu, aby je protáhl „přes desátou hodinu“, jak se v idiomu prozatímního divadla říká. Čtvrtý přivěšuje zase ku každému slovu, kterýmž končí, protivné „e“, mysle nejspíš, že — poněvadž zvučka ta vyznačuje ze všech zvuček nejspíše jakous relativní prázdnost, také co přívěsek ničím neuškodí.

Místo aby zvuk co umělecký prvek předstoupil před nás hotově a zakulaceně, slyšíme obyčejně nejisté jeho a trapné tedy tvoření. Stálo by na př. za to, vypočítati, mnoho-li má divadelní čeština dvouhlásek takých, jaké platívají za jen matematicky možné (oe, ae, eo, ao atd.). „Vyměnění jedny souhlásky za druhou pochází as z organické chyby, změna samohlásek na dvouhlásky rodí se ale *z nepravého patha*,“ praví Goethe. A nepravé pathos charakterisuje bohužel zvláště kothurn český a vytvořilo svémravnou školu!

Jan Neruda.

LITERÁRNÍ LISTY
15. a 22. dubna 1865, str. 38—39, 61—62

„Nehněvej se na zrcadlo, máš-li křivou hubu,“ zní druhý název „národní komedie“ Gogolovy, a tím je i satirická tendence celé hry jasně již vyslovena. Vypravuje se o osudech „Revisora“ ledacos, a mezi tím nejsou právě události, které by jinde ani se nemohly přihodit než na svaté sice, teprv však z ledačeho a z mnohého se vyklubující Rusi. Nejzajímavější je as to, co vypravoval německý cestovatel, — pravda či nepravda, nevíme, zajímavo ale vždy svou pravděpodobností. Po dlouhých teprv pokutách mravních došel prý „Revisor“ provozování a brzy se ho pak zmocnila také kočující jedna společnost. Ředitel společnosti byl chytrák, a nežli v kterém městě pověstnou hru na jeviště pustil, přesvědčil se dříve dobře o místních poměrech a dle těch — zpracoval vždy „Revisora“ nanovo, aby větších pánů neurazil a menším aby se dostalo posměchu co nejhojněji. Nemůže být významnější odpovědi pro Gogolovu práci než anekdota ta, která líčí co nejbystřeji reakci znemravnělosti naproti satiře. Molièrův „Tartuffe“ nalezl ohlas svůj v Gutzkowovu „Pravzoru“, Gogolův „Revisor“ vyvolá na Rusi snad také ještě nějaký „Pravzor“ svůj.

Gogol nelíčí ani lidské slabosti všeobecné, všude se nalezající, aniž snad zpustlost „vyšších“ jen tříd moderních, on sáhá specielně k dolíčení ruského ouřadnického vladaření, on postavil na posměšný pranýř výsledky, jakých docílila ruská vláda absolutistická. Jaká to spousta křiklavých, šeredných barev vychrlila se tu z poetického, dojemného péra Gogolova! Vidíme krvežíznivé pijavky, které ve jmenu vlády, používajíce moci vládou jim sdělené, vykonávají tím ukrutnější tyranstvo, že jsou v něm udržovány a dále puzeny osobní svou duševní obmezeností, kteráž dokazuje nanovo pravdivost

věty, že „hloupost a nevzdělanost jsou prapůvodem vší špatnosti“. Vidíme, jak ty pijavice i mezi sebou žijí v stálém darebném nepřátelství a jak naproti mocnějším jsou ještě nižšími a otročtějšími než naproti nim samým je lid skleslý na samu blbost a vegetující nesamostatnost. Také ten revisor, který jakoby nějaká Nemesis z daleka do toho ouřadnického světa zablýskává, nemůže nás zvláště potěšit: vzdor všemu strachu vidíme při lidech těch přece náději, že strašný revisor má as také některou ze špatných vlastností, jakých u nich nazbyt, nebo v nejhorším případu že možno ho obelstít a starý rej že začne nanovo. A co mimo tento řetěz ouřadnické činnosti ruské a jejích výsledků, *domnělý* totiž ten revisor, je tak líčeno, že nemůžem se domnívat, jako by byl Gogol maloval jen poměry místa jednoho, zvláštním neštěstím stíhaného. Domnělý revisor přibral k domácí své nicotě jen ještě nicotu onu, která na Petrohrad lehla co „pel civilisace“. Gogol je v „Revisoru“ opět malířem, jenže maluje tentokráte bičem. Avšak tolik je jisto, možno-li na pranýř stavět tak, jak Gogol učinil, že to známka jižjiž lepšících se poměrů. Možná, že nyní již začíná se smutná „ruská národní komedie“ přece již leckde veseleji tvářiti.

Obsah Gogolova „Revisora“ je staršímu čtenářstvu novin již znám. Do menšího města ruského přibyl na bludných cestách svých Alexandr Ivanovič Chlestakov, úřadník z Petrohradu, bez peněz, bez úvěru a také již bez štěstí v karbanu. Nemůže z hostince, ve kterém má již značný dluh, odejít dál a nemůže také déle v něm zůstat, protože hostinský již ani jídla na další úvěr nedává. V týž čas došla měšťanostu zpráva, že přibude z Petrohradu revisor. Mezi hodnostáři nastal zprávou zmatek nesmírný, neboť každý má řadu těžkých hříchů, každý bojí se žalob. Strach všeobecný učiní také pochopitelno, že považují brzy Chlestakova za očekávaného revisora, a měšťanosta že vybere se k němu do hostince. Lehkomyslný Chlestakov poznává sice brzy, že ho mají za osobu zcela jinou, v tísni okamžitých okolností svých používá ale zmatku co nejvýdatněji. Přestěhuje se

k měšťanostovi, prohlíží ústavy veřejné, přijímá představující se ouřadníky, vypůjčuje se chrabře od nich peníze, přijímá podplatky, konečně požádá i o dceru měšťanostovu. Nato zmizí Chlestakov. Pátý akt uvádí nám šťastného otce měšťanostu, přijímajícího blahopřání a myslícího již na postup úřadu i na postup v ouřadním tyranstvu a výdělkářstvu. Vtom přikvapí městský poštmistr, který byl Chlestakův jeden list, v němž se celá hra i charakteristika hrajících osob vypravuje, odevřel. Situace se takto dovrcholí na plnou komičnost a komedie se zakončí pak poněkud opravdověji tím, že přibylý posel vyřizuje příchod revisora skutečného a zároveň obeslání měšťanosty k tomuto.

Nemůžeme se divit, že některé situace na nás působí již známěji, pro ruské divadlo jsou zajisté původními a Gogol musil také brát situace, jak mu je život podával, bez ohledu na to, je-li život podobný jinde již překonán. Od „národního“ spisovatele nelze žádati, aby se povznesl nad niveau *všeho* již známého a aby hleděl dílo své vždy uzpůsobiti tak, by *dopodrobna* bylo celému světu nové. Avšak že vládl Gogol divadlem a že dovedl zcela samostatně sobě počínat, toho důkazem četné jednotlivosti, zvláště odehrávání poslední scény čtvrtého jednání již za kulisou. A že „mravní spříbuzněnost“ většiny předvedených osob měla se dokázati, nemůžem se také diviti jakés uniformitě povah. Dobré charakteristiky je v „Revisoru“ dost, ovšemže jen charakteristiky lehčí, jen veselohorní a někdy i fraškovité.

O provedení podotýkáme tentokráte jen, že celkovitost vynikala daleko nad jednotlivosti. Souhra byla zvláště v posledním jednání výtečna. Že zástupce jedné z hlavních úloh až nápadně nebyl slov mocen, prozrazuje zcela zvláštní lásku k českému divadlu a ku plodu slovanskému. Potkali jsme se s geniálností podobnou jíž vícekráte. Obecenstva nebylo sice mnoho, bavilo se ale dobře a tleskalo velmi často.

HLAS 24. dubna 1865

Opakování „Revisora“ ukázalo, že hra ta podrží komickými svými momenty pro dlouho i přítažlivost i zábavnou sílu. Některé zkráceniny způsobily sice, že jednání čtvrté je co do délky nyní v lepším poměru k aktům ostatním, než dříve bylo, nejsou ale jinak místny; místo aby se byly vynechaly unavující výjevy s osobami úřadními, vynechány jsou scény se zástupci lidu, takže se nyní charakteristika lidu obmezuje zhola na rozkošně ovšem kreslené dvě figury měšťénínské, Petra Ivanoviče Dobčinského a Petra Ivanoviče Bobčinského. Obě figury ty dýšou bujností plně shakespearovskou a zástupci jejich, pánové Mošna a Křtín, dovedli je provést velmi samostatně, ano až překvapně. Opakujíce ještě jednou po první své zprávě o „Revisoru“, že zvláště souhra výtečná dosvědčila jistou alespoň úctu k původnímu plodu slovanskému, musíme opět výkony jednotlivé řadit celkem značně níže. Gogol sáhl do plného života, a že život na Rusi je na mnohém ještě primitivní, musí se herec zvláště střežiti, aby nepřidával ještě primitivnosti schvální a nehledal efektu příliš laciného. Takž se ale stalo při „Revisoru“ na mnohých místech, zvlášť nápadně však v jednání čtvrtém. Ty úšklebky a to otřásání celým tělem, jakým na př. pan Sák úlohu svou vyšperkoval, byly i na „divadelní nesmysl“ příliš nedivadelní. Pan Polák měl ještě nejlepší míru a snažil se zúšlechtit i úlohu jen episodní. Také maska jeho byla pěkná a příjemně se lišila od leckteré jiné masky, jejíž nositel přenechával veškerou charakteristiku buď líčidlu a vousům, buď nastrčenému nosu. V maskách se u nás za poslední doby činí více než před dramatickým uměním zodpovídati možno. Pozornost obecenstva ale hlavně poutali pánové Kolár a Šamberk. Prvější nepodal snad měšťanostou Skvozníkem šarži novou, v známých ale již z podobných úloh obrysech pohyboval se opět tak šťastně, že obecenstvo udrželo se v stálé veselosti. Zvláště v jednání čtvrtém, kdy měšťanosta samou úctou před domnělým revisorem až řeč ztrácí, byl komikou uchvacující. Jemu vypomáhal ve větších scénách pan Šamberk

lehkým svým humorem výdatně. Celkem možno o úlohách obou říci, že jsme se při nich bavili jako s vtipnými, dobrými *známými.*

J. N.

HLAS 26. dubna 1865

Těžko Sardouovi vytýkat, že jeho „Les femmes fortes“ nemají ceny. Napsal-li spisovatel již díla vzorná, jak Sardou v oboru veselohernim, má právo žádat, aby se o starších slabších plodech jeho mluvilo jen kratičce. Samo užívání nějaké otřelé fráze, jako na př. „v dobrém sice, někdy ale přece dřímajícím Homérovi“, bylo by urážkou, musíť Sardou od sebe odmítnout i to, cc jen trochu omluvou zavání. Ano, Sardou má i právo žádat, aby podobný škvár, třebaby z jeho péra vyšlý, ani se nepřekládal a nerozšiřoval; a my se shodnem s ním zcela v žádosti té, neboť nenahlížíme, co má literatura naše dělat s ostřížky literatur jiných, byť třeba nesly jmeno uznané. „Les femmes fortes“ jsou na všechen způsob napsány před Sardouovým duševním narozením se. Naučit se můžem z nich ovšem také něčemu, totiž tomu, že Francouz, jakmile jedná se o dolíčení protivného mu Angličana nebo Amerikána, ztratí všechen rozum a vybíraje nejposměšnější sama sebe směšným činí. Sardou učinil způsobem tím sama sebe směšným a v sobě representuje celou stránku francouzského ducha, — tak dalece by byla i tato hra Sardouova obrazem charakterním. Dialog a situace jsou snůškou anekdot, jaké sobě as francouzská společnost vypravuje, základní myšlénka není provedena a domáhá se nějakého vyniknutí teprve ku konci aktu posledního. Povahy jsou rozmanitě myšleny, ale málo vyhloubány. Hra spoluúčinkujících přičinila ale také pramálo k výsledku více uspokojujícímu. Vyjímaje pana Šimanovského, jenž je bohužel až příliš málo ve větších úlohách zaměstnán, a slečnu Malou, nemůžem říci, že byl kdo ve větší úloze vystupující přirozeně začal a dohrál. Pan beneficiant nebyl ani úlohy mocen a pronášel někdy věci překvapující. A paní

Pešková měla den nešťastný; u ní jsme dávno odvykli nevhodné toaletě a pohybu tomu, jaký měla tentokrát co madame Lahorie.

J. N.

HLAS 30. dubna 1865

Opakování Sardouových „Les femmes fortes“ nemohlo jiný úsudek v nás vzbuditi, než jaký jsme měli po provedení prvním. Jest to zkrátka nejnešťastnější Sardouův plod, který v Paříži dosti brzy zanikl a u nás rovněž brzy zanikne. Bylo by snad na čase — ač má-li se ve výlučném pěstování francouzského repertoiru pokračovat — aby zřetel se obrátil k duchaplnějším proverbům zarýnským, které ethickými účely povznášejí se nad díla tendence pouze časové. Tím by bylo možno zúrodňujíc působiti na pole domácí, neboť v ethickém možno závodit, kdežto sociální poměry cizinské k nám se přenášejí již velmi vybledlé. Poukázáno kdesi právem k proverbům Mussetovým, našlo by se i jiných z doby jmenovaného spisovatele hojně. — V meziaktích Sardouovy hry tančila jakás slečna Caliopoliti pohostinsku. „Předvádím obecenstvu děvčata mladá bez ohledu na jejich umění, avšak se zvláštním ohledem na jejich hezkost,“ pravil kdys starý Stöger, ač vpravdě řídíval se zásadami vyššími; u slečny Caliopoliti by důvod ten byl alespoň jediný, neboť domácí síly naše nemusí se věru bát podobně vynikajících hostů. Návštěva nebyla valna.

J. N.

HLAS 4. května 1865

Umělecký život pražský soustřeďuje se skoro po celý rok jen kolem obou divadel pražských. Při tak velikém městě, jakým je Praha, a při množství opravdové, ano i produktivní inteligence, jaké zde se nalézá, mohlo by se mysleti, že bude alespoň onen směr umělecký co nejdůstojněji a nejbohatěji zastoupen, který je u nás takměř jediným. Avšak i tu jeví se nedostatek opravdově uměleckého snažení. Německé divadlo pražské bylo kdys uměleckou svou výší vyhlášeno, v činohře i zpěvohře. Avšak tomu je již velmi dávno, a i jmena někdejších divadelních koryfeů, napsaná na oponě Novoměstského divadla, ztratila již své pozlátko a jsou nečitelna. Německé divadlo nesmí již ani na *bývalou* dobrou pověst hřešit. Poslední zbytky pravého snažení utonuly v tom, že nastal divadlu německému závod s divadlem českým, kteréž místo aby šlo cestou svou zvláštní, vjelo do opotřebovaných kolejí ústavu staršího. Tím se stalo, že oba ústavy přišly na scestí, že *okamžitý* peněžitý výsledek byl jediným rozhodčím, a že tedy pro přítomnost poměrně učiněno všechno, pro budoucnost pranic, což ovšem je tím povážlivější při mladém divadle českém, kteréž je pro nás více než divadlem. Jediné, co se vůbec dělo, byly pohostinské hry, k nimž získáno ovšem sil nejvyhlášenějších, — brilantní prskavky, pro jediný ples a několik hodin nočních vypůjčené démanty! Když odejdou, zbude dřívější nahota, chudoba a tma. České divadlo přibralo k tomu jen ještě kultus proslulých novinek činoherního repertoiru pařížského, což by byla věc zajisté záslužná, kdyby v divém honu nebyla uvedla v jednostrannost. Slovanské drama vůbec nebylo, panovala jen veselohra francouzská a obehraná truchlohra

německá. V opeře vypadalo to ještě hůř. Tradicionelní italský repertoir cestujících zpěvních virtuosů nedovolil vybočení do oper pro Prahu nových, a vyskytla-li se nakvap študovaná novinka kvůli hostům, ztratila již cenu svou s odchodem hostů zároveň. Slovanská zpěvohra také neměla půdy a z celé řady původních skladeb dramatických, jež se opět a opět vypočítávaly, dojde po dlouhém lamentu žurnalistickém nyní jedině na Smetanovy „Branibory v Čechách“, — dojde-li vůbec alespoň na ty.

Import z Francie má i tu odpomoci. Ředitel Liegert cestoval do Paříže, aby byl přítomen prvnímu provedení Meyerbeerovy „Afrikánky“, dílu to nikoli novějšímu, kteréž tak dlouho u skladatele svého leželo, až dramatické síly, pro něž úlohy psány byly, dávno již síly i hlasů pozbyly. Ředitel Liegert zaslal radostný pro něho telegram do Prahy, že opera se rozhodně líbila, že je to skutečně „proslulá Afrikánka“ a nikoli nějaké „Fiasco di Gama“, jak pařížský vtip tvrdil. Přejem českému řediteli štěstí k tomu, — že Meyerbeer neučinil fiaska, neboť byl ředitel partituru koupil naslepo a mnohé bude ještě velké vydání, než bude moci natřená Afrikánka v Praze vypustit zpěvnou duši svou pod listím jedovatého dle předpisu keře. Snad uvidí pan Liegert v Paříži ještě ledacos jiného a snad zajde sobě také do Théâtre des Folies Dramatiques na boulevard du Temple a přesvědčí se tam, jak asi zbohatnul pan Mouvier, dříve obchodník v pentlích a jiném módním zboží, napotom divadelní ředitel. Jen ať nepřenáší k nám dle zmíněného pána výhradný kultus vaudevillu a frašky!

Prozatím jeví se nyní, jako každého roku v krásném máji, ještě jinde život umělecký, totiž v umělecké výstavě. Pražské Klementinum vidělo již mnohou výstavu slabou, letošní, jak dosud vypadá, bude as z mnohých let nejslabší. Jsou tam jednotlivá čísla ovšem zcela pěkně a „slušně“ malována, člověk ale kráčí kolem ověšených stěn, aniž by pocítil dost málo, že také umění obrazné má nám znázorniti pokrok a ducha času. Dle výstavy

letošní byla by prostřednost duchem naší doby, a to je lež, třeba by olejem a vodní barvou ilustrována.

Zvlášť ale chudě vypadá to milé umění domácí, pro něž v dobách dávných vynalezeno pěkné jmeno „vaterländische Kunst“. Máme zajisté síly české, které měřiti se mohou se všemi, jež považujíce Prahu za „dobrý trh“, mimo peníze z pražských kapes také ještě epithety oplývající chválu z pražských časopisů vyvážejí. Nemůžem říci, že by vystavená díla českých umělců byla snad slabá, jmenujem ale chudobou, že tak mnohý umělec, který jmena toho úplně hoden, vzdaluje se pražské výstavy, jakoby jakés nákazy. „Špatný trh“ nemůže být příčinou, důvod sluší hledati v antipatii, jaká panuje proti jistým, umění po otčímsku řídícím a pěstujícím pánům. Je nejvyšší čas, aby byla akademie naše důkladně zreorganisována, nebo aby síly mimo Prahu vycvičené nalezly vhodný střed svůj v Besedě umělecké.

J. N.

LITERÁRNÍ LISTY
6. května 1865, str. 108—109

CAUSERIE
O VŠELI JAKÝCH ZNAMÉNKÁCH
CENA UPŘÍMNOSTI — DIVADELNÍ OSUDY
JAZYKOVÝ PŘEPYCH

△ V Praze 10. května.

Za léta by měly přestat vlastně všechny „causerie“, jak francouzští feuilletonisté své týdenní články nadpisují. Člověčenstvo je příliš líné, aby něco dělalo, a člověk příliš líným, aby o něčem mluvil. Nejlíp by byl pod čarou takhle nadpis: „Zde se každému cizímu vstup zapovídá“, a pak čtyry prázdné sloupečky. Nanejvýš že by se nějaké znamení otázky každému sloupečku povolilo, jak jsem kdys viděl v novelce od Dumas père, která sice za nic nestála, u vyplňování místa ale nejvyššího se domáhala. Znamení otázky, vůbec všechna interpunkce se u nás posud velmi zanedbává; myšlénkám alespoň málokdy odpovídá přesně, snad že ty myšlenky nestojí za zvláštní pozornost. Nejhloupější je ale to, že pořád trváme na starém copu a pořád ještě klademe svá znamínka tam, kam je kladla úcty hodná nevinnost našich otců. Naši otcové byli rozvážnější nežli my, což znamená tolik, že rozvažovali pomaleji a déle nežli my; měli tedy také dosti času na čtení a předčítali tak pomalu, že u předposledního slova měli ještě dosti času, aby s vykřičníkem buď vykřikli, buď na znamení otázky hlas svůj jako proutek ohnuli. Ruské beletristické časopisy předstihly nás a kladou známky otázek a výkřiků vyzývavě před počátek věty. Jen jedno by nás v ohledu tom omlouvalo, totiž že ona vyzývavost jest hlavně vypočtěna pro *předčítatele*, my pak že nemáme *žádných* předčítatelů, a kdybychom měli, že by neměli *čeho* předčítati: máme pořád parné leto v literatuře, jsme totiž pořád letně líni pro psaní a povídání. Nadzmíněný krásný nadpis pro české feuilletony, že se k nim totiž „každému cizímu —“ atd., sňal jsem s tabulky nad jed-

ním pražským staveništěm. Uvnitř za prkennými plaňkami není tam nic, ale pranic, co by svádělo ku vstupu, ano spíše ještě vše odstrašuje a zahání člověka domácího i cizího, a přec rozděluje tabulka ta lidstvo na dvě části, na dovolené a nedovolené!

Krásna je ta upřímnost Francouzů, že pojmenují „causerie“ čili žvástem to, co skutečně žvástem je. Lidstvo sice žvástá po světě celém — jak figura pisatelova opět jednou skvěle dokazuje — nepřiznává se ale rádo k tomu, protože nemá upřímnosti. Upřímnost je tak řídká věc, že jednotlivé zjevy zasluhují všechnu úctu. A protož úcta na př. anglickému darebákovi Nilkesovi, který lordovi vrchnímu soudci Holtovi, tázajícímu se po bývalých kamarádech pověstného „klubu darebáků“, odpověděl: „Ach mylord, ti jsou již všichni mimo mne a Vaši Osvícenost oběšeni!“ Upřímnost ta bohužel skonala také na šibenici!

U nás má největší zásluhu o pěstování upřímnosti — český divadelní repertoir. Lže tak nestydatě, že musí konečně lež dokonale zhnusit, bude-li jen takto pokračovat, což ve prospěch vznešené věci směle doufáme. Nejrozkošnější rubrika má na repertoiru titul „nejbližší představení“, a tento týden oznamuje na př. následující maličkosti co „nejbližší“: Slečna de la Seiglière, Richard III., Sklenice vody, Chatterton, Dva lékaři, Jeanne d'Arc (zajisté Gablerova), Bez politiky se neoženíš, Afrikánka, Vineta, Templáři —!! „To by byla opravdová krása, kdyby to nebyla opravdová fraška!“ praví Shakespearův šašek. Což by to bylo za krásné divadlo, kdyby vše to nejbližší bylo jen trochu blízké a kdyby nebylo již českým divadelním osudem nynějška, že řada nejkrásnějších tragedií zvrácí se často na řadu nejpitomějších frašek! Repertoir je nám dosti blízký, abychom i jeho „nejbližšímu“ porozuměli. Repertoir náš je zkrátka „dobrý špás“, — teď bude v něm po půl roku až do zimy „Afrikánka“ strašit a dříve konali tutéž službu rovněž dlouho „Braniboři v Čechách“. Nyní ale již ta Smetanova opera zmizela naprosto z repertoiru, beztoho je

takový český plod až hanba laciný naproti nějaké „Afrikánce“ nebo něčemu podobnému!

My kráčíme s divadlem svým toutéž cestou k skvělé budoucnosti, jakou kráčívají literární nádeníci k jisté nesmrtelnosti. Je to rozkoš podívat se na pokroky, jaké se činí *nazpět* až tam, kde již vůbec všechno přestává! U tragedie již dávno všechno přestalo, obecenstvo bojí se tragedie jako ohně a nyní konečně mají pravdu ti, kteří z lenosti tvrdili, že „do tragedie beztoho nikdo nejde!“ Však by šli — ale jen do *dobré* tragedie, která ovšem žádá pravého uměleckého citu a plné lásky k národnímu ústavu u *všech*, kdož řídí i kdož provozují. Divné to řízení divadelních osudů, že vidíme dva neb tři herce stále na jevišti a ostatní že nám vymizují z paměti, že na příklad první tragéd náš Šimanovský neobjeví se třeba po celý měsíc ve větší úloze, jako bychom měli sil jemu podobných více, a že jsme zase slečnu Malou viděli v minulém témdni tak zaměstnanou, že jsme se až o její zdraví báli. Brzy nepůjde snad obecenstvo také do frašky. Fraška, ač ledajak a velmi často nedbale odbývána, je ostatně veselejší zášklebou ve smutných těch koncích a připomíná nám středověkého kata Marxa Grave, jenž tím proslul, že snažil se poslední dni ba i poslední cestu každého odsouzence obveselit „rozličnými předobrými nápady a fraškami“. Naše divadlo musí do Plzně, abychom odtamtud teprve zvěděli, jak znamenité divadlo máme! Dle všeho a dle rozličného jednotlivého je viditelno, že plzeňskému divadlu chce se dáti tužší spojení s pražským, než jak nám z počátku malováno. Pánové, my budem pilně dohlížet na prsty, — jste na jedno divadlo dokázaně slabi a chcete divadlem tím udržet divadlo ještě druhé!

Jaké jsou ve světě rozdíly! Z pražského německého divadla propustili ondyno herce, že neznal slova „monseigneur“ a „Henrietta“ dobře vyslovit. My bychom byli rádi, kdyby naši jen řádně česky znali, — francčtina, jaký to hříšný přepych!

HLAS 11. května 1865

„Diplomatu“ (Scribe a Delavigne) slouží pikantní myšlenka co dobrý základ, tak dobrý, že se mohlo na něm vybudovat něco lepšího než dvouaktová veselohra ta. Šlechtic de Chavigni přibude k jakémus německému dvoru (s německými dvory sobě francouzští dramatikové vůbec velmi rádi zahrávají), a to za důležitým účelem, aby pro dvorní ples francouzský přinesl k valčíku výkresy německých krojů. Na německém onom dvoře jedná se o ženitbu prince Rudolfa (Francouzům je každý německý princ Rudolfem nebo Moricem), jemuž chystají poslancové španělský i saský po nevěstě; princ však miluje tajně markýzku de Sarville. De Chavigni je diplomatem jen dle jmena a nemá k povolání svému ani nejmenších vloh či chuti, proto také mu hrabě Moreno, vyslanec španělský, nechce dát Isabellu, dceru svou. Že přichází do residence v tak rozhodném okamžiku, nevěří nikdo v bálovou misi de Chavigniho a přičítá mu každý úkoly politické. Dřívější známost s markýzkou působí, že princ v něm vidí hned důvěrníka svého a že mu svěřuje mnoho, ač de Chavigni neví, co mu vlastně svěřuje. Důvěrnost princova činí, že poslancové ucházejí se také o pomoc jeho. Konečně tím, že de Chavigni medailony princezen, které měl od prince markýzce dodati, z nevědomosti, oč se vlastně jedná, dodá vyslancům princezen zpět, přivolána jest katastrofa. Ta však se velmi lacině rozuzlí, že markýzka se s láskou svou svěří přímo velkovévodovi, který ihned svolí ve sňatek její s bratrovcem svým. A zákulisním dějem tím způsobena všeobecná radost. De Chavigni má radost, že je velkým mužem, aniž by o tom věděl, velkovévoda má radost, že vyhnul se sporům s cizími mocnostmi, poslancové mají radost, že žádný z nich nepřekonán druhým, začež dá

Moreno bezděčnému diplomatovi dceru svou, takže konečně i žvatlavá Isabella na všeobecné radosti se sdílí. Nahoře položený úsudek, že by něco lepšího bylo se mohlo z předmětu vylouditi, je ovšem částečně obmezen, neboť po zdlouhavém prvním aktu následuje druhý živý a rozmanitý. Avšak žádná situace není vyčerpána a samy rozpaky rozhodně pasivního de Chavigni jeví se vždy stejně. Zde je ovšem úlohou herce, aby stupňoval a zeslaboval, což se stalo u míře jen skrovné. Plynný dialog, jenž ostatně jen situaci vždy naznačuje, aniž by myšlénkovou hloubkou nebo zvláštností působil, vyžaduje již pro společenské kruhy dvorní jistou uhlazenost pronunciace; postrádali jsme ji, nemůžeť se dostaviti, kde zastupitelé hlavnějších úloh nejsou při prvním provedení novinky ani slova mocni a tedy sobě outrováním z okamžiku se rodícím pomáhají. Jsme divadelní správě povděčni za novinku a nahlížíme, že nemůže vždy za to, když nám pro omrzelé provedení novinka ta není nic platna. Vane jakýs duch nedbalosti nad naším jevištěm, bohužel! a někdy se nám zdá, že ten či onen pán myslí obecenstvu skutečnou milost prokazovati, hraje-li. Arciť je obecenstvo vinno; identifikuje úlohu s hercem, a líbí-li se prvější, aplauduje tomuto. Překlad „Diplomata“ je velmi pěkný.

J. N.

HLAS 12. května 1865

PANU VECKOVI uráčilo se státi předmětem, o kterémž Praha již po více dní a sice málo lichotivě mluví. Zrušil náhle a samovolně smlouvu svou, vížící ho k českému divadlu, zrušil ji v témž okamžiku, když se domohl v repertoiru postavení všechny konkurující síly vylučujícího, když všechny značnější úlohy sobě osvojil a když novým divadlem na Žofíně, Meyerbeerovou „Afrikánkou“ atd. na všechny první síly pevně počítáno. Zrušil smlouvu s divadlem českým, aby jak s mnohých stran se tvrdí, za větší gáži šel *k pražskému německému.* Pro svůj krásný krok potřeboval ovšem krásnou omluvu a té jsme se dočtli ve špatné češtině včera na nározích pražských!! Pravil, že prý byl něčím tak uražen, že jeho čest mu nedovoluje trvati na jevišti českém! Nehledíme ani k tomu, že mužům tak ústavu důležitým, jak p. Vecko potud byl, pokud sám chtěl, přihodí se urážka opravdová a větší jen tenkráte, když ji sami vyvolávají; dovídáme se ale o celé, p. Veckovi za příjemnou omluvu slušící záležitosti následující: Když ředitel Liegert z Paříže se navrátil, rozmlouval s pp. kapelníkem Maýrem a Veckem o cestě své. Tázán p. Veckem, jak se mu Naudin líbil, odpověděl prý, že Vecko má silnější a vůbec krásnější hlas, avšak žertovně prý přidal, co do umění, „nemůžete Naudinovi ani řeménky rozvázat“. Nezdá se, že slova ta p. Vecka urazila, neb ničeho neřekl, ano „uražená čest“ dovolovala mu, aby ještě potom dvakráte zpíval, a teprv pak uražen byl, když s německým divadlem vyjednávati počal. Teprv když písemně byl v posledních dnech vyzván, aby přišel do zkoušky k „Normě“, několika řádky odpověděl, že jeho čest mu nedovoluje, aby více v českém divadle vystoupil. Z inserátu v úterní Bohemii a veřejného ohlášení dnes ředitel se konečně dozvěděl, že Vecko samovolně smlouvu zrušil. Mezitím vyšlo najevo, že p. Walther, kasír král. zemsk. německého divadla, jak tento před svědky sám o tom se projevil, Vecko k tomu přiměl, aby divadlo české opustil, a tož z pomsty, že syn jeho Walther pro-

puštěn byl co kasír od českého divadla z ohledů ekonomických, obdržev skvělé vysvědčení své zachovalosti. Toť věc celá. — P. Vecko nesmí na zdejším německém divadle vystoupit před vyplněním kontraktu s divadlem českým, neboť zapomněl, že obě zdejší divadla jsou zemská a jednomu zemskému výboru podřízená. Nastane mu tedy pouť světem. Ti, kdož mysleli, že české divadlo zničiti dovedou nízkými intrikami, zmýlili se velmi, — kdo nechce řádně a vytrvale s námi jít, nechť jde s jinými, my bez něho také budem, a dobře budem. Co nástupci Veckovi jmenují se tři tenoristé: Bachmann, Křikava a Lukes. O mladém Křikavovi, pocházejícím z Klatov, tvrdí se, že vyniká jakž všeobecným takž specielně hudebním vzděláním a že má krásný i výdatný hlas.

HLAS 18. května 1865

NEKROLOG VYSOKÉMU „C“
NAUDIN A VECKO — NAŠE UPŘÍMNOST
1 ZL. 50 KR.
SVATOBOR, SPISOVATELÉ A LITERATURA

V Praze 20. května.

Vecko nám ujel a nikdy se nemluvilo v Praze tolik o něm, pokud byl, jako nyní, když není, — Vecko může být spokojen! Neuslyšíme více jeho „b“ a „c“, kterým zpěv svůj „mastil“, když byl při hlase, a ku kterému se rozběhl jako „jarý túr“, když následkem rozličných nevyzpytatelných náhod měl hlas jeho závoj líbezné neurčitosti! Neuvidíme více to dobrácké zakývnutí hlavou, kterým koloroval koloraturu svou v okamžicích nejrůznější, nejtyranštější dramatičnosti! Vecko byl vůbec velmi dobrý člověk, co milovník, co hrdina, co mouřenín i co žid, a protož jsme se velmi podivili, že ukázal v Praze také „rohy své“, totiž nárožní oznámení tvrdící, že čest mu nedovoluje vystoupiti více na jevišti českém. „Vyslovujíc“ díky své objevil ostatně i na nárožích dobrotu a něžnost svou takřka ženskou. On nebyl sice tak dobrým, aby byl nejedl a nepil, protože

tyranské jest zakousnout se v beefsteak
a pivo hnáti skrze ostré zuby;

dobrým ale byl přece a zasloužil sobě nekrolog, který mu píšu. Dej mu nebe věčné nebe a chraň ho před smrtelným chrapotem; vysoké C ať mu svítí, aby nemusel předčasně odpočívati v pokoji! — Někteří tvrdí sice, že Vecko neví, co činí, jiní ale praví, že chtěl udělat špatný vtip a že se mu povedl. Měl by za podařený špatný vtip dát něco na národní divadlo, kterouž národní daň ostatně odporučuji ve prospěch dobré věci všem vtipným českým společnostem! Bujná česká fantasie vypravovala, že prý Vecko je posud v Praze a skrývá se po hůrách a střechách, odkudž prý psal, že

by rád zase zpíval, kdyby zde nebyl právě „na zapřenou“, a tatáž vypravovala také, že prý je stíhán hrdelním soudem, protože ukrutně zabil „Afrikánku“, zcela mladé děvče. Nadarmo ovšem nezpíval posléz loupežníka Fra Diavolo, neboť má z představení toho alespoň frak a cylindr, ve kterém může německým panstvům poklony skládat. Pokud ho známe, dovede poklony dělat ovšem zcela elegantní, učil se jim prý před zrcadlem, ve dne při světle slunečním, v noci při magnesium — vida, za ten vtip měl bych již také dát na nějakou cihlu. — Škoda jen, že Liegert Vecko na rozloučenou urazil! Liegert *neměl* pravdu! Slyšel jsem také Naudina a vím, že tento nemá na svém tenoru pražádných řemínků a že tedy Vecko mu je nikdy ani rozvazovat nemohl! Zkrátka, Vecko je nyní pro nás mrtev, — ať žije Křikava nebo Couval, nebo Lukes, nebo jak se nový „le roi“ jmenovati bude! Nejmenuje se žádný český zpěvácký spolek „Vecko“?

Vedle toho, vzdor tomu a právě pro to vše je ale letní naše divadlo pořád plno a v svatojanské době na př. naplnilo se ve třech dnech šestkrát. Uvádím faktum to bez naděje, že je citovati budou po mně zdejší německé listy, nebo že je roznesou světem korespondenti páté čtvrti. Ti dobří lidé sdělí obecenstvu svému jen to, co my sami o divadle českém vypravujem nevalného, a to se jim dostává poměrně mnoho, protože jsme a musíme být upřímni. Nám nezáleží na okamžité konkurenci, nám záleží na dobrých základech, na nichž by divadlo pro všechny časy pevně stálo, a tu nesmíme věru zamlčeti neb snad docela okrášlovati praničeho, co chybného buď na jevišti buď v obecenstvu. Co my činíme v oboru upřímnosti, činí jiní v oboru neupřímnosti. Kdyby bylo v německém divadle jakoby vymeteno, německé časopisy přece nezmíní se o slabé návštěvě ani slovem! Obecenstvo jejich přichází o mnohé prapikantní faktum! Tyto dny na př. se přihodilo, že k německému představení dostavilo se takové množství nepřítomného obecenstva, že před začátkem hry oznámeno, že se ani ne-

začne. Všickni přítomní obdrželi své vstupné zpět a při výplatě panoval prý vzorný pořádek, neboť v kase bylo prý celých 1 zl. 50 kr.; jářku že jeden zlatý a padesát krejcarů vlastenecké měny! — A roční deficity, které pan Wirsing zemskému výboru vykazuje, jsou také slušny, velmi slušny! Neví se, jak to půjde, půjde-li to tak dál! Co nám ale po tom! —

Od divadla k literatuře je zcela drobný krok! Svatobor prý zamýšlí dvě důležité věci: za prvé, kvůli podporám určit, kdo je vlastně spisovatelem, a za druhé snížit výši ročních příspěvků. Poslednější jest zajisté velmi šťastná myšlenka, obecenstvu, které není dost četné posud, aby hojným odbíráním kněh potřebám spisovatelův vyhovělo, jest aspoň příležitost a cesta dána jiná; duplikátů a triplikátů kněh nikdo nekoupí, peněžní cenu jejich ale může Svatoboru dáti příspěvkem. Také určitost při pojmu „spisovatele“ jest nutna. U nás vládne meteorologické pravidlo, že buď že celý národ politisuje, buď že básní, buď že píše gramatiky. Gramatik máme již dost, politiky máme — také brzy dost, a národ dá se tedy mezi spisovatele! Ty moje nebe, to bude záplava, krvavá záplava! A po povodni bude snad právě tak zas sucho, jako před ní! Leda že budou trakařníci bědovat, že zbylo — mnoho bláta!

HLAS 21. května 1865

Letní naše jeviště na Žofíně podává nám první teprv příležitost, abychom se zmínili o tom, co se na něm děje. Snad že svatojanskou slavností určen repertoir tak, aby venkovští hosté naši seznali vynikající ony zjevy, které divadelním světem naším v poslední době zahýbly; s předvedení původní české tragedie, nějakého kusu českých dějin, sešlo při snaze, aby předvedeny byly zjevy literatury cizí. Páně Kyselův příjem nám konečně uvedl něco nového a vítaného. Offenbachova rozkošná opereta „Svatba při lucernách“, v Praze ostatně již známá, dostala se konečně na jeviště české. Líbila se rozhodně. V jednoaktové operetce té má Offenbach ještě plnou sílu melodií, pikantnost rytmů a vůbec onu příjemnou lehkost, která ho pařížskému obecenstvu učinila záhy milým. Děj je velmi jednoduchý a vyznačuje se prostností a čistotou, jakou bychom přáli dávno kýženým operetám českým; pozdější operety Offenbachovy berou, jak známo, příliš mnoho smyslného efektu ku pomoci, než aby česká, teprv se ovšem tvořit mající škola, mohla počátky svými vycházeti ze stanoviště, na kteréž Offenbach nyní již dohnán jest. Výsledek byl u nás tím lepší, že provozující síly přičinily se s velkou svěžestí a chutí, což platí hlavně o panu Kyselovi a obou subretách, slečnách Ledererově a Pisařovicově. Slečna Hegeratova nemohla ostatních dostihnout hrou svou, její čistý zpěv vzbudil v nás ale očekávání, že pěkný ten talent bude hleděti se zdokonalit dále. Získáme tím pro menší zpěvohru, vaudeville a frašku sílu zcela pěknou. — Že se Macháčkovi „Ženichové“ opět jednou dostali k životu a to v novějším, dobrém obsazení, možno schváliti. Výsledek byl dobrý. Pánové Kaška, Polák a Grund, jakož i sl. Bollardova provedli úlohy své s rozmarem. Přičinlivému

a nadějnému panu Seifertovi připomínáme, aby se střežil přílišností v mimice. — Návštěva je stále dobrá.

HLAS 24. května 1865

29. ELIŠKA PEŠKOVÁ
JAKO MLADÝ RICHELIEU

30. JINDŘICH MOŠNA

Když vidí kritika vznešenou, opravdovou snahu uměleckou, když vidí, jak individualita umělcova samu sebe obětuje, aby uměním znovuzrozena předstoupla před nás co smyslný zjev krásných lidských ideálů — tu slaví kritika svůj svátek. Ostří jejího nože je náhle otupeno, ocel mění se na slonovou kost, která jen mírně uhlazuje, cokoliv se jí ještě nevyrovnáno býti vidí. Poctivě se snažící umělec a poctivá kritika jsou vždy přáteli, takovému umělci nemůže být kritika nikdy příkra; třeba by vytýkala, činí to beze vší trpkosti, přesvědčena, že slovo její nedojde pohození. V příjemném tom poměru nalezáme se nyní naproti slečně *Malé*. Vybavila se již z onoho stavu pouhé prostřednosti, v němž uvízne tak mnohý opravdový talent, protože při pojímání obmezuje se na obecnější rysy a při podávání spoléhá se na dostavení se okamžitého afektu. Slečně Malé je úplně jasna pravda, kterou jsme již tak často pronesli, že totiž dramatický umělec nedojde pravé výše a *vždy stejné* jistoty, nedovede-li úplným opanováním všech svých duševních i tělesních pomůcek povznésti se nad vlastní afekt, aby tím jistěji ovládnul mysl i srdce svého obecenstva, — a tou pravdou kráčí nyní slečna Malá. Víc než polovici dlouhé cesty má slečna již za sebou, to jsme viděli na její Stuartce. Slečna promyšluje úlohu svou dopodrobna, každé slovo, každá věta svědčí o tom, že zde pracuje duch, který osvojiv sobě myšlénku v celé její hloubce nám hloubku tu zcela jasně znázorňuje. Nemůžem vytýkat, nýbrž *podotýkáme* jen, že naproti myšlénkové té práci zůstává cit ještě pozadu, že sám mocný afekt rozdrobuje se posud a trpí reflexí: umělecké individuality jsou již jednou rozdílny, jedna se musí při dobývání výše zbavovat toho, druhá onoho. Přirozeno, že při vášnivé

Schillerově Stuartce musí nám posavadní vada ta jeviti se skorem co zvláštní, nechcem říci že nezcela pravé pojmutí. K podobným scénám, jaké má třetí akt, je potřebí velkého tónu v *základu* svém nezměněného, neboť náruživost sama vystupuje vždy v jakés jednozvučnosti. Že se slečna Malá dovede povznést k náruživosti nejohnivější, dosvědčoval začátek aktu a ještě mohútnější zakončení jeho; v ostatním musíme myslícímu duchu přisouditi právo, aby rozlušťoval úlohu svou co nejsamostatněji a tak dlouho sám hledal, až vše vyrovnati dovede. Nemůžem však ve prospěch našeho ústavu zamlčeti prosbu, aby slečna Malá nevyčerpávala *přílišně* sil svých fysických! K osvědčenému již Mortimeru pana Šamberka máme ale zase žádost tu, aby alespoň na jistých místech nechal prosvitat více reflektující deklamace než vždy stejně plný proud náruživosti. Pan Šimanovský vzal Leicestra trochu příliš lehce. Ostatní obsazení drželo se v dávnější dobré způsobě. Rovněž neposkytuje nám onehdejší opakování „Narcisa“ příležitosti k poznámkám novým. Jen to třeba podotknout, že slečna Lipšova hrála zase Pompadourovou; — jen trochu méně hry v úloze té!

J. N.

HLAS 28. května 1865

PRAŽSKÝ ALBION
NOVÝ ŽOFÍN A NOVÝ PARTER
NĚKTERÉ ZBYTEČNOSTI
ČINOHERNÍ NOVINKY
DOPISOVATEL ODTUD

△ *V Praze 3. června.*

Žofín přišel ku cti. V dřívějších letech navštěvován jen onou společností, která mluví den co den stejné věci, která pozdravuje dle diétní třídy a která se prochází krokem dělícím každou minutu na poctivých šedesáte dílů, je nyní vyhledáván i lidmi živějšími, čilejšími. Z počátku bál se jaksi kmen ten starší nových vetřelcův, díval se na ně z daleka, ostýchavě a nedůvěřivě, až se přesvědčil, že nově přibylí jsou skutečně také lidé. Na pražském Albionu — Castelli to jmeno zavinil — smišují se národové, jako se kdys mísili na Albionu skutečném: Sasíci splývají s Normany, nový jazyk se tvoří a hatlanina ta odpovídá oné „angličině“, kterou jazykoví puritáni oblíbili sobě nazývati „pražskou češtinou“. České to ovšem není, zato ale vzdaluje se to rovněž daleko od oné čisté a vzorné němčiny, „nejkrásnější to němčiny ve světě“, jaká dle starých historiků panovala prý kdys na Malé Straně. Nejstarší pamětníci malostranští jsou tuze mladi na to, aby se pamatovali.

Již po celé dopoledne je na ostrově živo. Po těch, kteří ze zdravotních ohledů každoročně časně zrána vodu pijí a nezavřený vzduch přikusují, přicházejí ti, kteří v kalných vlnách Vltavy hříšné tělo své omývají, a mezi oběma druhy přichází letošně a odchází pohyblivý svět divadelní, aby „zkoušel umění“. Svět tento je vesel i když se zlobí, a čilý, i když umdlené oko vypravuje o nebolestně probdělé noci. „Každý krok jejich je tanečním krokem bachantek a každé slovo nějaké evoe!“ Na dvě hodiny před divadlem pak bývá odpůldne každodenní společnost již pohromadě, onen svět divadelní i vše, co na něm a kolem něho visí: pilní navštěvo-

vatelé, abonenti, zamilovaní, znalci umění i baletu atd. Ani když obecenstvo do divadla „letního“ vejde, není mimo divadlo prázdněji. Zvláště když je opera, nahromadí se u vchodu pod otevřenými okny silná tlupa posluchačů, demokratický to parter, který sice ani krejcaru neplatí, zato ale velmi přísně soudí. Obyčejně znají už operu, která se právě provozuje, velmi dobře, k čemuž ovšem není při našem repertoiru zvláštního umění potřebí, a sledují napnutě číslo za číslem, při čemž jim fantasie maluje takové kostymy, jakých garderoba naše ani nikdy neuhlídá.

„Vlastně by se nemělo ani trpěti zpěvákům, aby užívali piana a mezzavoce,“ rozhoduje obstarožný pán, který se již po několik minut marně namáhá něčeho doslechnouti a nepozoruje, že po finale prvního aktu nastalo dle běžných pravidel hluché meziaktí. —

„Nejpěknější hlas má Zawiszanka, tu je dobře slyšet — ve *všech* prostorách divadelních,“ podotýká jiný.

„Šel bych dovnitř — ale to horko!“ běduje mladík.

„Já také,“ odpovídá druhý porozuměv, „když ale není nikde zde tabulka, kde je parter, kde lóže, atd. A teprve billeteurů se ptát —!“ Oba se usmějí, vstrčí pak sklíčka do oka a spustí se v proud kroužícího lidstva, v pevném předsevzetí, že „budou dělat dojem“.

Ano, tabulky scházejí, snad proto, že zde schází ještě ledacos jiného. Je to divadélko, ač celkem příjemné, přece jen prozatímně letní, velmi prozatímně. Podlaha ani nemá tušení, že by mohla být pokryta koberci, a vrzá tak vesele, jako by se radovala z mladého života svého, dvéře skřípají tak rozhodně, že by mohly i nejpoctivějšího zpěváka k falši přiměti, a celou prostorou vane velmi ostrý průvan, který je dle Hamrníka velmi zdravý, když ho člověk — vydrží bez reumatismu. Za pět zlatých rákosového koberce, za groš oleje a nějaká stará záclona mohly by všemu odpomoci, kdyby se vůbec na všechno mysleti mohlo!

„Vždyť to překáží jen při opeře!“ podotknul kdosi, ani snad nevěda, jak velkou pravdu chladně pronáší.

Když je v desíti dnech osm oper „truc Veckovi“, nemůže ovšem vrzání překážet činohře! Naše činohra má již zase svou saison morte, aniž by byla měla saisonu života. Tři až čtyry kusy z francouzského vystačují co „důkaz snahy“ na celý rok, neboť za prvé nejdou staré hry ještě tak zvláště dobře, aby nesnesly opakování, jakéhož je potřebí k založení repertoiru *věčného*, a za druhé nerádno zaplavit jeviště zbožím cizím, aby se přec jednou hnouti mohly síly ty domácí. Domácí síly se ale nehýbají, ba neukazují ani nejmenší chuti k tomu. Tu i tam prošlehuje zprávička, že některý „nadějný“ mladík zhotovil něco, co zabíjí snad všechnu naději; rozpisovači úloh nemají ale ani zdání o tom. Snad se bojí ta naše naděje! „Má jednu truchlohru z indiánského života,“ pravil jeden kousek naděje té, „kdybych se nebál, že jim budou kostymy příliš drahé, dal bych jim to!“

Něčemu se při nedochůdnosti našeho divadla upřímně divím, totiž tomu, že se posud nezachtělo použíti jí jistému pražskému dopisovateli do moravských a slovenských časopisů. Obmezený človíček ten obral sobě za motto, že zvrátí vzájemnost na vzájemné nadávání — jinak by ovšem nebylo pro něho místa ani zde ani onde. Víme kde ho najdem, kdyby toho právě třeba bylo, známe jeho duševní mělkost a můžem mu kdykoli sáhnout na samé dno. Že se to posud nestalo, činí ho vždy smělejším, ač „před maminkou“ každý svůj skutek urputně zalhává. Litujem upřímně všechny redakce, které vybírají dopisovatele své mezi podobnými dětmi!

HLAS 4. června 1865

DIVOTVORNÝ KLOBOUK ZE ŠEVCE DOKTOR

Vzdor všemu a všemu namáhání nejsme s to nalézti pevnou soustavu v repertoiru českém. Vidíme spíše, že jen okamžitý nápad a náhoda rozhodují, a že letní doba nynější náleží již zase ku ztraceným. Léta mladosti našeho ústavu plynou bez ukládání na kapitál a zisku nevidíme nikde, ani pro obecenstvo nebo herectvo, ani pro ředitele. Myslí se, že mnoho již dokázáno, když stará hra, která nikoho více neláká, podá se ve změněném poněkud obsazení. V tom ohledu vidíme ovšem leckdy něco dobrého. Na př. opakování „Divotvorného klobouku“ dokázalo, že oblíbený kus ten dochází provedení takměř již výtečného. Soubor sil, jakými se zde osvědčují pan Kolár, Kaška, Šamberk a nověji zaměstnaní Polák a Mošna, může při vděčných úlohách Klicperovy hry vždy zdatně vyniknouti. Jakož nás překvapil pan Mošna původním zcela provedením malé své úložky, takž zase jsme viděli na panu Polákovi (Strnad) lehkost a pružnost jindy ani netušenou. Při pevnější paměti byly by obě vlastnosti ještě více vynikly. Hojnějšího obecenstva nepřilákal ani „Divotvorný klobouk“ ani následující nato kus „Ze ševce doktor“.

J. N.

HLAS 8. června 1865

△

Je prý krisis v českém divadle, stahuje se prý bouře nad českým divadlem, stanou prý se kardinální změny v českém divadle — tak sdělují obíhající pověsti a sdělují německé zdejší listy, jejichž vlastenectví se zbytečně namáhá, aby zakrylo škodulibost. My zažili již tak mnoho prapodivného při našem mladém ústavě, my sami jsme již tak mnohokráte řekli, že řízení českého divadla nedává nám nižádného rukojemství do budoucnosti, že nás pranic více ani nepřekvapí ani nezadiví. Věříme v možnost vyplnění všech pověstí, *nevěříme ale v řeči ani jediné osoby při tom podíl mající.* Divadelní svět je již jednou světem intrik a úzkostlivého střežení osobního prospěchu, což se ovšem nesnáší s výminečným stavem divadla českého, jemuž především potřebí snahy až ideálně čisté. Nevěra naše začíná kdekoli a končí právě tam, kde leží „ultima Thule“, totiž skutečný *český* ředitel, jenž by byl arci býval hned dobrá „ratio prima“.

Snad bude mnohého nevinného člověka zajímat skrovná ukázka z gallimathiasu nyní rozšířovaných pověstí, aby posoudit mohl, jaké „výše situační“ je pro toho potřebí, kdož má ve veřejnosti přidat slovo své k té neb oné straně. Spusťme se tedy do toho, ale opatrně, máme co činit s lidmi velmi nedůtklivými!

Předně se tedy vypravuje — prosím čtenáře, aby bral *všechno* „najisto“! — že podal ředitel pan Liegert intendanci spis toho smyslu, že skládá ředitelství ihned, nedostane-li od země zvýšenou subvenci, na niž má co ředitel českého, malého i mladého divadla ovšem právo. Někteří vědí zcela určitě, že ji dostane a že zůstane tedy ředitelem, a jiní zase vědí zcela určitě, že ji nedostane a že nebude ředitelem. Tito jmenují za nástupce v ředitelství p. Thomé, který prý nastoupí činnost svou zrovna dne

14. června. Zatím prý nemá ale p. Liegert ani nejmenší chutě na odstoupení a 14. červen je prý mu právě jen jedním z lhostejnějších dnů běžícího roku. Nýbrž plány jeho směřují prý za Koňskou bránu, kdež se kvůli „Afrikánce“ hodlá s německým ředitelem svorně srovnat, počítaje v svornost tu polovic výdajů i polovic příjmů, jakož neméně také uměleckou pochoutku z francouzského tenoristy Naudina, jenž má se za branou jmenovat „Vasco di Gama“. Dejme tomu tedy za prvé, že pan Liegert nemá chutě sestoupit se stolice, již zaujal na šest let!

Za druhé musíme ale zase tomu dát, že nastoupí 14. červnem pan Thomé, což je rovněž jisto. Činí prý to hlavně proto, že hlavní jeho výtěžek z Novoměstského divadla, každoroční totiž zimní reduty, byl zničen českými redutami na Žofíně. Poněvadž ale nechce a nemůže převzít také výdaje za divadlo žofínské, povede až do října správu jen *prozatímně*, načež začne s definitivní zimní saisonou na nábřeží a s „Afrikánkou“ za branou. Není pochybnosti, že schopnosti a zkušenosti p. Thomé jsou značny, ano že by co ředitel českého divadla měl i dostatek vůle i síly, aby se stal nebezpečným soupeřem pražského ředitele německého. Ze soupeřství toho slibují sobě mnozí mnoho, jiní ale vidí v něm jistý úpadek divadla německého, v spojení pak obou divadel pod ředitelstvem jediným, ztrátu *samostatnosti* divadla českého.

Proto také vypravuje se za třetí, že ředitelství převezmou najisto pánové Švanda a Maýr, nynější první režisér a první kapelník, jak známo. Mají také své schopnosti a své zkušenosti a v jejich rukou stalo by se řízení alespoň řízením ryze českým. Zato ale se tvrdí, že prý mají oba jmenovaní pánové následující náhled: Dvou oper je příliš mnoho na Prahu, nejlíp bude, když budou místo dvou divadel zemských *tři*, jedno činoherní české, druhé německé a třetí operní. Na budoucí velké divadlo národní nebeře se při takovém rozpočtu ovšem žádného ohledu, zato ale také nikdo nechápe, jaké by

bylo as to divadlo pouze operní. Zpívat tutéž operu v pondělí v prvním a v úterý v druhém zemském jazyku nezdá se být myšlenka příliš skvělá, a opera italská by ve své výhradnosti málo prospěla hudební Praze, nehledě ani k tomu, že nevíme, kam pak umístit svou operu národní, v niž ve své nevinnosti přece ještě a posud věříme. Těžko vyjednávat s takovým „za třetí“. — Nechcem ještě vypravovat to, co se kombinuje za čtvrté, za páté a za šesté, ač čísla ta jsou rovněž zajímava a rovněž vhodna ku spletení českých mozků a k utvrzení nestydaté pověsti, že to s tím českým divadlem nejde a že se neudrží. Neudrží-li se jeden ředitel, jest to vina jeho, a bude také vina druhého, kdyby se zase neudržel; veřejnost radila a bude vždy radit zcela upřímně, vždyť radila tak již upřímně, že se z druhé strany až vášnivost vzbudila! A přece zůstane vzdor všem protivným a třeba vášnivě bráněným náhledům nezvratnou pravdou, že *trvalá* výhoda českého divadla souvisí jen *s všestrannou samostatností a opravdovou českostí* jeho. Divadelní správa má hleděti rovněž ku všem *časovým* zjevům v cizině jako ku pěstování umění *slovanského!* My nepotřebujem úzkostlivě hledět ku konkurenci, vnitřní hodností českého divadla je otázka ta v české Praze beztoho najisto rozluštěna. Takovému divadlu obětuje pak obyvatelstvo vše a v kruzích indiferentních nastane obrat pro všechny časy rozhodující. Netřeba se ale nikterak bát o nynější život našeho *zemského* ústavu, a vědomí to je Ariadninou nití, která nás vyvádí ze spletenic všech možných i nemožných, obyčejně ale zlomyslných kombinac.

Historie prvních let našeho divadla bude ostatně jednou na všechen způsob zajímava.

HLAS 9. června 1865

DIOSKUROVÉ LIEGERT A WIRSING myslejí, že kvůli působení na zemský výbor může se již přestat v smělém zalhávání, a uveřejnili ve včerejší Bohemii důmyslné plány své. K takovému kroku patří se strany německého ředitele mnoho rajské naivnosti, a se strany českého mnoho — —. Plán jejich je týž, který jsme již v listech svých odhalili; rozkošny ale zůstanou pro všechen čas všechny ty arabesky, jakými nesmysl svůj okrašlují. Především mají také „*důvody*“ pro své plány, a jaké důvody! Dvou oper je prý na Prahu mnoho, ty prý tíží oba ředitele, z čehož plyne náhle, že musí *česká* opera zaniknout, aby mohla německá obstát. Radíme oběma pánům, aby vzali své zadání od zemského výboru zpět a opravili je v ten smysl, že žádají, aby místo české zanikla opera *německá*, v čemž by byl alespoň proto již smysl, že za prvé je nynější opera česká *lepší* než německá, za druhé že měli Němci již po celé století v Praze operu, takže by bylo až hloupě nespravedlivo, aby nyní Češi jí neměli mít, atd. Druhý „důvod“ českého ředitele zní, že tento může české činohře pak věnovati pozornost zvýšenou, při čemž se rovnoprávnosti národní více vyhověti bude moci než posud. Nenahlížíme sice, jak může smělost jít tak dalece, že se mluví při ubíjení českého ústavu ještě o národní rovnoprávnosti; děkujem ale panu Liegertovi za všechno vyhovování i za slíbenou zvýšenou pozornost jeho. Veřejnost musila již příliš často proti p. Liegertovi češtinu na českém ústavě chrániti, než aby podobný slib jeho mohl něco jiného u nás vyvolati než zlostný smích, a co se týče zvelebování činohry, — vždyť nemá pan Liegert ani ponětí o tom, co je to činohra, dokázalť to za své dosavadní správy až nazbyt důkladně! Celá „rovnoprávnost“ a vše „zvelebování“ čelí jednoduše k tomu, aby roční zemská subvence 10.000 zl. zbyla v kapse co nedotknutý výděleček, tomu rozumí každé dítě! Komický je dodatek Bohemie, pravící, že intendant německého divadla pan doktor Pinkas s návrhem tím je zcela srozuměn. Že německý intendant a k tomu pan doktor

Pinkas bude vždy srozuměn, jedná-li se o zvelebení ústavu německého, třebaby na mravní úpad ústavu českého, věříme velmi ochotně; vždyť Bohemie a Tagesbote nenamítají proti čistému tomu plánu také ničeho, a povídá se docela najisto, že není v Praze ani jediného „verbindungsstudenta“, který by se proto na Liegerta rozhněval. Zcela lživé je ale, že pan doktor Rieger, intendant českého divadla, byl z počátku také pro plán obou ředitelských dioskurů; pan Wirsing nemá nejspíš pravého ponětí o slovanské pohostinnosti a zdvořilost, na Malči jemu od pana doktora Riegra proukázanou, pokládal již za svolování. Povídali jsme, že pan Wirsing je naivní, až rajsky naivní!

NÁRODNÍ LISTY 19. června 1865

SHYLOCK CLOWN ČI JIDÁŠ MACHABEJSKÝ?

Stalo se již často a děje se zvláště s „posvátnými spisy“ jednotlivých národů posud, že chybně vykládají se buď celá díla básnická, buď jednotlivé části jejich; někdy se chybný náhled opraví kritikou, někdy není nejjasnější kritika pranic platna. Rudolf Valdek myslí, že odhalil jednu takovou dlouholetou mýlku, a sice v oboru dramatickém, a praví následující: „Po dobu dlouhou, zajisté už po sto let, navyklo se anglické, za ním pak německé divadlo činiti ze Shylocka střed Shakespearova „Kupce benátského“, hlavní osobu kusu na osoby bohatého. Shylock platí zástupcem židovského mučenictva, jeho ukrutným mstitelem, jeho Jidášem Machabejským s bolem tím hlubokým, s myšlénkou tou velkou v ňadrech, zkrátka, on je osobou plně tragickou, jížto jen nepříznivé poměry časové místo meče vtiskly do ruky směnku a nůž řeznický.“ Nic prý nemůže být mylnějšího nad náhled ten. Shylock jest prý — dle náhledu Shakespearova, jak myslí Valdek — „osobou vedlejší, nikoli hlavní, *není hrdinou, nýbrž* clownem (po česku šaškem nebo paňácou, chcete-li), a „Kupec benátský“ není tragedií, nýbrž veselohrou“.

Vědělo se také před Valdekem, že „Kupec benátský“ vzdor *opravdové* figuře Shylocka není truchlohrou, jakož se také ví, že „Hamlet“ není vzdor figuře Polonia veselohrou, aniž by se na Valdeka čekalo. Shakespeare má již velikánskou tu stránku při sobě, že v přepestré obrazy své hází nejčernější stín vedle nejbělejšího světla, že vyrývá kus skutečného života, a život zase náš má do sebe to, že málokterá veselá hra jeho je bez příměsku smutnějšího a málokterá smutnohra bez kousku komiky. Život sám, jenž se na jevišti smí jen idealisovat, nikoli falšovat, rozhoduje všechny estetické otázky druhu:

„smí-li mít truchlohra episody komické, či nesmí-li.“ Veselohern í ráz „Kupce benátského“ neujímá Shylocku ani zrna opravdivosti; přihlídněm však blíž, sledujíce důvody Valdekovy. Přitom ale podotýkáme hned zde, že nenahlížíme, proč by zas s druhé strany měl se stát Shylock jakýms Machabejským. Shakespeare zindividualisoval zkrátka žida benátského v rámci právě takém, jakýž mu podával *celý* život benátský.

Pohlédnem-li na nárys Shakespearovy hry, na rozměr jejích částí, vidíme ovšem, že Shylock nevyplňuje kus celý. Nevystupuje sice ve scénách četných, kdekoli se však objeví, stává se scéna závažnou, a naše pozornost zůstává mocně k němu připoutána, pokud se žid nevypotácí zničen ze síně soudní. Kdyby objevoval se ještě nadál, získal by snad úpadem svým soustrast a takto ani *nemohl* Shakespeare působiti na své současníky, tak vzdálené humánní myšlénky našeho věku. Že Shakespearu samému nebyla humánnost myšlénkou cizou, vysvítá již ze Shylockovy trpkosti proti utlačovatelům křesťanským. Hlavní váhu dodává ale Shylockovi, že v nejzávažnější scéně celé hry, v scéně soudní, jest osoba jeho osobou první a sama Porcia teprv osobou druhou. Ostatní herci zde přirozeně musí vždy ustoupit představovateli Shylocka, jakož sama Porcia ustupuje před Shylockem. Že kus žene se po úpadu Shylockově ještě o celý akt dál, není zde rozhodující. Náměsičnici Jessiku mohli bychom vidět již dříve šťastnu, a prsteny vyměněné mohly by také na konec čtvrtého aktu již službu svou dokonat, aniž by bylo nevyhnutelně třeba aktu pátého. Shylock jest a zůstane osobou *hlavní* vzdor tomu, že ostatní osoby hry rozpřádají nepatrné maličkosti své ještě na akt další; Shylock jest a zůstane ale také osobou *opravdovou!*

Clownského nespočívá zajisté nic v tom, že veškeré osoby závodí v ubližování Shylockovi. Již mnohému otci utekla dcera i s bohatstvím jeho kvůli milenci, aniž by byl otec proto již šaškem se stal. Již mnohý Tubal vysmíval se neštěstí přítelovu a mnohý Lancelot utekl ze

služby pánovy, aniž by bylo někoho napadlo, přítele nebo pána kvůli podobným lidským mizerám nazvati šaškem. Že šlechetný Antonio sám nemá se židem outrpnosti, že Antoniovi přátelé, mladí bonvivanti, židu se posmívají, je přirozený odlesk doby, jakož odleskem doby té je také zákon nakonec žida zcela rozdrcující. Soudci s ním zacházejí z počátku důstojně a nikoli jako se šaškem, ano vyjednávají s ním, a nesmíme zapomenout, že teprv pak mizí všechna lidskost naproti němu, když nelidská krvežíznivost Shylockova náruživosti nanejvýš popudila. Je nelidskost známkou šaškovství? Či měl snad Shakespeare, aby nebylo mýlky o opravdovosti povahy Shylockovy, dát kupci maso vyříznout nebo žida oběsit?

A nyní Shylock sám, je v jeho řeči jen atom clownství? Myslíme, že není ani výrok jeho o „celém lese opů“ šaškovitým, situace dodává i výroku tomu ostrosti, a jeho *cizejší* nám a *jen* proto komičtější výkřiky „Danieli!“ vyplývají důsledně z celé testamentární frazeologie Shylockovy. Shylock je především židem, cítí co takový a chce jím zůstat. Nikdo neupře, že Shylock cítí bezpráví a potupu jemu činěnou, on cítí své nízké postavení právě tak, jako mnohý křesťanský chuďas posud v „humánní“ době naší, on ale potlačuje cit ten v sobě právě tak, jako novověcí chuďasové naši kvůli existenci své. Shylock nese těžce slinu, kterou mu Antonio „rokelor“ jeho potřísnil, neboť cítí urážku své lidské hodnosti, své národnosti, svého náboženství, on ví, že slina padla naň co na žida; *židem chce ale zůstat,* a první pomůckou k tomu jsou peníze, a druhou zase peníze, *kupcem* musí být, aby mohl *židem* zůstat, Antonia musí třeba se světa sprovodit, aby nabylo prostředků a moci židovstvo benátské, jehož hlavním representantem je Shylock. Peníze jsou pomstou, jsou ale zároveň ochranou pro budoucnost. Tím byly za Shakespeara nepoměrně víc, než za humánního Richarda Cumberlanda, a ještě když Cumberlandův „žid Shewa“ do Německa se dostal, cítil žid Börne nutnost, aby ve jmenu svého lidu zvolal: „Jakž

nemá Shewa milovati peníze, když nikdo nemiluje na něm jiného než peníze!“

Shylock nemá nejmenšího nadání k vtipu, nejmenší chuti k humoru; sarkasmus ale je přirozenou, vlastně *individuální* mluvou jeho, a sarkasmus je vždy příchuti opravdové. Shylock mluví věty ostré, pevné, žulové; vzdor vší nechuti, jakou máme proti nízké peněz chtivosti, domůže se Shylock přece vždy jistého čistě dramatického dojmu buď osudem židovstva, které Shylocky zrodilo, buď velkou náruživostí Shylockovou. Nechcem pokládat Shylocka za jakéhos morálního velikána, velikánem v náruživosti jest ale zajisté. Mravní jeho cena jest ničemna, nízkost ta ale není šaškovita, nýbrž opravdova, proto má také nyní ještě diváky proti sobě, takže mu přejí, když se svíjí. Obyčejně se mu ovšem i smějí, neboť nedojde s ním přece až k nejhoršímu a ztraceného jmění může snad znovu nabýt; přestali by se smát, kdyby konec jeho byl ještě opravdovější, jakž by také mohl být. Praví-li Valdek: „Shylock jest a zůstane tím, čím ho Shakespeare učinil: sprostá a nízká povaha s přídechem silně komickým,“ pravíme zase: Shylock jest a zůstane tím, čím ho Shakespeare učinil: sprostá a nízká povaha rázu ouplně opravdového. Shakespeare nechtěl středověkému svému židu opatřit výsměv clownství, bylo by to též jako posměch spoutanému nebo mrzákovi, jenž se sice přihodit může, pro který ale spoutanec nebo mrzák pořád ještě není žádným clownem. V prostém a sprostém životě bývají jisté druhy neuvědomělé komiky; ty však mění se v poesii na opravdovost dojemnou, k přemýšlení vedoucí. Byli-li středověcí židé clowny svých současníků, nemohou jimi býti bez *zcela zvláštního* individualisování na jevišti!

Ostatní důvody Valdekovy jsou právě onoho druhu imbecilního, jakého bývají vedlejší důvody vždy, když hlavní důvod nedovedl by se o sobě na nohou udržet. Clownství spatřuje na př. také v tom, jak mísí Shylock žaloby pro dceru s žalobami pro své dukáty. Waltera Scotta „Izák z Yorku“ jest jaksi odleskem Shakespearova

„Kupce“. Také u onoho vidíme mísení to citu ušlechtilejšího s citem špinavým; ač však děje se Izákovi od Ivanhoe dobrodiní všeliké, o jakém Shylock nemá ani zdání, přece nemá Izák proto ani za mák rozhodného clownství do sebe, právě jako Shylock ne.

Ze Shylocka učinili prý již staří angličtí herci mučedníka a zástupce pomsty potlačovaného židovstva proto, že sami byli kastou opovrženou, že tedy byli soucitni, třebaby soucitu snad ne zcela uvědomělého. Psychologický ten důvod vyžadoval by silné historické podpory, rozpadá se ale sám vlivem jiného tvrzení Valdekova. Byli-li židé, jak Valdek praví, clownové Shakespearových současníků, nebyli by se herci tehdejší, aniž tak snadno jejich sledovníci opovážili jinak Shylocka představovat, než co clowna. Valdek se hněvá na herce německé, že převzali od anglických pojmutí opravdové, hněvá se na herečku Gabillonovou, že v soudní scéně náhle zvracuje lehký tón veseloherní na tragický a se Shylockem že mluví tónem mravní rozhořčenosti. Porcii dojímá osud milencova přítele a působí na ni také nízkost Shylockovy povahy!

Pro to vše také nemůžem souhlasit s Valdekem, který sobě přeje, aby byl Shylock v „prvotní“ své clownství restituován, a stane-li se to snad na některém divadle německém, ohražujem alespoň jeviště české, na kteréž „Kupec benátský“ z Německa přešel. Divně by se vyjímal clown Shylock u nás, kde o „karakterní komice“ bývá bohužel příliš často clownský náhled.

Jan Neruda.

LITERÁRNÍ LISTY
24. června 1865, str. 277—279

Blaničtí rytíři.

Jiřík: Jak pak, pánové, neráčilo by se Vám posud, abyste se drobátko probudili? Čas už máte věru svrchovaný!

32. NEŘÍKEJ HOP, AŽ PŘESKOČÍŠ!

Při jednom výletu Umělecké besedy měl prozatímní řečník prozatímní řeč, při které bylo vše tak prozatímní, že se zatloukaly i do „prozatímního praporu prozatímní hřeby“. Prosím za odpuštění, že věta první je větou hned tak jednozvučnou, chtěl jsem ale skutečně podobnou řeč míti o nynějším vedení českého divadla. Musíme se jen prozatímně vyjadřovat o věci, která má v čele tak určitý ráz prozatímnosti. Avšak nepomíjejme ani zde příležitosti vhodné a poukazujme neunavně k tomu, co by se činiti mělo. Víme, že konečně přec vítězíme.

Nikdo ze vzdělanců nesouhlasí již asi s náhledem výstředním, že divadlo má vždy *jenom* vzdělávat, vždy jen poučovat: ušlechtilá zábava je neodlučitelna od umění. Nikdo ale zase neupře, že dle zušlechťujícího úkolu každého umění má se k poučení hledět všude, kde se jen může. Máme tu hlavně na zřeteli odpolední hry české, které už dávno nejsou obecenstvu tím, čím bývaly. Dostatkem je známo, že v Praze je velké obecenstvo *české* pro hry ty. Na množství to spekuluje se, ale jen kasovně, jen fraškovým titulem, nějakým „Životem ve snách“ nebo „Kloboučníkem a punčochářem“. Jedná se právě jen o náhled, který možno že směřuje k tomu, abychom měli v odpoledních hrách náhradu za scházející nám „divadlo pro lid“. Kdyby nezasahoval repertoir odpolední do her večerních, což se bohužel děje, byla by celá věc záležitostí a otázkou pouze kasovní. Takž ale žádáme, aby kvůli samému zabezpečení her těch odpoledních, kvůli systematickému vzdělávání obecenstva, nejvíc nižším třídám a drobnější mládeži náležejícího, byl také ušlechtilejší systém ve hrách těch. Stokráte bylo již

obšírně rozloženo, jaký úkol výminečný sice, zato ale tím vznešenější má divadlo naše, jaký je význam jeho v životě našem politickém i společenském. Kdož význam ten úplně pochopil, jest sobě také vědom cíle, k jakému, i cesty, po které kráčeti má ústav český. Žádost to přirozená, že hledáme pochopení především u těch, kteří mají vplyv na řízení divadla. Nechcem velkých estetických měřítek, nechcem snad „saisony shakespearské“; chcem ale přece repertoir takový, který šíří v obecenstvu dobré porozumění poměrům a nynějším záhadám společenským a který budí lásku k velkým dějinám národa!

Divadlo naše dotrpělo se právě spasné jakési krisi, doufáme, že nejbližší budoucnost bude lepší než celá minulost. Doufáme-li ale něco pro hry odpolední, doufáme ještě více pro hry večerní. Tyto jsou vlastním životem ústavu, jejich choroba sahá v účincích svých daleko mimo zdi naše prozatímní a daleko za dobu nynější. Že pak hrám těm zdrávo nyní není, k tomu nepotřebí věru důkazů. Repertoir nehonosí se žádným pokrokem: novinek je co nejřídčeji a novinkou sluje podivným způsobem nyní u nás již kus starý, je-li v divadelní řeči „nově v scénu uveden“, což znamená v poctivé češtině as tolik, že sedadla, která dříve vpravo stála, jsou nyní na straně levé, a ten, kdož dříve úlohu neuměl, že ji odevzdal někomu jinému, který ji *nyní* neumí. Pohybujem se v červotočině as dvou tuctů dobrých sice, ale velmi, velmi starých a známých her, kteréž herectvo napnou málokdy a obecenstvo již omrzují. Ani beneficianti, dříve snahou proslulí, nehledí sobě novinek více. Přitom pozorujem dvě ještě věci nemilé, za prvé že herectvo při starých hrách klesá v nedbalost, na př. při „Starých mládencích“ a „Paragrafech na střeše“ již až urážlivou, za druhé že v obsazování dějí se chyby kardinální. Romea hraje začátečník, který by nám i tenkráte Romea špatně hrál, kdyby hrál na začátečníka co možná nejlíp, a „Sklenice vody“ dává se tak, že nepochopujem, proč se dává.

Jak praveno, krisis je zde. Proto také prozatím nazna-

čujem jen co nejvšeobecněji, doufajíce, že příští obšírnější hlídka naše nebude také vady obšírněji rozváděti.

Jan Neruda

LITERÁRNÍ LISTY
24. června 1865, str. 279

STRUENSEE

„Struensee“, dávaný již léta páně 1847 za ředitele Hoffmanna v Praze na divadle německém, dostal se konečně léta p. 1865 co *novinka* na div. české. Podobných „novinek“ můžem ovšem mít velmi mnoho, co nám ale budou platny! Obecenstva pražského jistě jimi velmi málo přilákáme! „Struensee“ je v sobě dostatečně fádní věc, nebera ani ohled, že jeho části jsou slepeny z jiných, tuze dobře známých kusů. Hudba má být náhradou. Znalci chválí její propracovanost, laik potěší se jednotlivými, skutečně melodickými čísly. Avšak málokdo vydrží přece po konec, aby larmoyantním aktem posledním alespoň nějaké duševní pohnutí s sebou odnášel. K tomu má zde režie, zvlášť na jevišti žofínském, obtížnou a nepoměrně nevděčnou práci. Že ani režie ani jednotlivé síly exekutující neochably v snaze dobré, mělo sice jakýs výsledek okamžitý, pro který se ale kus přece neudrží. Před jinými sluší se zde zmíniti o dobré hře pana Šamberka a slečny Malé. Ostatně jsme bohu díky přece již trochu odvykli deklamaci pouze pathetické, jaké se zde herec ani vyhnouti nemůže a obecenstvo se tedy nerozhřálo zvláště vzdor snaze herců.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 28. června 1865